TANTRIK TEXTS

Edited by ARTHUR AVALON

VOL. XVII.

SHĀRADĀTILAKATANTRAM

PART II.

CALCUTTA:
SANSKRIT PRESS DEPOSITORY,
30, CORNWALLIS STREET.

LONDON:
LUZAC & CO.,
46, GREAT RUSSELL STREET, W.C.

ĀGAMĀNUSANDHĀNA SAMITI.

7A, Chaltabagan, Calcutta.

The object of the Society is the preservation and promulgation of a knowledge of the Āgama by the publication of Texts and other works on the Shāstra, by the copying and suitable distribution of Texts and other works dealing with the Āgamas.

LIST OF PUBLICATIONS

Vol. I. Tantrābhidhāna with Bījanighantu and Mudrānighantu.—A Tantrik Dictionary. (Revised and enlarged 2nd Ed. *In preparation.*)

Vol. II. Shatchakranirūpana.—A work on Ku*nd*alinīyoga with two lucid Commentaries. *Pādukapānchaka*—with Commentary. Edited by Tārānātha Vidyāratna. Introduction by Arthur Avalon. 2nd Ed. thoroughly revised with variant readings 3 0

Vol. III. Prapanchasāra Tantra.—A Tantrik Compendium by Shamkarāchārya. 2nd Ed. with the Commentary of Padmapāda and a gloss thereon. The book contains the general rules applicable to all the different forms of Tantrik Sādhana and worship as also a summary of each of the different systems (*nearly ready*) ...

Vol. IV. Kulachūdāmaninigama. Introduction by Aks*h*aya Kumāra Maitra, C.I.E., K.I.H. 2 0

Vol. V. Kulārnava Tantra. The most authoritative work on Kula Dharma. Edited by Tārānātha Vidyāratna. Introduction by Arthur Avalon 4 0

Vol. VI. Kālīvilāsa Tantra.—Edited by Mahāmahopādhyāya Pārvatī Chara*n*a Tarkatīrtha. Introduction by Arthur Avalon ... 2 0

Vol. VII. Shrīchakrasambhāra.—Edited by Kazi Dawasamdup. A Buddhist Tibetan Tantra. Foreword on the Vajrayāna by Arthur Avalon—(*out of print*) ... ...

Vol. VIII. Tantrarāja (*Kādimata*). Part I. Commentary by Subhagānanda-nātha. Edited by Mahāmahopādhyāya Laks*h*ma*n*a Shāstri This along with vol. XII gives a detailed account of Kādimata, one of three schools into which Shāktas of the Shrīkula are divided. Full Summary (37 pages) in English by Arthur Avalon ... 4 0

Vol. IX. Karpūrādi-stotra. The famous hymn to Kālī by Mahākāla. Text, with Introduction and Commentary containing the esoteric interpretation of the hymn by Vimalānanda-Svāmī. Translated by and with notes of Arthur Avalon 4 0

Vol. X. Kāmakalāvilāsa. Commentary by Naṭanānandanātha. Edited by Mahāmahopādhyāya Sadāshiva Mishra. Complete translation by and notes of Arthur Avalon. This is a poetic description by Puṇyānda of the unfolding of the Divine creative impulse ... 4 0

Vol. XI. Kaulopanishad, Tripurāmopanishad, Bhāvanopanishad. Commentaries on these and the Prayoga on the Bhāvana by Bhāskararāya. *Bahvrichopanishad, Arunopanishad,* with Commentary ; *Kālikopanishad.* Introduction by Arthur Avalon. Edited by Sītārāma Shāstrī. The Prayoga by Bhāskara shows how Upanishadik teachings can and ought to be imbibed 4 0

Vol. XII. Tantrarāja. Part II. Commentary by Subhagānandanātha. Edited by Mahāmahopādhāya Sadāshiva Mishra. Summary (74 pages) in English by Arthur Avalon. This part gives the philosophy of Tantrik rituals. It also contains a description of the four stages of uttered sound. The student of astronomy will find much of interest in Ch. 25. ... ... 6 0

Vol. XIII. Mahānirvāna Tantra, with the Commentary of Hariharānanda Bhāratī. Printed from Mss. of Raja Rammohun Roy... 7 8

Vol. XIV. Kaulāvalīnirnaya. By Jnānānanda Paramahamsa. A compilation from various original Tantras. It gives an account of the rituals of Kula Dharma and also contains an account of the three classes into which mankind is divided and other important particulars necessary for an adequate knowledge of the Sampradāya ... 4 0

Vol. XV. Brahmasamhitā with the commentary of Jīva Gosvāmī and *Vishnusahasranāma* with the commentary of Shamkarāchārya. Both these are highly venerated by Vaishnavas. The Brahma Samhitā was greatly valued by Shrī-Chaitanyadeva the founder of the present-day Bengal Vaishnavism. Jīva Gosvāmî wrote the commentary in compliance with the desire of Chaitanyadeva. These books show that there can be no conflict between the Vaishnava Tantras and those of other schools 3 0

Vols. XVI, XVII. Shāradātilaka Tantra : By Lakshmaṇadeshikendra. Commentary by Rāghavabhaṭṭa named *Padārthādarsha*—with a Summary (72 pages) in English. This is similar in character to the Prapanchasāra. The text and the commentary which is very lucid and exhaustive will be of help for a proper understanding of also the Prapanchasāra the language of which is at times rather involved.
An alphabetical index of the verses is appended to the book ... 12 0

Dr. Winternitz, in his History of Indian Literature, says :—
"It is Sir John Woodroffe (under the pseudonym of Arthur Avalon) who by a series of essays and the publication of the most important Tantra texts has enabled us to form a just judgment and an objective historical idea of this relegion and its literature".

TANTRIK TEXTS

श्रीश्रीशारदातिलकतन्त्रम् ।

EMERALD PRINTING WORKS
9, Nanda Kumar Chaudhuri 2nd Lane, Calcutta.
1933.

TANTRIK TEXTS

EDITED BY

ARTHUR AVALON

VOL. XVII

SHĀRADĀTILAKATANTRAM

PART. II.

CHAPTERS VIII—XXV.

Published for the

ĀGAMĀNUSANDHĀNA SAMITI

BY

THE SANSKRIT PRESS DEPOSITORY,

30, Cornwallis Street,

CALCUTTA.

1933

श्रीश्रीशारदातिलकतन्त्रम् ।

श्रीलक्ष्मणदेशिकेन्द्रप्रणीतम्

राघवभट्टकृतपदार्थादर्शाभिधटीकासमेतम् ।

श्रीआर्थारएवेलनेन प्रवर्त्तितं पर्य्यवेक्षितञ्च ।

श्रीश्रीमज्जगदम्बिकाम्बासरस्वतीश्रीचरणकमलाश्रित-
श्रीअटलानन्दसरस्वतीसम्पादितम् ।

अष्टमादि अन्त्यपटलान्तम्

कलिकातानगर्यां
एमारेल्ड्यन्त्र
श्रीविहारीलालनाथेन मुद्रितम् ।

कलिकातानगर्यां
३० नं कर्णओयालिस् ष्ट्रीठस्थ
संस्कृतप्रेस डिपजिटरीभवनात् प्रकाशितम् ।

लण्डनराजधान्यां लुज्याक् एण्ड को कर्तृकेण
प्रकाशितम् ।

संवत्—१९९०

खृ: १९३३

अष्टमः पटलः ।

अथ वक्ष्ये श्रियो मन्त्रान् श्रीसौभाग्यफलप्रदान् ।
यस्याः कटाक्षमात्रेण त्रैलोक्यमभिवर्द्धते ॥ १
वान्तं वह्निसमारूढं वामनेत्रेन्दुसंयुतम् ।
बीजमेतच्छ्रियः प्रोक्तं चिन्तामणिरिवापरः ॥ २
ऋषिर्भृगुर्निवृच्छन्दो देवता श्रीः समीरिता ।
षड्दीर्घयुक्तबीजेन कुर्य्यादङ्गानि षट् क्रमात् ॥ ३

अथ प्रकारपञ्चके केन चित् प्रकारेण मन्त्राणां वक्तव्यत्वे प्राप्तेऽत्र शक्तिमन्त्राणां प्रकृतत्वात् शक्तिमन्त्रादित्वेन वक्तुमिच्छन् ब्रह्मशक्तिवाचकान् सरस्वतीमन्त्रान् उक्त्वा विष्णुशक्तिवाचकान् लक्ष्मीमन्त्रान् वक्तुमुपक्रमते अथेति । श्रीसौभाग्येति विनियोगोक्तिः । त्रैलोक्यमिति लक्षणया त्रैलोक्यनिवासिजना उच्यन्ते । यद् विष्णुपुराणम्—स श्लाघ्यः स गुणी धन्यः स कुलीनः स बुद्धिमान् ।
स शूरः स च विक्रान्तो यस्त्वया देवि वीक्षितः ॥ इति । १ ॥

मन्त्रमुद्धरति वान्तमिति । वान्तं शः वह्नी रेफ वामनेत्रं ईकारः इन्दुर्बिन्दुः । चिन्तारत्नमित्यनेनैतदुक्तं भवति प्रणवादित्वं शक्त्यादित्वं वा वागादित्वं वा कामादित्वं वा तत्तद्योगे तत्तद्देवतानामुपसर्जनत्वञ्च । यथा प्रणवादित्वे परमात्मस्वरूपिणी श्रीर्देवता एवं शक्त्यादित्वे शक्तिस्वरूपिणी श्रीर्देवता इत्यादि । शकारो बीजम् ईकारः शक्तिः । षड्दीर्घेति क्लीबरहितैः । नेत्राभ्यां वौषड़िति पञ्चमाङ्गे प्रयोगः । तेन यत्र यत्र नेत्रद्वयं तत्र तत्रायं प्रयोगो ज्ञेयः । तन्त्रान्तरे पञ्चाङ्गान्युक्तानि । महाश्रियै महाविद्युत्प्रभे स्वाहा हृत् । श्रियै विजयै स्वाहा शिरः । गौरि महाबले बन्ध बन्ध स्वाहा शिखा । धृतिः स्वाहा वर्म्म । महाकाये पद्महस्ते हुँ फट् अस्त्रम् इति । कल्पान्तरे तु श्रियै स्वाहा हृत् । श्रीँ फट् शिरः । श्रीँ नमः शिखा । श्रियै प्रसीद नमः वर्म्म । श्रीँ फट् अस्त्रम् । इति पञ्चाङ्गम् । उक्तञ्च नारायणीये— अस्याङ्गानि द्विधोक्तानि तयोरेकं समाश्रयेत् । इति । क्रमादित्यनेन शक्त्यादियोगे दीर्घप्रयोगः प्रणवादित्वे तद्योग इति सूचितम् ॥२॥३॥

कान्त्या काञ्चनसन्निभां हिमगिरिप्रख्यैश्चतुर्भिर्गजै-
र्हस्तोत्क्षिप्तहिरण्मयामृतघटैरासिच्यमानां श्रियम् ।
बिभ्राणां वरमब्जयुग्ममभयं हस्तैः किरीटोज्ज्वलां
क्षौमाबद्धनितम्बबिम्बलसितां वन्देऽरविन्दस्थिताम् ॥ ४

भानुलक्षं जपेन्मन्त्रं दीक्षितो विजितेन्द्रियः ।
श्रियमप्यर्चयेन्नित्यं सुगन्धिकुसुमादिभिः ॥ ५
तत्सहस्रं प्रजुहुयात् कमलैर्मधुरोक्षितैः ।
जपान्ते जुहुयान्मन्त्री तिलैर्वा मधुराप्लुतैः ॥ ६
बिल्वैः फलैर्वा जुहुयात् त्रिभिर्वा साधकोत्तमः ।
अत्र सम्यग् यजेत् पीठं नवशक्तिसमन्वितम् ॥ ७
विभूतिरुन्नतिः कान्तिः सृष्टिः कीर्त्तिश्च सन्नतिः ।
पुष्टिरुत्कृष्टिर्ऋद्धिश्च संप्रोक्ता नव शक्तयः ॥ ८

कान्त्येति । हिमगिरीति उज्ज्वलं श्वेत्यञ्च । अरविन्देति श्वेतम् । इदं सर्व्वं श्रीमन्त्रे ज्ञेयम् । वामाधस्तात् दक्षाधस्तनपर्य्यन्तम् आयुधध्यानम् । तदुक्तं नारायणीये—चतुर्भुजां सुवर्णाभां सपद्मोर्द्ध्वभुजद्वयाम् ।

दक्षिणाभयहस्तां तां वामहस्तवरप्रदाम् । इति ।

अत्र ध्यानानन्तरं लक्ष्मीमुद्रा दर्शनीया ।

चक्रमुद्रां तथा बद्ध्वा मध्यमे द्वे प्रमार्ज्य च ।
कनिष्ठिके तथानीय तदग्रेऽङ्गुष्ठकौ क्षिपेत् ।
लक्ष्मीमुद्रा परा ह्येषा सर्व्वसम्पत्प्रदायिका ॥ इति ।

इयञ्च सर्व्वलक्ष्मीमन्त्रसाधारणीति ज्ञेयम् ॥ ४ ॥

भानुलक्षं द्वादशलक्षम् । मन्त्रीत्यनेन नारायणाष्टाक्षरस्य शेषतया दशांशजप उक्तः । अतएव वक्ष्यति विष्णुभक्तो दृढ़व्रतः इति । जपान्त इत्यनेन जपाव्यवधाने तन्नियमस्थेन होमः कार्य्य इत्युक्तं भवति । त्रिभिर्वेति समुच्चितश्चतुर्थः पक्षः । तत्राप्येकैकेन द्रव्येण सहस्रचतुष्कं होतव्यम् । अथवा त्रिभिः साधकोत्तमो जुहुयात् इत्यनेन कमलवासिनीमहालक्ष्मीश्रीसूक्तैः सकृत् सकृत् हुत्वा पश्चान्मूलेन होतव्यमित्युक्तम् भवति । साधकोत्तम इति काकाक्षिगोलकन्यायेन उभयत्र

अत्रावाह्य यजेद्देवीं परिवारैः समन्विताम् ।
बीजाद्यमासनं दत्त्वा मूर्त्तिं मूलेन कल्पयेत् ॥ ९
यजेत् पूर्व्ववदङ्गानि दिग्दलेष्वर्चयेत्ततः ।
वासुदेवं सङ्कर्षणं प्रद्युम्नमनिरुद्धकम् ॥ १०
हिमपीततमालेन्द्रनीलाभान् पीतवाससः ।
शङ्खचक्रगदापद्मधारिणस्तान् चतुर्भुजान् ॥ ११
विदिग्गतेषु पत्रेषु दमकादीन् यजेद् गजान् ।
दमकं सलिलञ्चैव गुग्गुलुञ्च कुरुण्टकम् ॥ १२

सम्बध्यते । साधकोत्तमोऽत्र सम्यगित्यनेनैतत् सूचितं भवति । श्रीपूजायां मण्डूकादि परतत्त्वान्तं चतुर्थपटलोक्तरीत्या अभ्यर्च्य श्रीबीजाद्या नव पीठशक्तयः प्रागादिदिक्षु मध्ये च पूज्याः ॥ ५॥६॥७॥८ ॥

अत्रेत्यष्टपत्रे श्रीबीजकर्णिके ।
तदुक्तमाचार्य्यैः—रुचिराष्टपत्रमथ वारिरुहम् । इति ।
पद्मपादाचार्य्यैर्व्याख्यातं श्रीबीजयोगः कर्णिकायां रुचिरत्वम् इति ।
संहितायामपि—अष्टपत्रं लिखेद् यन्त्रं बहिर्भूबिम्बभूषितम् ।
मध्ये बीजं विनिक्षिप्य । इति ।

पीठमन्त्रमुद्धरति बीजाद्यमिति । श्रीँ सर्व्वशक्तिकमलासनाय नमः इति पीठमन्त्रः सर्व्वश्रीमन्त्रसाधारण इति ज्ञेयम् । पद्मपादाचार्य्यैस्तु श्रीँ श्रीदेव्यासनाय नमः श्रीँ श्रीदेवीमूर्त्तये नमः इति पीठमूर्त्तिमन्त्रावुक्तौ । अत्र पद्मं श्वेतं ध्येयम् । तदुक्तं प्रयोगसारे—

सङ्कल्प्याम्भोरुहं शुभ्रं कर्णिकायां यजेच्छ्रियम् । इति । ९ ॥

पूर्व्ववदिति चतुर्थपटलोक्तरीत्या केसरेषु । वासुदेवादीनामायुधध्यानं नारायणमन्त्रे मदुक्तमनुसन्धेयम् ॥ १०॥११ ॥

विदिग्गतेष्विति कल्प्यदिगपेक्षया । यत्तु नारायणीये—
आग्नेयादिषु पत्रेषु गुग्गुलुश्च कुरुण्टकः ।
दमकः सलिलश्चेति हस्तिनो रजतप्रभाः ॥
हेमकुम्भधरा ध्येयाः । इति
तत्र प्रसिद्धाग्नेयदिशमङ्गीकृत्येत्यवधेयम् ॥ १२ ॥

यजेच्छङ्खनिधिं देव्या दक्षिणे दयितान्विताम् ।
मुक्तामाणिक्यसङ्काशौ किञ्चित्स्मितमुखाम्बुजौ ॥ १३
अन्योन्यालिङ्गनपरौ शङ्खपङ्कजधारिणौ ।
विगलद्रत्नवर्षाभ्यां शङ्खाभ्यां मूर्द्ध्नि लाञ्छितौ ॥ १४
तुन्दिलं कम्बुकनिधिं वसुधारां घनस्तनीम् ।
वामतः पङ्कजनिधिं प्रियया सहितं यजेत् ॥ १५
सिन्दूराभौ भुजाश्लिष्टौ रक्तपद्मोत्पलान्वितौ ।
निःसरद्रत्नधाराभ्यां पद्माभ्यां मूर्द्ध्नि लाञ्छितौ ॥ १६
तुन्दिलं पङ्कजनिधिं तन्वीं वसुमतीमपि ।
दलाग्रेषु यजेदेता बलाक्याद्याः समन्ततः ॥ १७
बलाकी विमला चैव कमला वनमालिका ।
विभीषिका मालिका च शाङ्करी वसुमालिका ॥ १८
पङ्कजद्वयधारिण्यो मुक्ताहारसमप्रभाः ।
लोकेशानर्चयेदन्ते वज्राद्यस्त्राणि तद्बहिः ॥ १९

देव्या दक्षिणे वामत इति कर्णिकायाः । मुक्तामाणिक्येति क्रमेण शङ्खनिधि-वसुधारयोः वर्णौ । शङ्खपङ्कजधारिणावित्युभयमुभयत्र । एवमग्रेऽपि । आयुध-ध्यानमेषां दद्यादि । कम्बुकनिधिं शङ्खनिधिम् । वसुधारामिति शङ्खनिधि-शक्तिनाम । घनस्तनीमित्यन्तं पूर्व्वं ध्यानम् । पङ्कजनिधिं पद्मनिधिम् । वसुमती-मिति पङ्कजनिधिशक्तिनाम । अपिशब्दाद्यं घनस्तनीमित्यपि । एतदन्तं द्वितीयावरणमूर्त्तीः चतुष्कनिधियुगैरपरेत्युक्तेः ॥ १३॥१४॥१५॥१६॥१७ ॥

बलाकीति । आसां ध्यानं नारायणीये—

बलाकीं वामनां श्यामां श्वेतपङ्कजधारिणीम् ।
ऊर्द्ध्वबाहुद्वयां ध्यायेत् श्रीदूतीं द्वारि पूर्व्वतः ॥
ऊर्द्ध्वीकृतेन हस्तेन रक्तपङ्कजधारिणीम् ।
श्वेताङ्गीं दक्षिणे द्वारि चिन्तयेद्वनमालिकाम् ॥
हरितां दोर्द्वयेनोर्द्ध्वमुद्वहन्तीं सिताम्बुजम् ।
ध्यायेद् विभीषिकां भक्त्या श्रीदूतीं द्वारि पश्चिमे ॥

इत्थं यो भजते देवीं विधिना साधकोत्तमः ।
धनधान्यसमृद्धिः स्याच्छ्रियमाप्नोत्यनिन्दिताम् ॥ २०
वक्षःप्रमाणे सलिले स्थित्वा मन्त्रमिमं जपेत् ।
त्रिलक्षं संयतो मन्त्री देवीं ध्यात्वाऽर्कमण्डले ॥ २१
स भवेदल्पकालेन रमाया वसतिः स्थिरा ।
विष्णुगेहस्थबिल्वस्य मूलमास्थाय मन्त्रवित् ॥ २२
त्रिलक्षं प्रजपेन्मन्त्रं वाञ्छितं लभते धनम् ।
अशोकवह्नौ जुहुयात्तण्डुलैराज्यलोड़ितैः ॥ २३
वशयत्यचिरादेव त्रैलोक्यमपि मन्त्रवित् ।
जुहुयात्तण्डुलैः शुद्धैरर्काग्नौ नियुतं वशी ॥ २४
राज्यश्रियमवाप्नोति राजपुत्रो महीयसीम् ।
जुहुयात् खादिरे वह्नौ तण्डुलैर्मधुरोक्षितैः ॥ २५

तथाऽक्षमालाधृग् ध्येया क्षौद्राभाऽन्यत्र शाङ्करी । इति ।

प्रयोगसारे—विमला कमला चाथ मालिका वसुमालिका ।
बाह्ये विदिक्षु सम्पूज्या दूतीरिताः । इति ।

अत्र तु कमलावनमालिकयोर्व्यत्यासः कल्पान्तरत्वेन समाधेयः ॥ १८॥१९ ॥

विधिना साधकोत्तम इत्यनेनावाहनादि श्लोकेषु स्त्रीलिङ्गयोग उक्तः ॥ २० ॥

संयतो मन्त्रीत्यनेन श्रीँ रत्नगर्भायै नमः इति मन्त्रस्य शतांशेन जपः सूचितः । ध्यात्वाऽर्कमण्डलेत्यत्राऽभयवरदाभ्यां निधिपात्ररत्नकुम्भधराभ्यां रक्ता ध्येयेति ज्ञेयम् ।

तदुक्तम्—स्तनमात्रे जले तिष्ठन् रविमण्डलपीठगाम् ।
नवयावकसङ्काशां श्रियं माणिक्यभूषणाम् ॥
निधिपात्रमहारत्नपूर्णकुम्भकरद्वयाम् ।
त्रिलक्षजापी मनुजो न चिरात् स्याद्धनेश्वरः ॥ इति ॥२१॥२२॥२३॥

अशोकवह्नाविति अशोककाष्ठसमिद्धेऽग्नावित्यर्थः । जुहुयादिति नियुतमिति सम्बध्यते । मन्त्रविदित्यनेनात्र प्रयोगे कामादित्वं सूचितम् । शुद्धैरित्यवकरं दूरीकृत्य प्रक्षाल्य शोषितैरित्यर्थः । आज्यलोड़ितैरित्यत्रापि योज्यम् । अर्काग्नावर्ककाष्ठसमिद्धेऽग्नावित्यर्थः । नियुतं लक्षम् ।

राजा वश्यो भवेच्छीघ्रं महालक्ष्मीश्च वर्द्धते ।
बिल्वच्छायामधिवसन् बिल्वमिश्रहविष्यभुक् ॥ २६

संवत्सरद्वयं हुत्वा तत्फलैरथवाऽम्बुजैः ।
साधकेन्द्रो महालक्ष्मीं चक्षुषा पश्यति ध्रुवम् ॥ २७

हविषा घृतसिक्तेन पायसेन ससर्पिषा ।
हुत्वा श्रियमवाप्नोति नियुतं मन्त्रवित्तमः ॥ २८

मधुराक्ताकरुणाम्भोजैर्जुहुयाल्लक्षमादरात् ।
न मुञ्चति रमा तस्य वंशमाभूतसंप्लवम् ॥ २९

वाग्भवं वनिता विष्णोर्माया मकरकेतनः ।
चतुर्बीजात्मको मन्त्रश्चतुर्वर्गफलप्रदः ।
अङ्गानि कुर्य्यात् दीर्घाढ्यरमाबीजेन मन्त्रवित् ॥ ३०

तथा च श्रुतिः—एका दश च शतञ्च सहस्रञ्चायुतञ्च नियुतञ्च प्रयुतञ्चार्बुदञ्च न्यर्बुदञ्च समुद्रश्च मध्यश्चान्तश्च परार्द्धश्च । इति ।

त्रिकाण्डेऽपि—कोट्याः शतादिसंख्यान्या वा लक्षानियुतञ्च तत् । इति ।

जुहुयाल्लक्षमिति सम्बध्यते । खादिर इति तत्काष्ठाग्नावित्यर्थः । शीघ्रमित्यनेनात्रापि कामयोगः सूचितः । हुत्वेत्यष्टोत्तरसहस्रम् । तत्फलैः बैल्वैः । अम्बुजैरिति तदभावे । हविषेति चरुणा ॥ २३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८ ॥

मधुरेति । तत्र ध्यानविशेषस्तन्त्रान्तरे—

दधतीं मातुलिङ्गञ्च निधिपात्रं सरोरुहे ।
रक्तां सुरतरोर्मूले संस्थितां शोभनां श्रियम् ॥
अलङ्कृतां महारत्नैर्ध्यात्वा रक्ताम्बरान्विताम् ।
जुहोति लक्षं स्वाद्वक्तैः सरोजैरिन्दिराप्तये ॥ इति ।

आभूतसंप्लवमाकल्पम् ॥ २९ ॥

मन्त्रान्तरमुद्धरति वाग्भवमिति । विष्णोर्वनिता श्रीबीजम् । मकरकेतनः कामबीजम् । चतुर्वर्गफलावह इत्यनेन विनियोगं वदतैतदुक्तं भवति । धर्म्मार्थं वाग्भवादित्वं अर्थार्थं लक्ष्मीबीजादित्वं कामार्थं कामबीजादित्वं मोक्षार्थं मायाबीजादित्वमिति । पूर्व्वोक्ता ऋष्याद्याः । द्वितीयं बीजं तृतीयं शक्तिः ।

अङ्गानीति । दीर्घाढ्यं षड्दीर्घयुक्तं यद्रमाबीजं तेनेत्यर्थः ॥ ३० ॥

माणिक्यप्रतिमप्रभां हिमनिभैस्तुङ्गैश्चतुर्भिर्गजै-
र्हस्ताग्राहितरत्नकुम्भसलिलैरासिच्यमानां सदा ।
हस्ताब्जैर्वरदानमम्बुजयुगाभीतीर्दधानां हरेः
कान्तां काङ्क्षितपारिजातलतिकां वन्दे सरोजासनाम् ॥ ३१

भानुलक्षं हविष्याशी जपेदन्ते सरोरुहैः ।
जुहुयादरुणैः फुल्लैस्तत्सहस्रं जितेन्द्रियः ॥ ३२
रमायाः कल्पिते पीठे तद्विधानेन पूजयेत् ।
कुर्य्यात् प्रयोगांस्तत्रस्थान् मनुना तेन साधकः ॥ ३३
निधिभिः सेव्यते नित्यं मूर्त्तिमद्भिरुपस्थितैः ।
दीर्घा यादिर्विसर्गान्तो ब्रह्मा भानुर्वसुन्धरा ॥ ३४
वान्ते सिन्ध्यै प्रिया वह्नेर्मनुः प्रोक्तो दशाक्षरः ।
ऋषिर्दक्षो विराट् छन्दो देवता श्रीः समीरिता ॥ ३५
देव्यै हृदयमाख्यातं पद्मिन्यै शिर ईरितम् ।
विष्णुपत्न्यै शिखा प्रोक्ता वरदायै तनुच्छदम् ॥ ३६
अस्त्रं कमलरूपायै नमोऽन्ताः प्रणवादिकाः ।
अङ्गमन्त्राः समुद्दिष्टा ध्यायेद्देवीमनन्यधीः ॥ ३७

हस्ताब्जैरिति उपमितसमासः । वरदानमित्येकम् । आयुधध्यानं पूर्व्ववत् ॥३१॥

मन्त्रान्तरमाह दीर्घेति । प्रणवोत्यकलासु दीर्घा नकारः । यादिः मः । विसर्गान्तः सविसर्ग इति मकारविशेषणम् । ब्रह्मा कः । भानुः मकारः । अत आत्मा रविः स्मृतः इत्युक्तेः । यद्वा महाकालो मकारमूर्त्तिः महाकालशब्दवाच्यं विषं च । तद्दक्षिणनासापुटगतम् । तेनादित्यो मः । तदुक्तम्—

रविः पिङ्गलायां चरत्येष तस्माद्विषं दक्षिणे भाग उक्तं मुनीन्द्रैः । इति । तेन यत् क्वचिदपि विषशब्देन मकारो गृह्यते तदपि व्याख्यातम् । वसुन्धरा लः । वा स्वरूपम् । सिन्ध्यै स्वरूपम् । वह्नेः प्रिया स्वाहा । अस्मिन्नपि मन्त्रे प्रणवशक्ति-वाक्कामादित्वमिति पद्मपादाचार्य्याः । पूर्व्ववत्तत्तद्देवतानामुपसर्ज्जनत्वञ्च । श्रीँ बीजं स्वाहा शक्तिः ॥ ३२॥३३॥३४॥३५ ॥

पञ्चाङ्गमन्त्रानाह देव्यै इति । ॐ देव्यै नमः हृदयाय नमः इत्यादि प्रयोगः ।

आसीना सरसीरुहे स्मितमुखी हस्ताम्बुजैर्बिभ्रती
दानं पद्मयुगाभये च वपुषा सौदामिनीसन्निभा ।
मुक्तादामविराजमानपृथुलोत्तुङ्गस्तनोद्भासिनी
पायाद्वः कमला कटाक्षविभवैरानन्दयन्ती हरिम् ॥ ३८

दशलक्षं जपेन्मन्त्रं मन्त्रविन्निर्जितेन्द्रियः ।
दशांशं जुहुयान्मन्त्री मधुराक्तैः सरोरुहैः ॥ ३९
श्रीपीठे पूजयेद्देवीमङ्गानि प्रथमं यजेत् ।
बलाकाद्यास्ततः पूज्या लोकेशास्त्वावृती अपि ॥ ४०
इति सम्पूजयेद्देवीं सम्पदामालयो भवेत् ।
समुद्रगायां सरिति कण्ठमात्रजले स्थितः ॥ ४१
त्रिलक्षं प्रजपेन्मन्त्री साक्षाद् वैश्रवणो भवेत् ।
आराध्योत्तरनक्षत्रे देवीं स्रक्चन्दनादिभिः ॥ ४२
नन्द्यावर्त्तभवैः पुष्पैः सहस्रं जुहुयात्ततः ।
पौर्णमास्यां फलैर्बिल्वैर्जुहुयान्मधुराप्लुतैः ॥ ४३
पञ्चम्यां विशदाम्भोजैः शुक्रवारे सुगन्धिभिः ।
अन्यैर्वा त्रिशदैः पुष्पैः प्रतिमासं विशालधीः ।
स भवेदब्दमात्रेण सर्व्वदा सम्पदां निधिः ॥ ४४

पञ्चाङ्गत्वान्नेत्राभावः ॥ ३६॥३७ ॥

आसीनेति । दानं वरम् । आयुधध्यानं तु पूर्व्ववत् । ३८ ॥

मन्त्रविदित्यनेन नारायणाष्टाक्षरस्य शेषतया दशांशं जपः । शतांशेन रत्नगर्भामन्त्रजपोऽपि सूचितः । मधुरं त्रिमधुरम् । सम्पदामित्यनेन विनियोगोक्तिः । समुद्रगायां साक्षादिति शेषः । वैश्रवणः कुबेरः ॥ ३९॥४०॥४१॥४२ ॥

आराध्येत्यादि सम्पदां निधिरित्येकः प्रयोगः । उत्तरानक्षत्र इति उत्तरात्रयमपि ज्ञेयम् । आराध्येति सहस्रमिति च सर्व्वत्र सम्बध्यते । मधुराप्लुतैस्त्रिमधुरार्द्रैरिति । अन्यैर्वेति वाशब्दः समुच्चये । एकत्रोभयसन्निपाते पृथगुभयहोमो न तन्त्रं भिन्नद्रव्यत्वात् भिन्ननिमित्तत्वाच्च ॥ ४२॥४३॥४४ ॥

वाग्भवं शम्भुवनिता रमा मकरकेतनः ।
तार्त्तीयश्च जगत् पार्श्वौ वह्निबीजसमुज्ज्वलः ॥ ४५
अर्घीशाढ्यो भृगुस्त्यै हृन्मन्त्रोऽयं द्वादशाक्षरः ।
महालक्ष्म्याः समुद्दिष्टस्ताराद्यः सर्व्वसिद्धिदः ॥ ४६
ऋषिर्ब्रह्मा समुद्दिष्टश्छन्दो गायत्रमीरितम् ।
देवता जगतामादिर्महालक्ष्मीः समीरिता ॥ ४७
हस्तौ संशोध्य मन्त्रेण तारादिहृदयान्तिकम् ।
बीजानां पञ्चकं न्यस्येदङ्गुलीषु यथाक्रमम् ॥ ४८
मन्त्रशेषं न्यसेन्मन्त्री तलयोरुभयोरपि ।
मूर्द्धादि चरणं यावन्मन्त्रेण व्यापकं न्यसेत् ॥ ४९
मूर्द्धास्यवक्षोगुह्याङ्घ्रौ पञ्च बीजानि विन्यसेत्
शेषान् न्यसेत् सप्त वर्णान् हृदये सप्तधातुषु ॥ ५०
अङ्गानि पञ्चभिर्बीजैरस्त्रं शिष्टाक्षरैर्भवेत् ।
ज्ञानैश्वर्य्यादिभियुक्तैश्चतुर्थ्यन्तैः सजातिभिः ॥ ५१

मन्त्रान्तरमुद्धरति वाग्भवमिति। शम्भुवनिता मायाबीजम्। तार्त्तीयं बालाया भैरव्या वा। केचिद्रेफहीनं भैरव्या इति वदन्ति। अयमेव साम्प्रदायिकः पक्षः। जगत् स्वरूपम्। पार्श्वः पकारः। वह्निबीजसमुज्ज्वलः रेफयुक्तः तेन प्र। अर्घीश ऊ तेनाढ्यो भृगुः सकारः तेन सू। त्यै स्वरूपम्। हृन्नमः। ताराद्यः प्रणवाद्यः त्रयोदशाक्षर इति शेषः। सर्व्वसिद्धिद इत्यनेन विनियोग उक्तः। प्रणवो बीजं तार्त्तीयं शक्तिः ॥ ४५॥४६॥४७॥

हस्तभावनामाह हस्तौ संशोध्येति। हस्तयोर्मूलमन्त्रं व्यापकत्वेन विन्यसेदित्यर्थः। मन्त्रेणेति मूलमन्त्रेण। तारादिहृदयान्तिकमिति मन्त्रशेषस्यापि विशेषणम्। यथाक्रममङ्गुलीष्विति अङ्गुष्ठाद्यासु।

मूर्द्धादीत्यत्रापि न्यासे तारादिहृदयान्तिकमिति सम्बध्यते। अङ्गानीत्यत्रापि। ज्ञानैश्वर्य्यादिभिर्युक्तैरिति व्यधिकरणे तृतीये। चतुर्थ्यन्तैः ज्ञानैश्वर्य्यादिभिर्युक्तैरिति बीजैः। शिष्टाक्षरैरित्युभयविशेषणम्। अङ्गानीति नेत्रान्तानि। ऐँ ज्ञानाय हृदयाय नमः। श्रीँ ऐश्वर्य्याय शिरसे स्वाहा। इत्यादि प्रयोगः। केचन

ज्ञानमैश्वर्य्यशक्ती च बलवीर्य्ये सतेजसी ।
ज्ञानैश्वर्य्यादयः प्रोक्ताः षट् क्रमादङ्गदेवताः ॥ ५२
एवं न्यस्तशरीरोऽसौ स्मरेदुद्यानमुत्तमम् ।
चम्पकाशोकपुन्नागपाटलैरुपशोभितम् ॥ ५३
लवङ्गमाधवीबिल्वदेवदारुनमेरुभिः ।
मन्दारपारिजाताद्यैः कल्पवृक्षैः सुपुष्पितैः ॥ ५४
चन्दनैः कर्णिकारैश्च मातुलिङ्गैश्च वञ्जुलैः ।
दाड़िमीलकुचाङ्कोलैः पूगैः कुरवकैरपि ॥ ५५
कदलीकुन्दमन्दारनारिकेलैरलङ्कृतम् ।
अन्यैः सुगन्धिपुष्पाढ्यैर्वृक्षसङ्घैश्च मण्डितम् ॥ ५६
मालतीमल्लिकाजाती केतकीशतपत्रकैः ।
पारन्तीतुलसीनन्द्यावर्त्तैर्दमनकैरपि ॥ ५७
सर्व्वर्त्तुकुसुमोपेतैर्नमद्भिरुपशोभितम् ।
मन्दमारुतसम्भिन्नकुसुमामोदिदिङ्मुखम् ॥ ५८
तस्य मध्ये सदोत्फुल्लैः कुमुदोत्पलपङ्कजैः ।
सौगन्धिकैश्च कह्लारैर्नवैः कुवलयैरपि ॥ ५९
हंससारसकारण्डभ्रमरैश्चक्रनामभिः ।
अन्यैः कलकलारावैर्विहगैरुपशोभिते ॥ ६०
महासरसि तन्मध्ये पुलिनेऽतिमनोहरे ।
परितः पारिजाताढ्यं मण्डपं मणिकुट्टिमम् ॥ ६१

सम्प्रदायादात्मनेशब्दमप्याहुः । तन्मते ऐँ ज्ञानात्मने हृदयाय नमः इत्यादि प्रयोगः ॥ ४८॥५८॥५०॥५१॥५२ ॥

नमेरू रुद्राक्षः । तस्य मध्ये महासरसि । तन्मध्ये पुलिने मनसा मण्डपं सञ्चिन्त्य तन्मध्ये पारिजातं भावयेदित्युत्तरेण सम्बन्धः ।

॥ ५३॥५४॥५५॥५६॥५७॥५८॥५९॥६०॥६१ ॥

उद्यदादित्यसङ्काशं भास्वरं शशिशीतलम् ।
चतुर्द्वारसमायुक्तं हेमप्राकारशोभितम् ॥ ६२
रत्नोपक्लृप्तिसंशोभिकपाटाष्टकसंयुतम् ।
नवरत्नसमाक्लृप्ततुङ्गगोपुरतोरणम् ॥ ६३
हेमदण्डसमालम्बिध्वजावलिपरिष्कृतम् ।
नवरत्नसमाबद्धस्तम्भराजिविराजितम् ॥ ६४
सहस्रदीपसंयुक्तदीपदण्डविराजितम् ।
तप्तहाटकसंक्लृप्तवातायनमनोहरम् ॥ ६५
नानावर्णांशुकोद्बद्धसुवर्णशतकोटिभिः ।
किङ्किणीमालिकायुक्तपताकाभिरलङ्कृतम् ॥ ६६
जातरूपमयैरत्नविचित्रैरतिविस्तृतैः ।
माणिक्यवज्रवैदूर्य्यस्वर्णमालावलीयुतैः ॥ ६७
अन्तरान्तरसम्बद्धरत्नैर्दृष्टिमनोहरैः ।
विचित्रैश्चित्रवर्णैश्च वितानैरुपशोभितम् ॥ ६८
सर्व्वरत्नसमायुक्तं हेमकुट्टिममुज्ज्वलम् ।
केतकीमालतीजातीचम्पकोत्पलकेसरैः ॥ ६९
मल्लिकातुलसीजातीनन्द्यावर्त्तकदम्बकैः ।
एतैरन्यैश्च कुसुमैरलङ्कृतमहीतलम् ॥ ७०
अम्बुकाश्मीरकस्तूरीमृगनाभितमालकैः ।
चन्दनागुरुकर्पूरैरामोदितदिगन्तरम् ॥ ७१
एवं सञ्चिन्त्य मनसा मण्डपं सुमनोहरम् ।
तन्मध्ये भावयेन्मन्त्री पारिजातं मनोहरम् ॥ ७२

नानावर्णांशुकेनेति पताकाविशेषणम् । जातरूपमयैरित्यादि वितानैरित्यस्य विशेषणम् । तथा च पृथिव्यनन्तरं चोरसिन्धुं द्वीपम् उद्यानं महासरः पुलिनं मण्डपं पारिजातं रत्नसिंहासनं सम्पूजयेत् । शेषं समानम् । कुट्टिममिति ।

तस्याधस्तात् स्मरेन्मन्त्री रत्नसिंहासनं महत् ।
तस्मिन् सञ्चिन्तयेद्देवीं महालक्ष्मीं मनोरमाम् ॥ ७३

बालार्कद्युतिमिन्दुखण्डविलसत्कोटीरहारोज्ज्वलां
रत्नाकल्पविभूषितां कुचनतां शालेः करैर्मञ्जरीम् ।
पद्मे कौस्तुभरत्नमप्यविरतं सम्बिभ्रतीं सुस्मितां
फुल्लाम्भोजविलोचनत्रययुतां ध्यायेत् परां देवताम् ॥ ७४

शिञ्जन्मञ्जीरसंशोभिपदाम्भोजविराजिताम् ।
नवरत्नगणाकीर्णकाञ्चीदामविभूषिताम् ॥ ७५
मुक्तामाणिक्यवैदूर्य्यसम्बद्धोदरबन्धनाम् ।
विभ्राजमानां मध्येन वलित्रितयशोभिना ॥ ७६
जाह्नवीसरिदावर्त्तशोभिनाभिविभूषिताम् ।
पाटीरपङ्ककर्पूरकुङ्कुमालङ्कृतस्तनीम् ॥ ७७
वारिवाहविनिर्मुक्तमुक्तादामगरीयसीम् ।
वहन्तीमुत्तरासङ्गं दुकूलपरिकल्पितम् ॥ ७८
तप्तकाञ्चनसन्नद्धवैदूर्य्याङ्गदभूषणाम् ।
पद्मरागस्फुरत्स्वर्णकङ्कणाढ्यकराम्बुजाम् ॥ ७९
माणिक्यशकलाबद्धमुद्रिकाभिरलङ्कृताम् ।
तप्तहाटकसंक्लृप्तमालाग्रैवेयशोभिताम् ॥ ८०
विचित्रविविधाकल्प कम्बुसङ्काशकन्धराम् ।
उद्यद्दिनकराकारमणिताटङ्कमण्डिताम् ॥ ८१

"कुट्टिमोऽस्त्री निबद्धा भूः" इति कोषः । अम्बु सुगन्धिद्रव्यम् । कुम्कुमा इति कान्यकुब्जभाषायाम् । कस्तूरीमृगस्य नाभिरिति विग्रहः । एवं सञ्चिन्त्य मनसा मण्डपमिति पूर्व्वं मण्डपमित्युक्तं तस्यैवानुवादः । तन्मध्ये इत्यस्य विशेषणैर्व्यवहितत्वेन सम्बन्धस्य बुद्धिस्थत्वात् ॥ ६२—७३ ॥

कोटीरो मुकुटः । आयुधध्यानन्तु पूर्व्ववत् । ७४ ॥

पाटीरं चन्दनं । ग्रैवेयं कण्ठभूषा । कम्बुः शङ्खः ॥ ७५—८१ ॥

रत्नाङ्कितलसत्स्वर्णकर्णपूरोपशोभिताम् ।
जवाविद्रुमलावण्यललिताधरपल्लवाम् ॥ ८२

दाड़िमीफलबीजाभदन्तपङ्क्तिविराजिताम् ।
कलङ्ककार्श्यनिर्मुक्तशरच्चन्द्रनिभाननाम् ॥ ८३

पुण्डरीकदलाकारनयनत्रयसुन्दरीम् ।
भ्रूलताजितकन्दर्पकरकार्मुकविभ्रमाम् ॥ ८४

विकसत्तिलपुष्पश्रीविजयोद्यतनासिकाम् ।
ललाटकान्तिविभवविजितार्द्धसुधाकराम् ॥ ८५

सान्द्रसौरभसम्पन्नकस्तूरीतिलकाङ्किताम् ।
मत्तालिमालाविलसदलकाढ्यमुखाम्बुजाम् ॥ ८६

पारिजातप्रसूनश्रीवाहिधम्मिल्लबन्धनाम् ।
अनर्घ्यरत्नघटितमुकुटाङ्कितमस्तकाम् ॥ ८७

सर्व्वलावण्यवसतिं भवनं विभ्रमश्रियः ।
तेजसां जन्मभूमिं तां महालक्ष्मीं मनोहराम् ॥ ८८

एवं सञ्चिन्तयन् देवीं हविष्याशी जितेन्द्रियः ।
भानुलक्षं जपेन्मन्त्रं दशांशं जुहुयाद् घृतैः ॥ ८९

जुहुयाच्छ्रीफलैः पद्मैः प्रत्येकमयुतं ततः ।
तर्पयेत् सलिलैः शुद्धैः सुगन्धैरयुतद्वयम् ॥ ९०

श्रीबीजस्योदिते पीठे महालक्ष्मीं प्रपूजयेत् ।
श्रीबीजेनासनं दद्यान्मूर्त्तिं मूलेन कल्पयेत् ॥ ९१

पूजयेद्दक्षिणे पार्श्वे देव्याः शङ्करनन्दनम् ।
अन्यतः पुष्पधन्वानं पुष्पाञ्जलिकरं यजेत् ॥ ९२

मत्तालिमालेव विलसन्तः ये अलका इति विग्रहः ॥ ८२—८८ ॥

घृतैरेव दशांशं होमः । अयुतद्वयहोमस्त्वधिकः । पीठे अष्टदलद्वादशदल-चतुरस्रचतुर्द्वाररूपे । शङ्करनन्दनं गणेशं स्कन्दमित्यपरे । पुष्पाञ्जलिकरमित्युभय-

अङ्गानि पूर्व्वमुक्तेषु स्थानेषु विधिवद् यजेत् ।
उमाद्याः पत्रमध्यस्थाः शक्तीरष्टौ यजेत् क्रमात् ॥ ९३

अथोमा श्रीसरस्वत्यौ दुर्गा धरणिसंयुता ।
गायत्री देव्युषा चैव पद्महस्ताः सुभूषणाः ॥ ९४

जह्नुसूर्य्यसुते पूज्ये पादप्रक्षालनोद्यते ।
शङ्खपद्मनिधी पूज्यौ पार्श्वयोर्धृतचामरौ ॥ ९५

धृतातपत्रं वरुणं पूजयेत् पश्चिमे ततः ।
सम्पूज्य राशीन् परितो यजेदथ नव ग्रहान् ॥ ९६

पूजयेद् दिग्गजान् दिक्षु चतुर्दन्तविभूषितान् ।
ऐरावतः पुण्डरीको वामनः कुमुदोऽञ्जनः ॥ ९७

पुष्पदन्तः सार्व्वभौमः सुप्रतीकश्च ते क्रमात् ।
अभ्यर्चयेदथेन्द्रादीन् तदस्त्राण्यपि तद्बहिः ॥ ९८

आगमोक्तेन विधिना सुगन्धैः सुमनोहरैः ।
पूजयेद् गन्धपुष्पाद्यैर्देवीमन्वहमादरात् ॥ ९९

दूर्व्वाभिराज्यसिक्ताभिर्जुहुयादायुषे नरः ।
दशरात्रं समिद्धेऽग्नावष्टोत्तरसहस्रकम् ॥ १००

ध्यानम् ॥ ८९॥९०॥९१॥९२ ॥

पूर्व्वमुक्तेषु तुर्य्योक्तेषु । विधिवदिति शिरआद्यङ्गेषु नमोयोग उक्तः । अथवा यथान्यासमात्मनेपदसहितानीत्युक्तम् । पद्मे हस्तयो र्यस्याः सा पद्महस्ता । पश्चादष्टानां पद्महस्ताशब्दानामेकशेषे बहुवचनं ज्ञेयम् । जह्न इत्यारभ्य पश्चिम इत्यन्तं तृतीयावरणम् । सम्पूज्येति द्वादशदले । राशीनिति । तद्वर्णा आचार्य्यैरुक्ताः—

चापनीरजयुक्कन्याः पीताः स्युरुभयास्त्वमी ।
वणिङ्मकरमेषाह्वकुलीरा रक्तरोचिषः ॥
चरावशिष्टाश्चत्वारः स्थिताः श्वेताः पृथङ्मताः । इति ।

तत्तन्नामानुरूपं स्वरूपं ज्ञेयम् । इदं चतुर्थावरणम् । अथ परितो यजेत् नव ग्रहानिति । तद्वर्णास्तत्स्वरूपञ्च चन्द्रमन्त्रे वक्ष्यति । दिग्गजानिति श्वेतान् । दिक्ष्विति स्वस्वदिक्षु । अष्टोत्तरसहस्रकमिति इयमपि प्रत्यहम् ॥ ९३–१०१ ॥

गुड़ूचीराज्यसंसिक्ता जुहुयात् सप्तवासरम् ।
अष्टोत्तरसहस्रं यः स जीवेच्छरदां शतम् ॥ १०१
हुत्वा तिलान् घृताभ्यक्तान् दीर्घमायुरवाप्नुयात् ।
आरभ्याऽर्कदिनं मन्त्री दशरात्रं दिने दिने ॥ १०२
आज्याक्तार्कसमिद्धोमादारोग्यं लभते ध्रुवम् ।
कण्ठमात्रोदके स्थित्वा ध्यात्वा देवीं दिवाकरे ॥ १०३
ऊर्द्ध्वबाहुर्दशशतमष्टोत्तरमिमं जपेत् ।
आरोग्यं लभते सद्यो[मर्त्यो] वाञ्छितान्यपि मन्त्रवित् ॥ १०४
शालिभिर्जुह्वतो नित्यमष्टोत्तरसहस्रकम् ।
अचिरादेव महती लक्ष्मीः सञ्जायते ध्रुवम् ॥ १०५
प्रसूनैर्जुहुयान्मन्त्री लक्ष्मीवल्लीसमुद्भवैः ।
नन्द्यावर्त्तसमुत्थैर्वा सिद्धार्थैश्च घृतप्लुतैः ॥ १०६
महतीं श्रियमाप्नोति मान्यते सर्व्वजन्तुभिः ।
मरीचजीरकोन्मिश्रैर्नारिकेलरजोयुतैः ॥ १०७
सगुड़ैराज्यसम्पक्तैरपूपैराज्यलोलितैः ।
जुहुयात् पायसाहारो मन्त्रविद्विजितेन्द्रियः ॥ १०८
अष्टोत्तरशतं नित्यं मण्डलाद्धनदो भवेत् ।
हविषा गुड़मिश्रेण जुहुयादन्नवान् भवेत् ॥ १०९
जवापुष्पाणि जुहुयादष्टोत्तरसहस्रकम् ।
गृहीत्वा प्रजपेद्भस्म नागवल्लीरसान्वितम् ॥ ११०
तिलकं तनुयात्तेन सर्व्ववश्यकरं भवेत् ।
ब्रह्मवृक्षसमित्पुष्पैर्ब्राह्मणान् वशयेद्वशी ॥ १११

हुत्वेत्यष्टोत्तरसहस्रम् । इदमुत्तरप्रयोगेऽपि । अर्कदिनमादित्यवासरः । जुहुयादित्यष्टोत्तरं सहस्रम् । लक्ष्मीवल्ली तु ताम्बूलाकारपत्रा रक्तमध्यबिन्दुः श्वेतपुष्पा । वाशब्दः समुच्चये । मण्डलादेकोनपञ्चाशद्दिनैः । धनदः कुवेरः ।

जातीपुष्पैश्च राजानं वैश्यान् रक्तोत्पलैः सुधीः ।
शूद्रान्नीलोत्पलैर्हुत्वा वशयेन्मन्त्रवित्तमः ॥ ११२
पुष्पैर्मधूकजैर्हुत्वा वशमानयति स्त्रियः ।
कृत्वा नवपदात्मानं मण्डलं यन्त्रभूषितम् ॥ ११३
अभिषेकं प्रकुर्वीत विधिना सर्व्वसिद्धये ।
कलशान् स्थापयेत्तेषु पदेषु शुभलक्षणान् ॥ ११४
चन्दनालिप्तसर्व्वाङ्गान् दूर्व्वाक्षतसमन्वितान् ।
दुकूलवेष्टितानेतान् पूरयेत्तीर्थवारिणा ॥ ११५
नवरत्नसमाबद्धं कर्षकाञ्चनकल्पितम् ।
मध्यकुम्भे क्षिपेत् पद्मं यन्त्राढ्यं देशिकोत्तमः ॥ ११६
चन्दनोशीरकर्पूरजातीकक्कोलकुङ्कुमम् ।
कुष्ठागुरुतमालैलायुतं संपिष्य भागतः ॥ ११७
विलोड्य सर्व्वकुम्भेषु रत्नान्यपि विनिःक्षिपेत् ।
लक्ष्मीर्दूर्व्वा सदाभद्रा सहदेवी मधुव्रता ॥ ११८
मुशली शक्रवल्ली च क्रान्तापामार्गपत्रकान् ।
प्रियङ्गुमुद्गगोधूम व्रीहींश्च सतिलान् यवान् ॥ ११९

प्रजपेदित्यष्टोत्तरशतमित्यादि । भस्मेति हुतजवाभस्म । ब्रह्मवृक्षः पलाशः । "ब्रह्म वै पलाशः" इति श्रुतेः ॥ १०२—११३ ॥

अभिषेकमाह कृत्वेति । नवपदात्मानं तृतीयोक्तं नवनाभम् । यन्त्रभूषितं वक्ष्यमाणं यन्त्रं तन्मध्यकर्णिकायां लिखेदित्यर्थः । विधिनेति उद्दिष्टं विधिमाह कलशानित्यादिना । कर्षकाञ्चननिर्म्मितं षष्ठ्यधिकशतरक्तिकापरिमितसुवर्णनिर्मितम् । यन्त्राढ्यं वक्ष्यमाणयन्त्रयुक्तम् । तेन यन्त्रपद्ममित्यर्थः । जाती जातीफलम् । भागत इति समविभागतः । रत्नानि मातृकापटलोक्तानि नव । सर्व्वकुम्भेषु इति । अत्रापिना सम्बध्यते ॥ ११३—११८ ॥

लक्ष्मीः पूर्व्वोक्तलक्षणा १ दूर्व्वा २ सदाभद्रा भद्रमुस्ता ३ सहदेवी ४ मधुव्रता भृङ्गराजः ५ मुषली मुषलीकन्दः ६ शक्रवल्ली इन्द्रवारुणी ७ क्रान्ता विष्णुक्रान्ता

शालितण्डुलमाषांश्च प्रक्षाल्यैतेषु निक्षिपेत् ।
धात्रीलकुचबिल्वानां कदलीनारिकेलयोः ॥ १२०
फलान्यपि विनिक्षिप्य पुष्पाण्येतानि निक्षिपेत् ।
पद्मं सौगन्धिकं जातिं मल्लिकां बकुलन्तथा ॥ १२१
चम्पकाशोकपुन्नागतुलसीकेतकोद्भवम् ।
पल्लवानि वटाश्वत्थ प्लक्षोडुम्बरशाखिनाम् ॥ १२२
ब्रह्मकूर्च्चं विनिक्षिप्य चषकैः सफलाक्षतैः ।
पिधाय कुम्भवक्त्राणि क्षौमैराच्छादयेत्ततः ॥ १२३
आवाह्य मध्यकलशे महालक्ष्मीं प्रपूजयेत् ।
यजेदमाद्याः शिष्टेषु कलशेष्वष्टसु क्रमात् ॥ १२४
गन्धैर्मनोहरैः पुष्पैर्धूपदीपसमन्वितैः ।
निवेद्य भक्ष्यभोज्यानि तान् स्पृष्ट्वा प्रजपेन्मनुम् ॥ १२५
त्रिसहस्रं जपस्यान्ते साध्यमानीय संयतम् ।
संस्थाप्य स्थण्डिले पीठं तस्मिंस्तं विनिवेशयेत् ॥ १२६
रम्यैराभरणैर्वस्त्रैरलङ्कृत्य तमादरात् ।
सुमङ्गलाभिर्नारीभिः क्षिप्तपुष्पाक्षतान्वितम् ॥ १२७
अर्चितानां द्विजातीनामाशीर्वादपुरःसरम् ।
नदत्सु पञ्चवाद्येषु मुहूर्त्ते शोभने सुधीः ॥ १२८
मध्यस्थं कुम्भमुद्धृत्य महालक्ष्मीमनुं स्मरन् ।
अभिषिञ्चेत् क्रमादन्यैः कलशैरपि देशिकः ॥ १२९
करेणाऽस्य शिरः स्पृष्ट्वा प्रयुञ्जीताशिषं गुरुः ।
भद्रमस्तु शिवञ्चाऽस्तु महालक्ष्मीः प्रसीदतु ॥ १३०

८ अपामार्गपत्रं ९ एतानि प्रक्षाल्य एतेषु नवकुम्भेषु प्रत्येकं निक्षिपेदित्यग्रिमेणा-न्वयः । प्रियङ्गुः कङ्गुः । निक्षिपेदिति प्रत्येकम् ॥ ११८॥११९॥१२० ॥

फलान्यपीति पल्लवानीति च सर्व्वकुम्भेषु । ब्रह्मकूर्चं दीक्षापटलोक्तम् । तान्

रक्षन्तु त्वां सदा देवाः सम्पदः सन्तु सर्व्वदा ।
अथोत्थायाऽभिषिक्तः सन् वाससी परिधाय च ॥ १३१
यथाविधि समाचम्य दण्डवत् प्रणमेद् गुरुम् ।
वस्त्रैराभरणैर्धान्यैर्धनै[र्गन्धै]र्गोमहिषादिभिः ॥ १३२
दासीदासैश्च विधिवत्तोषयेद्देवताधिया ।
ब्राह्मणान् भोजयेत् पश्चाद्दीनान्धकृपणैः सह ॥ १३३
महान्तमुत्सवं कुर्य्याद्भवने बन्धुभिः सह ।
तदा कृतार्थमात्मानं मन्यते मनुजोत्तमः ॥ १३४
अभिषिक्तो नरपतिः परान् विजयतेऽचिरात् ।
पट्टेच्छुः पट्टमाप्नोति राजपुत्रो न संशयः ॥ १३५
अभिषिक्ता सती बन्ध्या सूते पुत्रं महामतिम् ।
महारोगेषु जातेषु कृत्याद्रोहेषु देशिकः ॥ १३६
भूतेषु दुर्निमित्तादौ विदध्यादभिषेचनम् ।
सर्व्वसम्पत्करं पुंसां सर्व्वसौभाग्यसिद्धिदम् ॥ १३७
सर्व्वरोगप्रशमनं सर्व्वापद्विनिवारकम् ।
गर्भरक्षाकरं स्त्रीणां दीर्घायुर्जनकं परम् ॥ १३८
प्रसूतानामपि स्त्रीणां सूतिकागाररक्षकम् ।
प्रणष्टपुष्पगर्भाणां पुष्पगर्भाभिरक्षणम् ॥ १३९
आसन्नशत्रुभीतानां नाशनञ्च महीभृताम् ।
अभिषेकमिमं प्राहुरागमार्थविशारदाः ॥ १४०

वेदादिस्थितसाध्यनाम युगशः श्रीशक्तिमारान्वितं
किञ्जल्केषु दिनेशपत्रविलसन्मन्त्राक्षरं तद्बहिः ।

स्पृष्ट्वेति कुशादिना युगपत् । सुमङ्गलाभिः चिरण्टीभिरित्यर्थः । आशिषमेवाह भद्रमस्त्विति ॥ १२०—१४० ॥

यन्त्रमाह वेदादीति । पद्मं पद्मरूपं यन्त्रं लिखेदिति सम्बन्धः । किं विशिष्टम् ।

पद्मं व्यञ्जनकेसरं स्वरलसत्पत्राष्टयुग्मं धरा-
बिम्बाभ्यां वषडन्तया त्वरितया यन्त्रं लिखेद्वेष्टितम् ॥ १४१

भूपुरद्वयकोणेषु हृन्नौ लेख्यौ पुनः पुनः।
महालक्ष्मीयन्त्रमिदं सर्व्वैश्वर्य्यफलप्रदम् ॥ १४२

सर्व्वदुःखप्रशमनं सर्व्वापद्विनिवारणम्।
बहुना किमिहोक्तेन परमस्मान्न विद्यते ॥ १४३

शम्भुपत्नी श्रिया रुद्धा कमौ भगवती मही।
ब्रह्मादित्यौ धरा दीर्घा लः क्ष्वादिर्भगवान् मरुत् ॥ १४४

प्रसीदयुगलं भूयः श्रीरुद्धा भुवनेश्वरी।
महालक्ष्मि नमोऽन्तः स्यात् प्रणवादिरयं मनुः ॥ १४५

वेदादिः प्रणवः तत्रस्थं साध्यनाम साध्यसाधककर्म्मनाम यत्र तत् कर्णिकाया-मिति ज्ञेयम्। किञ्जल्केष्विति वक्ष्यमाणत्वात्। पुनः कीदृक्। किञ्जल्केषु केसरस्थानेषु युगशो द्विशः श्रीशक्तिमारान्वितम्। आद्ये किञ्जल्के श्रीशक्ती परे मारश्रियौ तत्परे शक्तिमारौ इति क्रमेणेति सम्प्रदायविदः। तेन बीज-त्रयस्याष्टावृत्तयः। पुनः कीदृक्। दिनेशपत्रेषु द्वादशपत्रेषु विलसन्ति मन्त्राक्षराणि यत्र। पुनः किं विशिष्टम्। तद्बहिः व्यञ्जनकेसरम् व्यञ्जनानि ककारादीनि केसरेषु यत्र तत्। केसराणां द्वित्वात् व्यञ्जनद्वयमेकैकस्मिन् केसरस्थाने लेखनीयमित्यर्थः। पुनः कीदृक् स्वरैर्लसद् युक्तं पत्राष्टयुग्मं षोड़शपत्रं यस्मिन् तत्। धराबिम्बाभ्यां परस्परव्यतिभिन्नाभ्यां वेष्टितम्। त्वरितया सहेति सम्बन्धः। इदञ्चोपरिष्टात् प्रभृति। तेन त्वरितया संवेष्ट्य पश्चाद् भूगृहाभ्यां वेष्टयेत्। अत्र परस्परव्यतिभिन्नत्वम् अर्थलभ्यम्। यदुपर्य्युपरि चतुरस्रकरणे एकेनैव चतुरस्रेण साक्षाद् यन्त्रवेष्टनम्। अन्येन तु चतुरस्रस्यैव वेष्टनं न मन्त्रस्य। परम्परया यन्त्रवेष्टनत्वमिति चेन्न। व्यतिभिन्नत्वे तु उभयोरपि साक्षादेव यन्त्रवेष्टितत्वसम्भवात्। कीदृश्या त्वरितया। वषडन्तया तत्र फट्-कारस्थाने वषट्कार इति साम्प्रदायिकाः। अन्ये तु वषट्कारमधिकमाहुः। हृन्नावित्यष्टधावृत्तौ ॥ १४१॥१४२॥१४३ ॥

मन्त्रान्तरमाह शम्भ्विति। शम्भुपत्नी मायाबीजम्। श्रिया रुद्धा श्रीबीज-पुटिता। एकाक्षरत्वाद्रोधः सम्पुटे पर्य्यवस्यति। कमौ ककारमकारौ।

सप्तविंशत्यक्षराढ्यः प्रोक्तः सर्व्वसमृद्धिदः।
कमले हृदयं प्रोक्तं शिरः स्यात् कमलालये॥ १४६
शिखा प्रसीद तेनैव कवचं चतुरक्षरैः।
अस्त्रमेतैः पदैः कुर्य्यात् त्रिबीजपुटितैः पृथक्॥ १४७
सिन्दूरारुणकान्तिमब्जवसतिं सौन्दर्य्यवारां निधिं
कोटीराङ्गदहारकुण्डलकटीसूत्रादिभिर्भूषिताम्।
हस्ताब्जैर्वसुपत्रमब्जयुगलादर्शौ वहन्तीं परा-
मावीतां परिचारिकाभिरनिशं ध्यायेत् प्रियां शार्ङ्गिणः॥ १४८
लक्षं जपेत् फलैर्बिल्वैर्जुहुयान्मधुरोक्षितैः।
दशांशं संस्कृते वह्नौ प्राक्प्रोक्तेनैव वर्त्मना॥ १४९
श्रीबीजोक्ते यजेत् पीठे वक्ष्यमाणक्रमेण ताम्।
अङ्गावृत्तेर्बहिः पूज्या मूर्त्तयः श्रीधरादयः॥ १५०

भग एकारस्तद्युक्ता मही लः तेन ले। नागरलिपौ एकारस्य भगरूपत्वात् भगशब्दवाच्यता। ब्रह्मादित्यौ ककारमकारौ। धरा लकारः। दीर्घा दीर्घयुक्ता तत्र प्रथमातिक्रमे कारणाभावादाकारयुक्ता तेन ला। चादिर्लः मूर्द्धन्य इत्यर्थः। मरुत् यकारः। भगवानिकारयुक्तः तेन ये ति। महालक्ष्मीति स्वरूपम्। इदं पदं के चन चतुर्थ्यन्तमपीच्छन्ति। एभिस्तु यकारस्य कीलकत्वात् न तथोद्धृतम्। अन्ये तु द्विरुक्त्यादौ भेदमुद्धृत्याष्टाविंशतिवर्णमाहुः। सर्व्वसमृद्धिद इति विनियोगोक्तिः। श्रीँ बीजं माया शक्तिः। कमलवासिनी चास्या ऋष्यादयः। तेनैवेति प्रसीदेत्यनेन। चतुरक्षरैरिति महालक्ष्मिपदेन। त्रिबीज-पुटितैरिति मन्त्रादिस्थप्रणवव्यतिरिक्तत्रिबीजैः। पृथक् प्रत्येकं कुर्य्यादङ्गानीति शेषः। तत्र प्रयोगो यथा। श्रीँ ह्रीँ श्रीँ कमले श्रीँ ह्रीँ श्रीँ हृदयाय नमः इत्यादि॥ १४४॥१४५॥१४६॥१४७॥

आयुधध्यानं दक्षाधस्ताद्वामाधःपर्य्यन्तम्॥ १४८॥

अङ्गावृत्तेर्बहिः केसरेषु। तेन कर्णिकायामङ्गपूजा। अत एव दलमूलेषु सम्पूज्येत्युक्तिः। पत्रमध्येष्विति दिक्पत्रमध्येषु। दमकादिकान् इति विदिक्-पत्रमध्येषु। तदग्रेषु पत्राग्रेषु। ये साधकोत्तमा उपासते इति सम्बन्धः।

श्रीधराख्यं हृषीकेशं वैकुण्ठं विश्वरूपकम् ।
वासुदेवं सङ्कर्षणं प्रद्युम्नमनिरुद्धकम् ॥ १५१
दलमूलेषु संपूज्य पत्रमध्येषु संयजेत् ।
भारतीं पार्व्वतीं चान्द्रीं शचीञ्च दमकादिकान् ॥ १५२
दलाग्रेष्वर्चयेद्‌ बाणान् महालक्ष्म्याः क्रमादमून् ।
अनुरागञ्च संवादं विजयं वल्लभं मदम् ॥ १५३
हर्षं बलञ्च तेजश्च लोकनाथाननन्तरम् ।
तदायुधानि तद्बाह्ये पूजयेत् साधकोत्तमाः ॥ १५४
अनेन विधिना देवीं महालक्ष्मीमुपासते ।
ये तेषु निवसेल्लक्ष्मीरस्मरन्ती निजालयम् ॥ १५५
उत्पलैर्जुहुयाल्लक्षं चन्दनाम्भसि लोलितैः ।
शत्रूणां लभते राज्यं विना युद्धेन पार्थिवः ॥ १५६
जपन् राजसभां गच्छेत् सम्भाव्येत तया नरः ।
दूर्व्वा देवी महालक्ष्मीर्विष्णुक्रान्ता मधुव्रता ॥ १५७
मुशली शक्रवल्ली च सदाभद्राऽञ्जलिप्रिया ।
हरिचन्दनकर्पूरचन्दनाङ्कोलरोचनाः ॥ १५८
मालूरकेसरौ कुष्ठं सर्व्वं पिष्ट्वा निशारसैः ।
अष्टोत्तरसहस्रन्तु जपित्वा तिलकक्रियाम् ॥ १५९
कुर्व्वतो मन्त्रिणः सर्व्वे वशे तिष्ठन्त्यहर्निशम् ।
श्रियो मन्त्रं भजेन्मन्त्री श्रीसूक्तान्यपि संजपेत् ॥ १६०

साधकोत्तमा इत्यनेनैतदुक्तं भवति सत्यवादित्वादिलक्ष्म्युपासकसमयनिष्ठा इति ।
॥ १४९॥१५०॥१५१॥१५२॥१५३॥१५४॥१५५॥१५६ ॥

तयेति सभया। देवी सहदेवी। मधुव्रता भृङ्गराजः। सदाभद्रा भद्रमुस्ता। अञ्जलिप्रिया अञ्जलिनी। हाताजोड़ीति कान्यकुब्जभाषायाम्। हरिचन्दनं पीतचन्दनम्। मालूरं बिल्वम्। केसरो नागकेसरः। निशा हरिद्रा।

श्रीसूक्तं पञ्चदशर्चं बह्वृचानां प्रसिद्धतरम्। तद्विधानं यथा—

आद्याया: श्रीऋंषि: प्रोक्तस्तत आनन्दकर्द्दमौ ।
चिक्लीतश्चेन्दिरापुत्रो मुनय: संप्रकीर्त्तिता: ॥
चतुर्द्दशानां छन्द: स्यादनुष्टुप् तिसृणां पुन: ।
चतुर्थ्यां बृहती पञ्चषष्ठयोस्त्रिष्टुबीरिता ॥
सप्तमादिषु चाष्टानामनुष्टुप् परिकीर्त्तितम् ।
प्रस्तारपङ्क्तिरन्त्याया अग्नौ देवौ प्रकीर्त्तितौ ॥
आद्यन्ते बीजशक्ती स्तो विनियोगो धनाप्तये ।
मूर्द्धाक्षिकर्णघ्राणेषु मुखग्रीवाकरहृदये ॥
दृन्नाभिलिङ्गपायूरुजानुजङ्घापदे न्यसेत् ।
हिरण्मयी च चन्द्रा च रजताद्या स्रजा तथा ॥
सुवर्णाद्या स्रजा चैव हिरण्या चैव पञ्चमी ।
हिरण्यवर्णा एताभिर्नमोऽन्ताभिरथाङ्गकम् ॥
रक्ताब्जसंस्थां पद्माक्षीं विचित्रानेकभूषणाम् ।
अरुणाब्जरज:पुञ्जवर्णां सद्रत्नशेखराम् ॥
अब्जयुग्मं वराभीती धारयन्तीं निजैर्भुजै: ।
देवीं त्रिलोकजननीमेवं ध्यायेत्तु देशिक: ॥
शुक्लप्रतिपदाद्येकादश्यन्तं प्रजपेन्मनुम् ।
अर्कसाहस्रमिध्मैस्तु बिल्वै: पद्मैर्घृतेन च ॥
पायसेन त्रिमध्वक्तैर्दशांशं जुहुयात्तत: ।
पुरोदितेन विधिना श्रीपीठे पूजयेच्छ्रियम् ॥
मूर्त्तिं मूलेन सङ्कल्प्य उपचारांस्तु षोड़श ।
मन्त्रैस्तु पञ्चदशभिर्व्यस्तै: कुर्य्यात् समस्तकै: ॥
तत आवरणार्चायां केसरेष्वङ्गपूजनम् ।
पद्मा च पद्मवर्णा च पद्मस्थार्द्रा तुरीयका ॥
तर्पयन्ती च तृप्ता च ज्वलन्ती सप्तमी तथा ।
स्वर्णप्राकाराष्टमी स्यादेता: पत्रेषु संयजेत् ॥
लोकेशानायुधै: सार्द्धमेवं पूजा समीरिता । इति ।

अथ सर्व्वश्रीमन्त्रान्ते तन्त्रान्तरोक्तं श्रीयन्त्रं लिख्यते ।

अथात: सम्प्रवक्ष्यामि श्रियो यन्त्रं शृणु प्रिये ।
सर्व्वसिद्धिप्रदं यन्त्रं सर्व्वसम्मोहनं परम् ॥

तेजस्करं पुष्टिकरं श्रीकरञ्च यशस्करम् ।
अमृतत्वप्रदं नॄणां सर्व्वाभीष्टफलप्रदम् ॥
शत्रूणां नाशनञ्चैव मित्राणां वर्द्धनं परम् ।
स्वसेनाहरणञ्चैव परसेनापसारणम् ॥
आथर्व्वणादिभिर्मन्त्रैः शत्रुभिः पीड़िते सदा ।
रक्षणं परमन्त्राणां छेदनञ्च महेश्वरि ॥
धारणाच्चायुरारोग्यं श्रीसौभाग्यधनप्रदम् ।
अष्टपत्रं महापद्मं कर्णिकाकेसरैर्युतम् ॥
श्रीबीजं नामसंयुक्तं कर्णिकायां समालिखेत् ।
अयुतं वारुणं बिन्दुभूषितं प्राग्दले लिखेत् ॥

अकारयुतं सबिन्दुकं हल्मात्रं वकारमित्यर्थः । एवञ्च वं इति भवति ।

वैष्णवं बिन्दुमद्बीजं तस्य दक्षिणदिग्दले ।

अं इति भवति ।

नान्तं यान्तसमायुक्तं सबिन्दुं वारुणे दले ।

नान्तः पकारः । यान्तो रेफः । एवञ्च प्रं इति भवति ।

विष्णुं बिन्दुसमायुक्तं सौम्ये वै दिग्दले लिखेत् ।

अं इत्यर्थः ।

जान्तं वह्निसमायुक्तं बिन्दुमद्वह्निदिग्दले ।

जान्तो झकारः । वह्निः रेफः । एवं झ्रं इति भवति ।

वान्तं विष्णुसमायुक्तं बिन्दुमन्नैर्ऋते दले ।

वान्तः शकारः । विष्णुः अकारः । एवं शं इति भवति ।

ब्रह्मणो द्वादशं बीजं पञ्चमस्वरसंयुतम् ।
बिन्दुनादसमायुक्तं विलिखेत् पावने दले ॥

ब्रह्मा कः तस्मात् द्वादशो वर्णः ठकारः । पञ्चम स्वरः उकारः । एवं ठुं इति भवति ।

वर्गाद्यं शान्तसंयुक्तं एकादशसमन्वितम् ।
बिन्दुनादसमायुक्तं न्यसेदीशानदिग्दले ॥

वर्गाद्यः ककारः । शान्तः षः । एकादश एकारः । क्षें इति भवति ।

तद्बाह्ये परितो मन्त्री श्रीबीजं प्रथमावृतौ ।
द्वितीयं कामबीजेन शक्तिबीजं तृतीयके ॥
ततो भूगृहमालिख्य प्राङ्मुखः सुप्रसन्नधीः ।

भूयसीं श्रियमाकाङ्क्षन् सत्यवादी भवेत् सदा ।
प्रत्यगाशामुखोऽश्नीयात् स्मितपूर्व्वं प्रियं वदेत् ॥ १६१
भूषयेद् गन्धपुष्पाद्यैर्वात्मानं नियतः शुचिः ।
शयीत शुद्धशय्यायां तरुण्या सह नान्यया ॥ १६२
नग्नो नाऽवतरेदम्भस्तैलाभ्यक्तो न भक्षयेत् ।
हरिद्रां न मुखे लिम्पेन्न स्वपेदशुचिः क्वचित् ॥ १६३
न वृथा विलिखेद्भूमिं न विल्वं द्रोणमम्बुजम् ।
धारयेन्मूर्द्ध्नि नैवाऽद्यात् लोणं तैलञ्च केवलम् ॥ १६४
मलिनो न भवेज्जातु कुत्सितान्नं न भक्षयेत् ।
द्रोणपङ्कजबिल्वानि पद्भ्यां जातु न लङ्घयेत् ॥ १६५
सहदेवीमिन्द्रवल्लीं श्रीवल्लीं विष्णुवल्लभाम् ।
कन्यां जम्बुं प्रवालञ्च धारयेन्मूर्द्ध्नि सर्व्वदा ॥ १६६

गुरुं संपूज्य यत्नेन वस्त्रधान्यधनादिभिः ॥
गन्धपुष्पाक्षताद्यैश्च यन्त्रं संपूजयेत् प्रिये ।
सहस्रं च जपं कृत्वा सर्व्वसिद्धिकरं प्रिये ॥
रौप्ये पत्रेऽथ लौहे वा भूर्ज्जे वा लिख्य धारयेत् ॥
श्रीबीजे नाम संलिख्य ठान्तं तद्बाह्यतो लिखेत् ।
बिन्दुयुक्तेन लान्तेन वेष्टयित्वा निरन्तरम् ॥
पुनरष्टदलं पद्मं श्रीँ क्लीँ प्रतिदलं लिखेत् ।
महामायां त्रिकोणाभ्यां वेष्टयित्वा बहिस्ततः ।
इदं धारयतो नित्यं वर्द्धते श्रीर्न संशयः ॥ इति ॥ १५७—१६० ॥

कमलोपासकस्य धर्म्मानाह भूयसीमिति । प्रत्यगाशामुखः पश्चिमास्यः । तरुण्येति । न च वृद्धया । उक्तं च "वृद्धा तु कुरुते ज्वरम्" । पञ्चपञ्चाशद्वर्षोपरि स्त्रीणां वृद्धता । नान्ययेत्यनेन एतदुक्तं भवति । यदाहुः—

दुष्टां कष्टान्ववायां कलहकलुषितां मार्गदुष्टामनिष्टा-
मन्यासक्तामसक्तामतिविपुलकृशाङ्गीमतिह्रस्वदीर्घाम् ।
रोगार्त्तां भोगलोलां प्रतिपुरुषचलां राजकान्तामकान्तां
काकाक्षीभिकचारां गृहकुसुमयुतां न स्पृशेदिन्दिरार्थी ॥ इति ॥

इत्याचारपरो नित्यं विष्णुभक्तो दृढ़व्रतः।
श्रियमाप्नोति महतीं देवानामपि दुर्लभाम् ॥ १६७

इति श्रीशारदातिलके अष्टमः पटलः ॥ श्रीः ॥

द्रोणं गूमा इति कान्यकुब्जभाषायाम्। श्रीदेवी श्रीलता। विष्णुवल्लभा विष्णुक्रान्ता। कन्या घृतकुमारी ॥ १६१॥१६२॥१६३॥१६४॥१६५॥१६६ ॥

इत्याचारेति। तन्त्रान्तरोक्ताचारग्रहणम्। तदुक्तं नारायणीये—

न जिघ्रेन्नाक्रमेच्चाब्जं तद्बीजं न च भक्षयेत्।
न स्यान्मलिष्ठो न छिन्द्यात् बिल्वं भूमौ शयीत न ॥
लवणामलकं वर्ज्यं नागादित्यतिथौ क्रमात्।
पञ्चम्यामुत्तरे च स्त्री वर्ज्या प्रत्यङ्मुखोऽशने ॥
बिल्वैर्न मार्जयेत् दन्तान् त्रिसन्ध्यं प्रणमेच्च तान्।
प्रातर्भक्ष्यास्तिलास्तेन[सेव्या] धात्र्या लक्ष्मीं च भक्षयेत् ॥
धारयेन्मूर्ध्नि तत्पुष्पमुत्तरे मधुरान्नभुक्।
पायसं बिल्वबीजं च भक्षयेच्छुक्लपर्व्वणि ॥ इति।

प्रयोगसारेऽपि—

धान्य गो गुरु हुताशनराणां न स्वपेदुपरि नाप्यनुवंशं
नोत्तरापरशिरा न च नग्नो नार्द्रपाणिचरणः श्रियमिच्छन्।
नाभ्यञ्जयादपि तैलमेव रजनीं नैवानुलिम्पेन्मुखे ॥ इति ॥ १६७ ॥

इति श्रीशारदातिलकटीकायां सत्सम्प्रदायकृतव्याख्यायां
पदार्थादर्शाभिख्यायां श्रीमन्त्रनिरूपणं नाम अष्टमः पटलः ॥ ॐ ॥

नवमः पटलः ।

अथ वक्ष्ये जगद्धात्रीमधुना भुवनेश्वरीम् ।
ब्रह्मादयोऽपि यां ज्ञात्वा लेभिरे श्रियमूर्जिताम् ॥ १

नकुलीशोऽग्निमारूढ़ो वामनेत्रार्द्धचन्द्रवान् ।
बीजं तस्या यथाख्यातं सेवितं सिद्धिकाङ्क्षिभिः ॥ २

ऋषिः शक्तिर्भवेच्छन्दो गायत्री देवता मनोः ।
कथिता स्वरसङ्गेन सेविता भुवनेश्वरी ॥ ३

एवं सरस्वतीश्रीमन्त्रानुक्त्वा तदन्तर्गतत्वात् एतदनन्तरं भुवनेशीमन्त्रान् वक्तुमारभते अथेति । यां ज्ञात्वा इत्यनेन अस्याः त्र्यक्षरा नानापि भेदाः सूचिताः । तत्र वाक्पुटितत्वं वाक्श्रीपुटितत्वं श्रीकामपुटितत्वं कामश्रीपुटितत्वं ग्रन्थकार एव वक्ष्यति । एवं कामपुटितत्वं श्रीवाक्पुटितत्वं वाक्कामपुटितत्वं कामवाक्पुटितत्वमिति चत्वारो भेदाः स्वयमूहनीयाः । तदुक्तम्—

कामाद्यन्ता प्रभवति यदा सर्व्वकामेश्वरी सा
साद्यन्तश्रीः सुतधनफला वाक्प्रदा वाग्भवेन ॥
एवं व्यस्तैर्विरचितपुटा कामधुक् सा हि शक्तिः । इति ।

अन्यत्रापि—संपुटीकृत्य वा मन्त्री कामबीजेन सुन्दरि ।
अभ्यसन् नियताहारः त्रैलोक्यं वशमानयेत् ॥ इति ।

पद्मपादाचार्य्यैः प्रणवपुटितत्वं श्रीबीजचतुष्टयपुटितत्वमिति भेदद्वयमन्यदप्युक्तम् । श्रियमूर्जितामिति विनियोगसूचनम् ॥ १ ॥

मन्त्रमुद्धरति नकुलीश इति । नकुलीशो हकारः अग्नौ रेफः वामनेत्रम् ईकारः अर्द्धचन्द्रो बिन्दुः । एवं मिलित्वा बीजमेकम् । सिद्धिकाङ्क्षिभिः सेवितामित्यनेन अस्य केवलस्यापि सकलपुरुषार्थ साधनता सूचिता । तथा च भुवनेश्वरीपारिजाते—

मत्समः पुरुषो नास्ति त्वत्समा नास्ति चाङ्गना ।
मायाबीजसमो मन्त्रो न भूतो न भविष्यति ॥ इति ।

शक्तिरिति वशिष्ठपुत्त्रः । तदुक्तं संहितायाम् "ऋषिः शक्तिर्वशिष्ठस्य सुतः" इति ।
हं बीजं ईं शक्तिः । तदुक्तं दशपटल्याम्—

हं बीजम् ईं शक्तिः अस्य इष्टार्थे विनियोजनम् । इति ॥ २॥३ ॥

षड्दीर्घयुक्तबीजेन कुर्य्यादङ्गानि षट् क्रमात्।
संहारसृष्टिमार्गेण मातृकान्यस्तविग्रहः॥ ४

मन्त्रन्यासं ततः कुर्य्याद् देवताभावसिद्धये।
हृल्लेखां मूर्द्ध्नि वदने गगनां हृदयाम्बुजे॥ ५

रक्तां करालिकां गुह्ये महोच्छुष्मां पदद्वये।
ऊर्द्ध्वप्राग्दक्षिणोदीच्यपश्चिमेषु मुखेषु च॥ ६

सद्यादिक्लृस्वबीजाढ्या न्यस्तव्याः भूतसप्रभाः।
अङ्गानि विन्यसेत् पश्चाज्जातियुक्तानि षट् क्रमात्॥ ७

षड्दीर्घेति। अत्र तु षडङ्गमन्त्रोद्धारमात्रं कृतम्। न्यासं वक्ष्यति न्यासावसरे। संहारसृष्टिमार्गेणेति। अत्राल्पाक्षरत्वात् सृष्टिशब्दस्य पूर्व्वनिपातः कर्त्तव्यः। स च न कृतः तेन संहारन्यासं कृत्वा सृष्टिन्यासं कुर्य्यात्। तदुक्तं संहितायाम्—

अकाराद्यर्णपर्य्यन्तां विपरीतक्रमेण तु।
गुरूपदेशविधिना मातृकां प्रथमं न्यसेत्॥
संहारमातृकान्यासो ब्रह्मानन्दरसोज्ज्वलः। इति।

आचार्य्या अपि—संहृत्य चोत्पाद्य शरीरमेवम्। इति।
पदद्वये इति। एकदैव एकहस्तेनेति ज्ञेयम् अन्यथा मन्त्रावृत्तिप्रसङ्गात्। ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥

सद्यादीति। सद्य ओकारस्तदादयः। पञ्चक्लृस्वाः अनेन विलोमप्रकारेण नपुंसकव्यतिरिक्ताः पञ्चक्लृस्वा गृह्यन्ते। ओ ए उ इ अ सद्यादि क्लृस्वा यस्मिन् एवं भूतं यद्बीजं तदाढ्या इति सम्प्रदायविदः। तेन क्लौं क्लें क्लुं क्लिं क्लं इति बीजानि भवन्ति। गूढार्थदीपिकाकारस्तु ओ ए ऌ ऋ उ इमान् पञ्चक्लृस्वान् उक्तवान्। तन्न। सर्व्वत्राग्रेऽपि सम्प्रदायानुसारेण सद्यादिग्रहणे नपुंसकव्यतिरिक्तानामेव ग्रहणात्। यत् तु केचन स्वरमात्रं बीजत्वेनाहुः तदपि न। बीजशब्दोपादानवैयर्थ्यात्। उक्तञ्च दशपटल्याम्—

सद्योष्ठश्रुतिनेत्राद्यैर्विद्यां संभेद्य मन्त्रवित्।
हृल्लेखादीन् प्रविन्यस्येत्॥ इति।

भूतसप्रभा इति। पृथिव्यादिक्रमेणेत्यर्थः। तेन हृल्लेखा पीता गगना विशदा रक्ता रक्ता महोच्छुष्मा कृष्णा करालिका स्वच्छेति। अङ्गानीति। पूर्व्वोक्तैः

ब्रह्माणं विन्यसेद्भाले गायत्र्या सह संयुतम् ।
सावित्र्या संयुतं विष्णुं कपोले दक्षिणे न्यसेत् ॥ ८
वागीश्वर्य्या समायुक्तं वामगण्डे महेश्वरम् ।
श्रिया धनपतिं न्यस्येद् वामकर्णाग्रके पुनः ॥ ९
रत्या स्मरं मुखे न्यस्य पुष्ट्या गणपतिं न्यसेत् ।
सव्यकर्णोपरि निधी कर्णगण्डान्तरालयोः ॥ १०
न्यस्तव्यौ वदने मूलं भूयश्चैतांस्तनौ न्यसेत् ।
कण्ठमूले स्तनद्वन्द्वे वामांसे हृदयाम्बुजे ॥ ११
सव्यांसे पार्श्वयुगले नाभिदेशे च देशिकः ।
भालांसपार्श्वजठरे पार्श्वांसापरके हृदि ॥ १२

स्वजातिभिरङ्गमन्त्रैरित्यर्थः । अतएव पश्चादिति । तदुक्तमाचार्य्यैः—

हृल्लेखाख्यां गगनां रक्तां च करालिकां महोच्छुष्माम् ।
मूर्द्धनि वदने हृदये गुह्ये पादयोर्न्यसेत्तदङ्गैश्च ॥ इति ॥ ७ ॥

योनिन्यासमाह ब्रह्माणमिति । तत्र हां ह्रीं हूं इति गायत्र्यादीनां बीजानि । हं हिं हुं इति ब्रह्मादीनाम् । अन्येषां स्वस्वबीजानि । निध्योराद्यक्षरं बीजमिति ज्ञेयम् । तत्र प्रयोगः । हां गायत्रीसहिताय हं ब्रह्मणे नम इत्यादि । शक्तिनामादित्वं पूजायां स्फुटीभविष्यति । वामकर्णाग्रके वामकर्णोपरि । शास्त्रे वृक्षवत् व्यवहारात् । सव्यकर्णोपरि दक्षकर्णोपरि । वामस्य पूर्व्वमुक्तेः । निधी श्रीपटलोक्तस्वरूपौ सशक्तिकौ । कर्णगण्डान्तरालयोरिति दक्षवामयोः । मूलं मूलमन्त्रम् । वदन इति तदेकदेशचिबुकं लक्ष्यते । एतानिति ब्रह्मादीन् मूलान्तान् । अयमेव साम्प्रदायिकः पाठः । केचन एतां तनौ न्यसेदिति पठन्ति । तन्मते एतां भुवनेशीं कण्ठादिषु नवसु स्थानेषु न्यसेत् । स्तनद्वन्द्वे दक्षवामे । सव्यांसे दक्षिणांसे । यद्यपि "वामं शरीरे सव्यं स्यात्" इति कोषः । तथाप्यत्र सव्यशब्देन दक्षिण एव गृह्यते । वामस्य पूर्व्वं पृथगुक्तेः । तथा च शैवागमे "विन्यसेत् सव्यवामयोः" इति बहुषु स्थलेषु व्यवहारः । "सव्यं दक्षिणवामयोः" इति कोषान्तरं च । पार्श्वयुगले दक्षवामे । देशिक इत्यनेन सबीजत्वमुक्तम् । भालांसेति मातृकान्यासस्थानम् । अंसपार्श्वे वामगते । पार्श्वांसौ दक्षिणौ । अपरकं ककुत् । यद्यप्यपरगलशब्देन ककुदुच्यते तथाप्यत्र भीमो भीमसेन

ब्रह्माण्याद्यास्ततो न्यस्या विधिना प्रोक्तलक्षणाः ।
मूलेन व्यापकं देहे न्यस्य देवीं विचिन्तयेत् ॥ १३

उद्यद्दिनद्युतिमिन्दुकिरीटां तुङ्गकुचां नयनत्रययुक्ताम् ।
स्मेरमुखीं वरदाङ्कुशपाशाभीतिकरां प्रभजेत् भुवनेशीम् ॥ १४

प्रजपेन्मन्त्रविन्मन्त्रं द्वात्रिंशल्लक्षमानतः ।
त्रिस्वादुयुक्तैर्जुहुयादष्टद्रव्यैर्दशांशतः ॥ १५

इतिवत् प्रयोगः । तदुक्तमाचार्य्यैः—

अलिकांसपार्श्वकुक्षिषु पार्श्वांसापरगलहृत्सु च क्रमशः ।
ब्रह्माण्याद्या विधिवत् न्यस्तव्या मातरोऽष्ट मन्त्रितमैः ॥

विधिनेति स्वबीजाद्याः । प्रोक्तलक्षणा मातृकापटलोक्तध्यानाः । व्यापकमिति कराभ्यां मस्तकाद्यापादाङ्गुष्ठम् ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥

ध्यानमाह उद्यदिति । इनः सूर्य्यः । रक्तपद्मस्थाम् इत्यपि । आयुधध्यानं वामाधोहस्ते वरं दक्षिणोर्द्ध्वे अङ्कुशम् । वामोर्द्ध्वे पाशं दक्षाधोऽभयमिति सम्प्रदायविदः । तदुक्तं महासम्मोहने—

दक्षिणे चाङ्कुशं दद्याद् वामे पाशं प्रदापयेत् ।
वरदं वामतो दद्यादभयं दक्षिणे करे ॥ इति ॥ १४ ॥

प्रजपेदिति मन्त्रार्थानुसन्धानपूर्व्वकम् । हरिहरात्मकप्रकृतिपुरुषाकारेण अवस्थिताया आद्यशक्तेः प्रतिपादकोऽयं मन्त्रः । अतएव भुवनेशीति नाम ।

तदुक्तम्—हरित्वाच्च हरत्वाच्च पुंप्रकृत्योस्तु युक्तयोः ।
श्लिष्टोच्चारितमेवेदं शब्दं तद्रूपमीरितम् ॥ इति ।

संहितायान्तु—व्योमबीजे महेशानि कैलासादि प्रतिष्ठितम् ।
वह्निबीजात् सुवर्णादि निष्पन्नं बहुधा प्रिये ॥
तेनायं वर्त्तते लोके भूमण्डल समास्थितः ।
तुर्य्यस्वरेण पाताले शेषरूपेण धार्य्यते ॥
महाभूमण्डलं तस्मात् पातालस्यापि नायिका ।
अतएव महेशानी भुवनाधीश्वरी प्रिये ॥
हकारे व्योम तुर्य्येण स्वरेणाऽनिलसम्भवः ।
विकारे सति रेफेण साक्षाद् वह्निस्वरूपिणी ॥
वह्नेर्वीर्य्यं वसु ज्ञेयं तस्माद् रेफो वसुन्धरा ।

दद्यादर्घ्यं दिनेशाय तत्र सञ्चिन्त्य पार्व्वतीम् ।
पद्ममष्टदलं बाह्ये वृत्तं षोड़शभिर्दलैः ॥ १६

विलिखेत् कर्णिकामध्ये षट्कोणमतिसुन्दरम् ।
ततः संपूजयेत् पीठं नवशक्तिसमन्वितम् ॥ १७

जयाख्या विजया पश्चादजिता चाऽपराजिता ।
नित्या विलासिनी दोग्ध्री अघोरा मङ्गला नव ॥ १८

अतएव महेशानि रलयोः समता भवेत् ॥
बिन्दुचक्रामृताद् देवी प्लावयन्ती जगत्त्रयम् ।
द्रवरूपा भवेत् तस्मात् द्रवन्ती चार्द्धमात्रया ॥
अतएव महेशानी भुवनेशीति कथ्यते । इति ।

मन्त्रविदित्यनेन हसकलयोगः । मोचार्थं प्रणवयोगोऽपि सूचितः । यद्वा तन्त्रान्तरोक्तं पुरश्चरणम् । यथा—

एकलिङ्गे शिवागारे दक्षिणां मूर्त्तिमाश्रितः ।
बद्धपद्मासनो भस्मस्नायी च कुशविष्टरः ॥
कृष्णाष्टमीं समारभ्य यावत् स्यात् तच्चतुर्दशी ।
नित्यमिष्ट्वा शिवं शक्तिं जपेन्मन्त्रं सहस्रकम् ॥
दधिक्षौद्रघृताभ्यक्ता व्याघातसमिधो हुनेत् ।
ततः साग्रं सहस्रं च ध्यायेत् सर्व्वेश्वरीमुमाम् ॥ इति ।

त्रिःस्वादुयुक्तैः त्रिमधुरोपेतैः ।

तदुक्तं प्रयोगसारे—पयोमधुघृतं चेति समं त्रिमधुरं स्मृतम् । इति ।

अन्ये पयःस्थाने शर्करामाहुः—

जपाद्दशांशं जुहुयादष्टद्रव्यैर्गुड़क्षौद्रघृतावसिक्तैः । इति ।

तट्टीकाकारैः गुड़ः शर्करेति व्याख्यातम् । अष्टद्रव्यैरिति मातृकापटलोक्तैः ॥ १५ ॥

दद्यादिति मूलेन । तत्रेति सूर्य्यमण्डले । इयं सौरी शक्तिरिति कृत्वा अत्रार्घ्यदानप्राधान्यादत्रोक्तिः । परन्तु सर्व्वमन्त्रेषु तत्तन्मन्त्रदेवतां सूर्य्यमण्डले संचिन्त्य सूर्य्यमण्डले सूर्य्यायार्घ्यः कर्त्तव्य इति ज्ञेयम् । तन्मया सन्ध्याकथनावसरे उक्तम् । अत्र ध्यानानन्तरम् आयुधपुस्तकज्ञानयोनिबीजमुद्राः प्रदर्शयेत् ।

यदाहुः—एवं शक्तिं परां ध्यात्वा सम्यक् मुद्राः प्रदर्शयेत् ।
पाशाङ्कुशाभयाभीष्टपुस्तकज्ञानयोनयः ॥ इति ।

तत्र पाशमुद्रालक्षणं यथा—

वाममुष्टिस्थतर्जन्या दक्षमुष्टिस्थतर्जनीम् ।
संयोज्याऽङ्गुष्ठकाग्राभ्यां तर्ज्जन्यग्रे स्वके क्षिपेत् ।
एषा पाशस्य मुद्रेति विद्वद्भिः परिकीर्त्तिता ॥ इति ।

शेषमुद्रालक्षणानि मया पूर्व्वमुक्तानि । बीजमुद्रा गुरुमुखादवगन्तव्या । अत्र स्वपूजासाधनप्रोक्षणमन्त्रोऽयं ज्ञेयः ।

प्रणवो वाग्भवो माया श्रीबीजं परमामृतम् ।
रूपे भगवति प्रोक्ता चन्द्रमण्डलवासिनि ॥
चन्द्रामृतेन पुरयद्वितयं द्रव्यमित्यपि ।
इदं पवित्रयद्वन्द्वं श्रीमायावाक्द्विठस्ततः ॥
तेनामृतेन सम्प्रोक्ष्येदात्मानं साधनानि च । इति ।

पूजायन्त्रमाह पद्ममिति । षट्कोणमिति ऊर्द्ध्वाधोऽग्रत्रिकोणे परस्परभेदिते । अतिसुन्दरमित्यनेन यथा समं भवति तथा कर्त्तव्यमित्युक्तं भवति । तत्र त्रिकोणादीनां समत्वे प्रकार उच्यते—

हित्वा वृत्तप्रागुगुणाङ्घ्रिं तिर्य्यगन्यौ तु पार्श्वयोः ।
त्र्यराः षट् त्वन्यतोऽप्येवं द्वादशारा उदीच्यपि ॥ इति ।

समं प्राचीसूत्रं कृत्वा तन्मध्यमालम्ब्य यथेप्सितं वृत्तं कृत्वा तत्र प्राचीसूत्रं चतुर्धा विभजेत् । एकस्मादग्रात् तुर्य्यांशं सन्त्यज्य एकं तिर्य्यक्सूत्रं पातयेत् । पार्श्वयोः सूत्रद्वयदानात् त्र्यस्रम् । एवमन्यतोऽपि कृते षडस्रम् । एवम् उदग्दक्षिणतः कृते द्वादशास्रमित्यर्थः । वृत्तप्रमाणमाचार्य्यैरुक्तम्—

षडङ्गुलप्रमाणेन वर्त्तुलं कर्त्तुरालिखेत् ।
षड्ङ्गुलावकाशेन तद्बहिश्च प्रवर्त्तयेत् ॥
वर्त्तुलं तावता भूयस्तद्बहिश्च तृतीयकम् ।
मध्यवर्त्तुलमध्ये तु हृल्लेखाबीजमालिखेत् ॥
द्वितीय वर्त्तुलाश्लिष्टमीषत्श्लिष्टषडस्रकम् ।
पुटितं मण्डलं वह्नेरस्पृशत् मध्यवर्त्तुलम् ॥
इन्द्राग्निरक्षोवरुण वाय्वीशान्तास्रकं लिखेत् । इति ।

अत्रोपरिवृत्तद्वयमपि षट्कोणसमत्वानयनायैव इति ज्ञेयम् । एतदुपरि चतुरस्रञ्च ज्ञेयम् । अन्यशक्तिमन्त्रपूजायन्त्रे तथोक्तेः । चतुर्द्वारमित्यपि । तस्य साधारणत्वात् अत्र नोक्तिः । तत इति नित्यजपानन्तरमित्यर्थः । अन्तर्यागानन्तरं

बीजाद्यमासनं दत्त्वा मूर्त्तिं तेनैव कल्पयेत् ।
तस्यां संपूजयेद्देवीमावाह्यावरणैः सह ॥ १९
मध्यप्राग्याम्यसौम्येषु पश्चिमेषु यथाक्रमम् ।
हृल्लेखाद्याः समभ्यर्च्याः पञ्चभूतसमप्रभाः ॥ २०
वरपाशाङ्कुशाभीतिधारिण्यो मितभूषणाः ।
स्थानेषु पूर्व्वमुक्तेषु पूजयेदङ्गदेवताः ॥ २१
षट्कोणेषु यजेन्मन्त्री पश्चान्मिथुनदेवताः ।
इन्द्रकोणे लसद्दण्डकुण्डिकाक्षगुणाभयाम् ॥ २२

तस्य कृतत्वात् ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥

पीठमन्त्रमुद्धरति बीजाद्यमिति । तत्र प्रयोगः । मूलबीजमुच्चार्य्य सर्व्वश
कमलासनाय नम इति । तदुक्तम्—

सर्व्वशक्तिपदं प्रोच्य ङेऽन्तं च कमलासनम् ।
नम इत्यासनं पूज्य तत्तद्बीजादिकं शिवे ॥ इति ।

अयं पीठमन्त्रः सर्व्वभुवनेशीमन्त्रसाधारण इति ज्ञेयम् । अस्याः पद्मं र
ध्येयम् । तदुक्तं प्रयोगसारे—

रक्ताम्भोजं समाधाय रत्नसिंहासनोपरि । तत्रावाह्य हृदा देवीम् । इति
तेनैवेति । मध्यादि एता यथाक्रमं समभ्यर्च्या इत्यन्वयः । आदिशब्दार्थमा
प्रागिति । हृल्लेखाद्या इति यथान्यस्ताः । आसामायुधध्यानं देवीवत् ।

पूर्व्वमुक्तेषु चतुर्थपटलोक्तेषु आग्नेयादिषु । तानि आग्नेयादी
कर्णिकान्तःस्थानि इति ज्ञेयम् । अङ्गानि केसरेषु इति यद्वक्ष्यमाणं अन्यत्र
सामान्योक्तस्य अनुवादः कृतः अयमाशयः । अङ्गानि केसरेष्विति अन्यत्र
इह तु कर्णिकायामेव पूजेति ।

तदुक्तमाचार्य्यैः—हृल्लेखाद्यास्तदनु च पूर्व्ववदङ्गानि पूजनीयानि । इति
केचित्तु उभयत्र षडङ्गन्यासस्थलद्वयेऽप्यङ्गपूजनम् इत्याहुः । तच्च प्रपञ्च
सारादिविरुद्धम् ॥ १९॥२०॥२१ ॥

अथ पूजाप्रकारः । प्रथममूर्द्धाग्रत्रिकोण कोणेषु प्रादक्षिण्येन पश्चादीशानान्
पूजामभिदधदधराग्रत्रिकोणकोणेषु प्रादक्षिण्येन पूजामाह षट्कोणेष्विति
अतएवेत्युक्तिः । वामोर्द्धादि आद्ये दक्षोर्द्धादि अपरे इत्यायुधध्यानम्

गायत्रीं पूजयेन्मन्त्री ब्रह्माणमपि तादृशम् ।
रक्षःकोणे शङ्खचक्रगदापङ्कजधारिणीम् ॥ २३
सावित्रीं पीतवसनां यजेद्विष्णुञ्च तादृशम् ।
वायुकोणे परश्वक्षमालाभयवरान्विताम् ॥ २४
यजेत् सरस्वतीमित्थं रुद्रं तादृशलक्षणम् ।
वह्निकोणे यजेद्रत्नकुम्भं मणिकरण्डकम् ॥ २५
कराभ्यां बिभ्रतं पीतं तुन्दिलं धननायकम् ।
आलिङ्ग्य सव्यहस्तेन वामेनाम्बुजधारिणीम् ॥ २६
धनदाङ्कसमारूढां महालक्ष्मीं प्रपूजयेत् ।
वारुणे मदनं बाणपाशाङ्कुशशरासनम् ॥ २७
धारयन्तं जवारक्तं पूजयेद्रत्नभूषणाम् ।
सव्येन पतिमाश्लिष्य वामेनोत्पलधारिणीम् ॥ २८
पाणिना रमणाङ्कस्थां रतिं सम्यक् समर्चयेत् ।
ऐशाने पूजयेत् सम्यग्विघ्नराजं प्रियान्वितम् ॥ २९
सृणिपाशधरं कान्तावराङ्गस्पृक्कराङ्गुलिम् ।
माध्वीपूर्णकपालाढ्यं विघ्नराजं दिगम्बरम् ॥ ३०
पुष्करे विगलद्रत्नस्फुरच्चषकधारिणम् ।
सिन्दूरसदृशाकारामुद्दाममदविभ्रमाम् ॥ ३१
धृतरक्तोत्पलामन्यपाणिना तु ध्वजस्पृशम् ।
आश्लिष्टकान्तामरुणां पुष्टिमर्चेद्दिगम्बराम् ॥ ३२

गायत्र्यां दक्षवामयोरूर्द्ध्वयोः आद्ये अधस्थयोः परे इति । सावित्र्यां वामोर्द्ध्वात् वामाधस्तनं यावत् । सरस्वत्यां रत्नकुम्भो वामेऽन्यो दक्षिणे । धननायके दक्षिणाधस्तात् वामाधःपर्यन्तम् । मदने वामदक्षयोः ऊर्द्ध्वयोः अङ्कुशपाशौ । कान्तावराङ्गस्पृगिति अधोवामेन । माध्वीत्यादि दक्षिणाध इति विघ्नराजे । पुष्करं करिहस्ताग्रे । उद्दामेत्यादि शक्तिध्यानम् । धृतरक्तोत्पलमिति दक्षिणेन । अन्येनेति वामेन ॥ २२-३२ ॥

कर्णिकायां निधी पूज्यौ षट्कोणस्याऽथ पार्श्वयोः।
अङ्गानि केसरेष्वेताः पश्चात् पत्रेषु पूजयेत्॥ ३३
अनङ्गकुसुमा पश्चादनङ्गकुसुमातुरा।
अनङ्गमदना तद्वदनङ्गमदनातुरा॥ ३४
भुवनपाला गगनवेगा चैव ततः परम्।
शशिरेखाऽथ गगनरेखा चेत्यष्ट शक्तयः॥ ३५
पाशाङ्कुशवराभीतिधारिण्योऽरुणविग्रहाः।
ततः षोड़शपत्रेषु करालो विकराल्युमा॥ ३६
सरस्वती श्रीर्दुर्गोषा लक्ष्मीश्रुत्यौ स्मृतिर्धृतिः।
श्रद्धा मेधा मतिः कान्तिरार्य्या षोड़श शक्तयः॥ ३७
खड्गखेटकधारिण्यः श्यामाः पूज्याश्च मातरः।
पश्चाद् बहिः समभ्यर्च्याः शक्तयः परिचारिकाः॥ ३८
प्रथमाऽनङ्गरूपा स्यादनङ्गमदना ततः।
मदनातुरा भुवनवेगा भुवनपालिका॥ ३९
स्यात् सर्वशिशिरानङ्गवेदनाङ्गमेखला।
चषकं तालवृन्तञ्च ताम्बूलं छत्रमुज्ज्वलम्॥ ४०

कर्णिकायामिति पद्मकर्णिकायाम्। निधी इति यथान्यस्तौ। एता इति अनन्तरं वक्ष्यमाणाः अनङ्गकुसुमाद्याः। आसां ध्यानं देवीवत् ज्ञेयम्। खेटकम् फरी इति कान्यकुब्जभाषायाम्। श्यामा इत्यन्तं पूर्व्वशक्तिध्यानम्। पूज्याश्चेति चकारो भिन्नक्रमः। मातर इत्येतदनन्तरं द्रष्टव्याः। मातरश्चेति चकारात् वक्ष्यमाणशक्तयश्च। तेन मातरो यथान्यस्ताः पश्चाद्बहिः पूज्याः। पश्चाद्बहिः परिचारिका अपि अष्टदिक्षु। एता द्विभुजा वामहस्ते रक्तोत्पलं परहस्ते चषकादि। तदुक्तं प्रयोगसारे —

रक्ता रक्तोज्ज्वलाकल्पा रक्तान्तायतलोचनाः।
रक्तोत्पलकरा ध्येयाः सुन्दराः परिचारिकाः॥

अत्र सर्व्वत्र तर्पणादीनामन्येषामप्यङ्गानां सत्त्वात् यत् ध्यानपूजाजपहोमानेवाह

चामरं चांशुकं पुष्पं बिभ्राणा करपङ्कजैः ।
सर्व्वाभरणसन्दीप्तान् लोकपालान् बहिर्यजेत् ॥ ४१
वज्रादीन्यपि तद्बाह्ये देवीमित्थं प्रपूजयेत् ।
पूज्यते सकलैर्देवैः किं पुनर्मनुजोत्तमैः ॥ ४२
मन्त्री त्रिमधुरोपेतैर्हुत्वाऽश्वत्थसमिद्वरैः ।
ब्राह्मणान् वशयेच्छीघ्रं पार्थिवान् पद्महोमतः ॥ ४३
पलाशपुष्पैस्तत्पत्नीर्मन्त्रिणां कुसुदैरपि ।
पञ्चविंशतिसञ्जप्तैर्जलैः स्नानं दिने दिने ॥ ४४

तेनैषां नित्यकर्त्तव्यत्वं सूचितम् । तदुक्तं पिङ्गलामते—

नाध्यातो नार्च्चितो मन्त्रः सुसिद्धोऽपि प्रसीदति ।
नाजप्तः सिद्धिदाने च्छुर्नाहुतः फलदो भवेत् ॥
पूजां ध्यानं जपं होमं तस्मात् कर्म्मचतुष्टयम् ।
प्रत्यहं साधकः कुर्य्यात् स्वयञ्चेत् सिद्धिमिच्छति ॥
जपश्रान्तः शिवं ध्यायेत् ध्यानश्रान्तः पुनर्जपेत् ।
जपध्यानसमायुक्तः शीघ्रं सिध्यति मन्त्रवित् ॥ इति ।

षट्कोणेषु यजेत् मन्त्री इत्यत एतदन्तं मन्त्रीति कर्त्तृपदमनुवर्त्तते । तेन चैतन्मन्त्रं समयाचारज्ञत्वेनैव सूचितम् । यदाहुः—

योगिशो सिद्धिमन्विच्छन् सद्व्रतानि समाचरेत् ।
नाऽद्यादनर्च्चयन् देवीं नैव स्यान्मलिनाकृतिः ॥
नाऽसत्यं प्रवदेत् किञ्चिन्नोपेयाद्विधवां क्वचित् ।
धारयेत् सर्व्वतो रम्यं रक्तालङ्कारमन्वहम् ॥
कन्यां रक्तदिने रक्तां यजेद्देवीमनुस्मरन् ।
अशुद्धो विचरेन्नैव विविक्ते शयने स्वपेत् ॥
न निन्दयेत् स्त्रियं जातु विशेषेण तु कन्यकाम् ॥ इति ।

देवीमित्थं प्रपूजयेत् इत्यनेन एतदुक्तं भवति । आवरणेषु षोड़शशक्त्यनन्तरं द्वात्रिंशच्छक्तयस्तदनन्तरं चतुःषष्टिशक्तयोऽर्च्या इति । ताश्च भूतलिपिमन्त्रे उक्ता ज्ञेयाः । तत्फलमेवाह पूज्यते सकलैर्देवैरिति । किं पुनः मनुजोत्तमैरित्यनेन एतदुक्तं भवति । स्वोक्तं मध्ये यदनङ्गकुसुमाद्यष्टशक्त्यावरणं तदन्तस्य

आत्मानमभिषिञ्चेद् यः सर्वसौभाग्यवान् भवेत् ।
पञ्चविंशतिसञ्जप्तं जलं प्रातः पिबेन्नरः ॥ ४५
अवाप्य महतीं प्रज्ञां कवीनामग्रणीर्भवेत् ।
कर्पूरागुरुसंयुक्तं कुङ्कुमं साधु साधितम् ॥ ४६
गृहीत्वा तिलकं कुर्य्याद्राजवश्यमनुत्तमम् ।
शालिपिष्टमयीं कृत्वा पुत्तलीं मधुरान्विताम् ॥ ४७
जप्तां प्रतिष्ठितप्राणां भक्षयेद्रविवासरे ।
वशं नयति राजानं नारीं वा नरमेव वा ॥ ४८
कण्ठमात्रोदके स्थित्वा वीक्ष्य तोयगतं रविम् ।
त्रिसहस्रं जपेन्मन्त्रमिष्टां कन्यां लभेन्नरः ।
अन्नं तन्मन्त्रितं मन्त्री भुञ्जीत श्रीप्रसिद्धये ॥ ४९
लिखित्वा भस्मना मायां ससाध्यां फलकादिषु ।
तत्काले दर्शयेद्यन्त्रं सुखं सूयेत गर्भिणी ॥ ५०

फलम् । मनुजेति । ततो यत् षोड़शशक्त्यावरणं तदेतस्य फलम् तदुक्तमेरिति । तदुक्तं महासम्मोहने—

चतुर्भिर्वा त्रिभिर्वापि द्वयेनैकेन वा पुनः ।
सर्व्वैरावरणैरेवं भोगार्थी विस्तरं यजेत् ॥ इति ।

तथा गर्भावरणं बाह्यानां मध्ये तेषां प्रपूजनमिति तत्रैव । तेनास्याः सप्तावरणादारभ्य एकादशावरणान्ता पूजेति सूचितम् । एवं पञ्चावरणा षड़ावरणापि इत्यपि मन्त्री इत्यनेनैतदुक्तं भवति—

सिद्धः प्रसिद्धस्तेजस्वी त्यागी योगी जितेन्द्रियः ।
सर्व्वज्ञः सुभगः श्रीमान् निराधिः प्रियदर्शनः ॥
चौरादिव्यालवेताल गुह्यकासुरदानवैः ।
न भयं जायते तस्य सिद्धमन्त्रस्य देहिनः ॥
ग्रामे वा नगरे वाऽपि सभायां राजसन्निधौ ।
प्रसिद्धः पूज्यते सद्भिर्लभते वाञ्छितं हितम् ॥ इति ।

शक्त्यन्तःस्थितसाध्यकर्म्म भवने वह्नेर्वृतं शक्तिभि-
र्बाह्ये कोणगते युतं हरिहरैर्वर्णैः कपोलार्पितैः।
पश्चात्तैः पुनरीयुतैर्लिपिभिरप्यावीतमिष्टार्थदं
यन्त्रं भूपुरमध्यगं त्रिगुणितं सौभाग्यसम्पत्प्रदम्॥ ५१

मन्त्री शोघ्रमित्यनेन अयुतहोम इत्युक्तम्। यत् प्रयोगसारे—

वश्यायाऽश्वत्थराजीवतिलक्षीरैर्यथाक्रमात्।
जुहुयाद् ब्राह्मणादीनां तथैवाऽयुतसंख्यया॥ इति।

साधुसाधितमित्यष्टोत्तरसहस्रं जप्तम्। पुत्तलीमिति द्वादशाङ्गुलायामाम्। भक्षयेदिति दक्षिणपादाङ्गुष्ठादिवामपादाङ्गुष्ठान्तम्। स्त्रियान्तु वैपरीत्यम्। भस्मनेति गोमयभस्मना। चतुरस्र इति ज्ञेयम्।

पुत्रसम्भावनायां पलाशभस्म इत्यपेक्षितार्थद्योतनिकायाम्। तदुक्तं नारायणीये—भस्मना लिखितां साध्यां हृल्लेखां शक्रवेश्मनि। इति॥ ३३-५०॥

त्रिगुणितं यन्त्रमाह शक्त्यन्तरिति। एवंभूतं त्रिगुणितं यन्त्रं सौभाग्यसम्पत्प्रदमित्यन्वयः। कीदृक् तत्। वह्निभवने ऊर्द्ध्वाग्रे त्रिकोणे। शक्त्यन्तः शक्तिबीजमध्यस्थितम्। साध्येति साधकोपलक्षकम्। साध्यसाधककर्म्माणि यत्र तत्। तत्र प्रयोगः। देवदत्तस्य यज्ञदत्तं वशं कुरु कुरु इति। तदुक्तं रामपूर्व्वतापनीये—लिखेत् साध्यं द्वितीयान्तं षष्ठ्यन्तं साधकं तथा।

कुरुद्वयञ्च तत्पार्श्वे। इति।

तत्र बीजरेफभागे साध्यनाम। चतुर्थस्वरभागे साधकनाम। तयोर्मध्ये साधकांशे कर्म्म लिखेत्। तदुक्तं संहितायाम्—

तच्छक्तिरेफभागे तु साध्यनामाक्षरं लिखेत्।
तुरीयस्वरभागे तु साधकस्य वशं कुरु।
साध्यस्योपरि संसृष्टं विलिखेत् सर्व्वसिद्धये॥ इति

आचार्य्याश्च—मध्यवर्त्तुलसंस्थाया हृल्लेखायाः कपोलयोः।
अधरे साध्यनामार्णं साधकस्योत्तरे लिखेत्॥
अन्तराग्निस्त्रियोः कर्म्म साधकांशे समालिखेत्। इति।

अनेनावश्यं वृत्तान्तः शक्तिं लिखेदित्यप्युक्तम्। अन्यत्रापि "ठकारवेष्टितां कृत्वा" इति। बाह्ये त्रिकोणाग्रभागेषु। शक्तिभिरिति बहुवचनं कपिञ्जलाधिकरणन्यायेन त्रित्वे पर्य्यवस्यति। तेन त्रिभिः शक्तिबीजैः वृतम्। आवरणं च गरुडद्वय-

बीजान्तःस्थितसाध्यनाम शरशो मायारमामन्मथै-
र्वीतं वह्निपुरद्वये रसपुटेष्वाख्याद्यबीजत्रयम् ।
सात्मानात्मकमींशिखं हरिहरैराबद्धगण्डं बहिः
षड्बीजैरनुबद्धसन्धिलिपिभिर्वीतं गृहाभ्यां भुवः ॥ ५२

लिखित हरिहरवर्णबहिर्भागे ।
तदुक्तम्—कोणाग्रेषु परां लिखेत् । इति ।
आचार्य्याश्च—शक्त्या विःसाध्यमिन्द्रानिलनिर्ऋतिगबीजानुबिद्धं पुरेऽग्नेः । इति ।
अत्रावरणमित्थम् । एकैकस्य रेफाग्रेण तत्तद्बीजं प्रदक्षिणीकृत्य अन्य-
स्याधो नीत्वा तदीकाराग्रं बध्नीयादिति । तदुक्तं
संहितायाम्—स्थानत्रयेऽपि बन्धस्तु कथ्यते सिद्धिदायकः ।
तद्बीजत्रयरेफाग्रं प्रादक्षिण्येन वेष्टयेत् ॥
अधस्तत्त्रितयं चाऽस्य मायाग्रेण च वेष्टयेत् ।
अन्योन्यकलनारम्यः शक्तिबन्ध उदाहृतः ॥ इति ।
कोणगतेषु तत्त्रिकोणान्तःकोणेषु ईं लिखेत् ।
तदुक्तम्—त्रिकोणस्यान्तरालेषु वामनेत्रं सबिन्दुकम् । इति ।
कपोलार्पितैर्हरिहरैर्वर्णैरुपलक्षितम् । कपोलयोः त्रिकोणकोणपार्श्वयोः हरि-
रित्येकत्र हर इत्यपरत्र च । केचन ह्रिं ह्र इत्याहुः । तन्न । मानाभावात् ।
तथा च संहितायाम्—प्रत्येककोणपार्श्वेषु हर्य्यर्णौ च हराक्षरौ । इति ।
पश्चात् तदनन्तरं तैः हरिहरैः ईंयुतैः । तेन हरि ईं हर ईं इत्यक्षरैरावीतम् ।
तदुक्तं संहितायाम्—पुनरेतद्द्वयोर्मध्ये तुर्य्यं चैव सबिन्दुकम् ।
इत्यर्णैर्वेष्टयेद्बाह्ये वृत्तं कुर्य्याद्बहिस्ततः ॥ इति
गौरीतन्त्रेऽपि—हरिबीजं हरानादीन् क्षान्तवर्णांश्च बाह्यतः । इति ।
आचार्य्याश्च—मध्ये समायैस्तैः । इति ।
पद्मपादाचार्य्यास्तु प्रत्येकमीं योगमाहुः । हरि ईं हर ईं इति ।
लिपिभिः अकारादि क्षकारान्तैः । अपिशब्दः पूर्व्वसमुच्चये । आवीतं वेष्टितम् ।
भूपुरमध्यगं तद्बहिः भूपुरं लिखेदित्यर्थः । आचार्य्यैस्तु इदमेवाष्टदलयुतं
पूजायन्त्रमुक्तम् ॥ ५१ ॥

षड्गुणितं यन्त्रमाह बीजान्तरिति । इदं षड्गुणितं यन्त्रं लिखेदिति
सम्बन्धः । कीदृक् यन्त्रम् । वह्निपुरद्वये परस्परव्यतिभिन्ने त्रिकोणद्वये ।

तच्चैवम् उक्तपरिमाणं वृत्तं कृत्वा प्राक्प्रत्यक्सूत्रमास्फाल्य तदग्रयोः सूत्रमवष्टभ्य वृत्तार्द्धपरिमाणेन सूत्रेण मत्स्यद्वयं कुर्य्यात् । एवं कृते मत्स्यचतुष्कं निष्पद्यते । पूर्व्वमत्स्यद्वये पश्चिममत्स्यद्वये च दक्षिणोत्तरगं सूत्रद्वयमास्फाल्य प्राक्सूत्रस्य प्रागग्रे सूत्रादिं निधाय पश्चिममत्स्यद्वयोदरयोः तिर्य्यक्सूत्रद्वयमास्फालयेत् । पुनः प्राक्सूत्रस्य पश्चिमाग्रे सूत्रादिं निधाय पूर्व्वदिङ्मत्स्यद्वयोदरयोः तिर्य्यक्-सूत्रद्वयमास्फालयेत् । प्राक्सूत्रं वृत्तं च मार्जयेत् । एवं कृते संपुटितं वह्निपुरद्वयं जायते । तत्र बीजं शक्तिबीजं तदन्तःस्थितं साध्यनाम यत्र तत् तथा । साध्यसाधककर्म्मनामलिखनं तु पूर्व्ववदेव ।

शरशः पञ्चधा । तत्र षट्कोणाभ्यन्तरे एवं पञ्चभिर्मायाबीजैः एकं वेष्टनम् । तदन्तराले एवं पञ्चभिः श्रीबीजैः द्वितीयं वेष्टनम् । तदन्तराले एवं पञ्चभिः कामबीजैः तृतीयं वेष्टनम् । एवं पञ्चदशबीजैरेकं वेष्टनं पर्य्यवसन्नं भवति ।

तदुक्तं पद्मपादाचार्य्यैः—तत्र मायाबीजेन पञ्चधा वृत्तेनैकावृतिः । पुनस्तदन्त-राले एव श्रीबीजेन । तथैव तदन्तराले मारबीजेन । इति ।

तदुक्तम्—पुटितं वह्निमालिख्य मध्ये शक्तिं नियोजयेत् ।
ठकारवेष्टितं कृत्वा बहिः शक्तिं तु पञ्चधा ॥
विलिख्य तद्बहिस्तद्वत् श्रीबीजं कामराजकम् । इति ।

आचार्य्या अपि—हरमायाः पञ्चकृत्वः स्युर्बहिर्गर्भवर्त्तुलम् ।
तद्बहिः शरमायाश्च कलमायाश्च तद्बहिः ॥ इति ।

अतोऽत्र वृत्तान्तरे च शक्तिबीजं मायाबीजं विलिख्य पश्चाद् बीजत्रयवेष्टनम् । रसपुटेषु षट्सु कोणेषु । आख्याख्यबीजत्रयम् । अत्र आख्याशब्देन साध्यसाधक-कर्म्मनामानि उच्यन्ते । बीजत्रयं पूर्व्वप्रकृतं शक्तिश्रीमान्मथम् । तदुक्तम्—

वह्नेः कोणत्रये श्रीमत्पश्चीये त्रितयं लिखेत् ।
शक्तिश्रीकामबीजानां सदण्डं साधकार्णवत् ॥ इति ।

लिखेदिति द्विरावृत्त्या । सा च सात्मानात्मकशब्दादेव लभ्यते । तत्र सात्मकं सबिन्दु अनात्मकं पर्य्युदासेन सविसर्गम् । तत्र एवं लेखनक्रमः । ईकारगते तु ऊर्द्ध्वभागकोणत्रये साधकनामवन्ति सबिन्दूनि त्रीणि बीजानि लिखेत् । ततः प्रादक्षिण्येन रेफगते अधोभागकोणत्रये साध्यनामकर्म्मवन्ति सविसर्गाणि लिखेत् । तदुक्तम्—

वह्नेरोः कोणेषु षट्सु च ।
ऊर्द्ध्वभागे सबिन्दूनि त्रीणि बीजानि संलिखेत् ॥

चिन्तामणिनृसिंहाभ्यां लसत्कोणमिदं लिखेत् ।
यन्त्रं षड्गुणितं दिव्यं वहतां सर्व्वसिद्धिदम् ॥ ५३

साधकाख्यायुतान्येवमधोभागेषु तान्यपि ।
सविसर्गाणि साध्याख्या कर्म्मवन्ति च संलिखेत् ॥ इति ।

ईं शिखं कोणान्तरग्रप्रदेशे ईम् इति लिखेत् । हरिहरैरावद्धगरुडम् । गरुडयन्त्रे षट्कोणकोणपार्श्वद्वयमुच्यते । तेन पूर्व्ववत् हरिहरान् वर्णान् लिखेत् । बहिः षट्कोणाग्रेषु षड्भिः मायाबीजैरनुबद्धसन्धिः । तत्र बद्धसन्धीत्येतावता अर्थप्राप्तौ यदनुबद्धसन्धीति वदति । तेन एकान्तरितसन्धिबन्धो विवक्षितो ग्रन्थकृतः । तदाहुराचार्य्याः—

एकैकान्तरितास्तास्तु संवध्युरितरेतरम् ।
शिखाभिरान्तराभिस्तु बाह्याबाह्याभिरान्तराः ॥ इति ।

संहितायामपि—पूर्व्ववच्छक्तिबन्धस्तु कार्य्योऽत्रैकान्तरत्वतः । इति ।

अन्यत्रापि मन्त्रमुक्तावल्यादौ एकैकान्तरितबद्धसन्धित्वमेव उक्तम् । युक्तिश्चात्र एकान्तरितबन्धे स्वस्वत्रिकोणगबीजबन्धो भवति । तत्र प्रकारः । स्वस्व रेफेण तत्तद्बीजं प्रदक्षिणीकृत्य अन्यस्याधो नीत्वा एकान्तरित बीजस्य ईकाराग्रे बध्नीयात् । सम्प्रदायविदश्चैवं मन्यन्ते । अन्ये तु सन्धौ बीजलिखनमाहुः ।

तदुक्तम्—षट्सु कोणान्तरालेषु हृल्लेखाषट्कमालिखेत् । इति ।

इदमुत्तरयन्त्रेऽपि । लिपिभिरिति सामान्योक्तेः । क्रमेण व्युत्क्रमेण च वेष्टनम् । यदाहुराचार्य्याः—वर्णाः क्रमगताः शुभाः तद्बहिः प्रतिलोमाश्च । इति ।

संहितायामपि—अनुलोमेन तद्वृत्तमध्ये पञ्चाशदक्षरा ।

तद्वृत्तबाह्यतस्तद्वत् विलोमेन च मातृका ॥ इति ।

भुवो गृहाभ्यां परस्परभेदित दिग्विदिक्कोणाभ्यां वेष्टयेत् ।

तदुक्तमाचार्य्यैः—ततो विदर्भितं भूमिमण्डलद्वयमालिखेत् । इति ॥

चिन्तामणिनृसिंहाभ्यामिति ईशानादिलिखनक्रमः । तेन दिक्कोणे नृसिंह बीजं विदिक्कोणे चिन्तामणिबीजं शेवम् ।

तदुक्तम्—महादिक्स्थनृसिंहाणं चिन्तारत्नाश्रितात्मकम् । इति ।

विशेषश्चायमुक्तो दक्षिणामूर्त्तिसंहितायाम्—

ततः कोणेषु सन्धिषु विलिख्य शूलान् । इति ।

आचार्य्याश्च—बहिः षोड़शशूलाङ्कम् । इति ॥ ५२ ॥ ५३ ॥

बीजं व्याहृतिभिर्वृतं ग्रहयुगद्वन्द्वे वसोः कोणगं
दुर्गं बीजमनन्तरं लिपियुगैराबद्धगण्डं लिखेत् ।
गायत्र्या रविशक्तिबद्धविवरं त्रिष्टुब्वृतं तत्ततो
वीतं मातृकया धरापुरयुगे सत्सिंहचिन्तामणिम् ॥ ५४

अथ द्वादशगुणितं यन्त्रमाह बीजमिति । वसोरग्नेः ग्रहयुगं षट्कोणम् । तद्द्वन्द्वे द्वादशकोणे । क्वचित् गुहमुखद्वन्द्व इति पाठः । तत्र गुहः स्कन्दः तस्य मुखानि षट् तद्द्वन्द्वे द्वादशकोणे । तत्र पूर्व्वोक्तप्रकारेण षट्कोणे कृते तत्रोत्पन्नयोः मत्स्ययोः दक्षिणोदग्गतं सूत्रमास्फाल्य तदग्रयोः सूत्रमवष्टभ्य वृत्तार्द्धपरिमाणेन सूत्रेण मत्स्यचतुष्टयं कुर्य्यात् । तत्र दक्षमत्स्यद्वये उत्तर-मत्स्यद्वये च पूर्व्वप्रत्यग्गतं सूत्रद्वयम् आस्फाल्य दक्षोत्तरसूत्रस्याग्रे सूत्रादिं निधाय उत्तरमत्स्योदरयोः तिर्य्यक्सूत्रद्वयमास्फालयेत् । पुनर्दक्षोत्तरसूत्रस्य द्वितीयाग्रे सूत्रादिं निधाय दक्षमत्स्यद्वयोदरयोः तिर्य्यक्सूत्रद्वयमास्फालयेत् । दक्षोत्तरसूत्रं मार्जयेत् । एवं द्वादशकोणे कृते बीजं शक्तिबीजं साध्यसाधक-कर्म्मसहितं पूर्व्ववदालिख्य सप्तव्याहृतिभिर्विलोमाभिरावीतं कुर्य्यात् ।
यत् संहितायाम्—वेष्टयेत् प्रतिलोमतः सप्तव्याहृतिभिर्मन्त्री । इति ।
आचार्य्याश्च—शक्तिं प्रवेष्टयेच्च प्रतिलोमव्याहृतिभिरन्तःस्थाम् । इति ।
पद्मपादाचार्य्यैः व्याख्यातम्—सप्तव्याहृतिभिरिति ।

कोणगमिति । द्वादशसु कोणेषु दुरिति दुर्गाबीजमालिख्य अन्तरे कोणाग्रभागे ईं इति लिखेत् ।
तदुक्तं संहितायाम्—दुरात्मकं द्वादशारे सबिन्दुं तुर्य्यमेव च । इति ।
तदुक्तमाचार्य्यैः—कोणान्तर्दुं बीजकम् । इति ।

तथा—रविकोणेषु दुरन्तां मायां विलिखेदथात्र बिन्दुमतीम् । इति ।
नारायणीये च—अद्रिस्तद्बीजं शिवशक्तिवान् । इति ।
अपेक्षितार्थद्योतनिकायाम् ऋष्यादिकमुक्तम् । काश्यपः ऋषिः गायत्री छन्दः दुर्गा देवता । अष्टपत्रे कमले दूर्व्वाश्यामां त्रिनेत्रां शूलवाणखड्गचक्रशङ्खखेटकधनुः-कपालानि दक्षिणाधःक्रमेण धारयन्तीं ध्यायेत् । लक्षं जपेत् । जपदशांशं तिलैर्होमः । पूजादिकं वनदुर्गावत् ज्ञेयम् । गायत्र्याः प्रसिद्धायाः लिपियुगै-रक्षरयुगैः आबद्धगण्डं प्रत्येकं कोणपार्श्वयोर्विलोमतः गायत्र्यक्षरस्य द्वितयं द्वितयं लिखेदित्यर्थः । णियमिति पृथक्करणेन चतुर्विंशतिरक्षराणि । "इत्यादि

यन्त्रं दिनेशगुणितं प्रोक्तं रक्षाप्रसिद्धिदम् ।
सर्वसौभाग्यजननं सर्वशत्रुनिवारणम् ॥ ५५

लिखेत् सरोजं रसपत्रयुक्तं मध्ये दलेष्वप्यभिलिख्य मायाम्
स्वरावृतं यन्त्रमिदं वधूनां पुत्रप्रदं भूमिगृहान्तरस्थम् ॥ ५६

षट्कोणमध्ये प्रविलिख्य शक्तिं कोणेषु तामेव विलिख्य भूयः
ससाध्यगर्भं वसुधापुरस्थं यन्त्रं भवेद्वश्यकरं नराणाम् ॥ ५७

पुरणि" इति पिङ्गलसूत्रात् ।

यत् संहितायाम्—द्वन्द्वशो विलिखेद्वर्णान् गायत्र्यास्तु विलोमतः । इति ।
आचार्य्या अपि—गायत्रीं प्रतिलोमतः प्रविलिखेदग्नेः कपोलम् । इति ।
गायत्रीं द्वाविंशे वक्ष्यति । रविशक्तिभिः कोणाग्रबहिःस्थापित द्वादशशक्तिबीजै
बद्धविवरम् । अत्रापि पूर्व्ववत् एकान्तरितत्वेन बन्धनम् ।
यत् संहितायाम्—पूर्व्ववच्छक्तिबन्धन्तु कुर्य्याद् द्वादशधा प्रिये ।
एकैकान्तरितं रम्यम् । इति ।
आचार्य्याश्च—एकैकान्तरितास्ताः परस्परं शक्तयश्च सम्बध्युः । इति ।
त्रिष्टुबवृतं त्रिष्टुभा जातवेदस इति प्रतिलोमेन वेष्टितम् ।
तदुक्तम्—तद्बहिःकोणपार्श्वेषु विलोमाग्नेय सप्तनुम् । इति ।
त्रिष्टुभं द्वाविंशे वक्ष्यति । मातृकया अकारादिक्षान्तया विलोमया च वीतम्
तदुक्तं संहितायाम्—अनुलोमां विलोमाञ्च मातृकां वेष्टयेद्बहिः । इति ।
आचार्य्या अपि—वर्णान् प्रानु [प्रति] गतांश्च । इति ।
पूर्व्ववत् परस्परव्यतिभेदिधरापुरयुग्मं लिखेत् । सत्सिंहचिन्तामणिमिति पूर्व्वा
तेन दिक्कोणे नृसिंहबीजं विदिक्कोणे शैवं चिन्तामणिबीजम् । इदं दिनेश
गुणितं द्वादशगुणितम् । अस्य पूर्व्वयन्त्रापेक्षया फलादिद्वैगुण्यं ज्ञेयम् ॥५४॥५५

यन्त्रान्तरमाह लिखेदिति । रसपत्राणि षट्पत्राणि तद्युक्तम् । माया मिति ससाध्याम् सप्तसु स्थानेषु । स्वरावृतम् अकारादिविसर्गपर्य्यन्तै स्वरैरावृतम् । नारायणीये तु अत्र चतुरस्रं नोक्तम्—

मध्ये षट्पत्रपद्मस्य लिखेद्देवीं दलेषु च ।
स्वरावृतमिदं यन्त्रं धारयेत् पुत्रकामिनी ॥ इति ॥ ५६

यन्त्रान्तरमाह षड़िति । ससाध्यगर्भमिति सप्तसु स्थानेषु इति ॥ ५७ ॥

वाग्भवं शम्भुवनिता रमाबीजत्रयात्मकम्।
मन्त्रं समुद्धरेन्मन्त्री त्रिवर्गफलसाधनम्॥ ५८

षड्दीर्घभाजा मध्येन वाग्भवाद्येन कल्पयेत्।
षडङ्गानि मनोरस्य जातियुक्तानि मन्त्रवित्।
कुर्य्यात् पूर्व्वोदितान्न्यासान् तथैवात्रापि साधकः॥ ५९

सिन्दूरारुणविग्रहां त्रिनयनां माणिक्यमौलिस्फुर-
त्तारानायकशेखरां स्मितमुखीमापीनवक्षोरुहाम्।
पाणिभ्यां मणिरत्नपूर्णचषकं रक्तोत्पलं बिभ्रतीं
सौम्यां रत्नघटस्थसव्यचरणां ध्यायेत् परामम्बिकाम्॥ ६०

रविलक्षं जपेन्मन्त्रं पायसैर्मधुरप्लुतैः।
दशांशं जुहुयान्मन्त्री पीठे प्रागीरिते यजेत्॥ ६१

देवीं प्रागुक्तमार्गेण गन्धाद्यैरतिशोभनैः।
हुत्वा पलाशकुसुमैर्वाक्श्रियं महतीं लभेत्॥ ६२

ब्राह्मीघृतं पिबेज्जप्तं कवित्वं वत्सराद्भवेत्।
सिद्धार्थान् लवणोपेतान् हुत्वा मन्त्री वशं नयेत्॥ ६३

मन्त्रान्तरमुद्धरति वाग्भवमिति। वाग्भवं द्वादशस्वरः सबिन्दुः। शम्भुवनिता शक्तिबीजम्। त्रिवर्गेति विनियोगोक्तिः। आद्यं बीजं मध्यं शक्तिः। ऋषिच्छन्दसी पूर्व्वोक्ते। अतएव पाशादिमन्त्रे ऋष्याद्याः पूर्व्वमुक्ता इति। प्रत्याहारक्रमेणोक्तम्॥ ५८॥

षड्दीर्घेति। ऐँ ह्रां हृत् ऐँ ह्रीं शिरः इत्यादि प्रयोगः। मन्त्रविदित्युत्तरेण सम्बध्यते॥ ५९॥

ध्यानमाह सिन्दूरेति। मौलिर्मुकुटः। शेखरः शिरोभूषणम्। रत्नपूर्णो घटः रत्नघटः। रक्तपद्मस्थामित्यपि॥ ६०॥

रविलक्षं द्वादशलक्षम्। प्रागीरिते भुवनेशीप्रोक्ते। गन्धाद्यैरिति चतुर्थोक्तेः। अतिशोभनैरिति। आवरणाङ्गदेवताभ्यो विविक्तीकृतैरित्यर्थः॥६१॥६२॥

ब्राह्मीघृतमिति। अत्र घृताच्चतुर्गुणे ब्राह्मीरसे घृतं पचेत्।

नरनारीनरपतीन्नात्र कार्य्या विचारणा ।
चतुरङ्गुलजैः पुष्पैश्चन्दनाम्भःसमुक्षितैः ॥ ६४
हुत्वा वशीकरोत्याशु त्रैलोक्यमपि साधकः ।
जुहुयादरुणाम्भोजैरयुतं मधुराप्लुतैः ॥ ६५
राज्यश्रियमवाप्नोति सतिलैस्तण्डुलैस्तथा ।
प्रागुक्तान्यपि कर्म्माणि मन्त्रेणानेन साधयेत् ॥ ६६
वाग्बीजपुटिता माया विद्येयं त्र्यक्षरी मता ।
मध्येन दीर्घयुक्तेन वाक्पुटेन प्रकल्पयेत् ॥ ६७
अङ्गानि जातियुक्तानि क्रमेण मनुवित्तमः ।
यथा पुरा समुद्दिष्टान्न्यासान् कुर्वीत मन्त्रवित् ॥ ६८

श्यामाङ्गीं शशिशेखरां निजकरैर्दानं च रक्तोत्पलं
रत्नाढ्यं चषकं परं भयहरं संबिभ्रतीं शाश्वतीम् ।
मुक्ताहारलसत्पयोधरनतां नेत्रत्रयोल्लासिनीं
वन्देऽहं सुरपूजितां हरवधूं रक्तारविन्दस्थिताम् ॥ ६९

तत्त्वलक्षं जपेन्मन्त्रं जुहुयात्तद्दशांशतः ।
पलाशपुष्पैः स्वाद्वक्तैः पुष्पैर्वा राजवृक्षजैः ॥ ७०

उक्तं च—स्वकल्कोऽपि भवेत् स्नेहो यः साध्यः केवले द्रवे । इति । अन्यत् मातृकापटलोक्तमनुसन्धेयम् । सिद्धार्थाः गौरसर्षपाः । चतुरङ्गु[illegible] राजवृक्षः ॥ ६३॥६४॥६५॥६६ ॥

मन्त्रान्तरमाह वागिति । बीजशक्ती ऋषिश्छन्दश्च पूर्व्ववत् । मध्येनेति मायाबीजेन । दीर्घयुक्तेन षड्दीर्घयुक्तेन । प्रयोगस्तु । ऐँ ह्रां ऐँ हृ[illegible] ऐँ ह्रीं ऐँ शिरः इत्यादि । मन्त्रविदित्यनेन हृल्लेखादि बीजादौ वाक्पुटत्व[illegible] उक्तम् । मूलमिति इमं मन्त्रम् ॥ ६७ ॥ ६८ ॥

ध्यानमाह श्यामाङ्गीमित्यादि । दानं वरः । भयहरम अभयम । पर[illegible] उत्कृष्टं चषकविशेषणम् । रक्तपद्मस्थामिति । आयुधध्यानं पूर्व्ववत् ॥ ६९ ॥

तत्त्वलक्षं चतुर्विंशतिलक्षम् । स्वाद्वक्तैः त्रिमधुराप्लुतैः ॥ ७० ॥

ह्रल्लेखाविहिते पीठे पूजयेत् परमेश्वरीम् ।
मध्यादि पूजयेत् मन्त्री ह्रल्लेखाद्याः पुरोदिताः ॥ ७१
मिथुनानि यजेन्मन्त्री षट्कोणेषु यथा पुरा ।
अङ्गपूजा केसरेषु पूज्याः पत्रेषु मातरः ॥ ७२
भैरवाङ्कसमारूढ़ाः स्मेरवक्त्रा मदालसाः ।
असिताङ्गो रुरुश्चण्डः क्रोध उन्मत्तसंज्ञकः ॥ ७३
कपाली भीषणः पश्चात् संहारी चाऽष्टभैरवाः ।
शूलं कपालं प्रेतञ्च बिभ्राणाः क्षुद्रदुन्दुभिम् ॥ ७४
गजत्वगम्बरा भीमाः कुटिलालकशोभिताः ।
दीर्घाद्या मातरः प्रोक्ता ह्रस्वाद्या भैरवाः स्मृताः ॥ ७५
पूज्याः षोड़शपत्रेषु करालाद्याः पुरोदिताः ।
तद्बाह्येऽनङ्गरूपाद्याः लोकेशास्त्राणि तद्बहिः ॥ ७६
एवमाराधयेद् देवीं शास्त्रोक्तेनैव वर्त्मना ।
वशं नयति राजानं वनिताश्च मदालसाः ॥ ७७
मनुनाज्येन जुहुयाल्लभते वसु वाञ्छितम् ।
सुगन्धैः कुसुमैर्हुत्वा श्रियमाप्नोति वाञ्छिताम् ॥ ७८
मन्त्रेणाऽनेन संजप्तमश्नीयादन्नमन्वहम् ।
भवेदरोगी नियतं दीर्घमायुरवाप्नुयात् ॥ ७९

ह्रल्लेखाविहिते भुवनेशीप्रोक्ते । तदुक्तं भुवनेशीपारिजाते—

मायाबीजमिदं प्रोक्तं भुवनत्रयमक्षरम् ।
ह्रल्लेखेयञ्च योगेशी । इति ।

पुरोदिता इति स्वस्वबीजसंयुक्ताः । यथापुरेति स्वस्वशक्त्यादिकानि सध्यानानि ॥ ७१ ॥ ७२ ॥

भैरवाङ्केत्यादिना ध्यानविशेषः उक्तः । अन्यत् मातृकापटलोक्तमनुसन्धेयम् । क्षुद्रदुन्दुभिः डमरुः । भैरवायुधध्यानं तु दक्षोर्द्ध्वादि दक्षाधःपर्य्यन्तम् । दीर्घा आकाराद्या अष्टौ तदाद्या मातरः अष्टौ यथाक्रमम् । अन्यत् क्षामादिकं

अनन्तो बिन्दुसंयुक्तो माया ब्रह्माऽग्नितारवान् ।
पाशादिव्यक्षरो मन्त्रः सर्व्ववश्यफलप्रदः ।
ऋष्याद्याः पूर्व्वमुक्ताः स्युर्बीजेनाङ्गक्रिया मता ॥ ८०

वराङ्कुशौ पाशमभीतिविद्यां करैर्वहन्तीं कमलासनस्थाम् ।
बालार्ककोटिप्रतिमां त्रिनेत्रां भजेऽहमाद्यां भुवनेश्वरीं ताम् ॥ ८

हविष्यभुग्जपेन्मन्त्रं तत्त्वलक्षं जितेन्द्रियः ।
तत्सहस्रं प्रजुहुयाज्जपान्ते मन्त्रवित्तमः ॥ ८२
दधिक्षौद्रघृताक्ताभिः समिद्भिः क्षीरभूरुहाम् ।
तत्संख्यया तिलैः शुद्धैः जलाक्तैर्जुहुयात्ततः ॥ ८३

पूर्व्वोक्तमनुसन्धेयम् । एवं ह्रस्वाद्या इत्यत्रापि । अत्र अ इ उ ऋ ऌ ए ओ इति पारिभाषिकह्रस्वग्रहणम् । प्रयोगस्तु । अं असिताङ्गभैरवाङ्कस्थायै आं क्षां ब्राह्म्यै नमः इत्यादि ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥

मन्त्रान्तरमाह अनन्त इति । अनन्त आकारः । बिन्दुसंयुक्तस्तेन आं ब्रह्मा ककारः । अग्निः रेफः । तारः प्रणवः । ताभ्यां युक्तस्तेन क्रों प्रथमबीजस्य पाश इति नाम । अन्तस्य अङ्कुश इति । यदाहुराचार्य्याः—

बिन्दन्तिका प्रतिष्ठा सन्दिष्टा पाशबीजमिति मुनिभिः ।
निजभूर्दहनाप्यायिनिशशधरखण्डान्वितोऽङ्कुशो भवति ॥ इति ॥

अतएव पाशादि त्र्यक्षरो मन्त्र इति । सर्व्ववश्येति विनियोगोक्तिः । बीजशक्ति पूर्व्ववत् । बीजेनेति मायाबीजेन । षड्दीर्घयुक्तेन पाशाङ्कुशपुटितेनेति परमगुरवः । प्रयोगस्तु आं ह्रां क्रों हृदयाय नमः इत्यादि । पाशाङ्कुश पुटितबीजाद्यानां हृल्लेखाद्यानां न्यासोऽपि कर्त्तव्यः ॥ ८० ॥

ध्यानमाह वरेति । अभीतिमुद्रामभयम् । कमलासनस्थां रक्तकमलासन स्थाम् । आयुधध्यानम् पूर्व्ववत् ॥ ८१ ॥

तत्त्वलक्षं चतुर्विंशतिलक्षम् । तदुक्तमाचार्य्यैः—

जपेच्चतुर्विंशतिलक्षमेवं सुयन्त्रितो मन्त्रवरं यथावत् । इति

हविष्यभुक् जितेन्द्रिय इति पुरश्चरणधर्म्माणाम् उपलक्षणम् । तत्सहस्रं चतुर्विं शतिसहस्रम् । प्रत्येकं षट्सहस्रमित्याह । क्वचित् षट्सहस्रमित्येव पाठः तदुक्तमाचार्य्यैः—

पयोद्रुमाणाञ्च समित्सहस्रषट्कं दधिक्षौद्रघृतावसिक्तम् । इति

हृल्लेखाविहिते पीठे नवशक्तिसमन्विते ।
अर्चयेत् परमेशानीं वच्यमाणक्रमेण ताम् ॥ ८४
हृल्लेखाद्या यजेदादौ कर्णिकायां यथाविधि ।
अङ्गानि केसरेषु स्युः पत्रस्था मातरः क्रमात् ॥ ८५
इन्द्रादयः पुनः पूज्यास्तेषामस्त्राणि तद्बहिः ।
एवं संपूजयेद् देवीं साचाद्वैश्रवणो भवेत् ॥ ८६
पूज्यते सकलैर्लोकैस्तेजसा भास्करोपमः ।
अनेनाऽधिष्ठितं गेहं निशि दीपशिखाकुलम् ॥ ८७
दृश्यते प्राणिभिः सर्व्वैर्मन्त्रस्याऽस्य प्रभावतः ।
सर्षपैर्लोणसंमिश्रैराज्याक्तैर्जुहुयान्निशि ॥ ८८
राजानं वशयेत् सद्यस्तत्पत्नीमपि साधकः ।
अन्नवानन्नहोमेन श्रीमान् पद्महुताद्भवेत् ॥ ८९
राजवृक्षसमुद्भूतैः पुष्पैर्हुत्वा कविर्भवेत् ।
अरोगी तिलहोमेन घृतेनायुरवाप्नुयात् ।
प्राक्प्रोक्तान्यपि कर्म्माणि साधयेत् साधकोत्तमः ॥ ९०

जपान्ते इति जपाव्यवधानेन नियमस्य एवेत्यर्थः । मन्त्रवित्तम इत्यनेन होमे स्वाहान्तता सूचिता । चौद्रं मधु चीरभूरुहामिति । अश्वत्थोदुम्बर प्लचवटानां प्रत्येकं षटसहस्रं होम इति । तत्संख्यया चतुर्विंशति संख्यया ॥ ८२ ॥ ८३ ॥

हृल्लेखाविहिते भुवनेशीप्रोक्ते । तत्पीठशक्तयोऽत्रापि पूज्या इत्यर्थः । नवशक्तिसमन्विते इत्यनेन पीठमन्त्रस्य अन्यत्वम् । तेन पीठमन्त्रे बीजत्रययोग इत्युक्तम् । अत्र षट्कोणकर्णिकम् अष्टदलं पद्मं पीठम् । षोड़शदलं नास्ति । तत्र पूजाया अनुक्तत्वात् । यथाविधीति बीजद्वयपुटित बीजाद्या इत्युक्तम् । मातर इति भैरवाङ्कस्थाः । पूज्यत इति कर्म्मप्रत्ययेन देवानुग्रह उक्तः । साचात् वैश्रवणः कुवेरोपमः । वशयेदिति । तत्र जपप्रकार उक्तः तन्त्रान्तरे—

क्लीँकाराद्यां तयोर्नाम आं क्रों च विनियोजयेत् । इति ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥

आलिख्याऽष्टदिगर्गलान्युदरगं पाशादिकं त्र्यक्षरं
कोष्ठेष्वङ्गमनून् परेषु विलिखेदष्टार्णं मन्त्रद्वयम् ।
अच्पूर्व्वापरषट्कयुग्लयवरान् व्योमासनानर्गले-
ष्वालिख्येन्द्रजलाधिपादिगुणशः पङ्क्तिद्वयं तत्परम् ॥ ८

घटार्गलं यन्त्रमाह आलिख्येति । अत्राष्टानाम् अर्गलानां साम्येन आनय
प्रकार उच्यते—कर्णाद्वैमित्या मध्ये द्विसूत्राङ्कास्तत् द्वये द्वये ।

चतुरस्रान्तरे सूत्रैः परिध्येधनमिच्छया ॥

वास्तुमण्डलोक्तरीत्या एकं चतुरस्रं प्रागुक्तरसूत्रोपेतं कृत्वा तत्र कोणसूत्रार्द्धमानं
चतुर्दिक्षु मध्यात् प्रागुदक्सूत्रे अङ्कयेत् । द्वयोर्द्वयोरङ्कयोः सूत्रदानात् दिग्गतको
पूर्व्वव्यतिभेदि चतुरस्रान्तरं जायते । ततः अष्टपरिधीनाम् इच्छया वर्द्धनं कृत
अर्गलाकारं कुर्य्यात् । सर्व्वत्र दिक्कर्णगुणाः मार्ज्याः । एवम् अष्टौ दिगर्गला
आलिख्य मध्ये वृत्तं कृत्वा तत्र पाशादित्र्यक्षरमालिख्य चतुरस्रद्वयान्तःसन्धि
वृत्तं कृत्वा तदष्टकोष्ठेषु पूजाप्रकारेण आग्नेयादि विदिक्कोष्ठेषु हृच्छिरःशिख
कवचाणूनालिख्य मध्ये अग्रभागे नेत्रं दिक्कोष्ठेषु अस्त्रमालिखेत् ।

तदुक्तम्—अष्टकोणेषु विलिखेत् षडङ्गानि यथाक्रमम् ।
अग्नीशासुरवायव्यकोणेषु मनुवित्तमः ॥
कवचान्तानि संलिख्य मध्ये नेत्रं लिखेद्बुधः ।
चतुर्दिगन्तकोणेषु चतुर्धास्त्रं लिखेत् प्रिये ॥ इति ।

तदुपर्य्यष्टकोष्ठेषु पाशाद्यष्टाक्षरम् अशादि लिखित्वा पुनश्च बाह्यसन्धिषु वृ
कृत्वा तदुत्पन्नेषु अष्टसु कोष्ठेषु कामिन्यष्टाक्षरम् आलिख्य वर्द्धिताष्टपरिधिसन्धि
वृत्तात् बहिः वृत्तं कृत्वा तदुत्पन्नेषु षोड़शकोष्ठेषु अष्टयुगार्णं शाक्तं षोड़शाक्ष
विलिखेत् इत्यनेन पूर्व्वेणान्वय इत्यपि केचन । अन्ये चतुरस्रद्वयान्तर्बहिःसन्धि
वृत्तद्वयम् कारयित्वा वर्द्धिताष्टपरिधिसन्धिवृत्ताद्बहिः वृत्तं कारयन्ति । तत्र कोष्ठे
अष्टयुगार्णं विलिखेत् इत्याहुः । अन्ये तु चतुरस्रबाह्यसन्धीनामुपरि वृत्तमे
वर्द्धिताष्टपरिधिसन्धिषु च द्वितीयं वृत्तं कारयन्ति । तत्पक्षत्रयमपि असम्बद्धम्
श्रौतस्य क्रमस्य बाधितत्वात् । कर्णिकावृत्तलग्नाधोमुखत्रिकोणाकाराष्ट
कोष्ठानां शून्यत्वाच्च । किञ्च पूर्व्वपक्षे वृत्तत्रयकल्पनमन्यपक्षयोर्वृत्तद्वयकल्प
च अप्रामाणिकम् । यावता विना न निर्व्वाहस्तावदेव कल्पनमर्हति नाधिकम्
अत एकमेव वृत्तं कल्पनीयम् । उपरिवृत्तस्य तु पद्मकर्णिकात्वेन सर्व्वै
रेवाङ्गीकरणात् । अतो वक्ष्यमाणसाम्प्रदायिकार्थानुसरणमेव श्रेयः ।

कोष्ठेष्वष्टयुगार्णमात्मसहितां युग्मस्वरान्तर्गतां
मायां केसरगां दलेषु विलिखेन्मूलं त्रिपङ्क्तिक्रमात् ।
त्रिःपाशाङ्कुशवेष्टितञ्च लिपिभिर्वीतं क्रमादुत्क्रमात्
पद्मस्थेन घटेन पङ्कजमुखेनावेष्टितं तद्बहिः ॥ ९२

तत्परम् अच्पूर्व्वेत्यालिख्य कोष्ठेषु अष्टयुगार्णमालिख्य केसरगां मायां विलिखेदिति सम्बन्धः । अचां स्वराणां नपुंसकस्वरव्यतिरिक्तानाम् । नपुंसकव्यतिरिक्तत्वं पूर्व्वापर षट्कशब्देन प्राप्यते । पूर्व्वषट्कं अ आ इ ई उ ऊ अपरषट्कं ए ऐ ओ औ अं अः । एतद्युक्तान् लयवरान् व्योम्नः आसना स्थितिर्येषु ते व्योमासनास्तानिति वहुव्रीहिः कार्य्यः । "स्यादास्या त्वासना स्थितिः" इति कोषः । अर्गलेषु इन्द्रजलाधिपादि पूर्व्वपश्चिमादि गुणशः अक्षरत्रितयक्रमेण पङ्क्तिद्वयं लिखेत् । इमानि सर्व्वाणि सबिन्दूनि । तत्र लेखनप्रकारः । पूर्व्वार्गलायां वह्नितरेखासन्धिकृतवृत्तमारभ्योत्तरतः ह्लं ह्लां ह्लिं इत्यर्गलान्तमालिख्य पुनर्दक्षिणतोऽर्गलाग्रमारभ्य ह्लीं ह्लुं ह्लूं इति वृत्तान्तमालिखेत् । एवं प्रादक्षिण्यं भवति । तदुक्तं संहितायाम्— शक्रोरजलवक्राख्यं बिन्दुव्योमान्वितं कुरु ।

तद्बीजं स्वरसंयुक्तं ऋ ॠ ऌ ॡ विवर्जितम् ॥
एवं द्वादशधा तत्र चतुर्धा कुरु सुन्दरि ।
वृत्तादिवसुकोणान्तं लिखेद् वृत्तान्तकं प्रिये ॥
आद्यं त्रिकं पूर्व्वमुख्यं लिखेदुत्तरतः प्रिये ।
द्वितीयं पूर्व्वमुख्यं तु लिखेत् दक्षिणतः सुधीः ॥ इति ।

पश्चिमार्गलायां दक्षिणतो वृत्तमारभ्य ह्लें ह्लैं ह्लों इत्यर्गलान्तमालिख्य पुनरुत्तरतो ऽर्गलाग्रमारभ्य ह्लौं ह्लं ह्लः इति वृत्तान्तमालिखेत् । तदुक्तम्—

तृतीयं पश्चिमे भागे तथा दक्षिणतो लिखेत् ।
चतुर्थमार्गले तद्वत् पश्चिमे तूत्तरान्ततः ॥ इति ।

एवमाग्नेयार्गलायां पूर्व्वतः पूर्व्ववत् ह्यं ह्यां ह्यिं इत्यालिख्य पश्चिमतः पूर्व्ववत् ह्यीं ह्युं ह्यूं इति लिखेत् । तदुक्तम्—

भुवं हित्वाऽर्कबीजानां तत्र वायुं नियोजयेत् ।
अग्न्यर्गलायां त्रितयमाद्यं पूर्व्वत आलिखेत् ॥
तथा पश्चिमतोऽप्यन्यत् त्रिकं संविलिखेत् प्रिये । इति ।

एवं वायुर्गलायां पश्चिमतः पूर्व्ववत् ह्यें ह्यैं ह्यों इत्यालिख्य पूर्व्वतः पूर्व्ववत् ह्यौं ह्यं ह्यः इति लिखेत् । तदुक्तम्—

मारुतार्गलके तद्वत् लिखेत् पश्चिमतस्त्रिकम् । पूर्व्वतोऽपि च देवेशि । इ
एवं याम्यार्गलायां पूर्व्वतः पूर्व्ववत् ह्नं ह्नां ह्निं इत्यालिख्य पश्चिमतः पूर्व
ह्नीं ह्नुं ह्नूं इति लिखेत् । तदुक्तम्—

वायुं हित्वाऽर्कबीजानां वरुणं तत्र निक्षिपेत् ।
याम्ये त्रिकं पूर्व्वतस्तु द्वितीयं पश्चिमान्तगम् ॥ इति ।

एवमुत्तरार्गलायां पश्चिमतः पूर्व्ववत् ह्नें ह्नैं ह्नों इत्यालिख्य पूर्व्ववत् पूर्व
ह्नौं ह्नँ ह्नः इति लिखेत् । तदुक्तम्—

अथोत्तरार्गलायां तु त्रिकं पश्चिमतो लिखेत् । चतुर्थं पूर्व्वतो देवि । इ
एवं कन्या[नैर्ऋत्या]र्गलायां दक्षिणतः पूर्व्ववत् क्रं क्रां क्रिं इत्यालिख्य उत्तर
पूर्व्ववत् क्रीं क्रुं क्रूं इति लिखेत् । तदुक्तम्—

नीरं हित्वाऽर्कबीजानां रेफं तत्र विनिक्षिपेत् ।
लिखेद्रक्षोऽर्गलायां तु त्रिकमाद्यं त्रिकं परम् ॥
दक्षिणोत्तरतो मन्त्री । इति ।

एवं शैवार्गलायाम् उत्तरतः पूर्व्ववत् क्रें क्रैं क्रों इत्यालिख्य दक्षिणतः पूर्व
क्रौं क्रं क्रः इति लिखेत् । तदुक्तम्—

क्रमाच्छैवार्गले पुनः ।
आदावुत्तरतो देवि पश्चाद्दक्षिणमार्गतः ॥ इति ।

पद्मपादाचार्य्यास्तु—चतुरस्रद्वयात्मकमष्टकोणं लिखित्वा कोणाष्टगतमृजुरेखाद्वय
ऋजु प्रसारयेत् । यथा रेखाद्वयं मध्ये परस्परलग्नं क्षुद्रदुन्दुभ्याकारं भव
तथा प्रसार्य्य दुन्दुभिमध्योभयभागयोः वृत्तद्वयं विधाय बहिर्वृत्तस्य अष्टदुन्दु
ग्ररेखाद्वयादारभ्य अर्गलसमाग्राण्यष्टदलानि विरच्य वृत्तत्रयाद्बहिरम्बुजपुटितं
रचयेदिति यन्त्रशरीरस्य निर्म्माणप्रकारः ।

चतुरस्रसम्बन्धादष्टकोष्ठेषु अङ्गानि तदनन्तरकोष्ठेषु पाशाद्यष्टाक्षरं तदनन्त
कोष्ठेषु कामिन्याद्यष्टाक्षरम् अर्गलेषु अच्पूर्व्वेति तदन्तरालकोष्टद्वन्द्वेषु दुन्दुभ्य
कारेषु षोड़शाक्षरं लिखेदिति । मन्त्रलेखनस्य एवं श्रौतक्रमोऽपि अनुरुद्धो
भवति । अयञ्च पक्षः साम्प्रदायिकः । तदुक्तं दक्षिणामूर्त्तिसंहितायाम्—

ततो भूबिम्बयुगलं संपुटीकृत्य योजयेत् ।
अष्टकोणं यथा देवि जायते दृङ्मनोहरम् ॥
अष्टदिक्षु तदग्राभ्यां रेखे आक्रम्य मान्त्रिकः ।
रेखाभ्यामर्गलाकारं विदध्याद्देवि सुन्दरम् ॥

घटार्गलमिदं यन्त्रं मन्त्रिणां प्राभृतं मतम्।

एकेनैव तु मानेन रचयेदर्गलाष्टकम्।
वृत्तं तदग्रे चन्द्रस्य बिम्बवद् रचयेद्बुधः॥
पुनरन्तः समाकृष्य पूर्व्ववृत्तमनुत्तमम्।
विलिख्य साधकेन्द्रस्तु वसुकोष्ठयुगं क्रमात्॥
व्यक्तं यथा भवेद्देवि कोणानां च वसुद्वयम्।
अर्गलानि च रम्याणि यथा सम्यग् भवन्ति हि॥ इति।

ततस्तदुपरि अष्टदलपद्मपत्रेषु केसरगां मायाम्। चतुर्थस्वरो मायाशब्दवाच्यः। तथा च निघण्टुमातृकायाम्—

ईस्त्रिमूर्त्तिर्वामनेत्रं शेखरः कौटिलस्तथा।
वाग्मी शुद्धश्च जिह्वाख्यो मायाविष्णुः प्रकाशितः॥ इति।

आत्मा आत्ममन्त्रो हंसः इति ताभ्यां सहिताम् उभयपार्श्वे युताम् अकाराद्याकारद्यन्तगतां लिखेत्। तेनायमर्थः। प्रतिकेसरम् अं हंसः ईं हंसः आं इति सप्ताक्षराणि लिखेत्। तदुक्तम्—

हंसः पदं वामनेत्रं बिन्दिन्दुपरिभूषितम्।
पुनर्हंसः पदं चैतत् पद्मार्णं मनुमालिखेत्॥
स्वरद्वन्द्वोदरगतं सप्तार्णं चाष्टधा भवेत्। इति।

आचार्य्याश्च—पद्मस्य केसरेषु च युगस्वरान्वितां तथा मायाम्। इति।

पद्मपादाचार्य्यास्तु अं हं ईं सः आं एवमादयः केसरेषु लेख्या इत्याहुः। दलेषु त्रिपङ्क्तिक्रमात् मूलं लिखेत्। तत्र पङ्क्तिद्वयं तिर्य्यक् विलिख्य तदुपरि एकां पङ्क्तिं लिखेदिति सम्प्रदायविदः। अन्ये तु अधोऽधः पङ्क्तित्रयलेखनं वदन्ति। त्रिरिति। तत्रैका पाशाङ्कुशाभ्यां द्वितीया क्रमलिपिभिः तृतीया व्युत्क्रमलिपिभिरित्यर्थः। तदुक्तम्—

पाशाङ्कुशाभ्यां तद्बाह्ये वृत्ताकारेण वेष्टयेत्।
अनुलोमप्रकारेण मातृकावेष्टनं प्रिये॥
तथैव प्रतिलोमेन मातृकावेष्ठनं लिखेत्। इति।

आचार्य्याश्च—पाशाङ्कुशबीजाभ्यां प्रवेष्टयेद् बाह्यतश्च नलिनस्य।
अनुलोमविलोमगतैः प्रवेष्टयेदक्षरैश्च तद्बाह्ये॥ इति।

पद्मस्थेन तूर्द्धमुखाब्जकर्णिकास्थेन घटेन पङ्कजमुखेन अधोमुखपङ्कजवदनेन वीतम्। प्राभृतमुपपदारूपम्॥ ८१॥८२॥८३॥

पाशश्रीशक्तिकन्दर्पकामशक्तीन्दिराङ्कुशाः ॥ ९३

प्रथमोऽष्टाक्षरो मन्त्रस्ततः कामिनि रञ्जिनि ।

स्वाहान्तोऽष्टाक्षरः सद्भिरपरः कीर्त्तितो मनुः ॥ ९४

अष्टार्णमन्त्रमाह पाशेति । पाशः आं कन्दर्पः कामबीजम् इन्दिरा श्रीबीज अङ्कुशः क्रों । अयमपि स्वतन्त्रो मन्त्रः । अस्य ऋष्यादिकं यथा—

ऋष्याद्या अजगायत्रशक्तयः समुदीरिताः ।
षड्दीर्घमाययाऽङ्गानि सर्व्वैरष्टाङ्गमिष्यते ॥
आनन्दरूपिणीं देवीं पाशाङ्कुशधनुःशरान् ।
बिभ्रतीं दोर्भिररुणां कुचार्त्तां हृदि भावयेत् ॥
अष्टलक्षं जपेत् साज्यैर्दशांशं जुहुयात्तिलैः ।
शाक्ते पीठे यजेद्देवीं हृल्लेखाद्याभिरङ्गकैः ॥
मातृभिर्लोकनाथैश्च वज्राद्यैः पञ्चमावृतिः ।
स्त्रीवश्याकर्षणादौ तु विनियोग उदाहृतः ॥ इति ।

द्वितीयमष्टाक्षरमुद्धरति तत इति । अयमपि स्वतन्त्रो मन्त्रः । अस्यर्ष्यादि यथा—ऋषिः सम्मोहनश्छन्दो निवृत् प्रोक्तोऽस्य देवता ।
सर्व्वसम्मोहिनी चाङ्गं द्विरावृत्तपदैर्मवेत् ॥
श्यामाङ्गीं वल्लकीं दोर्भ्यां वादयन्तीं सुभूषणाम् ।
चन्द्रावतंसां विविधगानैर्मोहयन्तीं जगत् ॥
पूर्व्वमेवायुतद्वन्द्वं दशांशं जुहुयात्ततः ।
मधूकजैस्त्रिमध्वक्तैः सर्व्वं मोहयते जगत् ॥
पूजा मातङ्गिनीपीठे रत्याद्यास्तु त्रिकोणके ।
पञ्चकोणे पञ्चबाणाः केसरेष्वङ्गपूजनम् ॥
अनङ्गकुसुमाद्यास्तु पत्रेष्वग्रे च मातरः ।
लोकपालैश्च वज्राद्यैः सप्तावृत्तिरियं मता ॥

नारायणीये तु—लाक्षया लिखितं वामहस्तेऽष्टदलपङ्कजे ।
वश्यं स्याद्दर्शितं मन्त्रं पूर्व्ववत् क्रिययाऽपि च ॥
भूर्जे लिखित्वा चाष्टारे धारयेद् बाह्यवश्यकृत् ।
मन्त्रं विविक्तकुड्यादाविमं संलिख्य साधकः ।
पश्यन्नेव जपेन्मौनी तूर्णमायाति काङ्क्षिता ॥ इति ॥ ९३॥९४ ॥

क्लौँ गौरि रुद्रदयिते योगेश्वरि सवर्म्म फट्।

द्विठान्तः षोड़शार्णोऽयं मन्त्रः सद्भिरुदीरितः॥ ८५

षोड़शाक्षरमन्त्रमुद्धरति क्लौमिति। वर्म्म हुं। अयमपि स्वतन्त्रो मन्त्रः। अस्य ऋष्यादिकं यथा—

ऋषिस्त्वजः समुद्दिष्टश्छन्दोऽनुष्टुप् च देवता।
गौरीचण्डकात्यायनी वश्यसम्पत्प्रदायिका॥
षड्दीर्घमायया कुर्य्यात् षड़ङ्गानि मनोरथ।
हेमाभां बिभ्रतीं दोर्भिर्दर्पणाञ्जन साधने॥
पाशाङ्कुशौ सर्व्वभूषां तां गौरीं सर्व्वदा भजे।
एकलक्षं जपेन्मन्त्रं तद्दशांशं हुनेत् घृतैः॥
धर्म्मादिकल्पिते पीठे पीठशक्तीरिमा यजेत्।
प्रभा ज्ञाना च वाग्वागीश्वरी स्यात् ज्वालिनी परा॥
वामा ज्येष्ठा च रौद्री च गुह्यशक्तिश्च ता नव।
ह्रस्वत्रयक्लीबवर्जस्वराद्या भृगुणाऽन्विताः॥
गौं गौरि मूर्त्तये हृच्च पीठमन्त्रश्च कल्पिते।
एवं पीठे यजेद्देवीं चन्दनाद्यैर्मनोहरैः॥
सुभगायै च विद्मान्ते हेऽन्ते स्यात् काममालि च।
न्यै स्यात् धीमहि तन्नो च गौरी स्यात्तत् प्रचोदयात्॥
गायत्र्या त्वनया सर्व्वानुपचारान् प्रकल्पयेत्।
अङ्गानि पूर्व्वमभ्यर्च्य सुभगाद्यास्ततो यजेत्॥
भृगुः साम्बुः सद्वितुर्य्यषष्ठार्केन्दुस्तदादिकाः।
सुभगा ललिता चान्या कामिनी काममालिनी॥
दिक्ष्वन्यत्राऽप्यायुधानि लोकपालैस्तदायुधैः।
वामाख्या नाम निशया वामोरौ विलिखेत् निशि॥
आच्छादयन् वामदोष्णा तन्मनाः प्रजपेन्मनुम्।
शतं सहस्रं लोलाक्षीमानयेत् काममोहिताम्॥ इति।

नारायणीये तु नृवश्ये दक्षिणं विदुरिति विशेषः।
एतन्मन्त्रेण संजप्तं गन्धपुष्पजलादि च।
दत्तं संसेवितं सर्व्वजनतावश्यकारकम्॥
चण्डकात्यायनी विद्या त्रिषु लोकेषु दुर्लभा॥ इति॥ ८५॥

लिखित्वा भूर्जपत्रादौ यन्त्रमेतद् यथाविधि ।
धारयन् वामबाहौ वा कण्ठे वा निजमूर्द्धनि ॥ ९६
वशयेत् सकलान् मर्त्त्यान् विशेषेण महीपतीन् ।
नीलपट्टे विलिख्यैतद् गुटिकां कृत्य तत् पुनः ॥ ९७
साध्यप्रतिकृतेः सिक्थनिर्मिताया हृदि न्यसेत् ।
पात्रे त्रिमधुरापूर्णे निःक्षिप्यैनां विधानतः ॥ ९८
संपूज्य गन्धपुष्पाद्यैर्बलिं निःक्षिप्य रात्रिषु ।
मूलमन्त्रं जपेन्मन्त्री नित्यमष्टसहस्रकम् ॥ ९९
सप्ताहाद्वाञ्छितां नारीमाकर्षेत् स्मरविह्वलाम् ।
भूर्जपत्रे विलिख्यैतद् गुटिकां कृत्य तत् पुनः ॥ १००
लाक्षया ताम्ररजतकाञ्चनैर्वेष्टयेत् क्रमात् ।
तत्कुम्भे न्यस्य संपूज्य यथावद्भुवनेश्वरीम् ॥ १०१
संस्पृश्य तं जपेन्मन्त्रं दिवाकरसहस्रकम् ।
अभिषिच्य प्रियं साध्यं बध्नीयाद् यन्त्रमाशिखम् ॥ १०२

यथाविधि लिखित्वा इत्यनेन पुष्यार्कादौ कृतोपवासादिरित्युक्तम् पुष्यार्कस्य अष्टमे भागे इत्युक्तेः । नीलपट्टे विलिख्यैतदिति अनामारक्तादिभिः तदुक्तम्—लिखेदनामारक्तेन लाक्षेन्द्रियमलैः सह । इति । सिक्थं मधूच्छिष्टम् । विधानतः सम्पूज्येति हस्तमात्रखातां रक्तैर्गन्धादिभिरित्यर्थः उक्तञ्च नारायणीये—काञ्जिकाधो निधायैनां रक्तपुष्पैः समर्चयेत् । इति । बलिमिति पायसादिना । त्रयक्षरेणैव निक्षिप्येति दत्त्वा । मूलमन्त्रं त्र्यर्णं आकर्षेदिति प्रकारान्तरेण वा । तदुक्तं नारायणीये—

तापयेत् पुत्तलीं चाग्नौ यथा सा न प्रलीयते इति ॥ ९६-१०० ॥

ताम्रेति पूर्व्वोक्तप्रमाणैः । यथावदिति त्रयक्षर्य्युक्तमार्गेण । तं कुम्भम् मन्त्रमिति कर्णिकास्थम् । दिवाकरेति द्वादश । भित्तौ विलिख्येति गैरिकया तदुक्तम्—गैरिकया लिखेद् यन्त्रं गृहभित्तौ वरानने ।
ग्रहाणां चैव सर्व्वेषां द्विषतां चैव नाशनम् ॥
विलिख्य पूज्यते तत्र सर्व्वे मूढाः सुमोहिताः ।
भवन्ति वशगास्तस्य न पुनर्यान्ति विक्रियाम् ॥

कान्तिपुष्टिधनारोग्ययशांसि लभते नरः ।
भित्तौ विलिख्य तन्मन्त्रं पूजयेन्नित्यमादरात् ॥ १०३

भूतप्रेतपिशाचास्तं न वीक्षितुमपि क्षमाः ।
तद्विलिख्य शिरस्त्राणे साधितं धारयन् भटः ।
युद्धे रिपून् बहून् हत्वा जयमाप्नोति पार्थवत् ॥ १०४

वज्राङ्किते वह्निपुरद्वये तां पाशाङ्कुशाढ्यामुदरस्थसाध्याम् ।
मध्येऽथ कोणेषु च बाह्यवृत्ते पुनः पुनस्तत् विलिखेत् समन्तात् ॥
भूर्जे लिखितमेतत् स्यात् सर्व्ववश्यकरं नृणाम् ।
आरोग्यैश्वर्य्यजननं युद्धेषु विजयप्रदम् ॥ १०५॥१०६

भूर्जे सरोजे स्वरकेसराढ्ये वर्गाष्टपत्रे वसुधापुरस्थे ।
पाशाङ्कुशाभ्यां गुणशः प्रबद्धां मायां लिखेन्मध्यगतां ससाध्याम् ॥
सर्व्वोत्तममिदं यन्त्रं धारितं कुरुते नृणाम् ।
आरोग्यैश्वर्य्यसौभाग्यविजयादीननारतम् ॥ १०७॥१०८

इति श्रीशारदातिलके नवमः पटलः ।

शत्रवो दुर्जया दुष्टाः सर्व्वे ते तस्य किङ्कराः ।
न तस्य जायते दुष्टो हिंसको न च बाधकः ॥
ग्रहयक्षपिशाचाश्च भूतवेतालदंष्ट्रिणः । इति ॥ १०१-१०४ ॥

यन्त्रान्तरमाह वज्रेति । वह्निपुरद्वये परस्परव्यतिभिन्ने षट्कोणे । वज्राङ्किते स्वस्तिकस्थाने । वह्निपुरद्वये मध्ये इति व्यधिकरणे सप्तम्यौ । तां मायाम् । तदिति त्र्यक्षरम् ॥ १०५ ॥ १०६ ॥

यन्त्रान्तरमाह भूर्ज इति । पाशाङ्कुशाभ्यां प्रबद्धां मायां गुणशः त्रिशो लिखेदिति सम्बन्धः । प्रबद्धां निबद्धाम् । यदा लिखेदित्येव पाठः तदा लिखेत् सरोजं स्वरकेसराढ्यं वर्गाष्टपत्रं वसुधापुरस्थम् इति पठनीयम् । अन्ये लिखेदित्येव पठित्वा लिखेत् यन्त्रम् इति शेषः । तत् कोष्टक् इत्यपेक्षायां सरोजे मायां लिखेदिति वदन्ति ॥ १०७ ॥ १०८ ॥

इति श्रीशारदातिलकटीकायां सत्सम्प्रदायकृतव्याख्यायां
पदार्थदर्शाभिख्यायां नवमः पटलः ॥ ॐ ॥

दशमः पटलः ।

ततोऽभिधास्ये त्वरितां त्वरितं फलदायिनीम् ।
तारो मायावर्म्मबीजम्हद्विरीशस्वरान्विता ॥ १
कूर्म्मस्तदन्त्यो भगवान् चः स्त्री दीर्घतनुच्छदम् ।
संवर्त्तो भगवान्माया फडन्तो द्वादशाक्षरः ॥ २
मुनिरर्जुन आख्यातो विराट्छन्दः समीरितम् ।
त्वरिता देवता प्रोक्ता पुरुषार्थफलप्रदा ॥ ३

एवं भुवनेश्वरीमन्त्रानुक्त्वा अत्र पाशादिमन्त्रस्य नित्यामन्त्रत्वात् प्रसङ्गादन्यान् त्वरितानित्यादिमन्त्रान् वक्तुमुपक्रमते तत इति। त्वरित दायिनीमिति त्वरिताशब्दव्युत्पत्तिर्दर्शिता । तदुक्तम्—

भक्तियुतानां त्वरया सिद्धिकरी चेति मन्त्रिणां सततम् ।
देव्यास्त्वरिताख्या स्यात् त्वरितं क्ष्वेलग्रहादिहरणतया ॥ इति ।

मन्त्रमुद्धरति तार इति । तारः प्रणवः माया शक्तिबीजं वर्म्मबीजं हुं । कलान्यासे खः ईशस्वर एकादशस्वरः एतेनान्विता तेन खे । कूर्म्मश्चकारः त छः भग एकारस्तद्वान् भगवान् एकारयुक्तस्तेन छे । चःस्त्री स्वरूपम् । चकारः सविसर्गो ज्ञेयः । सामन्तमालयमित्युक्तेः । दीर्घतनुच्छदं ह्रं । संवर्त्त भगवानेकारयुक्तः तेन चे । अस्याश्च देव्याः शापोऽस्तीति प्रसिद्धिः । तेन केच इति वर्णं कीलकं मन्यन्ते । तदर्थं च चेकारं पूर्वमुच्चार्य्याऽन्ते ह्रंकारमुच्चार्य दक्षिणामूर्त्तिसंहितायां तु—कवचं स्त्रीमिमे बीजे कीलके तु प्रकीर्त्तिते । के चन पूर्व्वं ह्रंकारं पश्चात् चेकारमिति महती आचार्य्याणां विप्रतिप तत्र यथा वृक्षादीनां क्वचिद् ग्रन्थयो भवन्ति तथैव मन्त्राणामपि स्वभाव कीलाख्या ग्रन्थयो भवन्ति । तेन कालविलम्बासिध्यादयो दोषा भव स च अक्षरविशेषगत एव जायते । तत्र केषु चिन्मन्त्रेषु तदक्षरमुद्धृत्य शास्त्री केन चिदक्षरेण परिपूर्य्य जपं कुर्वन्ति केषु चित्तदनुद्धृत्यैवाऽक्षरान्तरप्रक्षेपेण कुर्वन्ति । केषुचित् कीलाख्यो विद्यमानोऽपि दोषावहो न । यथा वृक्षा विद्यमाना अपि ग्रन्थयः केषुचिदेव दोषावहाः केषुचित्तु गुणायैव भवन्ति ।

यथा—चन्दनस्य त्रयः श्रेष्ठा ग्रन्थिकर्पटकोटराः । इति ।

मायाविवर्जितान् वर्णान्मूर्ध्नि भाले गले हृदि ।
नाभिगुह्योरुयुग्मेषु जानुजङ्घापदेषु च ॥ ४
विन्यस्य व्यापकं कुर्यात्समस्तेनैव साधकः ।
कूर्म्माद्यैः सप्तभिर्वर्णैः पूर्व्वपूर्व्वविवर्जितैः ॥ ५
द्वाभ्यां द्वाभ्यां षड़ङ्गानि कल्पयेत्साधकोत्तमः ॥ ६

यदाहुः—दुष्टोऽणुः कीलको ज्ञातः सिद्धेस्तु प्रतिबन्धकः ।
अदुष्टः कीलको ज्ञातः स्यात् सुसिद्धिप्रदायकः ॥ इति ॥

तत्र तु तत्कीलकदोषापहाराय मायाद्वयसहितो मन्त्र उद्धृतः । तदुक्तमाचार्य्यैः—
तारान्तेऽस्यादावपि मायाबीजं प्रयोजयेत् मन्त्री ।
तेन हि काङ्क्षितसिद्धिः भूयादचिरेण मन्त्रविदाम् ॥ इति ॥

नारायणीयेऽपि—फट्ताराद्यं तयोर्द्देव्या युक्तं तत् सर्व्वसिद्धिदम् । इति ।
प्रणवो बीजं माया शक्तिः । हुं बीजमिति पद्मपादाचार्य्याः । पुरुषार्थेति विनियोगोक्तिः ॥ १॥२॥३ ॥

अक्षरन्यासमाह मायेति । अनेन दशवर्णानामेव न्यासः । तत्र ऊरुयुग्मादिस्थानद्वयेऽपि एकैकाक्षरन्यासः । पदेष्विति पादयोः । साधक इत्यनेन व्यापके मायासहितोच्चारणमुक्तम् ।

षड़ङ्गमाह कूर्म्माद्यैरिति । कूर्म्मश्चकारस्तस्याद्यः खे । बहुवचनम् आद्यर्थं तेन खेप्रभृतिभिः सप्तभिर्वर्णैः अत्र कूर्म्माद्यैः सप्तभिर्वर्णैरिति । प्रधानेन पूर्वक्रियान्वये प्रकाराकाङ्क्षायामरुणाधिक न्यायेन द्वाभ्यां द्वाभ्यामित्यस्य पार्ष्णिकोन्वयः । तेन खे च इति हृत् । च क्रे शिरः क्रे क्षः शिखेत्यादि ।

तदुक्तं नारायणीये दशाक्षरं मन्त्रमुद्धृत्य—
नवमान्तं तृतीयादिपदस्यावर्णसप्तकम् ।
तेनाङ्गानि द्विवर्णानि कर्त्तव्यान्युपदेशतः ॥ इति ।

केचित्तु कूर्म्मश्चकारः स आद्यो येषां तैः सप्तभिर्वर्णैरिति व्याचक्षते । तन्मते मायाविवर्जितानिति पदमनुवृत्य पश्चाद्विभक्तिविपरिणामेन विवर्जितैरिति कृत्वा प्रकृते योजनीयं तेन चकारादिफडन्तैः षडङ्गम् ।

तदुक्तं कादिमते दशाक्षरं मन्त्रमुद्धृत्य—
विद्या चतुर्थवर्णादि सप्तभिरक्षरैस्तथा ।
कुर्यादङ्गानि युग्मार्णैः षट्क्रमेण कराङ्गयोः ॥ इति ।

श्यामां बर्हिकलापशेखरयुतामाबद्धपर्णांशुकां
गुञ्जाहारलसत्पयोधरभरामष्टाहिपान् बिभ्रतीम् ।
ताटङ्काङ्गदमेखलागुणरणन्मञ्जीरतां प्रापितान्
कैरातीं वरदाभयोद्यतकरां देवीं त्रिनेत्रां भजे ॥ ७

संहितायां च—च छे युग्मं हृच्छिरस्तत् छिचो युग्मं शिखा ततः ।
चः स्त्रीयुगं च कवचं स्त्री हुमात्मयुगं तथा ॥
ह्रं चे नेत्रे तु विन्यस्य चे फडस्त्रं प्रकीर्त्तितम् ॥ इति ।

एतत्पक्षद्वयमपि स्वस्वगुरुसम्प्रदायानुसारेण बोद्धव्यम् । साधकोत्तम इत्यने ह्लीमिति कुण्डलिनीबीजस्य षड्दीर्घयुक्तमायाबीजस्य च अङ्गमन्त्रेषु योग सूचितः । अतएव नारायणीये उपदेशत इत्युक्तिः ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥

ध्यानमाह श्यामामिति । कलापो बर्हः । इदं वलयादीनामुपलक्षकम् तदुक्तं नारायणीये—

मायूरवलया पिञ्छमौलिः किसलयांशुका ।
सिंहासनस्था मायूरछत्रा बर्हिध्वजान्विता ॥ इति ।

ताटङ्कादीन् प्रापितानष्टाहिपान् सर्पेन्द्रान् बिभ्रतीम् । तत्रानन्तकुलिकौ ताटङ्कतां गतौ वासुकीशङ्खपालौ अङ्गदतां गतौ तक्षकमहापद्मौ मेखलतां गतौ कर्कोटकपद्मनागौ नूपुरतां गतौ ध्येयौ ।

तदुक्तं नारायणीये—विप्राहिकुण्डला राजनागकेयूरसंयुता ।
वैश्यनागकटीबन्धा वृषलनागनूपुरा ॥ इति ।

एषां ध्यानमुक्तम्—

अनन्तकुलिकौ विप्रौ वह्निवर्णावुदाहृतौ ।
प्रत्येकं तु सहस्रेण फणानां समलङ्कृतौ ॥
वासुकिः शङ्खपालश्च क्षत्रियौ पीतवर्णकौ ।
प्रत्येकं तु फणासप्तशतसंख्याविराजितौ ॥
तक्षकश्च महापद्मो वैश्यावेतावहो स्मृतौ ।
नीलवर्णौ फणापञ्चशततुङ्गोत्तमाङ्गकौ ॥
पद्मकर्कोटकौ शूद्रौ फणात्रिशतकौ सितौ ॥ इति ।

आयुधध्यानं वामदक्षिणयोरिति सम्प्रदायविदः ॥ ७ ॥

लक्षं संजप्य मन्त्रज्ञो मनुमेनं जितेन्द्रियः ।
दशांशं जुहुयाद्बिल्वैर्मधुराक्तैः समिद्वरैः ॥ ८

हृल्लेखाकल्पिते पीठे नवशक्तिसमन्विते ।
पूजयेत् त्वरितां देवीं वक्ष्यमाणविधानतः ॥ ९

संवर्तको बिन्दुयुतः कवचं सकलं वियत् ।
वज्रदेह पुरुद्वन्द्वमाभाष्य हिंगुलुद्वयम् ॥ १०

गर्जयुग्मं वियत्सेन्दु वर्म्मान्त्यो दीर्घबिन्दुमान् ।
पञ्चाननाय हृदयं पीठमन्त्रः प्रकीर्त्तितः ॥ ११

दद्यादासनमेतेन मूर्त्तिं मूलेन कल्पयेत् ।
अङ्गैः प्रणीतां गायत्रीं केसरेष्वर्चयेत् क्रमात् ॥ १२

मन्त्रज्ञ इत्यनेन ॐ ह्रीं नमो नित्ये स्वाहेति मन्त्रस्य दशांशजपः। शिवपञ्चाक्षरस्य किङ्करमन्त्रस्य ॐ ह्रीं नमो भगवते शवराय महाकिरातरूपाय कङ्कालधराय हूं फट् स्वाहेत्यस्य च शतांशजपः ॥ ८ ॥

हृल्लेखाकल्पिते भुवनेशीप्रोक्ते। तत्पीठशक्तयोऽत्रापि पूज्या इत्यर्थः। नवशक्तिसमन्वित इत्यनेन पीठमन्त्रस्याऽन्यत्वं सूचयति। अत्र पीठमष्टदलमेव। षोड़शदलपूज्यदेवतानामनुक्तत्वात्। तदुक्तं संहितायाम्—

अष्टपत्रं लिखेत्पद्मं बहिर्भूबिम्बमालिखेत् ।
प्रत्येकं वसुपत्रेषु कवचं चाष्टधा लिखेत् ॥
मध्ये तु भुवनेशानीं वेष्टयेन्मातृकां बहिः ।
सर्वरक्षाकरं नाम चक्रमेतदुदाहृतम् ॥
अत्रावाह्य पुनर्देवीमुपचारैः समर्चयेत् । इति ।

आचार्य्याश्च—अष्टहरिविधृतसिंहासने सामावाह्य सरसिजे देवीम्। इति ॥ ९ ॥

आसनमन्त्रमुद्धरति संवर्त्तक इति। बिन्दुयुतः संवर्त्तकः क्षं कवचं हुं। सकलं सबिन्दु कलाशब्देनार्द्धेन्दुः तेन बिन्दुवाचकत्वम्। वियत् हं वज्रदेहपुरुपुरु स्वरूपम्। क्षिमाभाष्येति सम्बन्धः। सेन्दु सबिन्दु वियत् हं। वर्म्म हुं अन्त्यः क्षः दीर्घ आकारः बिन्दुः तद्वान् तेन क्षां। हृदयं नमः ॥

आवरणपूजामाह अङ्गैरिति। क्रमादित्यत्रादिषट्सु केसरेषु षड़ङ्गानि सम्पूज्य कौवेरेशानयोः प्रणीतां गायत्रीं च पूजयेत् इति सम्प्रदायविदः।

दलेषु पूजयेदेताः श्रीबीजाद्याः सुभूषिताः ।
हुङ्कारीं खेचरीं चण्डां छेदनीं क्षेपणीं स्त्रियम् ॥ १३
हूङ्कारीं क्षेमकारीं च लोकेशायुधभूषणाः ।
फट्कारीमग्रतो बाह्ये कोदण्डशरधारिणीम् ॥ १४
द्वारस्य पार्श्वयोः पूज्ये हैमवेत्रकराम्बुजे ।
जयाख्या विजयाख्या च किङ्कराय पदं ततः ॥ १५
रक्षरक्षपदस्याऽन्ते त्वरिताज्ञा स्थिरो भव ।
वर्म्मास्त्रान्तेन मनुना किङ्करं तद्बहिर्यजेत् ॥ १६

तदुक्तमाचार्यैः—अङ्गैः सह प्रणीतां गायत्रीं पूजयेद्दिशां क्रमतः । इति । पद्मपादाचार्यैरप्येवमेव व्याख्यातम् ।

अन्यत्रापि—अष्टसिंहासने पूज्या दले पूर्व्वादिके क्रमात् ।
अङ्गप्रणीतां गायत्रीम् । इति ।

तोतलामतेऽपि—यजेत्तत्राष्टपत्रेषु पूर्वाग्न्याद्यङ्गदेवताः ।
सौम्ये प्रणीतामैशे च गायत्रीमभिपूजयेत् ॥ इति ।

मन्त्रदेवप्रकाशिकाकारादीनामिदमेव सम्मतम् ॥ १०॥११॥१२ ॥

दलेष्विति । एता वक्ष्यमाणा मन्त्रार्णशक्तयः सुभुषिता इत्यस्य व्याख्यानम् लोकेशेति । भूषणशब्दो वर्णवाहनोपलक्षणः । तेनेन्द्रादीनामिव तासां वर्णायुध भूषणवाहनानीत्यर्थः । उक्तं च तोतलामते—

इन्द्रादिलोकपालानां वर्णवाह्यायुधैः समाः । इति

अग्रत इति देव्याः । केचनात्र लोकपालतदायुधपूजां न कारयन्ति शक्तीनामेव तद्रूपत्वादिति । अन्ये योषिद्रूपान् पूजयन्ति । तदुक्तं तोतलामते—

योषिद्भूतान् दिशां नाथान् तद्बाह्यावरणे यजेत् । इति ।

अन्ये तु दलाग्रेषु भैरवाङ्कस्था मातरः पूज्या इत्याहुः । उक्तं च तोतलामते—

तद्बाह्ये भैरवानष्टौ पीठमातृसमन्वितान् इति ॥ १३॥१४ ॥

द्वारस्य पार्श्वयोः द्वारबाह्यपार्श्वयोः । द्वारबाह्ये स्थिते इत्युक्तेः । एते अपि द्विभुजे देवतासमानवर्णे च । उक्तं च शक्तौ तत्सदृशे इति ।

किङ्करमन्त्रमुद्धरति किङ्करायेति । वर्म्म हुं । अस्त्रं फट् । किङ्करो नाम देव्याः प्रेष्यभूतो भूतविशेषः । सोऽपि द्विभुज एव । तद्बहिर्द्वारबहिर्भागे । बर्बरमूर्द्धजमुद्भुषितकेशं कुटिलकेशमिति यावत् ।

लगुडं बिभ्रतं कृष्णां कृष्णाबर्ब्बरमूर्द्धजम्।
आरण्यैरक्तणैः पुष्पैरतिमुक्तैः सुगन्धिभिः॥ १७

पूजयेद् धूपदीपाद्यैर्नृत्यगीतैर्मनोरमैः।
एवं सिद्धमनुर्मन्त्री नारीनरनरेश्वरैः॥ १८

मान्यते वत्सरादर्वाक् लक्ष्म्या जितधनेश्वरः।
योनिकुण्डं प्रकल्प्यात्र कुर्य्याद्धोमं निजेच्छया॥ १९

मल्लिकाकुसुमैर्हुत्वा वशयेदखिलं जगत्।
कृत्याद्रोहादिशमनं पलाशकुसुमैर्हुतिम्॥ २०

इक्षुखण्डैः शुभैर्हुत्वा महतीमृद्धिमाप्नुयात्।
दीर्घमायुरवाप्नोति दूर्व्वाहोमेन साधकः॥ २१

धान्यैः प्रक्षालितैर्हुत्वा श्रियमिष्टां समाप्नुयात्।
यवैर्धान्यसमृद्धिः स्याद्गोधूमैरिष्टसिद्धयः॥ २२

शीतलातन्त्रे विशेषः—प्रेतासनगतं द्वारबाह्यदेशेऽतिभीषणम्। इति।
त्वरितामन्त्रजापी त्वरितागायत्रीं जपेत्। यदाहुः—

त्वरितादेविशब्दान्ते विद्महे वर्णमुच्चरेत्।
विद्यां धीमहि च प्रोक्ता तन्नो देवी प्रचोदयात्॥
गायत्री त्वरितायास्तु जपात् सान्निध्यकारिणी। इति।

निजेच्छयेति। अनेनैतदुक्तम्। वक्ष्यमाणप्रयोगेषु कार्य्यगौरवलाघवात् सहस्रं वक्ष्यमाणायुतसंख्या त्रियुता वा होमस्य। जपस्यापि तावतीति।

तदुक्तम्—हुतसंख्या साहस्री त्रियुता वाथाऽयुतान्तिकी भवति।
यावत्संख्यो होमस्तावज्जप्यश्च मन्त्रिणा मन्त्रः॥ इति।

अन्यत्रापि—हुतसंख्या च साहस्री सहस्रत्रियुतावधि।
लाघवं गौरवं कार्य्ये विचार्य निपुणश्चरेत्॥ इति।

एतद्धोमदशांशेन पञ्चाक्षरकिङ्कराभ्यामपि होमः सर्व्वप्रयोगेष्विति ज्ञेयम्॥

वशयेदित्यत्र कामादित्वम्। कृत्याद्रोहादीत्यत्र नृसिंहादित्वम्। महतीमृद्धिमिति शक्त्यादित्वम्। दीर्घमायुरवाप्नोतीति मृत्युञ्जयादित्वम्। साधक इत्यनेन त्रिःकृतपुरश्चर्य्य इत्युक्तम्॥ १५॥ १६॥ १७॥ १८॥ १९॥ २०॥ २१॥

प्रक्षालितैरिति तिलान्तानां विशेषणम्। श्रियमिष्टामिति श्रीयोगोऽपि।

तण्डुलैरन्नया सिद्धिः स्याद् वृद्धिर्महती तिलैः ।
मन्त्री नीलोत्पलैर्हुत्वा नृपपत्नीं वशं नयेत् ॥ २३
प्रबुद्धैः पङ्कजैर्हुत्वा वशं नयति मेदिनीम् ।
अशोकैः पुत्रमाप्नोति मधूकैरिष्टमाप्नुयात् ॥ २४
फलैर्जम्बुभवैर्हुत्वा लभते धनमीप्सितम् ।
पुष्पैः पाटलिसम्भूतैरिष्टामाप्नोति सुन्दरीम् ॥ २५
पुष्पैर्बकुलसम्भूतैः कीर्त्तिः स्यादनपायिनी ।
दीर्घमायुर्लभेदाम्रैश्चम्पकैः काञ्चनं लभेत् ॥ २६
कुर्व्वीत सर्षपैर्होमं शत्रोर्नाशकरं सुधीः ।
पत्रैर्बकुलजैर्हुत्वा शीघ्रमुत्सादयेदरीन् ॥ २७
शाल्मलीपत्रहोमेन सपत्नान् नाशयेद् ध्रुवम् ।
कोद्रवैः कण्डनैस्तद्वन्निम्बैर्विद्वेषयेन्मिथः ॥ २८
माषहोमेन मूकः स्यादुन्मत्तोऽक्षैर्भवेदरिः ।
अयुतं होमसंख्या स्याज्जपस्तावान् प्रकीर्त्तितः ॥ २९
स्नानं तन्मन्त्रितैस्तोयैः सर्व्वव्याधिहरं स्मृतम् ।
तज्जप्तं चुलुकं तोयं मुखे क्षिप्तं विषापहम् ॥ ३०

पुत्रमाप्नोतीति कामयोगः। मेदिनीमिति मेदिनीस्था लोका लक्ष्यन्ते। ब[...] व्यंग्यम्। इष्टां सुन्दरीमिति बालायोगः॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥

कीर्त्तिः स्यादित्यजपायोगो ज्ञेयः। अनपायिनी अविनश्वरा। लभेरात्[...] पदित्वात् कथं लभेदिति। लभत इति लभः पचाद्यच् लभ इवाचरेदि[...] आचारे नाम धातोः क्विप्। सनाद्यन्ता इति धातुत्वम्। ततः परस्मैपदमि[...] समाधिः। क्वचिद्भवेदित्येव पाठः। आम्रैरिति। अत्र पुष्पैरित्यनुषज्य[...] उत्सादयेदिति वायुबीजादित्वम्। सपत्नान् शत्रून्। कण्डनैस्तुषकै[...] तद्वन्नाशयेदित्यर्थः। निम्बैः निम्बफलैः। अक्षैर्विभीतकफलैः। विषापहमि[...] गरुड़बीजयोगः। मन्त्रविदित्यनेन नृसिंहबीजयोगः। त्रिलोही[...] साधु साधिता एतन्मन्त्रजप्ता कृतसम्पाता च। अत्रापेक्षितार्थद्योतनि[...]

आर्त्ताय भेषजं दद्यान्मन्त्रेणाऽनेन मन्त्रवित् ।
स भवेद् व्याधिनिर्मुक्तो मन्त्रस्याऽस्य प्रभावतः ॥ ३१
त्रिलोहीमुद्रिकाऽनेन मनुना साधु साधिता ।
कृत्याद्रोहादिशमनी सर्व्वव्याधिविनाशिनी ॥ ३२
सर्व्वसम्पत्प्रदा नित्यं सर्व्ववश्यकरी मता ।
यद्यद्वाञ्छति मन्त्रज्ञस्तत्तदेतेन साध्यते ॥ ३३

मध्ये सरोजे दशपत्रयुक्ते मायां लिखेद्वाञ्छितसाध्यगर्भाम् ।
तारादिवर्णान् दश मन्त्रसंस्थान् षट्कोणबीजं वसुधापुरस्थम् ॥ ३४
कृत्याद्रोहादिशमनं व्यालचौरभयापहम् ।
विधृतं त्वरितायन्त्रं विशेषाद्विजयप्रदम् ॥ ३५

तारे हुं विलिखेत्सरोजकुहरे साध्याभिधानान्वितं
मन्त्रार्णान् वसुसंख्यकान् वसुदलेष्वालिख्य तद्वाह्यतः ।
शक्त्या त्रिःपरिवेष्टितं घटगतं पद्मस्थमब्जाननं
यन्त्रं वश्यकरं ग्रहादिभयहृल्लक्ष्मीप्रदं कीर्त्तिदम् ॥ ३६

कोष्ठानां शतमेकविंशतियुतं कृत्वा ध्रुवं मध्यतः
साध्याढ्यं त्वरितां शिवादि विलिखेन्मायां विना मन्त्रवित् ।

कारेण लोहानां प्रत्येकं समभागा उक्ताः । यद्यद्वाञ्छति मन्त्रज्ञ इत्यनेन प्रणवयोगे मुक्तिकरी वाग्योगे धर्म्मज्ञानकरी शक्तियोगे सर्व्वकरीति सूचितम् ॥ २६-३३ ॥

यन्त्रमाह मध्य इति । मध्ये सरोजे इति व्यधिकरणे सप्तम्यौ । वाञ्छितं वश्यादि साध्यञ्च तद्गर्भाम् । तारादीनिति । मायाव्यतिरिक्तान् । विशेषाद्विजयप्रदमित्यनेन मायायां दुर्गाबीजे साध्यलेखनमिति सूचितम् ॥ ३४ ॥ ३५ ॥

यन्त्रान्तरमाह तार इति । सरोजकुहरे अष्टदलकर्णिकायाम् । मन्त्रार्णानिति मायाद्वयतारवर्म्मरहितान् । तेषामन्यत्र विनियोगात् । अब्जाननमिति । घटमुखमेव तद्वत्त्वेन यन्त्रे उपचरितम् । कीर्त्तिदमिति । अजपायां साध्यनामिति ज्ञेयम् ॥ ३६ ॥

यन्त्रान्तरमाह कोष्ठानामिति । दक्षिणोदक्पूर्वापरायतद्वादशद्वादशरेखाभिः शतमेकविंशतियुतं कोष्ठानि जायन्ते । मध्यत इति सप्तम्यर्थे तसिः । तत्र

रेखाग्रेषु लसत्त्रिशूलमत् सकृत् संजप्य सम्पातितं
यन्त्रं क्ष्वेडमहाभिचारशमनं वश्यावहं श्रीप्रदम् ॥ ३७

शिवादि ईशानादि प्रदक्षिणक्रमेण द्वादशावृत्ति मन्त्रं लिखेत्। अत्र क्ष्वेडम
गरुड़बीजे साध्यलिखनम्। महाभिचारशमने नृसिंहबीजे। वश्ये कामबीजे श्रि
श्रीबीजे सर्व्वार्थे शक्त्याविल्यादि ज्ञेयम्। साम्प्रदायिकास्त्वन्यथा व्याचक्षते।
मध्यतः शिवादि विलिखेत्। अत्र पञ्चम्यर्थे तसिः। आदिशब्देन आग्नेयनैर्
वायव्यानि। तेनायमर्थः। मध्ये प्रणवं विलिख्य तत ईशगतपञ्चसु कोणको
पञ्चप्रणवान् लिखेत्। एवमाग्नेयादिषु पञ्चसु कोणकोष्ठेष्वपि। मायां वि
साध्याढ्यं यथा स्यात्तथा त्वरितां मन्त्रविद्विलिखेदिति। अत्र मन्त्रविद्
लेखनक्रमः सूचितः। साध्याढ्यमित्यनेन भुवे प्रति कोष्ठं चैकैकवर्णं
साध्यलिखनम्। मध्यभुवि च सर्व्वकर्म्मसाध्यलिखनमित्यर्थः। अत्राक्षरले
क्रमः। तत्रेशानतारपञ्चके आद्यस्य प्रणवस्य पूर्व्वदिग्गतपदचतुष्के हुमादि
वर्णचतुष्कं विलिख्य तद्दक्षिणकोष्ठे चः आलिख्य तत्पश्चात् पदचतुष्के
वर्णचतुष्कं मध्यप्रणवान्तं लिखेदित्येकावृत्तिः। ततो द्वितीयतारस्य पूर्व्वपद
हुं खे चेति विलिख्य पूर्व्वलिखितानुवाचनेन द्वितीया। एवं तृतीयतारपूर्व्वपद
हुं खे विलिख्य पूर्व्वलिखितोपजीवनेन तृतीया। एवं चतुर्थतारपूर्व्व
हुमालिख्य पूर्व्वलिखितोपन्यासेन चतुर्थी। पुनः पञ्चमं प्रणवमा
पूर्व्वलिखितवाचनेनैव पञ्चम्यावृत्तिः। एवमेव प्रणवपञ्चकमारभ्य पूर्व्वपदावृ
पञ्चकम्। एवमेकस्मिन् कोणे दशावृत्तयः। एवमाग्नेयादिकोणत्रयेऽपि। तथा
चार्थ्यवचने "अनुविलिखेद्वा" इति छेदं कृत्वा वाशब्दः समुच्चये दशा
लिखेदिति व्याख्यातम्। नारायणीये च—

भूर्जे सकारकपुटे जवशूलदीप्ते
कोणेषु तारमुदरे निहितस्य नाम्नः।
फट् स्याद्दिशासु च यथा लिखिता तथैषा
मालार्णयुक् प्रति पुटं हरति ग्रहार्त्तिम्॥ इति

कारकेति १२१ जवेति ४८। अन्यत् स्पष्टम्। तन्त्रान्तरोक्तं यन्त्रान्तरं—

रेखाः पूर्व्वापरा द्वादशगिरिशमिता दक्षिणोदक् च कृत्वा
साध्यं मध्यस्थकोष्ठेष्वप्यसुरपतिदिक्कोष्ठकेषु भ्रुवः स्यात्।
पश्चात्तेष्वस्त्रमन्त्या मनुभवलिपयः शेषकोष्ठेषु लेख्या
बाधन्ते यन्त्रयुक्तं न नरमथ सुराः किं पुनर्मानवौघाः॥ इति ॥३

एकाशीतिपदेषु टान्तविवरे साध्यं लिखेन्मध्यतः
पश्चात् पङ्क्तिषु दिग्गतासु लिपिशो जूंसः शिखान्तं लिखेत् ।
शिष्टेष्वीशनिशाचरादि विलिखेल्लक्ष्मीमनुं पङ्क्तिशः
शस्त्राविर्वषडन्तया त्वरितया वीतं चतुर्दिक्ष्वपि ॥ ३८
लान्तैः प्रवीतं कमलासनेन घटेन वीतं कमलासनेन ।
संसाधितं चक्रमनुग्रहाख्यं दध्याद्यथावत्कनकादिबद्धम् ॥ ३९

कृत्यापमृत्युरोगादीन् क्ष्वेडभूतमहाग्रहान् ।
जीवेद्वर्षशतं पुत्रैः पौत्रैर्लक्ष्म्या च नन्दति ॥ ४०

यन्त्रान्तरमाह एकेति। दश पूर्वापरायता दश दक्षिणोत्तरायता रेखा विलिखेत्। एवम् एकाशीतिकोष्ठानि जायन्ते। तत्र मध्यकोष्ठे टान्तं ठं विलिख्य तन्मध्ये साध्यं विलिखेत्। साध्यमित्युपलक्षणं साधकादीनामपि। दिग्गतासु पङ्क्तिष्विति। मध्यकोष्ठात्पूर्वापरदक्षिणोत्तरचतुःकोष्ठात्मकचतुःपङ्क्तिषु। जूंसः स्वरूपम्। शिखान्तं वषडन्तं तेन जूंसः वषट् इति लिपिशः एकैकाक्षरक्रमेण लिखेत्। लक्ष्मीमनुं वक्ष्यमाणं श्रीसेत्यादिकम्। शस्त्रं फट् तस्मिन्नाविर्भवत् यत् वषट् तदन्ते यस्याः सा तया त्वरितया त्वरितामन्त्रेण चतुर्दिक्षु दिशि दिशि एकैकावृत्त्या वेष्टयेत्। तदुक्तम्—

दिक्दिक्संस्थामस्त्रपदादिर्वषडन्ताम्। इति।

अन्यत्रापि—वषडन्ता बहिः शीघ्रा दिक्षु ठं कलशं वह्निः। इति।
अत्र केचन अन्यथा व्याचक्षते। अस्त्रं च आविर्भवदधिकं वषट् यत्रेति। तेन फट्कारं समुच्चार्य्य वषट्कारमुच्चारयेदिति। तदयुक्तं तन्त्रान्तरविरोधात्।
तदुक्तम्—त्वरिता वषडन्ता स्यात् फट्कारपरिवर्जिता। इति।
अत्र वेष्टने अग्रे च मायासहितो मन्त्रः॥ ३८॥

लान्तैर्वकारैः। प्रकर्षेण वीतमिति मालाकारेणेत्यर्थः।
तदुक्तमाचार्य्यैः—मेदोमालावेष्टितबिम्बम्। इति।
दध्यात् धारयेत्। यथावदित्युक्तप्रमाणेन। कनकादीत्यादिशब्देन रजतताम्रे ॥३९॥
तन्त्रान्तरेऽस्य फलमुक्तम्--

यमेन तु धृतं यन्त्रं ब्रह्मणा विष्णुना पुरा।
बुधेन भैरवेणापि हेरम्बेन गुहेन च॥
सर्व्वे ते वशमायान्ति विद्यायाश्च प्रसादतः।

श्री सा माया यामा सा श्री सानो याज्ञेज्ञेया नोसा ।
माया लीला लाली यामा याज्ञे लाली लीला ज्ञेया ॥ ४१

लिखेच्चतुःषष्टिपदेषु विद्वानीशादि कन्यादि रमामनुं तम् ।
बाह्ये यथावत् त्वरिताभिवीतं लान्तैश्च वीतं वरकाञ्चनस्थम् ॥

देशे पुरे वा नगरे गृहे वा विनिःक्षिपेच्चक्रमिदं यथावत् ।
तत्र ध्रुवं गोमहिषाभिवृद्धिः सम्यक् प्रजाशस्यसमृद्धयः स्युः ॥ ४३

कवचं भगवांश्चण्डो मेरुः सर्गसमन्वितः ।
त्रिकण्टकी समाख्याता विद्या वर्णत्रयात्मिका ।
द्विरुक्तैर्मन्त्रवर्णैः स्यादङ्गकॢप्तिरितीरिता ॥ ४४

नीला नाभेरधस्तादरुणरुचिरधः कण्ठदेशात्सिताऽऽस्या-
द्वक्त्रैर्दंष्ट्राकरालैरुदरपरिगतैर्भीषणाङ्गी चतुर्भिः ।

त्रिलोके यानि दुःखानि कृतिमाकृतिमाण्यपि ॥
क्षीयन्ते तान्यसन्देहो विद्याराज्ञीप्रभावतः ।

कुड्ये समे स्फटिकया भवने लिखित्वा संपूजयेत्परमनुग्रहचक्रमेतत् ।
सर्वो नरो भवति तत्र कुटुम्बवर्गः सर्वात्मना वशयतीह मनुष्यलोकम् ॥ इति ॥४

यन्त्रान्तरमाह लिखेदिति । प्रागपरदक्षिणोत्तरायता नव रेखा विलि
चतुःषष्टिपदं कुर्यात् । कन्यादि नैर्ऋत्यादि । रमामनुं श्रीसेत्यादि । यथावदि
वषड्न्तया चतुर्दिक्ष्वपि । अत्र मध्यगतचतुर्षु कोष्ठेषु ठकारमालिख्य तन्म
साध्यसाधककर्मनामानि लिखेत् । यथावद्विनिक्षिपेदिति । हस्तमात्रप्रमा
क्षिप्तं पूजितमित्युक्तम् ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥

मन्त्रान्तरमाह कवचमिति । कवचं हुं । चण्डः खः भगवानेकारयु
तेन खे । मेरुः क्षः । अत्र अकारादिलान्तानां पञ्चाशद्वर्णानाम् अक्षमालात्व
मेरुस्थानीयः क्षकारो मेरुशब्दवाच्यः । सर्गसमन्वितो विसर्गयुक्तः । इदमेव पू
मन्त्रेऽप्ययं सविसर्ग इति द्योतयति । तदुक्तं नारायणीये—

यत्तोतलायाश्च दशाक्षराया बीजं द्वितीयं सतृतीयषष्ठम् ।
त्रिकण्टकीनाम तदा सुसिध्येत् । इति ।

आद्यं बीजं अन्त्यं शक्तिः ॥ ४४ ॥

नीलेति । आस्यात् सितेत्यन्वयः । दंष्ट्राकरालैः उदरपरिगतैः चतुर्भिर्व

दीपौ कम्बुरथाङ्गं करसरसिरुहैर्धारयन्ती जटान्तः-
स्फुर्जच्छीतांशुखण्डा भवतु भयहरा देवता वस्त्रिनेत्रा ॥ ४५

त्रिलक्षं प्रजपेदेनमाज्येनाऽन्ते दशांशतः ।
हुत्वा प्राक् प्रोक्तमार्गेण पूजयेत्तां त्रिकण्टकीम् ॥ ४६

त्रिशूलमुद्रां पाणिभ्यां बद्ध्वात्मानं त्रिकण्टकीम् ।
ध्यायन् स्पृष्ट्वा जपेद् ग्रस्तं सद्यस्तं मुञ्चति ग्रहः ॥ ४७

चेरुद्वा स्त्री त्रिवर्णेयं विद्या वश्या त्रिकण्टकी ।
मन्त्रार्णैर्वीप्सितैः कुर्य्यादङ्गषट्कं यथा पुरा ॥ ४८

पूर्वोक्तां देवतां ध्यायन् मन्त्रं त्रिनियुतं जपेत् ।
दशांशं सर्पिषा हुत्वा वशयेद्वनितां नरान् ॥ ४९

तारो माया वाग्भवान्ते नित्यक्लिन्ने मदद्रवे ।
वाङ्माया वह्निजायान्तो मन्त्रः पञ्चदशाक्षरः ॥ ५०

द्वाभ्यां द्वाभ्यां पुनर्द्वाभ्यां द्वाभ्यां पञ्चभिरक्षरैः ।
वाचं विना समस्तेनाप्यङ्गषट्कमथाचरेत् ॥ ५१

भीषणाङ्गीति सम्बन्धः । उदरपरिगतैरिति उदरचतुःपार्श्वे । कम्बुः शङ्खः । आयुधध्यानमूर्द्धयोर्दक्षाद्ययोराद्ये तदधस्तनयोरन्त्य इति ॥ ४५ ॥ ४६ ॥

त्रिशूलमुद्रामिति । सा तु “कनिष्ठाङ्गुष्ठसंयोगात् शेषाणां तु प्रसारणात्” इति । एतन्मन्त्रान्त्याक्षरद्वयं छे युक्तमन्ते विषहा त्रिकण्टकी ज्ञेया । तदुक्तं नारायणीये—तस्याः त्रिपञ्चमपुटो विषहा च षष्ठः । इति । ऋष्यादिसर्व्वं पूर्व्वेण समानं त्रितयस्य ॥ ४७ ॥

मन्त्रान्तरमाह चे इति । वश्येति विनियोगोक्तिः । आद्यं बीजं मध्यं शक्तिः । वीप्सितैर्द्विरुक्तैः । त्रिनियुतं त्रिलक्षम् ॥ ४८ ॥ ४९ ॥

नित्यामन्त्रमाह तार इति । वाग्भवम् ऐँ । अनन्तरवक्ष्यमाणनित्यामन्त्रोक्तछन्दऋष्यादिकमत्र ज्ञेयम् । प्रणवो बीजं स्वाहा शक्तिः । श्रिये श्रीबीजादित्वं रोगशमनादौ दुर्गाबीजादित्वम् । दुःखदौर्भाग्यशमने कामबीजादित्वम् । जरापमृत्युशमने मृत्युञ्जयादित्वम् । मदद्रवे इत्यतः पूर्वं साध्यनामप्रयोगोऽपि । एवं वक्ष्यमाणमन्त्रयोरपि ज्ञेयम् । वाचं विनेत्युभयत्र सम्बध्यते । तेन त्रयोदशभिरक्षरैरुक्तरीत्या पञ्चाङ्गानि कृत्वा शिष्टसमस्तेनास्त्रमित्यर्थः । अथानन्तर-

द्वीपं त्रिकोणं विपुलं सुरद्रुममनोहरम् ।
कूजत्कोकिलनादाढ्यं मन्दं मारुतसेवितम् ॥ ५२
भृङ्गपुष्पलताकीर्णमुद्यच्चन्द्रदिवाकरम् ।
स्मृत्वा सुराब्धिमध्यस्थं तस्मिन्माणिक्यमण्डपे ॥ ५३
रत्नसिंहासने न्यस्ते त्रिकोणोज्ज्वलकर्णिके ।
पद्मे सञ्चिन्तयेद्देवीं साक्षात्त्रैलोक्यमोहिनीम् ॥ ५४

नित्यां भजेद् बालशशाङ्कचूड़ां पाशाङ्कुशौ कल्पलतां कपाल
हस्तैर्वहन्तीमरुणां त्रिनेत्रामास्फालयन्तीं कलवल्लकीं ताम् ॥ ५

त्रिलक्षं प्रजपेन्मन्त्रमाज्येन जुहुयात्ततः ।
दशांशं पूजयेत्पीठं चतुःशक्तिसमन्वितम् ॥ ५६
आंपूर्व्वां द्राविणीं वामां शम्भुकोणे समर्च्चयेत् ।
आह्लादकारिणीं ज्येष्ठामींकाराद्यां हुताशने ॥ ५७
पूजयेत् क्षोभिणीं रौद्रीमूंकाराद्यां निशाचरे ।
मध्ये[वायौ] यजेद् गुह्यशक्तिं वाग्भवाद्यां विचक्षणः ॥ ५८

मित्यनेन वाग्भवेन पुनरङ्गानि कुर्य्यात् इति । तदुक्तं नारायणीये—

रात्रिक्रूरांशसंख्यैः स्ववर्णैः स्वेन च वाग्विना ।
न्यस्याङ्गषट्कं वाचैव पुनश्चाङ्गानि विन्यसेत् । इति ॥ ५० ॥ ५

द्वीपमिति । सुराब्धिमध्यस्थं त्रिकोणं द्वीपं स्मृत्वा तस्मिन् द्वीपे माणिक्यम रत्नसिंहासने पद्मे देवीं चिन्तयेदित्यन्वयः । व्यधिकरणे सप्तम्यः उभय त्रिकोणमित्यधोमुखम् । सुराब्धीत्यनेनैतदुक्तं पृथिव्यनन्तरं सुराब्धिं त्रिकोणं द्वी माणिक्यमण्डपं रत्नसिंहासनं पीठन्यासे न्यस्येदिति । शेषं समानम् । इदमपि मन्त्रेऽपि ज्ञेयम् । त्रैलोक्यमोहिनीमित्यनेन विनियोगोक्तिः ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४

कलवल्लकीमास्फालयन्तीमित्यनेन षट्करेत्युक्तं भवति । आयुधध्यानं पूर्व्ववत् ॥ ५५ ॥

चतुःशक्तिसमन्वितमिति पीठशक्तयश्चतस्रः । तत्र द्राविणीमित्यादीनि वामाज्येष्टारौद्रीणां विशेषणानि । अत्र शक्तित्रयमीशादिकोणेषु विन्य तुर्यां मध्ये न्यसेदित्यर्थः । तदुक्तं नारायणीये—

कोणेष्वीशादि मध्ये च तत्र शक्तीर्न्यसेदिमाः । इति ।

मायाद्यमासनं दत्त्वा मूर्त्तिं मूलेन कल्पयेत्।
अत्र सम्पूजयेद्देवीं वक्ष्यमाणक्रमेण तु॥ ५९

अङ्गार्चनं केसरेषु दलेष्वेताः समर्चयेत्।
आद्या नित्या सुभद्राऽन्या मङ्गला नरवीरिणी॥ ६०

सुभगा दुर्भगा भूयः सप्तमी स्यान्मनोन्मनी।
अष्टमी रुद्ररूपा च वीणावादनतत्परा:॥ ६१

रक्ता मनोरमा दूत्यः सुवेषा मदमन्थराः।
आद्यन्तयुग्मरहिताः स्वराः क्लीबविवर्जिताः॥ ६२

बिन्द्वन्ता मनवस्तासामनङ्गस्मरमन्मथाः।
कामो मारश्च पञ्चेषुपाशाङ्कुशधनुर्भृतः॥ ६३

अपराङ्गनिषङ्गाढ्या रक्ताः पूज्याः सुभूषणाः।
मान्मथं व्योमसर्गाढ्यं तेषां बीजमुदाहृतम्॥ ६४

रतिः स्याद्विरतिः प्रीतिर्विप्रीतिर्मतिदुर्मती।
धृतिश्च विधृतिस्तुष्टिर्वितुष्टिश्च दश स्मृताः॥ ६५

रक्ता वीणाकरा द्वे द्वे कामानां पार्श्वयोः स्थिताः।
सर्व्वाभरणसम्पन्नाः पूज्याः स्मेरमुखाम्बुजाः॥ ६६

मध्ये यजेद् गुह्यशक्तिमिति पाठः। वायाविति पाठो ज्ञानेनोपस्कृतो मन्तव्यः।
॥ ५६॥ ५७॥ ५८॥

मायाद्यमिति। भुवनेशीबीजमुच्चार्य्य सर्व्वशक्तीत्यादिना पीठपूजे-
युक्तम्॥ ५८॥ ६०॥

आद्येति। नित्या आद्या प्रथमा। आदौति स्वराणामाद्यन्ते ये युग्मे क्लीवाश्च
द्रहिता अन्ये अष्टौ बिन्दुयुतास्तासां मन्त्राः॥ ६०॥ ६१॥ ६२॥

अनङ्गेत्यादीनां पञ्चानामष्टदलोपरि परितः पूजा। आयुधध्यानं दत्त्वाधस्ताद्वा-
धःपर्य्यन्तम्॥ ६३॥

अपराङ्गनिषङ्गाढ्याः पृष्ठस्थतूणीराः। मान्मथं कामबीजम्। व्योमसर्गाढ्यं
कारविसर्गयुक्तम्॥ ६४॥

रतिरित्यादि दश शक्तिनामानि॥ ६५॥ ६६॥

क्लीबौष्ठद्वयनिर्मुक्तस्वराढ्यश्चतुराननः ।
बिन्दुमान् बीजमेतासां क्रमाल्लोकेश्वरान् बहिः ॥ ६७

एवं संपूजयेद्देवीं देवानामपि दुर्लभाम् ।
परमैश्वर्य्यमाप्नोति प्रार्थ्यते वनिताजनैः ॥ ६८

वाग्भवं मान्मथं बीजं नित्यक्लिन्ने मदौ पुनः ।
द्रवे वह्निवधूमन्त्रो द्वादशार्णोऽयमीरितः ॥ ६९

ऋषिः सम्मोहनश्छन्दो निवृन्नित्या च देवता ।
वाचा कृत्वा षडङ्गानि नित्यां ध्यायेन्निजेष्टदाम् ॥ ७०

अर्द्धेन्दुमौलिमरुणाममराभिवन्द्या-
मम्भोजपाशसृणिपूर्णकपालहस्ताम् ।
रक्ताङ्गरागवसनाभरणां त्रिनेत्रां
ध्यायेच्छिवस्य वनितां मदविह्वलाङ्गीम् ॥ ७१

चतुर्लक्षं जपित्वाऽन्ते मधुराक्तैर्मधूकजैः ।
कुसुमैरयुतं हुत्वा तोषयेद् गुरुमात्मनः ॥ ७२

शक्तिपीठे यजेद्देवीं वक्ष्यमाणेन वर्त्मना ।
अङ्गान्यर्चेद्यथापूर्वं ततः शक्तीरिमा यजेत् ॥ ७३

क्लीबेति । क्लीबचतुष्टयम् ओष्ठद्वयम् एऐ । एतन्निर्मुक्ता ये दश स्वराः त
तद्युक्तश्चतुराननः जकारः तेन जं जां जिं जीं जुं जूं जों जौं जं जः
मन्त्राः । क्रमादिति पूर्व्वत्रान्वेति । लोकेशास्त्राण्यनुक्तानि अपि पूजनी
चतुर्थपटले सामान्यत उक्तेः ॥ ६७ ॥ ६८ ॥

मन्त्रान्तरमाह वागिति । मदौ मकारदकारौ । क्लीँ बीजं स्वाहेति अ
वाचेति वाग्भवेन । षड्दीर्घकामबीजयुक्तेनेति परमगुरवः । निजेष्टद
विनियोगोक्तिः ॥ ६९ ॥ ७० ॥

अर्द्धेन्द्विति । सृणिः अङ्कुशः । पूर्णेति सुरापूर्णम् । आयु
पूर्व्ववत् ॥ ७१ ॥ ७२ ॥

शक्तिपीठ इति । शक्तिपीठोक्ता नव शक्तयोऽत्र पूज्या इत्यर्थः । यथापू
तुर्य्योक्तरीत्या । रक्ताम्बुजेक्षणा इत्यत्र रक्ताम्बुजप्रभा इत्यपि ॥ ७३॥७४॥७५

नित्या निरञ्जना क्लिन्ना क्लेदिनी मदनातुरा ।
मदद्रवा द्राविणी च द्रविणेत्यष्टशक्तयः ॥ ७४
नीलोत्पलकपालाढ्यकरा रक्ताम्बुजेक्षणाः ।
लोकपालान् यजेदन्त्ये वाहनायुधसंयुतान् ॥ ७५
सिद्धमन्त्रं जपेन्मन्त्री सहस्रं शयनस्थितः ।
यां विचिन्त्य स्त्रियं रात्रौ सा समायाति तत्क्षणात् ॥ ७६
वाङ्मायाऽनन्तरं नित्ये भूयो क्लिन्ने मदद्रवे ।
द्विठान्तो रविसंख्यार्णो मनुर्वश्यप्रदायकः ॥ ७७
अङ्गिराः स्यादृषिस्त्रिष्टुप् छन्दो मुनिभिरीरितम् ।
वज्रप्रस्तारिणी प्रोक्ता देवताऽभीष्टदायिनी ॥ ७८

वज्रप्रस्तारिणीमन्त्रमाह वागिति । वाक् वाग्भवम् । अन्ये एवं योजयन्ति । मायानन्तरं क्लिन्ने भूयः पश्चाद्वाक् । ततो नित्येति अविभक्तिकोऽयं निर्देशः । ततो मदद्रवे । ठः बिन्दु द्विठः बिन्दुद्वयं विसर्गः । सर्गः शक्तिरित्युक्तेः भुवनेशीबीजम् । रविसंख्यार्णः द्वादशाक्षर इत्युक्तेर्वाग्भवान्तरमङ्कुशबीजम् । एतेनैतदुक्तं भवति । प्रथमतो माया ततः क्लिन्ने ततो वाग्भवाङ्कुशौ ततो नित्यमदद्रवे ततो मायाबीजम् । तदुक्तमाचार्य्यैः—

स्मरदीर्घोऽधरकाग्न्यो दीर्घेत्यक्ष्वेलदद्रलान्तशिवाः ।
अभितः शक्तिनिरुद्धो द्वादशवर्णोऽयमीरितो मन्त्रः ॥ इति ।

नारायणीयेऽपि—क्लिन्ने वागङ्कुशौ नित्यशब्दः कालश्च दद्रवे ।
वश्येशीशक्तिरुद्धैषा । इति ।

अन्ये वाग्भवरहितं मायाद्यमेकादशाक्षरमाहुः ।
तदुक्तं नारायणीये—नतो साक्षिलचो क्लिन्ने कालोऽत्रिश्च द्रवे शिरः । इति ।
आचार्य्याश्च—निद्र्योरन्तरा त्यक्लिन्नेमदाः स्युश्च वे शिरः ।
मायादिकस्तथा । इति ।

मन्त्रद्वयमपि साम्प्रदायिकमेव । वक्ष्यमाणविधिः सर्व्वेषां समान एव । प्रथममन्त्रे वाक् बीजं स्वाहा शक्तिः । द्वितीयमन्त्रे वाक् बीजं माया शक्तिः । तृतीये माया बीजं स्वाहा शक्तिः । वश्येति अभीष्टदेति च विनियोगोक्तिः ॥ ७७ ॥ ७८ ॥

वाग्भवेन षडङ्गानि विदध्यान्मन्त्रवित्तमः ।
वज्रप्रस्तारिणीं ध्यायेत् समाहितमना ततः ॥ ७९

रक्ताब्धौ रक्तपोते रविदलकमलाभ्यन्तरे सन्निषण्णां
रक्ताङ्गीं रक्तमौलिस्फुरितशशिकलां स्मेरवक्त्रां त्रिनेत्राम् ।
बीजापूरेषुपाशाङ्कुशमदनधनुःसत्कपालानि हस्तै-
र्बिभ्राणामानताङ्गीं स्तनभरनमितामम्बिकामाश्रयामः ॥ ८०

मन्त्री मन्त्रं जपेल्लक्षं जपान्ते जुहुयात्ततः ।
अयुतं राजवृक्षोत्थैर्घृतसिक्तैः समिद्वरैः ॥ ८१
शक्तिपीठे यजेद्देवीमरुणैः कुसुमादिभिः ।
अङ्गानि केसरेषु स्युरर्चनीया दलेष्विमाः ॥ ८२
हृल्लेखा क्लेदिनी क्लिन्ना क्षोभिणी मदनातुरा ।
निरञ्जना रागवती सप्तमी मदनावती ॥ ८३

वाग्भवेनेति । षड्दीर्घमायायुक्तेनेति परमगुरवः । द्वितीयमन्त्रे तु ।

द्वाभ्यां वा चैकेन द्वाभ्यां द्वाभ्यां तथा पुनर्द्वाभ्याम् ।
मन्त्राक्षरैर्विदध्यादङ्गविधिं जातिसंयुतैर्मन्त्री ॥ इति ।

अस्मिन् पक्षे वाग्भवेन शिर इति शेषः । एवं षडङ्गानीति श्लोकयोज[...] मन्त्रवित्तम इत्यनेन तन्त्रान्तरोक्तान्यङ्गानि सूचितानि । आह्लादिनी हृत् [...] शिरः क्लेदिनि शिखा नित्ये वर्म्म मद नेत्रं द्रवेऽस्त्रमिति तानि ॥ ७९ ॥

रक्ताब्धावित्यनेनैतदुक्तं भवति । पृथिव्यनन्तरं रक्तसमुद्रं रक्तपोतं भानुद[...] पीठन्यासे न्यसेदिति । शेषं समानम् । इषुर्बाणः । मदनधनुरिक्षुचाप[...] आयुधध्यानं वामोर्द्ध्वतः पाशचापकपालानि दक्षोर्द्ध्वतः अङ्कुशशरबीजपूराणि [...] चन द्वितीयमन्त्रे बीजपूरस्थाने दाड़िममाहुः । स्तनभरस्य भरणमाधिक्यं तस्मा[...] ताङ्गी । आदिशब्देन रक्तगन्धः । स्वयमप्येतादृशवेष एव । तदुक्तम्—

शक्तिपीठे पूज्या देवी कुसुमानुलेपनैररुणैः । स्वयमप्यलङ्कृताङ्गः । [...] तृतीयेऽङ्गानि ध्यानं च । तथा वर्णद्वन्द्वैश्चाङ्गविधिः स्मृतः । पूर्व्वोक्तरूपाम[...] पाशाङ्कुशकपालिनीमिति । समिद्वरैः श्रेष्ठसमिद्भिः ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥

आवरणपूजामाह अङ्गानीति । केसरेषु यान्यङ्गानि सामान्यत उ[...] तानि स्युः । त्रिकोणोपरि कर्णिकायामिति शेषः । ध्यानस्य नारायणीये तथो[...]

मेखला द्राविणी पश्चाद्वेगवत्यपरा स्मृता ।
कपालोत्पलधारिण्यः शक्तयो रक्तविग्रहाः ॥ ८४

मातरो दिग्विदिक्ष्वर्च्याः पुनः पूज्या दिगीश्वराः ।
भजेन्मन्त्री मनुं नित्यमर्चनादिभिरादरात् ॥ ८५

दारिद्र्यरोगनिर्मुक्तः स जीवेच्छरदां शतम् ।
अस्मिन्मन्त्रे रतो मन्त्री वशयेदखिलं जगत् ॥ ८६

नित्यं मन्त्रैर्बुधः कुर्य्यान्मुखक्षालनमन्वहम् ।
अञ्जनं तिलकं पुण्यं धारयेन्मन्त्रितं सुधीः ॥ ८७

ताम्बूलं मन्त्रितं भक्ष्येन्मन्त्री स स्याज्जगत्प्रियः ।
श्रीमायामदनैः प्रोक्तो मन्त्री बीजत्रयात्मकः ॥ ८८

रक्तसिन्धुचरत्पोतमासपत्त्राब्जयोनिगा । इति ।

तदुक्तं च—अङ्गैः शक्तिभिराभिराशाधिपैः क्रमात् पूज्या । इति ।

तन्त्रान्तरेऽपि त्रिकोणषट्कोणद्वादशदलं पीठमुक्त्वा—

अङ्गानि पूजयेदादौ त्रिकोणस्थास्तु पूजयेत् ।
इच्छाज्ञानक्रियासंज्ञाः षट्कोणेष्वर्चयेत्ततः ॥
डाकिन्याद्याः द्वादशसु हृल्लेखाद्याः समर्चयेत् । इति ।

स्मरा द्वादश । पुस्तकेषु बिन्दुद्वयस्य रेखात्मकता लेखकदोषवशात् ।
उक्तं च नारायणीये—मेखला द्राविणी वेगवती कामस्य ताः स्मृताः । इति ।
आचार्य्या अपि—सस्मरा द्वादश प्रोक्ताः । इति ।
अत एव शक्तय इत्युक्तिः । अन्यथा ध्यानमात्रमेव वदेत् । तेन शक्तीनामिदं ध्यानम् । स्मरस्तु प्रसिद्धध्यान इति भावः । रक्तविग्रहाः अरुणदेहाः ॥८२॥८३॥८४॥

मातरो दिग्विदिक्ष्विति । द्वादशदलाद्बहिः स्थानमात्रनिर्देशः । तेन पुरोभागादिप्रादक्षिण्येन चतुरस्रान्तरष्टदिक्षु मातृपूजनम् । दिगीश्वरा इति तदस्त्रोपलक्षकम् । तृतीये तु आवरणपूजा अङ्गैः पूर्व्वमन्त्रोक्ताष्टशक्तिभिर्लोकपालैस्तदस्त्रैश्च ।

दीक्षितः प्रजपेल्लक्षं मनुमेनं हुनेत्ततः ।
मधूकपुष्पैः स्वाद्वक्तैरयुतं हविषाऽथवा ॥ इति ॥ ८५॥८६॥८७ ॥

त्रैपुटमन्त्रमाह श्रीति । सम्मोहन इत्युपलक्षणम् । भृगुशक्तिसम्मोहना ऋषय

ऋषिः सम्मोहनश्छन्दो गायत्री देवता मनोः।
त्रिपुटाख्या द्विरुक्तैस्तैर्बीजैरङ्गानि षट् क्रमात्॥ ८९

पारिजातवने रम्ये मण्डपे मणिकुट्टिमे।
रत्नसिंहासने सौम्ये पद्मे षट्कोणशोभिते।
अधस्तात् कल्पवृक्षस्य निषण्णां देवतां स्मरेत्॥ ९०

चापं पाशाम्बुजसरसिजान्यङ्कुशं पुष्पबाणान्
बिभ्राणां तां करसरसिजै रत्नमौलिं त्रिनेत्राम्।
हेमाब्जाभां कुचभरनतां रत्नमञ्जीरकाञ्ची-
ग्रैवेयाद्यैर्विलसिततनुं भावयेच्छक्तिमाद्याम्॥ ९१

चामरादर्शताम्बूलकरण्डकसमुद्गकान्।
वहन्तीभिः कुचार्ताभिर्दूतीभिः परिवारिताम्।
करुणामृतवर्षिण्या पश्यन्तीं साधकं दृशा॥ ९२

इति ज्ञेयम्। आद्यं बीजं द्वितीयं शक्तिः॥ ८८॥ ८९॥

पारिजातेति। पारिजातवने मण्डपे कल्पवृक्षस्याऽधस्तान्मणिकुट्टिमे रत्न-सिंहासने पद्मे निषण्णां देवतां स्मरेदित्यन्वयः। व्यधिकरण्यः सप्तम्यः। पद्मं चतुःपत्रे अष्टपत्रे च। तत्र षट्कोणकर्णिकायां चतुःपत्रमन्यत् तत्कर्णिकायाम्। उक्तं च नारायणीये—यजेदेनां चतुःपत्रे षट्कोणस्थाम्बुजे च ताम्। इति। अथ चैतदुक्तं भवति। अनन्तरं सुवर्णभूमिं पारिजातवनं रत्नमण्डपं मणिकुट्टिमं रत्नसिंहासनं पूजयेत्। शेषं समानम्।

नवकनकभासुरोर्वीविरचितमणिकुट्टिमे सकल्पतरौ।

इत्याचार्य्योक्तेः॥ ९०॥

चापमितीक्षुचापम्। आयुधध्यानं वामाधस्तात् दक्षाधःपर्य्यन्तम्। तदुक्तम् आचार्य्यैः—ध्यायेद्धृताब्जयुगपाशवराङ्कुशेक्षु-

चापां सपुष्पविशिखां नवहेमवर्णाम्॥ इति॥ ९१॥

ताम्बूलकरण्डकमित्येकम्। समुद्गकः सम्पुटकः गन्धादिस्थापनपात्रम्। दूतीभिरिति घृणिनी सूर्य्या आदित्या प्रभावतीति चतस्रः। सौम्यादिचतुर्दलस्थाः एता अपि द्विभुजाः। दक्षिणहस्ते चामरादि वामहस्तेऽभयम्। तदुक्तम्—

निरायुधे करे प्रोक्तो वरः साधारणः सदा। अभयञ्च। इति।

भानुलक्षं जपेदिनं मनुं तावत्सहस्रकम् ।
बिल्वारग्वधसम्भूतैर्मधुराक्तैः समिद्वरैः ॥ ९३
जवापुष्पैश्च जुहुयात्तोषयेद्वसुना गुरुम् ।
हृल्लेखाविहिते पीठे पूजयेत्तां विधानतः ॥ ९४
आग्नेयादिषट्कोणेषु लक्ष्म्याद्याः परिपूजयेत् ।
लक्ष्मीं हेमप्रभां तन्वीं सवराब्जयुगाभयाम् ॥ ९५
चक्रशङ्खगदाम्भोजधरं हेमनिभं हरिम् ।
पाशाङ्कुशाभयाभीष्टधरां गौरीं जवारुणाम् ॥ ९६
मृगटङ्काभयाभीष्टधरं स्वर्णनिभं हरम् ।
नीलोत्पलकरां सौम्यां रतिं काञ्चनसन्निभाम् ॥ ९७
धृतपाशाङ्कुशेष्वासपुष्पेषुमरुणं स्मरम् ।
पूर्व्ववन्निधियुग्मं तद्यजेदुभयपार्श्वयोः ॥ ९८
बहिरङ्गानि सम्पूज्य पूज्याः पत्रेषु मातरः ।
लोकेशान् वनितारूपानर्चयेत् सौम्यविग्रहान् ॥ ९९

नारायणीये तु कृताञ्जलित्वमुक्तम्—

तद्दूतीश्च कृताञ्जलीः ।
सौम्यादि घृणिनीं सूर्य्यामादित्यां च प्रभावतीम् । इति ॥ ८२ ॥

भानुलक्षं द्वादशलक्षम् । आरग्वधो राजवृक्षः । विधानत इत्यनेन तन्त्रान्तरोक्तं यन्त्रे बीजलिखनं सूचितम् । तदुक्तं संहितायाम्—

षट्कोणं पूर्व्वमालिख्य मध्ये विद्यां लिखेत् सुधीः ।
वीप्सया तां तु षट्कोणकोणेषु क्रमतो लिखेत् ॥
बाह्ये वसुदलं कुर्य्याद्दीर्घस्वरविभूषितम् ।
चतुरस्रं चतुर्द्वारभूषितं मण्डलं लिखेत् ॥ इति ।

टङ्कः परशुः । इष्वासो धनुः । आयुधध्यानं स्वस्वप्रकरणेऽनुसन्धेयम् ॥ ९३॥९४ ॥ ॥ ९५॥९६॥९७॥९८ ॥

पूर्व्ववदिति सशान्तिकध्यानम् । उभयपार्श्वयोः षट्कोणपार्श्वयोः । एतदन्तमावरणम् । बहिरिति । षट्कोणादष्टदलकेसरेषु । सौम्यविग्रहानित्यनेन "उत्तुङ्गयौवनोन्मत्तदेव्याराधनगर्विताऩ्" इति तन्त्रान्तरोक्तमुक्तं भवति ॥ ९९ ॥

इत्थं यः पूजयेद्देवीं नित्यं भक्तिसमन्वितः ।
सम्प्राप्य कवितां दिव्यां प्राप्य लक्ष्मीमनन्तराम् ॥ १००
सौभाग्यमतुलं लब्ध्वा विहरेत् सुचिरं भुवि ।
पाशाङ्कुशपुटा शक्तिर्झिण्टीशो गगनं सहक् ॥ १०१
परमेश्वरिशब्दान्ते द्विठान्तः प्रणवादिकः ।
अश्वारूढ़ामनुः प्रोक्तस्त्रयोदशभिरक्षरैः ॥ १०२
द्वाभ्यामेकेन चैकेन द्वाभ्यां पञ्चभिरक्षरैः ।
द्वाभ्यामङ्गानि षट् कुर्य्यात्ततो देवीं विचिन्तयेत् ॥ १०३

कवितामित्यत्र वाग्भवादित्वम् । प्राप्य लक्ष्मीमिति श्रीबीजादित्वम् । तदुक्तं नारायणीये—श्रीकामशक्तिबीजात्मा श्रीकरो वश्यकृन्मनुः । इति ।

सौभाग्यमिति कामादित्वं मायामध्यत्वम् । मायान्तत्वे तु त्रिपुरामन्त्रान्तर्भाव एवमुभयशक्त्यादित्वे यशस्करं ज्ञेयम् । यद्बीजादिको मन्त्रस्तदादिकान्यङ्गान्य कुर्य्यात् ॥१००॥१०१॥

अश्वारूढ़ामन्त्रमाह पाशेति । पाश आं अङ्कुशः क्रों शक्तिर्मायाबीजं ह्रीं पाशादित्वरक्षरः । त्रयोदशभिरक्षरैरित्युक्तेराद्यन्तयोः पाशाभ्यां पुटितत्वं गृह्यत इति ज्ञेयम् । झिण्टीशः ए गगनं हः सहगिकारसहितं तेन हि । साम्प्र दायिका अस्य एहि पदस्य द्विरुक्तिं वागादित्वं च वदन्ति । अन्ये तु अश्वि शरती बाणतः ऋक्पादान् त्रीन् पठित्वा अन्ते द्विठाङ्कुशमायापाशप्रणवा इति

"यदद्य कच्चवृत्रहन्नुदगा अभि सूर्य्य । सर्व्वं तदिंद्र ते व शे" इति ऋक् । अस्य ब्रह्मा ऋषिः विराट् छन्दः प्रणवो बीजं स्वाहा शक्तिः । अन्ये पूर्व्वोक्तामे दशाक्षरीं मन्यन्ते—

मूर्द्धालिकाक्षिनासाग्रवक्त्रकण्ठेषु च क्रमात् ।
हृन्नाभिध्वजमूलाङ्घ्रिष्वक्षराणि प्रविन्यसेत् ॥ इति ।

त्रयोदशाक्षरन्यासो यथा—

मूर्द्धालिकाक्षिकर्णाक्षिनासाग्रास्याङ्गुलेषु च ।
हृन्नाभिध्वजमूलाङ्घ्रिष्वक्षराणि प्रविन्यसेत् ॥ इति ।

षड्दीर्घमायया दशाक्षर्या षड़ङ्गम् । ग्रन्थोक्तषड़ङ्गेष्वपि षड्दीर्घमायायोगमाहु साम्प्रदायिकाः । दशाक्षर्य्या ध्यानम्—

अरुणामरुणाजस्थामरुणाम्बरभूषणाम् ।

रक्तामश्वाधिरूढ़ां शशधरशकलाबद्धमौलिं त्रिनेत्रां
पाशेनाबद्ध्य साध्यां स्मरशरविवशां दक्षिणेनानयन्तीम् ।
हस्तेनाऽन्येन वेत्रं वरकनकमयं धारयन्तीं मनोज्ञां
देवीं ध्यायेदजस्रं कुचभरनमितां दिव्यहाराभिरामाम् ॥ १०४

बाणलक्षं जपेन्मन्त्रमाज्येनाऽन्ते जितेन्द्रियः ।
दशांशं जुहुयाद्देवीं शक्तिपीठे समर्चयेत् ॥ १०५
पाशादित्र्यक्षरोक्तेन विधानेन समाहितः ।
आज्याढ्यान्नहुतान्मन्त्री लभते वाञ्छितं फलम् ॥ १०६
लवणैर्मधुसंसिक्तैर्होमेन वशयेन्नृपान् ।
तेनैव विधिना मन्त्री वशयेद्वनितामपि ॥ १०७

चतुर्भुजां त्रिनेत्रां च प्रसन्नवदनां शिवाम् ॥
खड्गं चर्म च यष्टिं च दधानां दक्षवामयोः ।
अधस्ताद्धेमवेत्रं स्यात् पाशस्तस्योर्द्ध्वतः स्थितः ॥
कण्ठे बद्ध्वाऽथ पाशेन साध्यं वेत्रसमाहृतम् ।
बद्धाञ्जलिकरं व्योम्नि भ्रमन्तं पातितं पदे ॥
आकर्षयन्तीं ध्यायेत्ताम् । इति ॥ १०१ ॥ १०२ ॥ १०३ ॥

त्रयोदशाक्षर्य्या ध्यानमाह रक्तामिति । अश्वेति रक्तोऽश्वः । स्मरस्मरविवशां साध्यां पाशेनाबध्य कण्ठ इति ज्ञेयम् । "कण्ठे बद्ध्वाऽथ पाशेन" इति उक्तेः । अन्येन वामेन हस्तेनानयन्तीम् । पुनः किं विशिष्टाम् । दक्षिणेन वेत्रं धारयन्तीम् ।

तदुक्तम्—अश्वारूढ़ा कराग्रे नवकनकमयीं वेत्रयष्टिं दधाना
दक्षेऽन्येनानयन्ती । इति ॥ १०४ ॥

बाणलक्षं पञ्चलक्षम् । दशाक्षर्य्यास्तु

हविष्याशी जपेद्वर्णलक्षं होमं दशांशतः ।
विदध्यात्तु पलाशैर्वा जवापुष्पैश्च वा प्रिये ।
कुसुम्भकुसुमैर्वाज्यैरन्यैर्वा रक्तपुष्पकैः ॥ इति ।

पूजा तु—पञ्चपत्राब्जयुगलं षट्कोणाष्टदलाब्जयुक् ।
चतुरस्रद्वयं द्वारद्वययुक्तमिति प्रिये ॥
चक्रं विधाय तां देवीमावाह्याऽत्र प्रपूजयेत् ।

आलिख्य कोष्ठानि विकारसंख्यान्यन्तश्चतुष्के प्रणवं ससाध्यम् ।
अन्येष्वपि द्वादश मन्त्रवर्णान् लिखेदिदं यन्त्रमशेषवश्यम् ॥ १

मायाहृद्भगवत्यन्ते माहेश्वरिपदं वदेत् ।
अन्नपूर्णे ठयुगलं मनुः सप्तदशाक्षरः ।
अङ्गानि मायया कुर्य्यात्ततो देवीं विचिन्तयेत् ॥ १०९

रक्तां विचित्रवसनां नवचन्द्रचूडा-
मन्नप्रदाननिरतां स्तनभारनम्राम् ।
नृत्यन्तमिन्दुशकलाभरणं विलोक्य
हृष्टां भजेद्भगवतीं भवदुःखहन्त्रीम् ॥ ११०

अङ्गैर्बाणैश्च शब्दाद्यैराकर्षण्यन्तिकैः परम् ॥
श्रोत्रादिभिश्च वुद्ध्यन्तैराकर्षण्यन्तिमैः परम् ।
प्राणात्मशक्तिचैतन्यं मनोऽहङ्कारभावकान् ॥
शरीरं चाष्टपत्रेष्वाकर्षणीपदपश्चिमान् ।
ब्राह्मग्राद्या लोकपालांश्च तदस्त्राणि च तद्वहिः ॥ इति ।

यन्त्रं च—त्रिकोणषट्कोणवृत्तं यन्त्रं कृत्वा सवृत्तकम् ।
तन्मध्ये विलिखेत् पूर्व्वं विद्याद्यं च ततः परम् ॥
वर्णत्रयं त्रिकोणेषु षट्कोणेषु षड़क्षरान् ।
तद्बाह्यवृत्तवीथ्या तु मातृकां वेष्टयेत् क्रमात् ॥
एवं मध्ये प्रविन्यासाद्दश यन्त्राणि कल्पयेत् ।
जपपूजनसम्पातैर्वश्याकृष्टिवसुस्त्रियः ।
भूरत्नकीर्त्तिसौभाग्यनिधिकान्तीश्च साधयेत् ॥ इति ॥१०५॥१

यन्त्रमाह आलिख्येति । विकाराः षोड़श । लिखेदिति अग्नादि
त्त्रिखेन ॥ १०८ ॥

अन्नपूर्णामन्त्रमाह मायेति । हृन्नमः । अत्र नमःशब्दसकारस्य
गुणे च उकार इति ज्ञेयम् । ठयुगलं स्वाहा । अत्र सप्तदशाक्षर इत्युक्तेः
इत्यत्र न यणादेशः । केचनास्य प्रणवादित्वमाहुः । ब्रह्मा ऋषिः अनुष्टुप्
माया बीजं स्वाहा शक्तिः । माययेति षड्दीर्घयुक्तया ॥ १०९ ॥

अन्नप्रदाननिरतामिति विनियोगोक्तिः । इन्दुशकलाभरणं शिवम् ॥ ११

यथाविधि जपेन्मन्त्रं वसुयुग्मसहस्रकम् ।
साज्येनाऽन्नेन जुहुयात् तद्दशांशमनन्तरम् ॥ १११
शक्तिपीठे यजेद्देवीमङ्गलोकेश्वरायुधैः ।
प्रातरेनं जपेन्मन्त्रं नित्यमष्टोत्तरं शतम् ॥ ११२
एतस्याऽन्नसमृद्धिः स्यात्क्रिया सह महीयसी ।
माया पद्मावतिपदं ततः पावकवल्लभा ॥ ११३
सप्तार्णो मनुराख्यातः सर्व्ववश्यप्रदायकः ।
अङ्गानि मायया कुर्य्यात् ध्यायेत् त्रैलोक्यमोहिनीम् ॥ ११४
पद्मासनस्थां करपङ्कजाभ्यां रक्तोत्पले संदधतीं त्रिनेत्राम् ।
आबिभ्रतीमाभरणानि रक्तां पद्मावतीं पद्ममुखीं भजामि ॥ ११५
पञ्चलक्षं जपेन्मन्त्रं दशांशं जुहुयाद् घृतैः ।
शक्तिपीठे यजेद्देवीमङ्गाद्यावरणैः सह ॥ ११६
किञ्जल्केष्वङ्गपूजा स्यात् पूज्याः पत्रेषु मातरः ।
लोकपाला बहिः पूज्यास्तदस्त्राणि ततो बहिः ॥ ११७
इत्थं यो भजते मन्त्रं जपहोमार्चनादिभिः ।
सुभगः सर्व्वनारीणां भवेत् काम इवापरः ॥ ११८
षड़स्रमध्ये प्रविलिख्य शक्तिं कोणेषु शिष्टानि षड़क्षराणि ।
तद्बाह्यतो मातृकयाऽभिवीतं पद्मावतीयन्त्रमिदं प्रशस्तम् ॥ ११९

यथाविधीति पुरश्चरणोक्तमार्गेण। वसुयुग्मसहस्रं षोड़शसहस्रम्। एतस्य साधकस्य ॥ १११॥११२॥११३ ॥

पद्मावतीमन्त्रमाह मायेति। सर्व्ववश्येति विनियोगोक्तिः। त्रैलोक्यमोहिनीमित्यपि। ब्रह्मा ऋषिः गायत्री छन्दः माया बीजं स्वाहा शक्तिः। अत्रापि माययेति पूर्व्ववत् ॥ ११३ ॥ ११४ ॥

पद्मावतीध्यानमाह पद्मेति ॥ ११५ ॥

पञ्चलक्षं लक्षद्वयम् ॥ ११६ ॥ ११७ ॥ ११८ ॥

यन्त्रमाह षडस्रेति ॥ ११९ ॥

तारं शिरसि विन्यस्य देवीं सञ्चिन्त्य भारतीम् ।
शक्तिबीजं न्यसेद्भाले संस्मृत्य भुवनेश्वरीम् ॥ १२०
अमसौ नेत्रयोर्न्यस्येत् ध्यात्वा सूर्य्यं हुताशनम् ।
मुखवृत्तेन विन्यस्येट्टान्तं चन्द्रमनुस्मरन् ॥ १२१
जिह्वायां विन्यसेद्बीजं रमायास्तां विचिन्तयन् ।
स्वाहार्णौ गण्डयोर्न्यस्येत् तद्गजेन्द्रधिया सुधीः ॥ १२
अमठं न्यासमाख्यातं कुर्वन् प्रतिदिनं नरः ।
कीर्त्तिश्रीकान्तिमेधानां वल्लभो भवति ध्रुवम् ॥ १२३

इति श्रीशारदातिलके दशमः पटलः ।

अमठन्यासमाह तारमिति । अमसौ अं विन्दुः अः विसर्गः । मुख मुखवृत्त इत्यर्थः । क्वचिन्मुखे वृत्तेनेति पाठः । वृत्तेन वृत्तरूपेण मुखे न्यसे टान्तं ठकारम् । तद्गजेन्द्रधिया लक्ष्मीगजेन्द्रबुद्ध्या । विचिन्त्येत्युक्तेः तत्तत् तत्तद्ध्यानमनुसन्धेयम् । तत्र तर्जन्यनामिकाकनिष्ठाः समाकुञ्च्य यु मध्यमाङ्गुष्ठाभ्यां गजशुण्डाकाराभ्यामयं न्यासः कर्त्तव्य इत्युपदेशः साम्प्रदा नाम् । गजेन्द्रध्यानं यथा—

तारकुन्देन्दुधवलौ गलगण्डमदोत्कटौ ।
लसत्पुष्करशोभाढ्यौ स्फुरद्दन्तौ गजौ भजे ॥ इति ।

कीर्त्तिश्रीत्यनेनास्य स्वातन्त्र्यमुक्तम् । तत्र प्रयोगः । ॐ सरस्वत्यै नमः ह्रीं नमः अं सूर्य्यमण्डलाय अः वह्निमण्डलाय वं सोममण्डलाय श्रीं श्रियै दन्तिने । हां दन्तिने । अस्य छन्दऋष्यादिकं यथा । अमठश्री मन्त्रस्य ना नारायण ऋषिः । बृहती छन्दः । अमठश्रीः देवता । ह्रीं बीजं श्रीं श सर्व्ववश्यार्थे विनियोगः । ॐ श्रीं हृत् । श्रीकरि शिरः । धनकरि शि धान्यकरि वर्म्म । ऋद्धिकरि नेत्रम् । पुष्टिकरि अस्त्रम् ॥ १२७ ॥

इति श्रीशारदातिलकटीकायां सत्सम्प्रदायकृतव्याख्यायां पदार्थादर्शाभिख्या त्वरितामन्त्रकथनं नाम दशमः पटलः ॥ १० ॥

एकादशः पटलः ।

ततो दुर्गामनुं वक्ष्ये दृष्टादृष्टफलप्रदम् ।
मायाऽत्रिः कर्णबिन्द्वाढ्यो भूयोऽसौ सर्गवान् भवेत् ॥ १
पञ्चान्तकः प्रतिष्ठावान् मारुतो भौतिकासनः ।
तारादिर्हृदयान्तोऽयं मन्त्रो वस्वक्षरात्मकः ॥ २
ऋषिश्च नारदश्छन्दो गायत्रं देवता मनोः ।
दुर्गा समीरिता सद्भिर्दुरितापन्निवारिणी ॥ ३
नमस्कारवियुक्तेन मूलमन्त्रेण साधकः ।
क्रामाद्यैः सह कुर्व्वीत षड़ङ्गानि यथाविधि ॥ ४

एवं नित्यामन्त्रानुक्त्वा द्वादशगुणिते दुर्गाबीजस्योक्तत्वात् दुर्गामन्त्रान् वक्तुमुपक्रमते तत इति । मन्त्रमुद्धरति मायेति । माया शक्तिबीजम् । अत्रिर्दकारः कर्ण उकारः बिन्दुरनुस्वार एतदाढ्य इत्यनेन दुं । भूयोऽसौ दुकारः सर्गवान् विसर्गयुक्तः । अनेन एतादृशमपि बीजमिति सूचितम् । एतदर्थमेव सर्गवानित्युक्तिः । मन्त्रे तु रेफ एव । उपसर्गस्य तादृग्रूपत्वात् । पञ्चान्तको गकारः । प्रतिष्ठावानाकारयुक्तः तेन गा इति । मारुतो यकारः । भौतिक ऐकारस्तदासनस्तेन यै । तदुक्तम्—

तारमायास्त्रबीजानि दुर्गायै हृदयान्तिकः । इति ।

साम्प्रदायिकाः मायाबीजानन्तरं कामबीजमाहुः । दुं बीजं माया शक्तिः । दुरित्यादिना विनियोगोक्तिः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥

नमस्कारेति । मूलमन्त्रेण नमस्कारवियुक्तेन । क्रामाद्यैः क्रांक्रीमित्याद्यैः सह षड़ङ्गानि कुर्व्वीतेति सम्बन्धः । प्रयोगस्तु । ॐ ह्रीं दुं दुर्गायै क्रां हृदयाय नमः । ॐ ह्रीं दुं दुर्गायै क्रीं शिरसे स्वाहा इत्यादि ।
तदुक्तम्—तारो माया च दुर्गायै क्रामाद्यन्ताङ्गकल्पना । इति ।
अत्र चकारेण दुर्गाबीजस्य समुच्चय इति तट्टीकाकारैर्व्याख्यातम् । यथाविधीति । शक्तिषड़ङ्गमुद्रासूचनम् ॥ ४ ॥

सिंहस्था शशिशेखरा मरकतप्रख्यैश्चतुर्भिर्भुजैः
शङ्खं चक्रधनुःशरांश्च दधती नेत्रैस्त्रिभिः शोभिता ।
आमुक्ताङ्गदहारकङ्कणरणत्काञ्चीरणन्नूपुरा
दुर्गा दुर्गतिहारिणी भवतु वो रत्नोल्लसत्कुण्डला ॥ ५

वसुलक्षं जपेन्मन्त्रं तिलैर्मधुरलोलितैः ।
पयोन्धसा वा जुहुयात्तत्सहस्रं जितेन्द्रियः ॥ ६

पीठमित्थं यजेत् सम्यक् नवशक्तिसमन्वितम् ।
प्रभा माया जया सूक्ष्मा विशुद्धा नन्दिनी पुनः ॥ ७

सुप्रभा विजया सर्व्वसिद्धिदा नव शक्तयः ।
अज्भिर्ह्रस्वत्रयक्लीबरहितैः पूजयेदिमाः ॥ ८

प्रणवानन्तरं वज्रनखदंष्ट्रायुधाय च ।
महासिंहाय वर्म्मास्त्रं नतिः सिंहमनुर्मतः ॥ ९

सिंहस्थेति । आयुधध्यानं वामाद्यूर्द्ध्वयोराद्ये अधस्थयोः परे । आमुक्ता अङ्गदादयो यथेति विग्रहः । दुर्गतिः दुष्टा गतिर्दारिद्र्यं च । सर्व्वदुर्गा ध्यानानन्तरमियं मुद्रा दर्शनीया—

मुष्टिं बद्ध्वा कराभ्यां तु वामस्योपरि दक्षिणम् ।
कृत्वा शिरसि सम्पूज्या दुर्गामुद्रेयमीरिता ॥ इति ।

आयुधमुद्रादर्शनं च ॥ ५ ॥

वसुलक्षमष्टलक्षम् । पयोन्धसा पायसेन । तत्सहस्रमष्टसहस्रम् । वक्ष्यमाणप्रकारेण । सर्व्वसिद्धिदेति शक्तिनाम । आसां ध्यानमन्यत्रोक्तम्—

आदिस्वरैर्बिन्दुयुतैरेकाराद्यैः षडक्षरैः ।
एताः सर्व्वा जवापुष्परक्तवर्णाः स्मितानना ॥
चापबाणाञ्जलिकराः शुक्लमाल्यानुलेपनाः ।
आत्मत्रयान्ते सम्पूज्या दलमध्येष्वनुक्रमात् ॥ इति ।

अज्भिरिति । ह्रस्वत्रयं अ इ उ क्लीबाश्च । तद्रहितैरज्भिः स्वरैः नवभिरित्य प्रयोगस्तु । आं प्रभायै नम इत्यादि ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥

सिंहमन्त्रमाह प्रणवेति । प्रणवानन्तरं प्रणवमुच्चार्य्य । वज्रनखदंष्ट्रायुध सिंहाय इति च स्वरूपम् । वर्म्म हुं अस्त्रं फट् । नतिर्नमःपदम् ॥ ९॥१० ॥

दद्यादासनमेतेन मूर्त्तिं मूलेन कल्पयेत् ।
तस्यां सम्पूजयेन्मूर्त्तौ देवीमावाह्य मन्त्रवित् ॥ १०

अङ्गावृतिं पुराऽभ्यर्च्य शक्तीः पत्रेषु पूजयेत् ।
जया च विजया कीर्त्तिः प्रीतिः पश्चात् प्रभा पुनः ॥ ११

श्रद्धा मेधा श्रुतिः प्रोक्ता स्वनामाद्यक्षरादिकाः ।
पत्राग्रेष्वर्चयेदष्टावायुधानि यथाक्रमात् ॥ १२

चक्रशङ्खगदाखड्गपाशाङ्कुशशरान् धनुः ।
लोकेश्वरांस्ततो बाह्ये तेषामस्त्राण्यनन्तरम् ॥ १३

इत्थं जपादिभिर्मन्त्री मन्त्रे सिद्धे विधानवित् ।
कुर्य्यात् प्रयोगानेतेन मनुना स्वमनीषितान् ॥ १४

प्रतिष्ठाप्य विधानेन कलशान् नव शोभनान् ।
रत्नहेमादिसंयुक्तान् पदेषु नवसु स्थितान् ॥ १५

मध्यस्थे पूजयेद्देवीमितरेषु जयादिकाः ।
सम्पूज्य गन्धपुष्पाद्यैरभिषिञ्चेन्नराधिपम् ॥ १६

राजा विजयते शत्रून् साधको विजयश्रियम् ।
प्राप्नोति रोगी दीर्घायुः सर्व्वव्याधिविवर्जितः ॥ १७

अभ्यर्च्येति तुर्य्योक्तरीत्या । जयेति । आसां ध्यानमुक्तमन्यत्र—

भ्राजन्मरकतप्रख्याः सर्व्वाश्च शशिभूषणाः ।
दधत्यः सायकं हस्तैः शूलकार्म्मकतर्जनीः ।
जयाद्याः पूजनीयाः स्युर्जमित्याद्यर्णसंयुताः ॥ इति ॥११॥१२॥१३॥

विधानवित् प्रयोगान् कुर्व्वीतेति । अनेनैतदुक्तं भवति । श्रीबीजादिः श्रिये । मृत्युञ्जयादिः दीर्घायुषि । नृसिंहबीजादिः वैरिजये । सर्व्वपुटितत्वे सर्व्वकामावाप्तिः । कामादित्वे पुत्रावाप्तिरिति । एतद्बीजयोगः शक्त्यनन्तरं ज्ञेयः ॥ १४ ॥

प्रतिष्ठाप्य विधानेनेति मातृकापटलोक्तविधिना । हेमादीत्यादिशब्देन शाक्तं गन्धाष्टकम् । पदेषु नवसु इति नवनाभमण्डलस्येति शेषः । गन्धपुष्पाद्यैरित्याद्यशब्देन धूपदीपनैवेद्यानि । सम्पूज्येत्युपलक्षणम् । तेन सम्पातयुक्ताः जप्ताश्चेति ज्ञेयम् ।

वन्ध्याऽभिषिक्ता विधिना लभते तनयं वरम् ।
मन्त्रेणाऽनेन संजप्तमाज्यं क्षुद्रज्वरापहम् ।
गर्भिणीनां विशेषेण जप्तं भस्मादिकं तथा ॥ १८

मध्ये तारे बीजमन्तःस्थसाध्यं पत्रेष्वष्टौ मन्त्रवर्णान् विलिख्य
त्रिष्टुब्वीतं वेष्टितं मातृकार्णैर्यन्त्रं दौर्गं भूपुरस्थं विदध्यात् ॥ १९

क्षुद्रभूतमहारोगचौरसर्पनिवारणम् ।
विजयश्रीप्रदं पुंसां गर्भिणीनां सुखप्रदम् ॥ २०

भान्तं वियत् सनयनं श्वेतो मर्दिनि ठद्वयम्
अष्टाक्षरीयमाख्याता विद्या महिषमर्दिनी ॥ २१

महिषहिंसिके हुंफट्हृदयं परिकीर्त्तितम् ।
महिषशत्रो शार्ङ्गी हुंफट्शिरोऽङ्गं समुदाहृतम् ॥ २२

महिषं भीषयद्वन्द्वं हुंफडन्तः शिखामनुः ।
महिषं हनयुग्मान्ते देवि हुंफट्तनुच्छदम् ॥ २३

महिषान्ते सूदनि हुंफडन्तमस्त्रमीरितम् ।
मन्त्रैरेतैर्जातियुक्तैः पञ्चाङ्गानि प्रकल्पयेत् ॥ २४

यदाहुः—कषायसलिलैः कुम्भानभिपूर्य्य यथाविधि ।
त्रिसहस्रं जपेन्मन्त्रं घृतसम्पातसंयुतम् ॥
तैश्चाभिषिक्तः शुद्धात्मा पूर्व्वेद्युः समुपोषितः ।
जयेच्छत्रून् क्षणाद्राजा प्राप्नोति विजयं श्रियम् ॥
रोगी तु ग्रहपीडाभ्यां मुच्यते व्याधिभिस्तथा । इति ।

आज्यं भक्षितमिति शेषः । भस्मादिकं घृतमिति शेषः । आदिशब्दाद् ग
पुष्पादि । तथेति क्षुद्रग्रहापहमित्यर्थः ॥ १५॥१६॥१७॥१८ ॥

यन्त्रमाह मध्य इति । मध्ये तारे इति व्यधिकरणे सप्तम्यौ । मध्ये कर्णिकाया
तारे प्रणवे । बीजं दौर्गम् । अन्तःस्थसाध्यं मध्यस्थितसाध्यसाधकनामकर्म्मसं
विलिख्येति सम्बन्धः । त्रिष्टुप् जातवेदाः स द्वाविंशे वक्ष्यते ॥ १९ ॥ २० ॥

महिषमर्दिनीमन्त्रमाह भान्तमिति । भान्तं मकारः वियत् हकारः सन
मिकारसहितस्तेन महि । श्वेतः ष । मर्दिनि स्वरूपम् । ठद्वयं स्वाहा ।

गारुडोपलसन्निभां मणिमौलिकुण्डलमण्डितां
नौमि भालविलोचनां महिषोत्तमाङ्गनिषेदुषीम् ।
चक्रशङ्खकृपाणखेटकबाणकार्मुकशूलकान्
तर्जनीमपि बिभ्रतीं निजबाहुभिः शशिशेखराम् ॥ २५

अष्टलक्षं जपेन्मन्त्रं तत्सहस्रं तिलैः शुभैः ।
हुत्वा प्रागीरिते पीठे यजेन्महिषमर्दिनीम् ॥ २६

सम्पूज्याऽङ्गानि पत्रेषु दुर्गाख्यां वरवर्णिनीम् ।
आर्य्याह्वयां तृतीयां च चतुर्थीं कनकप्रभाम् ॥ २७

पञ्चमीं कृत्तिकासंज्ञां षष्ठीमप्यभयप्रदाम् ।
कन्यां सुरूपां प्रभजेन्मन्त्री दीर्घस्वरैः क्रमात् ॥ २८

उक्तं हि नारायणीये—विषं हि मज्जा कालोऽग्निरत्रिनिष्ठो नि ठद्वयम् । इति । मं बीजं स्वाहा शक्तिः । अस्य शाकवत्सो नाम ऋषिः । प्रकृति छन्दः । अन्ये मार्कण्डेयमृषिमाहुः । शिखावर्म्मणो मन्त्रेऽपि महिषशब्दो द्वितीयान्तो ज्ञेयः ॥ २१॥२२॥२३॥२४ ॥

ध्यानमाह गारुडेति । गारुडोपलः गरुडोद्गारमणिः । आयुधानि दक्षाधऊर्द्ध्वयोराद्ये तदधोधस्थयोः परे परे । तर्जनीमिति तर्जनीमुद्राम् । तल्लक्षणं यथा—तर्जन्येकाकिनी तूर्द्धा शेषाः संमिलितास्त्वधः ।
मुद्रेयं तर्जनी प्रोक्ता वक्तुः श्रोतुस्तु भीतिदा ॥ इति ॥

तदुक्तमीशानसंहितयाम्—
ध्यायेच्छ्यामां महादुर्गां सर्व्वाभरणभूषिताम् ।
जटामुकुटशोभाढ्यां स्फुरच्चन्द्रकलान्विताम् ॥
पीताम्बरधरां देवीं पीनोन्नतकुचद्वयाम् ।
चक्रशङ्खलसद्धस्तां तदधः खड्गखेटकौ ॥
बाणचापौ च तदधः सशूलां तर्जनीमधः । इति ॥ २५ ॥

प्रागीरिते अव्यवहिते दौर्गे पीठे ॥ २६ ॥

सम्पूज्याऽङ्गानीति केसरेष्विति शेषः । पत्रेष्वित्यग्रिमेण सम्बध्यते । दीर्घस्वरैरिति क्लीबद्वयान्त्यरहितैरिति शेषः । दीर्घशब्देन पारिभाषिकग्रहणम् । तेन आ ई ऊ ए ऐ ओ औ अः एभिरष्टभिरित्यर्थः । नारायणीये पूर्व्वपटले

यजेदग्रेष्वायुधानि चक्रशङ्खासिखेटकान् ।
बाणं बाणासनं शूलं कपालं यादिभिः क्रमात् ॥ २९
लोकपालाः पुनः पूज्यास्तदस्त्राणि ततः परम् ।
वशयेत्तिलहोमेन नरान् नरपतीनपि ॥ ३०
सिद्धार्थैर्जुहुयान्मन्त्री रोगान्मुच्येत तत्क्षणात् ।
पद्मैर्हुत्वा जयेच्छत्रून् दूर्व्वाभिः शान्तिमाप्नुयात् ॥ ३१
पलाशकुसुमैः पुष्टिं धान्यैर्धान्यश्रियं व्रजेत् ।
काकपक्षैः कृतो होमो द्वेषं वितनुते नृणाम् ॥ ३२
मरीचहोमान्मरणं रिपुराप्नोति सर्व्वथा ।
क्षुद्रारिचोरभूताद्यान् ध्यात्वा देवीं विनाशयेत् ॥ ३३
तारो दुर्गेयुगं रक्तमन्त्यं ढान्तं सलोचनम् ।
द्विठान्ता जयदुर्गेयं विद्या वेद्या दशाक्षरी ॥ ३४

अनन्तश्चार्घियोन्यादित्युक्त्वा उत्तरपटले आद्यैः स्वरैः क्रमादित्युक्तम् । एतदभिप्रायेणैवापेक्षितार्थद्योतनिकायां व्याख्यातम् आद्यैः अ ई ऊ ए ऐ अः इति स्वरैरिति ॥२७॥२८॥

अग्रेषु पत्राग्रेषु । यादिभिरिति ह्रान्तैरित्यर्थः ॥ २९ ॥

वशयेदिति कामबीजादित्वम् । मन्त्रीत्यनेन मृत्युञ्जयादित्वं सूचि जयेदिति स्वबीजादित्वम् । शान्तिमिति नृसिंहादित्वम् । पुष्टिमिति तार दित्वम् । धान्यश्रियमिति श्रीबीजादित्वम् ॥ ३०॥३॥१३२ ॥

मरीचेति । मरीचशब्दो दीर्घमध्योऽप्यस्ति । तथा च शब्दभेदप्रकाशे " मरिचं तथा" इति । मरणमिति स्वबीजादित्वम् ॥ ३३ ॥

जयदुर्गामन्त्रमाह तार इति । तारः प्रणवः । दुर्गेयुगं दुर्गे दुर्गे । रक्तं अन्त्यं क्षः ढान्तं णः सलोचनम् इकारसहितमित्युभयविशेषणम् । तेन द्विठान्ता स्वाहान्ता । तदुक्तं नारायणीये—

तारो दुर्गेद्वयं वह्निरन्त्यं ढान्तं सदृक् शिरः । इति ।

अपेक्षितार्थद्योतनिकायां व्याख्यातम् । सदृगित्युभयविशेषणम् । तेन क्षि मार्कण्डेयो मुनिः बृहती छन्दः प्रणवो बीजं स्वाहा शक्तिः ॥ ३४ ॥

तारादि दुर्गे हृदयं दुर्गे शिर उदीरितम्।
दुर्गायै स्याच्छिखा वर्म्म भूतरक्षिणि कीर्त्तितम्॥ ३५
तारादि दुर्गे द्वितयं रक्षिण्यक्षि समीरितम्।
तारादि दुर्गेयुगलं रक्षिण्यस्त्रं समीरितम्॥ ३६

कालाभ्राभां कटाक्षैररिकुलभयदां मौलिबद्धेन्दुरेखां
शङ्खं चक्रं कृपाणं त्रिशिखमपि करैरुद्वहन्तीं त्रिनेत्राम्।
सिंहस्कन्धारूढां त्रिभुवनमखिलं तेजसा पूरयन्तीं
ध्यायेद् दुर्गां जयाख्यां त्रिदशपरिवृतां सेवितां सिद्धिकामैः॥ ३७

बाणलक्षं जपेन्मन्त्रं घृतेन जुहुयात्ततः।
दशांशं संस्कृते वह्नौ ब्राह्मणानपि भोजयेत्॥ ३८
अष्टाक्षरोदिते पीठे पूजयेत् पूर्व्ववत् सुधीः।
मन्त्रं जपन् विशेद् युद्धे शत्रून् हन्याद्विशेषतः॥ ३९
प्रजपेद् व्यवहारादौ तत्रापि विजयी भवेत्।
अर्चयेदस्त्रशस्त्राणि जयार्थी विद्ययाऽनया॥ ४०

तारादीति वर्म्मान्तं सम्बध्यते॥ ३५॥३६॥

कालेति। त्रिशिखं त्रिशूलम्। आयुधध्यानमष्टाक्षरीवत्। सिद्धिकामैरिति विनियोगोक्तिः॥ ३७॥

बाणलक्षं पञ्चलक्षम्। ब्राह्मणानपि भोजयेदित्यनेन पुरश्चरणे ये दश प्रकारास्ते सूचिताः। तदुक्तम्—

जपो होमस्तर्पणं च स्वाभिषेकोऽघमर्षणम्।
सूर्य्यार्घ्यं जलपानं स्यात् प्रणामं देवपूजनम्॥
ब्राह्मणानां भोजनं च पूर्व्वपूर्व्वदशांशतः। इति

इदं सर्व्वमन्त्रपुरश्चरणे ज्ञेयम्। केचन प्रकारपञ्चकमेवाहुः—

जपो होमस्तर्पणं च पूजा ब्राह्मणभोजनम्। इति।

सर्व्वत्र जपादिभिरित्यादिशब्दार्थोऽयमेव ज्ञेयः। अष्टाक्षरोदिते दुर्गाष्टाक्षरोदिते। सुधीरिति। अनेन अत्रापि प्रयोगे प्रणवानन्तरं स्वबीजादिप्रक्षेप इति ज्ञेयम्। अस्त्रं बाणादि। शस्त्रं खड्गादि॥ ३८॥३९॥४०॥

ज्वलज्ज्वलपदस्यान्ते शूलिनीति पदं वदेत् ।
दुष्टग्रहं हुमस्त्रान्ते वह्निजायावधिर्मनुः ॥ ४१

भूतेन्द्रियाक्षरैः प्रोक्तो ग्रहक्षुद्रादिनाशकः ।
ऋषिर्दीर्घतमाः प्रोक्तः ककुप् छन्द उदाहृतम् ॥ ४२

शूलिनी देवता प्रोक्ता समस्तसुरवन्दिता ।
दुर्गे हृद्वरदे शीर्षं विन्ध्यवासिनि तच्छिखा ॥ ४३

असुरान्ते मर्द्दिनि स्याद् युद्धपूर्व्वप्रिये पुनः ।
त्रासयद्वितयं वर्म्म देवसिद्धसुपूजिते ॥ ४४

नन्दिनि स्याद्रक्षयुगं महायोगेश्वरि क्रमात् ।
शूलिन्याद्या हुंफडन्ताः पञ्चाङ्गमनवः स्मृताः ॥ ४५

शूलिनोदुर्गामन्त्रमाह ज्वलेति। अत्र भूतानि पञ्च। इन्द्रियाणि कर्म्मेन्द्रियाणि दश। तेषां सङ्कलने पञ्चदशसंख्या भवन्ति। न तु "अङ्कानां वा गतिः" इति क्रमेण मन्त्राक्षरगणना विधेया। तथा सति पञ्चोत्तरशताक्षर भवति। भूतेन्द्रियाक्षरैः पञ्चदशाक्षरैः। हुं बीजं स्वाहा शक्तिः। ग्रहे विनियोगोक्तिः। ग्रहाणामष्टादशानाम्। क्षुद्राणां स्तम्भविद्वेषोत्सादोच्चाटन मारणव्याधीनाम्। आदिशब्दात् भूतप्रेतडाकिन्यादीनाम्। नाशक इ विनियोगं वदता प्रणवशक्तिनृसिंहदुर्गाबीजपुटितत्वं वषडन्तत्वमपि सूचि दुर्गे हृदिति हृन्मन्त्रः। एवं शीर्षेऽपि। तच्छिखेति। तस्य मन्त्रस्य शिखामन्त्र इत युद्धपूर्व्वप्रिये युद्धप्रिये। देवेत्यादि महायोगेश्वरि पर्य्यन्तम्। अस्त्रमिति

"वर्म्मासुरान्ते मर्द्दिनि युद्धपूर्व्वप्रिये पुनः। त्रासयद्वितयं चास्त्रम्"। इति वा पाठः। पञ्चाङ्गमनवः क्रमात् प्रत्येकं शूलिन्याद्या हुंफडन्ताः स्मृता सम्बन्धः। प्रयोगस्तु शूलिनि दुर्गे हुंफट् हृदयाय नम इत्यादि। साम्प्रदायि पूर्व्वपूर्व्वानुविद्धत्वमङ्गानां वदन्ति। तेन शूलिनि दुर्गे वरदे हुं फट् शिरसे इत्यादि प्रयोगः। अन्ये तु कामनाविशेषेऽन्यथाऽङ्गान्याहुः।

दुर्गे हृदयमाख्यातं वरदे तच्छिरः शिखा।
विन्ध्यवासिनि वर्म्म स्यादसुरान्ते तु मर्द्दिनि॥
युद्धप्रिये युतं चास्त्रं त्रासयद्वितयं भवेत्।
एषामादौ शूलिनीति पदं तारादिकं वदेत्॥

अध्यारूढां मृगेन्द्रं सजलजलधरश्यामलां हस्तपद्मैः
शूलं बाणं कृपाणमरिजलजगदाचापपाशान् वहन्तीम् ।
चन्द्रोत्तंसां त्रिनेत्रां चतसृभिरभितः खेटकान् बिभ्रतीभिः
कन्याभिः सेव्यमानां प्रतिभटभयदां शूलिनीं भावयामि ॥ ४६

मनुमेनं जपेन्मन्त्री वर्णलक्षं विचक्षणः ।
सर्पिषाऽन्नेन होमस्तु तद्दशांशमितो भवेत् ॥ ४७

प्रागुक्ते पूजयेत् पीठे वक्ष्यमाणेन वर्त्मना ।
विधाय पूजामङ्गानां पूज्याः पत्रेषु शक्तयः ॥ ४८

अवसाने तु सर्वेषां देवसिद्धसुपूजिते ।
नन्दिनि रक्षयुग्मं च महायोगेश्वरीत्यपि ॥
वर्म्मास्त्रबीजे चामूनि ग्रहरक्षाकराणि हि ।
पञ्चाशदावृत्तिन्यासाज्ज्वरस्तीव्रोऽपि नश्यति ॥ इति ।

तत्र प्रयोगः । ॐ शूलिनि दुर्गे देवसिद्धसुपूजिते नन्दिनि रक्षरक्ष महायोगेश्वरि हुं फडित्यादि । एतदभिप्रायेणैवाचार्य्यैः—

वर्म्म चासुरमर्दिन्या युद्धपूर्व्वप्रिये तथा । त्रासयद्वितयं चास्त्रम् ।

इति पठित्वा देवेत्यादि पठित्वा

अङ्गकर्म्मैव रक्षाकृत् प्रोक्तं ग्रहनिवारणम् । इति पठितम् ।

अत्रापि मल्लिखितपाठे सर्व्वं समञ्जसम् । क्रमादित्यनेन साम्प्रदायिकानुसारिपुर्व्वपूर्व्वानुविद्धत्वमपि सूचितमेव ॥ ४१॥४२॥४३॥४४॥४५ ॥

अध्यारूढामिति । मृगेन्द्रं सिंहम् । अराणि विद्यन्ते यत्र तत् । अरि चक्रम् । जलजं शङ्खः ।

आचार्य्याश्च—बिभ्राणा शूलबाणास्यरिसदरगदाचापपाशान् कराब्जैः । इति ॥

ग्रन्थकृच्च पूजावसरे "दलाग्रेषु तदस्त्राणि चक्रं शङ्खमसिं पुनः" इति शङ्खपूजामेव वक्ष्यति । चतसृभिरिति । जया विजया भद्रा शूलकात्यायिन्याख्याभिरित्यर्थः । असिनेति सहार्थे तृतीया । तद्योगाभावेऽपि वृद्धो यूनेतिवत् । दक्षिणाधस्ताद्वामाधःपर्य्यन्तमायुधध्यानम् ॥ ४६ ॥

वर्णलक्षं मन्त्रवर्णपरिमितलक्षम् । विचक्षण इति । पुरश्चरणे ये नियमास्तज्ज्ञ इत्यर्थः ॥ ४७ ॥

प्रागुक्ते दुर्गाष्टाक्षरोक्ते । पूजां विधायेति केसरेष्विति शेषः । परेत्यष्टमी । आसां

दुर्गाद्या वरदा विन्ध्यवासिन्यसुरमर्द्दिनी ।
युद्धप्रिया पञ्चमी स्यात् देवसिद्धसुपूजिता ॥ ४९
सप्तमी नन्दिनी प्रोक्ता महायोगेश्वरी परा ।
दलाग्रेषु तदस्त्राणि शङ्खं चक्रमसिं पुनः ॥ ५०
गदेषुचापशूलानि पाशं पश्चाद् दिशाधिपान् ।
इत्थं जपादिभिः सिद्धः कुर्य्यात् कर्म्म निजेप्सितम् ॥ ५१
अष्टोत्तरसहस्रं यस्तिलैस्त्रिमधुराप्लुतैः ।
नित्यं प्रजुहुयात्तस्य शक्तिः स्यादतिमानुषी ॥ ५२
अष्टोत्तरशतं नित्यं सर्पिषा जुहुयान्नरः ।
वाञ्छितं वत्सरादर्वाक् प्राप्नुयान्महतीं श्रियम् ॥ ५३
दूर्व्वाहोमो भवेन्नृणां सर्व्ववाञ्छितसिद्धिदः ।
क्षुरिकाद्यानि शस्त्राणि जप्तानि मनुनाऽमुना ॥ ५४
सम्पाताज्यविलिप्तानि वितरन्ति जयश्रियम् ।
अश्वत्थार्कसमिद्भिर्वा तिलैर्वा मधुरोक्षितैः ।
होमो वशयति क्षिप्रमीप्सितान्मन्त्रिणो नरान् ॥ ५५

ध्यानमुक्तमन्यत्र—अम्बुदाभा धनुर्बाणकरा दुर्गादिका यजेत् । इति ।

त्रिमधुराप्लुतैः पयोमधुघृतप्लुतैः । पयःस्थाने शर्करेति केचित् । स्यादतिमानुषीति वत्सरादर्वागिति ज्ञेयम् ।

तदुक्तम्—अप्रतिहताऽस्य शक्तिर्भूयात् प्रागेव वत्सरतः । इति ॥ ४८॥४९॥५०॥ ५१॥५२॥५३ ॥

दूर्व्वाहोम इति । अष्टोत्तरशतमिति ज्ञेयम् ।

तदुक्तम्—दूर्व्वया त्रिकयुजेप्सितं लभेत् सम्यगष्टशतसंख्यया हुतात् । इति ।

क्षुरिकाद्यानीत्यादिशब्देन कृपाणनखराद्यानि ग्राह्याणि । सम्पाताज्यविलि... पश्चादमुना मनुना जप्तानीति सम्बन्धः । सम्पातार्थं होमः पञ्चसहस्रः । ... नीति । दशसाहस्रम् । तदुक्तम्—

खड्गे तीक्ष्णे समावाह्य गन्धाद्यैरभिपूज्य ताम् ।
आज्येन जुहुयात्पञ्चसहस्रं प्रोक्तमार्गतः ॥

उद्यद्दायुधहस्तां तां देवीं कालधनप्रभाम्।
ध्यात्वात्मानं जपेन्मन्त्रं स्पृष्ट्वार्त्तं मुञ्चति ग्रहः॥ ५६
सर्पाखुवृश्चिकादीनां विषमाशु विनाशयेत्।
मनुनाऽनेन विधिवन्मन्त्रविद्देवताधिया॥ ५७

सम्पाताज्यविलिप्तोऽसौ प्रजप्तो मनुनाऽमुना।
पंक्तिसंख्यासहस्रेण शक्तो मन्त्रविशेषवित्॥
तत्खड्गहस्तो योद्धा स्याद्रिपुसेनाविमर्दकः। इति।

अत्र खड्ग इत्यायुधोपलक्षणम्। "छुरिकाक्लपाणनखराः" इत्याचार्य्योक्तेः। अश्वत्थेति। होमसंख्या द्वादशसहस्रं ज्ञेया। तदुक्तम्—

आर्कैर्मन्त्री त्रिमधुरयुतैरर्कसाहस्रमिध्मै-
राश्वत्थैर्वा त्वतिविशदचेतास्तिलैर्वा जुहोतु। इति॥

क्षिप्रमित्यनेनैतदुक्तं भवति। रक्तवर्णां पाशाङ्कुशधनुर्बाणधरां देवीं ध्यात्वा पाशेन साध्यस्य बन्धः अङ्कुशेनाकर्षणमिति चिन्तयेत्। मन्त्रिण इति षष्ठी। नरानिति लिङ्गमविवक्षितम्॥ ५४॥५५॥

उद्यदिति। एवम्भूतदेवीरूपमात्मानं ध्यात्वा आर्त्तं स्पृष्ट्वा मन्त्रं जपेदिति सम्बन्धः। मुञ्चति ग्रह इति। आविश्य सन्त्याजित इति शेषः। आविश्य क्षणमित्युक्तेः। ग्रह इति वचनमविवक्षितम्। तेनाष्टादश ग्रहा इत्यर्थः। आवेशनप्रकारस्तु— सम्प्रोक्तलक्षणैः सम्यग्विज्ञायाऽष्टादश ग्रहान्।

ग्रस्तभूर्ध्नि विचिन्त्यैतान् द्विभुजान् स्रस्तलोचनान्॥
ज्वालामयैर्मन्त्रजापी पातयेच्चुलुकोदकैः।
आविष्टं क्षणमात्रेण त्याजयेदखिलान् ग्रहान्। इति॥

सन्त्याजनप्रकारस्तु। आत्मरोगिणोर्मध्ये उक्तरूपां दुर्गां ध्यात्वा कनिष्ठादित्रयम् अङ्गुष्ठेनाऽवष्टभ्य दृढमुष्टिं कृत्वा तर्जनीं दक्षिणकर्णपार्श्वे प्रसार्य्य अतिद्रुतं चक्रवद् भ्रामयेदित्यनया चक्रमुद्रया मोचयेदिति। तदुक्तम्—

अन्तराथ पुनरात्मरोगिणोरम्बिकामपि निजायुधाकुलाम्।
संविचिन्त्य जपतोऽरिमुद्रया विद्रवन्त्यवशविग्रहा ग्रहाः॥ इति।

सर्पेति। आदिशब्देन श्वादीनां ग्रहणम्। मन्त्रविद्विधिवद्देवताधिया आत्मन इति शेषः।

विधिवदनेन मनुना विषं विनाशयेदिति सम्बन्धः। विधिवद्देवताबुद्धिस्तु

मन्त्रेणानेन सञ्जप्तान् बाणानादाय साधकः ।
विमुञ्चेत् प्रतिसेनायां सा द्रुतं विद्रुता भवेत् ॥ ५८
शूलपाशधरां देवीं ध्यात्वात्मानमनाकुलः ।
प्रविशेद् युद्धदेशं यो जित्वा याति स निर्व्रणः ॥ ५९
जुहुयात्तिलसिद्धार्थैर्लक्षमेकं यथाविधि ।
नामयुक्तं जपन्मन्त्रं यस्याऽसौ मृत्युमेष्यति ॥ ६०

ध्यानविशेषेण । तदुक्तम्—

अहिमूषिकवृश्चिकादिजं वा बहुपात्कुक्कुरलूतिकोद्भवं वा ।
विषमाशु विनाशयेन्नराणां प्रतिपत्त्यैव च विन्ध्यवासिनी सा ॥ इ

ध्यानविशेषस्त्वन्यत्रोक्तः—

शरच्छशाङ्कसङ्काशां स्मितवक्त्राम्बुजोज्ज्वलाम् ।
चक्रशङ्खसुधाकुम्भयुग्महस्ताम्बुजां शुभाम् ॥
मुग्धञ्च विषमेतेन सिञ्चन्तीं सितभूषणाम् ।
अमृतार्द्रामिमां दुर्गां ध्यायन् हन्याद्विषं नरः ॥ ५६॥५७॥ इ

सञ्जप्तान् बाणानिति । बाणाग्रे तां देवीं ध्यात्वेति ज्ञेयम् । तदुक्तम्—
आधाय बाणे निशिते च देवीं क्षेमङ्करीं मन्त्रमिमं जपित्वा । इति ॥ ५
प्रविशेदिति । मन्त्रं जपन्निति शेषः । तदुक्तम्—

आत्मानमार्य्यां प्रतिपद्य शूलपाशान्वितां वैरिबलं प्रविश्य ।
मन्त्रं जपन्नाशु परायुधानि गृह्णाति मुष्णाति च बोधमेषाम् ॥ इति

निर्व्रणत्वं होमजननेनायुधग्रहणादिति ज्ञेयम् ।
तन्त्रान्तरे तु—श्यामवर्णा महाकाया ज्वलद्वह्निविलोचना ।
पाशं डमरुकं शूलं चूर्णं मोहनसंज्ञितम् ॥
हस्तैश्चतुर्भिर्बिभ्राणा नागेन्द्रैः समलङ्कृता ।
अतिदीर्घैर्महाकेशैराकीर्णैः परितश्चमूम् ॥
आच्छादयन्ती कृष्णाभैरट्टहासपरायणा ।
ध्याता दुर्गाऽचिरेणैव मोहयेच्छत्रुवाहिनीम् ॥ इति ॥ ५९

यथाविधि नामयुक्तं मन्त्रं जपन् जुहुयादिति सम्बन्धः । यथाविधी
पल्लवप्रकारेण जपे होमे स्वाहादावित्यर्थः ।

गुटिकां गोमयोत्पन्नां हुत्वाऽष्टशतसंख्यया ।
सप्ताहात् कुरुते मन्त्री विद्वेषं स्निग्धयोर्मिथः ॥ ६१

गृहीत्वा गोमयं व्योम्नि त्रिसहस्रं जपेत्ततः ।
गमिष्यतां द्वारदेशे निखातं स्तम्भनं भवेत् ॥ ६२

बहुनोक्तेन किं सर्व्वं साधयेन्मनुनाऽमुना ।
उत्तिष्ठपदमाभाष्य पुरुषि स्यात्पदं ततः ॥ ६३

पितामहः सनेत्रेन्दुः स्वपिषि स्याद्भयं च मे ।
समुपस्थितमुच्चार्य्य यदि शक्यमनन्तरम् ॥ ६४

अशक्यं वा पुनस्तन्मे वदेद्भगवतिं ततः ।
शमयाऽग्निवधूः सप्तविंशद्वर्णात्मको मनुः ॥ ६५

तदुक्तम्—पल्लवे साध्यनामादौ भवेन्मन्त्रपदक्रमः ।
मारणे चैतदुद्दिष्टम् । इति ।

इदन्तु जपकर्मणि । होमे तु स्वाहापदात् पूर्व्वं नामोच्चारणम् ।
उक्तञ्च गौतमेन—स सर्व्वजनमन्त्रेषु तत्र नामानि योजयेत् ।
होमे स्वाहापदात् पूर्व्वं मन्त्रान्ते जपकर्मणि ॥ इति ।
तदुक्तमाचार्य्यैः—तिलसिद्धार्थैर्जुहुयाल्लक्षं मन्त्री सपत्ननामयुतम् ।
स तु रोगाभिहतात्मा मृतिमिति न तत्र सन्देहः ॥ इति ॥ ६० ॥

अष्टशतेत्यष्टोत्तरशतम् । विद्वेषमित्यत्र वियोगमित्यपि ।
द्विष्टौ मिथो वियोगितौ भवतः । इत्युक्तेः ।
ध्यानविशेषोऽन्यत्र—दधती मुशलं शूलं गरकुम्भद्वयं करैः ।
कृष्णा दिगम्बरा ध्येया मूर्त्तिर्विद्वेषकारिणी ॥ इति ।
गोमयमित्यानडुहमित्युपदेशात् । व्योम्नि गोमयं गृहीत्वेति । भूमिस्पृग्गोमयं न ग्राह्यमित्यर्थः । तदुक्तम्—"अस्पृष्टकुङ्गोमयन्त्वन्तरिक्षे" इति ॥ ६१ ॥ ६२ ॥

वनदुर्गामन्त्रमाह उत्तिष्ठेति । ततः पुरुषि पदं स्यादित्यन्वयः । पितामहः ककारः सनेत्रेन्दुः इकारबिन्दुसहितः । तेन किमिति । भयं च मे इति चकारो न मन्त्रमध्ये । यदि शक्यमशक्यञ्चेति । अमन्तमेव स्वरूपम् । भगवतिमिति शब्दकर्मणि द्वितीया मन्त्रे तु सम्बुद्धिः । अत्र वा तन्मे अक्षराणि कीलकानि । हुं दुर्गे इत्यकीलकानि । तदुक्तमीशानसंहितायाम्—

ऋषिरारण्यकश्छन्दोऽप्र[प्य]त्यनुष्टुबुदाहृतम् ।
देवता वनदुर्गा स्यात् सर्व्वदुर्गतिमोचनी ॥ ६६
पादाष्टसन्धिषु गुदलिङ्गाधारोदरेषु च ।
पार्श्वहृत्स्तनकण्ठेषु पुनर्बाह्वष्टसन्धिषु ॥ ६७
मुखनासाकपोलाक्षिकर्णभ्रूमध्यमूर्द्धसु ।
मन्त्राक्षराणि विन्यस्येद्देवताभावसिद्धये ॥ ६८
षड्भिश्चतुर्भिरष्टाभिरष्टाभिः षड्भिरिन्द्रियैः
मन्त्रार्णैरङ्गक्लृप्तिः स्याज्जातियुक्तैर्यथाक्रमम् ॥ ६९

गुणबीजं समुद्धृत्य उत्तिष्ठेति पदं ततः ।
पुरुषीति समुद्धृत्य ब्रह्माणं सूक्ष्मसंयुतम् ॥
सबिन्दुकं समुच्चार्य्य स्वपिषीति पदं वदेत् ।
भयं मे च समाभाष्य तथा च समुपस्थितम् ॥
यदि शक्यमिति प्रोच्य अशक्यं समुदीर्य्य च ।
वर्म्मबीजं समुद्धृत्य दुर्गे भगवतीति च ॥
शमयेति समुद्धृत्य तथा स्वाहा पदं वदेत् ।
एवमेषा महादेवी निष्कीला सर्व्वसिद्धिदा ॥
गुणान्ते भुवनेशानीं दुर्गाबीजं नियोजयेत् ।
वर्म्मणोऽन्ते स्वकं बीजमुक्त्वा चान्ते विलोमतः ॥
पूर्व्वोक्तबीजत्रितयं योजयेत् क्रौञ्चदारण ।
तदा प्रदीपिता विद्या निष्कीला सर्व्वसिद्धिदा ॥ इति ।

उकारो बीजं स्वाहा शक्तिः । दुरिति बीजमिति पद्मपादाचार्य्याः । सर्व्व
विनियोगोक्तिः ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥

अक्षरन्यासमाह पादेति । पादभुजसन्धयः प्रत्येकं चत्वारः ।
पार्श्वस्तननासाकपोलाक्षिकर्णानां स्थानद्वन्द्वं ग्राह्यम् । इन्द्रियैः पञ्च
यथाक्रममित्यनेनैतदुक्तं भवति । प्रत्येकं दुर्गायै रक्षरक्षेत्येतदन्त्यैरङ्गानि
तदुक्तमीशानसंहितायाम्—

ऋतुवेदाहिवस्वङ्गभूतसंख्याक्षरान्वितैः ।
दुर्गायै रक्षरक्षेति युक्तैरङ्गान्यथाचरेत् ॥ इति ॥६७॥६८॥

सौवर्णाम्बुजमध्यगां त्रिनयनां सौदामिनीसन्निभां
चक्रं शङ्खवराभयानि दधतीमिन्दोः कलां बिभ्रतीम् ।
ग्रैवेयाङ्गदहारकुण्डलधरामाखण्डलाद्यैः स्तुतां
ध्यायेद्विन्ध्यनिवासिनीं शशिमुखीं पार्श्वस्थपञ्चाननाम् ॥ ७०

एवं ध्यात्वा जपेल्लक्षचतुष्कं तद्दशांशतः ।
जुहुयाद्धविषा मन्त्री शालिभिः सर्पिषा तिलैः ॥ ७१

प्रागीरिते यजेत् पीठे देवीमङ्गादिभिः सह ।
अङ्गपूजा यथापूर्व्वं दलमूलेष्विमा यजेत् ॥ ७२

आर्य्या दुर्गा च भद्राख्या भद्रकाली ततोऽम्बिका ।
क्षेमाऽन्या वेदगर्भाख्या क्षेमङ्कर्य्यष्ट शक्तयः ॥ ७३

अस्त्राणि पत्रमध्येषु शङ्खचक्रासिखेटकान् ।
बाणकोदण्डशूलानि कपालान्तानि पूजयेत् ॥ ७४

ब्राह्म्याद्याः स्युर्दलाग्रेषु लोकपालास्ततः परम् ।
सिद्धमन्त्रः प्रयोगेषु देवीमित्थं विचिन्तयेत् ॥ ७५

आयुधध्यानं दक्षाद्यूर्ध्वयोराद्ये तदधस्तनयोरन्त्ये । अन्ये तु दक्षोर्द्धादि दक्षाधस्तनं यावत् ॥ ७० ॥

तद्दशांशत इति अयुतचतुष्टयम् । तत्र चत्वारि द्रव्याणि एकैकेनैकैकेन युतमित्यर्थः । हविषा पायसेन । शालिभिर्हैमन्तिकैः । सर्पिषा घृतेन । तिलैश्चेति चतुर्भिः ॥ ७१ ॥

यथापूर्व्वमिति । आग्नेयादिकोणेषु पुरतो दिक्षु चेति । एतच्च पूजनं कर्णिकान्तः केसरेषु अग्रे शक्तिपूजाया उपदिष्टत्वादिति । अष्ट शक्तय इति । आसां ध्यानमन्यत्रोक्तम्—

आर्य्यादिशक्तयः खेटखड्गचापधनुर्धराः ।
अहिभिर्भूषिताङ्ग्यस्ताः पूजनीया भयानकाः ॥ इति ।

ततः परमिति । वज्रादिपूजोक्ता । प्रयोगेष्विति । बहुवचनात्क्षान्त्यादौ नृसिंहबीजादिपुटितत्वम् । युद्धमारणयोः षोड़शभुजाध्यानम् । साम्बुमेघश्यामत्वं महिषोत्तमाङ्गस्थत्वं च । रक्षायामष्टभुजत्वं दूर्व्वाश्यामलाङ्गत्वं महिषोत्तमाङ्गस्थत्वं च ध्येयमित्युक्तम् ।

कालपावकसन्निभां कलितार्द्धचन्द्रशिरोरुहां
भालनेत्रविभूषणां भयदायिसिंहनिषेदुषीम् ।
चक्रशङ्खकृपाणखेटकचापबाणकरोटिका-
शूलबाहिभुजां भजे विजिताखिलासुरसैनिकाम् ॥ ७६

प्रातःस्नानरतो नित्यमष्टोत्तरसहस्रकम् ।
जपेत्तस्याशु सिद्ध्यन्ति धनधान्यादिसम्पदः ॥ ७७
अनेनैव विधानेन ग्रहक्षुद्ररिपूञ्जयेत् ।
नाभिमात्रोदके स्थित्वा देवीमर्कगतां स्मरन् ।
जपेदष्टोत्तरशतं लभेत महतीं श्रियम् ॥ ७८

तदुक्तमाचार्य्यैः—

चक्रदरखड्गखेटकशरकार्मुकशूलसंज्ञककपालैः ।
ऋष्टिमुशलकुन्तनन्दकवलयगदाभिण्डिपालशक्त्याख्यैः ॥
उद्यद्विकृतिभुजाढ्या माहिषके सजलजलदसङ्काशा ।
अरिशङ्खकृपाणखेटबाणान् सधनुःशूलकतर्जनीर्दधाना ॥
भवतां महिषोत्तमाङ्गसंस्था नवदूर्व्वासदृशी श्रियेऽस्तु दुर्गा ॥ इति

अन्यत्रापि—ज्वलदग्निनिभां सिंहस्कन्धारूढ़ां भयावहाम् ।
ध्यायेत् षोड़शबाहुं तां सम्यक् वैरिविमर्दने ॥
श्यामलाङ्गीमष्टबाहुं महिषासुरसंस्थिताम् ।
आयुःसिद्धैत्र चिन्तयेत् ताम् । इति ॥ ७२॥७३॥७४॥७५ ॥

कालपावकः प्रलयाग्निः । करोटिका कपालम् । आयुधानि दक्षैः
चक्रखड्गशरशूलानि । वामैरूर्ध्वतः शङ्खखेटकधनुःकपालानि ध्येयानि ।
ध्यानं रक्षार्थमिति ज्ञेयम् ॥ ७६॥७७ ॥

अनेनैवेति । तत्र विधानम् । प्रातःस्नानादिकम् । जपस्त्वयुतम् ।
तदुक्तम्—सौम्ये कर्म्मफलावाप्तैत्र सहस्रं प्रजपेत् मनुम् ।
उच्चाटनादिक्षुद्रेषु विशेषात्तं तथाऽयुतम् ॥ इति ॥
अत्र मन्त्रे भयशब्दात् पूर्व्वं ग्रहपदादिदानं ज्ञेयम् । ग्रहभयं क्षुद्रभयं रिपुभ
एवमग्रेऽपि चौरभयमित्यादि ज्ञेयम् । क्षुद्रशब्दार्थ उक्तो नारायणीये—
स्तम्भो विद्वेषणोच्चाटावुत्सादो भ्रममारणे । व्याधिश्चेति स्मृतं क्षुद्रम् । इ
नाभिमात्रोदक इति नद्यादौ । देवीं स्मरन्निति तन्त्रान्तरोक्तध्यानम् ।

अयुतं वटवृक्षोत्थैः सशृङ्गैरर्चितेऽनले ।
होमं समिद्वरैः कुर्य्यान्नाशयेदापदां कुलम् ॥ ७९
घोराभिचारभूतादीन् शमयेद्विधिनाऽमुना ।
अपामार्गसमिद्भिर्वा तिलैर्वा काननोद्भवैः ॥ ८०
अभीष्टसिद्धौ जुहुयादार्कैर्मन्त्री समिद्वरैः ।
सहस्रमर्कवारादि दिवसान् दश संयतः ॥ ८१
सारान् शुद्धान् समादाय शकलान्मनुनाऽमुना ।
जुहुयादेधिते वह्नौ सप्तरात्रमतन्द्रितः ॥ ८२
साधयेदखिलं शश्वदभीष्टं मन्त्रवित्तमः ।
कुमुदैर्वशयेद्विप्रान् नृपतीन् पद्महोमतः ॥ ८३
तत्पतीरुत्पलैः फुल्लैर्वैश्यान् कह्लारहोमतः ।
शूद्रान् लवणहोमेन जातीपुष्पैः सभां पुनः ॥ ८४
व्रीहिभिर्जुहुयान्नित्यं वत्सरात् व्रीहिमान् भवेत् ।
दूर्व्वाहोमेन दीर्घायुर्मधुना रत्नवान् भवेत् ॥ ८५
अन्नैरन्नसमृद्धिः स्यादाज्येन लभते धनम् ।
गोदुग्धेन गवां वृद्धिमाप्नुयान्नाऽत्र संशयः ॥ ८६

यदाहुः—शङ्खारिनिधिपात्रेष्टकरां रक्तां स्वलङ्कृताम् ।
भानुबिम्बसरोजस्थां दुर्गामितां स्फुरत्प्रभाम् ॥
अष्टोत्तरशतं नद्यां नाभिमात्रे जले स्थितः ।
संयतः प्रजपेन् मन्त्रमचिराच्छ्रीप्रसिद्धये ॥ इति ।
महतीं श्रियमिति । श्रीबीजादित्वमपि ज्ञेयम् ॥ ७८ ॥
अर्चिते अनले सशृङ्गैः साग्रभागैर्वटवृक्षोत्थैः समिद्वरैरयुतं होमं कुर्य्यादिति सम्बन्धः । काननोद्भवैस्तिलैर्जर्त्तिलैः ॥ ७९ ॥ ८० ॥
मन्त्रीति । अनेन सूर्य्यचतुरक्षरादित्वं सूचितम् । सहस्रमिति प्रत्यहम् ॥८१॥
सारानिति खादिरान् । अतन्द्रित इति । त्रिदिनमित्यप्युक्तं भवति ।
तदुक्तम्—शुद्धैः खदिरसारैस्त्रिदिनं वा सप्तरात्रकमपि । इति ।
अखिलमिति सौम्यं क्रूरं च । तत्र विशेषस्तन्त्रान्तरे—

ज्वरे ग्रहे गरे सर्पे तर्जन्या संस्पृशञ्जपेत् ।
स्मृत्वा शूलकरां देवीं तत्क्षणादेव तान् हरेत् ॥ ८७
दर्भितं साध्यनामार्णैः पत्रे मनुमिमं लिखेत् ।
कुलालमृतकृतायां तत् प्रतिमायां हृदि न्यसेत् ॥ ८८
कृतप्राणप्रतिष्ठां तां पूजितां कुसुमादिभिः ।
निधायाऽग्रे जपेन्मन्त्रमष्टोत्तरसहस्रकम् ॥ ८९
सन्ध्यासु पक्षमात्रेण ध्रुवमाप्नोति वाञ्छितम् ।
अभ्यर्च्य देवीमनले तीक्ष्णतैलेन मन्त्रवित् ॥ ९०
हुत्वाऽयुतं निधायाऽग्रे तीक्ष्णांस्त्रिंशच्छरान् पुनः ।
तेषु सम्पातयेद् भूयः स्पृष्ट्वा तान्नियुतं जपेत् ॥ ९१

नवकुम्भनिभां देवीं शूलं डमरुकं भुजैः ।
शरं चापं सौधकुम्भयुगलं दधतीं पराम् ॥
ध्यात्वा दुर्गां महाकायां भीषणास्यां सुभूषिताम् ।
आज्येन जुहुयान्मध्ये सव्ये [मध्ये] पौष्टिककर्म्मणि ॥
यदि क्षुद्रविधौ क्ष्वेलरसपूर्णघटद्वयम् ।
दधतीं चिन्तयेद्देवीं षड्भुजां प्रोक्तलक्षणाम् ॥
विलोममनुना विद्वान् शकलैर्घृतसंयुतैः ।
सारैर्विशुद्धैर्जुहुयात् पश्चिमाशामुखः सुधीः ॥ इति ।

मन्त्रवित्तम इत्यनेनाऽत्रापि सूर्य्यचतुरक्षरादित्वं सूचितम् ॥ ८२-८६ ॥

तर्जन्येति वामया । तान् ज्वरादीन् ॥ ८७ ॥

दर्भितमिति । तत्प्रकारस्त्रयोविंशे वक्ष्यते । पत्र इति भूर्जे । कुलालमृदिति । कुम्भकारस्य पात्रघटनसमये करलग्नमृत्तिका तया कृतायां प्रतिमायां द्वादशाङ्गुलायां हृदि तदिति लिखितमन्त्रं पत्रं न्यसेत् । निधायाऽग्रे इति । पीठादेरुपरि स्वपादतलाधः । सन्ध्यास्विति । पञ्चदशदिनसायंकालसन्ध्यास्वित्यर्थः । वशमायाति वाञ्छित इति क्वचित् पाठः ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥

अभ्यर्च्येति । वन्यकुसुमचन्दनैः । तीक्ष्णतैलेनेति कटुतैलेन राजिकातैलेनेति केचित् । हुत्वेति सम्बन्धः । मन्त्रविदित्यनेनैतदुक्तं भवति । स्वस्तिकादौ दुकूलावृतं पीठं संस्थाप्य तत्र शरान्निधाय तेषु देवीमावाह्य सम्पूज्य

वेधयेत् परसेनायां क्षणान्नष्टा दिशो दश।
प्राप्नुयान्नष्टसंज्ञा सा पलायनपरायणा॥ ९२
जपित्वा सितगुञ्जानां कुडवं कुलिकोदये।
विकिरेच्छत्रुसेनायां गूढः सन्नापणादिषु॥ ९३
ज्वरमारी महारोगैः पीड़िता सैन्यनायकैः।
परस्परविरोधेन नश्येद्‌ गच्छेन्म्रियेत सा॥ ९४

ततस्त्रिकोणकुण्डे अग्निमाधाय तत्रापि देवीमभ्यर्च्य हुनेदिति।
तदुक्तम्—पीठे स्वस्तिकमध्यस्थे मायाचक्रगतेऽपि वा।
विधिवत् पूजयेत् सूक्ष्मदुकूलादिसमावृते॥
निधाय निशितान् स्वर्णपुङ्खांस्त्रिंशच्छिलीमुखान्।
कात्यायनीं समावाह्य गन्धाद्यैः प्रवरैर्यजेत्॥
त्रिकोणकुण्डे पूर्वोक्तक्रमोत्पन्नविभावसोः।
आवाह्य षोड़शभुजां तामिष्ट्वा चन्दनादिभिः॥
सिद्धार्थतैलं जुहुयात् सहस्रमथवाऽयुतम्।
नियुतं तत्र लब्धेन सम्पातेन विलेपयेत्॥
उद्वास्य देवीं तत्रैव हुतसंख्यं जपेदिति।
रक्तेन तन्तुना पुङ्खसविधे वेष्टयेद्‌ घटम्॥
तेषु विद्धेषु दक्षेण धन्विना वैरिवाहिनी।
विनष्टसंज्ञा शक्रेण पालिताऽप्यनुधावति॥ इति॥

नियुतं लक्षम्॥

वेधयेदिति। एतादृशं क्रूरकर्म्म प्रतिलोममन्त्रेणेति पद्मपादाचार्य्याः। सबीजाद्येनाऽनुलोमेन वा॥ ९०॥ ९१॥ ९२॥

कुडवमिति। पलचतुष्टयम्। कुडवं चतुःपलं स्यादित्युक्तेः। कुलिकोदये विकिरेदिति। कुलिकस्य कालविशेषस्योदये। तल्लक्षणं ज्योतिषरत्नमालायाम्—

मन्वर्कदिग्वसुऋतुवेदपक्षैरर्कान्मुहूर्त्तैः कुलिका भवन्ति।
दिवा निरेकैरथ यामिनीषु ते गर्हिताः कर्म्मसु शोभनेषु॥ इति।

मनु १४ अर्क १२ दिक् १० वसु ८ ऋतु ६ वेद ४ पक्ष २। सैन्यनायकैः परस्परविरोधेन पीड़ितेत्येव। पूर्व्वहेतोर्नश्येत् भ्रश्येत्। द्वितीयहेतोर्गच्छेदिति निवृत्त्य गच्छेदित्यर्थः। समुच्चयेन तृतीयम्॥ ९२॥९३॥९४॥

सेनासंस्तम्भने मन्त्री कारस्करसमुद्भवैः ।
पुष्पैः सहस्रं जुहुयात्तत्फलैस्तां निवर्त्तयेत् ॥ ९५
अङ्गारवारे कुलिके जप्त्वा भस्म चितोद्भवम् ।
विनिक्षिपेद्रिपोर्मूर्ध्नि विद्विष्टो देशतो व्रजेत् ॥ ९६
मरुन्निपातितैः पत्रैः कारस्करसमुद्भवैः ।
तस्य पादरजोयुक्तैर्होमादुच्चाटयेदरीन् ॥ ९७
कारस्करमयीं कृत्वा प्रतिमामतिशोभनाम् ।
जप्तां प्रतिष्ठितप्राणां छेदयेदङ्गशः पुनः ॥ ९८

मन्त्रीति पृथिवीबीजादित्वं सूचितम् । ध्यानविशेषश्च—

पीतां पाशगदाशूलसायोमुष्टिलसद्भुजाम् ।
क्रूरास्यां देवतामूर्त्तिं ध्यायेत् स्तम्भनकर्म्मणि ॥ इति ॥

कारस्कर इति विषतिन्दुकः । कुचिला इति कान्यकुब्जभाषायाम् । स्तां निवर्त्तयेदिति । कारस्कारसहस्रपत्रहोमेन सेनानिवर्त्तनं कुर्य्यादित्यर्थः ।

अङ्गारेति भौमे । तत्र च दशमो मुहूर्त्तः कुलिको भवति । तस्मिन् रिपोर्मूर्ध्नि भस्म निक्षिपेदिति सम्बन्धः । जप्त्वेत्यष्टोत्तरशतमित्यादि ।

अष्टोत्तरशतं जप्तं यच्छिरसि प्रक्षिपेच्चिताभस्म । इत्युक्तेः ।

विनिक्षिपेदिति । देवीं ध्यायन् । तत्र ध्यानविशेषस्तन्त्रान्तरे—

कृष्णां करालवदनां भुजङ्गैरभिमण्डिताम् ।
मारीचूर्णादिदहनशूलराजद्भुजाकुलाम् ॥
दिगम्बरां महादुर्गां चिन्तयेद् द्वेषणादिषु ।
उन्मादभ्रमणोच्चाटकृत्येच्छाधावनोद्यताम् ॥ इति ॥

तस्य पादरजोयुक्तैरिति । तस्य वैरिणः पादरजो वामपादरज इति परमगु उच्चाटयेदिति । वायुबीजादित्वं ज्ञेयम् ॥ ९६॥९७ ॥

प्रतिमामिति षस्रवत्यङ्गुलायामाम् । यदाहुः—

मारणे दारुरूपां तां द्वादशाङ्गुलसंमिताम् ।
षस्रवत्यङ्गुलां वापि कुर्य्यान्मात्राङ्गुलैः क्रमात् ॥
होमार्थं कल्पितायास्तु तस्याः प्रोक्तो विधिः परः ।
वश्याकर्षणयोः प्रोक्तां तां कुर्य्याद् द्वादशाङ्गुलैः ॥ इति ।

काकोलूकवसायुक्तामष्टोत्तरसहस्रकम् ।
कृष्णे पक्षे चतुर्दश्यां श्मशाने हव्यवाहने ॥ ९९

जुहुयान्म्रियतेऽरातिरेवमेव दिनत्रयात् ।
उन्मत्तसमिधां होमान्मृताः स्युः शत्रवः क्षणात् ॥ १००

उलूककाकयोः पक्षैः स्ववसारक्तसंयुतैः ।
जुहुयान्निशि कान्तारे शत्रुः कालातिथिर्भवेत् ॥ १०१

जप्तामष्टोत्तरशतावृत्त्या । छेदयेदिति अष्टोत्तरसहस्रम् । अङ्गश्च इति । दक्षिणाङ्गुष्ठादि वामाङ्गुष्ठान्तम् । श्मशाने हव्यवाहन इति व्यधिकरणे सप्तम्यौ । एवमेवेति ।

तदुक्तम्—द्रुमकुड्यनिपातेन निर्वातेनाऽरिखड्गतः ।
सलिले पावके सर्पदंशान्मत्तद्विपाद् भटात् ॥
यक्षराक्षसगन्धर्वपिशाचब्रह्मराक्षसैः ।
अन्यैर्वा कारणैः क्षिप्रं नाशमेति रिपुर्ध्रुवम् ॥ इति ।

दिनत्रयादिति । चतुर्दशीत्रयादित्यर्थः । "त्रिचतुर्दशीप्रयोगादर्वाङ्म्रियते रिपुर्न सन्देहः" इत्युक्तेः । मारणे ध्यानविशेषोऽपि तन्त्रान्तरे—

कालमेघनिभां दुर्गां दन्दशूकविभूषणाम् ।
निशितं दधतीं खड्गं निजदक्षिणपाणिना ॥
सव्येन पाणिना साध्यं केशे संगृह्य कर्षतीम् ।
सिंहस्कन्धस्थितां ध्यायेन्मन्त्री मारणकर्म्मणि ॥ इति ।

अन्योऽपि विशेषः—शान्तिके पौष्टिके चापि वश्ये स्तम्भनकर्म्मणि ।
जपेत् स्वमन्त्ररक्षायै मन्त्रमष्टोत्तरं शतम् ॥
उच्चाटनोत्सादने च द्वेषणे मोहने भ्रमे ।
मारणे च जपेन्मन्त्री मनुं तद्वत् सहस्रकम् ॥ इति ।

उन्मत्तेत्यत्र ध्यानविशेषः ।

शतभङ्गाह्वयं चूर्णं कपालं गरपूरितम् ।
दधाना शाबरी दुर्गा ध्येया मादनकर्म्मणि ॥ इति ।

उन्मत्त इति । धुस्तूरः ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥

पक्षैरिति पक्षैः । स्ववसारक्तम् उलूककाकवसारक्तम् । कान्तार इति वने ॥ १०१ ॥

शत्रोः प्रतिकृतिं मन्त्री प्रतिष्ठितसमीरणाम् ।
विषोषणविलिप्ताङ्गीमत्युष्णो निक्षिपेज्जले ॥ १०२
ज्वराक्रान्तो भवेच्छीघ्रं दुग्धसेकाच्छमं नयेत् ।
तर्जनीं त्रिशिखं दोर्भ्यां धारयन्तीं भयङ्करीम् ॥ १०३
रक्तां ध्यात्वा रवेर्बिम्बे प्रजपेदयुतं मनुम् ।
मारयेदचिरादेव रिपून् बन्धुसमन्वितान् ॥ १०४
खड्गखेटकरां क्रुद्धां सन्नद्धां भानुमण्डले ।
ध्यात्वा मन्त्रं जपेन्मन्त्री नाशयेदचिरादरीन् ॥ १०५
चापबाणधरां भीमां सिंहस्थां ज्वलनोपमाम् ।
सृजन्तीं बाणनिवहान्धावन्तीं तादृशं रिपुम् ॥ १०६
ध्यात्वा जपेन्मनुमिममयुतं तोयमध्यगः ।
रिपुं च परसेनां च द्रुतमुच्चाटयेद् ध्रुवम् ॥ १०७

शत्रोः प्रतिकृतिमिति । यदि शत्रोर्जन्मनक्षत्रं ज्ञायते तदा तन्नक्ष[त्र]काष्ठमयीम् । तदज्ञाने कारस्करमयीं द्वादशाङ्गुलाम् । नक्षत्रवृक्षा [व]क्ष्यन्ते । प्रतिष्ठितसमीरणामिति कृतप्राणप्रतिष्ठाम् । उषणमिति म[रि]"मरिचं श्यामलं प्रोक्तं वल्लीजं चोषणं स्मृतम्" इति रुद्रः । प्रतीकारमाह दु[ग्ध]

तर्जनीमिति । तर्जनीमुद्रां प्रागुक्ताम् । त्रिशिखमिति त्रिशूलम् । [सन्नद्धामिति] कृतसन्नाहाम् । भानुमण्डले ध्यात्वा पूर्ववदयुतं मन्त्रं जपेदिति स[म्बन्धः ।] मन्त्रीति । वेलाकालादिज्ञः ॥१०२॥१०३॥१०४॥१०५॥

तादृशमिति । धावन्तम् । तोयमध्यग इति जान्वधोभागपर्य्यन्तम् ।

कारस्करमयीं कृत्वेति । उलूककाकयोः पत्रैरिति । तर्जनीं [त्रि]दोर्भ्यामिति । खड्गखेटकरां सन्नद्धामिति । द्रुतमुच्चाटयेद्ध्रुवमित्यादि [।] वेलाकालकलातिथिनक्षत्ररिक्तास्तस्य ग्रहचक्राष्टवर्गप्रातिलोम्यं पातालादि ज्ञात्वा तत्समये कृतं शीघ्रसिद्धिदं भवति । तत्र वेला नाम चन्द्रोद[यात्] पञ्चदशघटिकापर्य्यन्तं समुद्रस्य क्षोभो भवति सा चन्द्रवेला । तदा क्रूर[कर्म] न कुर्य्यात् । तदनन्तरं पुनः पञ्चदशघटिकापर्य्यन्तं वेला नास्ति तदा [क]ुर्य्यात् । पुनस्तदनन्तरं पञ्चदशघटिकापर्य्यन्तं वेला । पुनस्तावत्कालं सा

आनित्यकसमिद्धोमान्मुच्यते रोगशोकतः ।
पुष्पैस्तदीयैर्वशयेन्मधुरात्तैर्मतङ्गजान् ॥ १०८

रक्षायै पञ्चगव्येन लिम्पेज्जप्तेन दन्तिनः ।
गव्याज्यतिलसिद्धार्थैरानित्यकसमिद्वरैः ॥ १०९

दुग्धान्नपञ्चगव्याभ्यां तण्डुलेन घृतेन च ।
एतैः पृथक् पृथक् द्रव्यैरष्टोत्तरसहस्रकम् ॥ ११०
जुहुयाद्दिनशो विप्रान् भोजयेन्मधुरादिभिः ।
गुरवे दक्षिणां दद्याद्वस्त्राभरणसंयुताम् ॥ १११

कालस्तु—कुलिकः स्थविरो योगस्तारा वैनाशिकी कुजः ।
अष्टमो राशिरित्याद्यास्तारा: स्युः क्षुद्रकर्म्मणि ॥ इति ।
कला नाम चन्द्रकला सा शुक्ले वर्द्धते कृष्णे लुप्यति । तदष्टमीमारभ्याऽमावास्यापर्य्यन्तं कुर्य्यात् । तिथिरिक्ताः प्रसिद्धाः । नक्षत्ररिक्ता विषनाड्यः ।
अन्यत्र तु —आयुर्दायं रिपोर्ज्ञात्वा लग्नोक्तार्चानुगुण्यतः ।
तदात्विकग्रहाणां च स्थितिमष्टकवर्गकम् ॥
त्रयाणामानुकूल्येन कुर्य्यात्तदभिचारकम् ।
अन्यथा क्रूरकर्म्माणि कुर्वाणं नाशयन्ति हि ॥
तान्येव कर्म्माणि ततस्तत्त्रयप्रातिकूल्यतः ।
विदध्यादन्यथा शक्त्या नैष्फल्यं चात्मनाशनम् ॥
रिपोरष्टमलग्ने च काले त्वष्टमराशिगे ।
स्थाने कुर्य्यादनिष्टानि तद्विनाशाय साधकः ॥
पातालयोगे नीचाख्ये विषयोगे च मृत्युजे ।
नाशयोगे च दिनजम्रत्यौ क्रकचयोगके ॥
चण्डीशचण्डायुधके महाशूले च काणके ।
रक्तस्थूणे कण्टकाख्ये स्थूणे पञ्चार्कसंज्ञके ॥
कुर्य्यात्प्रयोगान् प्रत्यर्थिभङ्गाय निधनाय च ।
निग्रहाय निरीक्ष्यैवं कुर्य्यात् सिद्धिमवाप्नुयात् ॥ इति ।
अष्टमी राशिस्वक्रमन्ते वक्ष्यते । अन्ये योगाः ज्योतिःशास्त्रतो ज्ञेयाः ॥१०६॥१०७॥
आनित्यकमिति । कान्यकुब्जभाषायाम् एरञ्छि इति । गव्याज्यमित्येकम् । एतैरित्यष्टभिर्द्रव्यैः । दिनशः प्रत्यहम् । पृथक् जुहुयादिति । क्रमेण प्रथमदिने

मातङ्गाश्वतुरङ्गाश्च वर्द्धन्ते विधिनाऽमुना ।
सर्व्वव्याधिविनिर्मुक्ताः क्षुद्रपीड़ाविवर्जिताः ॥ ११२

कारयेद्ब्रह्मवृक्षेण शिल्पिनायुधपञ्चकम् ।
शङ्खखड्गरथाङ्गानि शार्ङ्गं कौमोदकीं क्रमात् ॥ ११३

पञ्चगव्येषु निःक्षिप्य तानि स्पृष्ट्वा मनुं जपेत् ।
सम्यक् पञ्चसहस्राणि तेषु सम्पातयन् पुनः ॥ ११४

तावदाज्येन जुहुयान्मन्त्रैः स्वैः पूजयेत् क्रमात् ।
उद्धृत्य पञ्चगव्येभ्यः पूर्व्ववत् प्रजपेन्मनुम् ॥ ११५

प्रथमद्रव्येण द्वितीये द्वितीयेनेति ज्ञेयम् । दिनश इति भोजयेदित्यत्राप्यन्वेति ॥ १०८ ॥ १०९ ॥ ११० ॥ १११ ॥ ११२ ॥

कारयेदिति । तालप्रमाणम् । ब्रह्मवृक्षेणेति पलाशेन । द्विजभू सफलेनेति ज्ञेयम् । शिल्पिनेति । निपुणतरेणेतिशेषः । तदुक्तमाच साधुशिल्पविदेति । रथाङ्गं चक्रम् । शार्ङ्गं धनुः । कौमोदकीं गदाम् । क्रम स्यायमर्थः । महान्तं पलाशं दिक्षु अङ्कयित्वा छित्त्वा क्रकचेन पञ्चधा मध्यभागेन शङ्खं पूर्व्वादि चतुर्दिग्भागैः खड्गादीनि कारयेदिति । तदुक्तमाच

द्विजभूरुहं महान्तं छित्त्वा निर्भिद्य पञ्चधा भूयः ।
आशाक्रमेण पञ्चायुधा विधेयाश्च साधु शिल्पविदा ॥ इति

पञ्चगव्येषु निक्षिप्येति । पलाशस्यैव पात्रं कृत्वा तन्मध्ये पञ्चगव्यं वि तत्र तानि निक्षिप्येत्यर्थः । मनुं मूलमन्त्रम् । पञ्चसहस्राणीति समु सम्यगिति प्रत्येकं सहस्रजपः । तेषु आयुधेषु सम्यक् सम्पातयन् पञ्चसहस्रेण जुहुयात् । सम्यगिति । प्रत्यायुधमेकैकसहस्ररीत्या । मन्त्रैः सप्तदशे वक्ष्यमाणैः । पूजयेदिति । प्राणप्रतिष्ठापूर्व्वं पात्र एव । क्रमा मध्यस्थशङ्खप्रभृतीत्यर्थः । पूर्व्ववदिति । पुनस्तानि स्पृशन् तावत्स ईशानसंहितायान्तु—

द्विजभूम्यां स्थितं छित्त्वा फलाढ्यं विप्रभूरुहम् ।
मूलाग्रहीनं निर्भिद्य पञ्चधा सर्व्वतः समम् ॥
मध्याद्यंशैः क्रमाच्छङ्खं नन्दकं चक्रमेव च ।
शार्ङ्गं कौमोदकीं तालप्रमाणं परिकल्पयेत् ॥

अवटान् पञ्च निखनेद्दिक्षु मध्यादिषु क्रमात् ।
अवटेष्वेषु पूर्णेषु पञ्चगव्येन साधकः ॥ ११६

आयुधानि प्रजप्तानि पञ्चघोषपुरःसरम् ।
विन्यसेत्तेषु मध्यादि पूजां कुर्य्याद्यथा पुरा ॥ ११७

वालुकाभिः समापूर्य्य मृद्भिः कुर्य्यात्समस्थलम् ।
बलिञ्च विकिरेत्तत्र तेषां मन्त्रैर्यथाक्रमम् ॥ ११८

दिक्पतिभ्यो बलिं दत्त्वा ब्राह्मणान् भोजयेत्ततः ।
दीनान्धकृपणादींश्च तोषयेद्भोजनादिभिः ॥ ११९

गुरवे दक्षिणां दद्यादात्मवित्तानुसारतः ।
यत्रैवं विहिता रक्षा देशे वा नगरे पुरे ॥ १२०

ग्रामे गेहेऽथवा तत्र वर्द्धन्ते सम्पदः सदा ।
अश्मपातादयो दोषा भूतप्रेतादिसंयुताः ॥ १२१

अभिचारकृताः कृत्यारिपुचौराद्युपद्रवाः ।
नेच्यन्ते तां दिशं भीतास्तर्जिता देवताज्ञया ॥ १२२

सपञ्चगव्ये तत्पात्रे निक्षिपेत्तं निधाय च ।
स्वस्तिके सम्यगभ्यर्च्य जपेत्पञ्चसहस्रकम् ॥
घृतेन तावद्धुताज्यसम्पातेन यथाविधि ।
आलिप्य तावद्भूयोऽपि जपेन्मन्त्रमिदं सुधीः ॥
खात्वाऽवटान् हस्तमानान् मध्ये पूर्व्वादि दिक्षु च ।
तत्र पीठं समभ्यर्च्य मूलमन्त्रेण विन्यसेत् ॥
तानि शङ्खे महादुर्गामावाह्याऽस्मिन् स्थितां यजेत् ।
तत्तदायुधमूर्त्तीश्च दिक्षूदितलक्षणाः ॥
अस्त्रमन्त्रेण परितः प्राकारं परिकल्पयेत् इति ॥ ११४ ॥ ११५ ॥

अवटानिति । हस्तमानान् । साधक इत्यनेन मूलमुच्चरन् विन्यसेदित्युक्तम् । प्रजप्तानीत्यनुवादः । विन्यसेदिति मूलेन । यथापुरेति । स्वस्वमन्त्रैः । यथाक्रममिति मध्यादि ॥ ११६ ॥ ११७ ॥ ११८ ॥ ११९ ॥ १२० ॥ १२१ ॥ १२२ ॥

पद्मं भानुदलान्वितं प्रविलिखेत्तत्कर्णिकायां पुन-
स्तारं शक्तिगबीजसाध्यसहितं तत्केसरेषु क्रमात्।
मर्दिन्या मनुसंभवान् युगलशो वर्णान् पुनः पत्रगा-
न्मन्त्रार्णान् गुणशो विधाय विलिखेदन्त्यं तदन्त्ये दले।
मातृकावर्णसंवीतं भूपुरद्वयमध्यगम्।
यन्त्रं विन्ध्यनिवासिन्याः प्रोक्तं सर्व्वसमृद्धिदम्॥ १२
रक्षाकरं विशेषेण क्षुद्रभूतादिनाशनम्।
राज्यदं भ्रष्टराज्यानां वश्यदं वश्यमिच्छताम्॥ १२५
सुतार्थिनीनां सुतदं रोगिणां रोगशान्तिदम्।
बहुना किमिहोक्तेन यन्त्रं तत् कामदो मणिः॥ १२

इति श्रीशारदातिलके एकादशः पटलः।

यन्त्रमाह पद्ममिति। भानुदलान्वितं द्वादशदलान्वितं पद्मं वि तत्कर्णिकायां शक्तिगं मायाबीजगं यद्बीजं दीर्गं सविसर्गं तत्र यत् साध्यं हितं तारं लिखेत्। एतेन द्वादशदलपद्मकर्णिकायां प्रणवं विलि मायाबीजं तत्र दीर्गं बीजं तत्र साध्यं लिखेदित्युक्तं भवति। मर्दिन्या महिषमर्दिन्याः। युगलश इत्यनेन महिषमर्दिनीमन्त्रस्यावृत्तित्रय मन्त्रार्णान् मूलमन्त्रार्णान्। गुणशस्त्रिस्त्रः। अन्त्यमेकमक्षरमन्त्ये लिखेत्॥ १२३॥ १२४॥ १२५॥ १२६॥

इति श्रीशारदातिलकटीकायां सत्सम्प्रदायकृतव्याख्यायां पदार्थादर्शाभिख्यायामेकादशः पटलः।

द्वादशः पटलः ।

अज्ञानतिमिरध्वंसि संसारार्णवतारकम् ।
आनन्दबीजमवतादतर्क्यं त्रैपुरं महः ॥ १

अथ वक्ष्ये परां विद्यां त्रिपुरामतिगोपिताम् ।
यां ज्ञात्वा सिद्धिसङ्घानामधिपो जायते नरः ॥ २

वियद्भृगुहुताशस्थो भौतिको बिन्दुशेखरः ।
वियत्तदादि केन्द्राग्निस्थितं वामाक्षिबिन्दुमत् ।
आकाशभृगुवह्निस्थो मनुः सर्गेन्दुखण्डवान् ॥ ३

एवं दुर्गामन्त्रानुक्त्वा मातृकापटले तार्त्तीयस्योद्दिष्टत्वाद्भैरवीमन्त्रं वक्तुमुपक्रमते । अज्ञानेति । त्रिपुराशब्दव्युत्पत्तिरुक्ताऽन्यत्र –

त्रिमूर्त्तिसर्गाच्च पुराभवत्वात् त्रयीमयत्वाच्च पुरैव देव्याः ।
लये त्रिलोक्या अपि पूरणत्वात् प्रायोऽम्बिकायास्त्रिपुरेति नाम ॥ इति ।

सिद्धेश्वरीमते तु—ब्रह्मविष्णुमहेशानैस्त्रिदेवैरर्चिता पुरा ।
त्रिपुरेति तदा नाम कथितं दैवतैः पुरा ॥ इति ।

अतिगोपितामित्यनेनैतदुक्तं भवति । मयाऽपि गुप्तमेव स्वरूपमुद्धृतमिति । अन्यथा विद्यां वक्ष्ये इति प्रतिज्ञाय विद्या वेद्येत्युपसंहारः अथ च मन्त्र उद्धृतः इदमसङ्गतं स्यात् । यतः "शक्त्याद्या तु भवेद्विद्या शिवाद्यो मन्त्र उच्यते" इत्युक्तेः ।

तदुक्तम्—एषा सा शाम्भवी विद्या गुप्ता कुलवधूरिव ।
कर्णात्कर्णोपदेशेन सञ्चरत्यवनीतले ॥ इति ।

सिद्धीत्यादि विनियोगोक्तिः ॥१॥२॥

मन्त्रमुद्धरति वियदिति । वियत् हः भृगुः सः हुताशो रेफः । ते तिष्ठन्त्यत्र सः सुपि स्थः बाहुलकादधिकरणे कः । भौतिक ऐ बिन्दुरनुस्वारः इत्याद्यं कूटम् । वियत् हः तदादिः सः । कः स्वरूपम् । इन्द्रो लः अग्नी रः । एते स्थिता यत्रेत्याहिताग्न्यादिः । वामाक्षि ई बिन्दुरनुस्वार इति द्वितीयं कूटम् ।

आकाशो हः भृगुः सः वह्नी रेफः मनुरौ सर्गो विसर्गः इन्दुखण्डः अनुस्वारः इति तृतीयं कूटम् । आद्यन्तयो रेफः कीलकम् । तदुक्तमाचार्य्यैर्भैरवीस्तवे—

आद्यं तृतीयमनलोर्जितमेव बीजं
कूटं द्वितीयमनलेन विराजमानम् । इति ॥३॥

वाग्भवं प्रथमं वीजं कामबीजं द्वितीयकम् ।
तृतीयं कामराजाख्यं त्रिभिर्बीजैरितीरिता ॥ ४
पञ्चकूटात्मिका विद्या वेद्या त्रिपुरभैरवी ।
ऋषिः स्याद्दक्षिणामूर्त्तिश्छन्दः पङ्क्तिः समीरितः ॥

एषां प्रत्येकं नामान्याह वाग्भवमिति । पञ्चकूटात्मिकेति । हल पञ्चव्यञ्जनसंयोगात् पञ्चकूटात्मकत्वं रेफरहितत्वेन चतुष्कूटत्वं रेफोपरि षट्कूटत्वं ज्ञेयम् । अस्यास्त्रिंशत्प्रस्तारभेदा ग्रन्थगौरवभयान्नोक्ताः । ते तन्त्र द्रष्टव्याः । आद्यं बीजं मध्यं शक्तिः अन्त्यं वा शक्तिः ।

व्यस्तबीजध्यानफलमुच्यते सारस्वतमतात्—

नवकुन्दनिभां देवीं मुक्ताजालविभूषणाम् ।
मुद्राकपालविद्याक्षमालाराजन्महाभुजाम् ॥
वाग्भवं यो महेशानि लक्षं जपति संयतः ।
कविता जायते तस्य नानावृत्तार्थशोभना ॥
रक्तां सुरतरोर्मूले विलसन्मणिपीठगाम् ।
सृणिपाशकपालेषुमातुलिङ्गधनुःकराम् ॥
रक्तैरलङ्कृतां पुष्पैर्मदाघूर्णितलोचनाम् ।
हेलाविलाससम्पन्नां नवयौवनसुन्दरीम् ॥
देवीं ध्यात्वा जपेल्लक्षं यो बीजं मध्यमं वशी ।
त्रैलोक्यं क्षोभयेदाशु पुरावत् सिद्धिभागसौ ॥
अक्षमालासुधाकुम्भमुद्रापुस्तकधारिणीम् ।
नवकुन्देन्दुसङ्काशां राजन्मौक्तिकभूषणाम् ॥
शक्तिं संविन्मयीं ध्यात्वा बीजं सारस्वतं वशी ।
यो जपेज्जायते तस्य कविता भुवि सन्तता ॥ इति ॥

तन्त्रान्तरे च—विद्याकामो वाग्भवाख्यं शुक्लवस्त्रानुलेपनः ।
मौक्तिकाभरणो भूमिगृहे जप्यात् त्रिलक्षकम् ॥
गद्यपद्यान्युद्गिरन्तीं स्वं वाणीमिति भावयन् ।
पलाशैरेव जुहुयात् पुष्पैस्त्रिमधुराप्लुतैः ॥
स जायते कविश्रेष्ठः सुन्दरीणां च वल्लभः ।
त्रिलोकी वश्यकामश्चेत् कामराजं द्वितीयकम् ॥

देवता देशिकैरुक्ता देवी त्रिपुरभैरवी ।
नाभेराचरणं न्यस्येद्वाग्भवं मन्त्रवित् पुनः ॥ ६
हृदयान्नाभिपर्य्यन्तं कामबीजं प्रविन्यसेत् ।
शिरसो हृत्प्रदेशान्तं तार्त्तीयं विन्यसेत् ततः ॥ ७
आद्यं द्वितीयं करयोस्तार्त्तीयमुभयोर्न्यसेत् ।
मूर्द्धाधारे हृदि न्यस्येद् भूयो बीजत्रयं क्रमात् ॥ ८

कस्तूरीकुङ्कुमामोदमधुरोऽरुणभूषणः ।
रक्तक्षौमाम्बरधरो जपेल्लक्षत्रयं सुधीः ॥
नेत्राञ्चलैर्मदालोलैर्वशे विदधती जगत् ।
अम्बिकेति स्वकं रूपं ध्यायन् हृष्टेन चेतसा ॥
जुहुयान्मालतीपुष्पैः शीतकर्पूरसंप्लुतैः ।
जगन्ति तस्य वश्यानि भवन्ति बहुनाऽत्र किम् ॥

वाग्विलासमधिगन्तुमना यो बीजमन्त्यमपि पुष्करलक्षम् ।
संजपेद्विमलभूषणवस्त्रोऽसौ भवेत् कविवरोऽमितकीर्त्तिः ॥
मालतीमुकुलकैर्दलदुलैश्चन्दनाम्भसि घने निमज्जितैः ।
श्रीकरी कुसुमकैर्हुतक्रिया सैव चाशु कविताकरी मता ॥ इति ॥

अत्र ग्रन्थकृताऽतिगुप्ततरत्वाद्बीजत्रयस्य दीपन्युद्धारो न कृतः । तेन च विनेयं विद्या न सिद्धिदा । अतस्तदुद्धारः सिद्धेश्वरीतन्त्राल्लिख्यते—

वागीश्वर्य्यास्तु मन्त्रे हुतवहदयितास्थानगं वाग्भवाख्यं
क्लिन्ने क्लेदिन्यपि स्यादिह तदनु महाक्षोभमित्येव योज्यम् ।
तस्मात् कुर्व्वित्यसौ चेन्मनुरयमुदितो रुद्रवर्णस्तदन्त-
स्ताराम्मोक्षं तदन्ते कुरुपदसहितं स्याच्च सम्मोहनाख्यम् ॥
बीजानां दीपनानि स्युरिह हि मनवो यैः सुदीप्तः सदैव
त्रैबीजो मन्त्रराजो भवति जपविधौ सर्व्वसम्पत्तिकारी ।
विद्यानां पारगामी युवतिजनमनःक्षोभकारी विहारी
मन्त्री स्यात् सर्व्वसम्पन्नरतिपतिसदृशो मुक्तबाधश्चिरायुः ॥ इति ॥

चैतन्याह्लादन्युद्धारः प्रथमश्लोकव्याख्यानोक्तोऽनुसन्धेयः । उत्तरषट्के तु—

आदिमेन तु सा लुप्ता मध्यमेन तु कीलिता ।
अन्तिमेन तु सा छिन्ना तेन विद्या न सिध्यति ॥

नवयोन्यात्मकं न्यासं कुर्य्याद्बीजैस्त्रिभिः पुनः ।
कर्णयोश्चिबुके भूयः शङ्खयोर्वदने पुनः ॥ ९
नेत्रयोर्नसि विन्यस्येदंसयोः पिठरे पुनः ।
ततः कूर्परयोः कुक्षौ जानुनोर्ध्वजमूर्द्धनि ॥ १०
पादयोर्गुह्यदेशे च पार्श्वयोर्हृदयाम्बुजे ।
स्तनयोः कण्ठदेशे च रत्यादिमथ विन्यसेत् ॥ ११
मूले रतिं हृदि प्रीतिं भ्रुवोर्मध्ये मनोभवाम् ।
बालाबीजैस्त्रिभिर्न्यस्येत् स्थानेष्वेषु विलोमतः ॥ १२
अमृतेशीं च योगेशीं विश्वयोनिं क्रमादिमाः ।
विलोमबीजैर्विन्यस्येन्मूर्त्तिन्यासमथाचरेत् ॥ १३

आदिमादिमनादिं च मध्यं मध्यममध्यमम् ।
अन्त्यमन्त्यमनन्त्यं च त्रिपुरा शीघ्रसिद्धिदा ॥
आदिमध्ये तु मध्यादावन्त्यमध्ये तु संस्थितौ ।
पुरःक्षोभाय जप्तव्यं विधिनाऽनेन साधकैः ॥ इति ।

अन्यत्र तु—आद्यं बीजं मध्यमे मध्यमादावन्त्यं चान्त्ये योजयित्वा जपे-
त्रैलोक्यान्तःपातिनो भूतसङ्घा वश्यास्तस्यैश्वर्य्यभाजो भवेयुः ।
आद्यं कृत्वा चावसानेऽन्त्यबीजं मध्ये मध्यं चादिमे साधकेन्द्रः ।
कुर्य्यान्नित्यं यो जपेन्मन्त्रमेनं जीवन्मुक्तः सोऽश्नुते दिव्यसिद्धिम् ॥

करयोरिति वामदक्षिणयोः ।

तदुक्तम्—हस्ततले च सव्ये दक्षाह्वये द्वितीये । इति ॥ ४॥५॥६॥७॥

नवयोन्यात्मकमिति यदुक्तं तमेवाह कर्णेति । त्रिस्त्रिस्थानैरेकैका अत्र वामाङ्गादिन्यास इति केचित् । अत एव पूजायां वामकोण इत्या- शङ्खयोरिति । ललाटपार्श्वोच्चप्रदेशयोः । त्रिकाण्डशामपि—"शङ्खो ललाटास्थि" । नसीति नासिकायाम् । पिठरे उदरे । उच्चाकारत्वा- कुक्षावित्यनेन नैकत्याद्योन्याकारतासिद्धये नाभिभागो लक्ष्यः । तदुक्तम् । योर्नाभिमण्डले न्यसेदिति । क्वचिन्नाभाविति पाठः । ध्वजो लिङ्गम् ॥८॥९॥

रत्यादीति यदुक्तं तदेवाह मूल इति । विलोमतस्त्रिभिर्बी- विन्यसेदिति सम्बन्धः । स्थानेष्वेष्विति उत्तरत्र सम्बध्यते । तत्र त्रि- नामेद रतेर्वाग्भवं प्रीतेरन्त्यं मनोभवाया मध्यमिति ।

स्वस्वबीजादिकं पूर्व्वं मूर्द्ध्नीशानमनोभवम्।
न्यसेद्वक्त्रे तत्पुरुषं मकरध्वजमात्मवित्॥ १४

हृद्यघोरकुमारादिकन्दर्पं तदनन्तरम्।
गुह्यदेशे प्रविन्यस्येद्वामदेवादिमन्मथम्॥ १५

सद्योजातं कामदेवं पादयोर्विन्यसेत्ततः।
ऊर्द्ध्वप्राग्दक्षिणोदीच्यपश्चिमेषु मुखेषु तान्॥ १६

प्रविन्यसेद्यथापूर्व्वं भृगुर्व्योमाग्निसंस्थितः।
सद्यादि पञ्चह्रस्वस्थो बीजमेषां प्रकीर्त्तितम्॥ १७

षड्दीर्घयुक्तेनाद्येन बीजेनाऽङ्गक्रिया मता।
पञ्चबाणांस्ततो न्यस्येन्मन्त्री त्रैलोक्यमोहनान्॥ १८

द्रामाद्यां द्राविणीं मूर्ध्नि द्रीमाद्यां क्षोभिणीं पदे।
क्लीं वशीकरणीं वक्त्रे गुह्ये ब्लूंबीजपूर्व्विकाम्॥ १९

यदाहुः—कामस्य कामबीजं रतिबीजं वाग्भवं समुद्दिष्टम्।
सम्मोहनाख्यमन्त्यं प्रीतिर्बीजं तथा प्रोक्तम्॥ इति।

ष्विति। पूर्व्वोक्तस्थानेषु विलोमबालाबीजैः सह अमृतेश्याद्या न्यसेदित्यन्वयः। तत्रापि विलोमत्वं पूर्व्ववदेव॥ १२॥१३॥

स्वस्वबीजादिकमिति। मूर्त्तीनां वक्ष्यमाणानि बीजानि मनोभवादीनां क्रमेण वनिताचतुर्थबाणवाग्भवकाममायाबीजानि ज्ञेयानि। उभयत्र आदिशब्दः तत्पूर्व्वत्वमात्रं बोधयति। तेनैकपद्यम्। तान् ईशानमनोभवादीन्। तेनायं प्रयोगः। ह्स्रां ईशानाय स्त्रीं मनोभवाय नम इत्यादि॥ १४॥ १५॥ १६॥

यथापूर्व्वमिति। स्वस्वबीजादिकमिति च यदुक्तं तानि बीजान्युद्धरति भृगुरिति। भृगुः सः व्योम हः अग्नी रेफः ताभ्यां सम्यग्युत इति। ऊर्द्ध्वाधोभागे क्रमेण। सद्यादिपञ्चह्रस्वा विलोमेन ओ ए उ इ अ इति॥ १७॥

षडिति। षड्दीर्घयुक्तेन बीजेन मध्यबीजेन। आद्येन बीजेन मन्त्राद्येन। सम्प्रदायात् शाक्ताद्येनेत्यपि ज्ञेयम्। तेनायं प्रयोगः। ह्स्रोः हसकल ह्रां क्लीं ह्स्रौं हृत् ५ ह्रीं क्लीं ह्स्रौं शिरः ५ ह्रू क्लीं ह्स्रौं शिखा ५ ह्रैं क्लीं ह्स्रौं वर्म्म ५ ह्रौं क्लीं ह्स्रौं नेत्रं ५ ह्रः क्लीं ह्स्रौं अस्त्रम्॥ १८॥

द्रामाद्यामिति। अत्र सर्व्वत्राचार्य्येण मस्थाने ङः पठितः। अन्यत्र तु द्रां

आकर्षणीं हृदि पुनः सर्गान्तभृगुसंयुतम् ।
सम्मोहनीं क्रमादेवं वाणन्यासोऽयमीरितः ॥ २०

भालभ्रूमध्यवदनलम्बिकाकण्ठहृत्सु च ।
नाभ्यधिष्ठानयोः पञ्च ताराद्याः सुभगादिकाः ॥ २१

न्यस्तव्या विधिना देव्यो मन्त्रिणा सुभगा भगा ।
भगसर्पिण्यथ परा भगमालिन्यनन्तरम् ॥ २२

अनङ्गाऽनङ्गकुसुमा भूयश्चाऽनङ्गमेखला ।
अनङ्गमदना सर्वा मदविभ्रमन्थराः ॥ २३

प्रधानदेवतावर्णभूषणाद्यैरलङ्कृताः ।
अक्षस्रक्पुस्तकाभीतिवरदाढ्यकराम्बुजाः ॥ २४

वाक्कामं ब्लूं पुनः स्त्रीं सस्ताराः पञ्चोदितास्त्वमी ।
न्यासं कुर्य्याद् भूषणाख्यं ततः साधकसत्तमः ॥ २५

द्रीं क्लीं ब्लूं स आदिका वाणा इति । तदुक्तं त्रिपुरासारे—

अद्रीशो मुखवृत्तवह्निसहितस्त्वाद्यं सदण्डस्त्रिमू-
र्त्याक्रान्ताननवृत्तमेव खलु तद्बीजं द्वितीयं भवेत् ॥
मुखान्तस्थितं देवराजाधिरूढं सवामेक्षणं वक्त्रपूर्व्वेण युक्तम् ।
भपूर्व्वं सवृत्तारिषष्ठस्वराढ्यं चपेशं कतुर्य्यं कपूर्व्वेण युक्तम् ॥

अद्रीशो दः मुखवृत्तम् आ वह्नी रः सदण्डः सानुस्वारः । इदमाद्यं द्रामिति त्रिमूर्त्तिना ईकारेण आक्रान्तमाननवृत्तमाकारो यस्येदृशं द्रीमिति द्वि मुखान्तः कः देवराजो लः वामेक्षणम् ई । वक्त्रपूर्व्वम् अनुस्वारः तेन तृतीयम् । भपूर्व्वं बः वृत्तारिणा लकारेण षष्ठस्वरः ऊकारः तेन ब्लूमिति बीजं भवति । कं जलं तद्बीजं वकारः तत्तुरीयं सः विसर्गः तेन सहितम् एतावता सः इति पञ्चमम् ।

हृदीत्युत्तरत्र सम्बध्यते । सर्गान्तो भृगुः सः । लम्बिकेति । स्थानविशेषः । क्वचित्कर्णिकेति पाठः । तदा “कर्णिका कर्णभूषणम्” त्रिकाण्डी । विधिनेति । चतुर्थीनमोऽन्तत्वम् । मन्त्रिणेत्यनेन समु इत्युक्तं भवति ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥

तारानेवाह । वागिति वाग्भवम् । कामः कामबीजम् । अन्यत् स

न्यसेच्छिरसि भालभ्रूकर्णाक्षियुगले नसि।
गण्डयोरोष्ठयोर्दन्तपङ्क्त्योरास्ये न्यसेत् स्वरान्॥ २६
चिबुकेऽथ गले कण्ठे पार्श्वयोः स्तनयुग्मके।
दोर्मूलयोः कूर्परयोः पाण्योस्तत्पृष्ठदेशतः॥ २७
नाभौ गुह्ये पुनश्चोर्वोर्जानुनोर्जङ्घयोस्ततः।
स्फिचोः पत्तलयोः पश्चाच्चरणाङ्गुष्ठयोर्द्वयोः॥ २८
कादिरान्तान् न्यसेद्वर्णान् स्थानेष्वेषु समाहितः।
काञ्च्यां ग्रैवेयके पश्चात् कटके हृदि गुह्यके॥ २९
कर्णकुण्डलयोर्मौलौ वलशान् षवसान् लहौ।
अष्टाविमान् प्रविन्यस्येदेवं देशिकसत्तमः।
एवं न्यस्तशरीरोऽसौ ध्यायेत् त्रिपुरभैरवीम्॥ ३०

उद्यद्भानुसहस्रकान्तिमरुणक्षौमां शिरोमालिनीं
रक्तालिप्तपयोधरां जपवटीं विद्यामभीतिं वरम्।
हस्ताब्जैर्दधतीं त्रिनेत्रविलसद्वक्त्रारविन्दश्रियं
देवीं बद्धहिमांशुरत्नमुकुटां वन्दे समन्दस्मिताम्॥ ३१

भूषणाख्यमिति। भूषणरूपैर्वर्णैर्न्यासो भूषणन्यासः। तमेवाह। ततः साधकसत्तमो न्यसेदिति। मातृकावर्णानिति शेषः। साधकसत्तम इत्यनेन सबिन्दुत्वं तत्तत्स्थाने भूषणरूपत्वेन ध्यानं चोक्तम्॥ २५॥

न्यासस्थानान्येवाह शिरसीति। कण्ठस्तन्मणिर्गलस्तदधोभागः। अत्र कर्णादिषु द्विद्वि वर्णन्यासः। भ्रूस्थाने एकम्। पाण्योरेकम्। तत्पृष्ठदेशे एकमिति सम्प्रदायविदः। स्फिक्शब्देनोच्चत्वसाम्याद् गुल्फौ लक्ष्येते। कटके मूर्द्धन्यो लः। हृदि तालव्यः शः कर्णकुण्डलयोर्मूर्द्धन्यदन्त्याविति विवेक इति देशिकसत्तम इत्येतेनोक्तम्॥ २६॥२७॥२८॥२९॥३०॥

उद्यदिति। शिरसां मुण्डानां माला यस्यां सा तामिति विग्रहः। रक्तेति रक्तचन्दनम्। आयुधध्यानं दक्षाद्यूर्द्ध्वयोराद्ये तदधःस्थयोरन्त्ये। दक्षोर्द्ध्वतः वामाधःपर्य्यन्तमिति केचित्। अत्र ध्यानान्तरं बाणबीजपूर्व्वकं पञ्चमुद्रा रिपुवक्त्रगम्या दर्शयेत्॥ ३१॥

दीक्षां प्राप्य जपेन्मन्त्रं तत्त्वलक्षं जितेन्द्रियः ।
पुष्पैर्भानुसहस्राणि जुहुयाद् ब्रह्मवृक्षजैः ॥ ३२

त्रिमध्वक्तैः प्रसूनैर्वा करवीरसमुद्भवैः ।
पद्मं वसुदलोपेतं नवयोन्याढ्यकर्णिकम् ॥ ३३

इच्छादिशक्तिभिर्युक्तं भैरव्याः पीठमर्चयेत् ।
इच्छा ज्ञाना क्रिया पश्चात् कामिनी कामदायिनी ॥ ३४

दीक्षां प्राप्येति । शक्तिदीक्षां प्राप्येत्यर्थः । सा च तन्त्रान्तर सिद्धेश्वरीमतादितो ज्ञेया । तत्त्वभानुशब्दयोः सरूपाणामित्येकशेषः । तत्त्वलक्षं षट्त्रिंशल्लक्षम् । होमस्तु षट्त्रिंशत्सहस्रं पलाशकुसुमैः । इयं चतुःकूटस्य संख्या । त्रिमध्वक्तैः पयोमधुघृतयुक्तैः । केचित् पयःस्थाने शर्करामाहुः । इदमुभयत्र सम्बध्यते । तत्त्वलक्षं चतुर्विंशतिलक्षम् । होमस्तु चतुर्विंशतिसहस्रं करवीरैः । इयं संख्या पञ्चकूटस्य । तत्त्वलक्षं द्वादशलक्षम् । तन्त्रान्तरे द्वादशतत्त्वानामप्युपदिष्टत्वात् । तदुक्तं प्रयोगसारे—

अतो द्वादशतत्त्वानि वदन्त्येके विपश्चितः । इति ।

तन्मते प्रसूनैर्वेति वाशब्दः समुच्चये मिलित्वोभयैर्द्वादशसहस्रं होमः । इयं च संख्या षट्कूटस्येति ज्ञेयम् । तदुक्तमाचार्य्यैः—

दीक्षां प्राप्य विशिष्टलक्षणयुजः सत्सम्प्रदायाद् गुरो-
र्लब्ध्वा मन्त्रममुं जपेत् सुनियतस्तत्त्वार्द्धलक्षावधि ।
स्वाद्वक्तैश्च नवैः पलाशकुसुमैः सम्यक्समिद्धेऽनले
मन्त्री भानुसहस्रकं प्रतिहुनेदश्वारिसूनैरपि ॥ इति ॥

तत्र तत्त्वानि षट्त्रिंशच्चतुर्विंशतिः अर्द्धं द्वादश । भान्तीति भानवः षट्त्रिंशत्तत्त्वानि चतुर्विंशतितत्त्वानि द्वादशादित्याश्चेति पद्मपादाचार्य्यैः व्याख्यातम् । अत्रापि भानुशब्दार्थोऽयमेव ज्ञेयः ॥ ३२॥३३ ॥

पूजायन्त्रमाह पद्ममिति । नवयोन्याढ्यकर्णिकं पद्ममस्याः पूजायन्त्रमिति शेषः । तदुद्धारप्रकार उच्यते—

द्वितीयादिद्विद्विभागे योनी सन्ध्यध्वनाग्निना ।
भित्त्वा ध्वंशगुणान् वृत्तान् बहिः पद्मं समुद्धरेत् ॥

अस्यार्थः । यथेच्छप्रमाणं वृत्तं कृत्वा तत्प्राक्सूत्रं चतुर्धा विभज्य तत्रैकं भागम् उर्द्धतस्त्यक्त्वा द्वितीयं भागमारभ्य तृतीयभागान्तम् अधराग्रत्र्यस्रं कृत्वा ततो

रती रतिप्रिया नन्दा नवमी स्यान्मनोन्मनी ।
वरदाभयधारिण्यः संप्रोक्ता नव शक्तयः ॥ ३५

वाग्भवं लोहितो रायै श्रीकण्ठः लोहितोऽनलः ।
दीर्घवान् यै परा पश्चादपरायै हसौः पुनः ॥ ३६
सदाशिवमहाप्रेतं ङेऽन्तं पद्मासनं नमः ।
अनेन मनुना दद्यादासनं श्रीगुरुक्रमम् ॥ ३७
प्राङ्मध्ययोन्यन्तराले पूजयेत् कल्पयेत् पुनः ।
पञ्चभिः प्रणवैर्मूर्त्तिं तस्यामावाह्य देवताम् ॥ ३८
पूजयेदागमोक्तेन विधानेन समाहितः ।
तारा वाक् शक्तिः कमला हसखफ्रें हसौः स्मृताः ॥ ३९

मध्यादारभ्य चतुर्थान्तं द्वितीयमधराग्रं त्र्यस्रं कृत्वा तदुभयसन्धिभेदिप्रथमभागमारभ्य ऊर्द्ध्वाग्रं तृतीयान्तपर्य्यन्तं त्र्यस्रं कुर्य्यादिति। तदुक्तम्—

वह्नेः पुरद्वितयवासवयोनिमध्यसम्बद्धवह्निवरुणीशसमाश्रितास्त्रि । इति ।

वरदाभयधारिण्य इति स्मरणमात्रम् । चतुर्थपटल एवासां ध्यानस्योक्तत्वात् ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥

पीठमन्त्रमुद्धरति वागिति । वाग्भवं बालाद्यबीजम् । लोहितः पः । रायै स्वरूपम् । श्रीकण्ठः अकारः । अनलो रः दीर्घवानाकारयुक्तः तेन रा इति । यै परा इति स्वरूपम् । अपरायै स्वरूपम् । परा अपरायै इत्यत्र तु सन्धिः । हसौः इति पिण्डम् । सदाशिवमहाप्रेतान्तं स्वरूपम् । प्रेतमिति द्वितीया शब्दकर्म्मणि । ङेऽन्तं चतुर्थ्येकवचनान्तं पद्मासनं तेन पद्मासनाय ॥ ३६॥३७ ॥

प्राङ्मध्ययोन्यन्तराले श्रीगुरुक्रमं पूजयेदिति सम्बन्धः । श्रीगुरुक्रमस्तु त्रिविधः । दिव्यौघः सिद्धौघो मानवौघश्चेति । तत्र परप्रकाशानन्द परमेशानन्दपरमशिवानन्दकामेश्वर्यानन्दमोक्षानन्दकामानन्दामृतानन्दा दिव्यौघः । ईशानतत्पुरुषाघोरवामसदानन्दाः सिद्धौघः । मानवौघस्तु स्वस्वगुरुसंप्रदायात् ज्ञेयः । पीठस्योत्तरभागे गुरुपङ्क्तिं प्रपूजयेत् इति । सामान्यविधेः अपवादोऽयं प्राङ्मध्ययोन्यन्तराल इति ॥ ३८ ॥

आगमोक्तेनेत्युत्तरषट्कप्रोक्तेन । आगमशब्दव्युत्पत्तिरुक्ता तन्त्रान्तरे—

आगतं शिववक्त्रात्तु गतं तु गिरिजामुखे ।
मतं च वासुदेवस्य तस्मादागम उच्यते ॥ इति ।

वामकोणे यजेद्देव्या रतिमिन्दुसमप्रभाम् ।
रतिं पाशधरां सौम्यां मदविभ्रमविह्वलाम् ॥ ४०
प्रीतिं दक्षिणकोणस्थां तप्तकाञ्चनसन्निभाम् ।
अङ्कुशं प्रणतिं दोर्भ्यां धारयन्तीं समर्चयेत् ॥ ४१
अग्रे मनोभवां रक्तां रक्तपुष्पाद्यलङ्कृताम् ।
इक्षुकार्मुकपुष्पेषून्धारयन्तीं शुचिस्मिताम् ॥ ४२
अङ्गान्यभ्यर्चयेत् पश्चाद्यथापूर्व्वं विधानवित् ।
दिक्ष्वग्रे च निजैर्मन्त्रैः पूजयेद्बाणदेवताः ॥ ४३
हस्ताब्जैर्धृतपुष्पेषुप्रणामा भूतसप्रभाः ।
अष्टयोनिष्वष्ट शक्तीः पूजयेत् सुभगादिकाः ॥ ४४
मातरो भैरवाङ्कस्था मदविभ्रमविह्वलाः ।
अष्टपत्रेषु सम्पूज्या यथावत् कुसुमादिभिः ॥ ४५
लोकपालांस्ततो दिक्षु तेषामस्त्राणि तद्बहिः ।
पूर्व्वजन्मकृतैः पुण्यैर्ज्ञात्वैनां परदेवताम् ॥ ४६
यो भजेदुक्तमार्गेण स भवेत् संपदां पदम् ।
एवं सिद्धमनुर्मन्त्री साधयेदिष्टमात्मनः ॥ ४७

अत एव समाहितः सावधान इत्युक्तिः । पञ्चभिः प्रणवैरिति यदुक्तं तानेवाह तारा इति । वाक् वाग्भवम् । शक्तिर्मायाबीजम् । कमला श्रीबीजम् । अन्यत्पिण्डद्वयम् । रतिप्रीत्योर्ध्यानि एकहस्तेऽस्त्रं द्वितीये नमस्कारः ॥ ३९॥४०॥४१॥४२ ॥

यथापूर्व्वमिति । आग्नेयादिषु केसरेषु मध्ययोन्यन्तरे चतुर्दिक्षु च । विधानविदित्यनेन मध्ययोनिबाह्यदेश इत्युक्तम् ॥ ४३ ॥

हस्ताब्जैरिति । सव्यहस्ते बाणः अन्यहस्ते नमस्कारः । तदुक्तम्—

द्राविण्याद्याः क्रमशः सर्वाः सर्व्वाभरणशोभिताः समदाः ।
सव्यकरकलितबाणाः शेषकरैः कृतनमस्काराः ॥ इति ।

भूतसप्रभा इति । पृथिव्यादिवर्णतुल्यवर्णा इत्यर्थः । सुभगादिका इति यथान्यस्ताः ॥ ४४ ॥

मातरइति । चण्डिकान्ताः । तदुक्तमाचार्य्यैः—

मातृगणं सचण्डिकान्तं दलेष्वपि यजेदसिताङ्कताद्यैः । इति ।

यथावदित्यनेन दीर्घाद्या मातरो ह्रस्वाद्या भैरवा इत्युक्तम् । सम्पदां पदमित्य

जुहुयादरुणाम्भोजैरष्टोषैर्मधुराप्लुतैः ।
लक्षसंख्यं तदर्द्धं वा प्रत्यहं भोजयेद् द्विजान् ॥ ४८
वनिता युवती रम्याः पूजयेद् देवताधिया ।
होमान्ते धनधान्याद्यैस्तोषयेद् गुरुमात्मनः ॥ ४९
एवं कृते जगद्वश्यो रमाया भवनं भवेत् ।
रक्तोत्पलैस्त्रिमध्वक्तैररुणैर्वा हयारिजैः ॥ ५०
पुष्पैः पयोऽन्नैः सघृतैर्होमो विश्वं वशं नयेत् ।
वाक्सिद्धिं लभते मन्त्री पलाशकुसुमैर्हुतात् ॥ ५१
कर्पूरागुरुसंयुक्तं गुग्गुलुं जुहुयात् सुधीः ।
ज्ञानं दिव्यमवाप्नोति तेनैव स भवेत् कविः ॥ ५२
क्षीराक्तैरमृताखण्डैर्होमः सर्व्वापमृत्युजित् ।
दूर्व्वाभिरायुषे होमः क्षीराक्ताभिर्दिनत्रयम् ॥ ५३

नेनास्याः सम्पत्प्रदेत्यपि नामेति सूचितं भवति ॥ ४५॥४६॥४७॥४८॥४९ ॥

जगन्ति वश्यानि यस्येति बहुव्रीहिः । रमाया भवनं भवेदिति । तत्र ध्यानविशेषः—

मातुलिङ्गलिपिपात्रपङ्कजैः शोभमानकरपङ्कजां शिवाम् ।
संविचिन्त्य खलु पौष्टिकक्रियां कुर्व्वतो भवति भूतिरञ्जसा ॥ इति ।

हयारिजैरिति करवीरजैः । सघृतैः पयोन्नैर्वेति तृतीयः पक्षः । वशं नयेदिति । ध्यानविशेषो यथा—

पाशाङ्कुशोद्यतकरामरुणां प्रसन्नां माणिक्यवज्रहरितैरपि भूषिताङ्गीम् ।
मूर्त्तिं विचिन्त्य विदधीत पुरोक्तमार्गाद्वश्यक्रियां च नयनाञ्जनकानि मन्त्री ॥

इति । भवेत्कविरिति । ध्यानविशेषः संविच्छास्त्रे—

सारस्वतमयीं मूर्त्तिमादिमूर्त्तिसमन्विताम् ।
यः स्मरेत् द्वादशान्ते स्यात् सोऽचिराद्वाक्पतिर्भवेत् ॥ इति ।

अमृता गुडूची । अपमृत्युजिदिति । ध्यानविशेषो गौतमेनोक्तः—

कुर्य्याच्छान्तिककर्म्माणि शुक्लवस्त्रां विचिन्त्य ताम् ।
वराभयसुधाकुम्भपुस्तकायुधधारिणीम् ॥ इति ॥५०॥५१॥५२॥५३॥

गिरिकर्णीभवैः पुष्पैर्ब्राह्मणान् वशयेद्धुतात् ।
कह्लारैः पार्थिवान् पुष्पैस्तद्वधूः कर्णिकारजैः ॥ ५४
मल्लिकाकुसुमैर्हुत्वा राजपुत्रान् वशं नयेत् ।
कोरण्टकुसुमैर्वैश्यान् वृषलान् पाटलोद्भवैः ॥ ५५
अनुलोमविलोमान्तःस्थितसाध्याह्वयान्वितम् ।
मन्त्रमुच्चार्य्य जुहुयान्मन्त्री मधुरलोलितैः ॥ ५६
सर्षपैः पटुसंमिश्रैर्वशयेत् पार्थिवान् चणात् ।
अनेनैव विधानेन तत्पत्नीस्तत्सुतानपि ॥ ५७
जातीबिल्वफलैः पुष्पैर्मधुरत्रयलोलितैः ।
नरनारीनरपतीन् होमतो वशयेद् ध्रुवम् ॥ ५८
मालतीवकुलोद्भूतैः पुष्पैश्चन्दनलोलितैः ।
जुहुयात् कवितां मन्त्री लभते वत्सरान्तरे ॥ ५९
मधुरत्रयसंयुक्तैः फलैर्बिल्वसमुद्भवैः ।
जुहुयाद्वशयेल्लोकं श्रियमाप्नोति वाञ्छिताम् ६०
पाटलैः कुमुदैः कुन्दैरुत्पलैर्नागचम्पकैः ।
नन्द्यावर्त्तैर्विकसितैः कृतमालैर्जुहोति यः ॥ ६१
जायते वत्सरादर्वाक् श्रिया विजितपार्थिवः ।
साज्यमन्नं प्रजुहुयाद्भवेदन्नसमृद्धिभाक् ॥ ६२
कस्तूरीकुङ्कुमोपेतं कर्पूरं जुहुयाद्वशी ।
कन्दर्पादधिकं सद्यः सौन्दर्य्यमधिगच्छति ॥ ६३
लाजान् प्रजुहुयान्मन्त्री दधिक्षीरमधुप्लुतान् ।
विजित्य रोगानखिलान् स जीवेच्छरदां शतम् ॥ ६४

गिरिकर्णी अपराजिता। पटु लवणम्। नन्द्यावर्त्तैर्गन्धतगरैः। कृतमालै राजवृक्षजैः। पाटलैरित्यादिना विकसितैरिति विशेषणात् पुष्पैरिति लभ्यते।

पाद्द्वयं मलयजं पादं कुङ्कुमकेसरम् ।
पादं गोरोचनायाश्च तानि पिष्ट्वा हिमाम्भसा ॥ ६५
विदध्यात्तिलकं भूयो यान् पश्येद् यैर्विलोक्यते ।
यान् स्पृशेत् स्पृश्यते यैर्वा वश्याः स्युस्तस्य तेऽचिरात् ॥ ६६
कर्पूरकपिचोराणि समभागानि कल्पयेत् ।
चतुर्भागा जटामांसी तावती रोचना मता ॥ ६७
कुङ्कुमं सप्तभागं स्याद् दिग्भागं चन्दनं मतम् ।
अगुरुर्नवभागः स्यादिति भागक्रमेण च ॥ ६८
हिमाद्भिः कन्यया पिष्टमेतत् सर्व्वं सुसाधितम् ।
आदाय तिलकं भाले कुर्य्याद् भूमिपतीन् नरान् ॥ ६९
वनितां मदगर्वाढ्यां मदोन्मत्तान् मतङ्गजान् ।
सिंहव्याघ्रान् महासर्पान् भूतवेतालराक्षसान् ।
दर्शनादेव वशयेत् तिलकं धारयन्नरः ॥ ७०

मध्याद्यं नवयोनिषु प्रविलिखेद्बीजानि वर्णांस्त्रिशो
गायत्र्याः पुनरष्टपत्रविवरेष्वालिख्य लिप्या वृतम् ।
भूबिम्बद्वितयेन मन्मथयुजा कोणेषु संवेष्टितं
यन्त्रं त्रैपुरमीरितं त्रिभुवनप्रक्षोभकं श्रीप्रदम् ॥ ७१

अस्मिन् यन्त्रे समावाह्य सम्यक् सम्पूज्य देवताम् ।
होमेन कृतसम्पातं लाक्षालोहत्रयावृतम् ॥ ७२

हिमाम्भसा नीहारोदकेन ॥ ५४—६६ ॥

कपि रक्तचन्दनम् । चोरं कचूरं शटीति यावत् । दिग्भागं दशभागम् । कन्यया पिष्टमिति । कृष्णाचतुर्दशीरात्रौ श्मशाने सम्प्रदायेन पिष्टम् । सुसाधितमिति एतन्मन्त्रजप्तम् ॥ ६७॥६८॥६९॥७० ॥

यन्त्रमाह मध्येति । प्रविलिखेत् प्रादक्षिण्येन एवं त्रिरावृत्तिर्भवति । गायत्र्यास्त्रिपुरागायत्र्याः । लिप्या मातृकया । भूबिम्बद्वितयेन परस्परव्यतिभिन्नेन । मन्मथबीजं भैरव्या एव ॥ ७१॥७२॥७३ ॥

विधृतं बाहुना यन्त्रं युद्धेषु विजयावहम्।
वादे वाग्विजयं कुर्य्यात् कवित्वं पुष्कलं दिशेत्।
आयुरारोग्यमित्राणि पुत्रान् पौत्रान् विवर्द्धयेत्॥ ७३

कामं षट्कोणमध्ये लिखतु पुनरिमं षट्सु कोणेषु पश्चात्
पत्रेषु द्व्यष्टसंख्येष्वमुमथ पुरतो व्योमबीजेन वीतम्।
क्षौणीबिम्बान्तरस्थं भुजदललिखितं रोचनाकुङ्कुमाभ्यां
प्रोक्तं सौभाग्यसम्पन्निरुपमकविताकीर्त्तिदं यन्त्रमेतत्॥ ७४

वह्नेर्गेहयुगान्तरस्थमदने मायां लिखेद्वाग्भवम्।
षट्कोणेष्वथ सन्धिषु प्रविलिखेद्धुङ्कारमावेष्टयेत्।
स्त्रींबीजेन समीरितं त्रिभुवनप्रक्षोभकं त्रैपुरं
यन्त्रं पञ्चमनोभवात्मकमिदं सौन्दर्य्यसंपत्करम्॥ ७५

यन्त्रान्तरमाह काममिति। कामं भैरवीमध्यबीजम्। इमं कामम्। द्व्यष्टसंख्येषु षोड़शसंख्येषु। अमुं कामम्। व्योमबीजं हं। भुजदलं भूर्जपत्रम्॥ ७४॥

यन्त्रान्तरमाह वह्नेरिति। मदने प्रसिद्धे। वाग्भवं प्रसिद्धम्। सन्धिष्विति। कोणानभितो वृत्तमध्ये। स्त्रींबीजेनेत्येकत्वं विवक्षितम्। सर्व्वं स्त्रींबीजमध्ये लिखेदित्यर्थः। तदुक्तम्—

मनोभवस्य सकले कुक्षौ तदेतत् क्षिपेत्। इति।

पञ्चमनोभवात्मकमिति। पञ्चभिः कामबीजैर्यन्त्रस्योद्धृतत्वात्। पञ्चकाममन्त्रा यथा—कपञ्चमं शुचिनयनान्तसंयुतं सवामदृक्पवनगुणान्वितः करः।
रविस्वरो हरिहयविष्णुषष्ठवद्वनं ततस्तर उपरान्वितो भृगुः॥
तेषां शिरःसु विदधीत बुधोऽर्धचन्द्रा-
नेवं मया निगदिताः खलु पञ्च कामाः॥ इति।

कं जलं तद्बीजं वः तत्पञ्चमो हः। शुची रेफः नयनान्त ईं तेन मायाबीजम्। वामदृगोकारः पवनात् यकाराद् गुणः तृतीयो लः। तदन्वितः करः ककारस्तेन कामबीजम्। रविस्वरः द्वादशस्वर ऐ। हरिहयो लः विष्णुरकारः तस्मात् षष्ठ जकारः तद्युक्तं वनं बकारस्तेन ब्लूं। तरस्वरूपम्। उः परो यस्मात्तेन ईं तद्युक्तो भृगुः सकारस्तेन स्त्री। सर्व्वे सार्धचन्द्राः सानुस्वाराः॥ ७५॥

अधरो बिन्दुमानाद्यो ब्रह्मेन्द्रस्थः शशीयुतः ।
द्वितीयं भृगुसर्गाढ्यो मनुस्तात्तीयमीरितम् ॥ ७६
एषा बालेति विख्याता त्रैलोक्यवशकारिणी ।
जपपूजादिकं सर्व्वमस्याः पूर्व्ववदाचरेत् ॥ ७७

बालाबीजैस्त्रिभिरित्युद्दिष्टं बालामन्त्रमुद्धरति अधर इति। अधरो बिन्दु-मान् ऐं। ब्रह्मा ककारः इन्द्रो लः शशी बिन्दुः ई स्वरूपम्। तेन क्लीं। भृगुः सः सर्गो विसर्गः तेनाढ्यो मनुरौ तेन सौः इति। अन्यत्र सबिन्दुरुक्तः। तदुक्तं सनत्कुमारे—अष्टमस्य तृतीयं तु चतुर्दशसमन्वितम्।
दण्डकुण्डलमेतद्धि सारस्वतमुदाहृतम् ॥ इति ॥

अस्या विद्यायाः शाप इति त्रिपुरासारे। तदुद्धारो यथा—
देव्या शप्ता येन विद्येयमाद्या पूर्व्वं तेन प्राणहीनाऽभवत् सा ॥
शिवशक्तिबीजमतएव शम्भुना निहितं तयोरुपरि पूर्व्वबीजयोः ।
अकुलं कुलोपरि च मध्यमाधरे दहनं ततः प्रभृति सोर्जिताऽभवत् ॥ इति ।

पूर्व्ववदित्युक्तत्वात्। प्रथमबीजस्य वाग्भवमिति नाम। मध्यस्य कामबीजमिति। तृतीयस्य शक्तिरिति। एतत्प्रसिद्धैरेव पूर्व्वमग्रेऽपि वाग्भवकामशब्देनोभयोर्व्यवहार इति ज्ञेयम्। अतएवांशतः अत्रोद्धारः। व्यस्ताव्यस्तजपध्यानादि पूर्व्वोक्तमत्राप्यनु-सन्धेयम्। अन्त्यं सबिन्दु बीजं मध्यं शक्तिः। तदुक्तम्—
अमुष्य मन्त्रस्य रदान्तयुक्तं बीजं सदण्डं लकुलीशपूर्व्वम्।
शक्तिस्तु साखण्डलकर्णपूर्व्वं सहार्द्धजैर्वा त्वकमाननान्तम् ॥ इति ॥

अन्यैस्त्वेवन्मध्यमबीजस्य नित्यामन्त्रत्वमप्युक्तम्।

यदाहुः—नित्या भूत्वा जपेत् कामबीजमिष्टार्थसिद्धये ।
पञ्चाङ्गस्वाद्यबीजेन विन्यसेन्मुखपञ्चके ॥
षड्दीर्घेण षडङ्गानि कृत्वा नित्यां निजेष्टदाम् ।
मदिराम्भोधिमध्यस्थरक्तपङ्कजमध्यगाम् ॥
सुरूपां कुङ्कुमप्रख्यामाकुञ्चितशिरोरुहाम् ।
चतुर्भुजां महादेवीं पाशाङ्कुशधरां शिवाम् ॥
वामेतरकरासक्तकपालापूरितासवाम् ।
वामहस्तसमासक्तकपालासवदायिनीम् ॥
आत्माभेदेन तां ध्यात्वा मन्त्रं लक्षं शनैर्जपेत् ।

मान्मथं त्रिपुरादेवि विद्महे पदमीरयेत्।
उक्त्वा कामेश्वरि पदं प्रवदेद्धीमही ततः॥ ७८
तदन्ते प्रवदेद् भूयस्तन्नः क्लिन्ने प्रचोदयात्।
गायत्र्येषा समाख्याता त्रैपुरी सर्व्वसिद्धिदा॥ ७९
स्तुत्याऽनया त्वां त्रिपुरे स्तोष्येऽभीष्टफलाप्तये।
यया व्रजन्तितां लक्ष्मीं मनुजाः सुरपूजिताम्॥ ८०

ब्रह्मादयस्तुतिपदैरपि सूक्ष्मरूपां
जानन्ति नैव जगदादिमनादिमूर्त्तिम्।
तस्माद्वयं कुचनतां नवकुङ्कुमाभां
स्थूलां स्तुमः सकलवाङ्मयमातृभूताम्॥ ८१
सद्यःसमुद्यतसहस्रदिवाकराभां
विद्याक्षसूत्रवरदाभयचिह्नहस्ताम्।
नेत्रोत्पलैस्त्रिभिरलङ्कृतपद्मवक्त्रां
त्वां तारहाररुचिरां त्रिपुरे भजामः॥ ८२

मधूकपुष्पैर्जुहुयाद्दशांशं मन्त्रसिद्धये॥
नित्यक्लिन्नोक्तमार्गेण पूजां कुर्य्यादतन्द्रितः।
राजानं राजपत्नीं च वशीकर्त्तुं य इच्छति॥
स तस्योरः समारुह्य मनसा तन्मयो जपेत्।
यन्नामसहितं कृत्वा नित्यां विद्यां जपेन्नरः॥
तामाकर्षयते नित्यं वशीकुर्य्याच्च भूपतिम्।
अनया मातृकां देवीं ग्रथित्वा नियुतं जपेत्॥
त्रैलोक्यमखिलं तस्य वशे तिष्ठति दासवत्।
न्यस्तमत्वाङ्गुलीं बद्ध्वा क्षोभिणीं नाम पुष्कलाम्॥
शय्यागतः स्मरेन्नित्यमिष्टामाकर्षकृज्जपेत्॥ इति।

क्षोभिणी मुष्टिः॥ ७६॥७७॥

गायत्रीमुद्धरति मान्मथमिति। प्रसिद्धं मान्मथम्। अन्यत् स्वरूपम्॥७८॥७९॥

त्रिपुरास्तुतिमारभते स्तुत्येति। यया स्तुत्या॥ ८०॥८१॥

तार उज्ज्वलो यो हारस्तेन रुचिराम्। मुक्ता शुद्धौ च तारः स्यादित्यमरः॥८२॥

सिन्दूरपुञ्जरुचिरं कुचभारनम्रं
जन्मान्तरेषु कृतपुण्यफलैकगम्यम् ।
अन्योन्यभेदकलहाकुलमानभेदै-
र्जानन्ति किं जड़धियस्तव रूपमम्ब ॥ ८३

स्थूलां वदन्ति मुनयः श्रुतयो गृणन्ति
सूक्ष्मां वदन्ति वचसामधिवासमन्ये ।
त्वां मूलमाहुरपरे जगतां भवानि
मन्यामहे वयमपारकृपाम्बुराशिम् ॥ ८४

चन्द्रावतंसकलितां शरदिन्दुशुभ्रां
पञ्चाशदक्षरमयीं हृदि भावयन्ति ।
त्वां पुस्तकं जपवटीममृताढ्यकुम्भं
व्याख्यां च हस्तकमलैर्दधतीं त्रिनेत्राम् ॥ ८५

शम्भुस्त्वमद्रितनयाकलितार्द्धभागो
विष्णुस्त्वमम्ब कमलापरिबद्धदेहः ।
पद्मोद्भवस्त्वमसि वागधिवासभूमि-
स्तेषां क्रियाश्च जगति त्रिपुरे त्वमेव ॥ ८६

आश्रित्य वाग्भवभवांश्चतुरः परादीन्
भावान् पदेषु विहितार्थमुदीरयन्तीम् ।
कण्ठादिभिश्च करणैः परदेवतां त्वां
संविन्मयीं हृदि कदापि न विस्मरामि ॥ ८७

अन्योन्यं परस्परं यो भेदकलहस्तेनाकुलानि यानि मानानि प्रमाणानि तद्भेदैस्तद्विशेषैः ॥ ८३॥८४॥८५॥८६ ॥

वाग्भवबीजेनाकारसाम्यात् त्रिकोणमाधारमण्डलमुच्यते । तत्र भवान् तदुत्पन्नान् । तत्र यद्यपि पराया एवोत्पत्तिस्तथापि अन्यासामपि तत्स्थूलरूपत्वात्तथोक्तिः । यद्वा वाग्भवं कुण्डलिनी तद्भवांस्तदुत्पन्नान् ।

"शक्तिः कुण्डलिनीति या निगदिता आद्यैमसंज्ञा" इत्युक्तेः ।

एवम्भूतांश्चतुरः परादीन् परापश्यन्तीमध्यमावैखरीरूपान् भावान् । पदेषु स्थानेषु आधारनाभिकण्ठमुखेषु क्रमादाश्रित्य कण्ठादिभिः करणैर्विहितार्थ-

आकुंच्य वायुमवजित्य च वैरिषट्क-
मालोक्य निश्चलधिया निजनासिकाग्रम् ।
ध्यायन्ति मूर्ध्नि कलितेन्दुकलावतंसं
त्वद्रूपमम्ब कृतिनस्तरुणार्कबिम्बम् ॥ ८८

त्वं प्राप्य मन्मथरिपोर्वपुरर्द्धभागं
सृष्टिं करोषि जगतामिति वेदवादः ।
सत्यं तदद्रितनये जगदेकमात-
र्नोचेदशेषजगतः स्थितिरेव न स्यात् ॥ ८९

पूजां विधाय कुसुमैः सुरपादपानां
पीठे तवाम्ब कनकाचलगह्वरेषु ।
गायन्ति सिद्धवनिताः सह किन्नरीभि-
रास्वादितासवरसारुणनेत्रपद्माः ॥ ९०

विद्युद्विलासवपुषः श्रियमावहन्तीं
यान्तीं स्ववासभवनाच्छिवराजधानीम् ।
सौषुम्णमार्गकमलानि विकाशयन्तीं
देवीं भजे हृदि परामृतसिक्तगात्रीम् ॥ ९१

आनन्दजन्मभवनं भवनं श्रुतीनां
चैतन्यमात्रतनुमम्ब समाश्रयामि ।
ब्रह्मेशविष्णुभिरभिष्टुतपादपद्मां
सौभाग्यजन्मवसतिं त्रिपुरे यथावत् ॥ ९२

मोप्सितार्थम् उदीरयन्तीम् ॥ ८७ ॥

वायुं प्राणापानरूपम् । वैरिषट्कं कामक्रोधलोभमोहमदमत्सररूपम् ॥ ८८ ॥

मन्मथरिपोः पुरुषस्य ब्रह्मणो वाऽर्द्धभागं सन्निधिम् । तत् सत्यं वेदवादत्वात् । विपक्षे प्रतिकूलं तर्कमाह नोचेदिति । त्वदधिष्ठानाभावादिति भावः ॥ ८९ ॥

स्ववासभवनात् मूलाधारात् । शिवराजधानीं सहस्रदलकमलम् । सुषुम्णायां भवं सौषुम्णं तदेव मार्गं येषां तानि । क्वचित् सौषुम्णसञ्ज्ञकमलानीति पाठः । कमलान्याधारादीनि सहस्रान्तानि ॥ ९०॥९१ ॥

आनन्दजन्मभवनं श्रुतीनां भवनमिति व्यस्तं रूपकद्वयम् ॥ ९२ ॥

शब्दार्थभावि भुवनं सृजतीन्दुरूपा
या तद्विभर्ति पुनरर्कतनुः स्वशक्त्या ।
वह्न्यात्मिका हरति तत् सकलं युगान्ते
तां शारदां मनसि जातु न विस्मरामि ॥ ९३

नारायणीति नरकार्णवतारिणीति
गौरीति खेदशमनीति सरस्वतीति ।
ज्ञानप्रदेति नयनत्रयभूषितेति
त्वामद्रिराजतनये विबुधा वदन्ति ॥ ९४

ये स्तुवन्ति जगन्मातः श्लोकैर्द्वादशभिः क्रमात् ।
त्वामनुप्राप्य वाक्सिद्धिं प्राप्नुयुस्ते परां गतिम् ॥ ९५
वाङ्मायाकमलास्तारं नमोऽन्ते भगवत्यथ ।
श्रीमातङ्गीश्वरि वदेत् सर्व्वजनमनोहरि ॥ ९६
सर्व्वादि मुखराज्यन्ते सर्व्वादिमुखरञ्जिनि ।
सर्व्वराजवशं पश्चात् करि सर्व्वपदं वदेत् ॥ ९७
स्त्रीपुरुषवशं ब्रह्मा नेत्रमग्न्यासनं पुनः ।
सर्व्वदुष्टमृगवशङ्करि सर्व्वभृगुस्त्वव ॥ ९८

शब्दार्थयोर्भावः सत्ता यत्र तत् । शारं कर्म्मफलं द्यति खण्डयतीति शारदा चिच्छक्तिः ॥ ९३॥९४ ॥

द्वादशभिरिति सद्य इत्यादिभिः विस्मरामीत्यन्तैः । आद्यपद्यद्वयस्य मुखबन्धरूपत्वाच्छेषयोरपि स्वरूपफलनिर्देशात् । अथच द्वादशभिरिति पदेन कोशभेदात् द्युमणिमालानामकः प्रबन्ध उक्तः । तल्लक्षणमुक्तं भामहेन—

अथ द्युमणिमाला स्यात् पद्यैर्द्वादशभिः समैः ।
प्रत्येकं नायकोत्कर्षप्रकाशनपरायणैः ॥
मुखबन्धे श्लोकयुग्मं तथा शेषे द्वयं मतम् ।
कृता द्युमणिमालेयं कीर्त्तिवृद्धिकरी नृणाम् ॥ इति ॥ ९५ ॥

राजमातङ्गिनीमन्त्रमुद्धरति वागिति । वाक् वाग्भवम् माया शक्तिबीजम् । कमला श्रीबीजम् तारः प्रणवः । नमोऽन्ते नम इत्यस्यान्ते । ब्रह्मा कः । नेत्रमिकारः अग्न्यासनं तेन रि । भृगुः सः स्व व स्वरूपम् । रविर्मकारः

शङ्करि स्यात् सर्व्वलोकममुकं शिवयुग्रविः ।
वशमानय जायाग्नेरष्टाशीत्यक्षरो मनुः ॥ ९९

न्यासान्मन्त्री तनौ कुर्य्याद्वक्ष्यमाणान् यथाक्रमम् ।
शिरो ललाटभ्रूमध्ये तालुकण्ठगलोरसि ॥ १००

अनाहते भुजद्वन्द्वे जठरे नाभिमण्डले ।
स्वाधिष्ठाने गुह्यदेशे पादयोर्दक्षिणान्ययोः ॥ १०१

मूलाधारे गुदे न्यस्येत् पदान्यष्टादश क्रमात् ।
गुणैकद्विचतुःषड्भिर्वसुषट्पर्व्वताष्टभिः ॥ १०२

दशपङ्क्त्यष्टवेदाग्निचन्द्रयुग्मगुणाक्षिभिः ।
पदक्लृप्तिरियं प्रोक्ता मन्त्रवर्णैर्यथाक्रमम् ॥ १०३

रत्याद्या मूलहृदयभ्रूमध्येषु विचक्षणः ।
वाक्शक्तिलक्ष्मीबीजाद्या मातङ्ग्यन्ताः प्रविन्यसेत् ॥ १०४

शिरोवदनहृद्गुह्यपादेषु विधिवन् न्यसेत् ।
हृल्लेखां गगनां रक्तां भूयो मन्त्री करालिकाम् ॥ १०५

महोच्छुष्मां स्वनामादिवर्णबीजपुरःसराः ।
मातङ्ग्यन्ताः षडङ्गानि ततः कुर्व्वीत साधकः ॥ १०६

शिवयुगेकारयुक्तः तेन मे । दक्षिणामूर्त्तिः ऋषिः गायत्रीच्छन्दः माया बी
स्वाहा शक्तिः ॥ ९६॥९७॥९८॥९९ ॥

कण्ठस्तन्मणिर्गलस्तदधोभागः । अनाहते हृदये । गुह्यदेशे लिङ्गे
दक्षिणान्ययोरिति सार्व्वत्रिकोऽपि क्रमः क्वचिद्वक्तव्य इत्यत्रोक्तः ॥१००॥१०१॥१०

पदविभागमाह गुणेति । गुणास्त्रयः पर्वताः सप्त पङ्क्तिर्दश वेदाश्चत्वा
अग्नयस्त्रयः चन्द्र एकः अक्षि द्वयम् ॥ १०२ ॥ १०३ ॥

रत्याद्या इत्यादिशब्देन प्रीतिमनोभवे । बीजाद्या इति समुच्चितबीजा
इत्युक्तम् । मातङ्ग्यन्ता इति प्रत्येकम् । ऐं क्लीं श्रीं रत्यै मातङ्ग्यै नम इत्या
प्रयोगः । एवमग्रेऽपि ॥ १०४ ॥

विधिवदिति । पञ्चमुखेष्वपि न्यसेदित्युक्तम् । स्वनाम्नां ये आदिवर्णाः
एव बीजानि । तत्पुरःसराः तदाद्या इति पूर्व्वोक्तबीजापवादः । मातङ्ग्य

वर्णैश्चतुर्भिर्विंशत्या हृत् त्रयोदशभिः शिरः ।
शिखाऽष्टादशभिः प्रोक्ता वर्म्म तावद्भिरक्षरैः ॥ १०७

स्यात् त्रयोदशभिर्नेत्रं द्वाभ्यामस्त्रं समीरितम् ।
विभक्तैर्मूलमन्त्रार्णैर्वर्णन्यासमथाचरेत् ॥ १०८

मूर्द्धपादास्यगुह्येषु हृदम्भोजे प्रविन्यसेत् ।
द्राविणीं क्षोभिणीं भूयो वर्द्धनीं मोहनीं पुनः ॥ १०९

आकर्षणीं स्वनामादिबीजाद्या शुभलक्षणाः ।
मातङ्ग्यन्तांस्ततो न्यस्येन्मन्मथान् वदनांसयोः ॥ ११०

पार्श्वकक्ष्योर्नाभिदेशे कटिपार्श्वांसके पुनः ।
बीजत्रयादिकान्मन्त्री मन्मथं मकरध्वजम् ॥ १११

मदनं पुष्पधन्वानं पञ्चमं कुसुमायुधम् ।
षष्ठं कन्दर्पनामानं मनोभवरतिप्रियौ ॥ ११२

मातङ्ग्यन्तास्तनौ न्यस्येत् स्थानेष्वेतेषु मन्त्रवित् ।
प्रथमाऽनङ्गकुसुमा भूयोऽन्याऽनङ्गमेखला ॥ ११३

अनङ्गमदना तद्वदनङ्गमदनातुरा ।
अनङ्गमदनवेगा भूयश्चाऽनङ्गसंभवा ॥ ११४

सप्तम्यनङ्गभुवनपालिनी स्यादथाऽष्टमी ।
अनङ्गशशिरेखाऽन्या मातङ्ग्यन्ताः समीरिताः ॥ ११५

इत्यस्य पश्चात्तनेन सम्बन्धः । ततः साधकः विभक्तैर्मूलमन्त्रार्णैः षड़ङ्गानि कुर्वीतेति सम्बन्धः । साधक इत्यनेन ज्ञानैश्वर्य्यादियोगः सूचितः ।

विभागमाह वर्णैरिति ॥ १०५॥१०६॥१०७॥१०८ ॥

स्वनामेति । स्वनामादौ बीजाद्याः पूर्व्वोक्तद्रामादिबीजादिकाः मातङ्ग्यन्ता न्यसेदिति सम्बन्धः । शुभलक्षणा इत्यन्वर्थाभिधाना इत्यर्थः ॥ १०९॥११० ॥

ततो मातङ्ग्यन्तान् मन्मथान् न्यसेदिति सम्बन्धः । वदनांसयोरिति वामांसादारभ्य न्यासः । बीजत्रयादिकानिति मन्त्राद्यबीजत्रयाद्यान् ॥११०॥१११॥११२॥

समीरिता एता मातङ्ग्यन्ताः । तनौ एतेषु पूर्व्वोक्तस्थानेषु न्यसेदिति सम्बन्धः ।
॥ ११३॥११४॥११५ ॥

विन्यस्तव्यास्तनौ मूलेऽधिष्ठाने मणिपूरके ।
हृत्कण्ठास्ये भ्रुवोर्मध्ये मस्तके मन्त्रिणा ततः ॥ ११६
आद्ये लक्ष्मीसरस्वत्यौ रतिः प्रीतिश्च कान्तिका ।
शान्तिः पुष्टिस्तथा तुष्टिर्मातङ्गीपदशेखराः ॥ ११७
मूलमन्त्रं प्रविन्यस्येन्निजमूर्द्धनि मन्त्रवित् ।
आधारदेशेऽधिष्ठाने नाभौ पश्चादनाहते ॥ ११८
कण्ठे वक्त्रे भ्रुवोर्मध्ये मस्तके विन्यसेत् क्रमात् ।
ब्राह्म्याद्याः पूर्व्वमुद्दिष्टा मातङ्गीपदपश्चिमाः ॥ ११९
एषु स्थानेषु विन्यस्येदसिताङ्गादिभैरवान् ।
मातङ्ग्यन्तान् न्यसेन्मन्त्री मूलमन्त्रं स्वमूर्द्धनि ॥ १२०
आधारदेशेऽधिष्ठाने नाभौ पश्चादनाहते ।
कण्ठदेशे भ्रुवोर्मध्ये बिन्दौ भूयः कलापदे ॥ १२१
निरोधिकायामर्द्धेन्दौ नादनादान्तयोः पुनः ।
उन्मन्यां विष्णुवक्त्रे च ध्रुवमण्डलके शिवे ॥ १२२
मातङ्ग्यन्ताः प्रविन्यस्येद्वामां ज्येष्ठामतः परम् ।
रौद्रीं प्रशान्तिं श्रद्धाख्यां पुनर्माहेश्वरीमथ ॥ १२३
क्रियाशक्तिं सुलक्ष्मीं च सृष्टिसंज्ञां च मोहिनीम् ।
प्रमथां श्वासिनीं विद्युल्लतां चिच्छक्तिमप्यथ ॥ १२४

मूले मूलाधारे। अधिष्ठाने लिङ्गमूले। मणिपूरके नाभौ। मातङ्गीपदशेखरा मातङ्ग्यन्ता एता मन्त्रिणा तनौ विन्यस्तव्या इति सम्बन्धः। पूर्व्वमिति षष्ठे। मातङ्गीपदं पश्चिममन्तिमं यासां ताः ॥ ११६॥११७॥११८॥११९ ॥

एषु पूर्व्वोक्तस्थानेषु मातङ्ग्यन्तान् असिताङ्गादिभैरवान् नवमोक्तान् विन्यसेदिति सम्बन्धः ॥ १२० ॥

भ्रुवोर्मध्य इत्यारभ्य शिवान्तमूर्द्ध्वोर्द्ध्वादिस्थानानि ज्ञातव्यानि ॥ १२१॥१२२ ॥

मातङ्ग्यन्ता इमाः प्रविन्यसेदिति सम्बन्धः। क्रियाशक्तिमित्येका सृष्टिसंज्ञामित्येका प्रमथामित्येका सुन्दरानन्दामित्येका ॥ १२३॥१२४॥१२५ ॥

ततश्च सुन्दरानन्दां नन्दबुद्धिमिमाः क्रमात् ।
शिरोभालहृदाधारेष्वेता बीजत्रयादिकाः ॥ १२५
मातङ्ग्यन्ताः प्रविन्यस्येद्यथावद्देशिकोत्तमः ।
मातङ्गीं महदाद्यां तां महालक्ष्मीपदादिकाम् ॥ १२६
सिद्धलक्ष्मीपदाद्यां तां मूलमाधारमण्डले ।
न्यस्य तेनैव कुर्वीत व्यापकं देशिकोत्तमः ।
एवं न्यस्तशरीरोऽसौ चिन्तयेदात्मदेवताम् ॥ १२७

ध्यायेयं रत्नपीठे शुककलपठितं शृण्वतीं श्यामलाङ्गीं
न्यस्तैकाङ्घ्रिं सरोजे शशिशकलधरां वल्लकीं वादयन्तीम् ।
कह्लाराबद्धमालां नियमितविलसच्चूलिकां रक्तवस्त्रां
मातङ्गीं शङ्खपत्रां मधुमदविवशां चित्रकोद्भासिभालाम् ॥ १२८

अयुतं प्रजपेन्मन्त्री तद्दशांशं मधूकजैः ।
पुष्पैस्त्रिमधुरोपेतैर्जुहुयान्मन्त्रसिद्धये ॥ १२९
त्रिकोणकर्णिकं पद्ममष्टपत्रं प्रकल्पयेत् ।
अष्टपत्रावृतं बाह्ये वृत्तं षोडशभिर्दलैः ॥ १३०
चतुरस्रसमायुक्तं कान्त्या दृष्टिमनोहरम् ।
एतस्मिन् पूजयेत् पीठे नव शक्तीः क्रमादिमाः ॥ १३१

एता वक्ष्यमाणाः । यथावद्देशिकोत्तम इत्यनेन बीजत्रयादिकान् मन्त्रीत्यादौ एता बीजत्रयादिका इत्यन्ते मध्ये च मन्त्रविन् मन्त्रिणा मन्त्रविन् मन्त्रीति चोक्तत्वात् मध्ये या देवतास्तासामपि बीजत्रयादित्वं ज्ञेयमित्युक्तम् ।

आदिशब्दार्थमाह मातङ्गीमिति । महदाद्यां तां महामातङ्गीम् । तेनैवेति मूलेन ॥ १२५॥१२६॥१२७ ॥

ध्यायेयमिति । चूलिका केशबन्धः । शङ्खपत्रं शङ्खताटङ्कम् । चित्रकं तिलकम् । तथा च त्रिकाण्डशाम् । "तमालपत्रतिलकचित्रकाणि विशेषकम्" इति । अत्र ध्यानान्तरं वीणायोनिमुद्रे दर्शयेत् ॥ १२८॥१२९ ॥

त्रिकोणकर्णिकमिति योनिकर्णिकम् । पूर्व्ववदिति यथान्यस्ता वाम-कोणादि । एवमग्रेऽपि यथान्यासमेव पूजा । सा यथापूर्व्वमिति तुर्य्योक्त-

विभूतिरुन्नतिः कान्तिः सृष्टिः कीर्त्तिश्च सन्नतिः ।
व्युष्टिरुत्कृष्टिरर्द्धिश्च मातङ्गीपदपश्चिमाः ॥ १३२

सर्व्वान्ते शक्तिकमलासनाय नम इत्यथ ।
वाक्शक्तिलक्ष्मीबीजाद्यो मनुरासनसंज्ञकः ॥ १३३

मूलेन मूर्त्तिं सङ्कल्प्य तस्यामावाह्य देवताम् ।
अर्चयेद्विधिनाऽनेन वक्ष्यमाणेन मन्त्रवित् ॥ १३४

रत्याद्यास्त्रिषु कोणेषु पूजयेत् पूर्व्ववत् सुधीः ।
हृल्लेखाद्याः पञ्च पूज्या मध्ये दिक्षु च मन्त्रिणा ॥ १३५

पाशाङ्कुशाभयाभीष्टधारिण्यो भूतसप्रभाः ।
अङ्गानि पूजयेत्पश्चाद्यथापूर्व्वं विधानवित् ॥ १३६

बाणानभ्यर्चयेद्दिक्षु पञ्चमं पुरतो यजेत् ।
दलमध्येषु सम्पूज्या अनङ्गकुसुमादयः ॥ १३७

पाशाङ्कुशाभयाभीष्टधारिण्योऽरुणविग्रहाः ।
पत्राग्रेषु पुनः पूज्या लक्ष्म्याद्या वल्लकीकराः ॥ १३८

बहिरष्टदलेष्वर्च्या मन्मथाद्या मदोद्धताः ।
अपराङ्गनिषङ्गाढ्याः पुष्पास्त्रेक्षुधनुर्धराः ॥ १३९

पत्रस्था मातरः पूज्या ब्राह्म्याद्याः प्रोक्तलक्षणाः ।
तदग्रेष्वर्चयेद्विद्वानसिताङ्गादिभैरवान् ॥ १४०

पुनः षोड़शपत्रेषु पूज्याः षोड़श शक्तयः ।
वामाद्याः कलवीणाभिर्गायन्त्यः श्यामविग्रहाः ॥ १४१

चतुरस्रचतुर्दिक्षु चतस्रः पूजयेत् पुनः ।
मातङ्ग्याद्या मदोन्मत्ता वीणाललितपाणयः ॥ १४२

स्थानेषु । विधानविदिति कर्णिकायाम् । दिक्ष्विति दिक्केसरेषु । पुनरनन्तरम् । वल्लकी वीणा ॥ १३०—१३८ ॥

बहिरष्टदलेषु दलमूलेषु । अपराङ्गे पृष्ठभागे । निषङ्गस्तूणीरः तेनाढ्याः । पुष्पास्त्रं पुष्पबाणः । प्रोक्तलक्षणाः षष्ठपटलोक्तध्यानाः ॥ १३९—१४२ ॥

आग्नेयकोणे विघ्नेशं दुर्गां नैशाचरे यजेत्।
वायव्ये वटुकं पश्चादैशान्ये क्षेत्रपं यजेत्॥ १४३
लोकपाला बहिः पूज्या वज्राद्यैरायुधैः सह।
मन्त्रेऽस्मिन् साधिते मन्त्री साधयेदिष्टमात्मनः॥ १४४
मल्लिकाजातिपुन्नागैर्होमाद्भाग्यालयो भवेत्।
फलैर्बिल्वसमुद्भूतैस्तत्पत्रैर्वा हुताद्भवेत्॥ १४५
राजपुत्रस्य राज्याप्तिः पङ्कजैः श्रियमाप्नुयात्।
उत्पलैर्वशयेद्विश्वं लक्ष्मीपुष्पैस्तथा नरः॥ १४६
बन्धूकपुष्पैर्बकुलैर्जवोत्थैः किंशुकोद्भवैः।
वश्याय जुहुयान्मन्त्री मधुना सर्व्वसिद्धये॥ १४७
लवणैर्मधुरोपेतैर्हुत्वा कर्षति सुन्दरीम्।
वंजुलस्य समिद्धोमो वृष्टिं वितनुतेऽचिरात्॥ १४८
क्षीराक्तैरमृताखण्डैर्होमो नाशयति ज्वरम्।
दूर्व्वाभिरायुराप्नोति कदम्बैर्वश्यमाप्नुयात्॥ १४९
अन्नवानन्नहोमेन तण्डुलैर्धनवान् भवेत्।
सर्व्वं त्रिमधुरोपेतं होमद्रव्यमुदाहृतम्॥ १५०
नन्द्यावर्त्तभवैः पुष्पैर्होमो वाक्सिद्धिदायकः।
निम्बप्रसूनैर्जुहुयादीप्सितां श्रियमश्नुते।
पलाशकुसुमैर्होमात्तेजस्वी जायते नरः॥ १५१

आग्नेयकोण इति। इयं पूजा सर्व्वशक्तिमन्त्रसाधारणीति ज्ञेयम्। अत एव सर्व्वशक्तिमन्त्राणामन्ते उक्ता॥ १४३॥१४४॥

मल्लिकेति त्रितये पुष्पैरिति ज्ञेयम्। फलैरित्यग्रे वच्यमाणत्वात्॥१४५॥१४६॥

बन्धूकपुष्पैरिति। पुष्पपदोपादानात् सान्निध्यात् बकुलादित्रयमपि पुष्पम्। कदम्बैरित्यपि पुष्पैः। सर्व्वमिति। अन्यगुणानवरुद्धं पूर्व्वोक्तमग्रिमं च॥ १४७॥१४८॥१४९॥१५०॥१५१॥

चन्दनागरुकर्पूररोचनाकुङ्कुमादिभिः ।
वश्याय जुहुयान्मन्त्री वशयेदखिलं जगत् ॥ १५२

एतानि जप्त्वा तिलकं कुर्य्याल्लोकप्रियो भवेत् ।
निर्गुण्डीमूलहोमेन निगडान्मुच्यते नरः ॥ १५३

निम्बतैलान्वितैर्लोणैर्होमः शत्रुविनाशनः ।
हरिद्राचूर्णसंमिश्रैर्लवणैः स्तम्भयेत्परान् ॥ १५४

रसवद्भिः फलैः पक्वैः पुष्पैः परिमलान्वितैः ।
हुत्वा सम्यगवाप्नोति साधकः सर्व्वमीप्सितम् ॥ १५५

देवतां जगतामाद्यां मातङ्गीमिष्टदायिनीम् ।
अवाप्तुमिष्टतां वाचं भूषयेद्रत्नमालया ॥ १५६

आराध्य मातश्चरणाम्बुजं ते
ब्रह्मादयो विश्रुतकीर्त्तिमापुः ।
अन्ये परं वाग्विभवं मुनीन्द्राः
परां श्रियं भक्तिभरेण चान्ये ॥ १५७

चन्दनेति शक्तिगन्धाष्टकम् । तेन आदिशब्देन जटामांसीकचूररक्तचन्दनानि । वशयेदिति । अष्टद्रव्यहोमसमुदायफलम् । एतानीति कर्पूरकपिचौरादि समभागानीति पूर्वमन्त्रप्रयोगोक्तभागक्लृप्तानीत्यर्थः । तिलकमिति । कन्यया हिमोदकेन कृष्णचतुर्दश्यां निशि पिष्टेन एतन्मन्त्रजप्तेन कृतम् ॥ १५२॥१५३ ॥

निम्बतैलान्वितैरिति । तत्तैलाकृष्टिप्रकारो यथा—

बीजानि जलपिष्टानि कांस्यपात्रे खरातपे ।
स्थापयेत्तस्य तत्तैलं निःसरत्येव नाऽन्यथा ॥ इति ॥

परान् शत्रून् ॥ १५४॥१५५ ॥

मातङ्गीस्तुतिमारभते देवतामिति । रत्नमालेति प्रबन्धनाम । तद्योगात् स्तुतिनामापि । तल्लक्षणमुक्तं भामहेन—

नेत्रप्रसिद्धनामाङ्कं श्लोकयुग्मं शुभावहम् ।
कुर्य्यादाद्यन्तयोस्तस्य शिखाबन्धं समाधिना ॥
सुभङ्गिः शोभना सा स्यात् रत्नमाला नवाधिका ।
मालायां नवरत्नादौ रचितायामिति क्रमात् ॥

नमामि देवीं नवचन्द्रमौले-
र्मातङ्गिनीं चन्द्रकलावतंसाम् ।
आम्नायवाग्भिः प्रतिपादितार्थं
प्रबोधयन्तीं शुकमादरेण ॥ १५८

विनम्रदेवासुरमौलिरत्नै-
र्नीराजितं ते चरणारविन्दम् ।
भजन्ति ये देवि महीपतीनां
व्रजन्ति ते सम्पदमादरेण ॥ १५९

मातङ्गलीलागमने भवत्याः
शिञ्जानमञ्जीरमिषाद्भजन्ते ।
मातस्त्वदीयं चरणारविन्द-
मकृत्रिमाणां वचसां निगुम्फाः ॥ १६०

पदात्पदं शिञ्जितनूपुराभ्यां
कृतार्थयन्ती पदवीं पदाभ्याम् ।
आस्फालयन्ती कलवल्लकीं तां
मातङ्गिनी मद्धृदयं धिनोतु ॥ १६१

नीलांशुकाबद्धनितम्बबिम्बां
तालीदलेनाऽर्पितकर्णभूषाम् ।
माध्वीमदाघूर्णितनेत्रपद्मां
घनस्तनीं शम्भुवधूं नमामि ॥ १६२

भवन्त्येकादश श्लोकाः पण्डितप्रमुदाकराः ॥ इति ॥ १५६ ॥

नवचन्द्रमौलेर्देवीं पट्टराज्ञीमिति सम्बन्धः ॥ १५७॥१५८॥१५९ ॥

अकृत्रिमाणां वचसां विगुम्फा वेदाः ॥ १६० ॥

पदात्पदं पदेपदे इत्यर्थः । कृतार्थयन्ती स्वगमनेनेति शेषः । धिनोतु प्रीणयतु ॥ १६१॥१६२ ॥

तड़िल्लताकान्तमनर्घ्यभूषं
चिरेण लक्ष्यं नवरोमराज्या ।
स्मरामि भक्त्या जगतामधीशे
वलित्रयाङ्कं तव मध्यबिम्बम् ॥ १६३

नीलोत्पलानां श्रियमाहरन्तीं
कान्त्या कटाक्षैः कमलाकराणाम् ।
कदम्बमालाञ्चितकेशपाशां
मातङ्गकन्यां हृदि भावयामः ॥ १६४

ध्यायेयमारक्तकपोलकान्तं
बिम्बाधरन्यस्तललामरम्यम् ।
आलोलनीलालकमायताक्षं
मन्दस्मितं ते वदनं महेशि ॥ १६५

स्तुत्याऽनया शङ्करधर्म्मपत्नीं
मातङ्गिनीं वागधिदेवतां ताम् ।
स्तुवन्ति ये भक्तियुता मनुष्याः
परां श्रियं नित्यमुपाश्रयन्ति ॥ १६६

इति श्रीशारदातिलके द्वादशः पटलः ।

कदाचिल्लक्ष्यं कदाचिदलक्ष्यमिति तडिल्लताकान्तम् । अनर्घ्यभूषं [अलब्ध... निश्चित्य वपुषोऽकरणात् स्वच्चेत् शरीरस्थितिः कथमित्याह चिरेणानुमेयं... प्रत्यक्षदृश्यमिति भावः ॥ १६३ ॥

कान्त्या देहकान्त्या नीलोत्पलानां श्रियमाहरन्तीं कटाक्षैः कमलाक... श्रियमाहरन्तीमिति सम्बन्धः । मातङ्गकन्यामिति । मातङ्गपुत्रीरूपामित्यर्थः ॥१...

बिम्बाधर एव न्यस्तं ललामं भूषाविशेषः तेन रम्यम् ॥ १६५॥१६६ ॥

इति श्रीशारदातिलकटीकायां सत्सम्प्रदायकृतव्याख्यायां
पदार्थादर्शाभिख्यायां द्वादशः पटलः ।

त्रयोदशः पटलः ।

अथ वक्ष्ये गणपतेर्मन्त्रान् सर्व्वार्थसिद्धिदान् ।
यान् लब्ध्वा मानवा नित्यं साधयन्ति मनोरथान् ॥ १

पञ्चान्तकं शशिधरं बीजं गणपतेर्विदुः ।
गणकः स्यान्मुनिश्छन्दो निवृद्विघ्नोऽस्य देवता ॥ २

षड्दीर्घभाजा बीजेन कुर्य्यादङ्गक्रियां मनोः ॥ ३

"मुख्ये पुष्पाञ्जलिं कृत्वा गणेशाभ्यर्चनं भवेत्" इत्युक्तेः शक्तिमन्त्रानुक्त्वा क्रमप्राप्तान् गणपतिमन्त्रान् वक्तुमुपक्रमते अथेति । सर्व्वार्थसिद्धिदानिति विनियोगोक्तिः ॥१॥

गणपतिबीजमुद्धरति पञ्चान्तकमिति । पञ्चान्तको गकारः शशी बिन्दुस्तद्युतम् तेन गं इति । अथ च शशी विसर्गस्तद्युतः गः इत्यपि भवति । "सर्गः शक्तिर्निशाकरः" इत्युक्तेः । गोपनायैवमुद्धारः । इदं द्वयं उत्तरगार्ग्योक्तम् । पूजाप्रयोगादिकमुभयोः समानम् । केचन औकारयुतमाहुः ।

तदुक्तं प्रयोगसारे—बीजमिन्दुमदौयुक्तं कृत्तोयं तथैव च । इति ।
नारायणीये तु—खान्तं सान्तविषं सबिन्दुसकलं बिन्द्वौयुतं केवलम् ।
पञ्चैतानि पृथक् फलं विदधते बीजानि विघ्नेशितुः ॥ इति ॥

आचार्य्यैस्तु प्रणवादिरुद्धृतः—

चतुर्थीयो विलोमेन तारादिर्बिन्दुसंयुतः ।
वैघ्नो मन्त्रो हृदन्तोऽर्चाविधौ होमे द्विठान्तकः ॥
गणकः स्यादृषिश्छन्दो निवृद्विघ्नोऽस्य देवता ।
बीजेन दीर्घयुक्तेन दण्डिनाऽङ्गक्रिया मता ॥ इति ॥

गकारो बीजं बिन्दुः शक्तिः । अन्यत्र सर्गः शक्तिः ॥ २ ॥

षडङ्गमाह षडिति । प्रयोगसारे पञ्चाङ्गमप्युक्तम्—

आदौ गणं जयायोक्त्वा स्वाहा हृदयमुच्यते ।
एकदंष्ट्राय सम्भाष्य हुंफड्विद्याच्छिरस्ततः ।
शिखाप्यचलशब्दादिकर्णिनत्यन्ततो नमः ॥
कवचं गजवक्त्राय नमो नम इतीरितम् ।
महोदराय चण्डाय हुंफडित्यस्त्रमिष्यते ॥
एतान्यङ्गानि विन्यस्येत्पञ्चोक्तानि मनीषिभिः ।
सप्रांशुना वा बीजेन षडङ्गान्यपि योजयेत् ॥ इति ॥ ३ ॥

सिन्दूराभं त्रिनेत्रं पृथुतरजठरं हस्तपद्मैर्दधानं
दन्तं पाशाङ्कुशेष्टान्युरुकरविलसद्बीजपूराभिरामम्।
बालेन्दुद्योतिमौलिं करिपतिवदनं दानपूरार्द्रगण्डं
भोगीन्द्राबद्धभूषं भजत गणपतिं रक्तवस्त्राङ्गरागम्॥ ४

आयुधध्यानं तु ऊर्द्ध्वस्थवामदक्षयोरङ्कुशपाशौ। अधःस्थयोः स्वदन्तवरदे। सर्व्वोऽपि गणपतिरेकदन्तो ध्येयः। सदन्तो दक्षिणपार्श्वे। द्वितीयस्य ध्यानं यथा—

ध्यायेत् स्वैक्येन देवं वृहदुदरतनुं तं चतुर्बाहुमेक-
दन्तं पाशाङ्कुशाढ्यं गजमुखमकणं दन्तभक्ष्ये दधानम्॥ इति॥

पुष्करं च दक्षहस्तस्थितभक्ष्योपरि। औकारयुक्तबीजे तु ध्यानम्—

रक्ताक्षमालापरशुं च दन्तं भक्ष्यं च दोर्भिः परितो दधानम्।
हेमाभकान्तिं त्रिदशं गजास्यं लम्बोदरं चैकरदं नमामि॥ इति।

अत्रापि पुष्करं पूर्ववज् ज्ञेयम्। इदमेव मायाबीजाद्यं यदा तदा ध्यानम्—

अमृताम्भोधिमध्ये तु वारिजे कुङ्कुमप्रभे।
ऋतुसंख्यदलोपेते चिन्तयेद्गणनायकम्॥
पाशाङ्कुशधरं देवं जवाकुसुमसन्निभम्।
वामपार्श्वगतां देवीमालिङ्गन्तं सुलोचनम्॥
सुवर्णचषकं शुभ्रं मधुना पूरितं सदा।
पिबन्तीं वामहस्तेन योगिनीं मदमोहिताम्॥
रक्तवर्णां महादेवीमालिङ्गन्तीं सुमध्यमाम्।
बाहुनैकेन विघ्नेशं मत्तं रक्तविलोचनम्॥
तद्रूपांश्चिन्तयेद्विद्वान् गणान् पूर्व्वादितः क्रमात्॥ इति।

अत्र ध्यानानन्तरमियं गणपतिमुद्रा प्रदर्शनीया—

मुखात्प्रलम्बितं हस्तं कृत्वा संकुचिताङ्गुलिम्।
मध्या तर्जनिगताग्राङ्गुष्ठं चाधःस्थमध्यमम्॥
कुर्य्यान्मुद्रा गणेशस्य प्रोक्तेयं सर्व्वसिद्धिदा॥ इति।

यद्वा—तर्जनीमध्यमासन्धिनिर्गताङ्गुष्ठमुष्टिका।
अधोमुखी दीर्घरूपा मध्यमा विघ्नमुद्रिका॥ इति॥

यद्वा—कुञ्चिताग्रस्य हस्तस्य मूले नासानियोगतः। गणेश्वरो भवेन् मुद्रा। इति
इयं सर्व्वगणपतिमन्त्रसाधारणीति ज्ञेयम्॥ ४॥

वेदलक्षं जपेन्मन्त्रं दशांशं जुहुयात्ततः ।
मोदकैः पृथुकैर्लाजैः सक्तुभिश्चेक्षुपर्व्वभिः ॥ ५
नारिकेलैस्तिलैः शुद्धैः सुपक्वैः कदलीफलैः ।
अष्ट द्रव्याणि विघ्नस्य कथितानि मनीषिभिः ॥ ६
तीव्रादिशक्तिभिर्युक्ते पीठे विघ्नेश्वरं यजेत् ।
तीव्राख्या ज्वालिनी नन्दा भोगदा कामरूपिणी ॥ ७
उग्रा तेजोवती सत्या नवमी विघ्ननाशिनी ।
सर्व्वादिशक्तिकमलासनाय हृदयावधिः ॥ ८
पीठमन्त्रोऽयमेतेन प्रदद्यादासनं विभोः ।
मूलेन मूर्त्तिं सङ्कल्प्य तस्यां विघ्नेश्वरं यजेत् ॥ ९

वेदलक्षं चतुर्लक्षम् । दशांशमिति । तत्र होमोऽष्टभिर्द्रव्यैर्वक्ष्यमाणैः अर्द्धमर्द्धमयुतमेकैकेन द्रव्येण होतव्यम् । केचित्तु अष्टद्रव्यमेलनमाहुः । तन्न । आहुतिप्रमाणसन्देहापातात् । मूले च प्रत्येकं पृथक्क्रियान्वयाच्च । विशिष्टस्य द्रव्यान्तरत्वेनाऽष्टद्रव्यहोमकरणासम्भवाच्च । तदुक्तं भट्टाचार्य्यैः—

नैव व्रीहिभिरिष्टं स्याद्यवैर्न च यथाश्रुतैः ।
मिश्रैरिज्येत चेत् । इति ।

तथा मिश्राणां विध्यदर्शनादिति च । नन्वेवं त्रिमधुरमेलनमपि न कार्य्यमिति चेत् । मैवम् । "सर्व्वम् त्रिमधुरोपेतं होमद्रव्यमुदाहृतम्" इति वचनात् तन्मेलनस्य पशुपुरोडाशाद्यवदानानाम् उपस्तारप्रत्युपस्ताराज्यमेलनवत् अविरोधात् । तदुक्तं गणेश्वरविमर्शिन्याम्—अष्टद्रव्यैस्त्रिमध्वक्तैर्जुहुयाच्च पृथक् पृथक् । इति । पृथुकैश्चिपिटकैः । शुद्धैरित्यनेनाऽवकरं दूरीकृत्य प्रक्षाल्य शोषितैरित्युक्तम् । एषु मन्त्रेषु गायत्र्या प्रोक्षणादिकं कुर्य्यात् । गायत्री यथा—
एकदंष्ट्राय विद्महे वक्रतुण्डाय धीमहि । तन्नो विघ्नः प्रचोदयात् । इति ॥५॥६॥

तीव्रेति । आसां ध्यानं यथा—

पाशाङ्कुशाञ्जलिकरा नवकुङ्कुमसन्निभाः ।
तीव्राद्याः पूजनीयाः स्युः शक्तयो मणिभूषणाः ॥ इति ॥ ७।८ ॥

विभोरिति । पीठमन्त्रादौ स्वबीजाद्यत्वमुक्तम् । प्रथमं पूजयेदिति । अत्र प्रथममित्यङ्गावृत्यपेक्षया प्राथम्यं यतश्चतुर्थपटले अङ्गादिलोकपालान्तं पूजयेदिति

कर्णिकायां चतुर्दिक्षु प्रथमं पूजयेदिमान् ।
गणाधिपं गणेशानं तृतीयं गणनायकम् ॥ १०

गणक्रीडं पीतगौररक्तनीलरुचः क्रमात् ।
सर्व्वान्नागेन्द्रभूषाद्यान् भक्ष्यलक्षितपुष्करान् ॥ ११

यथापूर्व्वं ततोऽभ्यर्च्य केसरेष्वङ्गदेवताः ।
पत्नमध्येषु विधिवद्वक्रतुण्डादिकान् यजेत् ॥ १२

वक्रतुण्डमेकदंष्ट्रं महोदरगजाननौ ।
लम्बोदराख्यं विकटं विघ्नराजमनन्तरम् ॥ १२

धूम्रवर्णं दलाग्रेषु ब्राह्म्याद्याः पूजयेत्ततः ।
लोकपालांस्तदस्त्राणि देवमित्थं समर्चयेत् ॥ १३

सिद्धमन्त्रः प्रकुर्व्वीत प्रयोगान् कल्पचोदितान् ।
तर्पयेत्सलिलैः शुद्धैर्दिनशो गणनायकम् ॥ १४

चतुश्चत्वारिंशदाद्यं चतुःशतमतन्द्रितः ।
प्राप्नुयान् मण्डलादर्व्वागभीष्टमधिकं नरः ॥ १५

सामान्यत उक्तम् । तदपवादायाऽत्र प्रथममित्युक्तिः । यद्व्याख्यानावसरे अत एव मयोक्तं ग्रन्थकृता इदं वचनं सम्भवाभिप्रायेणोक्तमिति ॥ ८॥१०॥११ ॥

यथापूर्व्वं चतुर्थपटलोक्तरीत्या । विधिवदिति गणपतिबीजादि । इत्थं समर्चयेदिति । मन्त्रत्रयस्य पूजा समानैव । तदुक्तमीशानशिवेन—

पञ्चान्तकं बिन्दुयुतं सनादं बीजं गणेशस्य वदन्त्यथान्ये ।
ऊकारबिन्द्वन्तमुदीरयन्ति तुल्यस्तयोः स्याद्विधिरेष उक्तः ॥ इति ।

मायाबीजादौ तु षड्दले आमोदादीन् पूजयेदिति विशेषः । तर्पणप्रयोगाश्च सर्व्वमन्त्राणां साधारणा एव । तर्पणे तु सर्व्वेषामयं विशेषः ।

क्रीडन् हैममयोदयाद्रिशिखरे स्थित्वाऽवतीर्णः क्षुधा
सोपानेषु समेत्य दुग्धकलितेष्वन्नादि भक्ष्यं बहु ।
भुक्त्वा प्रीतमना यथा पुरमसौ सम्पूजितो विघ्नराट्
कुर्य्यादित्युषसि स्मृतः स सकलान् कामांस्तथा तर्पितः ॥ इति ॥१२॥१३॥

तर्पयेदिति । गं गणेशं तर्पयामीति प्रयोगः । क्रमाच्चतुःशतमिति ।

नारिकेलैः कृतो होमश्चतुर्थ्यां श्रीप्रदो भवेत् ।
शुक्लपक्षप्रतिपदमारभ्य दिनशः सुधीः ॥ १६
चतुर्थ्यन्तं नारिकेलसक्तुलाजतिलैः क्रमात् ।
चतुःशतं प्रजुहुयाद्वश्याः स्युः सर्वजन्तवः ॥ १७
सतिलैस्तण्डुलैर्होमो लक्ष्मीवश्यप्रदो भवेत् ।
लाजैस्त्रिमधुरोपेतैर्होमः कन्यां प्रयच्छति ॥ १८
अनेन विधिना कन्या वरमाप्नोति वाञ्छितम् ।
आज्याक्तहविषा होमः साधयेदीप्सितं नृणाम् ॥ १९
दध्ना विलोलितैर्लोणैर्होमो निशि चतुर्दिनम् ।
संवादं कुरुते तद्वद्वश्यं वितनुते सदा ॥ २०
श्वेतार्कभवमूलेन रक्तचन्दनदारुणा ।
इभभग्नेन निम्बेन दन्तिदन्तेन वा कृतम् ॥ २१
विघ्नेश्वरं समभ्यर्च्य शीतांशुग्रहणे जपेत् ।
स्पृष्ट्वा मन्त्री निराहारस्तं शिखायां समुद्वहन् ॥ २२
युद्धेषु व्यवहारादौ विजयश्रियमाप्नुयात् ।
मन्त्रेणाऽनेन संजप्ता रोचना मदसंयुता ॥ २३

प्रतितिथि द्रव्यचतुष्टयेन तावान् होमः ॥ १५॥१६ ॥

वश्या इति । तत्र विशेषः प्रयोगसारनारायणीययोः ।

साध्यं पाशाङ्कुशाभ्यामिह विधिवदुपानीय तस्योपरिस्थो
वश्याकाङ्क्षी जपेत्तं सपदि विधिरयं हन्ति रुष्टस्य रोषम् । इति ॥१७॥

सतिलैरिति । अत्रापि शुक्लप्रतिपदमारभ्य चतुर्थ्यन्तं चतुःशतहोमः । लाजैरिति । अत्रापि शुक्लप्रतिपदमारभ्य चतुर्थ्यन्तं चतुःशतहोमः । तमेव प्रतिपदमारभ्य सप्तमीपर्यन्तमिति विशेषः । तदुक्तम्--

मधुरत्रयसिक्ताभिर्लाजाभिः सप्तवासरम् । इति ॥ १८ ॥

अनेन विधिनेति । एतादृशेषु स्त्रीणामप्यधिकार इति सूचितम् ॥ १९ ॥

चतुर्दिनमिति । प्रतिपदमारभ्य चतुर्थीपर्यन्तम् । संवादः संवननम् ॥२०॥

जपेदिति । ग्रहणादिमोक्षान्तम् ॥ २१॥२२॥२३ ॥

मदो गजमदः ॥ २३॥२४ ॥

तिलकक्रियया सर्व्वान् वशं नयति मानवान्।
अनुलोमविलोमस्थबीजे नाम समालिखेत्॥ २४
नवनीते समभ्यर्च्य स्पृष्ट्वा प्राणमनुं जपेत्।
अष्टोत्तरशतं भूयो मूलमन्त्रं प्रजप्य तत्॥ २५
भक्षयेन्मौनमास्थाय यामिन्यां सप्तवासरम्।
स वश्यो जायते शीघ्रं साधकस्य न संशयः॥ २६

अनुलोमेति। बीजयोर्म्मध्ये साध्यसाधककर्म्मनामानि नवनीते लिखेत्। अनुलोमविलोमेत्यनेन बीजयोः पुटितत्वमात्रमुक्तम्। नवनीत इति नूतने। बीजवेष्टितमित्यपि ज्ञेयम्। तदुक्तमाचार्य्यैः—

नवनीते नवे लिख्यादनुलोमविलोमकम्।
उदरस्थितसाध्याख्यं तद्वीजं तत्प्रवेष्टितम्। इति॥

नवनीत इत्युपलक्षणमपूपादेरपि। "कार्य्योऽयं विधिरपूपे च" इति नारायणीये उक्तेः। समभ्यर्च्येति। साध्यगणेशम्। भूयोऽनन्तरम् अष्टोत्तरशतमिति मूलमन्त्रं प्रजप्येत्यत्राऽन्वेति। तन्नवनीतं भक्षयेदिति सम्बन्धः। सप्तवासरमिति। प्रतिपदादि सप्तमीपर्य्यन्तमित्यर्थः। तन्त्रान्तरोक्तं यन्त्रत्रयमुच्यते।

अष्टारं पद्ममालिख्य कर्णिकोपरि तस्य च।
गौरीं बिन्दुसमायुक्तां नाम्ना साद्धं समालिखेत्॥
प्रागादिदलमूलेषु मूर्त्तिबीजान्यथालिखेत्।
कोणपत्रेषु चाग्नीशनिर्ऋत्यनिलसौम्यतः॥
क्रमादङ्गाद्यवर्णांश्च ततः पत्राग्रकेषु च।
मातृशक्त्यादिवर्णांश्च ततः पद्मस्य बाह्यतः॥
स्वदिक्षु लोकपालानामाद्यर्णानि समालिखेत्।
बहिः षोड़शपत्राढ्यं तत्पत्रेषु स्वरान् लिखेत्॥
शिष्टं मातृकयाऽऽवेष्ट्य पाशेनैवाऽङ्कुशेन च।
तस्मिन्नावाह्य देवेशं विघ्नं यन्त्रे समर्चयेत्॥
क्षौमादिसूत्रे सम्बद्ध्य गले यो मूर्ध्नि धारयेत्।
तस्य हस्तगता लक्ष्मीर्वाणी जिह्वागता सदा॥
मेधा मनोगता कीर्त्तिर्वर्द्धमाना सदा दिशि। इति।

श्रीशक्तिस्मरभूविघ्नबीजानि प्रथमं वदेत्।
ङेऽन्तं गणपतिं पश्चाद्वरान्ते वरदं पठेत्॥ २७
उक्त्वा सर्व्वंजनमेतं वशमानय ठद्वयम्।
अष्टाविंशत्यक्षरोऽयं ताराद्यो मनुरीरितः॥ २८

पद्ममित्यष्टदलम्। अष्टारमिति तदुपरि। कर्णिकोपरि कर्णिकामध्ये। गौरी गकारः। मूर्त्तिबीजानीति। क्षिप्रप्रसादनोक्ताष्टमूर्त्त्याद्यक्षराणि। अङ्गेति पञ्चाङ्गपक्षे पञ्चमं सौम्ये। मातर एव शक्तयस्तन्नामाद्यर्णान्। स्वदिक्ष्विति स्वस्वदिक्ष्वष्टारे। शिष्टं मातृकया ककारादिकया। तथा—

षट्कोणं प्रविलिख्य तस्य जठरे बिन्द्वाव्यपञ्चान्तकं
नाम्ना भूर्जतरुत्वचि प्रविलिखेद्गोरोचनादूर्वया।
एकारान्वितकालवर्णमथ युक् दन्तेन गान्तं ततः
शक्रार्णं शिरसा वहन्नपि विधिवद्दीर्घश्च पश्चाद्रसः॥
माया वायुसखस्य मन्त्रवरमालिख्याऽथ कोणेषु त-
द्बाह्ये पाशमथाङ्कुशं प्रविलिखेद्भूमण्डलं बाह्यतः।
यन्त्रं गन्धमनोहरैश्च कुसुमैरभ्यर्च्य विघ्नेश्वरं
यो धत्ते शिरसि क्षणेन विपुलां लक्ष्मीं लभेन् मानवः॥ इति।

मेघोल्काय स्वाहेति मन्त्रः। तथा—

बीजेन रंदहनयुग्मगबीजवीतं
कोणे गमालिख कलावसुकेसरेऽब्जे।
गायत्रिवर्णदलकेऽप्यथ कादिवीतं
भूबीजयुक्क्षितिगृहेऽखिलदं हि यन्त्रम्॥ इति॥ २४॥२५॥२६॥

महागणपतिमन्त्रमुद्धरति श्रीति। भूबीजमग्रे वक्ष्यमाणम्। वरदमिति शब्दकर्म्मणि द्वितीया मन्त्रे तु सम्बुद्धिः। सर्व्वजनमिति मन्त्रेऽपि द्वितीयान्तम्। अत्र केचन यकारं कीलकं मन्यमाना गणपतिपदं संबुद्ध्यन्तमाहुः। अन्ये श्रीमहागणपतिपदं संबुद्ध्यन्तं वशंपदद्वित्वमप्याहुः। इदं ग्रन्थकारस्यापि सम्मतमेव। यतो द्वात्रिंशद्वेदगुणितेत्यत्र गणेशितुर्महामन्त्रमित्युक्तत्वात्। अन्ये विघ्नं चतुर्थ्या युतमित्याचार्य्यपद्ये विघ्नशब्दो महागणपतिपदोपलक्षक इत्याहुः। एवमिहापि गणपतिशब्दः। यथागुरूपदेशं च निर्णयः। पद्मपादाचार्य्यैश्च। "दीक्षितो मन्त्रीत्यनेन चतुर्थीं परित्यज्य संबुद्धिस्वीकारः" इत्युक्तम्। मन्त्रदेव-

गणकः स्यादृषिश्छन्दो गायत्री निवृदन्विता ।
महागणपतिः प्रोक्तो देवता देववन्दिता ॥ २९
षड्बीजस्थस्वबीजेन दीर्घभाजा प्रकल्पयेत् ।
षड़ङ्गानि मनोरस्य यथाविधि विधानवित् ॥ ३०
नवरत्नमयं द्वीपं स्मरेदिक्षुरसाम्बुधौ ।
तद्वीचिधौतपर्य्यन्तं मन्दमारुतसेवितम् ॥ ३१
मन्दारपारिजातादि कल्पवृक्षलताकुलम् ।
तद्भूतरत्नच्छायाभिररुणीकृतभूतलम् ॥ ३२
उद्यद्दिनकरेन्दुभ्यामुद्भासितदिगन्तरम् ।
तस्य मध्ये पारिजातं नवरत्नमयं स्मरेत् ।
ऋतुभिः सेवितं षड्भिरनिशं प्रीतिवर्द्धनैः ॥ ३३
तस्याऽधस्तान्महापीठे रचिते मातृकाम्बुजे ।
षट्कोणान्तस्त्रिकोणस्थं महागणपतिं स्मरेत् ॥ ३४

प्रकाशिकाकारादिभिरपि संबुद्धयन्तस्यैवोद्धृतत्वात् । गं बीजं स्वाहा शक्तिः । तदुक्तम् । षष्ठं बीजं द्विठः [बीजान्तजौ] शक्तिरिति ॥ २७॥२८॥२९ ॥

षड़ङ्गमाह षड्बीजस्थेति । यथाविधीति । तत्तज्जातियुतानि शैवषड़ङ्गमुद्राभिरिति च । विधानविदित्यनेनायं प्रयोगः सूचितः । ॐ गां हृत् श्रीं गीं शिरः ह्रीं गूं शिखा क्लीं गैं वर्म्म ग्लौं गौं नेत्रं गं गः अस्त्रम् । एष पक्षः साम्प्रदायिकः । केचित्तु प्रणवादिबीजपञ्चकमुच्चार्य्य गामित्यादिप्रयोगेण षड़ङ्गक्लृप्तिं वदन्ति । अपरे षड्बीजानां प्राक् गामादीन्याहुः ॥ ३० ॥

नवरत्नमयं द्वीपमित्यादेरयमर्थः । पृथिव्यनन्तरमिक्षुसमुद्रं नवरत्नमयं द्वीपं नवरत्नमयं पारिजातमिति न्यसेत् । शेषं समानम् । नवरत्नमयमिति । नवरत्नमयद्वीपादुत्पत्तेः पारिजातस्यापि नवरत्नमयत्वम् । अन्ये तु माणिक्यमूलं वैदूर्य्याङ्कुरं इन्द्रनीलशाखं प्रवालपल्लवं मरकतच्छदं गोमेदशृङ्गं मौक्तिककोरकं वज्रपुष्पं पद्मरागफलमित्याहुः । गणेश्वरविमर्शिन्यामपि—

मणिवज्रप्रवालाख्यफलप्रसवपल्लवैः । इत्यादि ॥ ३१॥३२॥३३ ॥

पीठे रचित इति व्यधिकरणे सप्तम्यौ । षट्कोणान्तः त्रिकोणस्थमिति अत्राधोमुखं त्रिकोणं ग्राह्यम् । इदं च मातृकापद्मकर्णिकायामिति ज्ञेयम् ॥ ३४ ॥

हस्तीन्द्राननमिन्दुचूडमरुणच्छायं त्रिनेत्रं रसा-
दाश्लिष्टं प्रियया सपद्मकरया स्वाङ्कस्थया सन्ततम् ।
बीजापूरगदाधनुस्त्रिशिखयुक्चक्राब्जपाशोत्पल-
व्रीह्यग्रस्वविषाणरत्नकलशान् हस्तैर्वहन्तं भजे ॥ ३५

गण्डपालीगलद्दानपूरलालसमानसान् ।
द्विरेफान् कर्णतालाभ्यां वारयन्तं मुहुर्मुहुः ॥ ३६

कराग्रधृतमाणिक्यकुम्भवक्त्रविनिःसृतैः ।
रत्नवर्षैः प्रीणयन्तं साधकान्मदविह्वलम् ॥ ३७

माणिक्यमुकुटोपेतं रत्नाभरणभूषितम् ।
ध्यायन्मन्त्रं जपेन्मन्त्री चतुर्लक्षं समाहितः ॥ ३८

हस्तीति । हस्तीन्द्रो गजश्रेष्ठः । सपद्मकरया वामहस्ते पद्मं दक्षेणालिङ्गनम् । धनुरिक्षुधनुः । त्रिशिखं त्रिशूलम् । वामाधस्ताद्दक्षिणाधःपर्यन्तमायुधध्यानम् । कनककलशस्तु शुण्डाग्रे । तदुक्तम्—

वामोर्ध्वादिक्रमेण ।

चक्रप्रासरसालकार्मुकगदासद्बीजपूरद्विज-
व्रीह्यग्रोत्पलपाशपङ्कजकरं शुण्डाग्रजाग्रद्घटम् ॥ इति ॥

महागणपतिस्तवेऽपि वामदक्षयोरूर्ध्वादिक्रमेण ।

चक्राब्जशूलपाशानिक्षूत्पलशुङ्कलशमञ्जरिकाः
दाड़िमरदमणिकुम्भानाबिभ्रतमाश्रये महागणपम् ॥ इति ।

द्राविड़ास्त्वन्यथा व्याचक्षते । अधोवामदक्षयोराद्ये । तदूर्द्ध्वयोरपरे । तदूर्द्ध्वयोर्मध्ये । तदूर्द्ध्वयोरुपान्त्ये । तदूर्द्ध्वयोरन्त्ये इति । उक्तं च गणेश्वरविमर्शिन्याम्—

दक्षाधःकरमारभ्य वामाधःस्थकरान्तिकम् ।
गदाशूलाब्जकह्लारविषाणं दक्षिणैः करैः ॥
शाल्यग्रपाशचक्रेक्षुचापसद्बीजपूरकम् ।
वामैर्दधानं मञ्जीरविलसच्चरणाम्बुजम् ॥
लीलया रत्नकलशं पुष्कराग्रे निधाय च । इति ।

अन्ये तु प्रथमध्यान एव बीजपूरव्यत्ययमिच्छन्ति । अन्ये तु तद्द्वयोरेव व्यत्यस्तत्वमिच्छन्ति । तेन वामदक्षयो रदबीजपूरौ प्रतिभातः । मन्त्रीति । दशांशं

चतुःसहस्रसंयुक्तं चत्वारिंशत्सहस्रकम् ।
दशांशं जुहुयाद् द्रव्यैरष्टाभिर्मोदकादिभिः ॥ ३९
तर्पयेद्दिनशो नित्यं प्रागुक्तेनैव वर्त्मना ।
प्रागुक्ते पूजयेत्पीठे विधिना गणनायकम् ॥ ४०
त्रिकोणबाह्ये पूर्व्वादि चतुर्दिक्षु समर्च्चयेत् ।
अग्रस्थबिल्ववृक्षाधः श्रियं श्रीपतिमर्च्चयेत् ॥ ४१
पद्मयुग्मधरा पद्मा शङ्खचक्रधरो हरिः ।
दक्षिणे वटवृक्षाधो गौरीं गौरीपतिं यजेत् ॥ ४२
पाशाङ्कुशधरा गौरी टङ्कशूलधरो हरः ।
पश्चिमे पिप्पलस्याऽधो रतिं रतिपतिं यजेत् ॥ ४३
रतिरुत्पलहस्ताढ्या कोदण्डास्त्रधरः स्मरः ।
सौम्ये प्रियङ्गुवृक्षाधो महीं पोत्रिणमर्च्चयेत् ॥ ४४
शुकव्रीह्यग्रहस्ता भूर्गदाचक्रधरः पतिः ।
देवाग्रे पूजयेल्लक्ष्मीसहितं गोपनायकम् ॥ ४५
षट्सु कोणेषु सम्पूज्या आमोदाद्याः प्रियान्विताः ।
आमोदं सिद्धिसहितमग्रकोणे समर्च्चयेत् ॥ ४६
समृद्ध्या युतमभ्यर्च्चेत् प्रमोदं वह्निकोणतः ।
सुमुखं कान्तिसंयुक्तमीशकोणे समर्च्चयेत् ॥ ४७

पुष्टिमन्त्रजप उक्तः । स गुरुमुखादवगन्तव्यः ॥ ३५॥३६॥३७॥३८॥३९ ॥

प्राक्प्रोक्तेनेति । चतुःशतं चतुश्चत्वारिंशद्वारमित्यर्थः । प्रागुक्ते पीठे इति पूर्व्वमन्त्रोक्ताः पीठशक्तयः पीठमन्त्राश्चात्रापि ज्ञेया इत्यर्थः । गणनायकं पूजयेदि त्रिकोण इति शेषः । विधिनेति वक्ष्यमाणेन । यन्त्रं तु ध्यानावसर एवोक्तम् सावरणमिति शेषः ॥ ४० ॥

पञ्चमिथनपूजामाह त्रिकोणेति । टङ्कः परशुः । उत्पलयुक्तौ हस्तौ ताभ्यामाढ्या । अस्त्रं बाणः । पोत्रिणं वराहम् । वह्निकोणतः इति पुरःकल्पितपूर्व्वदिगपेक्षया यो वह्निकोणस्तत्रेत्यर्थः । एवमीशकोण इत्यत्रापि एवं पश्चिमनैर्ऋतवायुकोणेष्वपि ज्ञेयम् ।

दुर्मुखं मदनावत्या यजेद्वरुणकोणके ।
विघ्नं मदद्रवायुक्तं कोणे नैशाचरे यजेत् ॥ ४८
वायव्ये विघ्नहर्त्तारं द्राविण्या सहितं यजेत् ।
पाशाङ्कुशाभयाभीष्टधारिणोऽरुणविग्रहाः ॥ ४९
गण्डभित्तिगलद्दानपूरधौतमुखाम्बुजाः ।
विघ्नास्तत्प्रमदाः सर्व्वा मदाघूर्णितलोचनाः ॥ ५०
एकहस्तधृताम्भोजा इतरालिङ्गितप्रियाः ।
षट्कोणपार्श्वयोः पूज्यौ शङ्खपद्मनिधी क्रमात् ॥ ५१
निजप्रियाभ्यां सहितौ पूर्व्वोदीरितलक्षणौ ।
केसरेष्वङ्गपूजा स्याद् ब्राह्म्याद्याः पत्रमध्यगाः ॥ ५२
बहिर्लोकेश्वराः पूज्या वज्रादीनि ततः परम् ।
इत्थं जपादिभिः सिद्धः प्रयोगान् स्वमनीषितान् ॥ ५३
साधयेदष्टभिर्द्रव्यैरन्यैर्वा कल्पचोदितैः ।
पद्महोमेन भूपालांस्तत्पत्नीरुत्पलैः शुभैः ॥ ५४
मन्त्रिणः कुमुदैः फुल्लैर्विप्रान् पिप्पलसम्भवैः ।
समिद्वरैर्नरपतीनुदुम्बरसमुद्भवैः ॥ ५५
प्लक्षैर्वैश्यान् वटोद्भूतैः शूद्रान्मन्त्री वशं नयेत् ।
मधुना स्वर्णलाभः स्याद्गोदुग्धेन लभेत गाः ॥ ५६
आज्यहोमेन महतीं श्रियमाप्नोति मानवः ।
दध्ना सर्व्वसमृद्धिः स्यादन्नैरन्नपतिर्भवेत् ॥ ५७

तदुक्तमाचार्य्यैः—अग्रास्त्वामोदः प्रमोदसुमुखौ च तमभितोऽस्त्रियुगे ।
पृष्ठे च दुर्मखाख्यस्त्वमुमभितो विघ्नविघ्नकर्त्तारौ ॥ इति ।
विघ्ना इति पूर्व्वेण सम्बध्यते । पूर्व्वोदीरितेत्यष्टमपटले । एतदन्तद्वितीयावृत्तिः ।
॥ ४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥४८॥४९॥५०॥५१॥५२॥५३॥५४ ॥

पद्महोमेन भूपालानित्यादेर्मन्त्री वशं नयेदित्यादिना सम्बन्धः । मन्त्रीत्यनेन सर्व्वपदस्थाने साध्यनामेत्युक्तम् । समिद्वरैरिति । अग्रेऽपि त्रिषु सम्बध्यते ॥ ५४ ॥
॥ ५५॥५६॥५७ ॥

वृष्टिकामः प्रजुहुयाद् वेतसानां समिद्वरैः ।
कुसुम्भकुसुमैर्हुत्वा वासांसि लभतेऽचिरात् ॥ ५८

प्रत्येकमादौ मूलेन चतुर्वारं प्रतर्पयेत् ।
श्रीशक्तिरतिभूलक्ष्मीः स्वबीजाद्याः प्रियान्विताः ॥ ५९

आमोदादीन् स्वबीजाद्यान् शक्तियुक्तांश्च तर्पयेत् ।
चतुश्चतुः पृथक्मन्त्री शङ्खपद्मनिधी तथा ॥ ६०

वृष्टीति। अत्र स्वबीजानन्तरममृतबीजं ज्ञेयम् ॥ ५८ ॥

चतुरावृत्तितर्पणप्रकारमाह प्रत्येकमिति त्रिभिः। आदौ मूलेन चतुर्वारं प्रतर्पयेत्। प्रत्येकमित्यस्यायमर्थः। या या देवता तर्पणीया तत्र तत्रादौ मूलेन चतुर्वारं चतुर्वारं तर्पणं कर्त्तव्यम्। स्वबीजाद्या इति। स्वस्वबीजाद्याः प्रियान्विताः प्रत्येकं तर्पयेदिति सम्बन्धः ॥ ५९ ॥

स्वबीजाद्यानिति गणपतिबीजाद्यान्। यथा चतुर्वारं स्वप्रियान्विताविति वसुधारावसुमतीसहितौ। तद्यथा। मूलमन्त्रेण महागणपतिं तर्पयामीति चतुर्वारं सन्तर्प्य श्रीं श्रीश्रीपती तर्पयामीति चतुर्वारं सन्तर्पयेत्। अत्र लक्ष्मी-शब्देन पञ्चमक्रममिथुनं संगृहीतम् पूजाक्रमविवक्षया। तदुक्तमाचार्य्यैः स्वे—

पञ्चकारणभेदेन यस्मान्मिथुनपञ्चकम् ।
करोति पञ्च कृत्यानि तदाद्यं मिथुनं भजेत् ॥ इति ।

अन्यत्रापि—प्रथमं पूजयेद्देवं ततो मिथुनपञ्चकम् ॥ इति ।

अन्यत्रापि न्यासावसरे—

शिरोवक्त्रहृदम्भोजगुह्यपत्स्वपि पञ्चकम् ।
मिथुनानां न्यसेत् स्वीयैर्बीजैः स्वैर्नामभिः पृथक् ॥ इति ॥

एवं त्रयोदश देवतानां तर्पणानि भवन्ति। त्रयोदशवारं मूलतर्पणानि। सर्व्वान्ते मूलेन चतुर्वारं तर्पणम्। एवमष्टोत्तरशतं तर्पणानि भवन्ति। अयं कनिष्ठः प्रकारः। पद्मपादाचार्य्यैः कनिष्ठप्रकारे चतुर्विंशत्यधिकैकशततर्पणान्युक्तानि। तद्यथा। मूलं ४ महागणपं ४ मूलं ४ पुष्टिं ४ पञ्चमिथुनानि ४० आमोदादि ६४ मूलं ४ एवमिति। मध्यमप्रकारस्तु प्रियान्विता इति व्यस्ततर्पणेन। तत्र व्यस्तत्वे मूले प्रियान्विताः शक्तियुक्तानित्युक्तेर्लभ्यते। तद्यथा। मूलं चतुर्वारं सन्तर्प्य श्रीं श्रीपतिसहितां श्रियं तर्पयामीति चतुर्वारं पुनः श्रीं श्रीसहितं श्रीपतिं तर्पयमीति चतुर्वारं तर्पयेत्। एवं षड्विंशतिदेवतातर्पणानि षड्विंशतिवार

नामादिबीजसहितौ तर्पयेत् स्वप्रियान्वितौ।

तर्पणेनाऽमुना स्वीयमिष्टमाप्नोति मण्डलात्॥ ६१

मूलतर्पणानि च अन्ते मूलेन चतुर्वारं तर्पणं सर्व्वादौ च मूलेन स्वतन्त्रतया चतुर्वारं तर्पणम्। एवं षोड़शोत्तरा द्विशती तर्पणानां भवति। उत्तमप्रकारस्तु प्रत्येकमादौ वक्ष्यमाणतर्पणानामिति शेषः। चतुर्वारं तर्पयेदादावन्ते चेत्यर्थः। मूलेन प्रत्यर्णमित्यर्थः। मूलमन्त्रस्याक्षराणि प्रत्येकं तर्पयेत्। तद्यथा। आदौ मूलम् ४ प्रथमाक्षरम् ४ पुनर्मूलम् ४ एवमष्टाविंशति वर्णतर्पणानि अष्टाविंशतिवारं मूलतर्पणानि च अन्ते चतुर्वारं मूलेन। एवं द्विशती अष्टाविंशत्यधिका तर्पणानाम्। ततो मध्यमप्रकारवदेव द्विशती षोड़शोत्तरा। एवं चतुश्चत्वारिंशदधिकं चतुःशतं तर्पणानि भवन्ति। तदुक्तं गणेश्वरविमर्शिन्याम्—

सर्व्वाभीष्टप्रदं वक्ष्ये चतुरावृत्तितर्पणम्।
एकान्ते विजने रम्ये सर्व्वोपद्रववर्जिते॥
कृतस्नानादिको मन्त्री पूर्ववन्न्याससंयुतः।
तड़ागमध्ये सञ्चिन्त्य पुष्पितं नलिनीवनम्॥
तस्य मध्ये महापद्मं तरुणादित्यसन्निभम्।
समुन्नतं सुगन्धाढ्यं रमणीयं मनोहरम्॥
सद्योविकसितं ध्यायेन्मन्त्री पूर्व्वोक्तमन्त्रवित्।
शुभ्ररजतसोपानपङ्क्त्याभरविमण्डलात्॥
विनिर्गत्याऽवरुह्याऽथ कर्णिकामध्यसंस्थितम्।
इति ध्यात्वा सावरणं महागणपतिं सुधीः॥
प्रवरैर्गन्धकुसुमैः समभ्यर्च्याऽथ पूर्व्ववत्।
निधाय पुष्करमुखं साधकेन्द्रस्य मूर्द्धनि॥
वर्षन्तं रत्नधाराभिर्ध्यात्वा देवस्य मूर्द्धनि।
चन्द्रचन्दनकाश्मीरकस्तूरीलोलितैर्जलैः॥
प्रथमं मूलमन्त्रेण चतुर्वारं प्रतर्प्य च।
मिथुनानि च षड्विघ्नान् शङ्खपद्मनिधी अपि॥
स्वस्वबीजादिकैर्मन्त्री स्वाहान्तैश्च चतुश्चतुः।
मूलमन्त्रं चतुर्वारपूर्व्वकं तर्पयेत् पृथक्॥
सम्भूयाऽष्टोत्तरशतं कनिष्ठः स्यादयं क्रमः।

अथवा मूलमन्त्राद्यैर्व्यस्तैरेतैश्च पूर्व्ववत् ॥
मन्त्रैर्वा तर्पयेद्विद्वानर्चनोक्तप्रकारतः ।
मध्यक्रमोऽयं सम्भूय द्विशतं षोड़शोत्तरम् ॥
अथवा मूलमन्त्रेण चतुर्वारं प्रतर्प्य च ।
पूर्व्वमन्त्राक्षरैर्मन्त्रैः स्वाहान्तैश्च चतुश्चतुः ॥
मूलमन्त्रं चतुर्वारपूर्व्वकं सम्प्रतर्प्य च ।
मिथुनादींस्ततः पश्चात् पूर्व्ववत्सम्प्रतर्पयेत् ॥
भवेत् सम्भूय स चतुश्चत्वारिंशच्चतुःशतम् ।
एवं ज्येष्ठक्रमः प्रोक्तो बुधैरागमपारगैः ॥
एवं सन्तोष्य तत्पश्चात् पूर्व्ववत् सोपचारकैः ।
सर्व्वाभीष्टं च सम्प्रार्थ्य प्रणम्योद्वासयेत् सुधीः ॥
य एवं तर्पयेन्नित्यं मण्डलात् सकलं लभेत् ।
अनावृष्ट्यां भये घोरे राजचौराद्युपद्रवे ॥
महाज्वरे विवादे च महादारिद्र्यसङ्कटे ।
विवाहादिषु कार्य्येषु सर्व्वेषु च विशेषतः ॥
एवं वै तर्पणं कुर्य्यान् मानवेन्द्रः प्रसन्नधीः ।
महागणेश्वरः प्रीतो महासम्पत्करो भवेत् ॥ इति ॥

अन्ये तु लक्ष्मीशब्देन शक्तिमत्प्राधान्यमिति वदन्ति । मन्त्रोद्देशक्रमो विवक्षितः तन्मते प्रथमं विंशतिवारं ततोऽष्टाविंशतिमन्त्राक्षरैः तावत्कृत्वो मूलेन एतदन्ते चतुर्वारं मूलेन ततश्चतुर्विंशतिदेवतातर्पणानि । तावत्कृत्वो मूलतर्पणानि तदन्ते मूलेन चतुर्वारम् । एवं चतुःशतचतुश्चत्वारिंशत्तर्पणानि भवन्ति । तदुक्तं रहस्यपटले मूलनारायणीये—

विंशत्संख्यं तर्पयित्वा तु पूर्व्वं मान्त्रैर्वर्णैर्वेदवारं द्विठान्तैः ।
मध्ये मध्ये तर्पयेद्विघ्नराजं लक्ष्म्यादीनां तर्पणं चैवमेव ॥ इति ॥

अन्यत्रापि—प्रथमं विंशतिवारं मिथुनानां विघ्नषट्शक्तीनाम् ।
प्रत्येकं निधिशक्त्योश्चतुरावृत्त्या च मूलेन ॥
मूलात्मकवर्णानामेवं सन्तर्पिते च निश्चितधिया ।
स चतुश्चत्वारिंशच्चतुःशतं संख्यया भवेदेवम् ॥ इति ॥

ये तु महागणपतिशब्दं सम्बुद्ध्यन्तमाहुः त एकोनत्रिंशदक्षरतर्पणं तावत्कृत्वो मूलेन षड़्विंशतिमिथुनतर्पणं तावत्कृत्वो मूलान्ते मूलेन चतुर्वारमि-

स्मृतिस्थं मांसमौविन्दुयुक्तं भूबीजमीरितम् ॥ ६२

संख्यापूर्त्तिमाहुः । ये तु गणपतिपदं सम्बुध्यन्तमाहुः ते मूलं ४ महागणपतिं ४ मूलं ४ पुष्टिं ४ ततोऽक्षरतर्पणं तावन्मूलेन पूर्व्ववन्मिथुनादितर्पणम् अन्ते मूलेनेति संख्यापूर्त्तिमाहुः । त्रिंशदक्षरे तु अक्षरमूलतर्पणानि अन्ते ४ मूले ४ मूलेनेति २४४ ततो मिथुनाष्टकेनाऽन्ते मूलेनेति ६८ तत आमोदादीनामन्ते मूलेनेति १३२ । एवं संख्यापूर्त्तिर्ज्ञेया । ये तु श्रीमहागणपतिशब्दं सम्बुध्यन्तं वर्मशब्दस्य च द्वित्वमाहुः ते द्वात्रिंशदक्षरं तर्पणं तावत्कृत्वो मूलेन बीजपूराद्येकादशभिः ८८ मिथुनचतुष्टयषड्विघ्ननिधिद्वयेन कनिष्ठोक्तप्रकारेण तावत्कृत्वो मूलेनाऽन्ते च चतुर्वारं मूलेनेत्याहुः । बीजापूरादिमन्त्रास्तु—

बीजापूरं गदा चेक्षुकार्मुकं च त्रिशूलयुक् ।
चक्राब्जपाशोत्पलानि कलमाग्रं विषाणयुक् ॥
ङेन्ताश्च रत्नकलशो हृदन्ताः प्रणवादिकाः ।
गंबीजाद्यादिकाः पञ्च श्रीबीजाद्यादिकाः पुनः ॥
षड्बीजाद्योऽन्तिमश्चैते वक्ष्यमाणपदादिकाः ।
यथाक्रमं महाविघ्नायुधानां मनवः स्मृताः ॥

बीजपूरादयः पञ्च विलोमेन गंबीजाद्यानि गं ग्लौं ह्रीं क्लीं श्रींबीजानि आदौ येषां तथा । पुनः रत्यादयः पञ्च क्रमेण श्रीबीजाद्याः श्रीमित्यादि पञ्चबीजादिकाः । अन्तिमो रत्नकलशः प्रणवादिषड्बीजाद्य इत्यर्थः ।

मन्त्रकला शक्तिसप्राणत्रिगुणः कालचक्रलयक्षयौ च ।
व्याप्तिरक्तिभूस्वरूपं विद्यात्रैलोक्यमात्मने युक्तम् ॥ इति ॥

पद्मपादाचार्य्यास्त्वन्यथा चतुरावृत्तितर्पणमाहुः । तद्यथा । दशधा भिन्नेन मूलमन्त्रेण बीजपूराद्येकादशभिर्म्महागणपतिक्षिप्रप्रसादनतदुक्तविघ्नाद्यष्टनामयुतेन गणपतय इत्यस्मात् पूर्व्वं मूलमन्त्रेण चतुर्विंशतिदेवताश्च एवं पञ्चपञ्चाशद्देवतातर्पणानि तावन्ति मूलेन अन्ते चतुर्वारं मूलेनेति चतुःशतं चतुश्चत्वारिंशत् ।

प्रयोगसारे तु—अष्टाविंशतिरक्षराणि दशभिर्युक्तं चतुर्भिः पदैः
पश्चात् पञ्चरमादिकांश्च गणपान् षट् द्वौ निधी तर्पयेत् ॥
प्रत्येकं मनुनाऽमुना च चतुरावृत्त्या विभोर्मस्तके
ध्यात्वा रत्नमयं महागणपतिं भक्तप्रसन्नं सुधीः ॥ इति ॥६०॥६१॥

भूबीजमुद्धरति स्मृतीति । मांसं लकारः स्मृतिस्थं गकारस्थं औ स्वरूपं बिन्दुश्च एतद्युक्तः । तेन ग्लौं इति ॥ ६२ ॥

बीजं षट्कोणमध्ये स्फुरदनलपुरे तारगं दिक्षु लक्ष्मीं
मायाकन्दर्पभूमीस्तदनु रसपुटेष्वालिखेद्वीजषट्कम् ।
तत्सन्धिष्वङ्गमन्त्रान् वसुदलकमले मूलमन्त्रस्य वर्णान्
शिष्टान् पत्रेषु विद्वान् विलिखतु गुणशश्चाऽन्त्यमन्त्ये पलाशे ॥ ६३

आवीतं लिपिभिः क्रमोत्क्रमवशात् पाशाङ्कुशाभ्यामपि
क्ष्मागेहद्वितयेन वेष्टितमिदं यन्त्रं गणाधीशितुः ।
लाक्षाकुङ्कुमरोचनामृगमदैर्भूर्जे वरे हेम्नि वा
संलिख्याऽभिवहन् लभेत सकलैः संप्रार्थनीयां श्रियम् ॥ ६४

उक्तं महागणपतेर्विधानं सुरपूजितम् ।
सर्व्वसिद्धिकरं पुंसां समस्तपुरुषार्थदम् ॥ ६५
माया विरिपदद्वन्द्वं ततो गणपतिं वदेत् ।
खड्गीशपावकौ पश्चाद्वरदान्ते वदेत् पुनः ॥ ६६
सर्व्वलोकं मे पदान्ते वशमानय ठद्वयम् ।
षड्विंशत्यक्षरो मन्त्रो भजतां सुरपादपः ॥ ६७
गणकः स्यादृषिश्छन्दो गायत्रं देवता मनोः ।
विरिविघ्नेश्वरः प्रोक्तो भजतां सर्व्वकामदः ॥ ६८

यन्त्रमाह बीजमिति । वसुदलकमले अष्टदलपद्मे षट्कोणमध्ये स्फुरदनलपुरे लसत्त्रिकोणे तारगं प्रणवस्थं बीजं गणपतिबीजं गमिति लिखेदित्यन्वयः । दिक्षु त्रिकोणाद्बहिः अग्रादीति ज्ञेयम् । रसपुटेषु । षट्सु कोणेषु बीजषट्कं मन्त्राद्यम् । तस्य अग्रादि षट्कोणस्य सन्धिषु अङ्गमन्त्रान् महागणपतेः षडङ्गमन्त्रान् । पत्रेषु मन्त्रस्य द्वाविंशतिवर्णान् शिष्टान् गुणशस्त्रिशः अन्त्यवर्णमष्टमे दल एकमेव लिखेत् । ततः क्रमोत्क्रमलिपिभिर्वेष्टयेत् । ततः पाशाङ्कुशाभ्यां वेष्टयेत् । पद्मपादाचार्य्यैस्तु "अष्टपदान्यष्टपत्रे विलिख्य तद्बहिर्वृत्तत्रये मातृकापाशाङ्कुशार्णान् विलिख्य तद्बहिर्भूपुरद्वये पाशमायाबीजे लिखेत्" इत्युक्तम् । लाक्षा अलक्तकरसः । कुङ्कुमं काश्मीरजम् । रोचना गोरोचना । मृगमदः कस्तूरी ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥

विरिगणपतिमन्त्रमाह मायेति । खड्गीशो वः पावको रेफः । हृल्लेखा बीजं स्वाहा शक्तिः । के चन वरेत्यादिपञ्चाक्षराणि लोकमिति च हित्वा एकोन

अन्तःकरणवेदेषुभूतपञ्चविलोचनैः ।
एवं विभक्तैर्मन्त्रार्णैर्मायाद्यैरङ्गकल्पना ।
महागणपतेः प्रोक्ते स्थाने मन्त्री विचिन्तयेत् ॥ ६९
सिन्दूराभमिभाननं त्रिनयनं हस्तेषु पाशाङ्कुशौ
बिभ्राणं मधुमत्कपालमनिशं सार्द्धेन्दुमौलिं भजे ।
पुष्ट्याश्लिष्टतनुं ध्वजाग्रकरया पद्मोल्लसद्धस्तया
तद्योन्याहितपाणिमात्तवसुमत्पात्रोल्लसत्पुष्करम् ॥ ७०
चतुर्लक्षं जपेन्मन्त्रं तद्दशांशं हुतक्रिया ।
प्राक्प्रोक्तैरष्टभिर्द्रव्यैस्त्रिमध्वक्तैः समीरिता ॥ ७१
पूर्व्वोक्ते पूजयेत् पीठे तीव्रादिनवशक्तिके ।
मूलेन मूर्त्तिं संकल्प्य तत्रावाह्याऽर्चयेद्विभुम् ॥ ७२

विंशत्यक्षरमाहुः । अस्य निवृच्छन्दः । अन्यत् पूर्व्ववत् । केचन लोकपदे जनपदं पठन्ति । अन्ये विरीत्यादौ महागणपतिबीजषट्कं प्रयोजयन्ति ॥ ६६॥६७॥६८ ॥

षड़ङ्गमाहान्तरिति । अन्तःकरणानि चत्वारि वेदाश्चत्वार इषवः पञ्च भूतानि पञ्च लोचने द्वे । द्वितीयस्य षट्पदैः षड़ङ्गम् । तृतीयस्य महागणतिमन्त्रवत् ॥ ६८ ॥

पुष्करं करिहस्ताग्रम् । ध्याने तु दक्षे पाशः वामे अङ्कुशः अधोदक्षे मधुमत्कपालम् अधोवामः प्रियायोन्याहितः । तद्वत् पुष्टिरपि चतुर्भुजा । तत्र दक्षवामयोः पद्मे । पद्मोल्लसद्धस्तयेत्यत्र पद्माभ्यां उल्लसन्तौ हस्तौ यस्याः सा तथेति विग्रहः । अधोदक्षिणेन प्रियस्याश्लेषः अधोवामेन तद्ध्वजाग्रस्थगिति सम्प्रदायविदः । कश्चित्तु पुष्टिं द्विहस्तामिवाह । एकहस्ते पद्मं द्वितीयहस्तो ध्वजाग्रस्थगिति । तन्मते आश्लेषो नाम निकटत्वं न तु हस्तेनालिङ्गनमिति । द्वितीयमन्त्रेऽपि इदमेव ध्यानम् । तृतीयमन्त्रे तु—

बीजापूरगदे शरासनमरिं मालां च दक्षैः करै-
र्वामैर्बाणसपाशकोत्पलरदान् रत्नाढ्यकुम्भं दधत् ।
सिन्दूरारुणविग्रहस्त्रिनयनो योन्यस्तशुण्डो गणः
सश्लिङ्गाहितपाणिमम्बुजकरां पुष्टिं वहन् वोऽवतात् ॥

पूजादिकं त्रयाणां समानम् ॥ ७० ॥ ७१ ॥

पूर्व्वोक्त इति महागणपतिपूजायन्त्रे । तीव्रादिनवशक्तिक इत्यनेन

मिथुनावृत्तिराद्या स्यादामोदाद्यैर्दिगम्बरैः ।
द्वितीयाऽङ्गैस्तृतीया स्याच्चतुर्थी मातृभिः स्मृता ॥ ७३
पञ्चमी लोकपालैः स्यात् षष्ठी वज्रादिभिः स्मृता ।
इति सिद्धमनुर्मन्त्री प्रफुल्लैः सरसीरुहैः ॥ ७४
जुहुयाद्दशगाः सर्व्वे तण्डुलैस्तिलमिश्रितैः ।
हुत्वा श्रियमवाप्नोति मोदकैराज्यलोलितैः ।
हुत्वा विजयमाप्नोति पार्थिवो युद्धभूमिषु ॥ ७५
मधुत्रयेण हवनं वशं नयति पार्थिवान् ।
भक्ष्यभोज्यादिकं सर्व्वं हुत्वाऽभीष्टानि साधयेत् ॥ ७६

पीठमन्त्रस्य मायादित्वमुक्तम् ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥

मधुत्रयेण पयोमधुघृतेन । भक्ष्यभोज्यादिकमिति । भक्ष्यं लड्डुकादि भोज्यमन्नादि । आदिशब्देन लेह्यचोष्यादिकं गृह्यते । तत्र लेह्यं रसालादि तल्लक्षणं सूपशास्त्रे—

अर्द्धाढकं सुचिरपर्युषितस्य दध्नः खण्डस्य षोड़श पलानि शशिप्रभस्य ।
सर्पिः पलं मधु पलं मरिचं द्विकर्षं शुण्ठीपलार्द्धमपि चार्द्धपलं चतुर्णाम् ॥
शुक्लोपले ललनया मृदुपाणिघृष्टा कर्पूरपूरसुरभीकृतभाण्डसंस्था ।
एषा वृकोदरकृता सरसा रसाला या स्वादिता भगवता मधुसूदनेन ॥ इति ।
चतुर्णां त्वगेलापत्रकेसराणाम् अर्द्धपलमिति मिलित्वा ।

तन्त्रान्तरोक्तमस्य यन्त्रं लिख्यते ।

वक्ष्ये महासिद्धिकरं हि यन्त्रं भूर्जस्य पत्रे पशुरोचनाक्तैः ।
दूर्वाङ्कुरैर्भृगहयुग्मशक्ती संलिख्य साध्यं विरिसंपुटं च ॥
कोणेषु मन्त्रं श्रुतिशोऽवशिष्टं तेनापि नाम्नाऽप्यथ वेष्टयित्वा ।
संलिख्य यन्त्रं च गणाधिराजमावाह्य चाभ्यर्च्य च गन्धपुष्पैः ॥
संजप्य तद्धारणतश्च नित्यं वशं प्रयात्यस्य जगत् समस्तम् ॥ इति ।

प्रथममन्त्रे श्रुतिश इति त्रिशः । अन्त्यकोणे द्वयम् । द्वितीयमन्त्रे श्रुतिः कर्णस्ते द्विश इत्यर्थः । तदुक्तम्—

वकाररेफावपि लोचनाढ्यौ पुनस्तयोद्धृत्य गणात्पतीति ।
सर्व्वं समुच्चार्य्य च मे वशः स्यात् मकारमायुक्तमतो नयेति ॥
शब्दाच्छिरः स्यात् । इति ।

शक्तिरुद्धं निजं बीजं महागणपतिं वदेत् ।
ङेऽन्तमग्निवधूः प्रोक्तो मन्त्रोऽयं द्वादशाक्षरः ॥ ७७
गणकः स्यादृषिश्छन्दो गायत्री निवृदादिका ।
उदिता देवता तन्त्रे नाम्ना शक्तिगणाधिपः ।
व्यस्तैः समस्तैर्मन्त्रस्य पदैरङ्गानि कल्पयेत् ॥ ७८
मुक्तागौरं मदगजमुखं चन्द्रचूडं त्रिनेत्रं
हस्तैः स्वीयैर्दधतमरविन्दाङ्कुशौ रत्नकुम्भम् ।
अङ्कस्थायाः सरसिजरुचः स्वध्वजालम्बिपाणे-
र्देव्या योनौ विनिहितकरं रत्नमौलिं भजामः ॥ ७९
लक्षमेकं जपेन्मन्त्रमपूपैस्तद्दशांशतः ।
जुहुयादर्चिते वह्नौ दिनशो देवमर्चयेत् ॥ ८०
प्राक्प्रोक्ते पूजयेत्पीठे प्रागुक्तेनैव वर्त्मना ।
हुत्वेक्षुखण्डैर्मतिमान् राज्यश्रियमवाप्नुयात् ॥ ८१
नारिकेलफलैस्तद्वद्रम्भापक्वफलैस्ततः ।
वशयत्यखिलं लोकं पृथुकैः शर्करान्वितैः ॥ ८२
वशं नयति राजानं सक्तुभिर्ब्राह्मणान् शुभैः ।
घृतहोमेन धनवान् जायते नात्र संशयः ॥ ८३
शक्त्या रुद्धं निजं बीजं वशमानय ठद्वयम् ।
ताराद्यो मनुराख्यातो रुद्रसंख्याक्षरान्वितः ॥ ८४

तृतीयमन्त्रे श्रुतिशश्चतुर्दा । अत्र मध्यगतशक्तिस्तु मन्त्रबाह्या । अन्ये दन्ती एकमक्षरं लिखेत् ॥ ७६ ॥

शक्तिगणपतिमन्त्रमाह शक्तीति । निजं बीजं गं । ङेऽन्तमित्यस्य पश्चात्तनेन सम्बन्धः । ह्रीं गं ह्रीं महागणपतये स्वाहा । गं बीजं स्वाहा शक्तिः । व्यस्तैरिति । मन्त्रस्य पञ्चभिः पदैः पञ्चाङ्गानि सर्व्वेण षष्ठम् ॥ ७८ ॥

ध्याने तु ऊर्द्ध्वयोर्दक्षवामयोराद्ये । अधोदक्षे रत्नकुम्भः अधोवामो देवीयोनिस्थः । शुण्डादण्डस्तु रत्नकुम्भोपरीति सम्प्रदायः । सरसिजेन दक्षहस्तस्थितेन रुक् यस्याः सा तथा । तद्वामो ध्वजाग्रस्थक् । प्रागुक्तेनेत्यव्यवहितेन ॥ ७९—८३ ॥

मन्त्रान्तरमाह शक्त्येति । रुद्रेत्येकादश । ॐ ह्रीं गं ह्रीं वशमानय स्वाहा ।

ऋष्याद्याः पूर्व्वमुक्ताः स्युरङ्गं मन्त्रपदैर्भवेत् ।
एकेनाद्यौ त्रिभिर्द्वाभ्यां त्रिभिर्द्वाभ्यामनन्तरम् ।
समस्तेनाऽस्त्रमाख्यातं अङ्गकॢप्तिरियं मता ॥ ८५

हस्तैर्बिभ्रतमिक्षुदण्डवरदौ पाशाङ्कुशौ पुष्कर-
स्पृष्टस्वप्रमदावराङ्गमनयाऽऽश्लिष्टं ध्वजाग्रस्पृशा ।
श्यामाङ्ग्या विधृताब्जया त्रिनयनं चन्द्रार्द्धचूडं जवा-
रक्तं हस्तिमुखं स्मरामि सततं भोगातिलोलं विभुम् ॥ ८६

लक्षत्रयं जपेन्मन्त्रमिक्षुखण्डैर्दशांशतः ।
अपूपैराज्ययुक्तैर्वा जुहुयान्मन्त्रसिद्धये ॥ ८७
स्वगुरुं धनधान्याद्यैः प्रीणयेत् प्रीतमानसः ।
पूजा पूर्व्ववदादिष्टा ततः काम्यानि साधयेत् ॥ ८८
हुत्वाऽपूपैस्त्रिमध्वक्तैर्वशयेद्भुवि पार्थिवान् ।
चतुर्थ्यां नारिकेलैन महतीं श्रियमश्नुते ॥ ८९
लवणैर्मधुसंयुक्तैर्वशयेद्वनिताजनम् ।
संवर्त्तको नेत्रयुतः पार्श्वो वज्रासनस्थितः ॥ ९०
प्रसादनाय हृन्मन्त्रः स्वबीजाद्यो दशाक्षरः ।
गणको मुनिरस्य स्याद्विराट् छन्द उदाहृतम् ॥ ९१
क्षिप्रप्रसादनो विघ्नो देवताऽस्य समीरिता ।
दीर्घयुक्तेन बीजेन षडङ्गानि प्रकल्पयेत् ॥ ९२

गं बीजं स्वाहा शक्तिः ॥ ८४ ॥

पूर्व्वमित्यव्यवहितम् । पदान्येवाह । एकेनेति ॥ ८५ ॥

ध्याने तु वामाधस्ताद्वामोर्ध्वपर्य्यन्तम् । देवीध्यानं विरिगणपतिध्यानोक्तं ज्ञेयम् । पूर्व्ववदिति विरिगणपतिवदित्यर्थः ॥ ८६॥८७॥८८॥८९॥९० ॥

क्षिप्रप्रसादमन्त्रमाह संवर्त्तक इति । संवर्त्तः क्षः नेत्रमिकारः तद्युतः । पार्श्वः पकारो वज्रासनो रेफासनः । स्वबीजाद्यो गमिति बीजाद्यः । गं क्षिप्रप्रसादनाय नमः । श्रीबीजाद्य इति केचित् । गं बीजं आयेति शक्तिः । दीर्घयुक्तेन बीजेनेति आदिबीजेन ॥ ९०॥९१॥९२ ॥

पाशाङ्कुशौ कल्पलतां विषाणं दधत् स्वशुण्डाहितबीजपूरः।
रक्तस्त्रिनेत्रस्तरुणेन्दुमौलिर्हारोज्ज्वलो हस्तिमुखोऽवताद्वः॥ ९३

लक्षं जपेज्जपस्याऽन्ते जुहुयादयुतं तिलैः।
समधुत्रितयैर्द्रव्यैरथवाऽष्टाभिरीरितैः॥ ९४
एकाक्षरोदिते पीठे वक्ष्यमाणेन वर्त्मना।
पूजयेद्गन्धपुष्पाद्यैर्धूपदीपैर्गजाननम्॥ ९५
अङ्गानि पूर्व्वमभ्यर्च्य विघ्नानष्टौ यजेत्ततः।
विघ्नं विनायकं वीरं शूरं वरदसंज्ञकम्॥ ९६
इभवक्त्रं चैकदन्तं लम्बोदरमनन्तरम्।
पत्राग्रेष्वर्चयेत्पश्चाद् ब्राह्म्याद्यास्तदनन्तरम्॥ ९७
लोकपालांस्तदस्त्राणि विघ्नपूजा समीरिता।
आज्यान्नैर्जुहुयान्नित्यमन्नवान् वत्सराद्भवेत्॥ ९८
पायसान्नेन महतीं श्रियमाप्नोति मानवः।
आज्यहोमेन वशयेत्प्राणिनः सकलान् सुधीः॥ ९९
नारिकेलफलं पक्वं लोष्टचर्मसमन्वितम्।
जुहुयात्प्रत्यहं मन्त्री मण्डलात् सिद्धिमाप्नुयात्॥ १००
जुहुयादष्टभिर्द्रव्यैर्मधुरत्रयसंयुतैः।
वशयेत्पार्थिवान् सर्व्वान् तत्पत्नीर्विधिनाऽमुना॥ १०१
दिनादिषु चतुश्चत्वारिंशद्वारैः शुभोदकैः।
तर्पयेद्विघ्नराजस्य मस्तके श्रीप्रसिद्धये॥ १०२

पाशेति। विषाणं दन्तम्। आयुधध्यानं दक्षाद्यूर्द्ध्वयोराद्ये तदधस्थयोरन्त्ये वामोर्द्ध्वादि वामाधस्तनं यावत्। इत्येके॥ ९३॥

समधुत्रितयैः पयोमधुघृतसहितैरिति तिलविशेषणम्। तदुक्तमाचार्य्यैः—अथ तिलैरयुतं त्रिमधुरसिक्तैर्जुहुयात्। इति। मधुरत्रितयैरिति पाठे मधुरस्य त्रितयं येष्विति बहुव्रीहिणा नेयम्॥ ९४-९९॥

लोष्टशब्देन अन्तर्वर्त्तिनारिकेलोपरिभागः तदुपरिभागः त्वग्लक्षणः चर्मशब्दवाच्यः। अष्टधा नारिकेलमित्यस्यापवादः। विधिनाऽमुनेत्यष्टद्रव्यहोमेन॥१००॥

शुभोदकैरिति अमृतरूपैर्जलैरित्यर्थः॥ १०१॥ १०२॥

पाशाङ्कुशौ कल्पलतां स्वदन्तं करैर्वहन्तं कनकाद्रिकान्तम् ।
सोपानपङ्क्त्या दिननाथविम्बादायान्तमम्भोजगतं विचिन्त्य ॥ १०३

प्रागुक्तमन्त्रसम्प्रोक्तान् प्रयोगान्मनुनाऽमुना ।
तैरस्मिन्नथवा प्रोक्तान् कुर्य्यान्मन्त्री विधानवित् ॥ १०४

तर्पणे तु ध्यानविशेषमाह पाशेति । सोपानपङ्क्त्या राजतया । दिननाथविम्बात् सूर्य्यमण्डलात् । आयान्तं जले इति शेषः । अम्भोजगतं जलस्थकल्पिताम्भोजगतं गणपतिं साध्यमूर्ध्नि पुष्करं दत्वा स्थितं विचिन्त्य । एवं ध्यानं कृत्वेत्यर्थः । विघ्नराजस्य मस्तके शीघ्रसिद्धये शुभोदकैस्तर्पयेदिति सम्बन्धः ।

तदुक्तम्—विम्बादम्बुदवत् समेत्य सवितुः सोपानकै राजतै-
स्तोये तोयजविष्टरैर्धृतलतादन्तं सपाशाङ्कुशम् ।
नासां साध्यतृके निधाय सुधया तद्ब्रह्मनिर्यातया
सिञ्चन्तं पुनरन्वहं गणपतिं स्मृत्वाऽमृतैस्तर्पयेत् ॥ इति ॥

अथ यन्त्रद्वयम्—

नामषट्कोणके बीजमध्ये लिखेद्वेष्टयित्वाऽमुनाऽथाङ्गमन्त्रैस्ततः ।
अष्टपत्रे स्वरान् केसरे युग्मशः च्याद्विवर्णान्विहीनान् लिखाद्यादिकैः ॥
अग्रतो लिख्य गायत्रिवर्णांस्त्रिशो बाह्यतः कादिभिर्वेष्टयित्वा बहिः ।
भूपुरद्वन्द्वके भूमिबीजं लिखेद्यन्त्रमेतन्मतं सिद्धिसंपत्प्रदम् ॥ इति ॥
अथातो महायन्त्रराजं प्रवक्ष्ये पशोः रोचनासिक्तदूर्वाङ्कुरेण ।
लिखेत् पञ्चपत्रे दशारं सरोजं गणेशस्य बीजं तु तारोदरे तु ॥
ततस्तस्य मध्ये तु रक्षेति नाम्ना दशैतेषु मन्त्रांश्च मन्त्रं लिखेच्च ।
ततो बाह्यतः पाशवर्णाङ्कुशार्णौ लिखित्वा बहिः शक्रविम्बद्वयं तत् ।
लिखित्वा तथा तं गणेशानमस्मिन् समभ्यर्च्य गन्धादिभिः पुष्पजातैः ॥
भुजे कण्ठदेशे वहेत् सर्व्वरक्षा ततो मङ्गलं नाऽन्यदस्तीह किञ्चित् ॥ इति ।

उक्तञ्च—क्षिप्रप्रसादनः पूर्व्वो महागणपतिः परम् ।
विघ्नो विनायको वीरः शूरो वरद एव च ॥
इभवक्त्रश्चैकदन्तस्तथा हस्तिमुखः स्मृतः ।
ङेऽन्ता नमोऽन्ता मन्त्राः स्युरेतैस्तर्पणहोमतः ॥
साधयेदीप्सितं मन्त्री । इति ।

तत्कल्पान्मन्त्रमिति मूलं युग्मशः पञ्चपत्रे ॥ १०३॥१०४

पञ्चान्तको बिन्दुयुतो वामकर्णविभूषितः ।
तारादिर्हृदयान्तोऽयं हेरम्बमनुरीरितः ॥ १०५

चतुर्वर्णात्मको नृणां चतुर्वर्गफलप्रदः ।
षड्दीर्घभाजा बीजेन षडङ्गानि समाचरेत् ॥ १०६

मुक्ताकाञ्चननीलकुन्दघुसृणच्छायैस्त्रिनेत्रान्वितै-
र्नागास्यैर्हरिवाहनं शशिधरं हेरम्बमर्कप्रभम् ।
दृप्तं दानमभीतिमोदकरदान् टङ्कं शिरोऽक्षात्मिकां
मालां मुद्गरमङ्कुशं त्रिशिखकं दोर्भिर्दधानं भजे ॥ १०७

लक्षत्रयं जपेन्मन्त्रं दशांशं जुहुयात्तिलैः ।
तीव्रादिपूजिते पीठे देवं हेरम्बमर्चयेत् ॥ १०८

प्रणवः कवचद्वन्द्वं महासिंहाय गां ततः ।
हेरम्बेति पदं पश्चादासनाय हृदन्वितः ॥ १०९

हेरम्बमनुमाह पञ्चान्तक इति । पञ्चान्तको गः वामकर्ण ऊकारः । ॐ गूं नमः । गणक ऋषिर्गायत्री छन्दः हेरम्बगणपतिर्देवता । गकारो बीजं बिन्दुः शक्तिः । बीजेनेति । एतन्मन्त्रोक्तेन ॥ १०५॥१०६ ॥

मुक्तेति । घुसृणं कुङ्कुमम् । ऊर्द्ध्वादिमुक्तादिवर्णाः । नागास्यैर्हस्तिमुखैरुपलक्षितम् । हरिः सिंहः । टङ्कं परशुम् । त्रिशिखं त्रिशूलम् । क्वचिदङ्कुशं च त्रिशिखमिति पाठः । तत्र क्रेत्राष्टासंयुता व्यस्तेत्यनेन चकारस्य लघुता । अतीव्रप्रयत्नोच्चारणेन । तेन न छन्दोभङ्गः । आयुधध्यानं दक्षवामयोरधस्थयोः वराभये तदूर्ध्वोर्ध्वस्थयोरन्यानि एवमन्तम् । क्वचिद् दृप्तमित्यत्र कुम्भमिति पाठः । तदा कुम्भः शुण्डाग्रे । दृप्तमिति पाठे तु मोदकोपरि शुण्डादण्ड इति ज्ञेयम् । केचित् मुद्गरमित्यत्र पन्नगमिति पठन्ति । तदुक्तम्—

वन्दे दोर्भिर्दधानं जपवलयभुजे साङ्कुशे मोदकाभी-
टङ्कानुद्यत्कपालं भुजगवररदान् स्वर्णकुम्भाढ्यशुण्डम् ।
सिंहस्थं पञ्चवक्त्रं त्रिनयनमरुणं दिव्यवस्त्रोरुभूषं
हेरम्बाख्यं महान्तं गणपतिमखिलस्वार्थदं प्रार्थयेऽहम् ॥ इति ॥१०७॥

तीव्रादिपूजित इत्यनेन पीठमन्त्रस्याऽन्यत्वं सूचयति ॥ १०८ ॥

तमेवाह प्रणव इति । कवचद्वन्द्वं हुं हुं । गामिति स्वरूपम् ॥ १०९ ॥

अयमासनमन्त्रः स्यात्प्रदद्यादमुनाऽऽसनम् ।
तारादिविघ्नबीजेन मूर्त्तिं तस्य प्रकल्पयेत् ।
आवाह्य पूजयेत् तस्यामङ्गावरणसंयुतम् ॥ ११०
बाह्ये लोकेश्वराः पूज्या वज्रादीनि ततः परम् ।
एवमभ्यर्चयेन्नित्यं साधयेत् स्वमनीषितान् ॥ १११
मोदकैर्जुहुयात् षष्ठ्यामष्टम्यां कृशरैस्तथा ।
चतुर्दशीदिनेऽपूपैर्जुहुयाद्वाञ्छिताप्तये ॥ ११२
एभिर्द्रव्यैः प्रजुहुयान्मन्त्री पर्वदिनेष्वपि ।
साधयेत्सकलान् कामान् प्रयत्नेनैव साधकः ॥ ११३

अम्भोजं प्रथमं लिखेद्वसुदलं मध्ये स्वबीजान्तरे
साध्याख्यां बहिरङ्गमन्त्रविलसत्किञ्जल्कसंशोभितम् ।
पत्राणामुदरे विभज्य मुनिशो मालामनुं शेषितान्
षड्वर्णांश्चरमे दले परिवृतं शक्त्या शकारेण च ॥ ११४

रोचनामदकाश्मीरैर्भूर्जपत्रे विलिख्य तत् ।
वेष्टितं श्वेतसूत्रेण लोहैस्त्रिभिरपि क्रमात्
धारयेद्बाहुना यन्त्रं सर्व्वान् कामानवाप्नुयात् ॥ ११५
शक्त्यङ्कुशं ध्रुवान्ते स्यात् स्वबीजं हृदयं ततः ।
सर्व्वविघ्नाधिपायाऽन्ते ङेऽन्तं सर्व्वार्थसिद्धिदम् ॥ ११६

तारादीति । नमो रहितेन मूलमन्त्रेणेत्यर्थः ॥ ११०॥१११ ॥ षष्ठ्यामित्युभयत्र पक्षे । एवमग्रेऽपि । कृशरैर्मिश्रैस्तिलतण्डुलैः । एभिर्मोदक कृशरापूपैः । पर्वदिने पूर्णिमामावस्ययोः ॥ ११२॥११३ ॥

धारणयन्त्रमाह अम्भोजमिति । मध्ये अष्टदलकर्णिकायाम् । स्वबीजान्त एतन्मन्त्रबीजमध्ये । साध्याख्यां साधककर्म्मसहितामिति ज्ञेयम् । बहिरि कर्णिकायाः । अङ्गमन्त्रेति । पूजावदग्रे नेत्रम् । मुनिशः सप्तधा । मालाम वक्ष्यमाणम् । चरमे अष्टमे । शक्त्या शकारेण चेत्यावृत्तिद्वयम् ॥ ११४ ॥

मदो गजमदः । त्रिभिर्लोहैः । षष्ठपटलोक्तैः । क्रमादिति । ताम्र रजतसुवर्णैः ॥ ११५ ॥

मालामन्त्रमाह शक्तीति । स्वबीजं मन्त्रस्थबीजम् । भुवनेशीस्वबी

प्रवदेत् सर्व्वदुःखप्रशमनायपदं ततः।
एह्येहि भगवन् सर्व्वा आपदः स्तम्भयद्वयम्॥ ११७
भुवनेशीं स्वबीजं गां नतिः पावकवल्लभा।
पुनरङ्कुशमायान्तं पञ्चपञ्चाशदक्षरः॥ ११८
मालामन्त्रोऽयममुना प्रयोगान् साधयेत् सुधीः।
तारं खड्गीश्वरः कूर्म्मो निःस्वरो णान्त ईरितः॥ ११९
भुवे नतिः सप्तवर्णः सुब्रह्मण्यात्मको मनुः।
वह्निबीजेन षड्दीर्घयुक्तेनाऽङ्गक्रिया मता॥ १२०

सिन्दूरारुणकान्तिमिन्दुवदनं केयूरहारादिभि-
र्दिव्यैराभरणैर्विभूषिततनुं स्वर्गस्य सौख्यप्रदम्।
अम्भोजाभयशक्तिकुक्कुटधरं रक्ताङ्गरागांशुकं
सुब्रह्मण्यमुपास्महे प्रणमतां भीतिप्रणाशोद्यतम्॥ १२१

भुवनेश्याः स्वस्य च बीजं ह्रीं गूम्। गामिति स्वरूपम्। पञ्चपञ्चाशदक्षर इत्युक्तेः शमनाय एह्येहीति न सन्धिः। ॐ ह्रीं क्रों गूं नमः सर्व्वविघ्नाधिपाय सर्व्वार्थसिद्धिदाय सर्व्वदुःखप्रशमनाय एह्येहि भगवन् सर्व्वा आपदः स्तम्भय स्तम्भय ह्रीं गूं गां नमः स्वाहा क्रों ह्रीं। अमुना प्रयोगान् साधयेदित्यनेनास्य स्वातन्त्र्येण मन्त्रत्वमप्युक्तम्। तद्विधानं यथा। अस्य अमितं छन्दः हेरम्बगणतिवत् सर्व्वं ज्ञेयम्॥ ११६॥११७॥११८॥११९॥

सुब्रह्मण्यमन्त्रमाह तारमिति। खड्गीशो वः कूर्म्मस्त्वकारः। निस्वरः स्वरहीनो व्यञ्जनमिति यावत्। णान्तः तः। भुवे स्वरूपम्। अत्र सन्धौ तकारे दकार इति ज्ञेयम्। तदुक्तं प्रयोगसारे—

वचद्भुवे नमो मन्त्रः सुब्रह्मण्याधिदेवतः। इति।

नारायणीये तु—तारं वचन्नाभिजले शिवयोनियुते नमः। इति।

अग्निगायत्र्यौ ऋषिछन्दसी। प्रणवो बीजं वकारः शक्तिः। के चन प्रणवपुटितमाहुः। अन्ये तु मायाद्यमाहुः।

तदुक्तं प्रयोगसारे—प्रशस्तः प्रणवाद्यन्तःशक्तिपूर्व्वं परे जगुः। इति।

वह्निबीजेनेति रेफेण॥ ११९॥१२०॥

ध्यानं तु दद्यादूर्ध्वयोराद्ये तदधस्थयोरन्त्ये। सुब्रह्मण्य इति कार्त्तिकेयनाम।

लक्षमेकं जपेन्मन्त्रं साज्येन हविषा ततः ।
दशांशं जुहुयादन्ते ब्राह्मणानपि भोजयेत् ॥ १२२

धर्म्मादिकल्पिते पीठे वह्निमण्डलपश्चिमे ।
पूजयेद्विधिना देवमुपचारैर्यथोदितैः ॥ १२३

केसरेष्वङ्गपूजा स्यात्पत्रमध्यगतानिमान् ।
जयन्ताख्यमग्निवेश्यं कृत्तिकापुत्रसंज्ञकम् ॥ १२४

अनन्तरं भूतपतिं सेनान्यं गुहसंज्ञकम् ।
हेमशूलं विशालाक्षं शक्तिवज्र[शूल]करान् यजेत् ॥ १२५

दिग्दलाग्रेषु पूर्व्वादि देवसेनापतिं पुनः ।
विद्यां मेधां ततो वज्रं कोणस्थान् शक्तिकुक्कुटौ ॥ १२६

मयूरं द्वीपमभ्यर्चेद्बाह्ये लोकेश्वरान् पुनः ।
अस्त्राणि तेषामन्ते स्युः सुब्रह्मण्यार्चनेरिता ॥ १२७

स्वादुभिर्भक्ष्यभोज्याद्यैः षष्ठ्यां संप्रीणयेद्विभुम् ।
पूजयेद्देवताबुद्ध्या कुमारान् ब्रह्मचारिणः ॥ १२८

सन्तानं विजयं वीर्य्यं रक्षामायुः श्रियं यशः ।
प्रदद्यात् साधकस्याशु सुब्रह्मण्यः सुरार्चितः ॥ १२९

जपतर्पणपूजाद्यै विघ्नेशं सर्व्वसिद्धिदम् ।
प्रीणयेदनया स्तुत्या प्राप्तये सर्व्वसम्पदाम् ॥ १३०

तदुक्तं हयशीर्षपञ्चराले—

अभयं वामहस्ते स्यादम्भोजं दक्षिणे करे ।
कुक्कुटं वामहस्ते तु शक्तिं दक्षिणतो न्यसेत् ॥
चतुर्भुजः समाख्यात एकवक्त्रोऽग्निजस्त्वयम् । इति ॥१२१॥१२२॥

वह्निमण्डलपश्चिम इति । अनेन चतुर्थपटलोक्तवह्निमण्डलान्तमेव पूजा पीठशक्तिपीठपूजा नास्ति। अन्यथा वह्निमण्डलपश्चिम इति न वदेत् चतुर्थपटल एवोक्तत्वात् ॥ १२३ ॥

विधिनेत्युक्तं विधिमाह केसरेष्विति । तस्य नैवेद्यांशदानं धूर्त्तसेनाय ॥१२४॥ १२५॥१२६॥१२७॥१२८॥१२९॥

ॐकारमाद्यं प्रवदन्ति सन्तो वाचः श्रुतीनामपि यं गृणन्ति ।
गजाननं देवगणानताङ्घ्रिं भजेऽहमर्द्धेन्दुकृतावतंसम् ॥ १३१

पादारविन्दार्चनतत्पराणां संसारदावानलभङ्गदक्षम् ।
निरन्तरं निर्गतदानतोयैस्तं नौमि विघ्नेश्वरमम्बुदाभम् ॥ १३२

कृताङ्गरागं नवकुङ्कुमेन मत्तालिमालां मदपङ्कलग्नाम् ।
निवारयन्तं निजकर्णतालैः को विस्मरेत् पुत्रमनङ्गशत्रोः ॥ १३३

शम्भोर्जटाजूटनिवासिगङ्गाजलं समादाय कराम्बुजेन ।
लीलाभिराराच्छिवमर्चयन्तं गजाननं भक्तियुता भजन्ति ॥ १३४

कुमारभुक्तौ पुनरात्महेतोः पयोधरौ पर्व्वतराजपुत्र्याः ।
प्रक्षालयन्तं करशीकरेण मौग्ध्येन तं नागमुखं भजामि ॥ १३५

त्वया समुद्धृत्य गजास्य हस्तं ये शीकराः पुष्कररन्ध्रमुक्ताः ।
व्योमाङ्गणे ते विचरन्ति ताराः कालात्मना मौक्तिकतुल्यभासः ॥ १३६

क्रीड़ारते वारिनिधौ गजास्ये वेलामतिक्रामति वारिपूरे ।
कल्पावसानं प्रविचिन्त्य देवाः कैलासनाथं स्तुतिभिः स्तुवन्ति ॥ १३७

नागानने नागकृतोत्तरीये क्रीड़ारते देवकुमारसङ्घैः ।
त्वयि क्षणं कालगतिं विहाय तौ प्रापतुः कन्दुकतामिनेन्दू ॥ १३८

गणेशस्तुतिमारभते ॐकारमिति । अपिर्भिन्नक्रमः । सन्तः यं श्रुतीनामाद्यं ॐकारं वाचोऽप्याद्यं गृणन्ति । शब्दब्रह्मस्वरूपमिति यावत् ॥ १३०॥१३१ ॥

कराम्बुजेन शुण्डाग्रेण । आरात् समीपे । भक्तियुता भजन्ति इत्यत्र तं शरणं भजामि इत्यपि क्वचित् पाठः ॥ १३४ ॥

मौग्ध्येनेति । देवीस्तनौ सदानुच्छिष्टाविति भावः ॥ १३५ ॥

भो गजास्य कालात्मना त्वया हस्तमुद्धृत्य ये शीकराः पुष्कररन्ध्रमुक्ताः । पुष्करं करिहस्ताग्र इति नामलिङ्गानुशासने । ते तारा विचरन्तीति गम्योत्प्रेक्षा शीकरा न भवन्ति । तारा इत्युत्प्रेक्षा इत्यर्थः ॥ १३६ ॥

स्तुवन्तीति अन्यकृतः कल्पावसाने न्यस्य स्तुत्यसङ्गतिरित्यलङ्कारः । वस्तुतस्तु अनन्यनिवारणीयत्वेन तत्स्तुतिः ॥ १३७ ॥

नागकृतोत्तरीये सर्पोत्तरीये त्वयि क्रीड़ारत इति सम्बन्धः । कालगतिं

मदोल्लसत्पञ्चमुखैरजस्रमध्यापयन्तं सकलागमार्थान् ।
देवानृषीन् भक्तजनैकमित्रं हेरम्बमर्कारुणमाश्रयामि ॥ १३९

पादाम्बुजाभ्यामतिवामनाभ्यां कृतार्थयन्तं कृपया धरित्रीम् ।
अकारणं कारणमाप्तवाचां तं नागवक्त्रं न जहाति चेतः ॥ १४०

येनाऽर्पितं सत्यवतीसुताय पुराणमालिख्य विषाणकोट्या ।
तं चन्द्रमौलेस्तनयं तपोभिरवाप्यमानन्दघनं भजामि ॥ १४१

पदं स्तुतीनामपदं श्रुतीनां लीलावतारं परमात्ममूर्त्तेः ।
नागात्मको वा पुरुषात्मको वेत्यभेद्यमाद्यं भज विघ्नराजम् ॥ १४२

पाशाङ्कुशौ भग्नरदं त्वभीष्टं करैर्दधानं कररन्ध्रमुक्तैः ।
मुक्ताफलाभैः पृथुसीकरौघैः सिञ्चन्तमङ्गं शिवयोर्भजामि ॥ १४३

अनेकमेकं गजमेकदन्तं चैतन्यरूपं जगदादिबीजम् ।
ब्रह्मेति यं ब्रह्मविदो वदन्ति तं शम्भुसूनुं शरणं भजामि ॥ १४४

स्वाङ्कस्थिताया निजवल्लभाया मुखाम्बुजालोकनलोलनेत्रम् ।
स्मेराननाब्जं मदवैभवेन रुद्धं भजे विश्वविमोहनं तम् ॥ १४५

ये पूर्व्वमाराध्य गजानन त्वां शास्त्राणि सर्व्वाणि पठन्ति तेषाम् ।
त्वत्तो न चाऽन्यत् प्रतिपाद्यमेतैस्तदस्ति चेत् सर्व्वमसत्यकल्पम् ॥ १

कालपारवश्यं त्यक्त्वा ॥ १३८ ॥

वामनाभ्यां मुखच्छन्दाद्यपेक्षया ह्रस्वता । एतेनास्य ह्रस्वावेवाङ्घ्री ध्येयाविति सूचितम् । आप्तवाचां वेदानां कारणं प्रवर्त्तयितारम् ॥ १३९॥१४० ॥

पुराणं भारताख्यम् । पदं स्थानम् । अपदमगोचरम् । क्वचित् स्तुतिश्रुति-पदयोः व्यत्ययः । परमात्ममूर्त्तेरित्यत्र परमेष्ठेत्ति केचित् पठन्ति ॥ १४१॥१४२ ॥

शिवयोः पित्रोः ॥ १४३ ॥

अनेकमिच्छया । एकं तत्त्वतो ॥ १४४॥१४५ ॥

ये पठन्ति तेषां पुरुषाणां त्वत्तोऽन्यत् प्रतिपाद्यं ज्ञेयं नास्ति । चकारात्तेषां शास्त्राणामपि त्वत्तोऽन्यत् प्रतिपाद्यं नास्तीत्यर्थः । यतः सर्व्वेषु शास्त्रेष्वात्मनः प्रतिपादितत्वात् एतैः शास्त्रैस्त्वदन्यत्प्रतिपाद्यते चेत् तत् सर्व्वमसत्यकल्पम् । तानि शास्त्राण्येव न भवन्तीत्यर्थः । बौद्धशास्त्रादिवत् ॥ १४६ ॥

हिरण्यगर्भं जगदीशितारं कविं पुराणं रविमण्डलस्थम्।
गजाननं यं प्रविशन्ति सन्तस्तत्कालयोगैस्तमहं प्रपद्ये॥ १४७
वेदान्तगीतं पुरुषं भजेऽहमात्मानमानन्दघनं हृदिस्थम्।
गजाननं यन्महसा जनानां विघ्नान्धकारो विलयं प्रयाति॥ १४८
शम्भोः समालोक्य जटाकलापे शशाङ्कखण्डं निजपुष्करेण।
स्वभग्नदन्तं प्रविचिन्त्य मौग्ध्यादाक्रष्टुकामः श्रियमातनोतु॥ १४९
विघ्नार्गलानां विनिपातनार्थं यं नारिकेलैः कदलीफलाद्यैः।
प्रतारयन्तो मदवारणास्यं प्रापुर्नरोऽभीष्टमहं भजे तम्॥ १५०
यज्ञैरनेकैर्बहुभिस्तपोभिराराध्यमाद्यं गजराजवक्त्रम्।
स्तुत्याऽनया ये विधिना स्तुवन्ति ते सर्व्वलक्ष्मीनिधयो भवन्ति॥ १५१

इति श्रीशारदातिलके त्रयोदशः पटलः।

तत्कालयोगैरिति हिरण्यगर्भाद्यवतारो गणेश एवैको लीलया भवति। परमात्मरूपत्वादित्यर्थः॥ १४७॥

तदेव रूपमाह वेदान्तगीतमिति॥ १४८॥

मौग्ध्यादिति लीलया। तस्य कदाचिदपि ज्ञानभ्रंशाभावात्॥ १४९॥

विघ्नेत्यादिना भक्तवात्सल्यमुक्तम्। नर इति बहुवचनम्॥ १५०॥१५१॥

इति श्रीशारदातिलकटीकायां सत्सम्प्रदायकृतव्याख्यायां
पदार्थादर्शाभिख्यायां त्रयोदशः पटलः।

चतुर्दशः पटलः ।

अथोच्यते चन्द्रमसो मनुः सर्व्वसमृद्धिदः ।
खड्गीशस्थो भृगुर्बिन्दुर्मनुस्वरसमन्वितः ॥ १
सोमाय हृदयान्तोऽयं मन्त्रः प्रोक्तः षड़क्षरः ।
ऋषिरुक्तो भृगुः छन्दः पङ्क्तिः सोमोऽस्य देवता ॥ २
दीर्घभाजा स्वबीजेन मनोरङ्गक्रिया मता ॥ ३

कर्पूरस्फटिकावदातमनिशं पूर्णेन्दुबिम्बाननं
मुक्तादामविभूषितेन वपुषा निर्मूलयन्तं तमः ।
हस्ताभ्यां कुमुदं वरं च दधतं नीलालकोद्भासितं
स्वस्याऽङ्कस्थमृगाङ्कोदिताश्रयगुणं सोमं सुधाब्धिं भजे ॥ ४

अथ क्रमप्राप्तान् सौरमन्त्रान् वक्तुकामस्तस्य तेजस्त्रयात्मकत्वादाद्यन्तयोः सोमाग्न्योर्मन्त्रान् वदन् तन्मन्त्रान् वक्तुमुपक्रमते अथेति। सर्व्वसमृद्धिद इति विनियोगोक्तिः। मन्त्रमुद्धरति खड्गीशेति। खड्गीशो वः तत्स्थो भृगुः सः मनुस्वरः चतुर्दशस्वर औ बिन्दुश्च तद्युक्तः तेन स्वौं। प्रयोगसारे तु—

सवौबिन्द्वादिसोमाय नमो मन्त्रः प्रकीर्त्तितः। इति।

क्वचिद्बिन्दुमानो स्वर इति पाठः। नारायणीये च आचार्य्यैश्च स्वौमित्युद्धृतम्। अन्ये तु इदं मृत्युञ्जयबीजम्। एतदाद्यो ग्रन्थकृताऽनुद्धृत इति वदन्ति। स्वौं बीजं। आयेति शक्तिः। पद्मपादाचार्य्यैर्मेति शक्तिरुद्धृता। अन्यत्र तु—

ऋषिरत्रिर्विराट्छन्दो बीजमाद्यमुदाहृतम्।
नमः शक्तिः। इति।

प्रणवप्रासादसंपुट इति केचन। श्रीकामैः श्रीपुटः कार्य्य इत्यपरे। स्वबीजेनेति मन्त्राद्यबीजेन स्व इति बीजेन वा ॥ १॥२॥३ ॥

ध्यानमाह कर्पूरेति। दक्षिणवामाभ्यां कुमुदवरे। क्वचिद्धनमिति पाठः। धनं निधिपात्रम्। अङ्कस्थमृगात् उदित उत्पन्नः आश्रयगुणो नीलिमा यत्र तेनाङ्कोऽपि ध्येय इत्यर्थः।

तदुक्तम्—भवतु भवदभीष्टद्योतिताङ्कः शशाङ्कः। इति।

अथवा स्वस्याङ्कस्थमृगेणोदित आश्रयगुणः सेवनीयगुणो येन कलङ्कित्वापवादे सत्यप्यत्यागात्। सुधाब्धिं अमृतस्वरूपम् ॥ ४ ॥

रसलक्षं जपेन्मन्त्रं साधको विजितेन्द्रियः।
षट्सहस्रं प्रजुहुयात्पायसेन ससर्पिषा ॥ ५
सोमान्तं पूजिते पीठे पूजयेद्रोहिणीपतिम्।
अङ्गानि केसरेषु स्युस्तद्देव्यः पत्रमध्यगाः ॥ ६
रोहिणी कृत्तिका भूयो रेवती भरणी पुनः।
रात्रिरार्द्रा ततो ज्योतिः कला हारसमप्रभाः ॥ ७
सितमाल्याम्बरधरा मुक्ताहारविभूषणाः।
पयोधरभराक्रान्ता रचिताञ्जलयः शुभाः ॥ ८
वल्लभासक्तमनसो मदविभ्रममन्थराः।
समभ्यर्च्याः सरोजाच्यश्चन्द्रबिम्बनिभाननाः ॥ ९

रसलक्षं षड्लक्षम्। साधकसत्तम इत्यनेन विद्यामन्त्रस्य दशांशजप उक्तः। प्रयोगेऽपि तज्जपः। तत्र धनलाभे श्रीयोगः कवित्वे वाग्भवयोगः सुखादौ प्रणवयोग इति पद्मपादाचार्य्याः ॥ ५ ॥

सोमान्तमिति। चतुर्थपटले तस्मिन् सूर्य्येन्दुपावकानिति अनेन अग्निमण्डलान्ता पूजोक्ता। अत्र तु सूर्य्याग्निमण्डले सम्पूज्य अन्ते सोममण्डलं पूजनीयम्। कश्चित् सोमान्तमिति वह्निमण्डले पूजा न कर्त्तव्येत्याह। तन्न। असाम्प्रदायिकत्वात्। मन्त्रदेवप्रकाशिकादिबहुग्रन्थविरोधाच्च। पीठकृमौ तु सोमान्तमिति। प्रपञ्चसारपद्यव्याख्याने पद्मपादाचार्य्यैः पीठार्चने सूर्य्यवह्निमण्डलार्चनं कृत्वा ततः सोममण्डलमभ्यर्च्य तत्र भगवन्तमावाहयेदित्युक्तम्। पूजिते पीठ इति। पीठनवशक्तिपूजापूर्वकं पीठमन्त्रेणेति शेषः। ताश्च पीठमन्त्रा अपि तन्त्रान्तरोक्ता ज्ञेयाः। तद्यथा—

अमृता तारका ज्योत्स्ना विमला व्यापिनी तथा।
चित्रा च कृत्तिका कान्तिः श्रवणा नव शक्तयः ॥
अमृतान्ते कलात्मने संवित्पीठाय ते नमः। इति।

पद्मपादाचार्य्यैरन्याः पीठशक्तय उक्ताः ॥

राका कुमुद्वती नन्दा सुधा सञ्जीवनी क्षमा।
आप्यायनी चन्द्रिका च ह्लादिनी नव शक्तयः ॥
पूर्व्वादिक्रमतो मन्त्री नत्यन्ताः पूजयेदिमाः ॥ इति।

आदित्यमङ्गलबुधमन्दवाक्पतिराहवः ।
शुक्रकेतुयुताः पूज्या दलाग्रेषु ग्रहा इमे ॥ १०

स्वस्ववर्णाम्बरोपेताः स्वनामाद्यर्णबीजकाः ।
रक्तारुणश्वेतनीलपीतधूम्रसितासिताः ॥ ११

वामोरुन्यस्ततद्धस्ता दक्षिणेन धृताभयाः ।
अम्बुजाढ्यकरो भानुर्दंष्ट्राभीममुखः शनिः ॥ १२

राहुर्विकृतवक्त्रः स्यात्केतुः स्याद्विहिताञ्जलिः ।
लोकपालास्ततः पूज्या वज्राद्यस्त्रैः सह क्रमात् ॥ १३

एवं सिद्धमनुर्मन्त्री सम्पदां वसतिर्भवेत् ।
हृत्पुण्डरीकमध्यस्थं तारहारविभूषितम् ॥ १४

तारापतिं स्मरन्मन्त्री त्रिसहस्रं मनुं जपेत् ।
राज्यैश्वर्य्यं दरिद्रोऽपि प्राप्नुयाद्वत्सरान्तरे ॥ १५

कलेति शक्तिनाम । "कलामीशदलेषु" इत्युक्तेः । कश्चित्करालीति शक्तिनाम । "कराली च क्रमादिमाः" इत्युक्तेः । हारसमप्रभाः श्वेता इत्यर्थः ॥ ६॥७॥८॥९॥

आदित्येति । मङ्गलः अङ्गारकः । मन्दः शनैश्चरः । वाक्पतिर्बृहस्पतिः । तत्र चतुर्दिक्षु आदित्यादयः अग्निकोणादिषु भौमादयः पूज्या इति ज्ञेयम् । यदाहुः—

पूर्व्वदक्षिणपाश्चात्यसौम्यपत्राग्रके क्रमात् ।
रविश्चान्द्रिर्गुरुः शुक्रः सम्पूज्याः साधकैरमी ॥
आग्नेयादिषु कोणेषु भौममन्दाहिकेतवः । इति ।

स्वनाम्नाम् आद्यर्णाः आद्यक्षराणि सबिन्दूनि बीजानि येषां ते । एतेन ग्रहाणां मन्त्राः सूचिताः । ग्रहयज्ञाङ्गत्वेन तत्र सूर्य्यमन्त्रं वक्ष्यति । अन्येषां सप्तानाम् अं अङ्गारकाय नम इत्यादयो ज्ञेयाः । अत्राग्रे च पूजायामपि अयमेव प्रयोगोऽनुसन्धेयः ॥ १०॥११ ॥

वामोर्विति सूर्य्यकेतू हित्वा अन्येषां ध्यानम् । सूर्य्यस्तु पद्मकरः केतुश्च विहिताञ्जलिरित्युक्तेः । तदुक्तं महाकपिलपञ्चरात्रे—

आदित्यो द्विभुजः प्रोक्तो युवा लक्षणलक्षितः ।
हस्तयोः पङ्कजे तस्य कार्य्ये स्कन्धमिते शुभे ॥
केतोस्तु—खड्गदीपधरं कृष्णमथवा विहिताञ्जलिम् । इति ।

पूर्व्वोक्तसंख्यं प्रजपेत् शशिनं मूर्ध्नि चिन्तयन् ।
रोगापमृत्युदुःखानि जित्वा वर्षशतं वसेत् ॥ १६

ब्रह्मचर्य्यरतः शुद्धश्चतुर्लक्षमिमं जपेत् ।
निधानं भूगतं सद्यः प्राप्नुयाद्यत्नवर्जितः ॥ १७

जितेन्द्रियो जपेन्मन्त्रं पौर्णमास्यां विशेषतः ।
भवेत्सौभाग्यनिलयः सम्पदामपरो निधिः ॥ १८

घोरान् ज्वरान् शिरोरोगानभिचारानुपद्रवान् ।
विषाणामपि संघातं नाशयेन्मनुनाऽमुना ॥ १९

पौर्णमास्यां निराहारो दद्यादर्घं विधूदये ।
प्राक्प्रत्यगायतं कुर्य्यात् भूतले मण्डलत्रयम् ॥ २०
निषण्णः पश्चिमे मन्त्री मण्डले विहितासने ।
मध्यस्थे स्थापयेत्पश्चात् पूजाद्रव्याण्यशेषतः ॥ २१
अन्यस्मिन्मण्डले सोममर्चयित्वाऽम्बुजान्विते ।
राजतं चषकं तत्र स्थापयेत् पुरतः सुधीः ॥ २२

प्रयोगसारेऽपि—पूर्व्वार्द्धकायः पिङ्गभ्रू रक्तनेत्रः कृताञ्जलिः । इति । तार उज्ज्वलो हारो मुक्ताहारः । तारापतिमिति नायिकासहितम् ॥ १२॥१३ ॥ ॥ १४॥१५ ॥

पूर्व्वोक्तसंख्यमिति त्रिसहस्रम् । शुद्ध इत्यनेन त्रिषवणस्नायी पयआहारेत्युक्तम् । यत्प्रयोगसारे—

कृत्वा त्रिषवणं स्नानं चीराहारो निरन्तरः ।
जपेच्चत्वारि लक्षाणि विधानं लभते ध्रुवम् ॥ इति ॥

मण्डलत्रयमिति । गोमयादिना ॥ १६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१ ॥

अन्यस्मिन् पौरस्त्ये । सोममर्चयित्वेति पीठादिन्यासं विधाय आत्मयागं कृत्वा वहिः पीठे पङ्कजान्विते अर्चयित्वेत्यर्थः । उक्तञ्च—

आसीनः पश्चिमे मध्यसंस्थे द्रव्याणि विन्यसेत् ।
आत्मानं सकलीकृत्याऽभ्यर्च्याचान्तः सुरेश्वरः ॥
पूर्व्वस्मिन् पङ्कजोपेते मण्डले सोममर्चयेत् ॥ इति ।

सुधीरित्यनेनैतदुक्तं भवति । विलोममन्त्रं जपन् पूरणं कर्पूरादीनां कुमुदादीनां

गोदुग्धेन समापूर्य्य स्पृष्ट्वा तं प्रजपेन्मनुम् ।
अष्टोत्तरशतं पश्चाद्विद्यामन्त्रेण देशिकः ॥ २३
दद्यादर्घं शशाङ्काय सर्व्वकार्य्यार्थसिद्धये ।
अनेन विधिना कुर्य्यात्प्रतिमासमतन्द्रितः ॥ २४
षण्मासाभ्यन्तरे सिद्धिं साधकेन्द्रः समश्नुते ।
श्रियमप्युर्जितान् पुत्रान् सौभाग्यं पुष्कलं यशः ॥ २५
कन्यामिष्टामवाप्नोति कन्याऽपि वरमाप्नुयात् ।
बहुना किमिहोक्तेन सर्व्वं दद्यान्निशापतिः ॥ २६
विद्ये विद्यामालिनि स्याच्चन्द्रिण्यन्ते ततो भवेत् ।
पुनश्चन्द्रमुखि स्वाहा विद्यामन्त्र उदाहृतः ॥ २७

च पुष्पाणां तत्र निक्षेप इति । यदाहुः—

संस्थाप्य राजतं तत्र चषकं परिपूरयेत् ।
विलोमं प्रजपन् मन्त्रं गव्येन पयसा सुधीः ॥
क्षिपेच्च तत्र कर्पूरशीतकाश्मीरकाक्षतान् ।
कुशग्रन्थियवांश्चैव पुष्पाण्येतानि चादरात् ॥
कुमुदेन्दीवरस्वर्णकेतकीनवमल्लिकाः ।
चम्पकानि यथालाभं शतपत्राणि च क्षिपेत् ॥
आवाहयेच्चन्द्रबिम्बान्निजाद्वा हृदयाद्विभुम् ।
एवं समावाह्य गन्धपुष्पाद्यैरर्चयेद्विधुम् ॥ इति ॥

निराहारोऽर्घ्यं दद्यादित्युक्तत्वादर्घ्यदानादनन्तरं रात्रौ भोजनमनिषिद्धम् । कन्या-प्रीत्यनेनैवमादिषु स्त्रिया अप्यधिकार इत्युक्तं भवति ॥ २२।।२३।।२४।।२५।।२६ ॥

विद्यामन्त्र उदाहृत इत्यनेनैतदुक्तम् । नवाक्षराद्य एष एव कन्याप्रदान-समर्थ इति । नवाक्षराणि तु ।

रक्षयुग्मं गजौ प्रोक्ता कर्णिनि स्यान्नवाक्षरम् । इति ।

नारायणीये नवाक्षरादिविद्यामन्त्रमुद्धृतम् ।

विलोमान्तरितं मन्त्रं पत्रे लिख्य तदासनः ।
जपेद् द्वादशसाहस्रमेतदेकदिनेन यः ॥
ज्येष्ठामाराध्य शुक्रर्क्षे कन्या तस्याशु दीयते । इति ।

अथ तन्त्रान्तरोक्तं यन्त्रमुच्यते—

तारो घृणिर्भृगुः पश्चाद्वामकर्णविभूषितः ।
वह्न्यासनो मरुच्छेषः सनेत्रोऽत्यपश्चिमः ॥ २८

अष्टाक्षरो मनुः प्रोक्तो भानोरभिमतप्रदः ।
देवनागो मुनिः प्रोक्तो गायत्री छन्द ईरितम् ॥ २९

आदित्यो देवता प्रोक्तो दृष्टादृष्टफलप्रदः ।
सत्याय हृदयं प्रोक्तं ब्रह्मणे द्विठ ईरितः ॥ ३०

विष्णवे स्याच्छिखा वर्म्म रुद्राय परिकीर्त्तितम् ।
अग्नये नेत्रमाख्यातं शर्वायाऽस्त्रमुदीरितम् ॥ ३१

चन्द्रं चन्द्रकलाभिरन्विते शशाङ्के नामतारोदरे ।
षट्पत्रे परितो विलिख्य च भृगुर्दन्तेन बिन्द्वन्वितः ॥
सोमायेति पदं नमः पदयुतं चालिख्य तद्वाह्यतः ।
कादिक्षान्तगतं समर्च्य विधिना कण्ठ्यां गले मस्तके ॥
जप्तं बद्धमिदं क्षणेन गरलप्रध्वंसि तत्पुष्टिदम् । इति ॥ २६॥२७ ॥

सूर्यमन्त्रमाह तार इति । घृणिरिति स्वरूपम् । भृगुः सः वामकर्णं ऊ तेन विभूषितस्तेन सू । मरुद्यकारो वह्निः रेफस्यासनः तेन र्यः । शेषः अनन्त आ अत्रिर्दः सनेत्र इकारयुक्तस्तेन दि । त्यपश्चिम इति मन्त्रविशेषणं त्य इत्यन्तमक्षरमित्यर्थः । पश्चिम इत्यनेन ओमन्तोऽपि भवतीति सूचितम् । अभिमतप्रद इत्यनेन विनियोगोक्तिः । अयं मन्त्रः साक्षाच्छ्रुतिपठित इति शूद्रादेरत्र नाधिकारः ।

तदुक्तं तैत्तिरीयशाखायां । नारायणीयोपनिषदि—घृणिरिति द्वे अक्षरे सूर्य्य इति त्रीणि आदित्य इति । त्रीणि एतद्वै सावित्रस्याष्टाक्षरं पदं श्रियाभिषिक्तं य एवं वेद श्रिया हि वाभिषिच्यत इति ।

के चन श्रीमन्तमाहुः । अन्ये श्रीकामहृल्लेखापुटितं मह्यं लक्ष्मीं प्रयच्छेत्यनेन पल्लवितमाहुः । रं बीजं थं शक्तिः । के चन शक्तिबीजाद्यं श्रीमन्तमाहुः । तन्मते प्रणवो बीजं माया शक्तिः । तदुक्तम्—

श्रीबीजान्तः सम्प्रदाये मूलमन्त्रस्तु याजुषः [मानुषः] ।
अयं श्रीकामहृल्लेखासंपुटोऽन्ते प्रयच्छ मे ॥
लक्ष्मीमित्थं पल्लवितः शङ्कराचार्य्यसम्मतः ।
हृल्लेखापूर्व्वकोऽन्त श्रीर्विश्वरूपमते स्थितः ॥ इति ।

तेजोज्वालामणि हुंफट्स्वाहान्ताः पृथगीरिताः ।
अङ्गमन्त्रान् पुनर्न्यस्येत् पञ्च मूर्त्तीर्यथाक्रमम् ॥ ३२

आदित्यं विन्यसेन्मूर्ध्नि रविं मुखगतं न्यसेत् ।
हृदये भानुनामानं भास्करं गुह्यदेशतः ॥ ३३

सूर्य्यं चरणयोर्न्यस्येत् ह्रस्वैः सद्यादिपञ्चभिः ।
प्रधानमूर्त्तिप्रतिमाः सर्व्वाभरणभूषिताः ॥ ३४

मूर्द्धास्यकण्ठहृदयं कुक्षिनाभिध्वजाङ्घ्रिषु ।
मन्त्रवर्णान् न्यसेदष्टौ प्रत्येकं प्रणवादिकान् ।
एवं न्यस्तशरीरोऽसौ चिन्तयेत्तेजसां निधिम् ॥ ३५

रक्ताब्जयुग्माभयदानहस्तं केयूरहाराङ्गदभूषणाढ्यम् ।
माणिक्यमौलिं दिननाथमीडे बन्धूककान्तिं विलसत्त्रिनेत्रम् ॥ ३६

द्विठः स्वाहा । ईरिता उक्ताः । सत्यायेत्यादयोऽङ्गमन्त्राः पृथक् प्रत्येकमेतदन्ता ज्ञेयाः । तत्र प्रयोगः । सत्याय तेजो ज्वालामणि हुं फट् स्वाहा । हृदयाय नम इत्यादि । अन्ये तु सत्यायेत्यादिचतुर्थी अविवक्षितेत्याहुः । तेन सत्यतेजोज्वालामणि हुं फट् स्वाहा हृदयाय नम इत्यादि प्रयोगः । एष एव साम्प्रदायिकः । अपेक्षितार्थद्योतनिकाकारादिभिस्तथा लिखितत्वात् । अत एव प्रपञ्चसारटीकाकारैः ब्रह्मेत्यत्राकारश्रुतिश्चतुर्थीनिवारणायेति व्याख्यातम् । पुनरित्यनेनाऽष्टाङ्गोऽपि सूचितः । सूत्रमन्त्रषड़क्षराणि षड़ङ्गस्थानेषु षड़ङ्गवद्विन्यस्य उदरपृष्ठयोर्नमोऽन्त्ययोर्वर्णद्वयं न्यसेदित्यष्टाङ्गम् । सद्यादीति । ओकारादिविपरीतनपुंसकवर्जितपारिभाषिक पञ्चह्रस्वैः सह यथाक्रमं पञ्चमूर्त्तीर्न्यसेदिति सम्बन्धः । ॐ आदित्याय नमः एं रवये नमः उं भानवे नमः इं भास्कराय नमः अं भ सूर्याय नम इति प्रयोगः । यथाक्रमम् इत्यनेन ऊर्द्धादिमुखेष्वपि न्यसेदित्युक्तम् । प्रत्येकमिति । तेन ॐ ॐनमो मूर्ध्नीति प्रयोगः । एवं न्यस्तेत्यनेन नवग्रहन्यासोऽपि सूचितः । स उक्तो मया प्राक् ॥ २८॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५ ॥

दानं वरम् । आयुधध्यानं वामाद्यूर्द्धयो रक्ताब्जे तदधस्तनयोरन्ये । पा[illegible] ध्यानानन्तरं कमलबिम्बमुद्रे प्रदर्शनीये ।

कमलाकृतिमुद्रा तु सौरमुद्रेयमीरिता । इत्युक्तेः ।

वसुलक्षं जपेन्मन्त्रं समिद्भिः क्षीरशाखिनाम् ।
तत्सहस्रं प्रजुहुयात् क्षीराक्ताभिर्जितेन्द्रियः ॥ ३७
पीठस्य क्लृप्तेः प्रथमं दिक्षु मध्ये च संयजेत् ।
प्रभूतं विमलं सारं समाराध्यमनन्तरम् ॥ ३८

प्रयोगसारेऽपि—दर्शयेदग्रतस्त्वब्जबिम्बमुद्रे यथोदिते । इति ।
तत्राब्जमुद्रालक्षणं यथा—

करौ तु संमुखौ कृत्वा संहतावुन्नताङ्गुलौ ।
तलान्तमिलिताङ्गुष्ठौ कुर्य्यादेषाऽब्जमुद्रिका ॥ इति ॥

नारायणीये बिम्बमुद्रालक्षणम्—

पद्माकारौ करौ कृत्वा अविश्लिष्टे तु मध्यमे ।
अङ्गुल्यौ धारयेत्तस्मिन् बिम्बमुद्रेति सोच्यते ॥ इति ।

एते सर्व्वसौरमन्त्रसाधारणे इति ज्ञेयम् ॥ ३६ ॥

वसुलक्षमष्टलक्षम् । अत्र विशेषः प्रयोगसारे—

रक्ताम्बरधरो रक्तगन्धमाल्यविभूषितः ।
घृतक्षीरसमायुक्तगुड़भक्ताशनो निशि ॥
भैक्षाहारोऽथवा वीतसङ्गः सन्तोषवान् सदा ।
मन्त्रमावर्त्तयेन्नित्यमाराधनपरायणः ॥ इति ।

अन्यः पुरश्चरणसामान्यविधिर्वक्ष्यमाण एवानुसन्धेयः । तत्सहस्रमष्टसहस्रम् ॥३७॥

पीठस्य क्लृप्तेः प्रथममिति । मण्डुकादिवेदिकान्तं सम्पूज्य धर्म्मादेः प्राक् परमसुखान्तान् पञ्च सम्पूज्य पश्चाद्धर्म्मादिपूजेति के चन । अन्ये तु धर्म्मादिस्थाने प्रभूतादिकान् सम्पूज्य मध्ये फलकरूपेण परमसुखं पूजयेत् । धर्म्माधर्म्मादिपूजा नास्तीत्याहुः । एतदेव साम्प्रदायिकम् । उक्तञ्च नारायणीये—

पीठाङ्गान् कल्पयेदेतान् हृदा मध्ये विदिक्षु च । इति ।

एतत् सर्व्वसूर्य्यमन्त्रसाधारणम् । दिक्ष्विति सामान्यत उक्तेरत्राग्नेयादिकोणा एव गृह्यन्ते । विदिक् मध्येषु संयजेदिति पाठः । यदाहुराचार्य्याः—

प्रयजेदथ प्रभूतां विमलां साराह्वयां समाराध्याम् ।
परमसुखामग्न्यादिष्वस्त्रिषु मध्ये च पीठक्लृप्तेः प्राक् ॥ इति ॥

प्रयोगसारेऽपि—ईशानान्तं च विदिक्ष्वेतान् प्रपूजयेत् । इति ॥ ३८ ॥

परमादिसुखं पीठं स्वबिम्बान्तं प्रकल्पयेत् ।
दीप्ता सूक्ष्मा जया भद्रा विभूतिर्विमला पुनः ॥ ३९
अमोघा विद्युता सर्व्वतोमुखी पीठशक्तयः ।
दीप्तदीपशिखाकारा बीजान्यासां विदुः क्रमात् ॥ ४०
अक्लीबह्रस्वत्रितयस्वरान् बिन्द्वग्निसंयुतान् ।
वदेत्पदं चतुर्थ्यन्तं ब्रह्मविष्णुशिवात्मकम् ॥ ४१
सौराय योगपीठाय नमः पदमनन्तरम् ।
पीठमन्त्रोऽयमाख्यातो दिनेशस्य जगत्पतेः ॥ ४२
तारादि खं खखोल्काय मनुना मूर्त्तिकल्पना ।
साक्षिणं सर्व्वलोकानां तस्यामावाह्य पूजयेत् ॥ ४३

स्वबिम्बान्तमिति । सोमाग्निमण्डले सम्पूज्य सूर्य्यमण्डलं पूजनीयमित्यर्थः । दीप्तेत्यासां ध्यानम् । तदुक्तं प्रयोगसारे—

दीप्तदीपशिखाकारा ध्येयाः स्युर्नव शक्तयः । इति ॥ ३९ ॥ ४० ॥

अक्लीबेति । ह्रस्वत्रितयं अइउ । अत्र क्लीबह्रस्वत्रितयपदाभ्यां नञा स[म्]बन्धः । अग्नौ रेफः । रां रीं रूं रैं इत्यादि नव बीजानि । अन्ये तु ह्रस्वत्रय[म्] अइऋं इत्याहुः । तदुक्तं महाकपिलपञ्चरात्रे—

आद्योपान्त्यं तृतीयं च त्यक्त्वा चैवं नपुंसकम् ।
भेदयेन्नवधा यान्तं स्वरैरेभिर्यथाक्रमम् ।
बिन्दुयुक्तानि बीजानि शक्तीनामुद्धृतानि वै ॥ इति ।

अन्यत्राकारेकारविसर्गान् हित्वा नव बीजानीति।
तदुक्तं प्रयोगसारनारायणीययोः—

आद्यमन्त्यं तृतीयं च त्यक्त्वाऽपि च नपुंसकान् । इति ।

पीठमन्त्र इति । सर्व्वसूर्य्यमन्त्रसाधारण इति ज्ञेयम् ॥ ४१ ॥ ४२ ॥

तारादीति । खखोल्कायेति स्वरूपम् । तदुक्तं महाकपिलपञ्चरात्रे—

याष्टमं बिन्दुना युक्तं कद्वितीयं तथैव च ।
तदेव केवलं भूय ओभिन्नं सविलोमकम् ॥
सविलोमाच्चतुर्थं तु यत्तृतीयोपरि स्थितम् ।
अक्षरं तद्द्वितीयेन स्वरेणैव प्रभेदितम् ॥

अङ्गानि पूजयेदादौ दिक्पत्रेष्वर्कमूर्त्तयः ।

वानुलोमाच्चतुर्थं तु केवलं तदनन्तरम् ।
समासादुद्धृतो वत्स मूर्त्तिमन्त्रः षडक्षरः ॥ इति ।

अयमन्येषामपि सूर्य्यमन्त्राणां मूर्त्तिमन्त्र इति ज्ञेयम् । तत्राकाशबीजादिरुद्धृत इति विशेषः । अथवात्रैवं व्याख्येयम् । तारश्च आदिशब्देन प्रथमोत्पन्नत्वात् आकाशस्तस्य बिन्दुः सम्प्रदायादिति । अथवा खमिति तन्त्रेण द्वयमुपात्तम् एकेनाकाशबीजमन्येन स्वरूपम् ।

प्रयोगसारेऽपि—सूर्य्यकान्ताक्षरे प्रोक्ता बिन्दुभूषितमस्तके । इति ।

नारायणीये च—खकान्तौ दण्डिनौ चण्डो मज्जा दशनसंयुता ।
मांसं दीर्घा जवद्वायुरन्ते तस्यापि ब्रह्मबिन्दुः ॥
एतच्च साधयेत्कामानभिषेकजपादिना । इति ।

निर्बीजोऽपि तत्रैवोद्धृतः । अत्र लकारतकारौ वेदिकापीठभेदेनेति उभावपि साम्प्रदायिकौ । निर्बीजो मूर्त्तिकल्पनायां सबीजो जपादाविति ज्ञेयम् । अयं स्वतन्त्रोऽपि मन्त्रः । अस्यर्ष्यादि यथा—

ऋषिः सूक्ष्मक आख्यातो जगती छन्द ईरितम् ।
देवः सूर्य्यो बीजशक्ती कान्तमज्जास्थहृत्स्मृते ॥
सूक्ष्मरूपायाग्निवधूः स्वाहान्तः सूक्ष्मतेजसे ।
सूक्ष्मकरा[रूपा]याग्निवधूः सूक्ष्मबलाय ठद्वयम् ॥
सूक्ष्मकायाय सहुंफट्जातियुक्ताः समीरिताः ।
पञ्चाङ्गमन्त्रा मन्त्रार्णैः षडङ्गं वा प्रकल्पयेत् ॥
रक्तपद्मद्वयं हस्ते बिभ्राणं वरदाभये ।
बन्धूकाभं त्रिनेत्रं च रविं ध्यायेत् सुभूषितम् ॥
लक्षमेकं जपेन्मन्त्रं क्षीराहारो जितेन्द्रियः ।
जुहुयात्तद्दशांशेन बिल्वाश्वत्थसमिद्वरैः ॥

सूर्य्यपीठेऽष्टाक्षरवत्पूजा । वक्ष्यमाणार्घ्यदानं च । खेचरीसिद्धिश्च फलं ज्ञेयम् । उक्तञ्च नारायणीये—अनेन बहुभिः प्राप्ताः खेचरत्वादिसिद्धयः । इति । मूर्त्तिकल्पनेति । मूलमन्त्रमुच्चार्य्य पश्चादिममुच्चार्य्य मूर्त्तिकल्पनेति पद्मपादाचार्य्याः ॥ ४२ ॥

अङ्गानि पूजयेदिति कर्णिकायाम् । तदुक्तं नारायणीये—
वह्निरक्षोमारुतेशदिक्षु पूज्या हृदादयः ।

आदित्याद्याश्चतस्रोऽर्च्याः शक्तयः कोणपत्रगाः ॥ ४४

स्वस्वनामादिवर्णाः स्युस्तासां बीजान्यनुक्रमात् ।
उषा प्रज्ञा प्रभा सन्ध्या शक्तयः परिकीर्त्तिताः ॥ ४५

पत्राग्रसंस्था ब्राह्म्याद्याः पुरतोऽरुणमर्चयेत् ।
चन्द्रादीनर्चयेत् पश्चाद् ग्रहानष्टौ ततो बहिः ॥ ४६

इन्द्रादींश्च तदस्त्राणि यथापूर्व्वं समर्चयेत् ।
एवं सम्पूज्य विधिवद्भास्करं भक्तवत्सलम् ॥ ४७

दद्यादर्घ्यं प्रतिदिनं वारे वा तस्य चोदिते ।
प्रभाते मण्डलं कृत्वा पूर्व्ववत्पीठमर्चयेत् ॥ ४८

स्वमन्त्रैः कर्णिकान्तस्था दिक्स्वं पुरतश्च दिक् ॥ इति ।
आदावित्यनेन केसरेष्वष्टाङ्गपूजा सूचिता। आदित्याद्या इति न्यासोक्त बीजसहिताः। अत्र केचनादित्यादिमूर्त्तयश्चतस्र इति सामानाधिकरण्यं कृत्वा सूर्यं न पूजयन्ति। तदसत्। उद्दिष्टपञ्चकमध्ये एकत्यागे कारणाभावात्। मुख्यतया कर्णिकायां स पूजित इति चेत्। पञ्चसु कः पूजितः को नेति नियामकाभावात्। पूर्व्वत्र परत्र च यत्र यत्र पञ्चकमुक्तम् तत्र त्यागस्याऽदृष्टचरत्वाच्च। तेन पद्मपादाचार्य्योक्तरीत्या आदित्यं मध्ये सम्पूज्य रव्यादयो दिक्चतुष्के पूज्याः। चतस्र इति शक्तिविशेषणत्वेन योज्यम्। पुरतोऽरुणमर्चयेदित्युक्तेः। कल्पितदिगपेक्षया तदीशदलमपि संमुखदलमिति। तेन महालक्ष्मीस्थाने अरुणः पूज्यः। "मातृभिररुणान्ताभिः" इत्याचार्य्योक्तेः। पद्मपादाचार्य्यास्तु मातॄः सम्पूज्य पुरतोऽरुणमर्चयेदित्यूचुः। अतएव नारायणीये पूर्व्वपत्रे अरुणस्तथेत्युक्तम् ॥ ४४॥४५॥४६॥

चन्द्रादीनिति स्वबीजाद्यान्। चन्द्रः सोमः। तत्र पूर्व्वादिषु चन्द्रबुधगुरुशुक्रान् आग्नेयादिषु भौममन्दराहुकेतूनिति ज्ञेयम्। प्रयोगस्तु पूर्वोक्तोऽनुसन्धेयः। अतएव नारायणीये—

पूर्व्वादिदिक्षु सम्पूज्याश्चन्द्रज्ञगुरुभार्गवाः ।
आग्नेयादिषु कोणेषु कुजमन्दाहिकेतवः ॥ इति ।

विधिवदित्यनेन सूर्य्यपरिषद्भ्यो नम इति बहिः पारिषदान् पूजयेदित्युक्तम्। "ग्रहैः सुरैश्चापि सूर्य्यपरिषद्भिः" इत्युक्तेः ॥ ४६ ॥ ४७ ॥

प्रभाते अर्चयेदिति सम्बन्धः। मण्डलमिति वृत्तम्। कृत्वेति रक्तचन्दनेन

पात्रं ताम्रमयं प्रस्थतोयग्राहि मनोहरम् ।
निधाय तत्र मनुना पूरयेत्तच्छुभोदकैः ॥ ४९
कुङ्कुमं रोचनाराजीरक्तचन्दनवैणवान् ।
करवीरजवाशालिकुशश्यामाकतण्डुलान् ॥ ५०
निक्षिपेत्सलिले तस्मिन्नैक्यं सञ्चिन्त्य भानुना ।
साङ्गमभ्यर्चयेत्तस्मिन् भास्करं प्रोक्तलक्षणम् ॥ ५१
गन्धपुष्पादिनैवेद्यैर्यथाविधि विधानवित् ।
तत् पिधाय जपेन्मन्त्रं सम्यगष्टोत्तरं शतम् ॥ ५२

तदुक्तं प्रयोगसारे—

रक्तचन्दनगन्धेन कृत्वा वृत्तं सुशोभनम् । मण्डलम् । इति ॥४८॥

प्रस्थतोयग्राहीति । प्रस्थप्रमाणमुक्तं श्रीधराचार्य्यैः—

कुडवश्चतुःपलः स्यात्प्रस्थः कुडवैश्चतुर्भिः स्यात् । इति ।

मनुना विलोमपठितेनेति विशेषः । यदाहुः—

प्रजपन्मनुं प्रतिगतक्रमतः परिपूरयेत् सुविमलैः सलिलैः । इति ।

शुभोदकैरिति । आदित्यमण्डलान्निसरदमृतधारारूपत्वेन ध्यातैरित्यर्थः ॥ ४९ ॥

राजी आसुरी । रक्तं रक्तचन्दनम् । चन्दनं श्वेतचन्दनम् । वैणवं वेणुबीजानि । करवीरं रक्तकरवीरपुष्पमिति परमगुरवः । जवा रक्तजवा । कुशं कुशाग्रं तण्डुला अक्षताः ॥ ५० ॥

निक्षिपेदिति । यथालाभं क्वचित्तिला अपि । तदुक्तमाचार्य्यैः—

गोरोचनास्रतिलवैणवराजिरक्त-
शीताख्यशालिकरवीरजपाकुशाग्रान् ।
श्यामाकतण्डुलयुतांश्च यथाप्रलाभान्
संयोज्य भक्तिभरतोऽर्घविधिर्विधेयः ॥ इति ।

ऐक्यं सङ्कल्पयेदिति स्वात्मन इति शेषः । "स्वैक्यं सम्भावयन् समाहितधीः दृष्ट्वा दिनेशम्" इत्युक्तेः । तस्मिन् पात्रे । साङ्गमिति षडङ्गाष्टाङ्गसहितम् । अष्टाङ्गेनाऽभिसम्पूज्येति प्रयोगसारे उक्तेः । तत्र मन्त्रषडक्षराणि षडङ्गस्थानेषु षडङ्गवह्नित्यस्य उदरपृष्ठयोर्वर्णद्वयं विन्यसेदिति । प्रोक्तलक्षणं पूर्व्वोक्तध्यानम् ॥ ५१ ॥

आदिशब्दात् धूपदीपौ । यथाविधीत्यनेनैतदुक्तं भवति । सावरणमिति ।

पुनः सम्पूज्य गन्धाद्यैर्जानुभ्यामवनिं गतः ।
आमस्तकं तदुद्धृत्य व्योम्नि सावरणे रवौ ॥ ५३

दृष्टिं निधाय स्वैक्येन मूलमन्त्रं धिया जपन् ।
दद्यादर्घ्यं दिनेशाय प्रसन्नेनाऽन्तरात्मना ॥ ५४

कृत्वा पुष्पाञ्जलिं भूयो जपेदष्टोत्तरं शतम् ।
यावदर्घ्यामृतं भानुः समादत्ते निजैः करैः ॥ ५५

तेन तृप्तो दिनमणिर्दद्यादस्मै मनोरथान् ।
अर्घ्यदानमिदं पुंसामायुरारोग्यवर्द्धनम् ॥ ५६

धनधान्यपशुक्षेत्रपुत्रमित्रकलत्रदम् ।
तेजोवीर्य्ययशःकान्तिविद्याविभवभाग्यदम् ॥ ५७

आकाशमग्निदीर्घेन्दु संयुक्तं भुवनेश्वरी ।
सर्गान्वितो भृगुर्भानोस्त्र्यक्षरो मनुरीरितः ॥ ५८

आधारादि पदाग्रान्तं कण्ठादाधारकावधि ।
मूर्द्धादि कण्ठपर्य्यन्तं क्रमाद्बीजत्रयं न्यसेत् ॥ ५९

व्योम्नि सूर्य्यमण्डलेऽपि स्थितमावरणसहितं देवं विलोक्य मनसा सम्पूज्येति च
उक्तञ्च— दृष्ट्वा दिनेशमथ पीठगतं तथैव
व्योमस्थितं परिवृतावरणं विलोक्य । इति ।

विधानवित् तत् पिधायेति सम्बन्धः । विधानविदित्यनेनैतदुक्तं भवति । सोमा-
त्मना भाविताम‍ृतबीजयुतेन वामोपष्टब्धेन स्वदक्षिणहस्तेनेति । सम्यगिति प्राणा-
यामत्रयं षड़ङ्गन्यासं विधायेत्युक्तम् । पुनः सम्पूज्य । जलमिति शेषः । अर्घ्यं
दद्यादिति । तत्र प्रकारः । मूलान्ते भगवते रवये अर्घ्यं कल्पयामि नमः
इत्युच्चार्य्येति । प्रसन्नेनान्तरात्मनेति भक्त्या दद्यादित्युक्तम् ॥ ५२—५७ ॥

प्रयोजनतिलकमन्त्रमाह आकाशेति । आकाशो हः अग्नी रेफः दीर्घं आ
इन्दुर्बिन्दुः एतद्युतः तेन ह्रामिति । भुवनेश्वरी ह्रीँ । विसर्गान्वितो विसर्गयुक्तो
भृगुः सः । ह्रां ह्रीँ सः ।

ऋष्यादि यथा—मनोरस्य भवेद् ब्रह्मा मुनिरुक्तोऽथवा भृगुः ।
छन्दोऽपि खलु गायत्री देवता तीक्ष्णदीधितिः ॥ इति ।

आद्यं बीजं द्वितीयं शक्तिः । प्रणवादिरिति केचित् । प्रयोगविधि-

षड्दीर्घस्वरयुक्तेन मध्येनाऽङ्गानि कल्पयेत् ॥ ६०

रक्ताम्बुजासनमशेषगुणैकसिन्धुं
भानुं समस्तजगतामधिपं भजामि ।
पद्मद्वयाभयवरान् दधतं कराब्जै-
र्माणिक्यमौलिमरुणाङ्गरुचिं त्रिनेत्रम् ॥ ६१

भानुलक्षं जपेन्मन्त्रमन्नाज्येन दशांशतः ।
तिलैर्वा मधुरासिक्तैर्जुहुयाद्विजितेन्द्रियः ॥ ६२

परमात्मादिरजपादिर्वेति पद्मपादाचार्य्याः ॥ ५८ ॥ ५९ ॥

अङ्गानीति नेत्रान्तानीति ज्ञेयम् । अग्रे वक्ष्यमाणत्वादत्र नोक्तम् । तदुक्तं प्रयोगसारे—अङ्गुष्ठादिकनिष्ठान्तमङ्गुलीषु यथाक्रमात् ।

न्यस्त्वा विनेत्रमङ्गानि नेत्रं हस्ततले न्यसेत् ॥ इति ।

नारायणीयेऽपि—न्यस्याङ्गुलीषु पञ्चाङ्गं लोचनं तलयोर्न्यसेत् । इति ।

तथा—न्यस्त्वा नेत्रान्तमङ्गानि तथैवात्मनि संयतः ॥ इति ।

प्रयोगसारे नारायणीये चान्यान्यङ्गान्युक्तानि—

कल्पतोयं विलोमेन बीजं हृदयमुच्यते ।
अर्कः शिरश्चतुर्थ्यन्तः कथ्यते भूर्भुवः स्वरोँ ॥
ज्वालिनीति शिखा गीता हुं वर्म्म समुदाहृतम् ।
द्वितीयस्वरसंभिन्नं शचतुर्थं सबिन्दुकम् ॥
नेत्रं स्वरान्तमारूढं यान्तमस्त्रमिति क्रमात् । इति ।

नारायणीये तु—प्रयोजनादितिलकः साच्यङ्गान्तः स्मृतो मनुः । इति ।

न्यासे क्रमसंग्रहे विशेषः—

हस्तयोस्तलपृष्ठे च न्यस्य मन्त्राक्षरत्रयम् ।
पदान्तराधिवक्त्रेषु तथा सप्तग्रहानपि ॥
मुखे बाह्वो च पदयोरुदरे वक्षसि क्रमात् ।
मूर्द्धादिपञ्चस्थानेषु हृल्लेखाद्यांश्च विन्यसेत् ॥ इति ।

मूर्त्तिपञ्चकमिति नवग्रहन्यासे इति पद्मपादाचार्य्याश्च ॥ ६० ॥

आयुधध्यानं पूर्व्ववत् ॥ ६१ ॥

भानुलक्षं द्वादशलक्षम् ॥ ६२ ॥

पूर्वोक्ते पूजयेत्पीठे विधानेनाऽमुना रविम् ।
प्रथमावृत्तिरङ्गैः स्यात् परा चन्द्रादिभिर्ग्रहैः ॥ ६३

तृतीया लोकपालैः स्याच्चतुर्थी स्यात्तदायुधैः ।
इति सम्पूज्य निर्माल्यं तेजश्चण्डाय दीयताम् ॥ ६४

अर्घ्यं प्रागीरितं दद्याद्मानवे संयतेन्द्रियः ।
सोऽपि रत्नं धनं धान्यं पुत्रपौत्रान् पशून् यशः ।
वस्त्राणि भूषणादीनि दद्यादस्मै न संशयः ॥ ६५

अङ्गैरिति । तत्राङ्गध्यानं यथा—

भास्वत्सरोजहस्तानि शान्तानि वरदान्यपि ।
अङ्गानि दिव्यरूपाणि ध्येयानि बलवन्ति च ॥
दंष्ट्राकरालमस्त्रं तु विद्युत्पुञ्जसमप्रभम् । इति ।

प्रयोगसारे नारायणीयेऽपि—

रक्ता हृदादयः सौम्या वरदाः पद्मधारिणः ।
विद्युत्पुञ्जनिभं त्वस्त्रमुग्रदंष्ट्रम्भयावहम् ॥ इति ॥

परा चन्द्रादिभिर्ग्रहैरिति । अत्र स्वस्वनामादिवर्णादित्वमनुसन्धेयम् । "स्वनामाद्य वर्णैर्बिन्दुभूषितैरन्वितं यजेत्" इति प्रयोगसारे उक्तः । तत्रायं विशेषः प्रागादिस्थितैः चन्द्रबुधगुरुशुक्रैः आग्नेयादिस्थितैर्भौममन्दराहुकेतुभिः । तदुक्तमाचार्यैः--प्रागादि दिशासंस्थाः शशिबुधगुरुभार्गवाः क्रमेण स्युः ।

आग्नेयादिष्वस्त्रिषु धरणिजमन्दाहिकेतवः पूज्याः ॥ इति ।

प्रयोगसारेऽपि—सोममैन्द्रे बुधं याम्ये पश्चिमे तु बृहस्पतिम् ।
सौम्ये शुक्रं तथाग्नेय्यामङ्गारकमथाऽऽसुरे ॥
शनैश्चरं ततो राहुं वायव्यां केतुमीश्वरे । इति ।

तेजश्चण्डोऽर्कगणः । प्रयोगसारे प्रयोगविशेष उक्तः—

स्वजन्मदिननक्षत्रे ग्रहणे वा स्वजन्मभे ।
ग्रहाणामपि वैषम्ये भये वा प्रत्युपस्थिते ॥
इष्ट्वा दिवाकरं देवं ग्रहैः सार्द्धं यथोदितम् ।
मूलेन सवितुर्बीजैरन्येषां च पुरोदितैः ॥
प्रत्येकं जुहुयात्तेषां ग्रहाणां तद्दिशि क्रमात् ।
एकत्र वाऽथवा वह्निकार्य्यं कृत्वा विधानतः ॥

आकाशमग्निपवन सद्यान्तार्घीशबिन्दुमत् ।
मार्त्तण्डभैरवं नाम बीजमेतदुदाहृतम् ॥ ६६

पुटितं विम्बबीजेन सर्व्वकामफलप्रदम् ।
टान्तं दहननेत्रेन्दुसहितं तदुदीरितम् ॥ ६७

पञ्चकस्वाद्यबीजेन पञ्चमूर्त्तीः प्रविन्यसेत् ।
मध्यमादिकनिष्ठान्तमङ्गुलीषु क्रमादिमाः ॥ ६८

सूर्य्याख्यो भास्करो भानुस्ततो रविदिवाकरौ ।
शिरोवदनहृद्गुह्यपाददेशे तु ताः पुनः ॥ ७९

दीर्घयुक्तेन बीजेन नेत्रान्ताङ्गानि विन्यसेत् ।
व्यापकं मूलबीजेन कुर्वीत तदनन्तरम् ॥ ७०

समित्सर्पिश्चरुघृतैः क्रमादष्टोत्तरं शतम् ।
प्रतिव्याहृतिसंयुक्तं प्रत्येकं स्मरणान्वितम् ॥
अर्कः पलाशापामार्गावश्वत्थोदुम्बरौ तथा ।
खदिरश्च शमी दूर्वा दर्भाश्च समिधः क्रमात् ॥
पूर्णाहुतिं ततो दद्यात्तेषां प्रत्येकमर्णतः ।
कृतेनाऽनेन यज्ञेन ग्रहास्तुष्यन्ति भाविताः ॥
सर्वे रोगाः प्रणश्यन्ति संग्रामेषु जयं लभेत् ।
अभिचारादयो दोषाः शान्तिं यान्ति न संशयः ॥ इति॥६३॥६४॥६५॥

मार्त्तण्डभैरवबीजमाह आकाशमिति । आकाशो हः अग्नी रेफः पवनो यः सद्यान्त ओ अर्घीश ऊ बिन्दुः एतद्युक्तः । अत्र स्वरद्वयमपि गुरूपदेशतो यथा सम्प्रदायमुच्चारणीयम् । ब्रह्मा ऋषिर्निवृच्छन्दः । हं बीजं बिन्दुः शक्तिः । विम्बबीजमाह टान्तमिति । टान्तं ठः दहनो रेफः नेत्रमिः इन्दुर्बिन्दुः एतद्युक्तेन ठ्रिमिति । सर्व्वकामफलप्रदमित्यनेनैतत् संगृहीतम् । यदुक्तं नारायणीये—

अरोग्यमायुः श्रीर्विद्या कान्तिः पुष्टिर्धनं यशः ।
सौभाग्यं शक्तिरैश्वर्य्यं रक्षा मेधा वचो द्युतिः ।
सिध्यन्त्येवंविधाः कामा मन्त्रस्यास्य प्रभावतः ॥ इति ॥ ६६॥६७॥

पञ्चेति । सद्यान्तपञ्चकस्वाद्यमित्यर्थः । "मूर्त्तीः सद्यावसानिकाः" इति नारायणीय उक्तेः । मध्यमादीति । मध्यमातर्जन्यङ्गुष्ठानामाकनिष्ठास्वित्यर्थः ।

हेमाम्भोजप्रवालप्रतिमनिजरुचिं चारुखट्वाङ्गपद्मौ
चक्रं शक्तिं सपाशं सृणिमतिरुचिरामक्षमालां कपालम् ।
हस्ताम्भोजैर्दधानं त्रिनयनविलसद्वेदवक्त्राभिरामं
मार्त्तण्डं वल्लभार्द्धं मणिमयमुकुटं हारदीप्तं भजामः ॥ ७१

"मध्यमादिभुजान्ततः" इति नारायणीय उक्तेः । बीजेनेति मार्त्तण्डभैरवेण । पूर्व्वत्रापि दीर्घयुक्तेन षड्दीर्घयुक्तेन । नेत्रान्ताङ्गानीति । हृदयशिरःशिखाकवचानि विन्यस्याऽस्त्रमपि विन्यस्य पश्चान्नेत्रं विन्यसनीयमिति सम्प्रदायविदः । केचित्तु नेत्रान्तानीति पञ्चाङ्गान्येव नेत्रान्तानि न्यसनीयानि "पञ्चाङ्गानि मनोर्यस्य नेत्रं तस्य न विद्यते" इति अस्याऽपवादमाहुः । तदसम्प्रदायिकम्—

अङ्गानि कुर्य्याद्दीर्घाढ्यरमाबीजेन मन्त्रवित् । इति श्रीपटले ।
मध्येन दीर्घयुक्तेन प्राक्पुटेन प्रकल्पयेत् ।
अङ्गानि जातियुक्तानि क्रमेण मनुवित्तमः ॥

इति भुवनेशीपटले । एवमन्यत्रापि यत्र यत्र दीर्घवचनं तत्र तत्र षण्णां दीर्घाणां ग्रहणात् अत्र सङ्कोचे कारणाभावात् नेत्रान्ताङ्गानीति वचनेन सङ्कोच इति चेत् तदपि न । साम्प्रदयिकव्याख्यानुसारेणाऽप्युपपत्तेः । किञ्च नेत्रं तस्य विवर्जयेदिति साक्षान्निषिद्धस्य नेत्राङ्गस्य सामान्यभूतेनाऽन्यथाऽप्युपपद्यमानेन नेत्रान्ताङ्गनीति वचनेन बाधोऽपि न कर्त्तुं शक्यते । अन्यच्चाग्रे अङ्गपूजा यथा पूर्वमिति वचनात् दिक्ष्वस्त्रपूजोक्तैव । नेत्रमात्रे विशेष उक्तः । अग्रे पुरुषोत्तममन्त्रेऽपि नेत्रान्ताङ्गान्युक्तानि । तत्र च षड़ङ्गमन्त्रा नेत्रान्ता एवोद्धृताः ।

षड़ङ्गमन्त्राः सन्दिष्टा नेत्रान्तास्तन्त्रवेदिभिः ।

इत्यनेन । पूर्वोक्तमन्त्रे लिखितप्रयोगसारवचनाच्च । अस्मिन् मन्त्रे नारायणीये च प्रांशवोऽङ्गानि षडिति तेन साम्प्रदायिकव्याख्यैव गरीयसीत्यलम् । अत्र नेत्राङ्गोत्कर्षे तन्मन्त्रोत्कर्षोऽपि ज्ञेयः । न्यायसिद्धत्वात् ॥ ६८॥६९॥७० ॥

ध्यानमाह हेमेति । प्रवालश्च तेन रक्तम् । तदुक्तं नारायणीये—

सिन्दूरारुणमीशानं वामार्द्धदयितं रविम् । इति ।

सृणिरङ्कुशः । वेदवक्त्रश्चतुर्वक्त्रम् । तदुक्तं नारायणीये—

पाशाङ्कुशधरं देवं साक्षमालं कपालिनम् ।
खट्वाङ्गाब्जारिशक्तीश्च दधानं चतुराननम् ॥ इति ॥

दक्षाधूर्ध्वयोराद्ये वामान्तमायुधानि ध्येयानि । त्रिनयनेत्यनेन द्वादशनेत्रत्वमुक्तम्

लक्षत्रयं जपेन्मन्त्री बीजं बिम्बपुटीकृतम् ।
दशांशं कमलैः फुल्लैर्जुहुयान्मधुरोचितैः ॥ ७२
पीठे दीप्तादिभिर्युक्ते कर्णिकायामुषादिकाः ।
पूर्व्वादिदिक्षु सम्पूज्य मूर्त्तिं मूलेन कल्पयेत् ॥ ७३
आवाह्य पूजयेद्देवं वक्ष्यमाणविधानतः ।
सूर्य्यादींश्चतुरो दिक्षु विदिक्ष्वन्यं समर्चयेत् ॥ ७४
अङ्गपूजा यथापूर्व्वं नेत्रमीशानदिग्गतम् ।
ग्रहानष्टौ ततो बाह्ये लोकपालांस्ततः परम् ॥ ७५
अर्घ्यप्रदानं प्रयजेन्मन्त्री मार्त्तण्डभैरवम् ।
इति सिद्धमनुर्मन्त्री साधयेदिष्टमात्मनः ॥ ७६
शाल्याज्यतिलबिल्वानां लक्षहोमाद्भवेन्निधिः ।
राजवृक्षसमुद्भूतैः पुष्पैर्होमो रमाकरः ॥ ७७
जवाकुसुमहोमेन वशयत्यचिरान्नृपान् ।
मातुलिङ्गफलैर्हुत्वा धनमिष्टं लभेत सः ॥ ७८

अष्टबाहुं द्विषट्काक्षमिति नारायणीय उक्तः । वल्लभार्द्धमिति वामे ॥ ७१ ॥ ७२ ॥
दीप्तादिभिर्युक्ते पीठे सौरे इत्यर्थः । उषादिकाः सम्पूज्येति पीठमन्त्रात् पूर्व्वगतकर्णिकायामिति ज्ञेयम् । आसां बीजेऽपि विशेषो नारायणीये उक्तः ।
यदाहुः—न्यसेदुषां प्रभां सन्ध्यां प्रज्ञां दिक्ष्वब्जकर्णिके ।
दक्षिणे दीर्घस्वनामादि वर्णैरावाहयेत्ततः ॥ इति ।
न्यसेदित्यनेन पीठन्यासेऽप्ययं क्रम इत्युक्तम् । पूजयेद्देवमिति । बिम्बबीजपुटीकृतेन नमोऽन्तेन बीजेन । "यजेद्यथोपचारान्ते बिम्बेन हृदयेन च" इत्युक्तः । सूर्य्यादीनिति आदिपदेन भास्करभानुरवयः संगृहीताः । विदिक्ष्वन्यमिति पञ्चमं दिवाकरम् । यथापूर्व्वमिति । चतुर्थोक्तरीत्या । नेत्रमिति । तेन ईशानदिशि अङ्गद्वयपूजनम् । ग्रहानिति पूर्व्वमन्त्रोक्तक्रमेण । ततः परमिति वज्रादिभिः । अर्घ्यप्रदानमिति । पूर्व्वोक्तमर्घ्यविधानमत्रापि कुर्य्यादित्यर्थः ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥
साधयेदिष्टमित्युक्त्वा तदेवाह शालीति । बिल्वेति बिल्वफलानि । यदुक्तम्—सर्पिर्व्रीहितिलैर्बैल्वैः फलैर्लक्षं हुनेन्निधिः । इति ।

इमं मन्त्रं जपन्मर्त्यः कीर्त्तिं पुत्रान् बलं द्युतिम् ।
वाक्सिद्धिममितां लक्ष्मीं सौभाग्यमपि साधयेत् ॥ ७९
वियदर्द्धेन्दुसहितं तदादिः सर्गसंयुतः ।
अजपाख्यो मनुः प्रोक्तो द्व्यक्षरः सुरपादप: ॥ ८०
ऋषिर्ब्रह्मा स्मृतो देवी गायत्री छन्द ईरितम् ।
देवता जगतामादिः संप्रोक्तो गिरिजापतिः ॥ ८१
हसा षड्दीर्घयुक्तेन कुर्य्यादङ्गक्रियां मनोः ॥ ८२

उद्यद्भानुस्फुरिततडिदाकारमर्द्धाम्बिकेशं
पाशाभीती वरदपरशू संदधानं कराग्रैः ।
दिव्याकल्पैर्नवमणिमयैः शोभितं विश्वमूलं
सौम्याग्नेयं वपुरवतु वश्चन्द्रचूडं त्रिनेत्रम् ॥ ८३

लक्षहोमादिति । पञ्चविंशतिसहस्रमित्या प्रत्येकम् । भवेन्निधिरिति । मन्त्रि
इति शेषः । मतुलिङ्गो बीजपूरः । लभेन्निधिमिति वा पाठः ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९

अजपामन्त्रमाह वियदिति । अग्नीषोमात्मकत्वादस्याऽत्र पटले उक्तिः
तयोराद्यन्तयोरुक्तेः । वियत् हः अर्द्धेन्दुः बिन्दुः तदादिः सः सर्गो विसर्गः
द्व्यक्षरः सुरपादप इत्यनेनैतदुक्तं भवति । जपकाले एवं ध्यायेदिति । तदुच्यते
मन्त्रोच्चारणकाले मन्त्रं सुषुम्णारन्ध्रपूर्णं विश्वरूपं सदानन्दात्मकं सप्तविंश
ब्रह्म ध्यात्वा तत्प्रभया विद्धसर्व्वाङ्गमात्मानम् अर्द्धनारीश्वररूपं षड्विंशकसोम
चिन्तयेत् । पिङ्गलारन्ध्रस्थमादिबीजपञ्चविंशकं पुरुषबीजरूपं प्राणात्मना ध्यात्वा
द्वितीयबीजमिडारन्ध्रमध्यस्थचतुर्विंशकप्रकृतिरूपम् अपानात्मना चिन्तयेत् । बिन्दु
रूपान् मन्त्रान् दीपाद्दीपान्तप्रभेव निर्गच्छन्तौ वामदक्षिणभागौ इडापिङ्ग
परिपूर्णसुषुम्णायाः स्त्रीपुरुषचिह्नितौ कृतौ ध्यायेत् । हं बीजं सः शक्तिः ॥८०॥८१

हसेति संयुक्तेन । साम्प्रदायिका अन्यथा षड़ङ्गमाहुः । सूर्य्यात्मने हृद
सोमात्मने शिरः । निरञ्जनात्मने शिखा । निराभासात्मने कवचम् । अव्यक्ता
नेत्रम् । अतनु सूक्ष्मः प्रचोदयात्मने अस्त्रम् । ह्सा[ह्रा]मित्याद्यैरेभिरिति केचि
॥ ८२ ॥

वामोर्ध्वादि दक्षिणोर्ध्वान्तमायुधध्यानम् ॥ ८३ ॥

भानुलक्षं जपेन्मन्त्रं पायसेन ससर्पिषा ।
दशांशं जुहुयात्सम्यक् ततः सिद्धो भवेन्मनुः ॥ ८४
दीप्तादिपूजिते पीठे प्रागुक्ते प्रयजेद्विभुम् ।
मूर्त्तिं मूलेन सङ्कल्प्य यजेदङ्गादिभिः सह ॥ ८५
ऋतं वसुं नरवरौ दिग्दलेषु विदिक्ष्वथ ।
अर्चयेदृतजां गोजामब्जाख्यामद्रिजां पुनः ॥ ८६
लोकेश्वरांस्तदस्त्राणि पूजयेत् देवमन्वहम् ।
अर्घ्यं च विधिवद्दद्यात् प्राक् प्रोक्तेनैव वर्त्मना ॥ ८७
मन्त्राढ्यमातृकाम्भोजे पूर्णकुम्भं निधाय तम् ।
पिधाय वामहस्तेन न्यस्तमन्त्रेण संयतः ॥ ८८
अष्टोत्तरशतं मन्त्रं जपेत्तोयं सुधामयम् ।
स्मृत्वा तेनाऽभिषिञ्चेद् यं स भवेद्विगतामयः ॥ ८९
आयुरारोग्यविभवानमितान् लभते नरः ।
अनेनैव विधानेन विषार्त्तो निर्विषो भवेत् ॥ ९०
इन्दुभ्यां विगलत्सुधापरिवृतं मन्त्रान्त्यबीजं ततः
प्रच्योतत्परमामृतार्द्रशशिना संसिक्तमाद्यं स्मरन् ।

भानुलक्षं द्वादशलक्षम् ॥ ८४ ॥

प्रागुक्ते पीठे मूर्त्तिं मूलेन सङ्कल्प्य विभुं अङ्गादिभिः सह प्रयजेदिति अन्वयः । आदिशब्दार्थमाह ऋतमित्यादि । यजेदङ्गैः सह क्रमादित्यपि पाठः । अङ्गैः सह ऋतादीन् दिग्दलेषु अर्चयेदित्यन्वयः ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥

मन्त्रेति अजपाढ्यकर्णिके मातृकोक्ताचार्पद्मे । संयत इत्यनेनैतदुक्तं भवति । वामहस्ततले चन्द्रमण्डलं ध्यात्वा तन्मध्ये मन्त्रं सञ्चिन्त्य तेन हस्तेन तन्मुखं पिधायेति । स्मृत्वेति पूर्वेण सम्बध्यते । यमिति लिङ्गमविवक्षितम् । "नारी नरो वा विधिनाऽभिषिक्तः" इत्युक्तेः ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥

इन्दुभ्यामित्यन्त्यबीजगाभ्यां विसर्गावयवबिन्दुभ्याम् । तत इत्यन्त्यबीजात् । तत्र प्रकारः । मनोरमप्रदेशे पद्मासने उपविश्य सुषुम्णाग्रन्थिताधोमुखसहस्रदल-पद्मकर्णिकामध्ये विसर्गं चन्द्रमण्डलद्वयरूपेण ध्यात्वा तस्मात् चन्द्रमण्डलद्वयात् विगलितबहुलसुधाधारया संसिच्यमानमनाहतकमलकर्णिकागतं सकारं सञ्चिन्त्य

मन्त्री मन्त्रमिमं जपेद्विषगदोन्मादापमृत्युज्वरान्
जित्वा वर्षशतं विशिष्टविभवो जीवेत् सुखं बन्धुभिः ॥ ६१

सुषुम्णारन्ध्रेण सकारनिर्गतसुधारसेनाऽभिषिच्यमानं परिपूर्णसुधामयं मणिपूर[…] बिन्दुं ध्यात्वा ततः स्रवदमृतधारापरिपूर्णं मूलाधारस्थितं हकारं चिन्तयित[…] ततोऽमृतरसपरिपूर्णं मन्त्राक्षरामृतसंसिक्तमात्मानं परमानन्दसन्दोहनिमग्नमि[…] ध्यायेदिति। अस्य जीवमन्त्रस्य तन्त्रान्तरोक्तो विशेष उच्यते—

ईश्वर उवाच—अजपाराधनं देवि कथयामि तवाऽनघे ।
यस्य विज्ञानमात्रेण परंब्रह्माऽधिगच्छति ॥
हंसःपदं परेशानि प्रत्यहं जपते नरः ।
मोहान्धो यो न जानाति मोक्षस्तस्य न विद्यते ॥
श्रीगुरोः कृपया देवि ज्ञायते जप्यते ततः ।
तस्योच्छ्वासैस्तु निश्वासैस्तदा बन्धक्षयो भवेत् ॥
उच्छ्वासे चैव निश्वासे हंस इत्यक्षरद्वयम् ।
तस्मात्प्राणस्तु हंसाख्य आत्माकारेण संस्थितः ॥
नाभेरुच्छ्वासनिश्वासा हृदयाग्रे व्यवस्थिताः ।
षष्टिश्वासैर्भवेत् प्राणः षट् प्राणा घटिका मता ॥
षष्टिर्नाड्या अहोरात्रं जपसंख्याऽजपामनोः ।
एकविंशतिसाहस्रं षट्शताधिकमीश्वरि ॥
प्रत्यहं जपते प्राणः स्वन्दा[सदा]नन्दमयीं पराम् ।
उत्पत्तिर्जप आरम्भो मृतिरस्य निवेदनम् ॥
विना जपेन देवेशि जपो भवति मन्त्रिणः ।
अजपेयं ततः प्रोक्ता भवपाशनिकृन्तनी ॥
एवं जपं महेशानि प्रत्यहं विनिवेदयेत् ।
गणेशब्रह्मविष्णुभ्यो हराय परमेश्वरि ॥
जीवात्मने क्रमेणैव तथा च परमात्मने ।
षट् शतानि सहस्राणि षडेव च तथा पुनः ॥
षट्सहस्राणि च पुनः सहस्रं च सहस्रकम् ।
पुनः सहस्रं गुरवे क्रमेण तु निवेदयेत् ॥
आधारे स्वर्णवर्णाभे वादिसान्तानि संस्मरेत् ।
द्रुतसौवर्णवर्णानि दलानि परमेश्वरि ॥

व्याहृतित्रयमग्निः स्याज्जातवेद इहावह ।
सर्व्वकर्माणि संभाष्य साधयाऽग्निप्रिया ततः ॥ ९२
ताराद्योऽयं मनुः प्रोक्तः पञ्चविंशतिवर्णवान् ।
ऋषिर्भृगुर्भवेच्छन्दो गायत्रं देवताऽनलः ॥ ९३

स्वाधिष्ठाने विद्रुमाभे वादिलान्तानि च स्मरेत् ।
विद्युत्पुञ्जप्रभाभानि सुनीलमणिपूरके ॥
डफान्तानि महानीलप्रभाणि च विचिन्तयेत् ।
पिङ्गवर्णे महावह्नि कर्णिकाभानि चिन्तयेत् ॥
कादिठान्तानि पत्राणि चतुर्थेऽनाहते प्रिये ।
विशुद्धौ धूम्रवर्णे तु रक्तवर्णान् स्वरान् स्मरेत् ॥
आज्ञायां विद्युदाभायां शुभ्रौ हक्षौ विचिन्तयेत् ।
कर्पूरद्युतिसंराजत्सहस्रदलनीरजे ॥
नादात्मकं ब्रह्मरन्ध्रं जानीहि परमेश्वरि ।
एतेषु सप्तचक्रेषु स्थितेभ्यः परमेश्वरि ॥
जपं निवेदयेद्देनमहोरात्रभवं प्रिये ।
अजपा नाम गायत्री त्रिषु लोकेषु दुर्लभा ॥
अजपां जपतो नित्यं पुनर्जन्म न विद्यते ।
अजपा नाम गायत्री योगिनां मोक्षदायिनी ॥
अस्याः सङ्कल्पमात्रेण नरः पापैः प्रमुच्यते ।
अनया सदृशी विद्या अनया सदृशो जपः ॥
अनया सदृशं पुण्यं न भूतं न भविष्यति ॥ इति ॥ ९१ ॥

अग्निमन्त्रमाह व्याहृतीति । अग्निरिति स्वरूपम् । विसर्गस्य सन्धौ रेफः । अग्निप्रिया स्वाहा । प्रणवशक्तिपुटित इति केचित् । श्रीकामैः श्रीबीजादिर्जप्तव्यः । प्रणवो बीजं स्वाहा शक्तिः । व्याहृतित्रयं ततोऽग्निप्रिया ताराद्योऽयं मनुरित्यनेन सप्ताक्षरः सम्रृद्धग्निमन्त्रोऽपि सूचितः । तदुक्तमाचार्य्यैः—

वियतो दशमोऽर्घिसर्गयुक्तो भुवसर्गौ भृगुलान्तषोड़शाचः ।
हुतभुग्दयिता ध्रुवादिकोऽयं मनुरुक्तः सुसमृद्धिदः कृशानोः ॥ इति । अस्य प्रणवो बीजं स्वाहा शक्तिः । एतन्मन्त्रोक्तमेवर्ष्यादि । द्विरुक्ताभिर्व्याहृतिभिः षड़ङ्गम् । ध्यानं तु—

विभक्तैः पञ्चभिः षड्भिश्चतुर्भिः पञ्चभिस्त्रिभिः ।
द्वाभ्यामङ्गक्रिया प्रोक्ता वर्णैर्मूलमनोः क्रमात् ॥ ९४

अंसासक्तसुवर्णमाल्यमरुणस्रक्चन्दनालङ्कृतं
ज्वालापुञ्जजटाकलापविलसन्मौलिं सुशुक्लांशुकम् ।
शक्तिस्वस्तिकदर्भमुष्टिकजपस्रक्स्रुक्स्रुवाभीवरान्
दोर्भिर्बिभ्रतमञ्चितत्रिनयनं रक्ताभमग्निं भजे ॥ ९५

गुरोर्लब्धमनुर्मन्त्री चतुर्दश्यामुपोषितः ।
जपेद्भानुसहस्राणि शुद्धाचारो जितेन्द्रियः ॥ ९६

शक्तिस्वस्तिकपाशान् साङ्कुशवरदाभयान् दधत् त्रिमुखः ।
मुकुटादिविविधभूषोऽवताच्चिरं पावकः प्रसन्नो वः ॥
जपेदिमं मनुमृतुलक्षमादराद्दशांशतः प्रतिजुहुयात् पयोऽन्धसा ।
ससर्पिषा सुसिततरैश्च षाष्टिकैः । इति ।

पूजा तु वक्ष्यमाणक्रमेणैवेति । अग्निरित्यादि स्वाहान्तोऽपि पृथक् मन्त्र इत्यपि सूचितम् । तदुक्तं प्रयोगसारे—

मन्त्रोऽप्यग्निर्जातवेद इहावहसमन्वितः ।
सर्व्वकर्म्माण्यतः साधय स्वाहेति क्रमोदितः ॥ इति ।

अपेक्षितार्थद्योतनिकायामप्येतादृश उक्तः । "द्विवेदवेदेषुवह्निद्विवर्णैरङ्गकल्पना" इति । ऋष्यादि ध्यानपूजादिकं समानमेव ॥ ९२॥९३॥९४ ॥

आयुधध्यानं वामाद्यूर्ध्वयोराद्ये तदधस्थयोरन्ये । एवमान्तम् । ध्यानानन्तरं सप्तजिह्वाख्यमुद्रां प्रदर्शयेत् । तल्लक्षणं यथा—

मणिबन्धस्थितौ कृत्वा प्रसृताङ्गुलिकौ करौ ।
कनिष्ठाङ्गुष्ठयुगले मिलित्वाऽन्याः प्रसारयेत् ।
सप्तजिह्वाख्यमुद्रेयं वैश्वानरवशङ्करी ॥ इति ।

इयं सर्व्वाग्निमन्त्रसाधारणीति ज्ञेयम् ॥ ९५ ॥

गुरोर्लब्धमनुर्मन्त्री चतुर्दश्यामुपोषितो जपेदित्यन्वयः । चतुर्दश्यामिति चैत्रकृष्णचतुर्दश्याम् । तदुक्तम्—

वत्सरादिचतुर्दश्यां दिनादावेव दीक्षितः ।
मन्त्रं द्वादशसाहस्रं जपेत्सम्यगुपोषितः ॥ इति ॥ ९६ ॥

अमावस्यादिने विप्रान् भोजयेन्मधुरोत्तरैः।
भक्ष्यभोज्यैर्यथाशक्ति दद्यात्तेभ्योऽथ दक्षिणाम् ॥ ९७
भुक्त्वा[इष्ट्वा] स्वयं समानीय होमद्रव्याणि शोधयेत्।
अपरं दिनमारभ्य होमं कुर्य्यादतन्द्रितः ॥ ९८
क्रमाद्वटसमिद्व्रीहि तिलराजी हविर्घृतैः।
प्रत्येकमष्टोत्तरशतं जुहुयाद् दिनशः सुधीः ॥ ९९
दशाहमेवं निर्वर्त्य विधानेन विधानवित्।
दत्त्वा पूर्णाहुतिं सम्यगेकादश्यां द्विजोत्तमान् ॥ १००
सम्पूज्य तर्पयेद्वित्तैर्यथाविभवमादरात्।
गुरवे दक्षिणां दद्यादरुणां गां पयस्विनीम् ॥ १०१
वासांसि धनधान्यानि दत्त्वा सम्प्रीणयेत् पुनः।
स्वमण्डलान्तं प्रयजेत्पीठं सनवशक्तिकम् ॥ १०२
पीता श्वेताऽरुणा कृष्णा धूम्रा तीव्रा स्फुलिङ्गिनी।
रुचिरा ज्वालिनी प्रोक्ता कृशानोर्नव शक्तयः ॥ १०३
स्वबीजेनासनं दद्यान्मूर्त्तिं मूलेन कल्पयेत्।
तत्र संपूजयेद्वह्निं विधिना प्रोक्तलक्षणम् ॥ १०४

मधुरोत्तरैः शर्करादि मधुरद्रव्याधिकैः। अपरं दिनमिति शुक्लप्रतिपदम्। तदुक्तम्—परेऽह्नि प्रतिपद्येतैर्जुहुयादर्चितेऽनले। इति। नारायणीये च—अग्न्यादिषु दिगन्तेषु तिथिष्वष्टोत्तरं शतम्। इति ॥ ९७ ॥ ९८ ॥

क्रमात् वटेति षड्द्रव्याणि। नारायणीये तु सप्तद्रव्याण्युक्तानि—न्यग्रोधसमिधो व्रीहितिलराजीघृतान्विताः। सपायसघृता नित्यम्। इति। तथा—तैर्द्रव्यैः सप्तभिः पृथक्। इति ॥ ९९ ॥

दशाहमिति। एवं विधानेन दशाहं निर्वर्त्य विधानविदेकादश्यां पूर्णाहुतिं हुत्वा द्विजोत्तमान् सम्यक् सम्पूज्येत्यन्वयः। तत्र विधानविदित्यनेन महाव्याहृतिहोमं कृत्वा अङ्गमूर्त्तिलोकपालास्त्राणामेकैकामाहुतिं दत्त्वा पूर्णाहुतिरित्युक्तम्। सम्यक् तर्पयेदित्यनेन अर्घ्यादिभिरुपचारैरित्युक्तम्। स्वमण्डलान्तं वह्निमण्डलान्तम् ॥ १०० ॥ ॥ १०१ ॥ १०२ ॥ १०३ ॥

स्वबीजेनेति रमित्यनेन। रं वह्नियोगपीठाय नमः इति आसनमन्त्रः।

अङ्गपूजां पुरा कृत्वा मूर्त्तीरष्टौ दलेष्विमाः ।
जातवेदाः सप्तजिह्वो हव्यवाहनसंज्ञकः ॥ १०५

अश्वोदरजसंज्ञोऽन्यः पुनर्वैश्वानराह्वयः ।
कौमारतेजाः स्याद्विश्वमुखो देवमुखः परः ॥ १०६

अर्च्याः स्वस्तिकशक्तिभ्यां विराजितकराम्बुजाः ।
लोकेशानर्चयेद्बाह्ये वज्राद्यायुधसंयुतान् ॥ १०७

इति संपूजयेन्नित्यं जपेत् साग्रं सहस्रकम् ।
जायते वत्सरादर्वाग्धनधान्यसमृद्धिमान् ॥ १०८

साज्यमन्नं प्रजुहुयाद्वत्सराल्लभते श्रियम् ।
कुसुमैर्ब्रह्मवृक्षस्य दधिक्षौद्रघृतप्लुतैः ॥ १०९
करवीरप्रसूनैर्वा मण्डलात् स्यात्समृद्धिमान् ।
षण्मासं कपिलाज्येन जुहुयाद्वत्सरान्तरे ॥ ११०
तस्य सञ्जायते लक्ष्मीः कीर्त्तिस्त्रैलोक्यवन्दिता ।
शालिभिर्जुहुयान्नित्यं विधिनाऽष्टोत्तरं शतम् ॥ १११
व्रीहिगोमहिषान्नाद्यैर्भवनं तस्य पूर्य्यते ।
तिलहोमेन महतीं लक्ष्मीमाप्नोति मानवः ॥ ११२
पलाशबिल्वखदिरशमीदुग्धमहीरुहाम् ।
विकङ्कतारग्वधयोः समिद्भिः करवीरजैः ॥ ११३

विधिनेति षोड़शोपचारैः । प्रोक्तलक्षणमुक्तध्यानम् । मूर्त्तीनां कथनमन्यमूर्त्ति-निवृत्त्यर्थम् । प्रयोगसार नारायणीययोरन्या मूर्त्तय उक्ताः—

अग्निर्वैश्वानरः पश्चात्परः प्रोक्तो हुताशनः ।
हुतवर्त्मा जातवेदास्ततश्चापि हुतावहः ।
भूयो देवमुखः सप्तजिह्वश्चेत्यग्निमूर्त्तयः ॥ इति ।

एता व्याहृतित्रयरहिते मन्त्रे ज्ञेयाः ॥ १०४ ॥ १०५ ॥ १०६ ॥ १०७ ॥

जपेत् साग्रं सहस्रकमिति नित्यजपसंख्योक्ता । इयं सर्वत्रापि ज्ञेया ॥ १०८॥

जुहुयादिति षण्मासम् । विधिनाऽष्टोत्तरं शतमिति । विधिनेति प्रति प्रतिपदं चेत्युक्तम् । नित्यं जुहुयात् प्रति प्रतिपदं चेति विकल्पः । एकेन नित्यमष्टोतरं शतमिति । दुग्धमहीरुह एकस्य यस्य कस्य चिद्ग्रहणात् ।

प्रसूनैः कुमुदैः पद्मैः कह्लारैररुणोत्पलैः ।
जातीप्रसूनैर्दूर्वाभिर्नित्यमष्टोत्तरं शतम् ॥ ११४
एकैन जुहुयान्मन्त्री प्रतिपत्स्वथवा सुधीः ।
साधयेदखिलान् कामान् षण्मासान्नाऽत्र संशयः ॥ ११५
उत्तिष्ठपुरुष ब्रूयाद्धरिपिङ्गल तत्परम् ।
लोहिताक्षपदं देहि मे ददापय ठद्वयम् ॥ ११६
चतुर्विंशत्यक्षरात्मा सम्हृङ्ग्गिमनुरीरितः ।
ऋष्यादयः पुरा प्रोक्ताः षड्भूतकरणैस्त्रिभिः ॥ ११७
चतुर्भिर्युगलेनाऽर्णैर्मूलमन्त्रसमुद्भवैः ।
विदधीत षड़ङ्गानि जातियुक्तानि मन्त्रवित् ॥ ११८
स्वर्णाश्वत्थविनिर्गतं हुतवहं सिन्दूरपुञ्जप्रभं
ज्वालाभिर्निचिताङ्गरोमनिचयं कान्त्या जगन्मोहनम् ।
अश्वाकारमनर्घरत्नविलसद्भूषालसत्कन्धरं
रत्नैरिन्द्रियनिर्गतैर्वसुमतीमाच्छादयन्तं स्मरेत् ॥ ११९

अरुणोत्पलैः रक्तकमलैः रक्तकुवलयैरित्यपि । यत्कोशश्च—"रक्तोत्पलं कोकनदं रक्ताब्जे रक्तसन्ध्यके" इति । अतः सप्त समिधः सप्त पुष्पाणि एका दूर्वेति पञ्चदश द्रव्याणि । तत्र प्रतिपदादि पर्वपर्य्यन्तं प्रत्यहमेकैकेनोक्तसंख्यया जुहुयात् । एवं प्रतिपक्षं यावत् षण्मासपूर्त्तिः । अथवा प्रतिपत्स्विति पक्षे एकैन एकैकेन तेन तस्मिन् दिवसे पञ्चदशभिर्द्रव्यैः प्रत्येकमष्टोत्तरशतसंख्यया जुहुयात् ॥१०९—११५॥

तुरगाग्निमन्त्रमाह उत्तिष्ठति । ठद्वयं स्वाहा । सम्हृङ्गिमनुरित्यनेन विनियोगोक्तिः । मन्त्रस्य हलो बीजानि । स्वराः शक्तयः । प्रणवो बीजं स्वाहा शक्तिरिति पद्मपादाचार्य्याः । प्रणवाद्य इति केचित् । नृसिंहबीजाद्य इत्यन्ये । लक्ष्मीबीजाद्य इत्यपरे । मृत्युञ्जयाद्य इत्यपि केचन । प्रयोगे देहि मे एतत्-पूर्व्वं साध्ययोगोऽपि ज्ञेयः । भूतैरिति पञ्चभिः । करणैश्चतुर्भिः । प्रयोगसार-नारायणीययोः लोहिताक्षमेपदद्वयातिरिक्तः प्रणवादिर्विंशत्यक्षर एवोद्धृतः ।

तदुक्तम्—उत्तिष्ठपुरुषेत्युक्त्वा हरिपिङ्गल देह्यथ ।
ददापयेति तारादिः स्वाहान्तो मन्त्र ईरितः ॥ इति ।
चतुस्त्रीषुद्वयब्धियुगैर्वर्णैश्चाऽङ्गं पुरोदितम् । इति ॥११६॥११७॥११८॥

तुरगाग्निध्यानमाह स्वर्णेति ॥ ११९ ॥

लक्षं मनुं जपेद्दिनं पयोऽन्नेन ससर्पिषा ।
दशांशं जुहुयाद्वह्नौ तुरगाग्निमनुं स्मरन् ॥ १२०

पीठे प्रागीरितेऽभ्यर्च्यैतत्तदङ्गैर्मूर्त्तिभिः सह ।
आशापालैस्तदीयास्त्रैरर्चयेद्धव्यवाहनम् ॥ १२१

प्रातःस्नानरतो मन्त्री सहस्रं यो जपेन्मनुम् ।
जित्वा रोगान् सुखं जीवेत् श्रिया वर्षशतं नरः ॥ १२२

हृत्प्रमाणे जले स्थित्वा भानुमालोक्य संयतः ।
चतुःसहस्रं प्रजपेन्नित्यं संवत्सरावधि ॥ १२३

अपमृत्युभयं रोगकृत्यादारिद्र्यसम्भवान् ।
क्लेशान्निर्जित्य तेजस्वी जीवेद्वर्षशतं सुधीः ॥ १२४

कृत्तिकायां प्रतिपदि शालिहोमो धनप्रदः ।
दध्ना शमीसमिद्भिर्वा प्रतिपत्सु भवेद्धनम् ॥ १२५

दृष्टावाप्निर्भवेदाज्यैः पद्मैः ग्राममवाप्नुयात् ।
तै[ति]लैर्ज्योतिष्मतीभूते रिपुराज्यं जयेन्नृपः ॥ १२६

अश्वत्थसमिधो मेषीघृताक्ता जुहुयान्नरः ।
कन्यामिष्टामवाप्नोति सापि तं प्राप्नुयात् पतिम् ॥ १२७

शुद्धाज्येन कृतो होमो ज्वरनाशकरः स्मृतः ।
सप्ताहं जुहुयान्मन्त्री बन्धूककुसुमैः शुभैः ॥ १२८

साग्रं सहस्रमचिरान्महतीं श्रियमश्नुते ।
मासं क्षीरेण गव्येन क्षीराहारो जितेन्द्रियः ॥ १२९

लक्षं मनुं जपेदिति । तत्र प्रकारोऽपेक्षितार्थद्योतनिकायाम् । कृत्तिकाविशाखयोर्मध्ये अष्टमी चतुर्दशी वा यदि भवति तदाऽत्र अभिजित्काले पुरश्चरणमारभ्य शमीरक्तचन्दनकरवीरकाणाम् अन्यतमेनाऽग्निप्रतिमाम् आपाद्य मूलेनावाहनादिविसर्गान्तं कर्म कुर्वन् त्रिषवणस्नायी त्रिसहस्रं त्रिशतं चतुस्त्रिंशदधिकं नित्यं जप्त्वा घृताभिधारितशमीसमिद्भिः तादृक्पायसेन वा तदर्द्धं जुहुयान् मासं गुरोर्गामपि दद्यात् सिद्धो भवति । उभयोः सन्ध्ययोर्मध्याह्ने वा करवीरपुष्पैरर्चयेदिति । प्रागीरित इत्यव्यवहिते । तत्र कल्पतरुस्थाने स्वर्णाश्वत्थः पूजनीयः । ध्यानि

सहस्रं जुहुयान्मन्त्री सम्पदामधिपो भवेत् ।
आज्याक्तदूर्वाहोमेन जीवेद्वर्षशतं नरः ॥ १३०

अष्टोत्तरशतं नित्यं हविषा मृगमुद्रया ।
जुह्वतो जायते लक्ष्मीर्धनधान्यसमृद्धिदा ॥ १३१

प्रतिमासं प्रतिपदि जुहुयादयुतं घृतैः ।
श्रीर्भवेन्महती तस्य षण्मासादनपायिनी ॥ १३२

अरुणैरुत्पलैः फुल्लैर्मधुरत्रयसंयुतैः ।
जुहुयाद्वत्सराद्र्ध्वं यः स भवेदिन्दिरापतिः ॥ १३३

अरुणाज्यैस्त्रिमध्वक्तैर्जुहुयादन्वहं सुधीः ।
सहस्रं वत्सरार्द्धेन भवेद् भूमिपुरन्दरः ॥ १३४

वत्सरं जुह्वतस्तस्य लक्ष्मीरिन्द्रेण वाञ्छिता ।
जुहुयादमृताखण्डैः पयोऽक्तैः सप्तवासरम् ॥ १३५

त्रिसहस्रं प्रतिदिनं मन्त्रविद्विजितेन्द्रियः ।
कृत्याद्रोहज्वरोन्मादरोगान् जित्वा निरन्तरम् ॥ १३६
जीवेद्वर्षशतं भूत्वा तेजसा भास्करप्रभः ।
करवीरजवाबिल्वपलाशनृपभूरुहाम् ॥ १३७
प्रसूनैः कुमुदैः फुल्लैः कुरण्टैर्जातिसम्भवैः ।
पुष्पैर्हुत्वा त्रिमध्वक्तैर्मन्त्री प्रतिपदं प्रति ॥ १३८
प्राप्नुयान्महतीं लक्ष्मीं वत्सराद्वाञ्छिताधिकाम् ।
आदाय तण्डुलप्रस्थं निर्मलं साधुशोधितम् ॥ १३९
गोदुग्धेन हविः कृत्वा कवलं तेन कल्पयेत् ।
आज्याक्तं तत् समादाय पूजिते हव्यवाहने ॥ १४०

तथोक्तः । मृगमुद्रयेति । मृगमुद्रालक्षणं तु—

मिलित्वाऽनामिकाङ्गुष्ठमध्यमाग्राणि योजयेत् ।
शिष्टाङ्गुल्युच्छ्रिते कुर्य्यान्मृगमुद्रेयमीरिता ॥ इति ॥ १२०—१३४ ॥

अमृता गुडूची । नृपभूरुट् राजवृक्षः । हुत्वेति प्रत्येकम् । एकैकशः शतमिति आचार्य्योक्तः । गोदुग्धेनेति रक्तवर्णगोदुग्धेन । तदुक्तं प्रयोगसारे—

गन्धपुष्पादिभिः सम्यग् जपित्वाऽष्टोत्तरं शतम् ।
जुहुयात् प्रतिपद्यग्निं ध्यात्वा तुरगविग्रहम् ॥ १४१
जायते वत्सराद्वाग्लक्ष्मीस्त्रैलोक्यमोहिनी ।
मन्त्रेणाऽनेन सञ्जप्तां वचां खादेद्दिनागमे ।
भारती निवसेत्तस्य मुखाम्भोजे विनिश्चला ॥ १४२
अष्टोत्तरशतं जप्तं जलं प्रातः पिबेन्नरः ।
जठराग्निर्ज्वलेत्तस्य हविषेव हुताशनः ॥ १४३
कृत्वा नवपदात्मानं मण्डलं प्रागुदीरितम् ।
कलशान्नव कल्याणान् स्थापयेत् प्रोक्तवर्त्मना ॥ १४४
क्षीरवृक्षत्वगुद्भूतैः क्वाथैस्तान् पूरयेत् क्रमात् ।
वस्त्रादिभिरलङ्कृत्य नव रत्नानि निक्षिपेत् ॥ १४५
मध्ये सम्पूजयेदग्निं मूर्तीरष्टौ दिशां क्रमात् ।
कुम्भेषु गन्धपुष्पाद्यैर्धूपदीपैर्मनोहरैः ॥ १४६
स्पृष्ट्वा जपेत्ततः कुम्भान् मन्त्रमष्टोत्तरं शतम् ।
अभिषिञ्चेत्ततः साध्यं विनीतं दत्तदक्षिणम् ॥ १४७
ज्वरग्रहमहारोगदारिद्र्यादीन् विजित्य सः ।
जीवेद्वर्षशतं सम्यगभिषिक्तः श्रिया सह ॥ १४८

इति श्रीशारदातिलके चतुर्दशः पटलः ।

शालेयैस्तन्दुलैः प्रस्थैः शोणगोक्षीरसाधितम् ।
हविः पिष्टं घृताक्तं तु जुहुयादाज्यमिश्रितम् ॥ इति ॥ १३५—१४०

सम्यक् जपित्वेति लक्ष्मीबीजाद्यमित्युक्तम् । कवलहोमानन्तरमष्टोत्तरं सहस्रं शतं वा घृतेन जुहुयादिति अपेक्षितार्थद्योतनिकाकार आह स्म ॥१४१॥१४२॥१४३॥ नवपदात्मानं नवनाभम् । प्रागिति तृतीये । प्रोक्तवर्त्मना षष्टपटलोक्तरीत्या ॥१४४॥१४५॥१४६॥१४७॥१४८ ॥

इति श्रीशारदातिलकटीकायां सत्सम्प्रदायकृतव्याख्यायां
पदार्थादर्शाभिख्यायां चतुर्दशः पटलः ।

पञ्चदश पटलः ।

अथ वच्चे महामन्त्रान् विष्णोः सर्व्वार्थसाधकान् ।
यस्य संस्मरणात् सन्तो भवाब्धेः पारमाश्रिताः ॥ १

तारं नमःपदं पश्चान्नरौ दीर्घसमन्वितौ ।
पवनो णाय मन्त्रोऽयं प्रोक्तो वस्वक्षरान्वितः ॥ २

साध्यनारायणः प्रोक्तो मुनिश्छन्द उदाहृतम् ।
मन्त्रस्य देवी गायत्री देवता विष्णुरव्ययः ॥ ३

क्रमप्राप्तान् विष्णुमन्त्रानाह अथेति । सर्व्वार्थेति सकामं प्रति विनियोगोक्तिः । मुमुक्षुं प्रत्याह यस्येति ॥ १ ॥

मन्त्रमुद्धरति तारमिति । नरौ नकाररेफौ दीर्घ आ तेन समन्वितौ तेन नारा इति । अत्र नमः शब्दस्य रोरुत्वे गुणे च ओङ्कार इति ज्ञेयम् । पवनो यः । णायेति स्वरूपम् । वस्वक्षरः अष्टाक्षरः । तदुक्तं मन्त्रतन्त्रप्रकाशे—

नाभसं पञ्चमे षष्ठे स्थितं वर्णद्वयं क्रमात् ।
द्वितीयो मिश्रसंयुक्तस्तृतीयः स्यात्तु पञ्चमः ॥
वह्निर्वायुस्ततः प्रोक्तौ सानन्तौ त्रिचतुर्थकौ ।
चतुर्थे पञ्चमस्तद्वन्मन्त्रान्ते वायुवर्णकम् ॥ इति ।

अत्र नाभसमित्यनुषज्यते । तेन पञ्चमे तवर्गे यन्नाभसं नकाररूपाक्षरं तत् तृतीयं मन्त्रे तृतीयमक्षरमित्यर्थः । अत्र तृतीयमिति प्रणवं विना । सानन्तौ आकारयुक्तौ । त्रिचतुर्थकौ नकाररेफौ । चतुर्थे टवर्गे यत् पञ्चममक्षरं णकारमित्यर्थः । पञ्चमे तवर्गे षष्ठे पवर्गे यन्नाभसमक्षरं नकारमकाररूपं क्रमेणोद्धरणीयम् । तत्र द्वितीयो मकारः मिश्रेण ओकारेण संयुक्तः । प्रणवो बीजं आयेति शक्तिः । तदुक्तं मन्त्रतन्त्रप्रकाशे—

ज्वलत्प्रभः श्रुतेरादिर्बिन्दुमान् विष्णुरव्ययः ।
बीजमष्टाक्षरस्य स्यात्तेनाऽष्टाक्षरता भवेत् ॥
अथ पञ्चदशाद्वर्णात् केवलं व्यञ्जनीकृतात् ।
उत्तरो मन्त्रशेषस्तु शक्तिरित्यस्य कथ्यते ॥ इति ।

क्रुद्धोल्काय हृदाख्यातं महोल्काय शिरः स्मृतम् ।
वीरोल्काय शिखा प्रोक्ता द्यूल्काय कवचं स्मृतम् ॥ ४
सहस्रोल्कायाऽस्त्रमुक्तमङ्गक्लृप्तिरियं मता ।
भूयो वर्णैर्मनोः षड्भिः षडङ्गानि समाचरेत् ॥ ५

साध्यनारायणो नामाऽन्तर्यामीति देशिकाः । तदुक्तं मन्त्रतन्त्रप्रकाशे—

अन्तर्यामी ऋषिः छन्दो गायत्री । इति ।

प्रत्यर्णमृष्यादि यथा—गौतमश्च भरद्वाजो विश्वामित्र ऋषिस्तथा ।
जमदग्निर्वशिष्ठश्च कश्यपोऽत्रिश्च कुम्भजः ॥
गायत्र्युष्णिगनुष्टुप् च बृहती पङ्क्तिरेव च ।
त्रिष्टुब्जगत्यौ च विराट् वसवोऽष्टौ च देवता ॥ इति ॥२॥३॥

पञ्चाङ्गमन्त्रोद्धारमाह क्रुद्धोल्कायेत्यादि । चतुर्थ्यन्तोद्धारेण सर्वेषां स्वाहान्तता जातिः पूर्वमुक्ता । उक्तं च मन्त्रतन्त्रप्रकाशे—

उल्कैः क्रुद्धमहावीरद्युसहस्रेति पूर्वकैः ।
एषां विभक्तियुक्तानां भवेदन्तेऽग्निवल्लभा ॥ इति ॥

अन्यत्रापि—क्रुद्धोल्कादिपदैर्वह्निजायान्तैर्जातिसंयुतैः । इति ।
अङ्गक्लृप्तिरियं मतेत्यनेन पूर्वं करन्यासः सूचितः । स यथा—

कुर्यात्करयोर्विधिवत् सृष्ट्यादिन्यासमष्टमन्त्रार्णैः ।
दक्षिणतर्जन्याद्या सृष्टिः स्याद्वामतर्जनीं यावत् ॥
तर्जन्युभयाद्येह स्थितिः कनिष्ठाद्वयान्तिका क्रमतः ।
सृष्टेर्विपरीतः स्यात् संहारोऽयं करे प्रोक्तः ॥
अष्टाङ्गं विन्यस्य स्थितिक्रमादङ्गपञ्चकं न्यसेत् ॥ इति ।

तत्र विशेषो नारायणीये—

कनिष्ठादि तदन्तानामङ्गुलीनां त्रिपर्वसु ।
ज्येष्ठाग्रेण क्रमात्तारुद्धानष्टाक्षरान् न्यसेत् ॥ इति ॥ ४॥५॥

पञ्चाङ्गमुक्त्वाऽष्टाङ्गमाह भूय इति । तत्र षडङ्गवदेव षडक्षराणि विन्यस्य णां उदराय नमः यं पृष्ठाय नमः इति कुक्षिपृष्ठयोर्न्यसेत् । तदुक्तम्—

अष्टाक्षरेण व्यस्तेन कुर्याच्चाऽष्टाङ्गकं सुधीः ।
सहृच्छिरःशिखावर्मनेत्रास्त्रोदरपृष्ठके ॥ इति ।

ईशानशिवेनाप्युक्तम्—

अवशिष्टौ पुनर्वर्णौ विन्यसेत् कुक्षिपृष्ठयोः।
बद्धदिक् चक्रमन्त्रेण मन्त्रवर्णांस्तनौ न्यसेत्॥ ६
आधारे हृदये वक्त्रे दोःपन्मूलेषु नासिके।
कण्ठे नाभौ हृदि कुर्च्चे पार्श्वपृष्ठेषु तत्परम्॥ ७

अस्य स्याद्धृदयं तारः शिरो नार्णः शिखा च मो।
नावर्णः कवचं श[चा]स्त्रं रावर्णो नयनं परः॥
उदरं पृष्ठमन्त्यौ च वर्णौ हि नमसा युतौ॥ इति।

अन्यत्रापि—हृदयशिरः पूर्वशिखा कवचास्त्राच्युदरपृष्ठसम्भिन्नैः। इति॥

इदमेव साम्प्रदायिकम्।

बद्धदिगिति छोटिकां वादयन्। चक्रमन्त्रेणेति अग्रिमपटले वक्ष्यमाणेन ऐन्द्रीचक्रेण बध्नामि इत्यादिना। चतुर्थपटले सामान्यास्त्रमन्त्रेण दिग्बन्ध उक्तः। अत्र मन्त्रविशेषकथनाय पुनर्वचनम्। मन्त्रवर्णांस्तनौ न्यसेदित्यनेन सृष्टिस्थिति-संहारन्यासः सूचितः। यदाहुः—

मूर्द्धन्यक्ष्णोरास्ये हृदि नाभौ गुह्यजानुपादेषु।
सृष्टिरियं निर्दिष्टा नाभ्यादि हृदन्तिका स्थितिस्तद्वत्॥
संहारः पादाद्यो मूर्द्धान्तः कथित एष सृष्ट्यादिः॥ इति।

मन्त्रतन्त्रप्रकाशे तु—

नाभावारभ्यते यस्तु हृदये च समाप्यते।
स्थितिन्यासः स विज्ञेयो दृष्टादृष्टफलप्रदः॥ इति।

इदमेव साम्प्रदायिकम्। तत्रैव विशेषः—

विन्यसेद्वर्णमेकैकं बिन्द्वन्तं ध्रुववेष्टितम्।
तत्राङ्गुलीभिर्न्यासः स्याच्छिरस्येकैव मध्यमा॥
तर्जनीमध्यमाभ्यां तु चक्षुषोर्न्यास इष्यते।
अङ्गुष्ठानामिकाभ्यां तु मुखे न्यासः प्रकीर्त्तितः॥
हृदये ज्ञानमुद्रा स्यादङ्गुष्ठस्य कनिष्ठिका॥
नाभौ प्रकीर्त्तिता गुह्ये अनङ्गुष्ठाः प्रकीर्त्तिताः।
सर्व्वा जानौ च पादे च पञ्चापि परिकीर्त्तिताः॥ इति॥ ५॥६॥

एवं पञ्चाङ्गाष्टाङ्गाक्षरन्यासानुक्त्वा दशावृत्तिमयं विभूतिपञ्जरन्यासमाह आधारेति। अत्र प्रत्येकमक्षरं प्रणवपुटितं कृत्वा न्यसेत्। मन्त्रतन्त्रप्रकाशे तथोक्तेः। प्रत्या-

मूर्द्धास्यनेत्रश्रवणघ्राणेषु तदनन्तरम् ।
दोःपादसन्ध्यङ्गुलिषु धातुप्राणेषु हृत्स्थले ॥ ८
मूर्द्धेक्षणास्यहृत्कुक्षिसोरुजङ्घापदद्वये
एकैकशो न्यसेद्वर्णान् गण्डांसोरुपदेषु च ॥ ९
चक्रशङ्खगदाम्भोजं पदेष्ववहितो न्यसेत् ।
अष्टार्णोऽष्टप्रकृत्यात्मा ज्ञेयोऽसौ चतुरात्मनाम् ॥ १०

वृत्तिसंपूर्णेन व्यापकं च । तथाच पद्मपादाचार्य्याः—"मन्त्री मन्त्रवर्णेति न्यासमन्त्रा[...] प्रणवपुटितत्वं प्रतिपर्यायं व्यापकन्यासश्चोक्तः" इति । पूर्वार्द्धेनैकावृत्तिः । तत्र [...] समासः । द्वितीयार्द्धेन द्वितीया । तृतीयार्द्धेन तृतीया । चतुर्थार्द्धेन तुर्याद्यष्टमान्त[...] पञ्च । तत्र दक्षकरसन्धिचतुष्टयाङ्गुष्ठवर्जं चतुरङ्गुलिष्वेका । अन्ये तु दक्षहस्त[...] सन्धित्रयपञ्चाङ्गुलिष्वित्यूचुः । एवं वामकरे द्वितीया । दक्षपादे तृतीया । वामपादे चतुर्थी । अन्ये तु करद्वयसन्धिष्वेका । पादद्वयसन्धिष्वन्या । अङ्गुष्ठ[...] द्वयवर्जकराङ्गुलिषु तृतीया । एवं पादाङ्गुलिषु चतुर्थीत्याहुः । हृदय ए[...] त्वगादिषु पञ्चमी । पञ्चमार्द्धेन नवमी । श्लोकेन दशमी । तत्र गण्डांसोरुचर[...] चतुरो वर्णान् विन्यस्य चक्रशङ्खगदापद्मस्थानेषु शिष्टांश्चतुरो वर्णान् तदायुधमुद्रा[...] सहितान् विन्यसेत् इत्यवहितपदेन सूचितमिति सम्प्रदायविदः ।

तन्मुद्रालक्षणं तु—वाममुष्ट्यन्तरेऽङ्गुष्ठे दक्षिणे सरलाङ्गुलीः ।
वामाङ्गुष्ठः स्पृशेदग्रे योजितः सरलोदरः ॥
अन्योन्याभिमुखौ हस्तौ कृत्वा तु ग्रथिताङ्गुलीः ।
अङ्गुल्यौ मध्यमे भूयः संलग्ने सुप्रसारिते ॥
गदामुद्रेयमाख्याता भुक्तिमुक्तिकरी तथा । इति ॥

चक्रपद्ममुद्रालक्षणे प्रागुक्ते ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥

मूर्त्तिपञ्जरं वक्तुं तदुपोद्घातत्वेन द्वादशाष्टाक्षरयोरैक्यमाह अष्टेति । [...] प्रकृतयः प्रथमपटलोक्ताः । अष्टप्रकृतय इत्यनेनाऽष्टतत्त्वन्यासः सूचितः । स द्विवि[...] संहारसृष्टिरूपः । तत्र संहारे मन्त्रः अनुलोमः । सृष्टौ मन्त्र प्रतिलोमः । वर्त्व[...] पृथिव्यप्तेजोवाय्वाकाशाहङ्कारमहत्प्रकृतिरूपाणि । स्थानानि तु पादलिङ्ग[...] हृदयमुखमूर्द्धहृदयहृदयानि सप्त । सर्वतनौ चैकम् । सृष्टौ तत्त्वानुलोम[...] विज्ञेयम् । तत्र प्रयोगः । ॐ नमः पराय पृथिव्यात्मने नमः पादयोः नं नमः पर[...]

संयोगात् सूरिभिः प्रोक्तो विशिष्टो द्वादशाक्षरः।
अतस्तन्मन्त्रवर्णाद्या द्वादशस्वरसंयुताः॥ ११
द्वादशादित्यसहिता मूर्त्तीर्द्वादश विन्यसेत्।
केशवाद्याः क्रमाद्देहे वक्ष्यमाणविधानतः॥ १२
ललाटे केशवं धात्रा कुक्षौ नारायणं पुनः।
अर्यम्णा हृदि मित्रेण माधवं कण्ठदेशतः॥ १३
वरुणेन च गोविन्दं पुनर्दक्षिणपार्श्वके।
अंशुना विष्णुमंसस्थं भगेन मधुसूदनम्॥ १४

जलात्मने नमः लिङ्ग इत्यादि संहारे। ततः सृष्टौ प्रयोगः। यं नमः पराय प्रकृत्यात्मने नमः सर्वशरीरे। णां नमः पराय महदात्मने नमो हृदीत्यादि। तदुक्तम्—

क्षितिसलिलानलपवनव्योमाहङ्कृतिमहत्प्रकृत्याख्यैः।
व्युत्क्रमगदितैरेतैः क्रमगतमन्त्रार्णसंयुतैर्मन्त्री॥
चरणान्धुहृदयवक्त्रकहृदयव्यापकेषु विन्यसेत्।
संहारोऽयं गदितो विपरीता सृष्टिरस्य निर्दिष्टा॥ इति॥

चतुरात्मनां तुर्य्यीकानाम्। अनेन बिन्दुनादशक्तिशान्तरूपाणाम् आत्मादिचतुष्टयानां शरीरे व्यापकत्वेन न्यासः सूचितः। प्रयोगस्तु। ॐ बिन्दुरूपात्मने नमः ॐ नादरूपान्तरात्मने नमः ॐ शक्तिरूपपरमात्मने नमः ॐ शान्तिरूपज्ञानात्मने नम इति॥ १०॥ ११॥

न्यासमेवाह अत इति। तन्मन्त्रवर्णाद्याः द्वादशाक्षरमन्त्रवर्णाद्याः। द्वादशस्वराः नपुंसकचतुष्टयव्यतिरिक्ताः तैः संयुताः। द्वादशादित्यसहिताः केशवाद्या द्वादश मूर्त्तीः देहे वक्ष्यमाणविधानतः क्रमात् विन्यसेदिति सम्बन्धः। तत्र प्रयोगः। ॐ अं केशवधातृभ्यां नमः ललाट इत्यादि। केचन धातृसहिताय केशवाय नमः इति। अन्ये तु केशवाय धात्रे नमः इत्याहुः। कुक्षाविति नैकट्यान्नाभिभागो लक्ष्यते। अर्यम्णेति। पश्चात्तनेन सम्बध्यते। कण्ठदेशत इत्यस्याऽग्रिमेण सम्बन्धः। अंशुना विष्णुमिति पश्चात्तनेन सम्बध्यते।

अंसस्थमिति दक्षिणांसस्थम्। गले ग्रीवादक्षिणभागे। दक्षिणपार्श्वत इत्यतो दक्षिणपदानुवृत्तेरुभयत्र। अथांसक इत्यस्याग्रिमेण सम्बन्धः। तत्रांसके वामांसके।

गले विवस्वता युक्तं त्रिविक्रममनन्तरम् ।
वामपार्श्वस्थमिन्द्रेण वामनाख्यमथांसके ॥ १५
पुष्णा श्रीधरनामानं गले पर्जन्यसंयुतम् ।
हृषीकेशाह्वयं पृष्ठे पद्मनाभं ततः परम् ॥ १६
त्वष्ट्रा दामोदरं पश्चाद्विष्णुना ककुदि न्यसेत् ।
द्वादशार्णं महामन्त्रं ततो मूर्ध्नि प्रविन्यसेत् ॥ १७

गले ग्रीवावामभागे । वामपार्श्वस्थमित्यतो वामपदानुवृत्तेरुभयत्र । तदुक्तं दक्षिणपार्श्वांसतद्गले तथा वामत्रय इति । अन्यत्रोभयत्र गलस्थाने कर्णमाहुः ।

हृषीकेशाह्वयमिति पूर्वेण सम्बध्यते । त्वष्ट्रेत्यस्यापि पूर्व्वेणाऽन्वयः । ककुदेति पृष्ठगतग्रीवाभागे । तदुक्तं स्वायम्भुवे नारसिंहे—

केशवं विन्यसेत्तार्च्यमूर्द्धदेशेऽथ विष्णुना ।
नाभौ नारायणं देवं विष्णुं तेन समन्वितम् ॥
माधवं हृदि विन्यस्येत् मन्मथेन च संयुतम् ।
मन्मथान्तेन संयुक्तं गले गोविन्दसंज्ञकम् ॥
विष्णुं भूतस्वरेणाऽथ दक्षपार्श्वे विनायकम् ।
तदंशे मातृबीजेन सूदनं मधुपूर्वकम् ॥
बिन्दुना शिवयुक्तेन दक्षकर्णे त्रिविक्रमम् ।
वामनं श्रीधरं चैव हृषीकेशमतः परम् ॥
वामे चैकारमोकारमौकारं बिन्दुना सह ।
बिन्दुना पद्मनाभं च पृष्ठदेशे तदङ्गयुक् ॥
अन्त्यं ककुदि दामेन द्वादशाङ्गमिति स्मृतम् ।
द्वादशेमानि बीजानि नादबिन्दुयुतानि च ॥
आदित्या द्वादश प्रोक्ता द्वादशाक्षरसंयुताः । इति ।

अन्यत्रापि—केशवादि युगषट्कमूर्त्तिभिर्धातृपूर्वमिहिरान्नमोऽन्तगान् ।
द्वादशाक्षरभवाक्षरैः स्वरैः क्लीबवर्णरहितैः पृथग् न्यसेत् ॥ इति केशवादि मूर्त्तीनां मन्त्रोद्देशाच्च क्लीबरहितत्वं गम्यते । महामन्त्रमष्टाक्षरम् तदुक्तं मन्त्रतन्त्रप्रकाशे—अष्टाक्षरेण सहितं विन्यसेद् द्वादशाक्षरम् । इति । "मन्त्रविन्मूर्ध्नीत्यष्टाक्षरेण सार्द्धमित्यर्थः" इति पद्मपादाचार्य्याः ॥ ११-१७ ॥

पुनः किरीटमन्त्रेण व्यापकं विन्यसेत्ततः ।
ब्रूयात्किरीटकेयूरहारं मकरकुण्डलम् ॥ १८
शङ्खचक्रगदाम्भोजहस्तं पीताम्बरं धरम् ॥
श्रीवत्साङ्कितवक्षोऽन्ते स्थलशब्दमुदीरयेत् ॥ १९
श्रीभूमिसहितस्वात्मज्योतिर्द्वयमुदाहृतम् ॥
पश्चाद्दीप्तिकरायेति सहस्रादित्यतेजसे ॥ २०
नमोऽन्तः प्रणवाद्योऽयं किरीटमनुरीरितः ।
एवं न्यासं तनौ कृत्वा ध्यायेन्नारायणं परम् ॥ २१

उद्यत्कोटिदिवाकराभमनिशं शङ्खं गदां पङ्कजं
चक्रं बिभ्रतमिन्दिरावसुमतीसंशोभिपार्श्वद्वयम् ।
कोटीराङ्गदहारकुण्डलधरं पीताम्बरं कौस्तुभो-
द्दीप्तं विश्वधरं स्ववक्षसि लसच्छ्रीवत्सचिह्नं भजे ॥ २२

किरीटमन्त्रमुद्धरति ब्रूयादिति । हारमित्यादौ शब्दकर्म्मणि द्वितीया । मन्त्रे तु सम्बुध्यन्तानि सर्वाणि । कुण्डलमिति कुण्डलालङ्कृतेति मन्त्रभागः । तथापि पद्मपादाचार्य्याः—"मन्त्रविन् मकरान्ते कुण्डलमिति मकरकुण्डलालङ्कृत इति पदाध्याहारः सूचितः" इति । मन्त्रतन्त्रप्रकाशेऽपि—

तारः किरीटकेयूरहारान्ते मकरं पदम् ।
कुण्डलालङ्कृतेत्यन्ते चक्रशङ्खगदापद्मम् ॥ इति

श्रीभूमिसहितस्वात्मज्योतिर्द्वयमिति स्वरूपम् । न तु ज्योतिः पदस्य द्विरुक्तिः । तथा चाचार्य्याः—श्रीभूमिसहितस्वात्मज्योतिर्द्वयपदं वदेत् । इति ॥ १८॥१९ ॥ ॥ २०॥२१ ॥

आयुधध्यानं तु दक्षाधोवामोर्ध्वदक्षोर्ध्ववामाधःक्रमेण । तदुक्तं हयशीर्ष-पञ्चरात्रे—पङ्कजं दक्षिणे यस्य पाञ्चजन्यं तथोपरि ।

वामाधस्तु गदा यस्य चक्रं चोर्ध्वे व्यवस्थितम् ॥
आदिमूर्त्तेस्तु भेदोऽयं केशवेन प्रकीर्त्त्यते ।

इति केशवलक्षणमुक्त्वा—

अधरोत्तरभावेन कृतमेतत्तु यत्र वै ।
नारायणाख्या विज्ञेया स्थापिता भुक्तिमुक्तिदा ॥ इति ।

मन्त्रतन्त्रप्रकाशेऽपि—

सव्यान्यपाणौ प्रथमे तु पद्मं बिभ्राणमब्जं तदनन्तरे च ।
आद्ये गदां वामकरेऽथ चक्रं विराजयन्तं भुवनानि भासा ॥ इति ।

ध्यानविशेषाश्च तत्रैव—

वामे विचिन्त्या कमलायताक्षी हेमाभवर्णा कमला च देवी ।
विभूतिकामेन सुरत्नहारा प्रेम्णा सृजन्ती नयने हरौ या ॥
तदा देवं सुवर्णाभं चिन्तयेद्रत्नभूषितम् ।
क्षेत्रधान्यसुवर्णानां प्राप्तये धरणीं स्मरेत् ॥
देवीं दूर्वादलश्यामां दधानां शालिमञ्जरीम् ।
चिन्तयेद् भारतीं देवीं वीणापुस्तकधारिणीम् ॥
दक्षिणे देवदेवस्य पूर्णचन्द्रनिभाननाम् ।
क्षीराब्धिफेनपुञ्जाभे वसानां श्वेतवाससी ॥
भारत्या सहितं विष्णुं ध्यायेद्देवं परात्परम् ।
वेदवेदार्थसंवेदी जायते सर्ववित्तमः ॥ इति ।

नारायणीये तु—

प्रणवद्वयमध्यस्थो नमोऽन्तश्च सबीजकः ।
निर्बीजो मोक्षकृन् मन्त्रो यथोक्तप्रणवादिकः ॥ इति ।

अत्र ध्यानानन्तरं श्रीवत्सकौस्तुभवनमालायुधमुद्राः प्रदर्शयेत् । तल्लक्षणानि तु—

अन्योन्यपृष्ठकरयोर्मध्यमानामिकाङ्गुली ।
अङ्गुष्ठेन तु बध्नीयात्कनिष्ठा मूलसंश्रिते ॥
तर्जन्यौ कारयेदेषा मुद्रा श्रीवत्ससंज्ञिका ।
अनामापृष्ठसंलग्ना दक्षिणस्य कनिष्ठिका ॥
कनिष्ठिकान्या बध्नीयादनामादक्षतर्जनीम् ।
गृहीत्वा दक्षिणाङ्गुष्ठमध्यमानामिकात्रयम् ॥
उच्छ्रयित्वा तत्र वामे तर्जनीमध्यमे न्यसेत् ।
दक्षिणे मणिबन्धे च वामाङ्गुष्ठं तु योजयेत् ॥
मुद्रेयं कौस्तुभस्योक्ता दर्शनीया प्रयत्नतः ।
स्पृशेत्कण्ठादि पादान्तं तर्जन्याङ्गुष्ठनिष्ठया ॥
करद्वयेन मालावन् मुद्रेयं वनमालिका । इति ।

आयुधमुद्रालक्षणं तत्र तत्र पूर्वमेवोक्तम् ॥ २२ ॥

विकारलक्षं प्रजपेन्मनुमेनं समाहितः ।
तद्दशांशं सरसिजैर्जुहुयान्मधुराप्लुतैः ॥ २३
पीठे सम्पूजयेद्देवं विमलादिसमन्विते ।
विमलोत्कर्षिणी ज्ञाना क्रिया योगा ततः परम् ॥ २४
प्रह्वी सत्या तथेशानाऽनुग्राह्या नवमी तथा ।
नमो भगवते ब्रूयाद्विष्णवे च पदं वदेत् ॥ २५
सर्वभूतात्मने वासुदेवायेति वदेत्ततः ।
सर्वात्मसंयोगपदाद्योगपद्मपदं पुनः ॥ २६
पीठात्मने हृदन्तोऽयं मन्त्रस्तारादिरीरितः ।
दत्वाऽनेनासनं मन्त्री मूर्त्तिं मूलेन कल्पयेत् ॥ २७
आवाह्य पूजयेद्देवं सुगन्धिकुसुमादिभिः ।
अङ्गान्यभ्यर्च्य मन्त्रार्णान् केसरेषु समर्चयेत् ॥ २८

विकारलक्षं षोड़शलक्षम् ॥ २३॥२४॥२५ ॥

दत्वाऽनेनासनं मन्त्रीत्यनेनैतदुक्तम् । आत्मपूजायामासनं दत्त्वा आसनादि गन्धान्तं कृत्वा किरीटमन्त्रेण पुष्पाञ्जलिपञ्चकं दद्यादिति ।

तदुक्तमाचार्य्यैः—विधिवत्किरीटमन्त्रेण कुर्य्यात् पुष्पाञ्जलिमपि । इति । ॥ २५॥२६॥२७ ॥

आदिशब्देन धूपदीपनैवेद्यानि । अङ्गानीति कर्णिकान्तश्चतुर्थपटलोक्तप्रकारेणाऽङ्गानि सम्पूज्याऽग्रादिकेसरेषु क्रमादष्टाङ्गभूतान् मन्त्रार्णानर्चयेत् । ॐ नमः नं नम इत्यादि प्रयोगः । “बीजैः पूजा स्याद्विभक्त्या वियुक्तैः” इत्युक्तेः । अत्राङ्गपूजावत् पूजा न कार्य्या । “अष्टाङ्गकं सुधीरिति न्यास एवाऽष्टाङ्गविनियोगः नतु पूजायामिति विशेषज्ञ इत्यर्थः” इति पद्मपादाचार्य्यैरुक्तत्वात् । अत एवात्र मन्त्रार्णानित्युक्तं नाष्टाङ्गमिति । मन्त्रार्णध्यानमुक्तं महाकपिलपञ्चरात्रे —

ॐकारं तु सदा ध्येयं ज्योतिर्मालासमाकुलम् ।
नकारं मेघवर्णाभं मोकारं चिन्तयेत्ततः ॥
भिन्नाञ्जनसमाकारं तृतीयं बीजमुत्तमम् ।
नाकारं श्यामवर्णाभं सौम्यरूपं सुशोभनम् ॥
राकारं जलवर्णाभं सम्यक् सन्दीप्ततेजसम् ।
धूम्रवर्णं सदा ध्येयं यकारं परमुत्तमम् ॥

दलेषु वासुदेवाद्या मूर्त्तीः शक्तिसमन्विताः ।
वासुदेवं संकर्षणं प्रद्युम्नमनिरुद्धकम् ॥ २९
हिमपीततमालेन्द्रनीलाभाः पीतवाससः ।
शङ्खचक्रगदाम्भोजधरा एते चतुर्भुजाः ॥ ३०
शान्तिं श्रियं सरस्वत्या रतिं कोणदलेषु ताः ।
श्वेतकाञ्चनगोदुग्धदूर्वावर्णाः सुभूषिताः ॥ ३१
हेतीनर्चेद्दलाग्रेषु शङ्खं चक्रं गदाम्बुजे ।
कौस्तुभं मुसलं खड्गं वनमालां यथाक्रमम् ॥ ३२
रक्ताच्छपीतकनकश्यामकृष्णासिपाण्डुरान् ।
बहिरग्रे समभ्यर्चेत् गरुड़ं कुङ्कुमप्रभम् ॥ ३३
मुक्तामाणिक्यसंकाशौ दक्षिणोत्तरतो निधी ।
ध्वजं वरुणदिग्भागे श्यामलं पूजयेत्ततः ॥ ३४
अरुणं विघ्नमाग्नेये श्याममायं निशाचरे ।
श्यामां दुर्गां वायुकोणे सेनान्यं पीतमीश्वरे ॥ ३५
इन्द्रादीन् पूजयेत्पश्चाद्वज्राद्यायुधसंयुतान् ।
इति संपूजयेद्विष्णुं प्रोक्तैरावरणैः सह ।
धर्म्मार्थकामान् लब्ध्वाऽन्ते विष्णोः सायुज्यमाप्नुयात् ॥ ३६

अनौपम्यगुणाकारं णाकारं च विचिन्तयेत् ।
यकारं तु ततो ध्येयं पद्मरागसमप्रभम् ॥ इति ॥ २८ ॥

दलेष्विति दलमध्येषु इदं सामान्यवचनम् । अग्रे कोणदलेषु ता इत्युक्तेः मूर्त्तीनामग्न्यादिचतुर्दिग्दलमध्ये पूजेति ज्ञेयम् । आसां ध्यानं मूलमन्त्रदेवतावत् ज्ञेयम् । एवमग्रिममन्त्रेपि । कोणदलेष्विति । आग्नेयादि कोणदलमध्ये । "तथा वक्राादयः कोणा विदिक् वाचकयोगतः" इत्युक्तेः ॥ २९॥३०॥३१ ॥

हेतीनिति वक्ष्यमाणान्यायुधानि । हेतिशब्दः पुंलिगोऽप्यस्ति । यथाक्रममित्युत्तरत्र सम्बध्यते । बहिरिति । अष्टदलाद्बहिः चतुरस्रान्त इत्यर्थः । निधी शङ्खपद्मौ वरुणदिग्भागे । देवताप्रष्ठदेशे ।
नारायणीये तु—आद्यावृत्तेर्बहिस्तार्क्ष्यं देवस्य पुरतोऽर्चयेत् । इति ।

धर्म्मार्थकामेति । अर्थं श्रीबीजादित्वं ज्ञेयम् । तदुक्तं मन्त्रतन्त्रप्रकाशे—

श्रीबीजेन युतं मन्त्रं तत्कामस्तन्मना जपेत् । इति ।

कामनायामपि विशेषः—

नारसिंहमिवात्मानं देवं ध्यात्वाऽतिभैरवम् ।
मन्त्रेण स्पर्शयेच्छस्त्रं नाऽविजित्य निवर्त्तते ॥
नारसिंहेन बीजेन मन्त्रं योज्य तदा जपेत् ।
शतमष्टोत्तरं जप्त्वा वामहस्ताभिमन्त्रिताः ॥
पुनः पुनरपः सिञ्चेत् सर्पदष्टोऽपि जीवति ।
गारुडेन तदा युक्तं पञ्चार्णेन तदा जपेत् ॥
निर्विषीकरणे ध्यायेद्विष्णुं गरुड़वाहनम् ।
अशोकफलके यक्षीमालिख्याऽशोकसंहती ॥
अशोकपुष्पैराराध्य भगवन्तं तदग्रतः ।
जुहुयात्तानि पुष्पाणि त्रिसन्ध्यं सप्तरात्रकम् ॥
प्रत्यक्षा जायते यक्षी वरमिष्टं प्रयच्छति ।
गाणपत्यसमायुक्तं जपेल्लक्षं पयोव्रतः ॥
महागणपतिं देवं प्रत्यक्षमिह पश्यति ।
भारतीबीजसंयुक्तं षाण्मासिकजपाच्च ताम् ॥ इति ॥

तथा—यो जपेत्प्रणवं पूर्वं मन्त्रे त्रैवर्णिकः पुमान् ।
योषितश्च तथा शूद्रा जपेयुः प्रणवं विना ॥
आदावष्टाक्षरस्य स्यात्प्रणवः सार्वकामिकः ।
आदावन्ते यदा ह्येष ज्ञानवृद्धिस्तदा भवेत् ॥
आदितः संहितां कुर्य्यादन्ततस्तु न संहिताम् ॥ इति ।

कल्पोक्तं यन्त्रमुच्यते—

अष्टपत्रं च षट्कोणं रविसंख्यदलाम्बुजम् ।
दन्तपत्रं च तद्वाह्ये वृत्तं भूमिपुरं शुभम् ॥
ससाध्यं कर्णिकायां तु लिखेदाद्यस्वरं सुधीः ।
अष्टपत्रेषु मूलार्णान् पत्राग्रे श्रीकरं लिखेत् ॥
षट्कोणे चक्रमन्त्रार्णान् सूर्य्यारे द्वादशार्णकम् ।
दन्तपत्रे मन्त्रराजं वृत्ते नृहरिबीजकम् ॥
षण्मन्त्रै रविसंयुक्तं साक्षाद्विष्णोश्च मन्दिरम् ।
आवाह्य मन्त्रैराराध्य सूत्रैर्वद्ध्वा दृढ़ं वहन् ॥

प्रणवो हृद्भगवते वासुदेवाय कीर्त्तितः ।
प्रधानो वैष्णवे तन्त्रे मन्त्रोऽयं द्वादशाक्षरः ॥ ३७

ऋषिः प्रजापतिश्छन्दो गायत्री परिकीर्त्तितम् ।
देवताऽस्य मनोः प्रोक्ता वासुदेवो मनीषिभिः ॥ ३८

तारेण हृदयं प्रोक्तं नमसा शिर ईरितम् ।
चतुर्वर्णैः शिखा प्रोक्ता पञ्चार्णैः कवचं मतम् ।
समस्तेन भवेदस्त्रमङ्गकल्पनमीरितम् ॥ ३९

सर्वदा तस्य वर्द्धन्ते धनारोग्यार्थसम्पदः ।
सायुज्यं सार्ष्टिं सालोक्यं सारूप्यं वाथ वाञ्छितम् ॥ इति ॥३२-३६॥

द्वादशाक्षरवासुदेवमन्त्रमाह प्रणव इति । हृन्नमः । अत्रापि भगवते परतः पूर्व्ववत् सन्धिः । तदुक्तं मन्त्रतन्त्रप्रकाशे—

अन्त्यौ यौ पञ्चमे षष्ठे वक्तव्यौ क्रमतस्तु तौ ।
द्वितीयो मिश्रसंयुक्तस्तस्माद्भगवते पदम् ॥
सानन्तं वारुणं बीजं जीवः स्याच्छिवसंयुतः ।
पञ्चमस्थो भगी रामो वा यान्ते द्वादशार्णकः ॥
स्त्रीशूद्रयोर्विंतारोऽयं सतारोऽयं द्विजन्मनाम् ॥ इति ।

अन्त्यौ पञ्चमे वर्गे अन्त्यो नः । षष्ठे वर्गे अन्तो मः । स मिश्रसंयुक्तः ओयुक्तः । वारुणं बीजं वः । सानन्तं आयुतं तेन वा । जीवः सः शिवः उ तेन युतः । पञ्चमवर्गस्तस्य रामस्तृतीयो दः स भगी एकारयुतः । स्पष्टमन्यत् । ॐ बीजं नमः शक्तिः । तदुक्तं बीजं तारः शक्तिर्नम इति । अङ्गक्लृप्तिरुदीरितेत्यनेन द्वादशाङ्गमपि कर्त्तव्यमित्युक्तम् । तद्यथा । ॐ हृदयाय नम इत्यादि । पञ्चाङ्गन्यासस्थानेषु पञ्चाङ्गवदेव विन्यस्य नेत्रयोर्नेत्राभ्यां वौषड़िति विन्यस्य ते जठराय नम इत्यादि षट्सु स्थानेषु न्यसेत् । तदुक्तम्—

हृदादि नेत्रजठरपृष्ठबाहूरुजानुषु ।
सपादेषु मनोर्वर्णैर्नमोन्तैर्द्वादशाङ्गकम् ॥ इति ॥

पद्मपादाचार्य्यास्तु पुरुषसत्याच्युतवासुदेवसंकर्षणप्रद्युम्नानिरुद्धनारायणब्रह्मविष्णुनरसिंहवाराहमूर्त्तीनां द्वादशाङ्गे योगमाहुः । अन्यत्रापि—

आदौ पुरुषः सत्याच्युतौ पुनर्वासुदेवपूर्वाः स्युः ।
नारायणयुग्ब्रह्मा विष्णुनृसिंहौ तथा वराहश्च ॥ इति ॥ ३७॥३८॥३९ ॥

मूर्ध्नि भाले दृशोरास्ये गले दोर्हृदयाम्बुजे ।
कुक्षौ नाभौ ध्वजे जानुद्वये पादद्वये न्यसेत् ॥ ४०

विष्णुं शारदचन्द्रकोटिसदृशं शङ्खं रथाङ्गं गदा-
मम्भोजं दधतं सिताब्जनिलयं कान्त्या जगन्मोहनम् ।
आबद्धाङ्गदहारकुण्डलमहामौलिं स्फुरत्कङ्कणं
श्रीवत्साङ्कमुदारकौस्तुभधरं वन्दे मुनीन्द्रैः स्तुतम् ॥ ४१

मूर्ध्नीति । मूर्ध्नि न्यसेन्मन्त्रवर्णानिति शेषः । अयं सृष्टिन्यासः । अत्र स्थितिसंहारावपि ज्ञेयौ । यदाहुः—

हृदादिकान्तावधीमं स्थितिन्यासं प्रचक्षते ।
पादादारभ्य शीर्षान्तं न्यासं संहारमूचिरे ॥
संहृतेर्दोषसंहारः सृष्टेश्च सुतपुष्टयः ।
स्थितेस्तु शान्तिविन्यासस्तस्मात् कार्यस्त्रिधा च सः ॥ इति ।

अन्यत्र व्यवस्थाऽप्युक्ता । यदाहुः—

स्थितिन्यासो गृहस्थानामुद्दिष्टः सर्वसिद्धिदः ।
प्रथमाश्रमिणां न्यास उत्पत्तिः समुदाहृतः ॥
यतीनां च वनस्थानां संहारः समुदाहृतः ।
विरक्तस्य गृहस्थस्य संहारोऽपि विधीयते ॥
सपत्नीकवनस्थानां स्थितिन्यासो विधीयते ।
विद्यार्थिनामथैतेषां सृष्ट्यन्तोऽपि विशिष्यते ॥ इति ।

अत्र सामान्यतो न्यसेदित्युक्तत्वादेषु द्वादशतत्त्वान्यपि न्यसेत् । तद्यथा । ॐ नमः पराय जीवात्मने नमः मूर्ध्नीत्यादि । तत्त्वानि तु—

जीवप्राणधियश्चित्तं हृत्पद्मं सूर्य्यमण्डलम् ।
चन्द्रमण्डलमग्नेश्च मण्डलं स्वकलान्वितम् ॥
वासुदेवादयश्चेति तत्त्वानि द्वादशाऽवदन् । इति ॥ ४० ॥

आयुधध्यानं तूर्ध्वादिदक्षयोश्चक्रपद्मे । एवं वामयोर्गदाशङ्खौ । तदुक्तं हयशीर्षपञ्चरात्रे—

वासुदेवं तु कुर्वीत चतुर्बाहुं सुरेश्वरम् ।
दक्षिणोपरि चक्रं तु पद्मञ्चाऽधः प्रकल्पयेत् ॥

वर्णलक्षं जपेन्मन्त्रं दीक्षितो विजितेन्द्रियः ।
तत्सहस्रं प्रजुहुयात्तिलैराज्यपरिप्लुतैः ॥ ४२
पीठे प्रागीरिते मूर्त्तिं मूलमन्त्रेण कल्पयेत् ।
पूजयेद्विधिनाऽनेन वासुदेवं विधानवित् ॥ ४३
प्रथमावृतिरङ्गैः स्यात् वासुदेवादिभिः परा ।
शान्त्यादिशक्तिसहितैः परा द्वादशमूर्त्तिभिः ॥ ४४
चतुर्थी सुरनाथाद्यैर्वज्राद्यैः पञ्चमी मता ।
एवं सम्पूजितो विष्णुः प्रदद्यादिष्टमात्मनः ॥ ४५
पायसेन घृताक्तेन मन्त्रवर्णसहस्रकम् ।
जुहुयान्मनसः शुद्ध्यै समिद्भिः क्षीरभूरुहाम् ।
तत्संख्यया पयोऽक्ताभिः सर्वपापविमुक्तये ॥ ४६
हृल्लेखाबीजयुगलं रमाबीजयुगं पुनः ।
लक्ष्म्यन्ते वासुदेवाय हृदन्तः प्रणवादिकः ॥ ४७
चतुर्दशाक्षरी मन्त्रः प्रोक्तोऽयं सुरपादपः ।
हृदयं शक्तिबीजाभ्यां रमाभ्यां शिर ईरितम् ॥ ४८
लक्ष्म्या प्रोक्ता शिखा वर्म वासुदेवाय कीर्त्तितम् ।
नमसाऽस्त्रं समुद्दिष्टं सर्व्वं तारादि कल्पयेत् ॥ ४९

वामोपरि गदा कार्य्या शङ्खश्चाऽधः सुशोभनम् । इति ।
अत्र ध्यानानन्तरं श्रीवत्सकौस्तुभवनमालाञ्जलिमुद्राः प्रदर्शयेत् । "अञ्जल्याऽञ्जलि-मुद्रा स्याद्वासुदेवाभिधा च सा" इत्युक्तेः । एता अग्रिममन्त्रेऽपि दर्शनीयाः ॥४१॥

वर्णलक्षं द्वादशलक्षम् । दीक्षितो वैष्णवमार्गेणेत्यर्थः । सा च दीक्षा वैष्णवतन्त्रान्नारदपञ्चरात्रादितो ज्ञेया । तत्सहस्रं द्वादशसहस्रम् । विधान-विदित्यनेनोपचारोक्तागमश्लोकानामत्राऽवश्यकत्वं सूचितम् ॥ ४२ ॥ ४३ ॥

द्वादशमूर्त्तिभिरिति केशवाद्यैः । एषां ध्यानं मूलदेवतावत् ॥ ४४॥४५॥४६॥

लक्ष्मीवासुदेवमन्त्रमाह हृल्लेखेति । हृल्लेखा भुवनेशीबीजम् । यथा हृल्लेखा-शब्देन भुवनेशी उच्यते तथा प्रागेव दर्शितम् । रमा श्रीबीजम् । लक्ष्म्यन्ते लक्ष्मीपदान्ते इत्यर्थः । हृदन्तो नमोऽन्तः । ॐ ह्रीँ ह्रीँ श्रीँ श्रीँ लक्ष्मीवासुदेवाय नमः । प्रणवो बीजं माया शक्तिः ॥ ४७॥४८॥४९ ॥

विद्युच्चन्द्रनिभं वपुः कमलजावैकुण्ठयोरेकतां
प्राप्तं स्नेहवशेन रत्नविलसद्भूषाभरालङ्कृतम् ।
विद्या पङ्कजदर्पणं मणिमयं कुम्भं सरोजं गदा
शङ्खं चक्रममूनि बिभ्रदमितां दिश्याच्छ्रियं वः सदा ॥ ५०

वर्णलक्षं जपेदेनं तत्सहस्रं सरोरुहैः ।
होमं कुर्य्याद्विकसितैर्मधुरत्रयसंयुतैः ।
पूजा स्याद्वैष्णवे पीठे द्वादशाक्षरवर्त्मना ॥ ५१
पायसेन कृतो होमो लक्ष्मीवश्यप्रदायकः ।
मधुराक्तैस्तिलैर्हुत्वा सर्व्वकार्य्याणि साधयेत् ॥ ५२
तारो हृद्विष्णवे पश्चात् ङेऽन्तः सुरपतिर्भवेत् ।
महाबलाय ठद्वन्द्वं मनुरष्टादशाक्षरः ॥ ५३
ऋषिरिन्दुर्विराट् छन्दो देवता दधिवामनः ।
हृदेकेन शिरो द्वाभ्यां शिखा त्रिभिरुदीरिता ॥ ५४
कवचं पञ्चभिः प्रोक्तं नेत्रं तावद्भिरक्षरैः ।
द्वाभ्यामस्त्रमिति प्रोक्तः प्रकारोऽङ्गस्य सूरिभिः ॥ ५५

विद्युदिति । एकतामिति देहार्धविभागेन । विद्यादीनि प्रथमानिर्दिष्टानि । पश्चादमूनि बिभ्रदित्यन्वयः । वामेष्वाद्यचतुष्टयमूर्ध्वादि दक्षेष्वन्त्यचतुष्टयमित्यायुधध्यानम् ॥ ५० ॥

वर्णलक्षं चतुर्दशलक्षम् । तत्सहस्रं चतुर्दशसहस्रम् । विकसितैरिति । पूजायां कुड्मलानामपि ग्रहणादत्र विकसितैरिति विशेषोक्तिः । स्वयं विकसितस्य तु निषिद्धत्वादेव निवृत्तिः ॥ ५१ ॥ ५२ ॥

दधिवामनमन्त्रमाह तार इति । हृत् नमःपदम् । अत्रापि पूर्ववद्विसर्गेण सह सन्धिर्न्नेयः । ङेऽन्तः सुरपतिः सुरपतये । ठद्वन्द्वं स्वाहा । प्रणव श्रीबीजसम्पुटः इति केचित् । प्रणवो बीजं स्वाहा शक्तिः । तावद्भिरिति पञ्चभिः । प्रकारोऽङ्गस्य सूरिभिरित्यनेन साम्प्रदायिकाः अन्यथा षडङ्गमाहुरिति सूचितम् । तद्यथा । प्रणवादिपञ्चभिः पदैः पञ्चाङ्गानि कृत्वा सर्वेण षष्ठमिति ॥ ५३॥५४॥५५ ॥

मूर्ध्नि भाले दृशोर्युग्मे कर्णनासौष्ठतालुषु ।
कण्ठे बाहुद्वये पृष्ठे हृदयोदरनाभिषु ॥ ५६
गुह्योरुजानुयुग्मेषु जङ्घयोः पादयोर्न्यसेत् ।
अष्टादश मनोर्वर्णान् पश्चाद्देवं विचिन्तयेत् ॥ ५७

मुक्तागौरं नवमणिलसद्भूषणं चन्द्रसंस्थं
भृङ्गाकारैरलकनिकरैः शोभि वक्त्रारविन्दम् ।
हस्ताब्जाभ्यां कनककलशं शुद्धतोयाभिपूर्णं
दध्यन्नाढ्यं कनकचषकं धारयन्तं भजामः ॥ ५८

गुणलक्षं जपेन्मन्त्रं तद्दशांशं घृतप्लुतैः ।
पायसान्नैः प्रजुहुयाद्दध्यन्नैर्वा यथाविधि ॥ ५९
चन्द्रान्तं कल्पिते पीठे प्रागुक्ते तं समर्चयेत् ।
मूर्त्तिं मूलेन सङ्कल्प्य वक्ष्यमाणविधानतः ॥ ६०

मूर्ध्नीत्यादिषु सर्वत्र एकैकवर्णन्यासः । कर्णयुग्मौष्ठतालुष्वित्यपपाठः । कर्णनासौष्ठतालुष्विति पाठः । पश्चादिति पृष्ठे । मन्त्रतन्त्रप्रकाशे तु—

मूर्ध्नि दृक्श्रवणद्वन्द्वे नासायां मुखमध्यतः ।
कण्ठहृद्बाहुयुग्मे च नाभौ पृष्ठे च गुह्यके ॥
जान्वोश्च पादयोर्वर्णान् ।

इति स्थानान्युक्तानि । पश्चादित्यनेन पदन्यासोऽपि सूचितः ।
यदाहुः—भ्रूमध्यगलहृन्नाभिलिङ्गाधारेषु विन्यसेत् । इति ॥ ५६॥५७ ॥
ध्यानमाह मुक्तेति ॥ ५८ ॥
गुणलक्षं त्रिलक्षम् । यथाविधीत्यग्रे सम्बध्यते । चन्द्रान्तमिति । रविवह्नि-मण्डले सम्पूज्य अन्ते चन्द्रमण्डलं पूजयेदित्यर्थः । अत्र चन्द्रमण्डलान्ता पूजा तस्य तदासनत्वात् । तदुक्तं मन्त्रतन्त्रप्रकाशे—

धर्मज्ञानमये पीठे पूजयेच्चन्द्रमण्डलम् । इति ।

चन्द्रमण्डलमन्त्रोऽप्युद्धृतः ।

विष्णवे सह सोमाय त्रैलोक्याप्यायनाय च ।
स्वाहान्तस्तारहृत्पूर्वो मन्त्रेणैवाऽर्चयेच्च तत् ॥ इति ॥

एतद्यथाविधिपदेन सूचितम् । प्रागुक्ते नारायणाष्टाक्षरोक्ते पीठे वक्ष्यमा-

षड़ङ्गानि समभ्यर्च्य केसरेषु यथा पुरा।
अभ्यर्च्य वासुदेवादीन् ध्वजादीनर्चयेत्ततः॥ ६१
केशवाद्या दलाग्रेषु सुरेन्द्रादीननन्तरम्।
वज्रादीनि गजानष्टौ सप्तावरणमीरितम्।
विधानमेतद्देवस्य कीर्त्तितं सुरपूजितम्॥ ६२
पायसाज्येन जुहुयात्सहस्रं श्रियमाप्नुयात्।
धान्यहोमेन धान्याप्तिः शतपुष्पीसमुद्भवैः॥ ६३
बीजैः सहस्रसंख्यातो होमो भयविनाशनः।
दध्योदनेन शुद्धेन हुत्वा मुच्येत दुर्गतेः॥ ६४
स्मृत्वा त्रैविक्रमं रूपं जपेन्मन्त्रमनन्यधीः।
मुक्तो बन्धाद्भवेत्सद्यो नात्र कार्या विचारणा॥ ६५
पट्टे संपाद्य देवेशं भित्तौ वा पूजयेत् सुधीः।
सुगन्धिकुसुमैर्नित्यं महतीं श्रियमाप्नुयात्॥ ६६
ससाध्यतारोज्ज्वलकर्णिकाब्जमष्टाक्षरैरुज्ज्वलकेशराढ्यम्।
मन्त्राक्षरद्वन्द्वयुताष्टपत्रं शिष्टार्णयुग्मोल्लसितान्त्यपत्रम्॥ ६७

विधानतः तं समर्चयेदिति सम्बन्धः। यथा पुरेति चतुर्थोक्तरीत्या। वासुदेवादीन् सशक्तिकान् पूर्ववत्। ध्वजादीनित्यष्टौ प्रसिद्धदिक्क्रमेण। तदुक्तम्—

ध्वजश्च वैनतेयश्च शङ्खपद्मौ दिशो गताः।
विघ्नार्यकौ तथा दुर्गा विष्वक्सेनौ विदिग्गताः॥ इति।

तत्र ग्रन्थकृता नारायणाष्टाक्षरे अग्रदक्षिणोत्तरपश्चिमादिपूजाकथनार्थम् एते एव वैनतेयाद्या उपदिष्टाः। केशवाद्या द्वादश दलाग्रेषु अष्टदलाद्बहिरित्यर्थः। गजानित्यष्टमोक्तान् स्वस्वदिक्षु॥ ५८॥६०॥६१॥६२॥

शतपुष्पी कान्यकुब्जभाषायां सौंफ इति प्रसिद्धा। दुर्गतेः दारिद्र्यात्॥६३॥६४॥ ॥६५॥६६॥

यन्त्रमाह ससाध्येति। कर्णिकायां साध्यसाधककर्मसहितं प्रणवं लिखेत्। अष्टाक्षरैरिति नारायणाष्टाक्षरैः। शिष्टार्णेत्यनेनाऽन्त्यपत्रे वर्णचतुष्टयं लिखेदित्युक्तम्। तद्बहिर्मातृकाक्षरैर्वेष्टितं विदध्यादिति सम्बन्धः। अस्य तन्त्रान्तरोक्तं विधानमभिधीयते—

द्वादशाक्षरसंवीतं तद्बहिर्मातृकाक्षरैः ।
विदध्याद्वैष्णवं यन्त्रं सर्व्वसम्पत्प्रदायकम् ॥ ६८

अस्य तेत्रो मुनिश्छन्दो जगत्यन्नप्रदो हरिः ।
देवता प्रणवाद्यैश्च पदैः सर्वेण चाऽङ्गकम् ॥
कर्पूरधवलं देवं निविष्टं सरसीरुहे ।
सुप्रसन्नं सुनेत्रं च चारुस्मितमनोहरम् ॥
दण्डं चाऽमृतकुण्डं च शरच्चन्द्रसमप्रभम् ।
दधिभक्तं सोपदंशं वसुपात्रं च बिभ्रतम् ॥
चिन्तयेज्जगदीशानं जगदार्त्तिहरं हरिम् ।
दीक्षां प्राप्य शुचिर्भूत्वा जपेद् द्वादशलक्षकम् ॥
तदन्ते जुहुयाद्विद्वान् पायसेन दशांशकम् ।
पूजा तु वैष्णवे पीठे कर्त्तव्या साधकोत्तमैः ॥
लिखेत्पद्मं सप्तदशदलं प्रणवमालिखेत् ।
कर्णिकायां ससाध्यं तं स्वरैरावेष्टयेत् क्रमात् ॥
चतुस्त्रिंशत्केसरेषु कादिक्षान्तान् लवर्जितान् ।
दलेषु मन्त्रवर्णांश्च ताराभ्यां वेष्टयेद्बहिः ॥
श्री[स्व]बीजाभ्यां तद्बहिश्च यन्त्रं सर्वफलप्रदम् ।
अस्मिन् यन्त्रे समावाह्य देवमङ्गानि पूर्ववत् ॥
इष्ट्वा शक्तीश्च पत्रेषु लोकेशास्त्राणि पूजयेत् ।
पूषा सुमनसा प्रीतिर्ज्योतिः सौम्या मरीचिका ॥
अंशुमालिन्यङ्गिरा च शशिनी चन्द्रिका तथा ।
अमोघा करुणा चैव छाया सम्पूर्णमण्डला ॥
पुष्टिस्तथाऽमृता सिद्धिः शक्तयः समुदीरिताः । इति ।

अथ ब्रह्मयामलोक्तं यन्त्रमुच्यते—

वृत्ताकारमथो कृत्वा चन्द्रमण्डलमध्यतः ।
सम्यक् च विलिखेत्तारं साध्यनामसमन्वितम् ॥
वारुणार्णान् लिखित्वा च साग्निमायासबिन्दुकम् ।
दलैश्च सप्तदशभिः कृत्वा पद्मं सकर्णिकम् ॥
नादिव्योमान्तमन्त्रं वै पद्मस्यैव दलेषु च ।
कृत्वा यन्त्रं महाभाग समालभ्य जपेन्मनुम् ॥

उद्गिरत्पदमाभाष्य प्रणवोद्गीथशब्दतः ।
सर्व्ववागीश्वरेत्यन्ते प्रवदेदीश्वरेत्यथ ॥ ६९
सर्व्ववेदमयाचिन्त्यपदान्ते सर्व्वमुच्चरेत् ।
बोधयद्वितयान्तोऽयं मन्त्रस्तारादिरीरितः ॥ ७०
ऋषिर्ब्रह्माऽस्य सन्दिष्टश्छन्दोऽनुष्टुबुदाहृतम् ।
देवता स्याद्धयग्रीवो वागैश्वर्य्यप्रदो विभुः ।
तारेण पादैर्मन्त्रस्य पञ्चाऽङ्गानि प्रकल्पयेत् ॥ ७१

महारक्षा समाख्याता धारणाच्च श्रियावहम् ॥ इति ।

नारदकल्पोक्तं यन्त्रान्तरम्—

दलैः षोड़शभिर्युक्तं सतारं कर्णिकोज्ज्वलम् ।
कलारूढदलं बाह्ये पद्ममष्टदलं लिखेत् ॥
तेष्वष्टाक्षरमालिख्य तदग्रे वृत्तमालिखेत् ।
अष्टादशदलं बाह्ये तेष्वप्यष्टादशाक्षरम् ॥
आलिख्यान्ते च भूगेहमष्टशूलसमन्वितम् ।
कोणेष्वक्षरमालिख्य वज्रादिषु यथाक्रमम् ॥
शूलाक्षिरोगगुल्मादिगर्भस्फोटादिकानपि ।
विषादिकान्नरः सम्यक् मन्त्री यन्त्रेण नाशयेद् ॥ इति ॥

अक्षरं ठकारम् । तन्त्रान्तरोक्तमेतदुपासककर्त्तव्यमुच्यते—

नाऽश्नीयात्तण्डुलीशाकं तथा चौदुम्बरं फलम् ॥
श्राद्धानां नवकं चैव भक्षयेन्न कदाचन ।
पद्मपत्रे न भुञ्जीत तथा चार्कदलेष्वपि ॥
तुषकार्पासबीजानि न स्पृशेच्च कदाचन ।
वल्मीकं गोमयं विप्रच्छायामपि न लङ्घयेत् ॥
देवाग्निगुरुपूजां च कुर्याद्भक्तिसमन्वितः । इति ॥ ६७ ॥ ६८ ॥

हयग्रीवमन्त्रमाह उद्गिरदिति । प्रणवोद्गीथेति स्वरूपम् । सर्वमुच्चरेदिति मन्त्रेऽपि द्वितीयान्तमेव । श्लोकरूपो महामन्त्रः । श्लोकादौ तारः । मन्त्रस्थहलो बीजानि स्वराः शक्तयः । वागैश्वर्य्यप्रद इति विनियोगोक्तिः ॥ ६९॥७०॥७१ ॥

शरच्छशाङ्कप्रभमश्ववक्त्रं मुक्तामयैराभरणैरुपेतम् ।
रथाङ्गशङ्खाङ्कितबाहुयुग्मं जानुद्वयन्यस्तकरं भजामः ॥ ७२

वर्णलक्षं जपेन्मन्त्रं कुन्दपुष्पैर्मधुप्लुतैः ।
दशांशं वैष्णवे वह्नौ जुहुयान्मन्त्रसिद्धये ॥ ७३

अष्टाक्षरोदिते पीठे हयग्रीवं प्रपूजयेत् ।
बीजेन मूर्त्तिं सङ्कल्प्य बीजमुद्ध्रियते यथा ॥ ७४

वियद्भृगुस्थमर्घीशबिन्दुमद्बीजमीरितम् ।
केसरेषु चतुर्वेदांश्चतुर्दिक्षु समर्चयेत् ॥ ७५

ध्यानमाह शरदिति । अत्र ध्यानानन्तरमियं मुद्रा दर्शनीया ।

वामहस्ततले दद्या अङ्गुलीस्तास्त्वधोमुखीः ।
संरोप्य मध्यमां तासामुन्नम्याऽधो विकुञ्चयेत् ॥
हयग्रीवप्रिया मुद्रा तन्मूर्त्तेरनुकारिणी ॥ इति ॥ ७२ ॥

वर्णलक्षं द्वात्रिंशल्लक्षम् । वैष्णवे वह्नाविति । तत्र वैष्णवपीठमभ्यर्च्येत्यर्थः ॥७३॥७४॥

हयग्रीवबीजमुद्धरति वियदिति । वियत् हः । भृगुस्थं सकारस्थम् । अर्घीश ऊकारः बिन्दुश्च तद्वत् । कल्पान्तरे चतुर्दशस्वरयुक्तमुदाहृतम् । तदु शाङ्करकल्पे—

शून्यं शून्यसमायुक्तं जीवस्योपरि संस्थितम् ।
अनुग्रहयुतं कृत्वा वागीशं सर्वकामदम् ॥ इति ॥

केचिद्रुद्रेण भूषितं कृत्वेति पठन्ति । एतद्बीजाद्यो ङेऽन्त हयग्रीवशब्दनत्यन्तोऽष्टाक्षरो मन्त्रः । हं बीजम् । सौ शक्तिः । देवीगायत्री छन्दः । अन्यद्वक्ष्यमाणैकाक्षरविधानवत् सर्वं ज्ञेयम् । एतावपि स्वतन्त्रौ मन्त्रौ । विद्याकामेन वाक्पुटौ जप्यौ बालातार्तीयसंपुटौ वा वश्यकामेन कामराजसंपुटौ वा । हं बीजं सं शक्ति तदृष्यादिकं यथा—

ब्रह्मत्रिष्टुप्हयग्रीवा ऋष्याद्याः परिकीर्त्तिताः ।
षड्दीर्घयुक्तमूलेन षडङ्गविधिरीरितः ॥

धवलनलिननिष्ठं क्षीरगौरं कराग्रैर्जपवलयसरोजे पुस्तकाभीष्टदाने ।
दधतममलवस्त्राकल्पजालाभिरामं तुरगवदनविष्णुं नौमि देवारिजिष्णुम् ।

वेदलक्षं जापित्वाऽन्ते तद्दशांशं हुनेद्घृतैः ।

पुरोक्ते प्रयजेत् पीठे गायत्र्यावाह्य पूजयेत् ॥
ङेऽन्तं वागीश्वरपदं विद्महे पदमुच्चरेत् ।
हयग्रीवं च ङेऽन्तं स्याद्धीमहीति ततो वदेत् ॥
तन्नोहंसःपदान्ते च प्रवदेच्च प्रचोदयात् ।
प्रथमावृतिरङ्गैः स्यात् द्वितीया चाष्टभिर्हयैः ॥
प्रज्ञाहयस्तथा मेधाहयः स्मृतिहयस्तथा ।
विद्याहयः श्रीहयश्च वागीशोहय एव च ॥
विद्याविलाससुहयो हयान्तो नादमर्दनः ।
मेधादिभिस्तृतीया स्यात्ताश्च मेधा सरस्वती ॥
प्रज्ञा तृतीया विजया पञ्चमी चाऽपराजिता ।
तुष्टिः पुष्टिः सप्तमी स्याच्छ्रद्धा चैवाऽष्टमी मता ॥
कल्पान्तरे तु लक्ष्म्याद्यास्ताश्च लक्ष्मीः सरस्वती ।
रतिप्रीती कीर्त्तिकान्ती तुष्टिः पुष्टिस्तथाऽष्टमी ॥
चतुर्थी कुमुदाद्यैस्ते कुमुदः कुमुदाक्षकः ।
पुण्डरीकः सर्वनेत्रो वामनः शङ्कुकर्णकः ॥
सुमुखः सुप्रतिष्ठः स्याल्लोकपालैस्तु पञ्चमी ।
तदायुधैश्च षष्ठी स्यादेवं पूजा समीरिता ॥ इति ॥
बीजं रेफसमायुक्तं हुङ्कारद्वयमध्यगम् ।
यस्य नाम्ना जपेन्मन्त्रं मारयेत्तं न संशयः ॥
हुङ्कारद्वयमध्यस्थं बीजराजं सुरेश्वरि ।
विद्वेषयेज्जगत् सर्वं मासं जप्त्वा न संशयः ॥
लिखेद्रोचनया भूर्जे मन्त्रं बाहौ विधारयेत् ।
महारक्षा भवेदेषा सर्वदोषविनाशिनी ॥ इति ॥

शाङ्करकल्पोक्तं यन्त्रमुच्यते—

प्रणवद्वयसंयुक्तमकारद्वयमध्यगम् ।
वादिनाम लिखेद्बीजे भूर्जपत्रे हरिद्रया ॥
पत्राष्टके हयग्रीवाष्टाक्षरं स्वरकेसरे ।
कादि क्षान्तवृतं बाह्ये तद्बहिर्भूपुरं लिखेत् ॥
वाक्स्तम्भनमिदं प्रोक्तं शरावद्वयसंपुटे ।
वेष्टितं पीतसूत्रेण मूकत्वं कुरुतेऽचिरात् ॥ इति ॥ ७५ ॥

विदिक्ष्वङ्गस्मृतिन्यायसर्व्वशास्त्राणि पूजयेत् ।
अर्चयेत् पत्रमध्येषु विधानेनाऽङ्गदेवताः ॥ ७६

बाह्ये लोकेश्वरांस्तेषां वज्राद्यस्त्राणि संयजेत् ।
एवं यो भजते देवं साक्षाद्वागीश्वरो भवेत् ॥ ७७

बैल्वैः फलैः कृतो होमः श्रीकरः परिगीयते ।
कुन्दपुष्पाणि जुहुयादिच्छन् वाक्श्रियमव्ययम् ॥ ७८

मनुनाऽनेन सञ्जप्तं घृतं ब्राह्मीरसैः सृतम् ।
कवितामावहेत्पुंसामनर्गलविजृम्भणाम् ॥ ७९

वचामनेन सञ्जप्तां भक्षयेत् प्रातरन्वहम् ।
सर्व्ववेदागमादीनां व्याख्याता जायतेऽचिरात् ।
मनोरस्य समो नास्ति ज्ञानैश्वर्य्यप्रदोऽपरः ॥ ८०

अनन्तोऽग्न्यासनः सेन्दुर्बीजं रामाय हृन्मनुः ।
षड़क्षरोऽयमादिष्टो भजतां कामदो मणिः ॥ ८१

विदिक्ष्विति । शिक्षाकल्पव्याकरणनिरुक्तज्योतिषछन्दोरूपेभ्यः षड़ङ्गेभ्यो नमः स्मृतिभ्यो नमः न्यायशास्त्रेभ्यो नमः सर्वशास्त्रेभ्यो नमः इत्यादि प्रयोगः विधानेनेति चतुर्थोक्ताग्नेयादिस्थानेषु पत्रमध्येष्विति चतुर्थोक्तकेसराङ्ग पूजापक्षा ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥

मनुनेति । "अकल्कोऽपि भवेत् स्नेहो यः साध्यः केवले द्रवे" इत्युक्तत्वात् घृताच्चतुर्गुणे ब्राह्मीरसे घृतं पचेत् । घृतावशेषमुत्तार्य्याऽनेन संजप्तं पिबेत् ॥ ७९ ॥ ८०

राममन्त्रमाह अनन्त इति । अनन्त आकारः अग्न्यासनो रेफासनः सेन्दुः सबिन्दुः । बीजमित्यनेनैकाक्षरोऽप्ययं मन्त्र इति सूचितम् ।

तदुक्तम्—वह्निस्थं शयनं विष्णोरर्धचन्द्रविभूषितम् ।
एकाक्षरो मनुः प्रोक्तो मन्त्रराजः सुरद्रुमः ॥ इति ।

अस्यर्षादिकं सर्वं वक्ष्यमाणमेव । एतदर्थ उक्तः स्कन्दयामले निर्वाणखण्डे—

रेफोऽग्निरहमेवोक्तो विष्णुः सोमो म उच्यते ।
मध्यगस्त्वावयोर्ब्रह्मा रविराकार उच्यते ॥
ज्योतींषि कवलीकृत्य त्रीण्याकाशो विभुः स्वयम् ।
नादोऽभिधत्ते सन्मात्रं त्वमेव परमेश्वरम् ॥ इति ॥

ब्रह्मा प्रोक्तो मुनिश्छन्दो गायत्रं देवता मनोः ।
देशिकेन्द्रैः समाख्यातो रामो राक्षसमर्दनः ॥ ८२

रामाय हृदित्यनेनाऽयं पञ्चाक्षरोऽपि मन्त्र इत्युक्तम् । यदाहुः—

सप्रतिष्ठौ रमौ वायुर्हृत् पञ्चार्णो मनुः स्मृतः ।
विश्वामित्रो मुनिः प्रोक्तः पङ्क्तिश्छन्दोऽस्य देवता ॥
रामभद्रो बीजशक्ती प्रथमार्णनती क्रमात् ।
भ्रूमध्ये हृदि नाभ्यन्धुपादयोर्विन्यसेन् मनुम् ॥
षडङ्गं पूर्ववद्वद्दा पञ्चार्णैर्मनुनाऽस्त्रकम् ।
मध्ये वनं कल्पतरोर्मूले पुष्पलताकुलम् ॥
लक्ष्मणेन प्रगुणितमक्ष्णः कोणेन सायकम् ।
अवेक्ष्यमाणं जानक्या धृतव्यजनयेश्वरम् ॥
जटाभारलसच्छीर्षं श्यामं मुनिगणावृतम् ।
लक्ष्मणेन धृतच्छत्रमथवा पुष्पकोपरि ॥
दशास्यमथनं प्राग्वत् ससुग्रीवविभीषणम् ।
विजयार्थी विशेषेण वर्णलक्षं जपेन्मनुम् ॥ इति ।

मनुरिति । एवं मिलित्वा मन्त्रः षडक्षर इत्यर्थः । कामदो मणिश्चिन्तामणि-रित्यनेनास्य विनियोगं वदता स्वबीजं विनापि बहुप्रकारं षड्वर्णत्वं बहुप्रकारं च सप्तवर्णत्वं सूचितम् । तदुक्तं स्कन्दयामले निर्वाणखण्डे—

विश्वरूपस्य ते नाम विश्वे शब्दादि वाचकाः ।
तथापि मूलमन्त्रस्ते विश्वेषां बीजमक्षयम् ॥
मुक्तये प्रणवाद्योऽयं रमादिरपि भुक्तये ।
वाग्भवादिस्तु वाक्सिद्ध्यै मायादिरखिलेष्टदः ॥
अखिलोऽयं महाशक्तिर्मन्त्रचिन्तामणिर्विभो । इति ।

अन्यत्र—स्वकामशक्तिवाग्लक्ष्मी ताराद्यः पञ्चवर्णकः ।
षडक्षरः षड्विधः स्याच्चतुर्वर्गफलप्रदः ॥
पञ्चाशन्मातृकामन्त्रवर्णप्रत्येकपूर्वकः ।
लक्ष्मीवाग्मन्मथादिश्च तारादिः स्यादनेकधा ॥
श्रीमायामन्मथैकैक बीजाद्यन्तगतो मनुः ।
चतुर्वर्णः स एव स्यात् षड्वर्णो वाञ्छितप्रदः ॥
स्वाहान्तो हुंफडन्तो वा नत्यन्तो वा भवेदयम् ।

दीर्घभाजा स्वबीजेन कुर्य्यादङ्गानि षट् क्रमात्
ब्रह्मरन्ध्रे भ्रुवोर्मध्ये हृन्नाभ्यन्धुषु पादयोः ।
षडक्षराणि विन्यस्येन्मन्त्रस्य मनुवित्तमः ॥ ८३

कालाम्भोधरकान्तिकान्तमनिशं वीरासनाध्यासितं
मुद्रां ज्ञानमयीं दधानमपरं हस्ताम्बुजं जानुनि ।
सीतां पार्श्वगतां सरोरुहकरां विद्युन्निभां राघवं
पश्यन्तीं मुकुटाङ्गदादिविविधाकल्पोज्ज्वलाङ्गं भजे ॥ ८४

ब्रह्मा सम्मोहनः शक्तिर्दक्षिणामूर्त्तिरेव च ॥
अगस्त्यः श्रीशिवः प्रोक्ता मुनयोऽत्र क्रमादिमे ।
छन्दो गायत्रसंज्ञं च श्रीरामश्चैव देवता ॥
अथवा कामबीजादेर्विश्वामित्रो मुनिर्मनोः ।
छन्दो देव्यादि गायत्री रामभद्रोऽस्य देवता ॥
बीजशक्ती यथा पूर्व्वम् । इति ।

राक्षसमर्दनः इति विशेषणं विधेयम् । रां बीजं नमः शक्तिः । तदुक्तं शौनककल्पे—जानीयात्प्रथमं वर्णं बीजं शक्तिं नतिं तथा । इति । केचन आयेति शक्तिमाहुः । दीर्घभाजा षड्दीर्घभाजा । स्वबीजेन मन्त्र बीजेन । क्रमादित्यनेन षड्वर्णैर्वा षडङ्गमित्युक्तम् । यदाहुः—

बीजैः षड्दीर्घयुक्तैर्वा मन्त्रार्णैर्वा षडङ्गकम् । इति ।

अन्धु गुह्यम् । मनुवित्तम इत्यनेनैतदुक्तं भवति । पञ्चाक्षरे पादन्यासः । सप्त ब्रह्मरन्ध्रभ्रूमध्यकण्ठहृन्नाभिगुह्यपादेषु न्यासः । द्व्यक्षरे ब्रह्मरन्ध्रहृदोः । त्र गुह्यान्तयोः । चतुरक्षरे गुह्यपादान्तयोरिति ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥

ध्यानमाह कालेति । वीरासनमन्ये वक्ष्यति । ज्ञानमुद्रालक्षणं प्राक् । वामम् । राघवं पश्यन्तीं पार्श्वगतां सीताञ्च भजे इति सम्बन्धः । अस्मिन् वक्ष्यमाणसीतामन्त्रस्यापि ध्यानमुक्तं भवति । क्वचित्पश्यन्तमिति पाठः । सीतां पश्यन्तं राघवं भजे इति सम्बन्धः । उक्तञ्च—

वामाङ्कारूढसीतामुखकमलमिलल्लोचनं नीरदाभम् । इति ।

आकल्पो भूषा । अत्र ध्यानानन्तरं नारायणाष्टाक्षरोक्तां गरुड़मुद्रां च दर्शयेत्

वर्णलक्षं जपेन्मन्त्रं दशांशं कमलैः शुभैः।
जुहुयादर्चिते वह्नौ ब्राह्मणान् भोजयेत्ततः॥ ८५
पूजयेद्वैष्णवे पीठे मूर्त्तिं मूलेन कल्पयेत्।
श्रीं सीतायै द्विठान्तेन सीतां पार्श्वगतां यजेत्॥ ८६
अग्रे पार्श्वद्वये शार्ङ्गं शरानङ्गानि तद्बहिः।
हनूमन्तं ससुग्रीवं भरतं सविभीषणम्॥ ८७

वर्णलक्षं षट्लक्षम्। अर्चिते वह्नाविति रामपीठं वह्नावावाह्येत्यर्थः॥८५॥
श्रीं सीतायै स्वाहा इति। अयं स्वतन्त्रोऽपि मन्त्रः। तदुक्तम्—

सीतामन्त्रोऽपि कथितः स्वतन्त्रोऽङ्गपरोऽपि च। इति।

स्कन्दयामले निर्वाणखण्डेऽपि—

ब्रह्मा गृह्णाति त्वच्छक्तिं देवीं वाचं त्वदाश्रये।
विष्णुर्ध्यायति त्वामेव सुषुम्णां पारमेश्वरीम्॥
सीतामुपास्ते व्योमान्तरीश्वरो बिन्दुरूपिणीम्।
सदाशिवो नादमयीं स्वातीतामुन्मनीं शिवः॥ इति।

अस्यर्ष्यादिकमगस्तिसंहितोक्तं यथा—

जनकोऽस्य ऋषिश्छन्दो गायत्रं देवता मनोः।
सीता भगवती प्रोक्ता श्रीबीजं शक्तिरन्तजौ॥
दीर्घस्वरयुजाद्येन षड़ङ्गानि प्रकल्पयेत्।
पूजयेद्वैष्णवे पीठे ध्यायेद्राघवसंयुताम्॥
सुवर्णाभाम्बुजकरां रामालोकनतत्पराम्।
वर्णलक्षं जपेन्मन्त्रमिष्टार्थान् साधयेत्ततः॥ इति॥ ८६॥

अग्रे पार्श्वद्वय इति व्यधिकरणे सप्तम्यौ। तेनाग्रे पुरतः पार्श्वद्वये वामदक्षिण-पार्श्वयोः शार्ङ्गं शरानिति सम्बन्धः। अनेनैतावत्पर्य्यन्तं मुख्यपूजेत्युक्तम्। उक्तञ्च—

वामपार्श्वे त्रिकोणस्य शार्ङ्गं दक्षिणके शरान्।
शं शार्ङ्गाय नमोऽस्त्वेवं शं शरेभ्यो नमोऽस्त्विति॥
पूजानुज्ञां ततो लब्ध्वा रश्मीनङ्गान्यथो यजेत्। इति।

पूजायन्त्रं तु तन्त्रान्तरोक्तं यथा—

भूगृहाष्टकपत्रान्तः षट्कोणमतिसुन्दरम्। इति।

अत्रैव वक्ष्यमाणं धारणयन्त्रं वा। तदुक्तमगस्तिसंहितायाम्—

लक्ष्मणाङ्गदशत्रुघ्नान् जाम्बुवन्तं दलेष्विमान् ।
वाचयन्तं हनूमन्तमग्रतो धृतपुस्तकम् ॥ ८८
यजेद्भरतशत्रुघ्नौ पार्श्वयोर्धृतचामरौ ।
धृतातपत्रं हस्ताभ्यां लक्ष्मणं पश्चिमे यजेत् ॥ ८९

षट्कोणादि धरण्यन्तं पूर्ववद्विलिखेदथ ।
तस्य मध्ये लिखेत्तारं षट्सु कोणेष्वपि क्रमात् ॥
मूलमन्त्राक्षराण्येव सन्धिष्वङ्गं च मान्मथम् ।
मायां गण्डेषु किञ्जल्के स्वराणां लेखनं मतम् ॥
पत्रेषु पूर्ववन् मालामन्त्रो लेख्यः क्रमेण हि ।
दशाक्षरेण संवेष्ट्य काद्यानि व्यञ्जनानि च ॥
दिग्विदिक्षु लिखेद्बीजे नरसिंहवराहयोः ।
एतद्यन्त्रान्तरं चात्र साङ्गावरणमर्चयेत् ॥
सौवर्णे राजते भूर्जे लिखित्वाऽर्चनमारभेत् । इति ।

अङ्गानि तद्बहिरिति आग्नेयादि षट्सु कोणेषु ॥
तदुक्तम्—इष्टाङ्गदेवताः षट्कोणेष्वग्निकोणादि । इति ।
अन्यत्रापि—षट्कोणे प्रथमावृत्तिः स्यादङ्गैरग्नितः क्रमात् । इति ।

पश्चिमे देवपृष्ठभागे । अत्र हनूमन्तमित्यादि प्रथममुद्दिश्य पश्चाद्वाचयन्तमित्यादिना यत्प्राधान्येन चतुर्णां सध्यानं पूजनमाह । तेनैषां चतुर्णां मन्त्रा अपि प्रधानभूता इत्यपि सूचितम् । यदगस्तिसंहितायाम्—

आञ्जनेयमनुं वक्ष्ये भुक्तिमुक्त्येकसाधनम् ।
प्रकाशितं शङ्करेण लोकानां हितकाम्यया ॥
भूतप्रेतपिशाचादिडाकिनीब्रह्मराक्षसाः ।
दृष्ट्वाऽथ प्रपलायन्ते मन्त्रानुष्ठानतत्परम् ॥
प्रधानश्चाऽङ्गभूतोऽयं मन्त्रराजो ह्यनुत्तमः ।
पूर्वं नमः पदञ्चोक्त्वा ततो भगवते पदम् ॥
आञ्जनेयपदं ङेऽन्तं महाबलपदं तथा ।
वह्निजायान्त एव स्यान् मन्त्रो हनूमतः परः ॥
सर्वसिद्धिकरः प्रोक्तो मन्त्रश्चाऽष्टादशाक्षरः ।
ऋषिरीश्वर एव स्यादनुष्टुप् छन्द उच्यते ॥

धृष्टिं जयन्तं विजयं सुराष्ट्रं राष्ट्रवर्द्धनम्।
अकोपं धर्मपालाख्यं सुमन्त्रं च दलाग्रतः॥ ९०
सर्वाभरणसम्पन्नान् लोकेशानर्चयेत्ततः।
तदस्त्राणि ततो बाह्ये वज्रादीनि प्रपूजयेत्॥ ९१

हनूमान् देवता प्रोक्तो हं बीजं शक्तिरन्तजो।
हनूमत्प्रीणनं चैव फलमाद्यमुदाहृतम्॥
नमो भगवते चाञ्जनेयायाऽङ्गुष्ठयोर्न्यसेत्।
रुद्रमूर्त्तय इत्येवं तर्जनीभ्यामनन्तरम्॥
वायुसुतायाऽपि तथा मध्यमाभ्यामपि स्फुटम्।
अग्निगर्भाय च तथाऽनामिकाभ्यां प्रविन्यसेत्॥
रामदूताय च पुनः कनिष्ठाभ्यां विचक्षणः।
ब्रह्मास्त्रवारणार्थाय चाऽस्त्रमन्त्रः समीरितः॥
एवं षडङ्गं च मुने कृत्वा ध्यायेदनन्यधीः।
स्फटिकाभं स्वर्णकान्तिं द्विभुजं च कृताञ्जलिम्॥
कुण्डलद्वयसंशोभिमुखाम्भोजं मुहुर्मुहुः।
अयुतं तु पुरश्चर्य्या रामस्याग्रे शिवस्य वा॥
पूजां तु वैष्णवे पीठे शैवे वा विदधीत वै।
आवृतिभिर्विना नित्यं नक्ताशी विजितेन्द्रियः॥ इति।
रेफपूर्वं समुद्धृत्य बिन्दुलक्ष्मणसंयुतम्।
ङेऽन्तोऽयं लक्ष्मणमनुर्नमसा च समन्वितः॥
अगस्त्य ऋषिरस्याऽथ गायत्रं छन्द उच्यते।
लक्ष्मणो देवता प्रोक्तो लं बीजं शक्तिरस्य हि॥
नमस्तु विनियोगो हि पुरुषार्थचतुष्टये।
दीर्घभाजा स्वबीजेन षडङ्गानि प्रकल्पयेत्॥
द्विभुजं स्वर्णरुचिरं तनुं पद्मनिभेक्षणम्।
धनुर्बाणकरं रामसेवासंसक्तमानसम्॥
पूजापि वैष्णवे पीठे साङ्गावरणवर्जिते।
सप्तलक्षं पुरश्चर्य्या ततः सिद्धस्तु साधयेत्॥
भरतस्यैवमेव स्याच्छत्रुघ्नस्याऽप्ययं विधिः।

एवं पूजादिभिः सिद्धे मनौ कर्म्माणि साधयेत् ।
जातीप्रसूनैर्जुहुयाच्चन्दनाम्भःसमुच्चितैः ॥ ६२
राजवश्याय कमलैर्धनधान्यादिसम्पदे ।
नीलोत्पलानां होमेन वशयेदखिलं जगत् ॥ ६३

अङ्गत्वेनोदिता ह्येते प्राधान्येनापि संमताः ॥
आदौ वाऽप्यन्ततो वापि पूजायां राघवस्य तु ।
एतेषामपि कर्त्तव्या पूजा भुक्तिफलेप्सुभिः ॥
प्राधान्येन पृथक्त्वेन अङ्गत्वे रामपीठके ।
लक्ष्मणस्तु सदा पूज्यः प्राधान्येनैव नित्यशः ॥
यथा रामस्य पूजा स्यात्तथा तस्यापि नित्यशः ।
साफल्यं रामपूजाया यदीच्छेन्नियतव्रतः ॥
तेन यत्नेन कर्त्तव्या लक्ष्मणस्यापि विस्तरात् ।
श्रीराममन्त्रभेदास्तु बहवः सन्ति वै मुने ॥
तत्साधकैः सदा कार्य्या सौमित्रेरपि नित्यशः ।
अष्टोत्तरसहस्रं वा शतं वा सुसमाहितः ॥
लक्ष्मणस्य मनुर्जप्यो मुमुक्षुभिरतन्द्रितम् ।
अजप्त्वा लक्ष्मणमनुं राममन्त्रं जपन्ति ये ॥
तज्जपस्य फलं नैव प्रयान्ति कुशला अपि ।
अरिमित्रविधिः कोऽपि नैव कार्यो भवेदिह ॥
यो जपेल्लक्ष्मणमनुं नित्यमेकान्तमास्थितः ।
मुच्यते सर्वपापेभ्यः स कामानश्नुतेऽखिलान् ॥
प्रयोगायैव मन्त्रोऽयमुपदिष्टो हि शार्ङ्गिणा ।
सन्ध्याद्योपास्य विधिवन् मूलमन्त्रेण मन्त्रवित् ॥
त्रिकालं नियतो भूत्वा कृतनित्यविधिः स्वयम् ।
दीक्षायुतो यथान्यायं गुर्वनुज्ञापुरःसरम् ॥
मुच्यते सर्वपापेभ्यो याति विष्णोः परं पदम् ।
ऐहिकाननपेक्ष्यैवं निष्कामो योऽर्चयेद्विभुम् ॥
दीक्षां प्राप्य विधानेन गुरोर्विगतकल्मषात् ।
आचारादिरताद्दान्ताद् गृहस्थाद्विजितेन्द्रियात् ॥

बिल्वप्रसूनैर्जुहुयादिन्दिरावाप्तये नरः ।
दूर्वाहोमेन दीर्घायुर्भवेन्मन्त्री निरामयः ॥ ९४

रक्तोत्पलहुतान्मन्त्री धनमाप्नोति वाञ्छितम् ।
मेधाकामेन होतव्यं पलाशकुसुमैर्नवैः ॥ ९५

तज्जप्तमम्भः प्रपिबेत्कविर्भवति वत्सरात् ।
तन्मन्त्रितान्नं भुञ्जीत महदारोग्यमाप्नुयात् ॥ ९६

तारं मध्ये विलिखतु मनुं षट्सु कोणेषु सन्धि-
ष्वङ्गं मायां स्मरमपि लिखेत्कोणगण्डेषु पश्चात् ।
किञ्जल्केषु स्वरगणमथो पत्रमध्येषु माला-
मन्त्रोत्थार्णान् गुहमुखमितानष्टमे पञ्च वर्णान् ॥ ९७

दशाक्षरेण संवेष्ट्य कादिवर्णैश्च भूपुरे ।
दिग्विदिक्षु लिखेद्बीजे नरसिंहवराहयोः ॥ ९८

तदनुज्ञानुसारेण पुरश्चर्य्या यथाविधि ।
स सर्वान् पुण्यपापौघान् दग्ध्वा निर्मलमानसः ॥
पुनरावृत्तिरहितं शाश्वतं पदमाप्नुयात् ।
सकामो वाञ्छितान् लब्ध्वा भुक्त्वा भोगान् यथेप्सितान् ॥
जातिस्मरश्चिरं भूत्वा याति विष्णोः परं पदम् ।
यथा श्रीराममन्त्राणां प्रयोक्तुः पापसम्भवः ॥
तथा नो लक्ष्मणमनोः किन्तु याति परां गतिम् ।
केचिन् मुक्त्यर्थमेव स्युः केचिदैहिकसाधनाः ॥
भुक्तिमुक्तिप्रदश्चाऽयमेको विज्ञायते परम् ॥ इति ॥ ८७-९६ ॥

धारणयन्त्रमाह तारमिति । मध्ये कर्णिकायां साध्यसाधककर्मसहितं प्रणवं लिखेत् । मनुं रामषड़क्षरम् । सन्धिषु षट्सन्धिषु । अङ्गं षड़ङ्गमन्त्राः । कोणगण्डेषु कोणकपोलेषु । एकत्र मायाम् अपरत्र कामं लिखेत् । ततोऽष्टदल-केसरस्थाने षोड़शस्वरान् लिखेत् । मालामन्त्रो वक्ष्यमाणः सप्तचत्वारिंशदक्षरः । गुहमुखमितान् षट्परिमितान् । दशाक्षरेण वक्ष्यमाणेन । कादिवर्णैः संवेष्ट्येति सम्बन्धः । भूपुरे दिग्विदिक्षु बीजे लिखेदिति सम्बन्धः । नरसिंह-बीजमग्रिमपटले वक्ष्यमाणम् । वराहबीजं वाराहमन्त्रे वक्ष्यमाणम् ॥ ९७॥९८ ॥

नमो भगवते ब्रूयाच्चतुर्थ्या रघुनन्दनम् ।
रक्षोघ्नविषदायाऽन्ते मधुरादि समीरयेत् ॥ ९९
प्रसन्नवदनायेति पश्चादमिततेजसे ।
बालाय पश्चाद्रामाय विष्णवे तदनन्तरम् ।
प्रणवादि नमोऽन्तोऽयं मालामनुरुदीरितः ॥ १००

मालामन्त्रमाह नम इति । रघुनन्दनाच्चचतुर्थी रघुनन्दनाय । प्रसन्नवदन अमिततेजसे इत्यत्र न सन्धिः । सप्तचत्वारिंशदक्षराणि यन्त्रे नियमितत्वात् मालामन्त्रोऽपि स्वतन्त्रः । तदृष्यादिकं यथा—

मुनिः पितामहश्छन्दः सात्यनुष्टुप च देवता ।
राज्याभिषिक्तो रामश्च बीजशक्ती तथा पुरा ॥
तारवाक्कामबीजैश्च सम्पुटं प्रजपेदमुम् ।
शिरस्याननवृत्ते च भ्रूमध्येऽक्षिद्वयेऽपि च ॥
श्रोत्रयोर्घ्राणयोश्चैव गण्डयोरोष्ठयोरपि ।
दन्तयोरास्यदेशे च दोःपत्सन्ध्यग्रकेषु च ॥
कण्ठे स्तने हृदि द्वन्द्वे पार्श्वयोः पृष्ठदेशतः ।
जठरे नाभ्यधिष्ठाने गुह्ये वर्णान् प्रविन्यसेत् ।
सप्तर्त्तुसप्तदशषड्रुद्रसंख्यैः षडङ्गकम् ॥
उद्भिन्ननीलशकलामलकान्तिमञ्जचापासिबाणकरमम्बुजपत्रनेत्रम् ।
पीताम्बरं स्मितसुधामधुरं मुरारिं सञ्चिन्तयेन् मिथिलराजसुतासहायम् ॥
जपेद्द्वादशलक्षं च ध्यात्वैवं विजितेन्द्रियः ।
बैल्वैः फलैः प्रसूनैश्च पत्रैस्त्रिमधुसंयुतैः ॥
मधुरत्रययुक्तेन पयोऽन्नेन सिताम्बुजैः ।
होमं दशांशतः कुर्यात्तथा सर्वत्र तर्पणम् ॥
प्राक्प्रोक्ते पूजयेत् पीठे मूर्त्तावावाह्य देवताम् ।
प्रथमाङ्गावृतिः प्रोक्ता द्वितीया लक्ष्मणादिभिः ॥
नारदाद्यैस्तृतीया स्याल्लक्ष्म्याद्याभिस्तुरीयका ।
चतुर्दिक्स्थैश्च सृष्ट्याद्यैः पञ्चमी लोकनायकैः ॥
षष्ठी वज्रादिभिः प्रोक्ता सप्तमोज्या प्रकीर्त्तिता ।
लक्ष्मणो भरतश्चैव शत्रुघ्नश्च हनूमता ॥

जानकीवल्लभायाऽथ भवेत् पावकवल्लभा ।
इमादिरेषः कथितो राममन्त्रो दशाक्षरः ॥ १०१

सुग्रीवः पञ्चमः प्रोक्तः षष्ठ उक्तो विभीषणः ।
अङ्गदः सप्तमः प्रोक्तो नीलोऽष्टम उदाहृतः ॥
नारदश्च वसिष्ठश्च वामदेवस्तृतीयकः ।
जाबालो गौतमश्चापि भरद्वाजोऽथ कश्यपः ॥
वाल्मीकिश्चाष्टमः प्रोक्तो लक्ष्मीश्चापि सरस्वती ।
रतिप्रीती कीर्त्तिकान्ती तुष्टिपुष्टी इमाः क्रमात् ॥
सृष्टिर्जयन्तविजयौ सिद्धार्थः कार्य्यसाधकः ।
अशोकश्चैव पूर्वस्यां श्रीवत्सश्च गदा तथा ॥
पाञ्चजन्यः कौस्तुभाख्यो वनमाला च दक्षिणे ।
उत्तरे चक्रपद्मे च शार्ङ्गं बाणाश्च खड्गकाम् ॥
पश्चिमे धर्मगरुड़धर्मपालसुमन्त्रकान् ॥ इति ॥ ९८॥१०० ॥

दशाक्षरोऽपि स्वतन्त्रो मन्त्रः । तदृष्यादिकं यथा --

दशाक्षरोऽयं मन्त्रोऽस्य वसिष्ठः स्यादृषिर्विराट् ।
छन्दस्तु देवता रामः सीतापाणिपरिग्रही ॥
आद्यं बीजं द्विठः शक्तिः कामेनाङ्गानि पूर्ववत् ।
शिरोललाटभ्रूमध्य तालुकण्ठेषु हृद्यपि ॥
नाभ्यन्धुजानुपादेषु दशार्णान् विन्यसेन्मनोः ।
अयोध्यानगरे चित्रसर्वसौवर्णमण्डपे ॥
मन्दारपुष्पैराबद्धविताने तोरणाञ्चिते ।
सिंहासने समारूढ़ं पुष्पकोपरि राघवम् ॥
रक्षोभिर्हरिभिर्मौलैर्दिव्ययानगतैः शुभैः ।
संस्तूयमानं मुनिभिः प्रह्वैश्च परिसेवितम् ॥
सीतालङ्कृतवामाङ्गं लक्ष्मणेनोपसेवितम् ।
श्यामं प्रसन्नवदनं सर्वाभरणभूषितम् ॥
ध्यानान्ते च जपेन्मन्त्रं वर्णलक्षं विचक्षणः ।
दशांशं जुहुयाद्बिल्वैः फलैर्मधुरसंयुतैः ॥ इति ॥

अस्य पूजा षड़क्षरवदेव ज्ञेया ॥ १०१ ॥

जपादिसाधितं यन्त्रं स्वर्णपट्टादिकल्पितम् ।
बाहुना विधृतं दद्याद्विजयश्रीपराक्रमान् ॥ १०२

गदितं राममन्त्रस्य विधानं सुरपूजितम् ।
तारं नमो भगवते वराहपदमीरयेत् ॥ १०३

रूपाय भूर्भुवःस्वः स्यात् पतये तदनन्तरम् ।
भूपतित्वं मे पदान्ते देह्यन्ते च ददापय ॥ १०४

वह्निजायावधिर्मन्त्रः स्यात् त्रयस्त्रिंशदक्षरः ।
भार्गवो मुनिराख्यातश्छन्दोऽनुष्टुबुदाहृतम् ॥ १०५

देवतादिवराहोऽस्य मन्त्रस्य कथितो बुधैः ।
एकदंष्ट्राय हृदयं व्योमोल्काय शिरः स्मृतम् ॥ १०६

शिखा तेजोऽधिपतये विश्वरूपाय वर्म च ।
महादंष्ट्राय शस्त्रं स्यात् पञ्चाङ्गमिति कल्पयेत् ॥ १०७

जपादीति आदिशब्देन पूजासम्पातौ । स्वर्णपट्टादिकल्पितमित्यादिशब्देन रजत ताम्रभूर्जपत्राणि । तत्तल्लेख्यविशेषे कालविशेषोऽपि । यदगस्तिसंहितायाम्—

यावज्जीवं तु सौवर्णे रौप्ये विंशतिवार्षिकम् ।
भूर्जे द्वादशवर्षाणि तदर्धं ताम्रपत्रके ॥
एवं लेख्यविशेषेण यन्त्रसिद्धिः प्रतिष्ठिता ॥ इति ।

इदं गदितं विधानं राममन्त्रस्य राम इति द्व्यक्षरस्य मन्त्रस्य ज्ञेयमिति शेषः ।

वह्निर्नारायणेनाढ्यो जठरः केवलोऽपि च ।
द्व्यक्षरो मन्त्रराजोऽयं भुक्तिमुक्तिफलप्रदः ॥
एकाक्षरोक्तमृष्यादि स्यादाद्येन षडङ्गकम् ।
तारमायारमानङ्गवाक्स्वबीजैस्तु षड्विधः ॥
द्व्यक्षरो मन्त्रराजः स्यात् सर्वाभीष्टफलप्रदः ।
द्व्यक्षरश्चन्द्रभद्रान्तो द्विविधश्चतुरक्षरः ॥
ऋष्यादि पूर्ववत् ज्ञेयमेतेषां तु विचक्षणैः ॥ इति ॥ १०२॥१०३ ।

एवं महाकपिलनारदहयशीर्षपञ्चरात्रस्कन्दयामलवैष्णवतन्त्रप्रोक्तमन्त्रचतुष्ट मुक्त्वा राममन्त्रयन्त्रे नरसिंहवराहयोरुद्दिष्टत्वात् तत्र नरसिंहे बहुवक्तव्यत्वादा वाराहमन्त्रमुद्धरति तारमिति । वह्निजाया स्वाहा । हुं बीजं स्वाहा शक्तिः

आपादं जानुदेशाद्वरकनकनिभं नाभिदेशादधस्ता-
न्मुक्ताभं कण्ठदेशात्तरुणरविनिभं मस्तकान्नीलभासम् ।
ईडे हस्तैर्दधानं रथचरणदरौ खड्गखेटौ गदाख्यां
शक्तिं दानाभये च क्षितिचरणलसद्दंष्ट्रमाद्यं वराहम् ॥ १०८

लक्षमेकं जपेन्मन्त्रं मधुराक्तैः सरोरुहैः ।
जुहुयात्तद्दशांशेन पीठे विष्णोः प्रपूजयेत् ॥ १०९
मूर्त्तिं मूलेन सङ्कल्प्य वक्ष्यमाणविधानतः ।
पूर्वादिषु चतुर्दिक्षु हृदाद्यङ्गानि पूजयेत् ॥ ११०
अस्त्रं कोणेष्वधश्चोर्ध्वं चक्राद्यस्त्राणि तद्बहिः ।
चक्रं शङ्खमसिं खेटं गदां शक्तिं वराभये ॥ १११
संपूज्य बाह्ये लोकेशान् बहिरस्त्राणि संयजेत् ।
ध्यानाद्देवो धनं दद्याज्जपात् दद्याद्वसुन्धराम् ।
प्रयच्छेज्जपूजाद्यैर्धनधान्यमहीश्रियः ॥ ११२
रवौ सिंहगतेऽष्टम्यां शुक्लपक्षे सितां शिलाम् ।
पञ्चगव्येषु निक्षिप्य स्पृष्ट्वा तमयुतं जपेत् ॥ ११३

तत्र मन्त्रार्थेन विनियोगोक्तिः ॥ १०३॥१०४॥१०५॥१०६॥१०७ ॥

ध्यानमाह आपादमिति । रथचरणं चक्रम् । दरः शङ्खः । गदाख्यां गदाम् । क्षितिः पृथिवी तस्याश्चरणो मूलं तत्र लसन्ती दंष्ट्रा यस्य तम् । दंष्ट्रालग्नभूमि-मित्यर्थः । दक्षाद्यूर्ध्वयोराद्ये तदधोधस्थयोरन्योन्य इत्यायुधध्यानम् । अत्र ध्यानानन्तरमिदं मुद्राद्वयं दर्शनीयम् । तल्लक्षणं यथा—

वामहस्तमथोत्तानं कृत्वा देवस्य चोपरि ।
नामयेदिति संप्रोक्ता मुद्रा वाराहसंज्ञिता ॥ इति ॥
दक्षहस्तं चोर्ध्वमुखं वामहस्तमधोमुखम् ।
अङ्गुल्यग्रन्तु संयुक्तं मुद्रा वाराहसंज्ञिता ॥ इति ॥ १०८ ॥

विष्णोः पीठे वक्ष्यमाणविधानतः पूजयेद्वराहमिति शेषः । पूर्वादीति चतुर्थ्या-ग्नेयादिस्थानापवादः । तद्बहिरिति पत्रमध्येषु ॥ १०९ ॥ ११० ॥ १११ ॥ ११२ ॥

सिंहेति मेषचापयोरप्युपलक्षणम् । उक्तञ्च नारायणीये—

शुक्लाष्टम्यां रवौ मेषसिंहचापगते खनेत् । इति ।

उत्तराभिमुखो भूत्वा तां शिलां निखनेद्भुवि।
शत्रुचौरमहाभूतैः कृतां बाधां प्रणाशयेत्॥ ११४
भानूदये भौमवारे साध्यक्षेत्रात्समाहरेत्।
मृत्तिकां सञ्जपन्मन्त्री तां पुनर्विभजेत् त्रिधा॥ ११५
चूल्ल्यामेकां समारोप्य पाकपात्रे तथापरम्।
गोदुग्धे परमालोड्य शोधितांस्तण्डुलान् क्षिपेत्॥ ११६
संस्कृतेऽग्नौ पचेत्सम्यक् चरुं मन्त्री जपन्मनुम्।
अवतार्य चरुं पश्चादग्नौ देवं यथाविधि॥ ११७
धूपदीपादिकैरिष्ट्वा पुनराज्यप्लुतं चरुम्।
जुहुयादेधिते वह्नौ यावदष्टोत्तरं शतम्॥ ११८
एवं सप्तारवारेषु जुहुयात् क्षेत्रसिद्धये।
प्रातःकाले भृगोर्वारे मृदं साध्यमहीतलात्॥ ११९
आदाय हविरापाद्य पूर्ववज्जुहुयात् सुधीः।
विरोधो नश्यति क्षेत्रे सह चौराद्युपद्रवैः॥ १२०
राजवृक्षसमुत्थाभिः समिद्भिर्मनुनाऽमुना।
त्रिसहस्रं प्रजुहुयात्तस्य स्युः सर्वसम्पदः॥ १२१
शालिभिर्जुहुयान्मन्त्री नित्यमष्टोत्तरं शतम्।
समृद्धैर्धान्यसङ्घातैः शोभते तस्य मन्दिरम्॥ १२२
तावदाज्येन जुहुयात् मण्डलात् स्वर्णमाप्नुयात्।
लाजैः कन्यामवाप्नोति मध्वक्तैर्निजवाञ्छितम्॥ १२३

सितां शिलामिति। फलाधिकाम्। दशपलमिताम् बिल्वपात्रादिस्थामिति पद्मपादाचार्याः॥ ११३॥

निखनेदिति। भूबीजसहितं वराहमन्त्रं जपन्निति ज्ञेयम्। तदुक्तमाचार्यैः—उदग्वक्त्रो मन्त्री मनुजपरतः स्थापयतु ताम्। इति॥ ११४॥

मन्त्रीत्यनेन भूबीजसाहित्यमुक्तमिति पद्मपादाचार्याः। निखननमभिजित्येव। "चैत्रमध्येऽभिजित्काले" इत्युक्तेः। साध्यक्षेत्राज्जिघृक्षितात्। सञ्जपन्निति सर्वत्र सम्बध्यते। समा [संजपेदित्यत्र संपदेन] भूबीजयोग उक्तः। सम्यक् संस्कृतेऽग्नौ

मधुरत्रयसंयुक्तैर्जुहुयादुत्पलैर्नवैः।
महतीं श्रियमाप्नोति मण्डलात्पूर्वसंख्यया ॥ १२४

मध्ये बीजं सतारं दहनपुरयुगे चक्रवर्णान् षडस्रे-
ष्वालिख्याऽङ्गानि सन्धिष्वथ करणदलैरम्बुजं केसरेषु।
अष्टार्णान् पत्रमध्ये लिखतु वसुमितान्मन्त्रवर्णांश्चतुर्थे
शिष्टं पत्रे पुरस्ताद्वसुदलकमले केसरस्थस्वराढ्ये ॥ १२५

मन्त्रार्णान् देवसंख्यान् दलमनु विलिखेदन्त्यमन्तोऽथ बाह्ये
किञ्जल्कैः कादिवर्णैर्विकसितकमले षोड़शारे यथावत्।
मन्त्रार्णान् युग्मशस्त्वचरमदलगतं शिष्टवर्णं लिखित्वा
तारक्ष्माकोलबीजैस्तदनु परिवृतं साध्यनामार्णमध्यैः ॥ १२६

चरु पचेदिति सम्बन्धः। तत्र सम्यगित्यनेन अष्टादशसंस्कारादि महागणपति-मन्त्रहोमान्तमित्युक्तं भवति। मन्त्रीत्यनेन भूबीजयोगः। होमेऽपि तद्बीजयोगो ज्ञेयः। यथा विधीत्यनेनाग्नौ मण्डूकादि पुष्पान्तं समभ्यर्च्येत्युक्तम्। आदिशब्देन नैवेद्यग्रहणम्। पुनरनन्तरम्। आरो भौमः। हविरापाद्येति चरु कृत्वा। पूर्ववद्धविरापाद्य पूर्ववत् जुहुयादित्यनेन भौमवारप्रयोगोक्तक्रमेणाष्टोत्तरशत-मित्युक्तम्। नवैरित्यनेनान्यत्र पर्य्युषितग्रहणमपि। अत्र तु न तथेत्युक्तम्। पूर्वसंख्यया त्रिसहस्रमित्यादि ॥ ११५--१२४ ॥

यन्त्रमाह मध्य इति। दहनपुरयुगे परस्परव्यतिभिन्ने षट्कोणे मध्ये व्यधिकरणे सप्तम्यौ। तत्र सतारं सप्रणवं साध्यसाधकनामकर्मसहितं बीजं वच्यमाणं वाराहं लिखेत्। अत्र तारः चक्रमन्त्रस्य इति ज्ञेयम्। षड़स्रेषु षट्कोणेषु। चक्रवर्णान् वच्यमाणप्रणवव्यतिरिक्तचक्रमन्त्रार्णान्। अङ्गानि सन्धिषु चक्रमन्त्रषड़ङ्गानीति सम्प्रदायविदः। रन्ध्रेष्वङ्गमनूनपीत्यस्य प्रपञ्चसारपद्यस्य व्याख्याने पद्मपादाचार्यैः चक्रमन्त्रषड़ङ्गानीति व्याख्यातम्। करणदलैश्चतुर्दलैः। अष्टार्णान्नारायणाष्टार्णान्। एकैकस्मिन् केसरे वर्णद्वयक्रमेण मन्त्रवर्णान् वाराह-मन्त्रार्णान्। वसुमितानष्टमितान्। चतुर्थपत्रे नव वर्णाः। यथावदिति। अत्र पत्रादीति सर्वत्र सम्बध्यते। तारः प्रणवः। क्ष्मा भूबीजं महागणपतिपटले उद्धृतम्। कोलबीजं वच्यमाणं वाराहबीजम्। एतैः किंविशिष्टैः साध्यनाम्नोऽ-क्षराणि मध्ये येषां तैर्वेष्टयेत्। एतेन साध्यनामाक्षरपरिपुटितत्वं बीजानामुक्तं

दर्भितैः साध्यनामार्णैर्मन्त्रवर्णैर्वृतं बहिः ।
भूबिम्बेनाऽस्य कोणेषु भूबीजं साध्यसंयुतम्
अष्टशूलेषु वाराहं भूबीजसहितं लिखेत् ॥ १२७

सार्घीशबिन्दुगगनं बीजं वाराहमीरितम् ।
रोचनागुरुकर्पूरलाक्षाकुङ्कुमचन्दनैः ॥ १२८
गोमयाम्भसि सम्पिष्टैर्लिखेद्यन्त्रं शुभे दिने ।
लेखन्या हैममय्या च सर्वकामप्रसिद्धये ॥ १२९
स्वर्णपट्टे लिखेद्यन्त्रं राज्यश्रीसमवाप्तये ।
ग्रामसिद्ध्यै च रजते ताम्रपट्टे धनाप्तये ॥ १३०
भूर्जपत्रे निजेष्टाप्त्यै क्षौमे भूसिद्धये लिखेत् ।
जपपूजादिभिः सिद्धं यन्त्रं कुर्यान्निजेप्सितम् ॥ १३१
ग्रामपत्तनराष्ट्रेषु यन्त्रमेतत् सुसाधितम् ।
निखनेत्कुम्भवारादौ साङ्गं दिक्षु समर्चयेत् ॥ १३२
क्षुद्रापमृत्युचौरादि भूतव्यालमहाभयैः ।
न शक्यते परं द्रष्टुं तं देशं देवताबलात् ॥ १३३

भवति । तदुक्तमाचार्यैः—

तारमह्नीकोलार्णैः प्रवेष्टयेत् साध्यपरिपुटितैः । इति ।

मन्त्रवर्णैर्दर्भितैः साध्यनामार्णैः वृतमिति सम्बन्धः । दर्भितलक्षणं तयोर्विधि वक्ष्यति । "तद्बाह्ये मनुवर्णैर्विदर्भिताभिश्च साध्यपदलिपिभिः" इत्याचार्योक्तेः बहिर्भूबिम्बेन वृतमिति सम्बन्धः । अष्टशूलेष्विति वज्रिताष्टरेखाग्रकृतेषु । तत्र मध्यरेखाया दक्षे वाराहं वामे भूबीजं लिखेदिति सम्प्रदायः ॥ १२५॥१२६॥१२७॥

वाराहबीजमुद्धरति सार्घीशेति । गगनं हः अर्घीशः ऊकारः बिन्दुरेतद्युतम् । अयमपि स्वतन्त्रो मन्त्रः । अस्यर्ष्यादिकं यथा ।

हयग्रीव ऋषिः प्रोक्तश्छन्दस्त्रिष्टुप् च देवता ।
वराहो दीर्घयुक्तेन षडङ्गानि च कल्पयेत् ।
ध्यानपूजादिकं सर्वमस्य वाराहमन्त्रवत् ॥ इति ।

कल्पान्तरे तु भूरित्युद्धृतम् । तदुक्तम्—

नाभिर्वामश्रवाः सर्गी तस्य बीजमिहोच्यते । इति ।

जपपूजादिभिरित्यादिशब्देन सम्पातः । तदुक्तम्—

मन्त्रं सज्जप्तमेतद्दृष्टतत्कृतसम्पातपातं करोतीति ।

सुसाधितमिति जपपूजासम्पातैः । शुभवारादावित्यादिशब्देन स्थिरराश्यादाविति ज्ञेयम् । साङ्गं दिक्षु समर्चयेत् इत्यस्य अयमभिप्रायः । आत्मानं वाराहरूपं ध्यात्वा तत्र यन्त्रे वाराहमावाह्य सम्पूज्य पूजोक्तक्रमेण हृदयादीनि पूर्वादि चतुर्दिक्षु सम्पूज्य अस्त्रं दिक्षु ऊर्ध्वाधश्च पूजयेदिति । तदुक्तम्—

मन्त्री समास्थाय वराहरूपं साध्यप्रदेशे निखनेच्च यन्त्रम् ।

स्थिराख्यराशावभिवाह्य कोलमङ्गानि दिक्षु क्षिपतां यथावत् ॥ इति ।

परमत्यर्थम् । अस्याऽष्टाक्षरोऽपि मन्त्रः प्रसङ्गेन प्रकाश्यते—

अष्टाक्षरे महामन्त्रे शाखादिः प्रथमाक्षरम् ।

द्वितीयं व्याहृतिस्तस्माद्वाराहाय हृदं ततः ॥ इति ।

अस्य ब्रह्मा ऋषिः जगती छन्दः श्रीवाराहो देवता । भं बीजम् । ॐ शक्तिः ।

ध्यानम्—कृष्णाङ्गं त्वतिनीलवक्त्रनलिनं पद्मस्थितं स्वाङ्गग-

क्षौणीशक्तिमुदारबाहुभिरथो शङ्खं गदामम्बुजम् ।

चक्रं बिभ्रतमुग्रकान्तिमनिशं देवं वराहं भजे

भूलक्ष्मीरतिकान्तिभिः परिवृतं चर्मासिसन्दीप्तिभिः ॥ इति ।

शेषं समानम् । अस्य यन्त्रद्वयमुच्यते—

चतुर्दले मध्यबीजे केसरेऽष्टाक्षरं मनुम् ।

दलेष्वग्रसमस्ताश्च समस्ता व्याहृतीर्लिखेत् ॥

केसरेषु स्वरानष्ट पत्रे नारायणं मनुम् ।

दन्तसंख्यदले कादीन् पत्रेष्वानुष्टुभं मनुम् ॥

क्षत्रेतिनाम्ना परितस्ततः पाशाङ्कुशावृतम् ।

स्मरणाद्धारणात्तस्य सर्वमिष्टफलं लभेत् ॥ इति ।

तथा—मध्ये बीजे तथाऽष्टारे तदीयाष्टाक्षरं लिखेत् ।

बहिर्द्व्यष्टारपद्मे तु मन्त्रानुष्टुभमालिखेत् ॥

द्वन्द्वरूपेण तच्चक्रं वाराहमिति विश्रुतम् ।

यद्यत्कामयते मन्त्री सर्वमेतेन साधयेत् ॥ इति ।

मन्त्रस्तु—परजात महाराव वराहाङ्गाऽवनेर्धव ।

वर्द्धते योऽन्वहं देवं वन्देऽहं वालिजाधवम् ॥ इति ॥ १३३ ॥

हृदयं भगवत्यै स्याद्धरण्यै तदनन्तरम् ।
धरण्यन्ते धरेद्वन्द्वं द्विठान्तोऽयं ध्रुवादिकः ॥ १३४
एकोनविंशत्यर्णाढ्यं धराहृदयमीरितम् ।
वराहोऽस्य मुनिः प्रोक्तश्छन्दो निवृदुदाहृतम् ॥ १३५
देवता सर्वभूतानां प्रकृतिर्वसुधा मता ।
हृदयं त्रिभिराख्यातं चतुर्भिः शिर ईरितम् ॥ १३६
त्रिभिः शिखा समुद्दिष्टा कवचं पञ्चभिर्मतम् ।
द्वाभ्यां नेत्रं समाख्यातं द्वाभ्यामस्त्रं पुनर्भवेत् ।
मन्त्रवर्णैः षडङ्गानि कुर्यादेवं विधानवित् ॥ १३७

श्यामां विचित्रांशुकरत्नभूषणां पद्मासनां तुङ्गपयोधरानताम् ।
इन्दीवरे द्वे नवशालिमञ्जरीं शुकं दधानां वसुधां भजामहे ॥

लक्षमेकं जपेन्मन्त्री धराहृदयमादरात् ।
ससर्पिषा पायसेन जुहुयात्तद्दशांशतः ॥ १३९
तां विष्णोः पूजयेत्पीठे वक्ष्यमाणविधानतः ।
अङ्गानि पूजयेदादौ भूवह्निजलमारुतान् ॥ १४०
दिक्पत्रेषु समभ्यर्च्य कोणपत्रेषु तत्कलाः ।
आशापालाः पुनः पूज्या वज्राद्यस्त्रसमन्विताः ॥ १४१
एवं सिद्धमनुर्मन्त्री साधयेत् स्वमनोरथान् ।
मधुरत्रयसंयुक्तैर्जुहुयादरुणोत्पलैः ॥ १४२
सहस्रं भूसमृद्धिः स्यात्तथा नीलोत्पलैः शुभैः ।
प्रियङ्गुपुष्पैर्मध्वक्तैर्धनधान्यमहीश्रियः ॥ १४३

वराहमन्त्रप्रसङ्गात् धरणीमन्त्रमाह हृदयमिति । हृदयं नमःपदम् । पूर्ववद्विसर्गेण सह सन्धिर्ज्ञेयः । प्रणवो बीजं स्वाहा शक्तिः । विधानवित् शाक्तषडङ्गमुद्राभिरित्युक्तम् ॥ १३४॥१३५॥१३६॥१३७ ॥

दक्षाद्यूर्ध्वयोराद्ये तदधस्थयोरन्ये इत्यायुधध्यानम् ॥ १३८॥१३९ ॥

विष्णोरिति । ग्लौँ वसुन्धरायोगपीठाय नम इति पीठमन्त्रः । बीजेन मूर्त्तिकल्पनं ज्ञेयम् । दिक्पत्रेषु अग्रपृष्ठदक्षोत्तरेषु । कोणपत्रेषु

मञ्जरीं शालिसम्भूतां मधुरत्रयलोलिताम् ।
जुहुयात्साधिते वह्नौ मण्डलात् स्याद्धरापतिः ॥ १४४

शुक्रवारे दिनमुखे गृहीत्वा साध्यभूमृदम् ।
तामम्भसि विनिक्षिप्य शोधितेऽत्र चरुं पचेत् ॥ १४५

पयोघृताभ्यां सहितं जुहुयात्तं हुताशने ।
षण्मासं शुक्रवारेषु हुत्वैवं प्राप्नुयान्महीम् ॥ १४६

धरामेवं भजन्मन्त्री पशुरत्नधनादिभिः ।
धरायाः वल्लभः स स्यान्नात्र कार्या विचारणा ॥ १४७

इति श्रीशारदातिलके पञ्चदशः पटलः ।

वाऽऽग्नेयादिषु । तत्कलाः इति निवृत्तिप्रतिष्ठाविद्याशान्तयः । स्वमनोरथानित्यनेन पृथ्वीप्राप्तौ स्वबीजयोगः । धनधान्यलाभे श्रीयोगः । कीर्त्तौ शक्तियोगोऽन्यत्र वराहबीजयोगोऽपि सूचितः ॥ १४०॥१४१॥१४२॥१४३॥१४४ ॥

शुक्रवार इति । तामम्भसीति तृतीयांशम् । दुग्धे वा । तत्रैकसंशं चुल्लगामिकं पात्रे इति ज्ञेयम् ॥ १४५॥१४६॥१४७ ॥

इति श्रीशारदातिलकटीकायां सत्सम्प्रदायकृतव्याख्यायां पदार्थादर्शाभिख्यायां पञ्चदशः पटलः ॥ ॐ ॥

षोड़शः पटलः ।

अथाऽभिधास्ये विधिवन्नारसिंहं महामनुम् ।
उग्रं वीरं वदेत्पूर्वं महाविष्णुमनन्तरम् ॥ १

ज्वलन्तं पदमाभाष्य सर्वतोमुखमीरयेत् ।
नृसिंहं भीषणं भद्रं मृत्युमृत्युं वदेत्ततः
नमाम्यहमयं प्रोक्तो मन्त्रराजः सुरद्रुमः ॥ २

ऋषिर्ब्रह्मा समुद्दिष्टश्छन्दोऽनुष्टुबुदाहृतम्
देवता नरसिंहोऽस्य सुरासुरनमस्कृतः ॥ ३

चतुर्भिर्हृदयं वर्णैः शिरस्तावद्भिरीरितम् ।
शिखाऽष्टाभिः समुद्दिष्टा षड्भिः कवचमीरितम् ॥ ४

नृसिंहमन्त्रराजमुद्धरति उग्रमिति । मन्त्रे सर्वाणि द्वितीयान्तानि । ओंकार
द्वात्रिंशदक्षरो मन्त्रः । वैदिकत्वादस्य प्रणवादित्वं ज्ञेयम् । तापनीये तथोक्तत्वात्
साम्प्रदायिकास्तु सुरद्रुम इत्यनेन शक्तिबीजपुटितमेनमाहुः । अस्य हं बीजं
शक्तिः । तथा च तापनीये—

ॐ देवा ह वै प्रजापतिमब्रुवन् आनुष्टुभस्य मन्त्रराजस्य नारसिंहस्य शक्तिं
नो ब्रूहि भगव इति । स होवाच प्रजापतिः । माया वा एषा नारसिंही सर्वं
सृजति सर्वमिदं रक्षति सर्वमिदं संहरति तस्मान्मायामेतां शक्तिं विद्यात् । य
मायां शक्तिं वेद स पाप्मानं तरति स मृत्युं जयति सोऽमृतत्वं च गच्छति म
श्रियमश्नुते मीमांसन्ति ब्रह्मवादिनः । ह्रस्वा वा दीर्घा वा प्लुता वेति ।
ह्रस्वा भवति सर्वं पाप्मानं तरति अमृतत्वं च गच्छति । यदि दीर्घा भवति म
श्रियमाप्नोति अमृतत्वं च गच्छति । यदि प्लुता भवति ज्ञानवान् भवति
च गच्छति ।

सर्वेषां वा एतद्भूतानामाकाशः परायणम् । सर्वाणि ह वा इमानि भू
आकाशादेव जायन्ते आकाशादेव जातानि जीवन्ति । आकाशं प्रयन्त्यभि
शन्ति । तस्मादाकाशं बीजं विद्यादिति ॥ १॥२॥३ ॥

तावद्भिरिति चतुर्भिः । तावद्भिः षड्भिः । करणाक्षरैरिति प

तावद्भिर्नयनं प्रोक्तमस्त्रं स्यात्करणात्तरैः।
शिरोललाटनेत्रेषु मुखबाह्वङ्घ्रिसन्धिषु॥ ५
साग्रेषु कुक्षौ हृदये गले पार्श्वद्वये पुनः।
अपराङ्गे ककुदि च न्यसेद्वर्णान् यथाक्रमम्॥ ६

साम्प्रदायिकास्त्वन्यथा षड़ङ्गमाहुः। तद्यथा। ह्रामाद्यैश्चतुर्भिः पादैरर्द्धद्वयसहितैरानन्दात्मने प्रियात्मने ज्योतिरात्मने मायात्मने ज्वालात्मने ज्ञानात्मने क्रमादेतदन्तैः षड़ङ्गानि। तापनीये तु पञ्चाङ्गमेवोक्तम्—

तस्य हि पञ्चाङ्गानि भवन्ति। चत्वारः पादाः चत्वार्यङ्गानि भवन्ति। सप्रणवं सर्वं पञ्चमं भवतीति।

अक्षरन्यासमाह शिर इति। तत्र प्रणवयोर्मध्ये एकैकमक्षरं सबिन्दुकमुच्चार्य न्यसनीयम्। यत्तापनीये—

ओमित्येतदक्षरमिदं सर्वम्। तस्मात् प्रत्यक्षरमुभयत ओङ्कारो भवति। अक्षराणां न्यासमुपदिशन्ति ब्रह्मवादिनः इति।

अपराङ्गे पृष्ठे। ककुदि अपरगले। अथ तन्त्रान्तरोक्तो नृसिंहसान्निध्यकारकः सर्वरक्षाकरो दशविधन्यास उच्यते। यदाहुः—

नृसिंहसान्निध्यकरो न्यासो दशविधस्त्विह।
प्रोच्यते तत्र पूर्वोऽयमङ्गुलीन्यास उच्यते॥
कराङ्गुष्ठाद्यङ्गुलीषु पृथगाद्यन्तपर्वणोः।
सर्वाङ्गुलौ न्यसेच्छ्लिष्टं तलयोरक्षरद्वयम्॥
ब्रह्मरन्ध्रललाटभ्रूमध्यदृक्षु दृशोप्यधः।
कपोले कर्णमूले च चिवुकोर्ध्वाधरोष्ठके॥
कण्ठोरोदक्षदोर्वामदोर्हृत्तनुषु नाभिके।
दक्षान्यदोस्तले कट्यां मेढ्रोर्वोर्जानुजङ्घयोः॥
गुल्फे पादकराङ्गुल्योः सर्वसन्धिषु रोमसु।
रक्तास्थिमज्जासु मनोर्वर्णान्न्यस्येद्विचक्षणः॥
द्वयर्णान् पदे गुल्फजानुकटिनाभिषु हृत्स्थले।
बाह्वोः कण्ठे तु चिवुके ओष्ठे गण्डे प्रविन्यसेत्॥
कर्णयोर्वदने नासापुटे नेत्रे च मूर्धनि।
पदानि तु मुखे केशे चक्षुःश्रोत्रेषु विन्यसेत्॥

माणिक्याद्रिसमप्रभं निजरुचा संत्रस्तरक्षोगणं
जानुन्यस्तकराम्बुजं त्रिनयनं रत्नोल्लसद्भूषणम् ।
बाहुभ्यां धृतचक्रशङ्खमनिशं दंष्ट्राग्रवक्त्रोल्लस-
ज्ज्वालाजिह्वमुदग्रकेशनिचयं वन्दे नृसिंहं विभुम् ॥ ७

आस्ये च हृदये नाभौ कटिजानुपदेष्वपि ।
नासादृक्कर्णनाभीहृत्कदो:पत्सु प्रविन्यसेत् ॥
चतुर्वर्णान् मनोः पादान् ककुन्नाभिषु सर्वतः ।
अर्धद्वयं न्यसेन्मूर्ध्नि आहृत्पादात्तदङ्गकम् ॥
उग्राद्युग्रादीनि नव पदानीह नमाम्यहम् ।
इत्यन्तान्यास्यकघ्राणदृक्कर्णेषु च पत्समु ॥
हृदि नाभौ च कट्यादिपादान्तं नवसु न्यसेत् ।
वीरा[तारा]द्यान्यपि तान्येव यथा पूर्वं प्रविन्यसेत् ॥
नृसिंहाद्यानि तान्येव पूर्ववद्विन्यसेत् सुधीः ॥ इति ॥ ४॥५॥६ ॥

ध्यानमाह माणिक्येति । अत्र ध्यानानन्तरमेता मुद्राः प्रदर्शयेत् ॥

जानुमध्यगतौ कृत्वा चिबुकोष्ठौ समावुभौ ।
हस्तौ च भूमिसंलग्नौ कम्पमानः पुनः पुनः ॥
मुखं विजृम्भितं कृत्वा लेलिहानां च जिह्विकाम् ।
एषा मुद्रा नारसिंही प्रधानेति प्रकीर्त्तिता ॥
वामस्याङ्गुष्ठतो बद्ध्वा कनिष्ठामङ्गुलीत्रयम् ।
त्रिशूलवत् सम्मुखोर्ध्वं कुर्यान् मुद्रां नृसिंहगाम् ॥
अङ्गुष्ठाभ्यां च करयोस्तथाक्रम्य कनिष्ठिके ।
अधोमुखाभिः श्लिष्टाभिः शेषाभिर्नृहरेर्मता ॥
हस्तावधोमुखौ कृत्वा नाभिदेशे प्रसार्य्य च ।
तर्जनीभ्यां नयेत् स्कन्धौ प्रोक्तैषाऽन्त्राख्यमुद्रिका ॥
हस्तावूर्ध्वमुखौ कृत्वा तले संयोज्य मध्यमे ।
अनामायां तु वामायां दक्षिणां तु विनिक्षिपेत् ॥
तर्जन्यौ पृष्ठतो लग्ने अङ्गुष्ठौ तर्जनीश्रितौ ।
वज्रमुद्रा भवेदेषा नृहरेः सन्निधौ मता ॥
वज्रमुद्रां तथा कृत्वा तर्जनीभ्यां तु मध्यमे ।

वर्णलक्षं जपेन्मन्त्रं तत्सहस्रं घृतप्लुतैः ।
पायसान्नैः प्रजुहुयाद्विधिवत् पूजितेऽनले ॥ ८
एवं कृते भवेन्मन्त्री सिद्धमन्त्रः प्रतापवान् ।
पूजा प्रागीरिते पीठे मूर्त्तिं मूलेन कल्पयेत् ॥ ९
पूजयेद्विधिवत्तस्यां दैत्यशत्रुमनन्यधीः ।
अङ्गान्यादौ समाराध्य दिग्दलेषु यजेत् पुनः ॥ १०
पक्षीन्द्रं शङ्करं शेषमब्जयोनिं यथाक्रमम् ।
श्रियं क्रियं धृतिं पुष्टिमग्न्यादिषु यजेत् पुनः ॥ ११
लोकपालाः समभ्यर्च्यास्तदस्त्राणि ततः परम् ।
इत्थं जपादिभिः सिद्धे मनौ काम्यानि साधयेत् ॥ १२

उद्यत्कोटिरविप्रभं नरहरिं कोटीरहारोज्ज्वलं
दंष्ट्राभीममुखं लसन्नखमुखैर्दीर्घैरनेकैर्भुजैः ।
निर्भिन्नासुरनाथमग्निशशभृत्सूर्य्यात्मनेत्रत्रयं
विद्युत्पुञ्जसटाकलापभयदं वह्निं वमन्तं भजे ॥ १३

सौम्ये सौम्यं स्मरेत्कार्य्ये क्रूरे क्रूरमिमं भजेत् ।
श्रीपुष्पैर्जुहुयान्मन्त्री बिल्वकाष्ठेधितेऽनले ॥ १४

पीड़येद् दंष्ट्रमुद्रैषा सर्वपापप्रणाशिनी ॥ इति ॥

एताः सर्वनृसिंहमन्त्रसाधारण्य इति ज्ञेयम् ॥ ७ ॥

वर्णलक्षमिति द्वात्रिंशल्लक्षम् । तत्सहस्रं द्वात्रिंशत्सहस्रम् । विधिवदिति देवतापीठं तत्राभ्यर्च्येत्यर्थः । प्रागीरिते इति नारायणाष्टाक्षरोक्ते । विधिवदिति वक्ष्यमाणविधानेन । किञ्च विधिवदित्यनेन तापनीयोक्तयन्त्रे दशावरणानि पूजयेदित्युक्तम् । समाराध्येति तूर्य्योक्तरीत्या ॥ ८॥९॥१०॥११॥१२ ॥

ध्यानमाह उद्यदिति ॥ १३ ॥

सौम्य इति । एतदुपासनाविषये । सौम्यं पूर्वोक्तध्यानम् । क्रूरे प्रयोगविषय इत्यर्थः । क्रूरमनन्तरोक्तम् । तदुक्तमाचार्य्यैः—

प्रतिपत्तिरस्य चोक्ता प्रसन्नता क्रूरता विशेषेण ।
द्विविधा प्रसन्नया स्यात् साधनपूजाऽन्यया प्रयोगविधिः ॥ इति ॥

सहस्रं श्रियमाप्नोति पत्रैर्वा बिल्वसम्भवैः ।
प्रसूनैर्वा फलैस्तद्वद्दूर्वाहोमादरोगताम् ॥ १५
मन्त्रजप्तां वचां श्वेतां भक्षयेत् प्रातरन्वहम् ।
वाक्सिद्धिं लभते मन्त्री वाचस्पतिरिवापरः ॥ १६
सलिले देवमभ्यर्च्य गन्धपुष्पादिभिः शुभैः ।
दूर्वाभिस्तत्र जुहुयान्नित्यमष्टोत्तरं शतम् ॥ १७
उपसर्गा विनश्यन्ति क्षुद्रभूतज्वरादिभिः ।
दुःस्वप्ने निशि सञ्जाते स्नात्वा मन्त्रममुं जपेत् ॥ १८
अनिद्रो मन्त्रवित् पश्चात् सुस्वप्नस्तस्य जायते ।
व्याघ्रचौरमृगादिभ्यो महारण्ये भयाकुले ॥ १९
रक्षेन्मनुरयं जप्तो भयेष्वन्येषु मन्त्रिणाम् ।
अनेन मन्त्रितं भस्म विषग्रहमहामयान् ॥ २०
नाशयेदचिरादेव मन्त्रस्याऽस्य प्रभावतः ।
घोरेऽभिचारे सोन्मादे महोत्पाते महाभये ॥ २१
जपेन्मन्त्रं स्मरेद्देवं दुःखान्मुक्तो भवेन्नरः ।
सिंहरूपं महाभीमं नखदंष्ट्रातिभीषणम् ॥ २२

श्रीरिति लक्ष्मीलता। तद्वदिति श्रियमाप्नोतीत्यर्थः। अरोगतामित्यत्राप्नोतीत्यनु-
षज्यते। तत्रेति जले। उपसर्गा उपद्रवाः। तदुक्तमाचार्य्यैः—

दूर्वात्रिकैरष्टसहस्रसंख्यैराराध्य मन्त्री जुहुयादथाप्सु ।
शान्तिं प्रयान्त्येव तदोपसर्गा आपो हि शान्ता इति च श्रुतिः स्यात् ॥
उत्पाते सति महति ह्युपद्रवाणां होमोऽयं भवति स शान्तिदो नराणाम् ।
यद्वान्यन्निजमनसेप्सितं च कामं तत्प्राप्नोत्यखिलनृणां प्रियश्च भूयात् ॥ इति ।
॥ १४॥१५॥१६॥१७॥१८ ॥

दुःस्वप्नानन्तरं तदैव। जपेदित्यष्टोत्तरशतम्। सुस्वप्न इति। स एव दुःस्वप्न
एवं सुस्वप्नफलदो भवति। मृगाः सिंहाद्याः। विषेत्यनेन सर्पादीनां विषम्।
ग्रहा अष्टादश। महामयानित्यनेन ज्वरादयः संगृहीताः। यदाहुः—

मूषिकलूतावृश्चिकबहुपादाद्युत्थितं विषं शमयेत् ।
अष्टोत्तरशतजापान् मनुरयमभिमन्त्रितं च भस्माद्यम् ॥

स्मृत्वाऽऽत्मानं रिपुं पश्चाद्ध्यायेन्मृगशिशुं पुरा।
गृहीत्वा गलदेशे तं पुनर्दिक्षु क्षिपेद् द्रुतम्।
पुत्रमित्रकलत्राद्यैरुच्चाटो जायते रिपोः॥ २३

पूर्वंमृत्युपदे साध्यनाम कृत्वा स्वयं हरिः।
निशितैर्नखदंष्ट्राग्रैः खण्ड्यमानं रिपुं स्मरेत्॥ २४

नित्यमष्टोत्तरशतं जपेन्मन्त्रमतन्द्रितः।
जायते मण्डलादर्वाक् शत्रुर्वैवस्वतः प्रियः॥ २५

यत्नं कुर्वीत विधिवच्छत्रुसेनानिवारणे।
विभीतकाष्ठैर्ज्वलिते पावके रिपुमर्दनम्॥ २६

विचिन्त्य देवं नृहरिं सम्पूज्य कुसुमादिभिः।
समूलतूलैर्जुहुयाच्छरैर्दशशतं पृथक्।
रिपुं खादन्निव जपेन्निर्भिन्दन्निव तान् क्षिपेत्॥ २७

हुत्वा सप्तदिनं मन्त्री सेनामिष्टां महीपतेः।
प्रस्थापयेच्छुभे लग्ने परराज्यजयेच्छया॥ २८

सशिरोऽक्षिकर्णहृन्नलकुक्षिरुजाज्वरविसर्पवमिहिक्काः।
मन्त्रौषधाभिचारिककृतान् विकारानयं मनुः शमयेत्॥ इति॥

रिपुमित्यग्रिमेण सम्बध्यते। तं रिपुं क्षिपेदित्यन्वयः। पुरेति पाठे आत्मानं पुरा स्मृत्वेत्यन्वयः। पुरः इति पाठे आत्मनः अग्रे इत्यर्थः॥ १८-२३॥

पूर्वंमृत्युपदे इति। मन्त्रे मृत्युमृत्युमिति मृत्युपदद्वयमस्ति। तत्र पूर्वंमृत्युपदं त्यक्त्वा तत्स्थाने साध्यनामप्रयोग इत्यर्थः। स्वयं हरिरिति। आत्मानं नृसिंहरूपं ध्यात्वेत्यर्थः॥ २४॥२५॥

यत्नं कुर्वीतेत्यादि अनर्थः स्यान् महीपतेरित्यन्तमेक एव प्रयोगः। विधिवत्त्वमेवाह विभीतेति। रिपुमर्दनमित्यनेन क्रूरध्यानं कर्त्तव्यमिति सूचितम्। पृथगिति प्रत्यहम्। रिपुं खादन्निव जपेदित्यस्यायमर्थः। होमसमये रिपुं खादन्निव नृसिंहोऽहमित्यात्मानं ध्यात्वा जपेत् मन्त्रमुच्चरेत्। ततोऽरीन् भिन्दन्निव नृसिंहोऽहमिति आत्मानं ध्यात्वा तान् शरानग्नौ क्षिपेदिति। तदुक्तम्—

खादन्निवोच्चरेन् मनुमरींश्च भिन्दन्निव क्षिपेत् समिधः। इति॥२६॥२७॥

हुत्वा महीपतेरिष्टां सेनां शुभे लग्ने प्रस्थापयेदिति सम्बन्धः॥ २८॥

तस्याः पुरस्तान्नृहरिं निघ्नन्तं रिपुमण्डलम् ।
स्मृत्वा प्रयोगं कुर्वीत यावदायाति सा पुनः ॥ २९
विजित्य निखिलांश्शत्रून् सह वीरश्रिया सुखम् ।
आगत्य विजयी राजा ग्रामक्षेत्रधनादिभिः ॥ ३०
प्रीणयेन्मन्त्रिणं सम्यग्विभवैः प्रीतमानसः ।
मन्त्री यदि न सन्तुष्येदनर्थः स्यान्महीपतेः ॥ ३१

स्मृत्वा प्रयोगमिति । यावदायाति तावज्जपं पूर्वोक्तध्यानं च कुर्यादित्यर्थः । तदुक्तम्—यावज्जितारिरेष्यति नृपतिस्तावज्जपेत् स्मरन् देवम् । इति तन्त्रान्तरोक्ता ध्यानभेदा लिख्यन्ते—

नरसिंहं महाभीमं कालानलसमप्रभम् ।
अक्षमालाधरं रौद्रं कण्ठहारेण शोभितम् ॥
नागयज्ञोपवीतं च पञ्चाननसुशोभितम् ।
चन्द्रमौलिं नीलकण्ठं प्रतिवक्त्रं त्रिनेत्रकम् ॥
भुजैः परिघसङ्काशैर्दशभिश्चोपशोभितम् ।
अक्षसूत्रं गदां पद्मं शङ्खं गोक्षीरसन्निभम् ॥
धनुश्च मुषलं चैव बिभ्राणं चक्रमुत्तमम् ।
खड्गं शूलं च बाणं च नृहरिं रुद्ररूपिणम् ॥
इन्द्रगोपाभनीलाभं चन्द्राभं स्वर्णसन्निभम् ।
पूर्वादि चोत्तरं यावदूर्ध्वास्यं सर्ववर्णकम् ॥
एवमुग्रं हरिं ध्यायेत् सर्वव्याधिविमुक्तये ।
सर्वमृत्युहरं दिव्यं स्मरणात् सर्वसिद्धिदम् ॥
ध्येयो यदा महत्कर्म तदा षोडशहस्तवान् ।
नृसिंहः सर्वलोकेशः सर्वाभरणभूषितः ॥
द्वौ विदारणकर्माढ्यौ द्वौ चान्त्रोद्धरणान्वितौ ।
चक्रशङ्खधरौ द्वौ तु द्वौ च बाणधनुर्धरौ ॥
खड्गखेटधरौ द्वौ च द्वौ गदापद्मधारिणौ ।
पाशाङ्कुशधरौ द्वौ तु द्वौ रिपोर्मुकुटार्पितौ ॥
इति षोडशदोर्दण्डमण्डितं नृहरिं विभुम् ।
ध्यायेन्नीरदनीलाभमुग्रकर्मण्यनन्यधीः ॥

बीजं साध्यसमन्वितं प्रविलिखेन्मध्येऽष्टपत्रेष्वथो
मन्त्रार्णान् श्रुतिशो विभज्य विलिखेत् लिप्या बहिर्वेष्टयेत् ।
बाह्ये कोणगबीजबद्धवसुधा गेहद्वयेनावृतं
यन्त्रं क्षुद्रविषग्रहामयरिपुप्रध्वंसनं श्रीपदम् ॥ ३२

कृत्वा नवपदात्मानं मण्डलं यन्त्रसंयुतम् ।
अस्मिन् संस्थापयेन्मन्त्री कलशान्नव शोभनान् ॥ ३३

ध्येयो महत्तमे कार्य्ये दशद्वाविंशहस्तवान् ।
नृहरि: सर्वभूताढ्य: सर्वसिद्धिकर: प्रभु: ॥
दक्षिणे चक्रपद्मे च परशुं पाशमेव च ।
हलं च मुषलं चैवमभयं चाङ्कुशं तथा ॥
पट्टिशं भिन्दिपालं च खड्गमुद्गरतोमरान् ।
वामभागे करै: शङ्खं खेटं पाशं च शूलकम् ॥
अग्निं च वरदं शक्तिं कुण्डिकां च तत: परम् ।
कार्मुकं तर्जनीमुद्रां गदां डमरुसर्पकौ ॥
द्वाभ्यां कराभ्यां च रिपोर्जानुमस्तकपीड़नम् ।
उर्ध्वीकृताभ्यां बाहुभ्यामान्त्रमालाधरं हरिम् ॥
अध:स्थिताभ्यां बाहुभ्यां हिरण्यकविदारणम् ।
प्रियङ्करं च भक्तानां दैत्यानां च भयङ्करम् ॥
नृसिंहं संस्मरेदित्थं महामृत्युभयापहम् ।
अथोच्यते ध्यानमन्यन् मुखरोगहरं शुभम् ॥

स्वर्णाद्याभे सुपर्णे स्थितमभिसुमुखं कोटिपूर्णेन्दुवर्णं
विद्युन्मालासटाभिस्त्रिशिखमयदृशं पीतवस्त्रोरुभूषम् ।
हस्तोद्यच्चक्रशङ्खाभयवरमखिलक्ष्वेलरोगादिमृत्युं
स्वैर्ध्वानैर्ध्वंसयन्तं सुरनुतमनिशं संस्मरेच्छ्रीनृसिंहम् ॥ इति ॥ २९-३१ ॥

यन्त्रमाह बीजमिति । बीजं वक्ष्यमाणम् नारसिंहम् । श्रुतिशश्चत्वारि चत्वारि । लिप्या मातृकया । कोणगं बीजं नृसिंहबीजम् । यन्त्रं एवंभूतम् । बद्धं व्यतिभिन्नं यद्वसुधागेहद्वयं तेन वृतम् ॥ ३२ ॥

यन्त्रसंयुतमिति नवनाभमध्यपद्मकर्णिकायाम् । अस्मिन् नवनाभमण्डले । कषाय: क्षीरद्रुमत्वचां रस एव तोयम् । वस्त्ररत्नादीत्यादिशब्देन हेम ।

कषायतोयसम्पूर्णान् वस्त्ररत्नादिसंयुतान्।
मध्ये सम्पूजयेद्देवं नृसिंहं शान्तविग्रहम्॥ ३४

तार्च्यादीन् पूजयेन्मन्त्री पूर्वादिषु यथाक्रमम्।
इति संसाधितैस्तोयैरभिषिञ्चेत् प्रियं नरम्॥ ३५

अभिचारग्रहोन्मादा विनश्यन्त्यरिभिः सह।
अभिषिक्तस्तदा विप्रान् भोजयेद्देवताधिया॥ ३६

यथावत् पूजयेत्पश्चाद्भक्त्या गुरुमवञ्चयन्।
राजा विजयमाप्नोति युद्धेषु विधिनाऽमुना॥ ३७

बीजाङ्कं फणपञ्चकं प्रविलिखेच्छेषस्य भोगे पुन-
र्द्वात्रिंशत्पदसंयुते परिलिखेन्मन्त्राक्षराणि क्रमात्।
पुच्छे नाम जपादिसाधितमिदं होमेन सम्पातितं
भूतापस्मृतिदुःखरोगशमनं यन्त्रं रिपुध्वंसनम्॥ ३८

शान्तविग्रहमिति। माणिक्येति प्रोक्तध्यानम्। तार्च्यादीनिति पूर्वोक्तपञ्ची[...]
दीन्। पूर्वादिषु अग्रादिषु। देवताधिया यथावद् गुरुं पूजयेदिति सम्बन्ध[...]
यथावदित्यनेन पाद्याद्युपचारोक्तिः॥ ३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥

यन्त्रान्तरमाह बीजाङ्कमिति। पूर्वापरायताः पञ्च रेखाः कुर्य्यात्। दक्षि[...]
दग्गता नव रेखाः कुर्य्यात्। प्राग्रेखाग्रेषु पञ्चसु फणाकारता कार्य्या। पश्चिमा[...]
पञ्चसु पुच्छाकारता कार्य्या। तत्र प्रतिफणमेकैकं बीजं लिखेत्। जपादीत्या[...]
शब्देन प्राणप्रतिष्ठापूजे। तन्त्रान्तरस्थं यन्त्रमुच्यते—

षोडशारं महाचक्रं लिखेद् भूर्जे प्रयत्नतः।
दलेषु मन्त्रवर्णानि युग्मयुग्मक्रमाल्लिखेत्॥
त्रैलोक्यमोहनं बीजं कर्णिकायां लिखेद्बुधः।
श्रीबीजेन संवेष्ट्य क्रोंकारेणाऽवरुध्य च॥
विवादे कलहे न्याये तथा राजकुले जयी।
मेधाकरी वश्यकरी नरनारीवशङ्करी॥
शिखायां धारयेद्बाहौ कण्ठे वा कटिसूत्रके।
सर्वत्र सुभगो लोके सर्वत्राऽप्रतिमो भवेत्॥

चकारो वह्निमारूढो मनुस्वरसमन्वितः ।
बिन्दुनादलसन्मूर्धा बीजं नरहरेर्मतम् ॥ ३६

चिन्तामणिर्नाम रक्षा स्वयं सिंहेन निर्मिता ।
पुनरन्यां प्रवक्ष्यामि रक्षां त्रैलोक्यमोहिनीम् ॥
यस्याः सन्धारणादेव भवेयुः सर्वसम्पदः ।
श्वेतभूर्जे लिखेत्पद्मं द्वात्रिंशत्सिंहसयुतम् ॥
मध्ये सिंहेश्वरं बीजं लिखेत् पूर्ववदेव तु ।
श्रीबीजेन तु संवेष्ट्य वलयत्रयसंयुतम् ॥
पाशाङ्कुशैश्च संवेष्ट्य पूजयेद्यन्त्रमुत्तमम् ।
त्रैलोक्यमोहनं नाम सर्वकामार्थसाधनम् ॥
चक्रराजं महाराजं सर्वचक्रेश्वरेश्वरम् ।
धारणाज्जयमाप्नोति सत्यं सत्यं न संशयः ॥ इति ॥
कृष्णं रुद्रं महाघोरं भीमं भीषणमुज्ज्वलम् ।
करालं विकरालं च दैत्यान्तं मधुसूदनम् ॥
रक्ताक्षं पिङ्गलाक्षं च अञ्जनं दीप्ततेजसम् ।
सुघोरं सुहनुं चैव विश्वाक्षं राक्षसान्तकम् ॥
विशालं धूम्रकेशं च हयग्रीवं घनस्वनम् ।
मेघनादं मेघवर्णं कुम्भकर्णं कृतान्तकम् ॥
तीव्रतेजमग्निवर्णं महोग्रं विश्वभूषणम् ।
विघ्नक्रमं महासेनं सिंहा द्वात्रिंशदीरिताः ॥ इति ॥ ३८ ॥

नृसिंहबीजमुद्धरति चकार इति । वह्नौ रेफः मनुस्वर औ । अयमपि स्वतन्त्रो मन्त्रः । अस्यर्ष्यादिकं यथा—

ऋषिरत्रिश्च गायत्री छन्दः श्रीनृहरिः प्रभुः ।
देवता दीर्घयुग्बीजेनैवाऽङ्गं परिकल्पयेत् ॥
ध्यानं पूर्ववदेव स्यादेकलक्षं जपेन् मनुम् ।
तद्दशांशं हुनेत्सम्यक् घृताक्तैः पायसैः शुभैः ॥
अर्चा होमादिकं सर्वमस्य पूर्ववदाचरेत् ।
मन्त्रराजवदेवाऽस्य प्रयोगानपि साधयेत् ॥
हृल्लेखासम्पुटं केचित् सङ्गिरन्ते मनुं त्वमुम् ॥ इति ।

बीजं नमो भगवते नरसिंहाय तत्परम् ।
स्याज्ज्वालामालिने पश्चाद्दीप्तदंष्ट्राय तत्परम् ॥ ४०
अग्निनेत्राय सर्वादि रक्षोघ्नाय पदं वदेत् ।
सर्वभूतविनाशान्तं नकारो दीर्घवान् मरुत् ॥ ४१
सर्वज्वरविनाशान्ते नायार्णौ दहयुग्मकम् ।
पचद्वयं रक्षयुग्मं हुं फट् स्वाहा ध्रुवादिकः ॥ ४२

तथा—अष्टारं विलिखेत्पद्मं स्वच्छं [शुक्लं] कर्णिकया युतम् ॥
मूलमन्त्रं लिखेत्तत्र प्रणवेन समन्वितम् ।
एकाक्षरं नारसिंहं नाभ्यां चैव ससाधकम् ॥
जपेदष्टसहस्रं तु सूत्रेणावेष्ट्य तद्बहिः ।
सुवर्णेन तु संवेष्ट्य रौप्येणावेष्टयेत्ततः ॥
ताम्रेणावष्टयेत् पश्चाल्लाक्षया च प्रयत्नतः ।
पुनर्मन्त्रेण संमन्त्य ह्यग्निमुत्तारयेत् प्रिये ॥
कण्ठे भुजे शिखायां वा धारयेद्यन्त्रमुत्तमम् ।
नरनारीनरेन्द्राश्च सर्वे स्युर्वशगा भुवि ॥
दुष्टास्तं नैव बाधन्ते पिशाचोरगराक्षसाः ।
चक्रराजप्रसादेन सर्वत्र जयमाप्नुयात् ॥
द्वादशारं महाचक्रं पूर्ववद्विलिखेत् सुधीः ।
मात्राद्वादशसम्भिन्नं दले तल्लेखयेद्बुधः ॥
मध्ये मन्त्रं शक्तियुक्तं श्रीबीजेन तु वेष्टयेत् ।
कालान्तकं नाम चक्रं सुरासुरवशङ्करम् ॥
चक्रमुल्लेखयेत् भूर्जे सर्वशत्रुनिवारणम् ।
यस्य धारणमात्रेण सर्वत्र विजयी भवेत् ॥
स श्लाघ्योऽथ भवेल्लोके यथा देवो नृकेसरी ॥ इति ॥ ३९ ॥

ज्वालानृसिंहमन्त्रमाह बीजमिति । बीजं नारसिंहम् । नकारो दीर्घवान् ना मरुत् यकारः । ब्रह्मा ऋषिः अति छन्दः ज्वालामाली नृसिंहो देवता । क्षौं बीज स्वाहा शक्तिः । करणाक्षरैश्चतुरक्षरैः । ननु मन्त्रस्य सप्तषष्ट्यक्षरत्वमुक्तम् । त्र त्रयोदशभिरित्यादिनाऽङ्गोक्तौ अष्टषष्ट्यक्षराणि लभ्यन्ते इति पूर्वापरविरोध इति

सप्तषष्ट्यक्षरैः प्रोक्तो ज्वालामाली महामनुः।
हृत् त्रयोदशभिः प्रोक्तं शिरो दशभिरीरितम्॥ ४३

शिखैकादशभिः प्रोक्ता वर्माऽष्टादशभिर्मतम्।
वर्णैर्द्वादशभिर्नेत्रमस्त्रं स्यात्करणाक्षरैः।
एवमङ्गानि विन्यस्य चिन्तयेन्मन्त्रदेवताम्॥ ४४

उज्ज्वलत्प्रलयानलाभमयुग्मनेत्रमनारतं
भासुरं शिखिनः शिखाभिरुदग्रदंष्ट्रमुखाम्बुजम्।
रक्षसां भयदं विकीर्णसटाकलापविभीषणं
शङ्खचक्रकृपाणखेटकधारिणं नृहरिं भजे॥ ४५

लक्षमेकं जपेन्मन्त्रं तद्दशांशं समाहितः।
कपिलाज्येन जुहुयात् समिद्धे हव्यवाहने॥ ४६

प्रागुक्ते पूजयेत्पीठे देवं संप्रोक्तवर्त्मना।
कुर्वीत मन्त्रराजोक्तान् प्रयोगान्मनुनाऽमुना।
विशेषात् क्षुद्रभूतादिनाशनोऽयं मनुः स्मृतः॥ ४७

पाशः शक्तिर्नरहरिरङ्कुशो वर्म फट् मनुः
षड़क्षरो नरहरेः कथितः सर्वकामदः॥ ४८

ऋषिर्ब्रह्मा समुद्दिष्टः पङ्क्तिश्छन्द उदाहृतम्।
देवता नरसिंहोऽस्य षड्बीजैरङ्गकल्पना॥ ४९

चेत् सत्यम्। तत्राङ्गकरणे पदविभेदेनैव अङ्गकरणात् दंष्ट्राय तत्रैव शिरोऽङ्गस्य समाप्तिः। शिखा तु अग्निनेत्रायेत्याद्येकादशभिः। मन्त्रे तु दंष्ट्रायाऽग्नीति सन्धिरेवेति न दोषः॥ ४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥

रक्षसां भयदमिति विनियोगोक्तिर्ज्ञेया। सटाकलापं स्कन्धकेशरसमूहम्। "सटा जटाकेसरयोः" इति कोशः। वामाद्यूर्ध्वाद्वामाधस्तनं यावदायुधध्यानम्। ॥ ४६॥४७॥

लक्ष्मीनृसिंहमन्त्रमाह पाश इति। पाश आं। शक्तिर्मायाबीजम्। नरहरिर्नृसिंहबीजम्। अङ्कुशः क्रों। वर्म हुं। फट् स्वरूपम्। क्ष्रौं बीजं माया शक्तिः। सर्वकामद इत्यनेन विनियोग उक्तः॥ ४८॥४९॥

कोपादालोलजिह्वं विवृतनिजमुखं सोमसूर्य्याग्निनेत्रं
पादादानाभि रक्तप्रभमुपरि सितं भिन्नदैत्येन्द्रगात्रम् ।
चक्रं शङ्खं सपाशाङ्कुशकुलिशगदादारणान्युद्वहन्तम्
भीमं तीक्ष्णोग्रदंष्ट्रं मणिमयविविधाकल्पमीडे नृसिंहम् ॥ ५०

ऋतुलक्षं जपेदेनं घृतेन जुहुयात्ततः ।
तत्सहस्रं समिद्धेऽग्नौ तोषयेद्द्रविणैर्गुरुम् ॥ ५१
अर्चाप्रागीरिते पीठे मूर्त्तिं मूलेन कल्पयेत् ।
अङ्गावृतेर्बहिश्चक्रं शङ्खं पाशाङ्कुशौ पुनः ॥ ५२
वज्रं कौमोदकीं खड्गखेटौ पत्रेषु पूजयेत् ।
इन्द्राद्यानेतदस्त्राणि पूजयेद्वाह्यतः सुधीः ॥ ५३
एवं कृत्वा पुरश्चर्यां मन्त्रेणाऽनेन मन्त्रवित् ।
प्रयोगान् कल्पनिर्दिष्टान् कुर्य्यात् स्वस्य परस्य च ॥ ५४

आयुधध्यानं तु दक्षाद्यूर्ध्वयोराद्ये तदधोऽधस्थयोरन्योन्ये इति । एवं क्रमेण चतुर्थाभ्यां दक्षवामाभ्यां दारणमुद्रा । तल्लक्षणं तु ।

मिथः संस्पृष्टसंमुख्योऽङ्गुलयो ऋज्वधोऽग्रकाः ।
स्वस्थानसरलाङ्गुष्ठौ मुद्रेयं दारणा मता ॥ इति ।

ईडे स्तुवे । ईड् स्तुताविति धातुः ॥ ५० ॥

ऋतुलक्षं षड्लक्षम् । तत्सहस्रं षट्सहस्रम् ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥

एवं कृत्वा पुरश्चर्य्यामिति । अत्र सर्वमन्त्राणां साधारणपुरश्चरणविधानमुच्यते । तत्र पुरश्चरणशब्दार्थौ वायवीयसंहितायाम्—

साधनं मूलमन्त्रस्य पुरश्चरणमुच्यते ।
पुरतश्चरणीयत्वाद्विनियोगाख्यकर्मणाम् ॥
पुरतो विनियोगस्य चरणाद्वा तथोदितम् ॥ इति ।

अगस्तिसंहितायामपि—

अथ वक्ष्ये विधानानि पौरश्चरणिके विधौ ।
विना न येन सिद्धः स्यान्मन्त्रो वर्षशतैरपि ॥
तत् पुरश्चरणं नाम मन्त्रसिद्ध्यर्थमात्मनः ।
यथोक्तं नियमं कृत्वा स्वकल्पोक्तजपस्य हि ॥

करणं द्विजयागान्तं प्रोक्तं देशिकसत्तमैः ॥ इति ॥

मन्त्रतन्त्रप्रकाशेऽपि—

धर्मार्थकाममोक्षेषु शास्त्रमार्गेण योजनम् ।
सिद्धमन्त्रस्य संप्रोक्तो विनियोगो विचक्षणैः ॥
पुरश्चरणपूर्वोऽसौ विनियोगो मनोर्मतः ।
फलाय मन्त्रसेवाया राजसेवा यथा तथा ॥
चरणात्पूर्वमेवाऽसौ पुरश्चरणमुच्यते ॥ इति ।

तथा—सितैकविधहैमन्तशाल्यन्नं क्षीयसञ्चितम् ॥
अशूद्रावहृतं पद्भ्यामनुत्तोल्य च यद्धृतम् ।
दधि क्षीरं घृतं गव्यं ऐक्षवं गुड़वर्जितम् ॥
तिलाश्चैव सिता मुद्गाः कन्दः केमुकवर्जितः ।
नारिकेलफलं चैव कदलं लवली तथा ॥
आम्रमामलकं चैव पनसं च हरीतकी ।
व्रतान्तरे प्रशस्तं च हविष्यं मन्यते बुधः ॥
अवैष्णवमसत्यं च यदशस्तं व्रतान्तरे ।
त्याज्यमेवात्र तत्सर्वं यदीच्छेत् सिद्धिमात्मनः ॥
क्षारं च लवणं मांसं गृञ्जनं कांस्यभोजनम् ।
माषाढकीमसूरांश्च कोद्रवांश्चणकानपि ॥
ताम्बूलं च द्विभुक्तं च दुःसंवासं [भाषं] प्रमत्तताम् ।
श्रुतिस्मृतिविरुद्धं च जपं रात्रौ च वर्जयेत् ॥ इति ॥

तथा—मनःसंहरणं शौचं मौनं मन्त्रार्थचिन्तनम् ।
अव्यग्रत्वमनिर्वेदो जपसम्पत्तिहेतवः ॥ इति ॥

तथा—भूशय्या ब्रह्मचारित्वं मौनं चर्य्यानसूयिता ।
नित्यं त्रिषवणस्नानं क्षुद्रकर्मविवर्जनम् ॥
नित्यपूजा नित्यदानं देवतास्तुतिकीर्त्तनम् ।
नैमित्तिकार्चनं चैव विश्वासो गुरुदेवयोः ॥
जपनिष्ठा द्वादशैते धर्म्माः स्युर्मन्त्रसिद्धिदाः । इति ॥

तथा—स्त्रीशूद्रपतितव्रात्यनास्तिकोच्छिष्टभाषणम् ।
असत्यभाषणं जिह्मभाषणं परिवर्जयेत् ॥
सत्यैरपि न भाषेत जपहोमार्चनादिषु ।

असद्भाषणमत्यर्थं वर्जयेदन्यपूजनम् ॥
वाङ्मनःकर्मभिर्नित्यं निस्पृहो वनितादिषु ।
वर्जयेद् गीतवाद्यादिश्रवणं नृत्यदर्शनम् ॥
ताम्बूलं गन्धलेपं च पुष्पधारणमेव च ।
मैथुनं तत्कथालापं तद्गोष्ठीः परिवर्जयेत् ॥
कौटिल्यं क्षौरमभ्यङ्गमनिवेदितभोजनम् ।
असङ्कल्पितकृत्यं च वर्जयेन् मर्दनादिकम् ॥
त्यजेदुष्णोदकस्नानं सुगन्धामलकादिकम् ।
शिरोऽङ्गं पञ्चगव्येन पावयेद्बहिरन्तरम् ॥
स्नायाच्च पञ्चगव्येन केवलामलकेन वा ।
शक्तौ त्रिषवणस्नानमन्यथा सकृदाचरेत् ॥ इति ॥

तथा—अपवित्रकरो नग्नः शिरसि प्रावृतोऽपि वा ।
प्रलपन् वा जपेद्यावत् तावन्निष्फलमुच्यते ॥
सकृदुच्चरिते शब्दे प्रणवं समुदीरयेत् ।
प्रोक्ते पामरशब्देऽपि प्राणायामं सकृच्चरेत् ॥
बहुप्रलापे चावश्यं न्यस्याऽङ्गानि ततो जपेत् ।
क्षुतेऽप्येवं तथाऽस्पृश्यस्थानानां स्पर्शने तथा ॥ इति ।

वायवीयसंहितायामपि—

उष्णीषी कञ्चुकी नग्नो मुक्तकेशोऽङ्गनावृतः ।
अपवित्रकरोऽशुद्धः प्रलपन्न जपेत् क्वचित् ॥
असंवृतौ करौ कृत्वा शिरसा प्रावृतोऽपि वा ।
चिन्ताव्याकुलचित्तो वा क्रुद्धो भ्रान्तः क्षुधान्वितः ॥
अनासनः शयानो वा गच्छन्नुत्थित एव वा ।
रथ्यायामशिवस्थाने न जपेत्तिमिरान्तरे ॥
उपानद्गूढपादो वा यानशय्यागतस्तथा ।
प्रसार्य न जपेत् पादावुत्कटासन एव वा ॥
पतितानामन्त्यजानां दर्शने भाषिते श्रुते ।
क्षुतेऽधोवायुगमने जृम्भणे जपमुत्सृजेत् ॥
प्राप्तावाचम्य चैतेषां प्राणायामं षडङ्गकम् ।
कृत्वा सम्यग् जपेच्छेषं यद्वा सूर्य्यादिदर्शनम ॥

मार्जारं कुक्कुटं क्रौञ्चं श्वानं गृध्रं खरं कपिम्।
दृष्ट्वाऽऽचम्य चरेत्कर्म स्पृष्ट्वा स्नानं विधीयते॥
एवमादींश्च नियमान् पुरश्चरणकृच्चरेत्॥ इति॥
क्रोधं मदं क्षुतं त्रीणि निष्ठीवनविजृम्भणे।
दर्शनं स्वस्य नीचानां वर्जयेज्जपकर्म्मणि॥
आचामेत् सम्भवे त्वेषां स्मरेद्वा मां त्वया सह।
ज्योतींषि च प्रपश्येद्वा कुर्याद्वा प्राणसंयमम्॥ इति॥
एवमुक्तविधानेन विलम्बत्वरितं विना।
उक्तसंख्याजपं कुर्य्यात् पुरश्चरणसिद्धये॥
देवतागुरुमन्त्राणामैक्यं सम्भावयन्धिया।
जपेदेकमनाः प्रातःकालान्मध्यन्दिनावधि॥
जपाङ्गानां दशांशेन विधेयः सिद्धिमिच्छता।
यत्संख्यायां समारब्धं तत्कर्त्तव्यमहर्निशम्॥
यदि न्यूनाधिकं कुर्य्याद् व्रतभ्रष्टो भवेन्नरः।
प्रजपेदुक्तसंख्यायाश्चतुर्गुणजपं कलौ॥ इति॥
अन्यत्रापि—कृते जपस्तु कल्पोक्तस्त्रेतायां द्विगुणो जपः।
द्वापरे त्रिगुणः प्रोक्तश्चतुर्गुणजपः कलौ॥ इति॥
मन्त्रतन्त्रप्रकाशे नारायणाष्टाक्षरे—
जपेन्निरन्तरं विद्वानष्टलक्षाण्यतन्द्रितः।
मन्त्रसिद्धिरियं प्रोक्ता युगे त्वाद्ये मनीषिभिः॥
द्वितीये द्विगुणा तस्मात्तृतीये त्रिगुणा तु सा।
कलौ चतुर्गुणा प्रोक्ता मुनिभिर्नारदादिभिः॥ इति॥
संख्यापूर्त्तौ निजैर्द्रव्यैर्जपसंख्यादशांशतः।
यथोक्तकुण्डे जुहुयाद्यथाविधि समाहितः॥
अथवा प्रत्यहं जप्त्वा जुहुयात्तद्दशांशतः।
ततो होमदशांशं तु जले सम्पूज्य देवताम्॥
तर्पयामीति मन्त्रान्ते प्रोक्त्वाऽद्भिर्मूर्ध्नि तर्पयेत्।
स्वाभिषेकाघमर्षौ च सूर्य्यार्घ्यं जलपानकम्॥
प्रणामं मन्त्रतः कुर्यात् पूर्वपूर्वदशांशतः।
तदन्ते महतीं पूजां कुर्याद् ब्राह्मणभोजनम्॥

गुरुं सन्तोषयेदेवं मन्त्राः सिध्यन्ति मन्त्रिणः ।
इत्थं पुरश्चरणतः प्रसन्ना देवता भवेत् ॥
दशाङ्गोपासनं भक्त्या पुरश्चरणमुच्यते ।
जपो होमस्तर्पणं च पूजा ब्राह्मणभोजनम् ॥
पूर्वपूर्वदशांशेन कुर्यात्पञ्चाङ्गसंयुतम् ।
यद्यदङ्गं विहीयेत तत्संख्याद्विगुणो जपः ॥
कर्त्तव्यश्चाऽङ्गसिद्ध्यर्थं तदशक्तेन भक्तितः । इति ॥

मन्त्रतन्त्रप्रकाशेऽपि—

असम्भवे तु होमस्य होमात् स्याद् द्विगुणो जपः । इति ॥

अन्यत्रापि—होमकर्मण्यशक्तानां विप्राणां द्विगुणो जपः ।
इतरेषां तु वर्णानां त्रिगुणादिः समीरितः ॥ इति ॥
एकमङ्गं विहीयेत ततो नेष्टमवाप्नुयात् ।
अङ्गहीनं भवेद्यद्यत्तत्तन्नेष्टार्थसाधकम् ॥
सर्वथा भोजयेद्विप्रान् कृतसाङ्गत्वसिद्धये ।
विप्राराधनमात्रेण व्यङ्गं साङ्गं भवेत् सदा ॥
न्यूनातिरिक्तकर्माणि न फलन्ति मनोरथान् ।
तान्येव पूर्णतां यान्ति समस्तानि कृतानि च ॥
अतो यत्नेन विदुषो भोजयेत् सर्वकर्मसु ।
यानि यान्यपि कर्माणि हीयन्ते द्विजभोजनैः ।
निरर्थकानि तानि स्युर्बीजान्यूषरगाणि च ॥ इति ॥

कुलप्रकाशतन्त्रेऽपि—

संसारे दुःखभूयिष्ठे यदीच्छेत् सिद्धिमात्मनः ।
पञ्चाङ्गोपासनेनैव मन्त्रजापी सुखं व्रजेत् ॥
पूजा त्रैकालिकी नित्यं जपस्तर्पणमेव च ।
होमो ब्राह्मणभुक्तिश्च पुरश्चरणमुच्यते ॥
यद्यदङ्गं विहीयेत तत्संख्याद्विगुणं जपम् ।
कुर्वीत त्रिचतुःपञ्चसंख्यया साधकः प्रिये ॥
कुर्वीत साङ्गसिद्ध्यर्थं तदशक्तेन भक्तितः ।
एकमङ्गं विहीयेत मन्त्रान्नेष्टमवाप्नुयात् ॥
अन्नैश्चतुर्विधैर्देवि पदार्थैः षड्रसान्वितैः ।

सुभोजितेषु विप्रेषु सर्वं हि सफलं भवेत् ॥
सम्यक् सिद्धैकमन्त्रस्य पञ्चाङ्गोपासनेन हि ।
सर्वे मन्त्राश्च सिध्यन्ति तत्प्रभावात् कुलेश्वरि ॥ इति ॥

अन्यत्र विशेष:—

अशक्तानां होमे निगमरसनागेन्द्रगुणितो
जप: कार्य्यश्चेति द्विजनृपविशामाहुरपरे ।
स होमश्चेदेषां सम इह जपो होमरहितो
य उक्तो वर्णानां स खलु विहितस्तच्चलट्टशाम् ॥
यं वर्णमाश्रितो य: शूद्र: स च तन्नतभ्रुवां विहितम् ।
विदधीत जपं विधिवच्छ्रद्धावान् भक्तिभारनम्रतनु: ॥ इति ॥
अथवाऽन्यप्रकारेण पुरश्चरणमुच्यते ।
ग्रहणेऽर्कस्य चेन्दोर्वा शुचि: पूर्वमुपोषित: ॥
नद्यां समुद्रगामिन्यां नाभिमात्रेऽम्भसि स्थित: ।
ग्रहणादि तु मोक्षान्तं जपेन्मन्त्रं समाहित: ॥
अनन्तरं तद्दशांशक्रमाद्धोमादिकं चरेत् ।
तदन्ते मन्त्रसिद्ध्यर्थं गुरुं सम्पूज्य तोषयेत् ॥
ततश्च मन्त्रसिद्धि: स्याद् देवता च प्रसीदति ।
अथवा देवतारूपं गुरुं भक्त्या प्रतोषयेत् ॥
पुरश्चरणहीनोऽपि मन्त्र: सिद्धेन्न संशय: ।
एवं साधितमन्त्रस्तु काम्यकर्माण्यथाचरेत् ॥ इति ॥

अन्यत्रापि—उपदेशस्य सामर्थ्याच्छ्रीगुरोश्च प्रसादत: ।
मन्त्रप्रभावाद्भक्त्या च मन्त्रसिद्धि: प्रजायते ॥
सिद्धमन्त्राद् गुरोर्लब्ध्वा मन्त्रसिद्धिं च भावयेत् ।
पूर्वजन्मकृताभ्यासान् मन्त्र: शीघ्रेण सिद्धिद: ॥ इति ॥

अन्यच्च तु—त्रिकालं गन्धपुष्पाद्यैर्योऽर्च्यते देवता निशि ।
पुरश्चरणकृत्येन विनैवाऽसौ प्रसीदति ॥ इति ॥

तथा वैशम्पायनसंहितायाम्—

पुरश्चरणसम्पन्नो मन्त्रो हि फलदायक: ।
किं होमै: किं जपैश्चैव किं मन्त्रन्यासविस्तरै: ॥
रहस्यानां च मन्त्राणां यदि न स्यात् पुरस्क्रिया ।

पुरस्क्रिया तु मन्त्राणां प्रधानं बीजमुच्यते ॥
व्याधिग्रस्तो यथा देही सर्वकर्मसु न क्षमः ।
पुरश्चरणहीनोऽयं तथा मन्त्रोऽपि कीर्त्तितः ॥
येषां जपे च होमे च संख्या नोक्ता मनीषिभिः ।
तेषामष्टसहस्राणि संख्योक्ता जपहोमयोः ॥
यस्मिंश्च निगदेनैव मन्त्रे संख्याऽभिधीयते ।
तत्र सर्वञ्च मन्त्राणां संख्यावृद्धिर्युगक्रमात् ॥
कल्पोक्ता च कृते संख्या त्रेतायां द्विगुणा भवेत् ।
द्वापरे त्रिगुणा प्रोक्ता कलौ संख्या चतुर्गुणा ॥
अनुक्ते तु हविर्द्रव्ये तिलाज्यं हविरुच्यते ।
शाकं मूलं फलं भैक्ष्यं हविष्यं सक्तवोऽथवा ॥
अथवा क्षीरमात्रं स्यात् पुरश्चर्त्तुश्च वृत्तये ।
न सेवेत स्त्रियं मांसं मधु वा मन्त्रसाधकः ॥
एतानि सेवमानस्य न सिध्यति पुरस्क्रिया ।
स्त्रियं शूद्रं न भाषेत पुरश्चरणकृन्नरः ॥
जपं च प्रातरारभ्य कुर्यान् मध्यन्दिनावधि ।
असत्यं नाभिभाषेत नेन्द्रियाणि प्रलोभयेत् ॥
नैरन्तर्यविधिः प्रोक्तो न दिनं व्यतिलङ्घयेत् ।
दिवसातिक्रमात् पुंसो मन्त्रसिद्धिर्भवेन् न हि ॥
शक्तिहीनश्च यो मन्त्रो न सिध्यति कदाचन ।
यावत्संख्यं जपेदह्नि पूर्वस्मिंस्तावदेव तु ॥
दिनान्तरेऽपि प्रजपेदन्यथा सिद्धिरोधकृत् ।
शिवस्य सन्निधाने च सूर्याग्न्योश्च गुरोरपि ॥
दीपस्य ज्वलितस्यापि जपकर्म प्रशस्यते ।
शयनं कुशशय्यायां विन्यसेच्छुचिवस्त्रधृक् ॥
तद्वासः क्षालयेन् नित्यमन्यथा विघ्नभाग्भवेत् ।
स्नानं त्रिषवणं प्रोक्तमशक्त्या द्विः सकृत्तु वा ॥
अस्नातस्य फलं नास्ति न चाऽतर्पयतः पितॄन् ।
नाऽप्यतर्पयतो देवान् नाऽसत्यमपि जल्पतः ॥
नैकवासा जपेन् मन्त्रं बहुवस्त्रावृतोऽपि वा ।

विपर्य्यासं न कुर्य्याच्च कदाचिदपि मोहत: ॥
उपर्य्यधो बहिर्वस्त्रे पुरश्चरणकृद्बुध: ।
विनियोगविधाने तु भवेदनियम: क्वचित् ॥
पुरश्चरणकार्य्येषु वर्जयेत्तं प्रयत्नत: ।
कृत्वा मन्त्रजपं मन्त्री पुरस्काराय संयत: ॥
दशांशं जुहुयादग्नौ यथोक्तविधिना बुध: ।
यद्वा जपचतुर्थांशं स्वाहान्तं मन्त्रमुच्चरन् ॥
ततो होमदशांशं तु स्वाहान्तं तर्पयेज्जलै: ।
तर्पणस्य दशांशेन नमोऽन्तं मन्त्रमुद्धरेत् ॥
अभिषिञ्चेत् स्वमूर्द्धानं जलै: कुम्भाख्यमुद्रया ।
एवंविधविधानेन कृतमन्त्रपुरस्क्रिय: ॥
विनियोगसमारम्भं यथायथमथाचरेत् । इति ।

गोपालमन्त्रे विशेषस्तर्पणे तत्रैवोक्त:—

इह गोपालमन्त्राणां तर्पणं होमसंख्यया ।
समं ज्ञेयं तु सर्व्वेषामित्यागमविदो विदु: ॥ इति ॥

अन्यत्रापि—तर्पयेत्तावदन्येषां मनूनां हुतसंख्यया ।
तर्पणं विहितं नित्यम् । इति ॥

अथारब्धपुरश्चरणमध्ये सूतकादिकं चेन् निपतति तथापि सङ्कल्पितस्य पुरश्चरणस्य समाप्तिरेव कर्त्तव्या । तथाच विष्णु:—

व्रतयज्ञविवाहेषु श्राद्धे होमेऽर्च्चने जपे ।
प्रारब्धे सूतकं न स्यादनारब्धे तु सूतकम् ॥ इति ।

सूतकमित्युभयं प्रारम्भश्च तत्रैवोक्त:—

प्रारम्भो वरणं यज्ञे सङ्कल्पो व्रतजापयो: ।
नान्दीमुखं विवाहादौ श्राद्धे पाकपरिक्रिया ॥ इति ॥

मन्त्रतन्त्रप्रकाशे पुरश्चरणे सर्व्वनियमानुक्त्वा—

शक्तश्चेत्सर्व्वमेवैतदशक्त: शक्तितो जपेत् ।
न दोषो मानसे जाप्ये सर्व्वदेशेऽपि सर्व्वदा ॥
जपनिष्ठो द्विज: श्रेष्ठ: सर्व्वयज्ञफलं लभेत् ।
सर्व्वेषामेव यज्ञानां जपयज्ञ: प्रशस्यते ॥
अहिंसया हि भूतानां जायतेऽसौ महाफल: ।

यज्ञानां जपयज्ञोऽहमित्याह भगवान् हरिः ॥
जपेनैव तु संसिध्येद् ब्राह्मणो नात्र संशयः ।
कुर्यादन्यन्न वा कुर्यान् मैत्रो ब्राह्मण उच्यते ॥
इत्याहुर्मुनयः शान्ता जपसिद्धा अकिञ्चनाः । इति ।

पद्मनाभीयेऽपि—यावन्तः कर्मयज्ञाः स्युः प्रदीप्तानि तपांसि च ।
सर्वे ते जपयज्ञस्य कलां नार्हन्ति षोड़शीम् ॥
जपेन देवता नित्यं स्तूयमाना प्रसीदति ।
प्रसन्ना विपुलान् भोगान् दद्यान् मुक्तिं च शाश्वतीम् ॥ इति ॥

भृगुसंहितायापि—
ये पाकयज्ञाश्चत्वारो विधियज्ञसमन्विताः ।
सर्वे ते जपयज्ञस्य कलां नार्हन्ति षोड़शीम् ॥ इति ॥

नारायणीये तु— जपाशक्तस्य सर्वतः ।
मूलमन्त्राद्दशांशं स्यादङ्गादीनां जपादिकम् ।
जपात् सशक्तिर्मन्त्रः स्यात्कामदा मन्त्रदेवता ॥ इति ॥

जपलक्षणमुक्तं वायवीयसंहितायाम्—
जपः स्यादक्षरावृत्तिः स उच्चोपांशुमानसः ।
य उच्चनीचस्वरितैः शब्दैः स्पष्टपदाक्षरैः ॥
मन्त्रमुच्चारयेद्वाचा जपयज्ञः स वाचिकः ।
शनैरुच्चारयेन् मन्त्रमीषदोष्ठौ प्रचालयेत् ॥
किञ्चिच्छ्रवणयोग्यः स्यादुपांशुः स जपः स्मृतः ।
धिया यदक्षरश्रेणीं वर्णस्वरपदात्मिकाम् ॥
उच्चरेदर्थसंस्मृत्या स उक्तो मानसो जपः ।
उच्चैर्जपो विशिष्टः स्याद्यज्ञादेर्दशभिर्गुणैः ॥
उपांशुः स्याच्छतगुणः सहस्रो मानसः स्मृतः । इति ।

भृगुसंहितायामपि—
विधियज्ञाज्जपयज्ञो विशिष्टो दशभिर्गुणैः ।
उपांशुः स्याच्छतगुणः सहस्रो मानसः स्मृतः ॥ इति ।

अन्यत्र तु—न कम्पयेच्छिरो ग्रीवां जिह्वामोष्ठं न चालयेत् ।
मनसा चिन्तितं बीजं दन्तघातं न कारयेत् ॥ इति ॥

आचार्या अपि—नातिद्रुतं नातिविलम्बितं च । इति ।

रक्तोत्पलैस्त्रिमध्वक्तैः सहस्रं जुहुयान्नवैः ।
नित्यं मासाद्भवेदिष्टं वत्सराद्धनधान्यवान् ॥ ५५
रक्तैस्त्रिमधुरोपेतैः पद्मैर्भानुसहस्रकम् ।
जुहुयान्महतीं लक्ष्मीमायुर्वश्यमवाप्नुयात् ॥ ५६

मन्त्रतत्त्वप्रकाशे तु विशेषः—

अपि चान्यं प्रवक्ष्यामि मन्त्रसिद्धिकरं परम् ।
मन्त्रसाधकयोरैक्यं दुर्लभं भुवि मानवैः ॥
उक्तं साङ्कर्षणे तन्त्रे शिवेनाऽखिलवेदिना ।
आनन्दाख्ये पञ्चरात्रे शुक्राय कवये पुरा ॥
संस्कृतं पूजितं मन्त्रं दत्त्वा शिष्याय देशिकः ।
कुर्यादथ तयोरैक्यं शास्त्रदृष्टेन वर्त्मना ॥
मन्त्रं विदर्भयित्वा तु नामवर्णैर्यथाक्रमम् ।
आद्यन्ते सकलं नाम ततः प्रणवमालिखेत् ॥
स्वराः पत्रेषु संलेख्या ध्यायेत्तानमृतात्मकान् ।
भूर्जे रोचनगन्धाद्यैः पद्ममध्ये सुशोभने ॥
मृदा पवित्रयाऽऽवेष्ट्य तत् पुनः सिक्थकेन च ।
निक्षिपेन्मधुरे तत् तु मृन्मये लघुभाजने ॥
क्षीरपूर्णे नवे कुम्भे तत् क्षिपेल्लघुभाजनम् ।
धारयेद् देशिकः कुम्भमग्निकुण्डसमीपतः ॥
मन्त्रसाधकयोरैक्यसिद्ध्यर्थं जुहुयात्ततः ।
मूलमन्त्रेण मन्त्रज्ञः सहस्रं शतमेव वा ॥
कुम्भे सम्पातयेच्चैव मधुराणां त्रयं शुभम् ।
निधाय निक्षिपेत् कुम्भं शनैस्तं महदम्भसि ॥
मन्त्रसाधकयोरैक्यं भवेदेव फलप्रदम् ।
एतद्यो न विजानाति नासौ देशिक उच्यते ॥
रहस्यं कथितं चैतन् न वदेद्यस्य कस्य चित् ।
उत्तमाय तु शिष्याय प्रियपुत्राय वा वदेत् ॥ इति ॥ ५४ ॥

रक्तोत्पलै रक्तकुवलयैः । नवैरपर्युषितैः । रक्तैः पद्मैः कोकनदैः ॥ ५५ ॥

॥ ५६ ॥

लाजांस्त्रिमधुरोपेतान् प्रातःकालेषु जुह्वतः।
कन्यासिद्धिर्भवेत्पश्चात् कन्यायाः सद्वरो भवेत् ॥ ५७

दूर्वाः पयोघृताभ्यक्ता दशोत्तरशतं सुधीः।
अन्वहं जुहुयात्सम्यग्दीर्घमायुरवाप्नुयात् ॥ ५८

तस्य रोगाः प्रणश्यन्ति कृत्याद्रोहादिभिः सह।
सपञ्चगव्यं जुहुयादपामार्गस्य मञ्जरीम् ॥ ५९

नित्यं सहस्रमानेन सप्ताहं विजितेन्द्रियः।
होमोऽयं सर्वथा भूतकृत्यारोगान् प्रणाशयेत् ॥ ६०

सतिलै राज्यपामार्गहविराज्यैर्यथाक्रमम्।
द्विसहस्रं प्रजुहुयात् क्षुद्ररोगग्रहान् जयेत् ॥ ६१

पयोऽक्तैरमृताखण्डैस्त्रिसहस्रं चतुर्दिनम्।
अनेन विहितो होमो ग्रहज्वरविनाशनः ॥ ६२

नृसिंहशक्तिबीजे द्वे शूले तारगते लिखेत्।
तत्र ग्रहार्त्तं संस्थाप्य जपेन्मन्त्रं षडक्षरम्।
आविश्य सद्यस्तं मुञ्चेद् ग्रहः क्रन्दन् भयाकुलः ॥ ६३

आलिख्याऽग्निपुरद्वयं तदुदरे शक्तिं ससाध्यां लिखेत्
षट्कोणेषु षडक्षराण्यथ मनोः किञ्जल्कसंस्थान् स्वरान्।
पत्रेष्वष्टसु मन्त्रराजविहितान्वर्णान् क्रमाद्विदश:
काद्यर्णैः पुनरावृत्तं क्षितिपुरे कोणेषु चिन्तामणिम् ॥ ६४

अमृता गुडूची। तारगते शूले इति प्रणवस्यादौ यच्छूलाकारं तत्र। जपेन्मन्त्र-मिति तदुपर्युपवेशितं ग्रहार्त्तं स्पृशन्नित्यर्थः ॥ ५७॥५८॥५९॥६०॥६१॥६२॥६३॥

यन्त्रमाह आलिख्येति। अग्निपुरद्वयं परस्परव्यतिभिन्नम्। मनोः षडक्षर-नृसिंहमन्त्रस्य। चिन्तामणिं नारसिंहमिति सामानाधिकरण्यम्। तेन नृसिं-स्यैकाक्षरं भूर्जपत्रके लिखितमिदं यन्त्रं हरेदिति सम्बन्धः।

तदुक्तं नृसिंहकल्पे—

षट्कोणबीजेन विशिष्टकर्णिकं शक्त्यर्णयुक्मूलचतुष्कलाष्टकम्।
वृतं जनन्या जगतीगृहास्रके यन्त्रं सचिन्तामणिकं विचिन्तयेत् ॥

नारसिंहमिदं यन्त्रं लिखितं भूर्जपत्रके ।
विधृतं शिरसा शीर्षरोगभूतज्वरान् हरेत् ॥ ६५

बहुनाऽत्र किमुक्तेन मन्त्रैरेतैरुदीरितैः ।
समो नास्ति मनुः कश्चिच्छापानुग्रहकारकः ॥ ६६

तारो भृगुर्वियद्भूयस्तदाद्यं वह्निदीर्घयुक् ।
पावकः कवचास्त्रान्तो मनुः सप्ताक्षरः स्मृतः ॥ ६७

अहिर्बुध्न्यो मुनिः प्रोक्तश्छन्दोऽनुष्टुबुदाहृतम् ।
देवता मुनिभिः प्रोक्ता चक्ररूपो हरिः स्वयम् ॥ ६८

आचक्राय हृदाख्यातं विचक्राय शिरः स्मृतम् ।
सुचक्राय शिखा प्रोक्ता धीचक्राय तनुच्छदम् ॥ ६९

संचक्राय स्मृतं नेत्रं ज्वालाचक्राय तत्परम् ।
षड़ङ्गमन्त्राः प्रत्येकं द्विठान्ता जातिसंयुताः ॥ ७०

ऐन्द्रीचक्रेण बध्नामि नमश्चक्राय ठद्वयम् ।
मन्त्रेणाऽनेन कुर्वीत दिशां प्रागादि बन्धनम् ॥ ७१

त्रैलोक्यान्ते रक्षयुगं हुं फट् स्वाहा ध्रुवादिकः ।
अग्निप्राकारमन्त्रोऽयं रक्षार्थं पुनरात्मनः ॥ ७२

आं ह्रीं च्रौं क्रों च हुं फट् च शक्तिमन्त्रः कलाष्टकम् ।
अक्षां युग्मानि चिन्तार्णो नृसिंहैकाक्षरो मनुः ॥ इति ॥ ६४॥६५॥६६ ॥

वाराहयन्त्रे सुदर्शनमन्त्रस्योद्दिष्टत्वात्तमाह तार इति। तारः प्रणवः। भृगुः स। वियत् हः। तदाद्यं सः। वह्नौ रेफः। दीर्घ आकारः तद्युक् तेन स्रा। पावको रेफः। कवचं च हुं। अस्त्रं फट्। सं बीजम्। हुं शक्तिः। तत् परमस्त्रम्। द्विठान्ताः स्वाहान्ताः ॥ ६७॥६८॥६९॥७० ॥

प्रागादिदिशामित्यनेन ऐन्द्रीचक्रेण बध्नामीत्यस्मिन् मन्त्रे ऐन्द्रीपदस्थाने आग्नेयीत्यादीनां पदानामूहः कार्य इत्युक्तं भवति। एवं दशस्वपि दिशासु। तदुक्तम्—ऐन्द्रीं समारभ्य दिशस्त्वधस्तादन्तं समुक्त्वा क्रमशो दशानाम्। चक्रेण बध्नामि नमस्तथोक्त्वा चक्राय शीर्षं च दिशां प्रबन्धः॥ इति ॥ ७१ ॥

त्रैलोक्यान्त इत्यत्र मन्त्रे त्रैलोक्यपदं द्वितीयान्तं ज्ञेयम्। रक्षेति क्रिया श्रवणात्।

प्राकारं तेन कुर्वीत मन्त्रेण मनुवित्तमः ।
सितरक्ताञ्जनप्रख्यं तारं मूर्धनि विन्यसेत् ॥ ७३

अन्यानग्निनिभान्वर्णान् भ्रुवोर्मध्ये मुखे हृदि ।
गुह्यजानुपदद्वन्द्वसन्धिषु क्रमशो न्यसेत् ॥ ७४

कल्पान्तार्कप्रकाशं त्रिभुवनमखिलं तेजसा पूरयन्तं
रक्ताक्षं पिङ्गकेशं रिपुकुलभयदं भीमदंष्ट्राट्टहासम् ।
चक्रं शङ्खं गदाब्जे पृथुतरमुषलं चापपाशाङ्कुशान् स्वैः
बिभ्राणं दोर्भिराद्यं मनसि मुररिपुं भावयेच्चक्रसंज्ञम् ॥ ७५

अर्कलक्षं जपेन्मन्त्रं जुहुयात्तत्सहस्रकम् ।
तिलैः ससर्षपैः पद्मैर्बिल्वैर्दुग्धौदनैः क्रमात् ॥ ७६

विष्णोः सम्पूजयेत्पीठे मूर्त्तिं मूलेन कल्पयेत् ।
अङ्गानि पूर्वमभ्यर्च्य चक्राद्यस्त्राणि तद्बहिः ॥ ७७

तदुक्तम्-- त्रैलोक्यं रक्षरक्षेति हुं फट्स्वाहेति चोदितः ।
तारादिकोऽयं मन्त्रः स्यादग्निप्राकारसंज्ञकः ॥ इति ॥ ७२ ॥

कुर्वीतेति । मनसा अग्निप्राकारं चिन्तयन् आत्मनः प्रदक्षिणं परिभ्रमदुदक्षिपेदिति परमगुरवः । उक्तञ्च—

आत्मनः परितो वह्निप्राकारं त्राणनाय च ।
भूतप्रेतपिशाचेभ्यो विधाय तदनन्तरम् ॥
अद्भिः पुष्पाक्षतैश्चैव वह्निबीजास्त्रमन्त्रितैः ।
प्रक्षिपेत् परितो मन्त्री भयविघ्ननिवृत्तये ॥ इति ।

सितेति । अकारोकारमकाराणां क्रमेण ध्यानम् । पदद्वन्द्वसन्धिषु अन्त्यन्यासः ॥ ७३॥७४ ॥

कल्पान्तेति । चापं सशरं ज्ञेयम् । तदुक्तम्—

दोर्भिश्चक्रदरौ गदाब्जकुलिशांश्चास्त्रं च पाशाङ्कुशौ ॥ इति ।

अतएव पूजायां सशरं धनुरिति वक्ष्यति । आयुधध्यानं दक्षाद्यूर्ध्वाभ्याम् तदधराधराभ्यामन्य इति । अत्र ध्यानानन्तरं चक्रमुद्रां प्रदर्शयेत् ॥ ७५ ॥

अर्कलक्षं द्वादशलक्षम् । क्रमात् तत्सहस्रं द्वादशसहस्रं न तु प्रत्येकं तिलैरिति प्रत्येकं चतुर्विंशतिशतानि । विष्णोः पीठे नारायणाष्टाक्षरो

चक्रं शङ्खं गदां पद्मं मुषलं सशरं धनुः।
पाशाङ्कुशौ दलाग्रेषु लक्ष्म्याद्याः पूजयेत्ततः॥ ७८
लक्ष्मीं सरस्वतीं पश्चाद्रतिं प्रीतिं ततः परम्।
कीर्त्तिकान्ती तुष्टिपुष्टी सर्वा एताः स्मृता द्विशः॥ ७९
पीतरक्तसितश्यामा इन्द्राद्यस्त्वाग्नि तद्बहिः।
इति सिद्धे मनौ प्रोक्तप्रयोगान् कर्त्तुमर्हति॥ ८०
आत्मनो वा परार्थं वा दृष्टादृष्टफलप्रदान्।
दूर्वाहोमो विधातव्यो दीर्घमायुरभीप्सता॥ ८१
श्रीकामो जुहुयात्पद्मैः फुल्लैराज्यपरिप्लुतैः।
मेधाकामेन होतव्यं प्रसूनैर्ब्रह्मवृक्षजैः॥ ८२
दिनत्रयं यो जुहोति गुलिकाः पुरुनिर्मिताः।
अष्टोत्तरसहस्रेण स जयेन्निखिलापदः॥ ८३
गव्येनाज्येन गोसिद्ध्यै जुहुयाद्दिवसत्रयम्।
उदुम्बरसमिद्धोमः पुत्रदायी भवेन्नृणाम्॥ ८४
प्रलयाग्निसमं चक्रं यस्य मूर्धनि चिन्तयेत्।
सप्ताहाज्ज्वरमूर्च्छार्त्तो मण्डलान्मृतिमेति सः॥ ८५

अभ्यर्च्येति केसरेष्विति शेषः। तद्बहिरिति पत्रमध्ये। सशरं धनुरित्येकम्। दलाग्रेष्विति उत्तरेण सम्बध्यते। लक्ष्म्याद्या इत्युत्तरपटलोक्तबीजाद्याः। द्विश इति। आद्ये द्वे पीते। रतिप्रीतौ रक्ते। उपान्त्ये सिते। अन्त्ये श्यामे। प्रयोगान् कर्त्तुमर्हतीत्यनेनैतदुक्तं भवति। ॐ सुदर्शनाय विद्महे चक्रराजाय धीमहि तन्नश्चक्रः प्रचोदयात्। अस्य प्रयोगेषु मूलमन्त्रदशांशजप इति। केचिन् महाचक्राय धीमहीति पठन्ति। अपेक्षितार्थद्योतनिकायां तु नमश्चक्राय विद्महे सहस्रज्वालाय धीमहि तन्नो निवारितः प्रचोदयादिति गायत्री पठिता। पक्षत्रयमपि साम्प्रदायिकमेव। यथागुरूपदेशं च निर्णयः। दीर्घमायुरिति मृत्युञ्जयादित्वम्॥ ७६॥७७॥७८॥७९॥८०॥८१॥

श्रीकाम इति श्रीबीजादित्वम्। मेधाकामेनेति वाग्भवादित्वं ज्ञेयम्। जुहोतीति। त्रिदिनमिति। चतुर्दिनं वा।
"जुहुयात्त्रिदिनं गुग्गुलगुलिकासहस्रकं चाष्टकं च मन्त्रितमः त्रिदिनं चतुर्दिनं वा"

अकारादिस्वरावीतं याहियाहिपदावृतम् ।
सकारं चिन्तयेच्छत्रोर्मूर्धन्युच्चाटमावहेत् ॥ ८६

अनेन विधिना शत्रुर्मण्डलान्मृत्युभाग्भवेत् ।
शरच्चन्द्रनिभं सार्णं सुधाधाराभिवर्षिणम् ॥ ८७

स्मरेन्मूर्धनि यस्याऽसौ स जीवेद्विगतामयः ।
आत्मानं चक्रनाभिस्थं ध्यात्वा मन्त्रममुं जपेत् ॥ ८८

एकोऽपि रणभूमिस्थो जयेत् प्रत्यर्थिनो बहून् ।
अपामार्गस्य समिधो जुहुयादयुतावधि ॥ ८९

रक्षोभूतपिशाचारिपीड़ा तस्य न जायते ।
निर्गुण्डीसर्जकनकश्वेतकिंशुकसम्भवैः ॥ ९०

समिद्वरैः कृतो होमः क्षुद्ररोगग्रहापहः ।
अपामार्गस्य समिधः सर्पिर्मध्ये शृतश्चरुः ॥ ९१

साज्यमेतानि जुहुयादष्टोत्तरशतं पृथक् ।
साधकाय पुनर्दद्याच्चरुं सम्पातसाधितम् ॥ ९२

अभिचारकृता द्रोहास्तस्य नश्यन्ति सर्वथा ।
अपामार्गस्य समिधः पञ्चगव्यपरिप्लुताः ॥ ९३

इत्युक्तः । पुरुर्गुग्गुलः । निखिलापद इति । नृसिंहबीजादित्वम् । मूर्च्छार्त्तो भवेदिति शेषः ॥ ८२॥८३॥८४॥८५ ॥

अकारादीति । अकारादीनां वायुबीजयोगो ज्ञेयः । तेन यंयामित्यादि उच्चाटमावहेदिति दशाहत इति ज्ञेयम् । तदुक्तमाचार्य्यैः—

दशाहतोऽसौ प्रतिबाध्यते रिपुः । इति ॥ ८६ ॥

अनेन विधिनेत्यनेन प्रयोगान्तरमपि तादृशं सूचितम् । यदाहुराचार्य्याः—

सान्तं वायसवर्णं शत्रोः शिरसि स्मरेच्च सप्ताहम् ।
उच्चाटयति चिप्रं मारयते वा धियोऽस्य नैशित्यात् ॥ इति ॥

शरच्चन्द्रनिभमित्यनेन सितं वं वामित्यादिवीतमिति ज्ञेयम् । सार्णं सकाराक्षरं जपेदिति । सह नमो स्वार नारा हुं फट् पणेति पादत्रयान्तम् ॐ इति चतुः-पादान्तगीतामन्त्रादित्वं ज्ञेयम् ॥ ८७॥८८॥८९ ॥

अपामार्गस्येति । फट्स्थाने वषट्कारो ज्ञेयः । सर्जः शालः । कनको

जुहुयादयुतं मन्त्री दिशासु बलिमाहरेत् ।
दध्योदनेन मनुना क्षुद्ररोगादिशान्तये ॥ ९४

क्षीरवृक्षसमित्क्षीरहविराज्यैः पृथक् पृथक् ।
चतुःसहस्रं होतव्यं शान्तिः स्यात्सर्वतोमुखी ॥ ९५

दक्षिणोत्तरगं मन्त्री चक्रयुग्मं समालिखेत् ।
वेदादि विलिखेन्मध्ये मन्त्रवर्णान् षड़स्रिषु ॥ ९६

मध्यं पीतं कोणषट्कं रक्तं श्यामलमन्तरम् ।
नेमिं श्वेतां लसद्वह्निशिखाभिरुपशोभिताम् ॥ ९७

पार्थिवं मण्डलं बाह्ये कुर्यादेवं यथाविधि ।
रक्ततोयेन सम्पूर्णं कुम्भं सौम्ये प्रविन्यसेत् ॥ ९८

आवाह्य पूजयेत्तस्मिंश्चक्रात्मानं जनार्दनम् ।
दक्षिणे मण्डले कुर्याद्धोमकर्म विधानवित् ॥ ९९

धत्तूरः । क्षुद्राः स्तम्भाद्याः षड्रोगाः प्रसिद्धाः । ग्रहाः अष्टादश महाग्रहाः सप्त व्यन्तराः । पृथगिति प्रत्येकम् । चरुं दद्यादिति होमचरुशेषं मन्त्रजप्तञ्च । सम्पातसाधितमिति प्रतिद्रव्यसम्पातसाधितम् ।

हुत्वा संपातितं शेषं तज्जप्तं प्राशयेज्ज्वरी । इति नारायणीये उक्तेः ।

सर्वथेत्यनेन तद्भस्मानुलेपः ।

क्षुद्रग्रहामयध्वंसि तद्भूत्या चानुलेपनम् । इति तत्रैवोक्तेः ।

मनुना वक्ष्यमाणबलिमन्त्रेण ॥ ८८॥८०॥८१॥८२॥८३॥८४ ॥

क्षीरेति सप्तद्रव्यैः । पृथक् पृथगिति प्रत्येकम् ॥ ८५ ॥

दक्षिणोत्तरगमित्यारभ्य न संशय इत्यन्तमेकः प्रयोगः । चक्रयुग्ममिति । षडारं परिधिनेमिसहितम् । मन्त्रवर्णानिति सुदर्शनमन्त्रवर्णान् । अन्तरमिति षडारसन्धयः । नेमिमिति चक्रपरिधिरेखाम् । वह्निशिखाभिरिति । अग्निज्वालाकारैव वक्ररेखा कार्या इत्यर्थः । तदुक्तम्—

विरचितशिखिरेखाकुलम् । इति ॥ ८६॥८७ ॥

पार्थिवमिति । कृष्णवर्णं । तदुक्तं नारायणीये—

बहिः कृष्णवर्णरेखा च पार्थिवी । इति ।

कुर्यादेवं यथाविधीत्यनेनैतत् पञ्चम्यादि पूर्णान्ततिथिषु कर्त्तव्यमिति सूचितम् ।

क्रमात् सर्पिरपामार्गैस्तन्दुलैः सर्षपैस्तिलैः ।
पायसैर्गव्यसर्पिर्भ्यां षड्विंशत्यधिकं शतम् ॥ १००
जुहुयादेधिते वह्नौ प्रतिद्रव्यं विधानवित् ।
सम्पातयेत् कुम्भतोये पूजिते सौम्यमण्डले ॥ १०१
प्रस्थार्धं चरुणा पिण्डं कृत्वा तस्मिन्विनिक्षिपेत् ।
बाह्यं बलिप्रदानार्थं तदर्धमवशेषयेत् ॥ १०२
स्नातं विशुद्धवस्त्राद्यैः साध्यमानीय तं पुनः ।
दक्षिणे स्थापयेन्मन्त्री कुम्भाग्निभ्यामनन्तरम् ॥ १०३

तदुक्तम्—पूर्णासु माङ्गल्यविवाहयात्रासपौष्टिकशान्तिकर्म कार्यम्। इति ।
तथा—हस्तादि पञ्चनक्षत्रे रेवत्याश्विनमुत्तरम् ।
श्रविष्ठा रोहिणी पुष्या शान्तिकर्मसु पूजितम् ॥ इति ॥
रक्ततोयेनेति लाक्षादिरसेन रक्ततोयं कृत्वेत्यर्थः। सौम्ये उत्तरदिक्स्थचक्र इत्यर्थः। तस्मिन्निति कुम्भे। दक्षिणे मण्डले दक्षिणदिक्स्थचक्रे। विधानविदित्यनेन सपदां हसन्तिकां संस्थाप्य तत्राग्निं प्रतिष्ठाप्य होमकर्म कुर्य्यादिति सूचितम् ॥ ९८॥९९ ॥

अपामार्गैरपामार्गसमिद्भिः। उक्तं च नारायणीये "साज्यापामार्गसमिधौ" इति। गव्यं पञ्चगव्यम्। "सकलैर्गव्यैः" इत्युक्तेः। प्रतिद्रव्यमित्यष्टोत्तरसहस्रं मिलित्वा भवति। तदुक्तं नारायणीये "सहस्राष्टकसंख्यया" इति। घृतस्य वारद्वयमुक्तिः क्रमार्था। विधानवित् संपातयेदित्यनेनाष्टद्रव्यहोमेऽपि संपात इति सूचितम्। प्रतिद्रव्यमिति काकाक्षिगोलकन्यायेनोभयत्र सम्बध्यते। तदुक्तम्—
हुत्वा तद्धुतशिष्टमत्र विधिवत् क्षिप्त्वा प्रतिद्रव्यकम् । इति ।
नारायणीयेपि—हुतशेषं क्षिपेत् कुम्भे प्रतिद्रव्यं विधानवित् । इति ।
विधानविदित्यनेन समिधादि होमे आहुत्यन्ते कलशे हस्तमात्रस्पर्शा एव संपाता इति सूचितम्। पूजिते सौम्यमण्डले इति व्यधिकरणे सप्तम्यौ ।

तस्मिन्निति कुम्भमुखे। विनिक्षिपेदिति वषडन्तमूलान्वितसुदर्शनगायत्र्या। सा पूर्वोक्ताऽनुसन्धेया। तदर्धशेषं होमार्थकृतपायसार्धम्। दक्षिण इति चक्रे। तत्रत्यां हसन्तीमन्यत्र संस्थाप्येत्यर्थः। मन्त्रीत्यनेन सह नमो इति स्वार नारा इति हुं फडिति पादत्रयान्तेन ओमिति चतुर्थपादान्तेन गीतामन्त्रेण विशिष्टं साध्यस्य सकलीकरणं सूचितम् ॥ १००॥१०१॥१०२॥१०३ ॥

नीराज्य तौ नयेद्वाह्ये यामादष्टमराशिके ।
स्थापयेत्तौ यथापूर्वं सपरिस्तरणौ क्रमात् ॥ १०४
हुत्वा वह्नौ यथापूर्वं शिष्टान्नेन बलिं हरेत् ।
मनुना वक्ष्यमाणेन दशदिक्षु यथाविधि ॥ १०५
सहृद्विष्णुगणेभ्योऽन्ते सर्वशान्तिकरे पुनः ।
भ्यो बलिं प्रतिगृह्णन्तु शान्तये हृदयं ततः ॥ १०६
ब्राह्मणान् भोजयेत् सम्यङ्मधुरोत्तरमादरात् ।
गुरवे दक्षिणां दद्याद्वस्त्रभूषणसंयुताम् ॥ १०७
हन्यादयं विधिः पुंसां कृत्यारोगग्रहज्वरान् ।
रक्षःपिशाचमार्यादिक्लेशान् शीघ्रं न संशयः ॥ १०८
विधाय पञ्जरं मन्त्री फलकैः क्षीरशाखिनाम् ।

नीराज्येति । नीराजनं गीतामन्त्रेण । एकदैव कुम्भाग्निभ्यां नीराजनं यत् तत् पुरुषान्तरसाहाय्येनेति ज्ञेयम् । ताविति कुम्भाग्नी अष्टमराशिके स्थापयेदिति । राशिस्थानान्युक्तानि कादिमते—

प्राच्यां मेषवृषौ वह्नौ मिथुनं दक्षिणे तथा ।
कुलीरसिंहमथ तन्नैर्ऋत्यां कन्यका स्थिता ॥
तुलाकोटी पश्चिमतो धनुर्वायौ तु संस्थितम् ।
नक्रकुम्भावुत्तरतो मीनमैशे तु संस्थितम् ॥ इति ॥

एतद्राशिस्थानं ज्ञात्वा साध्यस्य योऽष्टमराशिस्तत्र स्थापयेदित्यर्थः । यथापूर्वमिति । तद्दक्षिणभागेऽग्निं स्थापयेत् । तदुक्तम्—

अग्न्यादिकमपि सर्वं क्षिपेदथ घटस्य पश्चिमे भागे । इति ॥ १०४ ॥

यथापूर्वमित्यष्टभिर्द्रव्यैः उक्तप्रमाणेन च । शिष्टान्नेनेति हुतशिष्टान्नेन । तदुक्तं नारायणीये—दद्यादनेन मन्त्रेण हुतशेषान्धसा बलिम् । इति । आचार्या अपि—हुतशेषान्नेन बलिम् । इति । यथाविधीति । लोकपालबलिरपि सूचितः ॥ १०५ ॥

बलिमन्त्रमाह सहृदिति । हृन्नमःपदम् । हृदयं नमःपदम् एतदन्तो मन्त्रः । अस्य प्रणवशक्त्यादित्वं ज्ञेयम् । मारी कृत्याविशेषः । आदिशब्देनेत्यादि-कापदादि ॥ १०६॥१०७॥१०८ ॥

क्षीरशाखिनामिति पलाशस्याप्युपलक्षणम् । तदुक्तं नारायणीये—

पञ्चगव्येन संपूर्य तस्मिन् साध्यं निवेशयेत् ॥ १०९

धौतवस्त्रं विशुद्धाङ्गं स्पृष्ट्वा सम्यग्जपेन्मनुम् ।
पूर्वादिदिक्षु संस्थाप्य वह्निं ब्राह्मणसत्तमैः ॥ ११०

कारयेत्पूर्वसन्दिष्टैर्द्रव्यैर्होमं विधानवित् ।
तोषयेद्दक्षिणाभिस्तान् यजमानः स्वशक्तितः ॥ १११

गुरुं च धनधान्याद्यैर्नत्वा सम्प्रीणयेत्तदा ।
सर्वरोगहरः प्रोक्तः कृत्याद्रोहादिनाशनः ॥ ११२

अपमृत्युहरः पुंसां विधिरेषः प्रकीर्त्तितः ।
पञ्चगव्यैः कषायैर्वा क्षीरभूरुहसम्भवैः ॥ ११३

पूरितैः कलशैर्जप्तैः कृतसम्पातसंयुतैः ।
अभिषिञ्चेद् ग्रहाविष्टमभिचारातुरं नरम् ॥ ११४

सुस्थो भवति शीघ्रेण विधानेनाऽमुना नरः ।
भानुवारेऽभिषेकस्य विधानेन सुसाधितैः ॥ ११५

सलिलैः स्नापयेन्नारीं सुखप्रसवकाङ्क्षिणीम् ।
सप्तवाराभिषेकेण सर्वे नश्यन्त्युपद्रवाः ॥ ११६

फलकैः कल्पिते पात्रे पलाशक्षीरशाखिनाम् । इति ।

आचार्याश्च—पालाशैर्वा स्तनजद्रुमजैर्वा पञ्जरे कृते फलकैः । इति ॥

अनेन क्षीरद्रुमेष्वपि विकल्पो ज्ञेयः । सम्यक् जपेदिति चतुर्दिक्षु क्रियमाणहोम समाप्तिपर्यन्तमित्युक्तम् । पूर्वसन्दिष्टैः घृतादिभिरष्टद्रव्यैः । विधानविदित्यने प्रतिद्रव्यं षड्विंशत्यधिकशतं होम इत्युक्तम् । पञ्चगव्यैः पूरितैरिति व्यधिकर तृतीये । कलशैरिति नवभिः । सम्पातेन होमाक्षेपः । होमोऽपि पूर्वोक्ताष्ट द्रव्यैः पूर्वोक्तसंख्यः । अमुना विधानेन नरः शीघ्रेण सुस्थो भवतीति सम्बन्धः तद्विधानप्रकारो यथा । पूर्वोक्तं नवनाभं मण्डलं कृत्वा पूर्ववत् कलशान्नव संस्था उक्तद्रव्यैरापूर्य मध्ये मन्त्रोक्तदेवतां संपूज्य परितोऽष्टकलशेषु आयुधाष्टकं संपू कार्यानुरूपं होमं कृत्वा तत्सम्पातयुक्तैर्घटैरभिषिञ्चेदिति । पञ्चकलशपक्षे पद्म मण्डलं कृत्वा दिक्षु चक्रगदामुशलपाशा अर्चनीयाः । शेषं पूर्ववत् । अभिषेकस्य विधानेनेति । एककलशस्थापनप्रकारेण उक्तरूपेण चेत्यर्थः । सुसाधितैरित्यनेन पूर्ववद्धोमः सम्पातश्च । सप्तसु वारेषु भानुवारेषु योऽभिषेकस्तेन ॥ १०९—११६

पञ्चगव्ये शृतं सर्पिर्मन्त्रितं मनुनाऽमुना ।
गर्भिणीनां ग्रहार्त्तानां सेवितं तच्छुभावहम् ॥ ११७
उच्चस्थानगते शुक्रे मनुना साधुसाधिता ।
त्रिलोहीमुद्रिका हन्यात् क्षुद्रभूतग्रहान् ज्वरान् ॥ ११८
तद्वर्णसंख्यया सूत्रे ग्रन्थीन् कृत्वा जपादिभिः ।
साधितं कल्पयेद्धस्ते कण्ठे वा दुःखशान्तये ॥ ११९
पञ्चगव्यं जपेत् स्पृष्ट्वा मन्त्रं दशशतावधि ।
न्यस्तं तत् पद्मपत्रादौ पत्रे वा ब्रह्मवृक्षजे ॥ १२०
फले बिल्वस्य वा मन्त्री गृहे स्वस्य परस्य च ।
निखनेत् सर्वरक्षा स्याद्वर्धते सर्वसम्पदः ॥ १२१
पलाशक्षीरवृक्षाणां त्वचो मलयजं पुरम् ।
कुङ्कुमं यामिनीं कुष्ठं बिल्वापामार्गसर्षपान् ॥ १२२

पञ्चगव्य इति । "अकल्कोऽपि भवेत् स्नेहो यः साध्यः केवले द्रवे" इति परिभाषणात् कल्कं विनैव तद्घृतं साध्यम् । तत्र

पञ्चप्रभृति यत्र स्युर्द्रव्याणि स्नेहसंविधौ । तत्र क्षीरसमान्याहुः । इत्युक्तेः । घृतसमान्येव पञ्चगव्यानि दत्त्वा घृतं पचेत् । क्षीरदध्यारनालैः वचनात् प्राप्तमपि जलं न देयम् । गोमूत्रस्य सत्त्वादिति ॥ ११७ ॥

शुक्रे उच्चस्थानगते मीनगते । साधुसाधितेति षष्ठोक्तरीत्या ॥ ११८ ॥

तद्वर्णसंख्यया मन्त्रवर्णसंख्यया । इदमुभयत्र सम्बध्यते । तेन सप्त सूत्राणि कृत्वा तत्र सप्त ग्रन्थयो देयाः । अस्य प्रयोगस्य विशेषो नारायणीये—

हुनेद्‌ गव्याक्तापामार्गसमिदाज्यं चरुं घृतम् ।
परिस्तीर्णसितातास्रसूत्रसन्धिस्थितान् घटान् ॥
क्षीरवृक्षक्वाथपूर्णान् होमकालेऽभिमन्त्रयेत् ।
तत्संख्यपातैः स्नापयेत् गव्यशेषपुरःसरम् ॥
कल्पयेत्तस्य हस्तादौ तत् सूत्रं ग्रन्थितं जपात् । इति ।

जपादिभिरित्यादिशब्देन पूजासम्पातौ हस्ते कर्णे चेति । पुमान् दक्षिणे स्त्री वाम इति ज्ञेयम् ॥ ११९ ॥

पद्मपत्रादावित्यादिशब्देन ब्रह्मपत्रादिपात्र इत्यादि । मन्त्री नरः स्वस्य परस्य वा गृहे निखनेदिति सम्बन्धः । पुरं गुग्गुलम् । यामिनी हरिद्रा । कुष्ठं कूडम् ।

तिलदूर्वायवान् देवीं तुलसीयुगलं कुशम्।
लक्ष्मीं गोरोचनां पद्मं वचां गोमयसंयुताम्॥ १२३
विष्णुक्रान्तामर्कयुतां जपन्मन्त्रं विनिक्षिपेत्।
पञ्चगव्येन सम्पूर्णे पात्रे तत् संस्कृतेऽनले॥ १२४
संस्थाप्य क्वाथयेत् सम्यग्यावद्भस्म भविष्यति।
तदादाय जपेद् भूयः प्रयुतं देवता धिया॥ १२५
लिपेत्सर्वाङ्गमेतेन किञ्चिच्छिरसि निक्षिपेत्।
कृत्याद्रोहग्रहोन्मादव्याधिदुःखनिवारणम्॥ १२६
सर्वशत्रुप्रशमनं सर्वपापहरं परम्।
शुभदं वश्यदं पुंसां समस्तापन्निवारणम्॥ १२७
गर्भिणीबालरुग्णानां विशेषेण प्रशस्यते।
अस्मात्परतरा रक्षा नास्ति लोके प्रकीर्त्तिता॥ १२८
मुस्ता शुण्ठी निशा वह्निरेला यष्टिर्वचा वृषा।
पाठा विडङ्गं मञ्जिष्ठा द्राक्षा दार्वी सरोहिणी॥ १२९
फलत्रयं च तैः कल्कैः पञ्चगव्येषु सर्पिषाम्।
प्रस्थं पचेद्यथान्यायं मन्त्रेणाऽनेन साधितम्॥ १३०
कान्तिदं सुतदं स्त्रीणां भूतप्रेतभयापहम्।
गर्भरक्षाकरं शुद्धं पञ्चगव्यघृतं विदुः॥ १३१

बिल्वेति बिल्वपञ्चाङ्गम्। देवी सहदेवी। पद्मेति। पद्मपञ्चाङ्गम्। पद्मदलादिकमित्यस्य व्याख्याने अपेक्षितार्थद्योतनिकायां बिल्वपञ्चाङ्गं पद्मपञ्चाङ्गमित्युक्तम्। अर्केति अर्कत्वक्। तदिति पात्रम्। सम्यक् क्वाथयेदिति। मन्त्रं जपन्नित्युक्तम्। प्रयुतमिति दशलक्षम्। क्वचिदयुतमिति पाठः॥ १२०॥१२१॥ ॥ १२२॥१२३॥१२४॥१२५॥१२६॥१२७॥१२८॥

मुस्तेति। मुस्ता मोच्छ्र [मुथा]। निशा हरिद्रा। वह्निश्चित्रकः। यष्टिः यष्टिमधु। वृषा आटरूषः। वासक इति यावत्। दार्वी दारुहरिद्रा। रोहिणी कटकी। फलत्रयं हरितकीबिभीतकामलकानि। यथान्यायं वैद्यकशास्त्रोक्तप्रकारेण। तत्र सर्पिःप्रमाणमुक्तमेव। कल्कश्च स्नेहपादिकमित्युक्तत्वात् कुडवमात्रं कल्को ग्राह्यः। पञ्चप्रभृतीति वचनात् प्रत्येकं पञ्चगव्यानि स्नेहसमानि। आज्यावशेषमुत्तार्य शीतलं कृत्वाऽनेन मन्त्रेण साधितं संजप्तम्॥ १२९॥१३०॥१३१॥

टान्तान् सप्त लिखेन्मध्ये षट्सु कोणेषु तेष्वथ ।

मन्त्रवर्णान् लिखेदेतच्चक्रमापन्निवारणम् ॥ १३२

षट्कोणमध्ये विलिखेत् ससाध्यं तारं षडस्रिष्ववशिष्टवर्णान् ।

पद्मानि तत्सन्धिषु यन्त्रमेतत्करोति रक्षां विधिवत् प्रजप्तम् ॥ १३३

तारं लिखेत् ठान्तगतं ससाध्यं कोणेषु शिष्टं मनुवर्णषट्कम् ।

पद्मानि सन्धिष्वथ षोडशारं सषोडशार्णं वसुधापुरस्थम् ॥ १३४

जपित्वा कृतसम्पातं गर्भिणीनां हितं परम् ।

अभिचारग्रहोन्मादान् यन्त्रमेतद्विनाशयेत् ॥ १३५

यन्त्रमाह टान्तानिति । मध्यादिषट्कोणेषु सप्त ठकारान् विलिख्य तेषु ठकारेषु क्रमेण मन्त्राक्षराणि लिखेत् । मध्ये साध्यसाधककर्मलिखनं च ज्ञेयम् । आपदिति श्वासज्वरौ । "चक्रं श्वासज्वरापहम्" इति नारायणीय उक्तेः ॥ १३२ ॥

यन्त्रान्तरमाह षडिति । षडस्रिष्वित्यग्न्यादि । विधिवदित्यनेनाऽष्टोत्तरसहस्रं जप उक्तः । रक्षां करोति तत्र स्थापितमिति शेषः । तदुक्तम्—

मध्ये तारं तदनु च मनुं वर्णशः कोणषट्के
बाह्ये चाऽब्जं लिखतु कनके ताम्रके वाऽथ रौप्ये ॥
पाषाणे वा विधिवदभिजप्याऽथ संस्थापितं तत्
चक्रं चोरग्रहरिपुभयध्वंसि रक्षाकरं च ॥ इति ॥ १३३ ॥

यन्त्रान्तरमाह तारमिति । ठान्तगतमिति तारविशेषणम् । षोडशारमिति ।

षोडशाङ्कं समे वृत्ते पञ्चमे पञ्चमे लिखेत् ।
रेखा अङ्के षोडशाद्यं षोडशारमिदं मतम् ॥

इति षोडशारलेखनप्रकारः । षोडशार्णं वक्ष्यमाणषोडशाक्षरं चक्रमन्त्रम् । अन्येषां षोडशाक्षरशब्देन षोडशदलं तदुपरि च वृत्तं तदुपरि पार्थिवमण्डलम् । मन्त्रश्च ॐ नमो भगवते वासुदेवाय हुं फट् स्वाहा । तदुक्तं नारायणीये—

सांख्यादिन्दोर्बहिः कोणषट्के मन्त्राक्षरान् लिखेत् ।
सन्धिष्वब्जाद्बहिर्वृत्तात्पत्रषोडशके मनुम् ।
पुनर्वृत्तं च भूगेहे लिखेदेतद्यथाविधि ॥ इति ।

क्वचित् षोडशार्णं तत्संख्यपत्रे इति पाठः । जपित्वेत्यतो हुत्वेति शेषः ॥१३४॥१३५॥

मध्ये तारं ससाध्यं मनुमथ विलिखेत् षट्सु कोणेषु सन्धि-
ष्वङ्गान्यन्ते कलानां युगयुगविलसत्केशराष्टार्णपत्रम् ।
किञ्जल्कान् कादिवर्णैर्द्विवसुदललसत्षोडशार्णं स्वनाम्ना
हक्षाभ्यां त्रिःप्रवीतं लिखतु परिवृतं तत् त्रिपाशाङ्कुशाभ्याम् ॥ १३६

तारं नमो भगवते महासुदर्शनाय च ।
वर्मास्त्रान्तश्चक्रमन्त्रः षोडशाक्षर ईरितः ॥ १३७

चक्रयन्त्रमिदं प्रोक्तं सर्वभीतिनिवारणम् ।
क्षुद्रापमृत्युशमनं राज्ञां विजयवर्धनम् ॥ १३८

यन्त्रान्तरमाह मध्ये इति । मनुं तारव्यतिरिक्तचक्रमन्त्रम् । अन्ते षट्कोणबाह्ये । कलानां स्वराणाम् । अष्टार्णो नारायणाष्टाक्षरः । द्विवसुदलं षोडशदलम् । स्वनाम्ना साध्यनाम्ना सह हक्षाभ्यां त्रिःप्रवीतं हक्षयोर्मध्ये साध्यनामेत्यर्थः । तत् त्रिपाशाङ्कुशाभ्यामित्यावृत्तित्रयम् । यस्तु त्रिःप्रवीतमित्यावृत्तित्रयं कथमावृत्तित्रयमित्यपेक्षायां स्वनाम्ना हक्षाभ्यामेका द्वितीया पाशेन तृतीयाऽङ्कुशेन । द्वितीयं त्रिःपदं सत्त्वरजस्तमोरूपतया आवृत्तिध्यानमिति व्याख्यानात् । स नमस्य एव । केचन तार पाशाङ्कुशाभ्यामिति पाठं पठित्वा योजयन्ति । त्रिःप्रवीतं तत्रैका हक्षाभ्यां स्वनाम्ना अपरा तारेण तृतीया पाशाङ्कुशाभ्यामिति । अयमेव पक्षः साम्प्रदायिकः । केचन द्वितीयत्रिशब्दस्यैव अकारोकारमकारात्मकत्वात् प्रणव एवार्थ इति व्याचक्षते । द्विवचनमावृत्त्यपेक्षया । तदुक्तम्—

त्रिवीतं व्योमान्त्यार्णं स्वनाम्ना विरचितगुणपाशाङ्कुशं चक्रयन्त्रम् । इति ।

एतद्व्याख्याने पद्मपादाचार्याः । गुणः प्रणवः । केवलहक्षाभ्यामावृत्तित्रयम् । अपरायामावृत्तौ तारमुक्त्वा साध्यनाम्नोऽक्षरद्वयमुच्चार्य पुनः पाशमुच्चार्य साध्यनाम्नोऽक्षरद्वयमुच्चार्य पुनरङ्कुशबीजमुच्चार्य पुनः साध्यनाम्नोऽक्षरद्वयमुच्चारयेत् । एवंरूपैर्वर्णैर्वेष्टयेदित्याहुः । पाशाङ्कुशवेष्टितमित्यस्य व्याख्याने अपेक्षितार्थदीपनिकायां पाशेन त्रिवारं अङ्कुशेनापि त्रिवारमित्युक्तम् ॥ १३६ ॥

षोडशाक्षरं मन्त्रमुद्धरति तारमिति । अयमपि स्वतन्त्रो मन्त्रः । अस्यर्ष्यादि सर्वं पूर्वमन्त्रोक्तम् । अथास्य तन्त्रान्तरस्थं यन्त्रमुच्यते—

षट्कोणं चक्रमालिख्य तस्यारेषु सुदर्शनम् ।
अष्टारं पङ्कजं बाह्ये दलेष्वष्टाक्षरं परम् ॥

रेखा विलिख्याऽष्ट शिरांसि तासामाबध्य बाह्ये श्रुतिशः क्रमेण।
स्थानेहृषीकेशमनु विभज्य पादान् लिखेत् कोष्ठचतुष्टयस्थान्॥ १३९
अष्टाक्षरार्णैः प्रविदर्भितांस्तान् कोष्ठद्वये चक्रमनुं यथावत्।
मध्यस्थकोष्ठे विलिखेत्स्वसाध्यं स्यात्सप्तकोष्ठाह्वययन्त्रमेतत्॥ १४०
स्थाने हृषीकेश तव प्रकीर्त्या जगत् प्रहृष्यत्यनुरज्यते च।
रक्षांसि भीतानि दिशो द्रवन्ति सर्वे नमस्यन्ति च सिद्धसङ्घाः॥ १४१

तद्बाह्ये द्वादशारं स्याल्लिखेच्च द्वादशाक्षरम्।
षोड़शारं ततः पद्मं मूलमन्त्रं समालिखेत्॥
कामबीजेन परितो वेष्टयेद्यन्त्रमुत्तमम्।
महासुदर्शनं बाह्ये विलिखेद्देशिकोत्तमः॥
तारं नमो भगवते महासुदर्शनाय च।
महाचक्राय च महाज्वालङे दीप्तरूपङे॥
सर्वतो रक्षयुग्मं च महाबलसङे द्विठः।
मध्ये साध्यं समालिख्य प्रणवस्योदरे मुने॥
सर्वसिद्धिप्रदं यन्त्रमिति देवोऽब्रवीत् स्वयम्। इति॥ १३७॥

सप्तकोष्ठयन्त्रमाह रेखा इति। पूर्वापरायता रेखा लिखेत्। तासां शिरांसि बाह्ये क्रमेण श्रुतिश आबध्येति सम्बन्धः। प्रथमादिरेखाग्रं स्वतुर्याग्रेण मेलयेत्। तेन हरीतकीवद्भवतीति केचित्। पद्मपादाचार्यप्रभृतिभिः श्रुतिशस्त्रिश इति व्याख्यातम्। तेषां मते प्रथमादिरेखाग्रं स्वस्वतृतीयादिरेखाग्रेण सह मेलये-दित्यर्थः। अन्ये तु पूज्यपादा एवं व्याचक्षते। प्रथमरेखाग्रं स्वतुर्यरेखाग्रेणाबध्य पुनस्तृतीयरेखाग्रात् षष्ठरेखाग्रमाबध्य पुनः पञ्चमरेखाग्रादष्टमरेखाग्रं बन्धयेत्। एवं द्वितीयपार्श्वेऽपि। तदा द्वितीयरेखा सप्तमी च केवलं मध्येऽवशिष्यते। ततो द्वितीयरेखायाः पूर्वाग्रमारभ्योत्तरतो नीत्वा तत्पश्चिमाग्रेण बन्धयेत्। एवं सप्तमरेखापूर्वाग्रमारभ्य दक्षिणतो नीत्वा तत्पश्चिमाग्रेण बन्धयेत्। एवं बाह्ये श्रुतिश्च सार्थका भवति। एवं मध्यकोष्ठत्रयमेकरेखाबद्धं च भवतीति। एवमेतद्यन्त्रलिखनं स्वगुरुसम्प्रदायानुसारेण बोद्धव्यमिति संक्षेपः। अष्टाक्षर प्रविदर्भितान् पादान् कोष्ठचतुष्टयस्थान् प्रथमद्वितीयषष्ठसप्तमस्थान् लिखेत्। विदर्भितलक्षणं त्रयोविंशे वक्ष्यते। कोष्ठद्वये तृतीयपञ्चमरूपे। यथावदिति

धारितं सप्तकोष्ठं तत् त्रायते महतो भयात् ।
दुःस्वप्नदुर्निमित्तादिशमनं कीर्त्तितं बुधैः ॥ १४२

इति श्रीशारदातिलके षोड़शः पटलः ।

ससाध्यम् । मध्यस्थकोष्ठे चतुर्थकोष्ठे । ससाध्यं चक्रमनुमित्यनुषज्यते । तदुक्तमाचार्यैः—कोष्ठत्रयलिखितसाध्य सुदर्शनं च । इति ॥ १३९॥१४०॥१४१ ॥

धारितमिति । धारणप्रकार उक्त आचार्यैः—

भूर्जे वा चौमपट्टे तनुमसृणतरे कर्पटे वाऽस्य यन्त्रं
मन्त्री सम्यग् लिखित्वा पुनरपि गुलिकीकृत्य लाचाभिवीतम् ॥
कृत्वा भस्मादिहोमप्रविहितघृतसम्पातपातात्तशक्ति
जप्तं सम्यक् प्रबध्यात्प्रतिशममुपयान्त्येव सर्वे विकाराः ॥ इति ॥

तन्मन्त्रमित्यर्थः । नपुंसकलिङ्गेऽपि मन्त्रशब्दस्य बहुषु स्थलेषु प्रयोगात् । तेनायमर्थः । गीतामन्त्रविदर्भितः साष्टाचरश्चक्रमन्त्रोऽपि जप्त एतत्फलद इति । तदुक्तमाचार्यैः—

स्थाने हृषीकेशविदर्भितं च साष्टाचरं चाप्यभिजप्तमेतत् ।
रचां ग्रहादेः सततं विधत्ते यन्त्रं सुक्लृप्तं च मनुत्रयेण ॥ इति ॥

स्थाने हृषीकेशेति मन्त्रस्य चतुर्भिश्चरणैः सर्वेण पञ्चाङ्गं कृत्वा

अग्निर्मूर्धा चक्षुषी चन्द्रसूर्यौ दिशः श्रोत्रे वाग्विवृत्तिश्च वेदाः ।
वायुः प्राणो हृदयं विश्वमस्य पद्भ्यां पृथिवी ह्येष सर्वभूतान्तरात्मा ॥

इति ध्यात्वा कर्णिकायां देवं पत्रेष्वङ्गानि तद्बहिर्लोकपालानर्चयेत् । दशलचजपः पुरश्चरणम् । दशांशं घृतेन होमः । सर्वपापचयसर्वशान्तिसर्वग्रहनिवारणसर्वरचोघ्नमिति फलम् ॥ १४२ ॥

इति श्रीशारदातिलकटीकायां सत्सम्प्रदायकृतव्याख्यायां
पदार्थादर्शाभिख्यायां षोड़शः पटलः ॥ ॐ ॥

सप्तदश: पटल: ।

अथ वक्ष्ये जगन्मूलं मन्त्रं श्रीपुरुषोत्तमम् ।
गोपितं वैष्णवे तन्त्रे भुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ॥ १

तारमाररमाबीजं नत्यन्ते पुरुषोत्तमम् ।
पुनरप्रतिरूपान्ते ततो लक्ष्मीनिवास च ॥ २

सकलान्ते जगत्पूर्वं क्षोभणेतिपदं पुन: ।
सर्वस्त्रीहृदयोपेतं विदारणपदं पुन: ॥ ३

तत: परं त्रिभुवनमदोन्मादकरं तत: ।
सुरासुरान्ते मनुजसुन्दरीजनशब्दत: ॥ ४

मनांसि तापयद्वन्द्वं दीपयद्वितयं पुन: ।
शोषयद्वितयं भूयो मारयद्वितयं पुन: ॥ ५

स्तम्भयद्वितयं पश्चान्मोहयद्वितयं पुन: ।
द्रावयद्वितयं पश्चादाकर्षययुगं तत: ॥ ६

वैष्णवतन्त्रगोपितत्वादन्ते स्मरणारूढत्वात् पुरुषोत्तमादिमन्त्रान् वक्तुमुपक्रमते
अथेति । उक्तं च मन्त्रतन्त्रप्रकाशे—

पुरुषोत्तमसंज्ञस्य विष्णोर्भेदचतुष्टयम् ।
त्रैलोक्यमोहनस्तेषां प्रथम: प्रकृतिर्मत: ॥
श्रीकरश्च हृषीकेश: कृष्णश्चात्र चतुर्थक: ।
श्रीधरो वा चतुर्थ: स्यात्प्रद्युम्नो वेति केचन ॥ इति ॥

मन्त्रदेवतयोरभेदेन पुरुषोत्तममित्युक्ति: । अतिरहस्यत्वाद् गोपितम् । अत
एवाऽऽचार्यै: गुप्तपटले उद्धार: कृत: । भुक्तिमुक्तीत्यनेन विनियोग उक्त: ॥ १ ॥

मन्त्रमुद्धरति तारेति । तारो देवीप्रणव: । ओङ्कारस्य सामान्येन
सर्वमन्त्रादित्वेनोक्ते: अत्रापि तथा सम्प्रदायाद्वा प्रणवादित्वम् । यद्वा तारश्च
तारश्चेत्येकशेषे तारौ पश्चाद्रमादिपदै: सह समास: । तत्र प्रथमतारपदेन प्रणव:
द्वितीयतारपदेन देवीप्रणव: । इदं व्याख्यानं पद्मपादाचार्याणां सम्मतम् । मार:
कामबीजम् । रमा श्रीबीजम् । नतिर्नम:पदम् । सर्वस्त्रीहृदयेति स्वरूपम् ।

समस्तपरमोपितसुभगेन च संयुतम्।
सर्वसौभाग्यशब्दान्ते करेतिपदसंयुतम्॥ ७
सर्वकामप्रदपदममुकं हनयुग्मकम्।
चक्रेण गदया पश्चात् खड्गेन तदनन्तरम्॥ ८
सर्वबाणैर्भिन्दयुगं पाशेनेतिपदं ततः।
कट्टद्वयान्तेऽङ्कुशेन ताडयद्वितयं पुनः॥ ९
कुरुशब्दद्वयमथो किं तिष्ठसि पदं पुनः।
तावद्यावत्पदस्याऽन्ते समीहितमनन्तरम्॥ १०
ततो मे सिद्धमाभाष्य भवत्यन्ते सवर्मं फट्।
नमोऽन्तोऽयं मनुः प्रोक्तो द्विशताक्षरसंयुतः॥ ११
जैमिनिर्मुनिराख्यातश्छन्दोऽस्याऽमितमीरितम्।
समस्तजगतामादिर्दैवता पुरुषोत्तमः॥ १२
पुरुषोत्तमशब्दान्ते वदेत् त्रिभुवनं ततः।
मदोन्मादकरान्ते हुं हृदयं सकलं ततः॥ १३
जगत्क्षोभणशब्दान्ते लक्ष्मीदयित हुं शिरः।
मन्मथोत्तमसंयुक्तमङ्गजे कामदायिनि॥ १४
हुं शिखा परमोपित सुभगाक्षरसंयुतम्।
सर्वसौभाग्यकर हुं कवचं परिकीर्त्तितम्॥ १५
ततः सुरासुरोपेतमनुजान्वितसुन्दरी।
ततः परस्ताद्धृदयविदारणपदं वदेत्॥ १६

अत्र क्वापि न सन्धिः। द्वितीयान्तानि सर्वाणि आभाष्येत्यस्य कर्माणि मन्त्रे [illegible] सम्बुद्धयः। समीहितं सिद्धमिति च मन्त्रेऽपि द्वितीयान्तम्। द्विशताक्षर इत्युक्ति[illegible] अमुकेति साध्यनामपरमित्येतत्केति केचन। अन्ये तु अमुकपदस्थाने दुरितादिप[illegible] प्रक्षेपाद् द्विशताक्षरसंयुत इत्युक्तेः अधिकाक्षरत्वमपि न दोषायेत्यूचुः।

केचिदेवमाहुः—शक्तिश्रीमारैभिः पुटितः स्मरणाच्च लोकमोहनकृत्। इति प्रणवो बीजं हुं शक्तिः॥ २॥ ३॥ ४॥ ५॥ ६॥ ७॥ ८॥ ९॥ १०॥ ११॥ १२ षडङ्गमन्त्रानुद्धरति पुरुषोत्तमेति। शिखामन्त्रे अङ्गजे इत्यस्य पूर्वेण सह सन्धि[illegible]

सर्वप्रहरणधर सर्वकामिक तत्परम्।
हनद्वयं च हृदयं बन्धनानि ततः परम्॥ १७
आकर्षयपदद्वन्द्वं महाबल हुमस्त्रकम्।
त्रिभुवनेश्वरपदं ततः सर्वजनान्ततः॥ १८
मनांसि हनयुग्मान्ते दारयद्वितयं च मे।
वशमानय हुं नेवं ताराद्याः फट् नमोऽन्तिकाः।
षड़ङ्गमन्त्राः सन्दिष्टा नेत्रान्तास्तन्त्रवेदिभिः॥ १९
त्रैलोक्यमोहनार्णान्ते हृषीकेशपदं पुनः।
पश्चादप्रतिरूपादि मन्मथानन्तरं वदेत्॥ २०
सर्वादि स्त्रीपदं पश्चाद्धृदयाकर्षणं ततः।
आगच्छाऽऽगच्छ मन्त्रोऽयं ताराद्यो नमसाऽन्वितः॥ २१
अनेन मनुना कृत्वा व्यापकं न्यस्य बाहुषु।
अष्टायुधानि मुद्राभिर्मन्त्रैः सार्धं विचिन्तयेत्॥ २२

तदुक्तम्—मन्मथवर्णानुक्त्वा तदनु वदेदुत्तमाङ्गजिवर्णान्। इति। अस्त्रमन्त्रे हृदयेतिद्वयमपि स्वरूपम्। ताराद्या इति। उक्ता नेत्रान्ताः षडङ्गमन्त्राः। ताराद्याः प्रणवाद्याः फट् नमोऽन्तिकाः सन्दिष्टा इति सम्बन्धः। तन्त्रवेदिभिरित्यनेनैतदुक्तं भवति। यदाहुः—

करयोर्व्यापकं मन्त्रं न्यस्याऽङ्गान्यङ्गुलीषु तलयोश्च।
न्यस्य बाणाननङ्गसहितान् व्यापकमन्त्रं ततो न्यसेद्वपुषि॥
मातृकया विन्यसेत् प्रत्यर्णं मारबीजसंपुटया।
न्यसेच्च मारमालामन्त्रार्णान् मातृकावदङ्गानि [दानाभि]॥
चत्वारिंशद्वर्णान् पश्चोदरसुहृद्गलास्यनासासु।
संव्यापयेच्च देहे त्रीनर्णान् सकृत् सकृत् समस्तेन॥
क्लीमातृकार्णपूर्वा मूर्त्तीर्न्यस्येच्च कामरतिपूर्वाः। इति।

व्यापकमन्त्रात् पूर्वं गरुडमुद्रया गरुडमन्त्रं हृदि न्यसेत्। यदाहुः—

ईरितरीत्या देहे पीठन्यासान्तिकं विधाय हृदि।
गरुडस्य मुद्रया तन्मन्त्रं न्यस्य न्यसेत् तु पीठमनुम्॥ इति॥

व्यापकमन्त्रे अप्रतिरूपेत्यस्य पूर्वेण सह सन्धिर्नाऽन्यस्येति। बाहुषु तत्तन्-

क्षीराम्भोनिधिमध्यस्थं निरन्तरसुरद्रुमम्।
उद्यदर्केन्दुकिरणाद्दूरीकृततमोभरम् ॥ २३
कालमेघसमालोकनृत्यद्बर्हिकदम्बकम्।
उत्फुल्लकुसुमामोदप्रहृष्यद्भृङ्गसंकुलम् ॥ २४
कूजत्कोकिलसंघेन वाचालितदिगन्तरम्।
नानाकुसुमसौरभ्यवाहिगन्धवहान्वितम् ॥ २५
कल्पवल्लीनिकुञ्जेषु क्रीड़त्खिद्वकदम्बकम्।
देवगन्धर्वकन्याभिर्गायन्तीभिरलङ्कृतम् ॥ २६
अनेकदीर्घिकायुक्तमुद्यानं महदद्भुतम्।
तस्य मध्ये मणिमये मण्डपे तोरणान्विते ॥ २७

मुद्राभिः तत्तन्मन्त्रैः सार्धमष्टायुधानि विन्यस्य चिन्तयेत् देवमिति शेषः। अष्टायुधानि ध्यानोक्तानि। न्यासक्रमोऽपि तत्रैव वक्ष्यते। मुद्रालक्षणानि तु। पूर्वोक्ता पाशमुद्रा ज्ञेया। अथवेयं पाशमुद्रा। यदाहुः—

तर्जन्यङ्गुष्ठकौ कृत्वा सक्तायौ कुञ्चिताः पराः।
पाशमुद्रा समाख्याता। इति।
वामस्य मध्यमाग्रं तु तर्जन्यग्रे नियोजयेत्।
अनामिकां कनिष्ठां च तस्याङ्गुष्ठेन पीड़येत् ॥
दर्शयेद्दक्षिणस्कन्धे धनुर्मुद्रेयमीरिता ॥ इति।

अथवेयं धनुर्मुद्रा ज्ञेया। यदाहुः—

बाहुमूलं स्पृशेत्तेन बाह्वग्रेणैव साधकः।
धनुर्मुद्रा यशःकीर्त्तिबलवीर्यविवर्धिनी ॥ इति ॥
कनिष्ठानामिके बद्धा स्वाङ्गुष्ठेनैव वामतः।
शिष्टाङ्गुली तु प्रसृते संश्लिष्टे खड्गमुद्रिका ॥ इति ॥

शङ्खमुशलचक्रगदाङ्कुशमुद्रा मया पूर्वमुक्ताः। एतदनन्तरं देहे श्रीवत्सकौस्तुभवनमाला यथास्थानं स्वमन्त्रमुद्राभिर्न्यसेत्। तदुक्तम्—

अथ भूषणानि विद्वान् विन्यसेन्निजतनौ यथास्थानम्। इति।

एतेषां मुद्राः प्रागुक्ताः। मन्त्रास्तु वक्ष्यन्ते ॥ १३-२२ ॥

क्षीरेत्यनेन पृथिव्यनन्तरं क्षीरसमुद्ररत्नद्वीपाद्भुतोद्यानमणिमण्डपकल्पत

ऋतुभिः षड्भिरनिशं सेवितस्य महीयसः ।
सुरद्रुमस्य मूलस्थे महासिंहासने शुभे ॥ २८
रक्तारविन्दमध्यस्थगरुड़ोपरि संस्थितम् ।
ध्यायेद्वल्लभया सार्धं जगन्नाथं जगन्मयम् ॥ २९

देवं श्रीपुरुषोत्तमं कमलया स्वाङ्कस्थया पङ्कजं
बिभ्रत्या परिरब्धमम्बुजरुचा तस्यां निबद्धेक्षणम् ।
ध्यायेच्चेतसि शङ्खपाशमुशलांश्चापेषुखड्गान् गदां
हस्तैरङ्कुशमुद्वहन्तमरुणं स्मेरारविन्दाननम् ॥ ३०

एवं ध्यात्वा श्रियः कान्तं मनुं लक्षचतुष्टयम् ।
जपेद्वशी विधायाऽथ कुण्डमर्धेन्दुसन्निभम् ॥ ३१

महासिंहासनगरुडान् पीठन्यासादौ योजयेदित्युक्तम् ॥ २३॥२४॥२५॥२६॥२७॥ ॥ २८॥२९ ॥

ध्यानमाह देवमिति । अम्बुजरुचेति पीतवर्णया । तत्र कमला द्विभुजा । वामे पद्मं दक्षेणालिङ्गनम् । तदुक्तम्—

साब्जवामकरां पीतां श्लिष्यन्तीं पाणिना पतिम् ॥ इति ।

अन्यत्रापि—वामकरस्थाम्बुजया प्रतप्तकनकाभयाऽतिसुन्दर्या । इति ।

आयुधध्यानं तु वामेषु ऊर्ध्वादि बाणशङ्खधनुर्गदाः दक्षेषु ऊर्ध्वादि अङ्कुशमुशल-खड्गचक्राणि । तदुक्तं मन्त्रतन्त्रप्रकाशे—

दक्षिणाधःकरे चक्रं चिन्तयेदर्कभास्वरम् ।
खड्गं तथोपरितने मुशलं च तदुत्तरे ॥
सव्योर्ध्वदक्षिणे हस्ते चिन्तयेद्रुचिराङ्कुशम् ।
वामोर्ध्वे चिन्तयेत् पाशं तदधः शङ्खमेव च ।
सशरं च धनुर्वामे गदां ध्यायेदधःकरे ॥ इति ।

पूर्वोक्तायुधन्यासो देहेऽनेन क्रमेण ज्ञेयः । अत्र ध्यानानन्तरमेता मुद्रा दर्शनीयाः ।

यदाहुः—श्रीवत्सकौस्तुभौ वनमालाख्या च मारबीजेन ।
ऊर्ध्वाङ्गुष्ठौ मुष्टी नियोजितौ मस्तके मिथः श्लिष्टौ ॥
त्रैलोक्यमोहनाख्या मुद्रा तां मूर्ध्नि योजयेत्तदनु । इति ॥ ३० ॥

वशीत्यनेनाचार्योक्ता पूर्वमेव सूचिता । यदाहुः—

जुहुयाद्वैष्णवे वह्नौ पद्मैर्जातिसमुद्भवैः।
पुष्पैर्यवैः क्रमात्पश्चाद् ब्राह्मणानपि भोजयेत्॥ ३२

अर्चयिष्यन् जगन्नाथं गायत्र्या परिशोधयेत्।
आत्मानं यागवस्तूनि यागभूमिं च देशिकः॥ ३३

त्रैलोक्यमोहनायेति विद्महे पदमीरयेत्।
स्मराय धीमहि पश्चात्तन्नो विष्णुः प्रचोदयात्॥ ३४

गायत्र्येषा समाख्याता वैष्णवी सर्वसिद्धिदा।
प्राक्प्रोक्ते वैष्णवे पीठे कल्पयेदासनं ततः॥ ३५

पक्षिराजाय ठद्वन्द्वमस्य मन्त्रः प्रकीर्त्तितः।
सङ्कल्पितायां मूलेन मूर्त्तौ देवमनन्यधीः॥ ३६

ध्यात्वा लक्षार्धसंख्यं जपतु मनुमिमं प्राप्तमन्त्राभिषेको
द्रव्यैरेभिश्च जुह्वद्भवति मनुवरस्याऽधिकारी क्रियासु॥
शतं दधिघृतं पयः पृथगथाऽयुतं साज्यहविषा
शृतेन पयसा हुनेद्रविमितं तथा साक्षततिलैः।
तथा दशदशोन्मितं त्रिमधुभिर्वरैश्चार्त्तवफलैः
पलाशसमिधां शतं समभितोषयेत् स्वगुरुवरम्॥ इति॥

जुहुयादिति। दशांशमिति शेषः। तदुक्तं "दशांशं वैष्णवे वह्नौ" इति। क्रमात् पश्चादित्यनेन तर्पणाद्युक्तम्॥ ३१॥३२॥

देशिक इत्यनेन कामाद्यर्चयेत्युक्तम्॥ ३३॥३४॥

सर्वसिद्धिदेति स्वातन्त्र्येण जपेत्। तदृष्यादिकं यथा—

संकर्षणो मुनिश्छन्दो गायत्रं पुरुषोत्तमः।
देवता मूर्ध्नि भालाक्षिदोःपत्सन्ध्यग्रकेषु च॥
अक्षराणि प्रविन्यस्य षड़ङ्गानि समाचरेत्।
पञ्चभिश्चत्रिभिश्चैव पञ्चभिश्च त्रिभिः पुनः॥
चतुर्भिश्च चतुर्भिश्च कुर्यादङ्गानि वर्णकैः।
द्विशताक्षरवच्चाऽस्याः पूजाद्यन्यत् समीरितम्॥ इति॥

प्राक्प्रोक्ते पञ्चदशोक्ते पीठे। अनेन विमलाद्याः शक्तीः पूजयेदित्यर्थः। पूजायन्त्रं तु मन्त्रतन्त्रप्रकाशोक्तम्। यथा—

आवाह्य मनुना विद्वान् व्यापकेन समर्चयेत्।
भृगुर्लान्तयुतः सेन्दुर्बीजं देव्याः प्रकीर्त्तितम्॥ ३७
कर्णिकायां यजेदादौ विधानेनाऽङ्गदेवताः।
दलेषु पूजयेत् पश्चाल्लक्ष्म्याद्या धृतचामराः॥ ३८
मुक्ताहारलसच्चारुपयोधरभरानताः।
जवाकुसुमसङ्काशा मदविभ्रममन्थराः॥ ३९
ङस्वत्रयक्लीबसर्गरहितस्वरशोभितम्।
देवीबीजं क्रमादासां मन्त्रमाहुर्मनीषिणः॥ ४०

लिखेदष्टदलं पद्मं चन्दनेन सुगन्धिना।
युगद्वारं सुशोभाढ्यं कामं तन्मध्यतो लिखेत्॥ इति।

अस्येत्यासनस्य॥ ३५॥ ३६॥

अवधानं विना आवाहनमेव कर्त्तुमशक्यमित्यनन्यधीरित्युक्तिः।

आवाह्येति। व्यापकेन मनुना देवमावाह्य कर्णिकायां समर्चयेदिति सम्बन्धः। व्यापकेनेति पूर्वोक्तेनैव व्यापकमन्त्रेण। विद्वानिति। षोड़शोपचारा व्यापकमन्त्रेणैवेत्युक्तम्। तदुक्तम्—आवाहनविसर्गान्तेषूक्तोऽयं पूर्वसूरिभिः। इति।

देवीबीजमुद्धरति भृगुरिति। भृगुः सः। लान्तयुतो वयुक्। सेन्दुः सबिन्दुः। इदं देव्या बीजम्। अनेनाऽङ्गपूजायाः पूर्वम् अङ्कस्थाया देव्याः पूजां कुर्यादिति शेषः। तदुक्तम्—

दक्षेतरोरौ कमलामथेष्ट्वा समर्चयेदावरणानि भूयः। इति।

अन्यत्रापि—वामोरौ संस्थितामिष्ट्वा श्रियमङ्गानि पूजयेत्। इति।

अत्र भूषणानि पूजयित्वाऽङ्गानि पूजयेत्। तदुक्तं नारायणीये—

श्रीवत्सकौस्तुभौ विद्वान् स्तनस्योपरि वक्षसि।
वनमालां गले चान्यत् पीतवस्त्रादि पूजयेत्॥ इति॥ ३६॥ ३७॥

विधानेनेति। केसरेष्वग्न्यादिचतुर्दिक्षु वर्मान्तानि सम्पूज्य विदिक्षु अस्त्रं पुरतो नेत्रमित्यर्थः। तदुक्तं मन्त्रतन्त्रप्रकाशे—

पूर्वादि दिक्षु चाऽभ्यर्चेद्धृदाद्यङ्गचतुष्टयम्।
कोणेष्वस्त्रं प्रपूज्याऽथ पुरतो नेत्रमर्चयेत्॥ इति॥

अन्यत्रापि—अङ्गानि वर्मावधिकानि दिक्षु विदिक्षु चास्त्रं पुरतश्च नेत्रम्। इति।

दलेषु दलमूलेषु। लक्ष्म्याद्या इति पूर्वमन्त्रोक्ताः। सर्गो विसर्गः। एभिरष्टभी

दलाग्रेषु यजेच्छङ्खं शार्ङ्गं चक्रमसिं गदाम् ।
अङ्कुशं मुशलं पाशमेतान्यस्त्राणि शार्ङ्गिणः ॥ ४१
स्वमुद्राभिः स्वमनुभिः कथ्यन्ते मनवः क्रमात् ।
आद्यो जलचरायाऽन्ते ठद्वयं मनुरीरितः ॥ ४२
शार्ङ्गाय सशरायाऽन्ते स्वाहान्तोऽनन्तरो मनुः ।
सुदर्शनमहाचक्रराजाऽन्ते स्याद्दहद्वयम् ॥ ४३
सर्वदुष्टभयं पश्चात् कुरु छिन्दिद्वयं पृथक् ।
विदारयपदद्वयं परमन्त्रान् ग्रस ग्रस ॥ ४४
भक्षयत्रासयद्वन्द्वं प्रत्येकं वर्म फट् द्वयम् ।
चक्राय नम इत्येष तृतीयो मन्त्र ईरितः ॥ ४५

रहिताः स्वराः। आ ई ऊ ए ऐ ओ औ अं एतद्युक्तं देवीबीजमासां मन्त्रमाहुरिति सम्बन्धः ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥

स्वमुद्राभिरिति। दलाग्रेषु शार्ङ्गिण एतान्यस्त्राणि स्वमुद्राभिः सह स्वमनुभिर्यजेदिति सम्बन्धः। तत्र मुद्रालक्षणं मयोक्तं प्राक्। आद्यः शङ्खमन्त्रः। जलचरायेति महाजलचरायेति ज्ञेयम्। अन्ते ठद्वयमिति च कवचास्त्रयोः पूर्वमुच्चारणं सूचितम्। मनुरीरित इत्यनेन पाञ्चजन्याय नम इत्यस्यान्ते प्रयोगः सूचितः। आचार्यैः प्रथमं चक्रमन्त्रोद्धारे महासुदर्शनायेति हुं फट् स्वाहेत्यन्तः सुदर्शनाय नम इत्युद्धृतम्। तदनन्तरं शङ्खादिमन्त्रा उद्धृताः। तत्र पद्मपादाचार्यैर्व्याख्यातं शङ्खादिमन्त्रेष्वपि महाशब्दः अन्ते च पाञ्चजन्याय नम इत्यादि प्रयोक्तव्यम् इति। मन्त्रतन्त्रप्रकाशे अपेक्षितार्थद्योतनिकायामपि एवमेव मन्त्रा उद्धृताः। मूलकारेणापि चक्रमन्त्रे चक्राय नम इति। कौमोदकीमन्त्रे च कौमोदकीपर इति वदता स्पष्टमेवोक्तम्। तेनायं मन्त्रः ॐ महाजलचराय हुं फट् स्वाहा पाञ्चजन्याय नमः[१। अन्ते महाशब्दान्ते शार्ङ्गाय सशराय। स्वाहान्त इत्यनेन हुं फट् स्वाहान्त इत्युक्तम्। अन्यथा स्वाहेत्येव वदेत्। तदुक्तम्—

धनुषः शार्ङ्गायाऽथ सशराय हुं फट् युग्मको मन्त्रः। इति।

आचार्यैरपि "हुं फट् स्वाहा मुशलस्य" इत्युद्धृत्य "शार्ङ्गाय सशराय च" इत्युक्तम्। तत्र चकारेण हुं फट स्वाहेत्यस्य समुच्चय इति। एवं तदग्रिमयोरपि खड्गाङ्कुशयोः तट्टीकाकारैर्व्याख्यातम्। मनुरित्यनेन शार्ङ्गाय नम इत्युक्तम्। अनन्तरः शार्ङ्गमन्त्रः। मन्त्रस्तु महाशार्ङ्गाय सशराय हुं फट् स्वाहा शार्ङ्गाय नमः[२

खड्गतीक्ष्णपदान्ते स्याच्छिन्दयुग्मं हुमादि च ।
चतुर्थोऽयं मनुः प्रोक्तः कौमोदकि महाबले ॥ ४६
सर्वासुरान्तकिपदं प्रसीदयुगवर्मफट् ।
स्वाहान्तोऽयं मनुः प्रोक्तः सद्भिः कौमोदकीपरः ॥ ४७
अङ्कुशान्ते कट्टयुगं षष्ठोऽयं मनुरीरितः ।
संवर्त्तकान्ते मुशल पोथयद्वितयं पुनः ॥ ४८

सुदर्शनेति । पृथगिति । कुरुकुरु छिन्दिछिन्दीति । प्रत्येकमिति । भक्षय भक्षय त्रासय त्रासयेति । अनयोर्मध्ये भूतानीत्यपि ज्ञेयम् । तदुक्तमाचार्यैः—भक्षयद्वयभूतानि त्रासयद्वयवर्मफट् । इति । अन्यत्रापि—भूतानि त्रासयद्वयम् । हुं फडिति द्वयं । ठद्वयं स्वाहेत्यर्थः । चक्रायेति सुदर्शनायेति ज्ञेयम् । तदुक्तम्—

स्वाहा सुदर्शनायेत्यथ नतिरिति चक्रमन्त्र उपदिष्टः । इति ।

तृतीय इति चक्रमन्त्रः । मन्त्रो यथा । सुदर्शन महाचक्रराज दह दह सर्वदुष्टभयं कुरु कुरु छिन्दि छिन्दि विदारय विदारय परमन्त्रान् ग्रस ग्रस भक्षय भक्षय भूतानि त्रासय त्रासय हुं फट् स्वाहा सुदर्शनाय नमः[३ ॥ ४१॥४२॥४३॥४४॥४५ ॥

खड्गेति । महाखड्गेति ज्ञेयम् । छिन्दिकट्टयुगं पृथगित्यपपाठः । बहुग्रन्थ-विरोधात् । अपेक्षितपदानुद्धाराच्च । तदुक्तमाचार्यैः—

खड्गतीक्ष्णान्ते छिन्दयुक् खड्गमन्त्रकः । इति ।

"खड्गतीक्ष्णछिन्दयुगं हुं फडाद्ययं मन्त्रः" इति

अपेक्षितार्थद्योतनिकायां मन्त्रतन्त्रप्रकाशेऽपि एतादृशस्योद्धृतत्वात् । तेनायं पाठः छिन्दयुग्मं हुमादि चेति । आदिशब्दात् फट् स्वाहेति च । खड्गाय नम इति । चतुर्थः खड्गमन्त्रः । मन्त्रो यथा । महाखड्ग तीक्ष्ण छिन्द छिन्द हुं फट् स्वाहा खड्गाय नमः[४ ।

कौमोदकीति महाकौमोदकीपरः । कौमोदक्यै नम इत्यन्तः । मन्त्रस्तु । महाकौमोदकि महाबले सर्वासुरान्तकि प्रसीद प्रसीद हुं फट् स्वाहा कौमोदक्यै नमः[५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥

अङ्कुशेति महाङ्कुशेति । अयमिति हुं फट् स्वाहा समुदायः । तदुक्तम् "अङ्कुशकट्टयुगोपरि हुमादि" इति । मनुरित्यङ्कुशाय नम इति । षष्ठ इत्यङ्कुशस्य । मन्त्रस्तु । महाङ्कुश कट्ट कट्ट हुं फट् स्वाहा अङ्कुशाय नमः[६ ।

हुं फट् द्विठान्तो मन्त्रोऽयं सप्तमः परिकीर्त्तितः ।
पाशैर्बन्धद्वयं पश्चादाकर्षय पदद्वयम् ॥ ४९
वह्निजायावधिः सद्भिरष्टमो मन्त्र ईरितः ।
लोकेशान् पूजयेत् पश्चाद्वज्राद्यैरायुधैः सह ॥ ५०
इत्थमभ्यर्चयन्नित्यं यथावत् पुरुषोत्तमम् ।
प्राप्नोति महतीं लक्ष्मीं सौभाग्यमतुलं यशः ।
आयुरारोग्यमैश्वर्य्यं मनोऽभीष्टानि विन्दति ॥ ५१

मुशलेति महामुशल । मन्त्र इति मुशलाय नम इति । सप्तम इति मुशलस्य । मन्त्रस्तु । संवर्त्तक महामुशल पोथय पोथय हुं फट् स्वाहा मुशलाय नमः[७ ।

पाशेति महापाश । वह्निजायावधिरिति हुं फट् स्वाहान्त इत्यर्थः । तदुक्तम्—महापाशपदोपरि बन्धद्वयं तथा कर्षयद्वयं हुं फट् स्वाहा । इति । पाशमन्त्र इति । पाशाय नम इति । अष्टम इति पाशस्य । मन्त्रस्तु । महापाश बन्ध बन्ध आकर्षय आकर्षय हुं फट् स्वाहा पाशाय नमः[८ ।

अन्यत्रैषां प्रणवकामादित्वमुक्तम् । आयुधमन्त्राः क्रमतो वक्ष्यन्ते । तारमारबीजाद्या इति । एषां पूजायां विशेषः । यदाहुराचार्याः—

दरचक्रगदामुशलाः पूर्वाद्याशासु चाथ कोणेषु ।
वज्रादिषु शार्ङ्गखड्गाङ्कुशपाशाः । इति ॥

आयुधानां वर्णा उक्ता मन्त्रतन्त्रप्रकाशेऽपि—

चक्रं भास्करसङ्काशं खड्गमाकाशसन्निभम् ।
मुशलं श्यामलं ज्ञेयमङ्कुशः कृष्णवर्णकः ॥
पीतं पाशं विजानीयाच्छङ्खं चन्द्रप्रभं स्मरेत् ।
धनुः स्याद्धेमपिङ्गाभं गदा पावकसन्निभा ॥ इति ॥

पश्चादित्यनेन श्रीवत्सकौस्तुभवनमाला अपि स्वस्वस्थाने स्वमुद्रास्वमन्त्रैः पूजनीया इत्युक्तम् । अपेक्षितार्थद्योतनिकामन्त्रतन्त्रप्रकाशादिषु उक्तत्वात् । केचन प्रधानपूजायामेव पूजयन्ति । तथोक्तं मया प्राक् । तत्र मुद्रालक्षणानि मयोक्तानि प्राक् । मन्त्रास्तु । ॐ महाश्रीवत्साय हुं फट् स्वाहा श्रीवत्साय नमः । ॐ महामृतसम्भवाय हुं फट् स्वाहा कौस्तुभाय नमः । ॐ महावनमाले हुं फट् स्वाहा वनमालायै नमः ॥ ४८॥४९॥५० ॥

यथावदिति । पूर्वोक्तप्रकारेण ॥ ५१ ॥

हयारिकुसुमैर्देवमर्चयित्वा यथाविधि ।
शशिप्रसूनैर्जुहुयादष्टोत्तरसहस्रकम् ॥ ५२
मासमात्रेण वशगास्तस्य स्युः सकला नृपाः ।
हुत्वा बिल्वफलैः पक्वैः श्रियं विन्देदनिन्दिताम् ॥ ५३
प्रफुल्लैररुणाम्भोजैस्तामेव लभते पुनः ।
हुत्वा ज्योतिष्मतीतैलं सहस्रं वसुसंख्यकम् ॥ ५४
सुभगो जायते सम्यक् सर्वेषां नात्र संशयः ।
विधानेनाऽमुना मन्त्री महारोगात् प्रमुच्यते ॥ ५५
अश्वत्थसमिधां होमः पराहृतधनप्रदः ।
आज्याक्तदूर्वाहोमेन मुच्यते महतो भयात् ॥ ५६
यस्य नामयुतं मन्त्रं जपेदयुतसंख्यया ।
स भवेद्दासवत् तस्य नात्र कार्या विचारणा ॥ ५७
बहुना किमिहोक्तेन मनुना साधकोत्तमः ।
साधयेत्सकलान् कामान् साक्षाद्विष्णुरिवापरः ॥ ५८
उत्तिष्ठपदमाभाष्य श्री क्रोधीशहुताशनौ ।
वह्निजायावधिर्मन्त्रो वस्वक्षरसमन्वितः ॥ ५९
ऋषिरस्य भवेद्वामः पङ्क्तिश्छन्द उदाहृतम् ।
श्रीकराख्यो हरिः प्रोक्तो देवताऽस्य मनीषिभिः ॥ ६०

हयारिः करवीरः । यथाविधीत्यग्नौ पीठपूजापूर्वकमित्यर्थः । शशिप्रसूनैः कुमुदैः । वसुसंख्यकं सहस्रम् अष्टसहस्रम् । यस्य नामयुतमिति अमुकपदस्थाने ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥

श्रीकरमन्त्रमाह उत्तिष्ठेति । श्री स्वरूपम् । क्रोधीशः कः । हुताशो रेफः । वस्वक्षरः अष्टाक्षरः । केचन श्रीबीजपूर्वकम् अपरे तारपूर्वकमेनमाहुः । तदुक्तम्—केचिच्छ्रीबीजाद्यं केचित्ताराद्यमेनमिच्छन्ति । इति । प्रणवमारश्रीबीजैः सम्पुट इति पद्मपादाचार्याः । अतएव समन्वित इत्युक्तिः ॥५९॥ वामो वामदेव इत्यर्थः । तदुक्तम् "ऋषिरस्य वामदेवः" इति । ॐ बीजं

हृदयं भीषयद्वन्द्वं त्रासयद्वितयं शिरः ।
शिखा प्रमर्दययुगं वर्म प्रध्वंसयद्वयम् ॥ ६१
अस्त्रं रक्षयुगं सर्वे हुमन्ताः समुदीरिताः ।
मूर्ध्नि नेत्रद्वये कण्ठे हृदयोदरयोः पुनः ॥ ६२
ऊरुजङ्घापदद्वन्द्वे मन्त्रवर्णान् प्रविन्यसेत् ।
मुखे न्यसेद् ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीदिमं मनुम् ॥ ६३
बाह्वू राजन्यः कृतोऽयं न्यस्तव्यो बाहुयुग्मके ।
ऊरू तदस्य यद्वैश्य इममूरुद्वये न्यसेत् ॥ ६४
पादद्वये न्यसेन्मन्त्रं पद्भ्यां शूद्रो अजायत ।
चक्रं शङ्खं गदां पद्मं हस्ताग्रेष्वथ विन्यसेत् ॥ ६५
इत्थं न्यासं तनौ कृत्वा देवं पूर्वोक्तमण्डपे ।
रक्तपद्मासनस्थस्य गरुडस्योपरि स्थितम् ॥ ६६

काञ्चनाद्रिसमप्रभं कमलाननं कमलेक्षणं
चक्रशङ्खगदासरोजधरं मनोहरदर्शनम् ।
कौस्तुभाङ्कितवक्षसं मुकुटाङ्गदादिविभूषणं
तार्क्ष्यवाहनमच्युतं हृदि भावयामि जगत्पतिम् ॥ ६७

स्वाहा शक्तिः । तदुक्तम्—

विष्णुः सबिन्दुरुदितो बीजं शक्तिः शिरोऽस्य विज्ञेयम् । इति ।

मनीषिभिर्हुमन्ताः समुदीरिता इति सम्बन्धः । मनीषिभिरित्यनेन पञ्चाङ्गान्तरमष्टाङ्गं कर्त्तव्यमित्युक्तम् । यदाहुः—

अष्टाङ्गानि च कुर्यान् मन्त्रार्णैरुदितवर्त्मना क्रमतः ।
हृदयशिरःपूर्वशिखाकवचास्त्राच्युदरपृष्ठसंभिन्नैः ॥ इति ॥

मूर्ध्नीति । अयं सृष्टिन्यासः । यदाहुः—

सृष्टिरियं निर्दिष्टा तुन्दादिहृदन्तिका स्थितिस्तद्वत् ।
पादाद्यो मूर्धान्तः कथित एष सृष्ट्यादिः ॥ इति ॥

विन्यसेदिति स्वस्वमन्त्रैः स्वस्वमुद्राभिः ॥ ६०॥६१॥६२॥६३॥६४॥६५॥६६ ॥

न्यासस्थानमायुधध्यानेन ज्ञेयम् । आयुधध्यानं तु दक्षाद्यूर्ध्वयोराद्ये तदधस्थयोरन्ये । अत्र ध्यानानन्तरं श्रीवत्सकौस्तुभवनमालामुद्राः प्रदर्शयेत् ॥ ६७ ॥

अष्टलक्षं जपेन्मन्त्री मन्त्रमेनं दशांशत:।
बिल्वक्षीरद्रुमोत्थाभि: समिद्भिररुणाम्बुजै:॥ ६८
पयोऽन्नै: सर्पिषा हुत्वा गुरुं सन्तोषयेद्धनै:।
मूर्त्तौ मूलेन क्लृप्तायां पूजयेद् देवमन्वहम्॥ ६९
अङ्गान्यादौ केसरेषु दिक्पत्रेषु समर्चयेत्।
श्रियं रतिं धृतिं कान्तिं लीलापङ्कजधारिणी:॥ ७०
पीतारुणश्यामनीला विदिक्पत्रेषु पूजयेत्।
वासुदेवादिका: मूर्त्ती: पार्श्वयोर्निधियुग्मकम्॥ ७१
विष्वक्सेनं यजेदीशे लोकपालाननन्तरम्।
एवं सम्पूजयेद् देवं साधयेदिष्टमात्मन:॥ ७२
दूर्वाचरुभ्यां साज्याभ्यां जुहुयादयुतं बुध:।
सम्पातितं चरुं पश्चात्साध्यो भुञ्जीत साधितम्॥ ७३
ब्राह्मणान् भोजयेत् सम्यङ्मधुरैर्होमवासरे।
तोषयेद् गुरुमर्थेन वस्त्रैर्धान्यैर्विभूषणै:॥ ७४
जित्वाऽपमृत्युरोगादीन् दीर्घमायु: स विन्दति।
आज्यसिक्तै: सरसिजैर्जुहुयादयुतत्रयम्॥ ७५
निवसेत् कमला तस्मिन् न त्यजेत् तत्सुतानपि।
बिल्ववृक्षसमिद्धोमात् साक्षाद्धनपतिर्भवेत्॥ ७६
पूगपुष्पसमायुक्तैस्तन्दुलैर्मधुरोक्षितै:।
जुहुयादचिरादेव सम्पदां जायते निधि:॥ ७७

क्षीरद्रुमेति अश्वत्थोदुम्बरप्लक्षवटा:। तेनाष्टभिर्द्रव्यै: प्रत्येकमयुतरीत्या दशांशसिद्धि:। मूलेन क्लृप्तायामिति पूर्वोक्ते वैष्णवे पीठे इति शेष:। अङ्गानि समाराध्येति शेष:। समाराध्येति केसरेष्विति शेष:। अन्ये कर्णिकायां पूजयन्ति। पार्श्वयोरित्यष्टदलबाह्ये॥ ६८॥६९॥७०॥७१॥

विष्वक्सेनं यजेदिति। अत्र विष्वक्सेनमुद्रा प्रदर्शनीया। यदाहु:—

नासिकाग्रसमीपस्थां कृत्वा वामस्य तर्जनीम्।
दण्डवद्दक्षिणे कुर्याद्दक्षिणस्य प्रदेशिनीम्॥

आज्येन जुहुयाल्लक्षं परान् जयति पार्थिवः ।
अक्षसूत्रं भुजे बद्धं मनुनाऽनेन साधितम् ॥ ७८
रोगापमृत्युदुःखानि नाशयेन्नाऽत्र संशयः ।
जलाञ्जलिभिरात्मानमभिषिञ्चेत् दिने दिने ॥ ७९
स्नानकालेषु स भवेत् सौभाग्यश्रीसमृद्धिमान् ।
ऊर्ध्वबाहुद्वयो मन्त्री पश्यन्नादित्यमण्डलम् ॥ ८०
सहस्रमानं प्रजपेन्नित्यं निशितधीर्मनुम् ।
सर्वे मनोरथास्तस्य सिद्ध्येयुर्नाऽत्र संशयः ॥ ८१

विष्वक्सेनस्य मुद्रेयं तत्पूजायां प्रदर्शयेत् ॥ इति ।

ईश इति पद्मवाह्ये । अन्ये अग्रे पूजयन्ति । एतदन्तं द्वितीयावरणम् । अनन्तरमिति वज्रादीन् । चरुमिति होमशेषम् । सुसाधितमिति जपादिना ॥ ७२ ॥ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥

अक्षसूत्रमिति मन्त्रवर्णसंख्यान्यक्षसूत्राण्यानीय मन्त्रेणाऽष्टौ ग्रन्थयो देयाः। तदुक्तफलदम् ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥

निशितधीरित्यनेन तत्र देवतां ध्यायन्नित्युक्तम् । गौतमकल्पोक्तं यन्त्रमुच्यते—

तारंससाध्यमष्टारे कोणे मूलाक्षराणि तु ।
प्रत्येकं शक्त्यस्त्रिपुञ्जिकोणाग्रेषु षडङ्गकम् ॥
बहिरष्टदले पद्मे लिखेदष्टाक्षरं मनुम् ।
पद्माङ्गैर्वेष्टयेद्बाह्ये द्वादशाक्षरसंयुतम् ॥
पद्मं द्वादशपत्रं तु वृत्तात् षट्कोणकं बहिः ।
कोणेष्वनङ्गबीजं तु बहिरष्टदलाम्बुजम् ॥
केसरेषु कलाः पत्रे द्वन्द्वशः श्रीकरं मनुम् ।
तारः श्रीकरकृष्णौ च ङेन्तौ गोपीकुचान्ततः ॥
भूषणायेति मन्त्रोऽयं तत्पाशाङ्कुशवेष्टितम् ।
संवीतं च सदण्डेन व्योम्नैतद्यन्त्रमुत्तमम् ॥
भूतप्रेतपिशाचाश्च यक्षगन्धर्वराक्षसाः ।
लयं यान्ति तथा सर्वे केवलं यन्त्रधारणात् ॥
संसाधितं महायन्त्रमपस्मारहरं परम् ।

कृष्णाय पदमाभाष्य गोविन्दाय ततः परम् ।
गोपीजनपदस्याऽन्ते वल्लभाय द्विठावधिः ॥ ८२
कामबीजादिराख्यातो मनुरष्टादशाक्षरः ।
नारदोऽस्य मुनिः प्रोक्तो गायत्रं छन्द उच्यते ॥ ८३
देवता कथितः कृष्णः सर्वकामफलप्रदः ।
चतुःकरणवेदाब्धिनेत्रसंख्याक्षरैः क्रमात् ।
पञ्चाङ्गानि मनोः कुर्यान्मन्त्रविज्जातिसंयुतैः ॥ ८४
स्मरेद् वृन्दावने रम्ये मोहयन्तं मनोरमम् ।
गोविन्दं पुण्डरीकाक्षं गोपकन्याः सहस्रशः ॥ ८५
आत्मनो वदनाम्भोजप्रेषिताक्षिमधुव्रताः ।
पीड़िताः कामबाणेन चिरमाश्लेषणोत्सुकाः ॥ ८६
मुक्ताहारलसत्पीततुङ्गस्तनभरानताः ।
स्रस्तधम्मिल्लवसना मदस्खलितभाषणाः ॥ ८७
दन्तपङ्क्तिप्रभोद्भासि स्पन्दमानाधराञ्चिताः ।
विलोभयन्तीर्विविधैर्विभ्रमैर्भावगर्भितैः ॥ ८८

साध्यनामाङ्कितं यन्त्रं धारयित्वा वशङ्करम् ॥
यद्यत्कामयते वत्स तत् प्राप्नोति समाहितः ॥ इति ॥ ८०॥८१ ॥

गोपालमन्त्रमाह कृष्णायेति । द्विठेति स्वाहा । क्लीं बीजं स्वाहा शक्तिः ।

तदुक्तम्—

वच्मि मन्त्रस्याऽस्य बीजं सशक्ति चक्री शक्रो वामनेत्रप्रदीप्तः ।
सप्रद्युम्नो बीजमेतत्प्रदिष्टं मन्त्रः प्राद्युम्नो जगन्मोहनोऽयम् ॥
हंसो मेदो वक्त्रवृत्ताभ्युपेतः पोत्रीनेत्राद्यन्वितोऽसौ युगार्णा ।
प्रोक्ता शक्तिः सर्वगीर्वाणवृन्दैर्वन्द्यस्याग्नेर्वल्लभा कामदेयम् ॥ इति ॥

करणेति चत्वारि ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥

गोपकन्या मोहयन्तमिति सम्बन्धः । आत्मनो जगदात्मनः । तासां चारुरूपस्य कृष्णस्येत्यर्थः । स्पन्दमानाः सस्फुरणा ये अधराः तैरञ्चिताः पुष्पिताः ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥

फुल्लेन्दीवरकान्तिमिन्दुवदनं बर्हावतंसप्रियं
श्रीवत्साङ्कमुदारकौस्तुभधरं पीताम्बरं सुन्दरम् ।
गोपीनां नयनोत्पलार्चिततनुं गोपालसङ्घावृतं
गोविन्दं कलवेणुवादनपरं दिव्याङ्गभूषं भजे ॥ ८९

मन्त्रमेनं यथान्यायमयुतद्वितयं जपेत् ।
जुहुयादरुणाम्भोजैस्तद्दशांशं समाहितः ॥ ९०

फुल्लेति। इन्दीवरं नीलोत्पलम्। बर्हावतंसं मयूरपिच्छकर्णाभरणम्। कलवेणुवादनपरम्। अनेन द्विभुजं ध्यानमुक्तम्। अत्र ध्यानानन्तरं वेणुश्रीवत्सकौस्तुभवनमालाबिल्वमुद्राः प्रदर्शयेत्। तत्र वेणुबिल्वमुद्रालक्षणं यथा—

ओष्ठे वामकराङ्गुष्ठो लग्नस्तस्य कनिष्ठिका ।
दक्षिणाङ्गुष्ठसंसक्ता तत्कनिष्ठा प्रसारिता ॥
तर्जनीमध्यमानामाः किञ्चित् सङ्कुच्य चालिताः ।
वेणुमुद्रेह कथिता सुगुप्ता प्रेयसी हरेः ॥
उच्यतेऽच्युतमुद्राणां भद्रा बिल्वफलाकृतिः ।

अङ्गुष्ठं वाममुद्दण्डितमितरकराङ्गुष्ठकेनाऽथ बद्ध्वा
तस्याऽग्रं पीडयित्वाऽङ्गुलिभिरपि च ता वामहस्ताङ्गुलीभिः ।
बद्ध्वा गाढं हृदि स्थापयतु विमलधीर्व्याहरन् मारबीजं
बिल्वाख्या मुद्रिकैषा स्फुटमिह गदिता गोपनीया विधिज्ञैः ॥

मनो वाणी देहैर्यदिह च पुरा वापि विहितं
त्वमत्या मत्या वा तदखिलमसौ दुष्कृतचयम् ।
इमां मुद्रां जानन् क्षपयति नरस्तं सुरगणा
नमन्त्यस्याऽधीना भवति सततं सर्वजनता ॥ इति ॥ ८९ ॥

यथान्यायमित्यनेनैतदुक्तं भवति । यदाहुः—

अद्रेः शृङ्गे नद्यास्तटे बिल्वमूले तोये हृद्घ्ने गोकुले विष्णुगेहे ।
अश्वत्थाधस्तादम्बुधेश्चापि तीरे स्थानेष्वेतेष्वासीन एकैकशस्तु ॥
प्रजपेदयुतचतुष्कं दशाक्षरं मनुवरं पृथक् क्रमशः ।
अष्टादशाक्षरं चेदयुतद्वयमित्युदीरिता संख्या ॥
शाकं मूलं फलं गोस्तनभवदधिनी भैक्ष्यमन्नं च सक्तुम् ।
दोग्धान्नं चेत्याददानः क्षितिधरशिखरादौ क्रमात् स्थानभेदे ॥

वैष्णवे पूजयेत् पीठे यथावत् देवकीसुतम् ।
अङ्गावरणमाराध्य पत्रेषु प्रयजेत् प्रियाः ॥ ९१

कालिन्दी नाग्नजित्याख्या मित्रविन्दा ततः परम् ।
चारुहासिन्यथ परा रोहिणी जाम्बवत्यथ ॥ ९२

रुक्मिणी सत्यभामेति कथितास्वारुभूषणाः ।
पीताम्बरधराः सौम्याः कराम्बुजधृताम्बुजाः ॥ ९३

ऐरावतादीनभ्यर्च्चेत् गजानष्टौ ततो बहिः ।
लोकपालान् यजेन्मन्त्री वज्राद्यस्त्राणि तद्बहिः ॥ ९४

इति सम्पूजयेत् देवं गोविन्दं जगतां पतिम् ।
कुर्वीत कल्पनिर्दिष्टान् प्रयोगान्निजवाञ्छितान् ॥ ९५

लक्ष्मीप्रसूनैर्जुहुयाच्छ्रियमिच्छन्ननिन्दिताम् ।
साज्येनाऽन्नेन जुहुयादाज्यान्नस्य समृद्धये ॥ ९६

एकं चैषामशक्तौ गदितमिह मया पूर्वसेवाविधानम् ।
निर्वृत्तेऽस्मिन् पुनश्च प्रजपतु विधिवत् सिद्धये साधकेशः ॥
दशलक्षमक्षयफलप्रदं मनुं प्रतिजप्य शिक्षितमतिर्दशाक्षरम् ।
सुषिरयुगलवर्णं चेन्मनुं पञ्चलक्षम् । इति ॥

तद्दशांशं पञ्चलक्षदशांशम् । समाहित इत्यनेनैतदुक्तं भवति । यदाहुः—
अमलमतिरलाभे पायसैरम्बुजानां ससितघृतसुसिक्तैरारभेद्धोमकर्म । इति ॥ ९० ॥
वैष्णव इति नारायणाष्टाक्षरोक्ते । यथावदित्यनेनैतदुक्तं भवति । दामादि-
पत्रास्त्रान्तैः सप्तभिरावरणैर्देवमर्चयेत् । ग्रन्थोक्ताङ्गादिवज्रास्त्रान्तं पञ्चावरणं वा ।
अङ्गलोकपालतदस्त्राणीत्यावरणत्रयं वा । कृष्णाष्टकेनैकावरणं वेति ।
तदुक्तम्—कथितमावृतिसप्तकमच्युतार्चनविधाविति सर्वसुखावहम् ।
प्रयजतादथवाऽङ्गपुरन्दराशनिमुखैस्त्रितयावरणं त्विदम् ॥
श्रीकृष्णो वासुदेवश्च नारायणसमाह्वयः ।
देवकीनन्दनो यदुश्रेष्ठो वार्ष्णेय इत्यपि ॥
असुराक्रान्तशब्दान्ते भारहारीति सप्तमः ।
धर्मसंस्थापकश्चाऽष्टौ चतुर्थ्यन्ताः क्रमादिमे ॥

आरण्यैः कुसुमैर्विप्रान् जातिभिः पृथिवीपतीन्।
प्रसूनैरसितैर्वैश्यान् शूद्रान्नीलोत्पलैर्नवैः॥ ९७

वशयेल्लवणैः सर्वान् पङ्कजैर्वनिताजनान्।
गोशालासु कृतो होमः पायसेन ससर्पिषा॥ ९८

गवां शान्तिं करोत्याशु गोविन्दो गोकुलप्रियः।
शिशुवेशधरं देवं किङ्किणीदामशोभितम्॥ ९९

स्मृत्वा प्रतर्पयेन्मन्त्री दुग्धबुध्या शुभैर्जलैः।
धनधान्यांशुकादीनि प्रीतस्तस्मै ददाति सः॥ १००

पिण्डं मूलेन वीतं दहनपुरयुगे कोणराजद्रसार्णं
कुर्यात् पद्मं दशार्णस्फुरितदशदलं कामबीजेन वीतम्।
पद्मं किञ्जल्कसंस्थं स्वरविकृतिदलं प्रोल्लसत्षोड़शार्णं
किञ्जल्कं व्यञ्जनाढ्यं विकृतियुगदलेष्वर्पितानुष्टुबर्णम्॥ १०१

पाशाङ्कुशाभ्यामावीतं क्षौणीपुरयुगस्त्रिषु।
अष्टाक्षरेण लसितं यन्त्रं गोविन्ददैवतम्।
धर्मार्थकामफलदं सर्वरक्षाकरं स्मृतम्॥ १०२

पञ्चान्तको धरेरस्थो मनुबिन्दुविभूषितः।
पिण्डबीजमिदं प्रोक्तं सर्वसिद्धिकरं परम्॥ १०३

एभिरेवाऽथवा पूजा कर्त्तव्या कंसवैरिणः॥ इति।

एते चत्वारोऽपि पक्षा मुख्या एव। कल्पभेदाद्भेदः। आराध्येति केसरेष्विति। ऐरावतादीनष्टमोक्तान्॥ ८१—१००॥

यन्त्रमाह पिण्डमिति। वक्ष्यमाणं पिण्डबीजम्। परस्परव्यतिभिन्ने दहनपुरयुगे षट्कोणे। रसार्णं षड़र्णम्। षड़र्णदशार्णषोड़शार्णानुष्टुबष्टार्णान् वक्ष्यति। विकृतिदलं षोड़शदलम्। विकृतियुगदलं द्वात्रिंशद्दलम्। अत्रोभयत्र केसरस्थानेषु एकैकार्णलेखः। पाशाङ्कुशाभ्यामित्येकावृतिः॥ १०१॥१०२॥

पिण्डबीजमाह पञ्चान्तक इति। पञ्चान्तको गः धरा लः इरो यः तत्संस्थः ग्ल्यः। मनुरौ बिन्दुश्च एतद्युक्तस्तेन ग्लौं। सर्वसिद्धिकरं परमित्यनेनाऽस्य स्वातन्त्र्यं नमोऽन्तत्वेन त्र्यक्षरत्वम्। प्रणवमायादित्वेन वा त्र्यक्षरत्वमुक्तम्।

अस्यर्ष्यादिकमुच्यते—

मुनिर्नारद आख्यातश्छन्दो गायत्रमीरितम् ।
देवता बालकृष्णोऽङ्गं षड्दीर्घाक्रान्तबीजतः ॥
अव्यात् व्याकोशनीलाम्बुजरुचिररुणाम्भोजनेत्रोऽम्बुजस्थो
बालो जङ्घाकटीरस्थलकलितरणत्किङ्किणीको मुकुन्दः ।
दोर्भ्यां हैयङ्गवीनं दधदतिविमलं पायसं विश्ववन्द्यो
गोगोपीगोपवीतो रुरुनखविलसत्कण्ठभूषश्चिरं वः ॥
जपेल्लक्षं मनुवरं पायसैरयुतं हुनेत् ।
पूजा तु वैष्णवे पीठे अङ्गदिक्पालवज्रकैः ॥ इति ॥
यद्दृषिर्नारदः प्रोक्तो जगती छन्द ईरितम् ।
श्रीकृष्णो देवता बीजं ग्लौं य शक्तिः प्रकीर्त्तिता ॥
षड़ङ्गं मूलमन्त्रेण कुर्यात् देवं विचिन्तयेत् ।
कदम्बमूले तिष्ठन्तं देवदेवं जनार्दनम् ॥
इन्दीवरदलश्यामं पूर्णचन्द्रनिभाननम् ।
देवगन्धर्वयक्षौघकिन्नरोरगसेवितम् ॥
मोहनं गोपगोपीनां वल्लभं देवकीसुतम् ।
मयूरपिच्छसंयुक्तं वनमालाविभूषितम् ॥
पूर्णचन्द्रनिभं कान्तं वृन्दावननिवासिनम् ।
वेणुं गायन्तममलं सर्वभूतमनोहरम् ॥
लेलिह्यमानं वत्सैश्च मृगैः सिंहैस्तथा द्विजैः ।
सर्वाभरणसंयुक्तं सर्वाभरणशोभितम् ॥
कौस्तुभोद्भासितोरस्कं दामपिच्छसमावृतम् ।
अप्रमेयमचिन्त्यं च गोपालं शिशुरूपिणम् ॥
ध्यायेत्तं देवदेवेशं सर्वलोकैकनायकम् ।
अङ्गैश्च वासुदेवाद्यैरुक्मिण्याद्यैस्तृतीयकम् ॥
कुमुदेन्द्रायुधैश्चापि षडावरणमीरितम् ।
जपोऽयुतचतुष्कः स्याद्दशांशं जुहुयात्ततः ॥
पायसेन सिताक्तेन तर्पयेत्तावदेव तु ।
मन्त्रसिद्धस्य लोकोऽयं सद्यो वश्यो भविष्यति ॥ इति ॥ १०३ ॥

स्मरः कृष्णाय ठद्वन्द्वं षड़र्णो मनुरीरितः॥ १०४
गोपीजनान्ते प्रवदेद् वल्लभायाऽग्निसुन्दरी।
अयं दशाक्षरो मन्त्रो दृष्टादृष्टफलप्रदः॥ १०५
प्रणवं हृदयं कृष्णं ङेऽन्तमुक्त्वा ततः परम्।
तादृशं देवकीपुत्रं हुंफट्स्वाहासमन्वितम्॥ १०६
षोड़शाक्षरमन्त्रोऽयं गोविन्दस्य समीरितः।
पिण्डं रतिपतेर्बीजं नमो भगवते ततः॥ १०७
नन्दपुत्राय बालादिवपुषे श्यामलाय च।
गोपीजनपदस्याऽन्ते वल्लभाय द्विठावधिः॥ १०८
अनुष्टुब्मन्त्र आख्यातो गोपालस्य जगत्पतेः।
अनङ्गः कृष्णगोविन्दौ ङेऽन्तावष्टाक्षरो मनुः॥ १०९

षड़र्णमाह स्मर इति। स्मरः कामबीजम्। मनुरीरित इत्यनेनाऽयमपि स्वतन्त्रो मन्त्र इत्युक्तम्। अस्य मुन्यादि पूजान्तं अष्टादशार्णवत्। षड्लक्षं जपः। दशांशं होमोऽष्टादशार्णोक्तद्रव्येणेति ज्ञेयम्। पञ्चाङ्गानि तु—

ङेस्वाहान्तैश्चक्रपदैः पञ्चाङ्गान्याविसुस्थितैः।
त्रैलोक्यरक्षणयुतैरसुरान्तकसंयुतैः। इति॥ १०४॥

दशार्णमाह गोपीति। अग्निसुन्दरी स्वाहा। दृष्टादृष्टफलप्रद इत्यनेनाऽस्य स्वातन्त्र्यमुक्तम्। अस्य सर्वं षड़क्षरवत् ज्ञेयम्॥ १०५॥

षोड़शार्णमाह प्रणवमिति। हृदयं नमः पदम्। ङेऽन्तं कृष्णं कृष्णाय। तादृशञ्च ङेऽन्तं तेन देवकीपुत्रायेति। गोविन्दस्येत्यनेनाऽयमपि स्वतन्त्रो मन्त्र इत्युक्तम्। अस्य सर्वं दशाक्षरवत् ज्ञेयम्॥ १०६॥ १०७॥

द्वात्रिंशदर्णमाह पिण्डमिति। पूर्वोक्तं पिण्डबीजम्। रतिपतेर्बीजं कामबीजम्। गोपालस्य जगत्पतेरित्यनेनाऽयमपि स्वतन्त्रो मन्त्र इत्युक्तम्। अस्यर्ष्यादिकं यथा—

अमुष्य नारद ऋषिश्छन्दोऽनुष्टुप् समीरितम्।
देवता हरिराख्यात आचक्राद्यैरथाऽङ्गकम्॥
दक्षिणे रत्नचषकं वामे सौवर्णवेत्रकम्।
करे दधानं देवीभ्यामाश्लिष्टं चिन्तयेद्धरिम्॥
जपेल्लक्षं मनुवरं पायसैरयुतं हुनेत्।
पूजा तु वैष्णवे पीठे ह्यङ्गदिक्पालवज्रकैः॥

प्राक्प्रत्यगुदक्षिणोदग्विधिवदभिलिखेत् स्पष्टरेखाचतुष्कं
कोणोद्यच्छूलयुक्तं वलययुगयुतं मध्यपूर्वं तदन्तम् ।
श्लोकस्याऽर्णान् परस्ताद्वसुपदविवरेष्वष्टवर्णान् लिखित्वा
तद्बाह्ये द्वादशार्णैस्तदनु परिवृतं देवकीपुत्रयन्त्रम् ॥ ११०

तं सुकोदेवदेवे तं तं देवे वरतो रतम् ।
तं रतो रुटतो ख्यातं तं ख्यातं देवकीसुतम् ॥ १११

एवं सिद्धमनुर्मन्त्री त्रैलोक्यैश्वर्यभाग्भवेत् ॥ इति ।

अष्टार्णमाह अनङ्गेति । अनङ्गः कामबीजम् । ङेऽन्तौ कृष्णगोविन्दौ कृष्णाय गोविन्दाय । अयमपि स्वतन्त्रो मन्त्रः । अस्य मुन्यादि सर्वं पूर्वोक्तषडक्षरवत् ज्ञेयम् ॥ १०७॥१०८॥१०९ ॥

कामलिङ्गयन्त्रमाह प्रागिति । प्राक्प्रत्यग्रेखाद्वयं दक्षिणोदग्रेखाद्वयं लिखेत् । एवमुभयं मिलित्वा रेखाचतुष्कं भवति । इदमेव विधिवत्पदेनोक्तम् । कोणोद्यच्छूलयुतम् । मध्यकोष्ठकोणेभ्यो बहिः कर्णसूत्रचतुष्टयं दद्यात् तेन शूलाकारता भवत्येव । वलययुगयुतम् । तत्रैकं वृत्तं रेखाग्रस्पर्शि द्वितीयं मध्यकोष्ठे तद्वृत्तान्तराले । मध्यपूर्वमिति । मध्यकोष्ठमारभ्य लेखनारम्भः । तदन्तम् । मध्यकोष्ठ एव समाप्तिरित्यर्थः । तत्राऽक्षरलेखनक्रमः । प्राक्संस्थतया मध्यादि कोष्ठत्रये आद्यवर्णत्रयमालिख्य आग्नेय्यां वृत्तद्वयान्तराले कोणरेखामभितः कोष्ठद्वये देवेत्यक्षरं लिखेत् । ततो दक्षिणे ऊर्ध्वादि कोष्ठद्वये देवे इत्यक्षरद्वयं लिखेत् । तकारस्तु मध्यकोष्ठस्थ एव वाचनीयः । ततो मध्यकोष्ठाद्दक्षिणस्थमेवाक्षरद्वयं संवाच्य नैर्ऋत्यकोणे मध्यरेखोभयतः कोष्ठद्वये वरेत्यक्षरद्वयं लिखेत् । पश्चिमे तु दक्षिणवदेव । ततो वायव्यकोणे मध्यरेखोभयतः कोष्ठद्वये रुटेत्यक्षरद्वयं लिखेत् । ततः उत्तरे तु दक्षिणवदेव । ईशकोणे मध्यरेखोभयतः कोष्ठद्वये देवेत्यक्षरद्वयं लिखेत् । ततः प्राच्यां लिखितान्यक्षराणि ऊर्ध्वतो वाचयेत् । एवं श्लोकमन्त्राक्षरलेखनक्रमः । परस्तादिति मध्यकोष्ठाद्बहिः प्रथमवृत्तान्तः एकैकस्मिन् कोणे कर्णसूत्रोभयतः कोष्ठद्वन्द्वमवशिष्यते । तत्र प्रादक्षिण्यक्रमेण ईशानादि पूर्वोक्तमष्टवर्णं लिखेत् । तदनु तदनन्तरम् । तद्बाह्ये द्वितीयवृत्तबाह्ये । द्वादशार्णैः पञ्चदशोक्तवासुदेवमन्त्रार्णैः परिवृतम् । शूलोत्पन्नद्वादशसु कोष्ठेषु द्वादशवर्णलिखनेनार्थात् वृत्तं भवति इति वृत्तमित्युक्तिः । एवंभूतं यन्त्रमुक्तफलदम् । एष साम्प्रदायिकः पक्षः । केचन प्रागपरायतास्त्रतस्रः उदग्दक्षिणायतास्तस्रो

लिखितं भूर्जपत्रादौ यन्त्रमेतद्यथाविधि ।
विधृतं बाहुना नित्यं सर्वकामफलप्रदम् ॥ ११२

पलाशवृक्षफलके लिखितं साधुसाधितम् ।
गोस्थाने निखनेदेतद् गवां वृद्धिर्भवेत् सदा ॥ ११३

श्लोकं चतुःषष्टिपदेषु भूर्जे शिवादि दैत्यादि लिखेत् क्रमेण ।
तत् सर्वतोभद्रमिति प्रसिद्धं यन्त्रं यशःश्रीविजयप्रदायि ॥ ११४

फलके खादिरे कॢप्तं गवां गोष्ठे निवेशितम् ।
रक्षाकृच्चौरमारिघ्नं सवत्सानां गवां हितम् ॥ ११५

क्षीरगोपयगोरक्षोरक्षमाक्षक्षमाक्षर ।
गोमानोगगनोमागोपक्षगक्षक्षगक्षप ॥ ११६

ब्रह्मा भूम्यां समासीनः शान्तिबिन्दुसमन्वितः ।
बीजं मनोभुवः प्रोक्तं जगत्त्रितयमोहनम् ॥ ११७

रेखाः कुर्यात् । एवं नवकोष्ठानि संपद्यन्ते । तत्र मध्यकोष्ठे वलययुगयुतं कार्यमित्याहुः । ते मध्यपूर्वं तदन्तमित्यस्य व्याख्यानं प्रष्टव्या भवन्ति । भूर्जपत्रादावित्यादिशब्देन ताम्ररजतकाञ्चनादीनां ग्रहणम् । तत्तल्लेख्यविशेषेण कालविशेषोऽपि पूर्वोक्तोऽनुसन्धेयः । यथाविधीति विधिर्दर्शितः । एवं लिखनप्रस्तावे ॥ ११०॥१११॥११२॥११३ ॥

यन्त्रान्तरमाह श्लोकमिति । श्लोकं वक्ष्यमाणम् । चतुःषष्टिपदेष्विति । सर्वतः सशूलेष्विति ज्ञेयम् । तदुक्तमपेक्षितार्थद्योतनिकायाम्—

चतुःषष्टिपदोपेतं शूलमालाविभूषितम् । इति ।

शिवादि ईशानादि । दैत्यादि नैर्ऋत्यादि । कोष्ठोत्पादनसाध्यादि लेखनप्रकारो दशमे मदुक्तोऽनुसन्धेयः । एतावपि द्वौ सिद्धमन्त्रौ । आभ्यां क्रमेण आर्तबालगोरक्षां कुर्यात् ॥ ११४॥११५॥११६ ॥

एकाक्षरं काममन्त्रमाह ब्रह्मेति । ब्रह्मा कः । भूमिर्लः । एतदासीनः । शान्तिरी बिन्दुस्तेन क्लीं । ककारो बीजम् ईकारः शक्तिः । तदुक्तं दक्षिणामूर्त्तिसंहितायां "कतुर्य बीजशक्तिके" इति । जगत्त्रितयमोहनमित्यनेन हकारसकारादित्वं सूचितम् । केवलहकारादित्वं महावश्यदम् । केवलसकारादित्वं दीर्घायुष्प्रदमिति । तदुक्तं—

ऋषि: सम्मोहन: प्रोक्तो गायत्रं छन्द ईरितम्।
सर्वसम्मोहन: साक्षाद्देवता मकरध्वज:॥ ११८

हंसारूढ़ो मदनस्त्रैलोक्यक्षोभको भवेदाशु।
हयुतो रञ्जनकृत् स्याज्जीवेन युतस्तथाऽऽयुषे शस्त:॥ इति॥११७॥

"सर्वसम्मोहनकृष्ण एतयो: स्याद्देवता" इत्युक्ते: साक्षादित्यनेन केवल: कृष्णोऽपि।
तत्र सम्मोहनकृष्णदेवतापक्षे अष्टभुजध्यानम्। यदाहु:—

विश्वप्राणस्योद्यत्प्रद्योतनसद्युति: सुपर्णस्य।
आसीनमुन्नतांसे विद्रुममङ्गाङ्गमङ्गजोन्मथितम्॥
चक्रदराङ्कुशपाशान् सुमनोबाणेक्षुचापमुशलगदा:।
दधतं स्वदोर्भिररुणायतविपुलविघूर्णिताक्षियुगनलिनम्॥
स्वात्माभेदतयेत्थं ध्यात्वैकाक्षरमथाऽष्टवर्णं वा।
प्रजपेद्दिनकरलक्षं त्रिमधुरसिक्तैश्च किंशुकप्रसवै:॥
जुहुयात्तरणिसहस्रं विमलै: सलिलैश्च तर्पयेत्तावत्। इति।

एवमष्टभुजो वा ध्येय:। तदुक्तं मन्त्रतन्त्रप्रकाशे—

नित्यमष्टभुजं ध्यायेदरुणं पुरुषोत्तमम्।
रमयाऽऽलिङ्गितं वामे लोकत्रितयमोहनम्॥
चक्रं खड्गं च मुशलं दक्षे बिभ्राणमङ्कुशम्।
वामे पाशं तथा शङ्खं सशरं चापमेव च॥
कौमोदकीं च बिभ्राणं सर्वभूषणभूषितम्।
दशलक्षजपादेष सिद्धमन्त्र: प्रजायते॥ इति॥

अस्य मन्त्रद्वयस्य पूजादिकं सर्वं पुरुषोत्तममन्त्रवदेव। यदाहु:—

प्राय: पुरुषोत्तमविधिरेवमतोऽन्यत्ततोऽवगतव्यम्। इति।

केवलकृष्णदेवतापक्षे तु अष्टादशाक्षरोक्तमार्गेण ध्यानपूजादिकं सर्वमस्य विज्ञेयम्।
विशेषान्तरं च—एतदेव रमाबीजपुटितं चाखिलार्थदम्।

लक्ष्मीनारायणौ हेममण्डपे चिन्तयेच्छुभौ॥
तदेव मायापुटितं विद्यावश्यं प्रयच्छति।
स्वभावाद्वश्यदं त्वेतद् धनदं भोगदं तथा॥
यद्यस्मात्कामयेद्विद्यां द्विजेन्द्रो मन्त्रतत्त्ववित्।
भारत्या सहितं विष्णुं तत्र ध्यायेच्छशिप्रभम्॥
गद्यपद्यैस्तथा शास्त्रै: पूरयन्तीं जगत्त्रयम्।

बीजेन दीर्घयुक्तेन षड़ङ्गविधिरीरितः ॥ ११९

ध्यातव्या तु तदा दक्षे विष्णोर्वाणी सुभूषणा । इति ॥

तारेण वेष्टितं कामं प्रजपेद्धर्ममोक्षयोः ।

सिद्धये श्रीहरिं ध्यायेत् श्वेतं मुनिगणावृतम् । इति ॥

अन्यत्र तु—कमलासनस्थो नकुलो वामनेत्रार्धचन्द्रवान् । इति ।

अनेन कामबीजानन्तरं भुवनेशीबीजमित्युक्तम् । ध्यानं च—

नाभिमध्ये समुद्भूतां भ्रूमध्ये च विनिःसृताम् ।

प्रणवांबुजमध्यस्थां मुक्तालङ्कारभूषिताम् ।

लेखनीं पुस्तकं हस्ते धारयन्तीं समभ्यसेत् ॥ इति ।

तत्रैव विशेषः—लिपिभिन्नो मनुर्जप्तो लोकक्षोभकरो भवेत् । इति ।

अन्यत्रापि—वरपाशाङ्कुशधरां मद्यपूर्णकपालभृत् ।

नित्यां ध्यात्वा जपेत् कामबीजमिष्टार्थसिद्धये ॥ इति ।

अन्यत्रापि—सकृज्जप्तेन बीजेन ब्रह्महत्यां व्यपोहति ।

द्विजप्तेन तथा ब्रह्मचतुर्भिरितरैरपि ॥

सर्वयज्ञफलं चापि त्रिजप्तेन तु लभ्यते ।

चतुर्जप्तेन तृप्यन्ते सर्वदेवगणास्तथा ॥

पञ्चजप्तेन देवेन्द्रं षड्जप्तेन तथा पितॄन् ।

सप्तजप्तेन योगीन्द्रान् सर्वान् प्रीणाति साधकः ॥

अष्टजप्तेन प्रीणाति स्वयमेव पितामहः ।

नवजप्तेन वै विष्णुर्दशजप्तेन शङ्करः ॥

कारणं यत्प्रधानाख्यं प्रकृतिः सगुणात्मकम् ।

प्रीणाति साधकेन्द्रस्तु नामैकादशभिर्मुने ॥

तथा द्वादशजप्तेन सर्वगं पुरुषं हितम् ।

मोक्षं च साधकेन्द्राणां नित्यं जप्तं प्रयच्छति ॥

विधानेन गृहीतं स्यान्मोक्षदं भवतो मुने ।

अन्यथा भोगदं वत्स स्त्रीणामाकर्षणे मुने ॥

यथा यथा हि जपति व्याप्तिं गत्वा तु साधकः ।

तथा तथा हि सिध्यन्ति सिद्धविद्याधरस्त्रियः ॥ इति ॥ ११८ ॥

दीर्घयुक्तेन षड्दीर्घयुक्तेन । एतदनन्तरं भालास्यकण्ठहृन्मूलाधारेषु पञ्चबाणान् विन्यसेत् । अग्रे पूजायामावृतित्वेनोक्तेः । तदुक्तमाचार्यैः—"न्यस्तशरबीजदेहः"

जवारुणं रत्नविभूषणाढ्यं मीनध्वजं चारुकृताङ्गरागम् ।
कराम्बुजैरङ्कुशमिक्षुचापं पुष्पास्त्रपाशौ दधतं भजामि ॥ १२०

लक्षत्रयं जपेन्मन्त्रं मधुरत्रयसंयुतैः ।
पुष्पैः किंशुकजैः फुल्लैर्जुहुयात्तद्दशांशतः ॥ १२१

वक्ष्यमाणे यजेत् पीठे विधिना मकरध्वजम् ।
मोहिनी क्षोभिणी त्रासा स्तम्भिन्याकर्षिणी पुनः ॥ १२२

द्राविण्युन्मादिनीक्लिन्नाक्लेदिन्यः पीठशक्तयः ।
बीजाद्यमासनं दत्त्वा मूर्त्तिं मूलेन कल्पयेत् ॥ १२३

अस्यां सम्यग्यजेद् देवं वक्ष्यमाणेन वर्त्मना ।
इष्ट्वाऽङ्गावरणं पूर्वं मध्ये दिक्षु यजेच्छरान् ॥ १२४

द्रामाद्यं शोषणं पूर्वं द्रीमाद्यं मोहनं ततः ।
संदीपनाख्यं क्लीमाद्यं ब्लूमाद्यं तापनं ततः ॥ १२५

सर्गान्तभृगुणा भूयो मादनं पञ्चमं ततः ।
प्रणामबाणहस्ताब्जा ध्येयास्ता बाणदेवताः ॥ १२६

इति ॥ ११९ ॥

आयुधध्यानं वामोर्ध्वादृध्वोर्ध्वं यावत् । अत्र ध्यानानन्तरमिति मुद्रे दर्शनीये ।

हस्तौ तु संपुटौ कृत्वा प्रसृताङ्गुलिकौ तथा ।
तर्जन्यौ मध्यमापृष्ठे अङ्गुष्ठौ मध्यमान्वितौ ॥
काममुद्रेयमाख्याता सर्वसत्त्वप्रियङ्करी ।
मूर्धन्यगुष्ठमुष्टी द्वे मुद्रा त्रैलोक्यमोहिनी ॥ इति ॥ १२० ॥

वक्ष्यमाणे पीठे विधिना वक्ष्यमाणेन यजेदिति । मण्डूकादिपरतत्त्वान्तं संपूज्य वक्ष्यमाणाः पीठशक्तीः पूजयेदित्यर्थः । बीजाद्यमिति । क्लीं कामयोगपीठाय नमः इति आसनं पूजयेदित्यर्थः ॥ १२१॥१२२॥१२३ ॥

वक्ष्यमाणेनेत्युक्तं वर्त्माऽऽह इष्ट्वेति । कर्णिकायामिति शेषः । तदुक्तम्—
"इष्ट्वा कर्णिकायामङ्गानि" इति । मध्य इति पञ्चमम् । "दिक्षु शरान् मध्ये च पञ्चमं तेन:" इत्युक्तेः । द्रामित्यादौ अनुस्वारे आचार्याणां ङकारव्यवहार इति ध्येयम् । सर्गान्तभृगुरिति सः । प्रणामेति । एकहस्ते प्रणामः अपरहस्ते बाणः ॥ १२४ ॥ १२५ ॥ १२६ ॥

सम्पूज्यास्तत्र मध्येषु शक्तयोऽष्टौ यथाक्रमम् ।
अनङ्गरूपाऽऽद्याऽनङ्गमदनाऽनङ्गमन्मथा ॥ १२७
अनङ्गकुसुमा पश्चादनङ्गमदनातुरा ।
अनङ्गशिशिराऽनङ्गमेखलाऽनङ्गदीपिका ॥ १२८
लीलाकमलधारिण्यः स्मेरवक्त्राः सुशोभिताः ।
बहिःषोडशपत्रेषु पूज्याः षोडश शक्तयः ॥ १२९
युवतिर्विप्रलम्भाऽन्या ज्योत्स्ना सुभ्रूर्मदद्रवा ।
सुरता वारुणी लोला कान्तिः सौदामिनी पुनः ॥ १३०
कामच्छत्रा चन्द्ररेखा शुक्ली स्यान्मदना पुनः ।
ज्योतिर्मायावती ताः स्युः कह्लारविलसत्कराः ॥ १३१
स्मेरवक्त्रा युवतयो मदविभ्रममन्थराः ।
दलाग्रेषु पुनः पूज्याः स्मरस्य परिचारकाः ॥ १३२
शोकमोहौ विलासोऽन्यो विभ्रमो मदनातुरः ।
अपत्रपो युवा कामो धू[चू]तपुष्पो रतिप्रियः ॥ १३३
ग्रीष्मस्तपान्त ऊर्जोऽन्यो हेमन्तः शिशिरो मदः ।
इक्षुकार्मुकपुष्पेषुधरा रक्ताः सुभूषिताः ॥ १३४
अपराङ्गनिषङ्गाढ्या वनितासक्तमानसाः ।
रतिप्रियानष्टदिक्षु यजेदष्टौ विशिष्टधीः ॥ १३५
परभृत्मारसौ पश्चाच्छुकमेधाह्वयौ पुनः ।
अपाङ्गभ्रूविलासौ द्वौ हावभावौ प्रकीर्त्तिताः ॥ १३६

यथाक्रममित्यनेन कामबीजादित्वम् । युवत्यादीनां सर्वासां मायाबीजादित्वं ज्ञेयम् । यदाहुः—

हृल्लेखया स्वनाम्ना च शक्त्यादीनां समर्चनम् । इति ॥

विशिष्टधीरित्यनेन सर्वत्र सम्बध्यमानेनेदमेव सूचितम् । युवतयस्तरुण्य इत्यर्थः ॥ १२७ ॥१२८॥१२९॥१३०॥१३१॥१३२॥१३३॥१३४॥१३५॥१३६ ॥

चतुरस्रस्य कोणेषु पूज्यास्तत्परिचारिकाः।
माधवी मालती पश्चाद्धरिणाची मदोत्कटा ॥ १३७
सितचामरधारिण्यः सर्वाभरणभूषिताः।
बाह्ये लोकेश्वरान् पश्चात्तदस्त्राण्यर्चयेत् क्रमात् ॥ १३८
इत्थं यो भजते देवं सुगन्धिकुसुमादिभिः।
स भवेल्लब्धसौभाग्यो लक्ष्म्या जितधनेश्वरः ॥ १३९
अशोकपुष्पैर्दध्यक्तैर्जुहुयाद्दिवसत्रयम्।
अष्टोत्तरसहस्रं यो स भवेज्जगतां प्रियः ॥ १४०
गव्येनाज्येन जुहुयान्मन्त्रेणाऽष्टोत्तरं शतम्।
साधकेन्द्रः ससम्पातमर्चिते हव्यवाहने ॥ १४१
सम्पाताज्येन वनिता भोजयेदात्मनः पतिम्।
अनया यद्यदादिष्टं तत्तत् स कुरुते सदा ॥ १४२
कन्यार्थी जुहुयाल्लाजैर्दध्यक्तैर्मण्डलान्तरे।
कन्यामिष्टामवाप्नोति साऽपि सत्पतिमाप्नुयात् ॥ १४३

कामोल्लासितमध्यमङ्गविलसत्षट्कोणमेतद्बहि-
र्गायत्रीगुणवर्णवद्वसुदलं मालामनोरक्षरैः।
षट्संख्यैः सहिताष्टपत्रसहितं क्षौणीपुरेणावृतं
कोणन्यस्तमनोभवेन कथितं यन्त्रं जगन्मोहनम् ॥ १४४

अर्चिते हव्यवाहने जुहुयादिति सम्बन्धः। ससम्पातमिति। पाठान्तरे सम्पातं कुर्वन्। साधकेन्द्र इत्यनेन सम्पातस्याऽष्टोत्तरशतवारं जप उक्तः ॥ १३७ ॥ १३८ ॥ १३९ ॥ १४० ॥ १४१ ॥

सम्पाताज्यस्य विनियोगमाह सम्पातेति। मण्डलान्तरे कन्यामाप्नोतीति सम्बन्धः। तेन एकोनपञ्चाशद्दिनं होम उक्तः ॥ १४२ ॥ १४३ ॥

यन्त्रमाह कामेति। षट्कोणमध्ये कामबीजान्तः साध्यसाधककर्मनाम लिखनीयम्। कामषडङ्गान्याग्नेयादिषट्कोणेषु लिखेत्। तदुक्तम्—

षडङ्गान्यग्निकोणादिकोणेष्वेव क्रमाल्लिखेत्। इति।

एतद्बहिरष्टदलमध्ये वक्ष्यमाणगायत्र्यर्णांस्त्रिशस्त्रिशो लिखित्वा मालामनोर्वक्ष्यमाणस्य षट् षडक्षराणि दलाग्रेषु लिखेत्। मूले वसुदलाष्टपत्रशब्दौ तत्रैकत्र दलमध्यमन्यत्र दलाग्रमिति ज्ञेयम्। कोणन्यस्तमनोभवेन क्षौणीपुरेणावृतमिति

कामदेवायशब्दान्ते विद्महे ङेऽन्तमीरयेत् ।
पुष्पबाणं धीमहि स्यात् तन्नोऽनङ्गः प्रचोदयात् ॥ १४५

नमोऽन्ते कामदेवाय वदेत् सर्वजनं ततः ।
प्रियाय सर्ववर्णान्ते जनसम्मोहनाय च ॥ १४६

ज्वलद्वयं प्रज्वलार्णान् वदेत् सर्वजनस्य च ।
हृदयं मम शब्दान्ते वशं कुरुयुगं शिरः ।
मालामनुरयं साष्टचत्वारिंशद्भिरक्षरैः ॥ १४७

सम्बन्धः । तदुक्तमाचार्यैः—

आलिख्यात्कर्णिकायामनलपुरयुगे मारबीजं ससाध्यं
तद्रन्ध्रेष्वङ्गषट्कं बहिरपि गुणशो मारगायत्रिवर्णान् ।
मालामन्त्रं दलाग्रेष्वपि गुहमुखशः पार्थिवास्त्रिष्वनङ्गम् ॥ इति ॥ १४४ ॥

कामगायत्रीमुद्धरति कामदेवायेति । ङेऽन्तं पुष्पबाणं पुष्पबाणाय ॥ १४५ ॥

मालामन्त्रमाह नमोऽन्ते इति । सर्वं इति यद्वर्णद्वयं तदन्ते । हृदयमिति स्वरूपम् । शिरः स्वाहा । अयं स्वतन्त्रो मन्त्रः । अस्यर्ष्यादिकं यथा—

नारदो जगती कामो मुन्याद्याः परिकीर्त्तिताः ।
सप्तसप्तनवमुनिदशाष्टार्णैः षड़ङ्गकम् ॥
यद्वाऽमृतोद्भवश्चैव परो मकरकेतनः ।
सङ्कल्पजन्मान्यश्चाऽऽत्तरूपेक्षुधनुर्धरौ ॥
पुष्पबाणश्च कामाद्यैर्ङेस्वाहान्तैः षड़ङ्गकम् ।
बाणान् भालास्यगलहृदाधारेषु प्रविन्यसेत् ॥
शेषमन्यत्तु पूजादिकामबीजवदीरितम् ।
जपादौ मारबीजाद्यो जगत्त्रयवशीकरः ॥
विलिप्य गन्धपङ्केन लिखेदष्टदलाम्बुजम् ।
कर्णिकायां लिखेद्वह्निपुटितं मण्डलद्वयम् ॥
तस्य मध्ये लिखेत्कामं साध्याख्याकर्मसंयुतम् ।
साध्याख्यापुटितैः कामैस्तं कामं वेष्टयेद् बुधः ॥
श्रियं च षट्सु कोणेषु ऐन्द्रनिर्ऋतिवायुषु ।
आलिखेच्च तथा मायां वह्निवारुणशूलिषु ॥
अक्षरैः कामगायत्र्या वेष्टयेत् केसरे सुधीः ।

साध्याख्यापुटितैः स्मरैः परिवृतं कामं लिखेन्मध्यतः
पश्चात्तारविकारपञ्चकपरान्नासार्घिभिण्टीशघान् ।
शूलाढ्याष्टदलेषु साधु विलिखेत्ताम्बुलपत्रोदरे
यन्त्रं यां निशि खादयेत् कृतजपं वश्या भवेत्तस्य सा ॥ १४८

कथितं पुष्पबाणस्य साङ्गोपाङ्गसमर्चनम् ।
सौभाग्यकान्तिविभवदारपुत्रसमृद्धिदम् ॥ १४९

मारमालामनोर्वर्णैर्दलेष्वष्टसु मन्त्रवित् ॥
लिखेद् गुहाननसंख्यैर्मातृकां तु विलेखयेत् ।
भूबिम्बं च लिखेद्बाह्ये श्रीमाये दिग्विदिक्ष्वपि ॥
यन्त्रमेवं समालिख्य जातरूपमये पटे ।
राजते ताम्रपट्टे वा भूर्जे चौममयेऽपि वा ॥
सूक्ष्मतन्तुमये वापि प्रतिष्ठाप्य समीरणम् ।
हुत्वा सहस्रमाज्येन यन्त्रसम्पातपूर्वकम् ॥
अर्चयित्वाऽयुतं जप्त्वा धारयेत्तदनुत्तमम् ।
त्रैलोक्यैश्वर्यमाप्नोति देवैरपि सुपूजितम् ॥
आकर्षणं सुरस्त्रीणां नागलोकनिवासिनाम् ।
पिशाचयक्षरक्षांसि गन्धर्वाप्सरकिन्नराः ॥
दुष्टसत्त्वाश्च ये सत्त्वाः प्रसर्पन्त्येव दूरतः ।
यन्त्रराजमिमं दृष्ट्वा विद्रवन्त्यतिमोहिताः ॥
बहुना किमिहोक्तेन सर्वलोकसुखावहम् ।
स्त्रीणामाकर्षकं सद्यो राज्ञो वश्यकरं भुवि ॥
योगसिद्धिकरं पुंसां भवसागरतारकम् ।
भुक्तिमुक्तिप्रदं पुंसामिति प्रोक्तं स्वयम्भुवा ॥ इति ॥ १४६॥१४७ ॥

यन्त्रान्तरमाह साध्येति । मध्यतः अष्टदलकर्णिकायाम् साध्यसाधक-कर्मनामपुटितैः स्मरैः कामबीजैः परिवृतं कामं साध्यसाधककर्मसहितं लिखेत् । अष्टसु दलेषु लिखनीयमाह तार इति । तारेण त्रित्वसंख्यातेन ह्रकारः । अन्ये प्रणवमाहुस्तदसत् । पद्मपादाचार्यादिबहुग्रन्थविरोधात् । विकारोऽन्त्यः स्वरः । पञ्चो द्वितीयः स्वर इति । केचन साम्प्रदायिकास्तु पञ्चदश स्वरमाहुः । पद्मपादाचार्यस्य सम्मतेः । को वायुस्तेन यः स परो यस्य तेन मकारः । तदुक्तं

आदाय वेदाः सकलाः समुद्रान्निहत्य शङ्खासुरमत्युदग्रम् ।
दत्ताः पुरा येन पितामहाय विष्णुं तमाद्यं भज मत्स्यरूपम् ॥ १५०

दिव्यामृतार्थं मथिते महाब्धौ देवासुराभ्यां वासुकिमन्दराभ्याम् ।
भूमेर्महावेगविघूर्णितायास्तं कूर्ममाधारगतं स्मरामि ॥ १५१

समुद्रकाञ्ची सरिदुत्तरीया वसुन्धरा मेरुकिरीटभारा ।
दंष्ट्राग्रतो येन समुद्धृता भूस्तमादिकोलं शरणं प्रपद्ये ॥ १५२

भक्तार्त्तिभङ्गक्षमया धिया यः स्तम्भान्तरालादुदितो नृसिंहः ।
रिपुं सुराणां निशितैर्नखाग्रैर्विदारयन्तं न च विस्मरामि ॥ १५३

चतुःसमुद्राभरणा धरित्री न्यासाय नाऽलं चरणस्य यस्य ।
एकस्य नाऽन्यस्य पदं सुराणां त्रिविक्रमं सर्वगतं स्मरामि ॥ १५४

गौतमेन मन्त्रव्याकरणे—

ब्रह्मणो वाचकः कः स्यात् कशब्दो मूर्धवाचकः ।
सूर्यस्य वाचकः कः स्यात् कशब्दो वायुवाचकः ॥ इति ॥

अन्ये कपरः ख इत्याहुस्तदसत् । पद्मपादाचार्यग्रन्थविरोधात् । नासाशब्देन तदुच्चारणीयः अनुनासिकः । तन्मध्येऽपि प्रथमातिक्रमे कारणाभावात् ङकारः । केचन नासा अकार इत्यूचुस्तदसत् । तद्ग्रन्थादिविरोधादेव । अर्घिरर्घीशः ज । झिंटीश ए । घ इति स्वरूपम् । क्वचित् झिण्टीशकानिति पाठः । स प्रामादिकः । तदुक्तमाचार्यैः—तारर्त्विक्पञ्चजाष्टादशसमित्ऋतुगण्डान्तगान्ताक्षराढ्यम् । इति । एतद्व्याख्याने पद्मपादाचार्यैर्व्याख्यातम् । तार इः । ऋत्विक् अः । पञ्च अं । जाष्टादशो मः । समित् ङः ऋतुः ञः । गण्डान्तः ए । गान्तो घ इति । शूलाढ्येति दलाग्रेषु शूलानि कुर्यात् ॥ १४८ ॥ १४९ ॥

एवं सप्रपञ्चं विष्णुमन्त्रान्निरूप्य शिष्यचेतसि दृढभक्तेरुत्पादनाय दशावतारक्रमेण विष्णुं स्तौति आदायेत्यादिना ।

येन शङ्खासुरं निहत्य समुद्रादादाय तेनेत्यर्थात् पितामहाय ब्रह्मणे सकला वेदा दत्ता इत्यन्वयः । वेदानिति पाठे ते इत्यर्थः ॥ १५० ॥

भूमेराधारगतमिति सम्बन्धः ॥ १५१ ॥

येनैवंभूता भूर्दंष्ट्राग्रतो दंष्ट्राग्रेण उद्धृतेति सम्बन्धः ॥ १५२ ॥ १५३ ॥

अन्यस्य द्वितीयस्य चरणस्य न्यासाय सुराणां पदं नालमिति सम्बन्धः ॥१५४॥

वि:सप्तवारं नृपतीन् निहत्य यस्तर्पणं रक्तमयं पितृभ्य: ।
चकार दोर्दण्डबलेन सम्यक् तमादिशूरं प्रणमामि भक्त्या ॥ १५५

कुले रघूणां समवाप्य जन्म विधाय सेतुं जलधेर्जलान्त: ।
लङ्केश्वरं य: शमयाञ्चकार सीतापतिं तं प्रणमामि भक्त्या ॥ १५६

हलेन सर्वानसुरान् विकृष्य चकार चूर्णं मुशलप्रहारै: ।
य: कृष्णमासाद्य बलं बलीयान् भक्त्या भजे तं बलभद्ररामम् ॥ १५७

पुरा पुराणामसुरान् विजेतुं सम्भावयन् चीवरचिह्नवेशम् ।
चकार य: शास्त्रममोघकल्पं तं मूलभूतं प्रणतोऽस्मि बुद्धम् ॥ १५८

कल्पावसाने निखिलै: खुरै: स्वै: सङ्घट्टयामास निमेषमात्रात् ।
यस्तेजसा निर्दहतीति भीमो विश्वात्मकं तं तुरगं भजाम: ॥ १५९

शङ्खं सुचक्रं सुगदां सरोजं दोर्भिर्दधानं गरुडाधिरूढम् ।
श्रीवत्सचिह्नं जगदादिमूलं तमालनीलं हृदि विष्णुमीडे ॥ १६०

क्षीराम्बुधौ शेषविशेषतल्पे शयानमन्त:स्मितशोभिवक्त्रम् ।
उत्फुल्लनेत्राम्बुजमम्बुजाभमाद्यं श्रुतीनामसकृत् स्मरामि ॥ १६१

प्रीणयेदनया स्तुत्या जगन्नाथं जगन्मयम् ।
धर्मार्थकाममोक्षाणामाप्तये पुरुषोत्तमम् ॥ १६२

इति श्रीशारदातिलके सप्तदश: पटल: ।

चूर्णं चूर्णीभूतान् चकारेत्यन्वय: । य: कृष्णं बलं सहायमासाद्य ॥ १५५ ॥
॥ १५६ ॥ १५७ ॥

चीवरचिह्नवेशं सम्भावयन् धारयन्नित्यन्वय: ॥ १५८॥१५९॥१६० ॥

शेष एव विशेष: असाधारणात् ॥ १६१॥१६२ ॥

इति श्रीशारदातिलकटीकायां सत्सम्प्रदायकृतव्याख्यायां
पदार्थादर्शाभिख्यायां सप्तदश: पटल: ॥ ॐ ॥

अष्टादशः पटलः ।

अथ वक्ष्ये महेशस्य मन्त्रान् सर्वसमृद्धिदान् ।
यैः पूर्वमृषयः प्राप्ताः शिवसायुज्यमञ्जसा ॥ १

हृदयं वपरं साक्षि लान्तोऽनन्तान्वितो मरुत् ।
पञ्चाक्षरो मनुः प्रोक्तस्ताराद्योऽयं षडक्षरः ॥ २

वामदेवो मुनिश्छन्दः पङ्क्तिरीशोऽस्य देवता ।
षड्भिर्वर्णैः षडङ्गानि कुर्यान्मन्त्रस्य देशिकः ॥ ३

मन्त्रवर्णादिका न्यस्येत् पञ्चमूर्त्तीर्यथाक्रमम् ।
तर्जनीमध्ययोरन्त्यानामिकाङ्गुष्ठके पुनः ॥ ४

ताः स्युस्तत्पुरुषाघोरसद्योवामेशसंज्ञकाः ।
वक्त्रहृत्पादगुह्येषु निजमूर्धनि ताः पुनः ॥ ५

क्रमप्राप्तान् शैवमन्त्रानाह अथेति । सर्वसमृद्धिदान् यैरित्यादिना च तत्तदधिकारिणं प्रति विनियोग उक्तः ॥ १ ॥

मन्त्रमुद्धरति हृदयमिति । हृदयं नमःपदम् । वपरं शः साक्षि इकारयुक्तेन शि । लान्तो वः अनन्त आ तदन्वितस्तेन वा । मरुत् यः । षडक्षर इत्यनेन वाग्भवादिरित्युक्तम् । आद्यं बीजम् उमेति शक्तिः । केचित्प्रणवादनन्तरं प्रासादबीजप्रक्षेपात् सप्ताक्षरमिति वदन्ति । तन्त्रान्तरे—

आद्यन्ते सम्पुटीकृत्य हंसवागीश्वरं मनुम् ।
शिवमन्त्रं जपेद्धीमान् सद्यः प्रत्ययमिष्यति ॥
सम्पुटं शिवमन्त्रस्य जपेन् मासमतन्द्रितः ।
एकाकी यतचित्तात्मा वश्यमर्थं स विन्दति ॥ इति ॥

अत्र वागीश्वरशब्देन वाग्भवं केवलं रेफरहितं तार्त्तीयं चेति परमगुरवः । षड्भिरिति षडङ्गमन्त्रोद्धारमात्रमुक्तम् । न्यासमग्रे वक्ष्यतीति न पुनरुक्तिः । देशिको यथाक्रममिति । प्रत्यक्षरमादौ प्रणव इत्युक्तम् । अन्त्या कनिष्ठा ॥ २॥३॥४ ॥

ता मूर्त्तयः । सद्यः सद्योजातः । वामो वामदेवः । ईश ईशानः । ताः पुनर्मूर्धनीत्यन्तेषु स्थानेषु न्यसेदिति पश्चात्तनेन सम्बन्धः । चतुर्थीनमोऽन्ताश्च

प्राग्याम्यवारुणोदीच्यमध्यवक्त्रेषु पञ्चसु।
मन्त्राङ्गानि न्यसेत् पश्चाज्जातियुक्तानि षट् क्रमात् ॥ ६
कुर्वीत गोलकन्यासं रक्षायै तदनन्तरम्।
हृदि वक्त्रेंऽसयोरूर्वोः कण्ठे नाभौ द्विपार्श्वयोः ॥ ७
पृष्ठे हृदि ततो मूर्ध्नि वदने नेत्रयोर्नसोः।
दोःपत्सन्धिषु साग्रेषु विन्यसेत्तदनन्तरम् ॥ ८

मूर्त्तंय इति सम्प्रदायविदः। मूर्धनीति काकाक्षिगोलकन्यायेन उभयत्र सम्बध्यते। ताः पुनर्निजमूर्धनि पञ्चसु वक्त्रेषु न्यसेदिति पश्चात्तनेन सम्बन्धः। तदुक्तमाचार्यैः—वक्त्रहृत्पादगुह्याख्यामूर्धस्वपि च नामभिः।

प्राग्याम्यवारुणोदीच्यवक्त्रेष्वपि च मूर्धनि ॥ इति ॥

मन्त्राङ्गानीति। तत्र प्रयोगः। ॐ हृत् नं शिर इत्यादि। सम्प्रदायविदस्तु। ॐ ॐ सर्वज्ञधाम्ने हृत्। ॐ नं तृप्तिधाम्ने शिरः। ॐ मः अनादिबोधधाम्ने शिखा। ॐ शिं अलुप्तशक्तिधाम्ने वर्म। ॐ वां स्वतन्त्रशक्तिधाम्ने नेत्रम्। ॐ यं अनन्तशक्तिधाम्ने अस्त्रम्। एवं षड़ङ्गमिच्छन्ति। तदुक्तं वायवीयसंहितायाम्—

तथैव तु षड़ङ्गानि पुनरस्योपपादयेत्।
सर्वज्ञतां तथा तृप्तिं बोधं चाद्यन्तवर्जितम् ॥
अलुप्तशक्तिं स्वातन्त्र्यमनन्तां शक्तिमेव च ॥ इति।

क्वचित्तु वर्मनेत्रयोर्व्यत्ययः। तदुक्तम्—

सर्वज्ञता तृप्तिरनादिबोधः स्वतन्त्रता नित्यमलुप्तशक्तिः।
अनन्तशक्तिश्च विभोर्विधिज्ञाः प्राहुः षड़ङ्गानि महेश्वरस्य ॥ इति ॥

यथागुरुसम्प्रदायमूहनीयम् ॥ ५ ॥ ६ ॥

दशावृतिमयं गोलकन्यासमाह कुर्वीतेति। तदनन्तरं तत्त्वन्यासानन्तरमित्यर्थः। तत्त्वन्यासो यथा—

वक्ष्यतेऽथो शैवतत्त्वन्यासः प्रसादतः परम्।
पश्चाच्चरो परायेति तत्त्वनामात्मने नमः ॥
आवृत्त्या शिवपञ्चार्णवर्णयुतं पृथक् सह।
द्वितीयादि चादिवर्णैरान्तैराद्यं ध्रुवादिकैः [कम्] ॥
शिवः शक्तिः सदापूर्वः शिव ईश्वर एव च।
शुद्धविद्या च माया च कालश्च नियतिः कला ॥

शिरोवदनहृत्कुक्षिसोरुपादद्वये पुनः ।
हृदि वक्त्राम्बुजे टङ्के मृगाभयवरेष्वथ ॥ ९
वक्त्रांसहृत्स्वपादोरुजठरेषु क्रमान्न्यसेत् ।
मूलमन्त्रस्य षड्वर्णान् यथावद्देशिकोत्तमः ॥ १०
मूर्ध्नि भालोदरांसेषु हृदये ताः पुनर्न्यसेत् ।
पश्चादनेन मन्त्रेण कुर्वीत व्यापकं सुधीः ॥ ११
नमोऽस्तु स्थाणुरूपाय ज्योतिर्लिङ्गामृतात्मने ।
चतुर्मूर्त्तिवपुच्छायाभासिताङ्गाय शम्भवे ।
एवं न्यस्तशरीरोऽसौ चिन्तयेत्पार्वतीपतिम् ॥ १२

स्मृतोपरागः पुरुषः प्रकृतिर्बुद्ध्यहङ्कृती ।
मन एतान् हृदि न्यस्येत् श्रोत्रादिषु स्थले तथा ।
वागाद्यप्यथशब्दादि मूर्धास्योरौ गुदे पदे ॥
आकाशादीन्न्यसेदेषु वक्ष्यमाणं च पञ्चकम् ।
सदाशिवाद्या आकाशाद्याधिपत्यन्तकाः सङेः ॥
शान्त्यतीताकलाद्यन्ता निवृत्त्याद्याः स्वबीजतः ।
न्यसेत् पादादिशीर्षान्ते मूर्धादिचरणान्तिके ॥
शान्त्यात्मेशानमूर्धा च ङेयुतश्च सदाशिवः ।
सत्यात्मा तत्पुरुषवक्त्रो ङेसंयुत ईश्वरः ॥
नादात्माऽघोरहृदयो ङेयुतश्च महेश्वरः ।
बिन्द्वात्माऽथो वामदेवगुह्यो विष्णुश्च ङेयुतः ॥
बीजात्मा च सद्योजातपादो ब्रह्मा च ङेयुतः ।
ईशानाद्यानूर्ध्ववक्त्राद्यान् सदाशिवपूर्वकान् ॥
ऊर्ध्वादिपञ्चवक्त्रेषु ङेन्तानक्षरपूर्वकान् ॥ इति ।

स्वबीजत इति । ह्लां ह्लीं ह्लूं ह्लैं ह्लौं । ईशानाद्यान् ईशानतत्पुरुषाघोरवाम-सद्यान् । ऊर्ध्ववक्त्राद्यान् ऊर्ध्वपूर्वदक्षोत्तरपश्चिमान् । प्रयोगस्तु । ॐ ह्लौं नमः शिवाय पराय शिवात्मने नमः । नं क्षं ह्लौं नमः शिवाय पराय शक्त्यात्मने नमः । मं लं ह्लौं नमः शिवाय पराय सदाशिवात्मने नमः इत्यादि । प्रथम-चरणेनैकाऽऽवृतिः । कण्ठादिहृदन्तं द्वितीया । मूर्धादिनासिकान्तं तृतीया ।

ध्यायेन्नित्यं महेशं रजतगिरिनिभं चारुचन्द्रावतंसं
रत्नाकल्पोज्ज्वलाङ्गं परशुमृगवराभीतिहस्तं प्रसन्नम् ।
पद्मासीनं समन्तात् स्तुतममरगणैर्व्याघ्रकृत्तिं वसानं
विश्वाद्यं विश्वरूपं निखिलभयहरं पञ्चवक्त्रं त्रिनेत्रम् ॥ १३

ततोऽर्धेनावृत्तिचतुष्टयम् । अन्यत्र सर्वत्र दोःपत्सन्धयश्चत्वार एव गृहीताः । अत्राऽङ्गुलिमध्यसन्धिमपि गृहीत्वा पञ्च सन्धयः । षष्ठमग्रमिति । एकैकस्मिन्नेकैकावृत्तिः । साग्रमित्यत्राऽङ्गुलीनामन्त्यसन्धियोगात् अग्रत्वमपि ज्ञेयम् । अत्र सर्वत्र केचन पञ्चाचरन्यासमाहुः । तन्मते मूलमन्त्रस्य षड्वर्णात्वनेन । अन्यत्रापि "हृन्मुखांसोरुयुग्मेषु षड्वर्णान् क्रमशो न्यसेत्" इत्यनेन च विरोधः स्यात् । तत्परिहाराय प्रत्यर्णमादौ प्रणवमाहुः । एवमपि अष्टमनवमदशमेषु पृथक् पदृस्थाननिर्देशो वृथा स्यात् । अन्यत्रापि दशमावृत्तौ "मुखांसहृदयेषु त्रीन् परान् पादोरुकुक्षिषु" इति अनेन विरोधात् तदसङ्गतम् । कश्चित्तु दोःसन्धिद्वयं तृतीयमग्रम् एवं दोर्द्वन्द्व एका पद्द्वन्द्व एका इत्यष्टौ न्यासानिवाह । स भ्रान्त एव । यतः सर्वत्र गोलकन्यासे ग्रन्थान्तरे च दशावृत्तीनामेवोक्तत्वात् । सन्धिशब्दार्थस्य सङ्कोचे कारणाभावाच्च । ततोऽर्धेनाऽष्टमो । पुनरर्धेन नवमो । तत्र टङ्कादिषु तत्तन्मुद्रया न्यासो विधेय इति साम्प्रदायिकाः । टङ्कः परशुः । मुद्रालक्षणानि तु—

करे करं तु करयोस्तिर्यक् संयोज्य चाऽङ्गुलीः ।
संहताः प्रसृताः कुर्यान् मुद्रेयं परशोर्मता ॥
मिलित्वाऽनामिकाङ्गुष्ठमध्यमाग्राणि योजयेत् ।
शिष्टाङ्गुल्युच्छ्रिते कुर्यान् मृगमुद्रेयमोरिता ॥ इति ॥
ऊर्ध्वीकृतो वामहस्तः प्रसृतोऽभयमुद्रिका ।
अधोमुखो दक्षहस्तः प्रसृतो वरमुद्रिका ॥ इति ॥

अर्धेन दशमी । यथावदिति । देशिकोत्तमः ता मूर्त्तीर्यथावत् पुनर्न्यसेदिति सम्बन्धः । यथावदित्यनेन प्रणवादि मन्त्रवर्णा इत्युक्तम् । देशिकोत्तम इत्यनेन तत्तदङ्गुल्येति ज्ञेयम् । इदं पूर्वन्यासयोरप्युह्यम् । अंसेति अंसद्वयम् ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥

ध्यायेदिति । पद्मासीनमिति श्वेतपद्मं चिन्तनीयम् । आयुधध्यानं दक्षापूर्ध्वयोराद्ये तदधस्तनयोरन्त्ये । अनेनैव क्रमेण स्वशरीरे पूर्वोक्तो न्यासः । अत्र ध्यानानन्तरं पद्मलिङ्गमुद्रे दर्शनीये । आयुधमुद्राश्च ।

तत्त्वलक्षं जपेन्मन्त्रं दीक्षितः शैववर्त्मना ।
तावत्संख्यासहस्राणि जुहुयात् पायसैः शुभैः ।
ततः सिद्धो भवेन्मन्त्रः साधकाभीष्टसिद्धिदः ॥ १४

देवं सम्पूजयेत्पीठे वामादिनवशक्तिके ।
वामा ज्येष्ठा ततो रौद्री काली कलपदादिका ॥ १५

विकरिण्याह्वया प्रोक्ता बलाद्या विकरिण्यथ ।
बलप्रमथनी पश्चात्सर्वभूतदमन्यथ ॥ १६

मनोन्मनीति संप्रोक्ताः शैवपीठस्य शक्तयः ।
नमो भगवते पश्चात्सकलादि वदेत् पुनः ॥ १७

गुणात्मशक्तियुक्ताय ततोऽनन्ताय तत्परम् ।
योगपीठात्मने भूयो नमस्तारादिको मनुः ॥ १८

तदुक्तं प्रयोगसारे—दर्शयित्वा ततः पद्मलिङ्गमुद्रे तदग्रतः । इति ।
तत्र पद्ममुद्रालक्षणमुक्तं प्राक् । लिङ्गमुद्रालक्षणं तु—

उच्छ्रितं दक्षिणाङ्गुष्ठं वामाङ्गुष्ठेन बन्धयेत् ।
वामाङ्गुलीर्दक्षिणाभिरङ्गुलीभिश्च वेष्टयेत् ।
लिङ्गमुद्रेयमाख्याता शिवसान्निध्यकारिणी ॥ इति ॥

इयं सर्वशैवमन्त्रसाधारणीति ज्ञेयम् ॥ १३ ॥

शैववर्त्मना दीक्षितः कृतदीक्षः । सा च शैवतन्त्रात् कामिकादितो ज्ञेया । तत्त्वलक्षं चतुर्विंशतिलक्षं मन्त्रं जपेदित्यन्वयः ।

उक्तञ्च—अक्षरलक्षचतुष्कं जप्यात् । इति ।

तावत्संख्यासहस्राणि चतुर्विंशतिसहस्राणि । अत्र द्रव्यप्रोक्षणे मूलमन्त्रो हुंफडन्तो ज्ञेयः । तदुक्तं नारायणीयप्रयोगसारयोः—

वर्मास्त्रान्तेन मूलेन सम्प्रोक्ष्यैवं प्रकल्पितम् । इति ॥ १४ ॥

देवमिति । वामादिनवशक्तिके पीठे देवं पूजयेदिति सम्बन्धः । तत्र मण्डूकादि परतत्त्वान्तं पीठं सम्पूज्य नव शक्तीः पूजयेदित्यर्थः । कलपदादिका इति अग्रिमाया विशेषणम् । आसां ध्यानमुक्तं प्रयोगसार नारायणीययोः—

श्वेता रक्तासिता पीता श्यामाऽरुणा सिताऽसिता ।
शोणा च ताः स्मरेच्छक्तीः पीठरूपा यथाक्रमम् ॥ इति ॥१५॥१६॥१७॥

अमुना मनुना दद्यादासनं गिरिजापतेः।
मूर्त्तिं मूलेन सङ्कल्प्य तत्राऽऽवाह्य यजेच्छिवम्॥ १९

कर्णिकायां यजेन्मूर्त्तौरीशमीशानदिग्गतम्।
शुद्धस्फटिकसंकाशं दिक्षु तत्पुरुषादिकाः॥ २०

पीताञ्जनश्वेतरक्ताः प्रधानसदृशायुधाः।
चतुर्वक्त्रसमायुक्ता यथावत् संप्रपूजयेत्॥ २१

कोणेष्वर्च्याः निवृत्त्याद्यास्तेजोरूपाः कलाः क्रमात्।
अङ्गानि केसरस्थानि विघ्नेशान् पत्रगान् यजेत्॥ २२

अनन्तं सूक्ष्मनामानं शिवोत्तममनन्तरम्।
एकनेत्रमेकरुद्रं त्रिनेत्रं तदनन्तरम्॥ २३

पश्चाच्छ्रीकण्ठनामानं शिखण्डिनमनन्तरम्।
रक्तपीतसितारक्तकृष्णरक्ताञ्जनासितान्॥ २४

किरीटार्पितबालेन्दून् पद्मस्थान् भूषणान्वितान्।
त्रिनेत्रान् शूलवज्रास्त्रचापहस्तान् मनोहरान्॥ २५

उत्तरादि यजेत्पश्चादुमां चण्डेश्वरं पुनः।
ततो नन्दिमहाकालौ गणेशवृषभौ पुनः॥ २६

गिरिजापतेरित्यनेनैतदुक्तम्। आत्मयागे आसनं सम्पूज्य स्वागतादिगन्धान्तं दत्त्वा नमोऽस्तु स्थाणुभूतायेति मन्त्रेण पञ्च पुष्पाञ्जलीर्दद्यादिति। तदुक्तमाचार्यैः—

कुर्यादनेन मन्त्रेण निजदेहे समाहितः।
मन्त्री पुष्पाञ्जलिं सम्यक् त्रिशः पञ्चश एव च॥ इति ॥१८॥१९॥

कर्णिकायां दिक्षु तत्पुरुषादिका मूर्त्तीश्चतस्रो यथावत् संपूजयेदित्यन्वयः। यथावदित्यनेन प्रणवादि मन्त्रवर्णाद्या इत्युक्तम्। ईशानदिग्गतं शुद्धस्फटिकसङ्काशमीशं पञ्चमं यजेदित्यन्वयः॥ २०॥ २१॥

कोणेषु आग्नेयादिषु। द्वितीयोक्ता निवृत्त्याद्याश्चतस्रः। तेजोरूपा इति ध्यानम्। प्रथमपटलोक्ता पञ्चीकृतभूतवीजाद्या इति ज्ञेयम्। शान्त्यतीतामपि ईशे यजेदिति क्रमादित्यनेनोक्तमित्यन्ये॥ २२॥

विद्येशानेवाह अनन्तमिति। अस्त्रं बाणः। पश्चादेतानुत्तरादि यजेदिति सम्बन्धः। शतलक्षमिति कोटिम्। तन्त्रान्तरादिदं यन्त्रं लिख्यते—

अथ भृङ्गरीटिं स्कन्दमेतान् पद्मासनस्थितान् ।
स्वर्णतोयारुणश्याममुक्तेन्दुसितपाटलान् ॥ २७
इन्द्रादयस्ततः पूज्या वज्राद्यायुधसंयुताः ।
इत्थं संपूजयेद्देवं सहस्रं नित्यशो जपेत् ॥ २८
सर्वपापविनिर्मुक्तः प्राप्नुयाद्वाञ्छितां श्रियम् ।
द्विसहस्रं जपेद्रोगान्मुच्यते नात्र संशयः ॥ २९
त्रिसहस्रं जपेन्मन्त्रं दीर्घमायुरवाप्नुयात् ।
सहस्रवृद्ध्या प्रजपन् सर्वान् कामानवाप्नुयात् ॥ ३०
आज्यान्वितैस्तिलैः शुद्धैर्जुहुयाल्लक्षमादरात् ।
उत्पातजनितान् क्लेशान्नाशयेन्नाऽत्र संशयः ।
शतलक्षं जपेत्साक्षाच्छिवो भवति मानवः ॥ ३१

रेखाषट्कं न्यसेदूर्ध्वं तथा तिर्यक्प्रमाणकम् ।
अग्राग्रसंहताकारं ऋज्वग्रं च सरेखकम् ॥
वसुपत्रस्वराब्जं च मातृकार्णसमन्वितम् ।
चतुरस्रं द्विधा कृत्वा यन्त्रं पञ्चाक्षराख्यकम् ॥
पञ्चाक्षरीं न्यसेन्मध्ये द्वादशार्णमतः परम् ।
विद्येश्वरांस्तथा न्यस्य द्वादशार्कमतः परम् ॥
बृहत्सौरं ततो न्यस्य कलाशक्तीस्ततः परम् ।
गायत्रीमष्टमातृश्च स्वरांश्चैव ततः परम् ॥
मातृका लोकपालांश्च यन्त्रं पञ्चाक्षराख्यकम् ॥ इति ।
हृदयं ङेणभगवन्नादित्यश्च सङे सह ॥
आद्यं च किरणं सद्योत मानिङे च ठद्वयम् ।

अयं महासौरः कलाशक्तीरमृताद्याः । तत्पुरुषायेति गायत्री । मातृका ककाराद्या सान्ता । शैवागमोक्तं यन्त्रान्तरमुच्यते—

षट्कोणान्तः साध्ययुक्तं प्रासादं मूलमस्त्रिषु ।
सन्धिष्वङ्गानि तद्बाह्ये पद्मं पञ्चदलं लिख ॥
ईशानाद्याः पञ्चमूर्त्तीर्ङेहृदन्ता लिखेत्ततः ।
अष्टपत्रं मातृकाष्टवर्गयुक्तं लिखेद्बहिः ॥

षड़क्षरः शक्तिरुद्धः कथितोऽष्टाक्षरो मनुः ।
ऋषिश्छन्दः पुरा प्रोक्तो देवता स्यादुमापतिः ॥ ३२
अङ्गानि पूर्वमुक्तानि सोममीशं विचिन्तयेत् ॥ ३३

बन्धूकाभं त्रिनेत्रं शशिशकलधरं स्मेरवक्त्रं वहन्तं
हस्तैः शूलं कपालं वरदमभयदं चारुहासं नमामि ।
वामोरुस्तम्भगायाः करतलविलसच्चारुरक्तोत्पलाया
हस्तेनाऽऽश्लिष्टदेहं मणिमयविलसद्भूषणायाः प्रियायाः ॥ ३४

मनुलक्षं जपेन्मन्त्रं तत्सहस्रं यथाविधि ।
जुहुयान्मधुरासिक्तैरारग्वधसमिद्वरैः ॥ ३५
प्राक्प्रोक्ते पूजयेत् पीठे गन्धपुष्पैरुमापतिम् ।
अङ्गावृतीर्बहिः पूज्या हृल्लेखाद्या यथा पुरा ॥ ३६
मध्यप्राग्दक्षिणोदीच्यपश्चिमेषु विधानतः ।
हृल्लेखा गगना रक्ता चतुर्थी तु करालिका ।
महोच्छुष्मा क्रमादेताः पञ्चभूतसमप्रभाः ॥ ३७

संविध्याऽनुष्टुभा यन्त्रं जपहोमादिसाधितम् ।
आरोग्यायुःसुतैश्वर्यचतुर्वर्गफलप्रदम् ॥ इति ॥ ३२—३१ ॥

मन्त्रान्तरमाह षड़िति । रुद्धः सम्पुटितः । प्रणवो बीजं माया शक्तिः । पुरा प्रोक्त इति । वामदेव ऋषिः पङ्क्तिश्छन्दः ॥ ३२ ॥

अङ्गानीति । तत्र षड्दीर्घयुक्तबीजाद्यैः षड़र्णैः षड़ङ्गविधिरिति सम्प्रदायविदः । प्रयोगस्तु ह्रां ॐ हृत् । ह्रीं नं शिरः । ह्रूं मः शिखा । ह्रैं शिं वर्म । ह्रौं वां नेत्रम् । ह्रः यं अस्त्रम् । सोममित्युमया सहितम् ॥ ३३ ॥

आयुधध्यानं दक्षाद्यूर्ध्वयोराद्ये तदधस्तनयोरन्त्ये । करतलेति वामे । तदुक्तम्—वामोरुपीठगतया निजवामहस्तन्यस्तारुणोत्पलयुजा परिरब्धदेहम् । इति । हस्तेनेति दक्षिणेन ॥ ३४ ॥

मनुलक्षं चतुर्दशलक्षम् । तत्सहस्रं चतुर्दशसहस्रम् । यथाविधीति तान्त्रिकाग्निमुखविधानेनेत्यर्थः । यथा पुरेति नवमपटलोक्तस्वबीजाद्या इत्युक्तम् । विधानतः पूज्या इति सम्बन्धः ॥ ३५ ॥ ३६ ॥

विधानमेवाह मध्येति । मध्यं कर्णिकामध्यम् । पश्चिमेषु दिग्भागेष्विति

पाशाङ्कुशवराभीतिधारिण्योऽमितभूषणाः ।
यजेत् पूर्वादिपत्त्रेषु वृषभाद्याननुक्रमात् ॥ ३८
हिमालयाभं वृषभं तीक्ष्णशृङ्गं त्रिलोचनम् ।
सर्वाभरणसन्दीप्तं साक्षाच्छन्दःस्वरूपिणम् ॥ ३९
कपालशूलविलसत्करं कालघनप्रभम् ।
क्षेत्रपालं त्रिनयनं दिगम्बरमथाऽर्चयेत् ॥ ४०
शूलटङ्काक्षवलयं कमण्डलुलसत्करम् ।
रक्ताकारं त्रिनयनं चण्डेशमथ पूजयेत् ॥ ४१
चक्रशङ्खाभयाभीष्टकरां मरकतप्रभाम् ।
दुर्गां प्रपूजयेत् सौम्यां त्रिनेत्रां चारुभूषणाम् ॥ ४२
कल्पशाखां रत्नघण्टां दधानं द्वादशेक्षणम् ।
बालार्काभं शिशुं कान्तं षण्मुखं पूजयेत् ततः ॥ ४३
नन्दिनं पूजयेत्सौम्यं रक्तभूषणमण्डितम् ।
परश्वेणवराभीतिधारिणं श्यामविग्रहम् ॥ ४४
पाशाङ्कुशवराभीष्टधारिणं कुङ्कुमप्रभम् ।
विघ्ननायकमभ्यर्चेच्चन्द्रार्धकृतशेखरम् ॥ ४५
श्यामं रक्तोत्पलकरं वामाङ्कन्यस्ततत्करम् ।
त्रिनेत्रं रक्तवस्त्राढ्यं सेनापतिमथाऽर्चयेत् ॥ ४६
ततोऽष्टमातरः पूज्या ब्राह्म्याद्याः प्रोक्तलक्षणाः ।
इन्द्रादिकान् लोकपालान् स्वस्वदिक्षु समर्चयेत् ॥ ४७

शेषः । पञ्चभूतेति पृथिव्यादि ॥ ३७ ॥ ३८ ॥

ध्यानपूर्वकमनुक्रममेवाह हिमालयेति । प्रतिश्लोकमेकैकध्यानसमाप्तिः ।

एणो मृगः । अयुधध्यानक्रमस्तु तत्तत्प्रकरणेऽनुसन्धेयः ।

तत इति पत्राग्रेषु ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥

प्रोक्तलक्षणा यथोक्तस्वरूपाः ॥ ४७ ॥ ४८ ॥

वज्रादीनि तदस्त्राणि तद्वहिः क्रमशोऽर्चयेत्।
एवं यो भजते मन्त्री देवेशं तमुमापतिम्।
स भवेत् सर्वलोकानां प्रियः सौभाग्यसम्पदाम्॥ ४८
सान्तः सद्यान्तसंयुक्तो बिन्दुभूषितमस्तकः।
प्रासादाख्यो मनुः प्रोक्तो भजतां सर्वसिद्धिदः॥ ४९
षड्दीर्घयुक्तबीजेन षडङ्गविधिरीरितः।
वामदेवो मुनिश्छन्दः पङ्क्तिर्देवः सदाशिवः॥ ५०
ईशानादीन्न्यसेन् मूर्त्तीरङ्गुष्ठादिषु देशिकः।
ईशानाख्यं तत्पुरुषमघोरं तदनन्तरम्।
वामदेवाह्वयं सद्य आसां बीजं क्रमाद्विदुः॥ ५१
ओकाराद्यैः पञ्चह्रस्वैर्विलोमात् संयुतं वियत्।
तत्तदङ्गुलिभिर्भूयस्तत्तद्बीजादिका न्यसेत्॥ ५२
शिरोवदनहृद्गुह्यपाददेशे तथा क्रमात्।
ऊर्ध्वप्राग्दक्षिणोदीच्यपश्चिमेषु मुखेषु ताः॥ ५३

प्रासादमन्त्रमाह सान्त इति। सान्तो हः सद्यान्त औ तेन हौं। अस्य नामव्युत्पत्तिरुक्ताऽऽचार्यैः—

प्रसादनत्वान् मनसो यथावत् प्रासादसंज्ञाऽस्य मनोः प्रदिष्टा। इति।

शक्तिसम्पुटम् इति केचित्। हकारो बीजम् औमिति शक्तिः।

तदुक्तम्—सान्तोऽनुग्रहसंयुक्तो बिन्दुभूषितमस्तकः।
प्रासादाख्यो मनुः प्रोक्तो बीजं हं शक्तिरौं स्मृता॥ इति॥

सर्वसिद्धिद इत्यनेन विनियोगोक्तिः। बीजेनेति मूलमन्त्रेण। वामदेव इत्यर्धं पठित्वा षड्दीर्घेत्यर्धं पठनीयम्। लेखकदोषवशात् व्यत्ययः॥ ४८॥५०॥५१॥

ओकाराद्यैरिति। ओ ए उ इ अ एतैः। तत्तदिति। यस्यां यस्यां यो यो न्यस्तस्तया तया। तेन समुद्यदङ्गुष्ठेन शिरसि। साङ्गुष्ठतर्जन्या वदने। साङ्गुष्ठमध्यमया हृदि। साङ्गुष्ठानामया गुह्ये। साङ्गुष्ठकनिष्ठिकया पादयोः। एवं पञ्चस्वपि मुखेष्विति साम्प्रदायिकाः। तथेति। ऊर्ध्वमुखादीनां समुच्चयः। ता इति मूर्त्तीः। तत्तद्बीजादिकाः तत्तदङ्गुलीभिर्न्यसेदिति सम्बन्धः॥ ५२॥ ५३॥

ततः प्रविन्यसेद्विद्वानष्टत्रिंशत्कलास्तनौ।
ईशानाद्या ऋचः सम्यगङ्गुलीषु यथाक्रमम्॥ ५४
अङ्गुष्ठादिकनिष्ठान्तं न्यसेद्देशिकसत्तमः।
मूर्धास्यहृदयाम्भोजगुह्यपादेषु ताः पुनः॥ ५५

अष्टत्रिंशत्कलान्यासं वक्तुमारभते तत इति। अयं न्यासो ग्रन्थकृता यद्यपि प्रासादमन्त्राङ्गत्वेनोक्तः तथापीदं पञ्चऋग्विधानं स्वतन्त्रं सर्वशैवमन्त्रसाधारणं चेति ज्ञेयम्। आचार्यैः स्वतन्त्रतयैवोक्तम्। अङ्गानि प्रकल्पयेदिति वदता तेनापि सूचितमेव स्वातन्त्र्यम्। तानि षडङ्गानि पञ्चर्चानामेव न तु प्रासादमन्त्रस्य। तदुक्तम्—

वक्ष्यामि शैवागमसारमष्टत्रिंशत्कलान्यासविधिं यथावत्।
सपञ्चभिर्ब्रह्मभिरीशपूर्वैः सर्चादिकैः साङ्गविशेषकैश्च॥ इति॥

अतस्तन्त्रान्तरोक्तमृष्यादि लिख्यते।

ईशोऽनुष्टुप्भूरिक्शेषास्तत्पुरुषसंज्ञे गायत्र्यापः।
पुनरग्न्यनुष्टुब्वापो वामकृतिभगाहरहस्त्वनुष्टुप्भगयुक्॥ इति॥

न्यासक्रममेवाह ईशानाद्या इति। ता ऋचो यथा—

ईशानः सर्वविद्यानामीश्वरः सर्वभूतानां ब्रह्माधिपतिर्ब्रह्मणोऽधिपतिर्ब्रह्मा शिवो मे अस्तु सदाशिवोम्।

तत्पुरुषाय विद्महे महादेवाय धीमहि तन्नो रुद्रः प्रचोदयात्।

अघोरेभ्योऽथ घोरेभ्यो घोरघोरतरेभ्यः सर्वतः सर्वशर्वेभ्यो नमस्ते अस्तु रुद्ररूपेभ्यः।

वामदेवाय नमो ज्येष्ठाय नमः श्रेष्ठाय नमो रुद्राय नमः कालाय नमः कलविकरणाय नमो बलविकरणाय नमो बलाय नमो बलप्रमथनाय नमः सर्वभूतदमनाय नमो मनोन्मनाय नमः।

सद्योजातं प्रपद्यामि सद्योजाताय वै नमः भवेऽभवे नातिभवे भज[व]स्व मां भवोद्भवाय नमः।

सम्यगित्यनेनैतदुक्तं भवति। एतास्तैत्तिरीयशाखायां नारायणीयोपनिषदि द्राविड़पाठानुसारा ज्ञेयाः। आन्ध्रास्त्वन्यथा पठन्तीति। तत्पाठो नात्राऽभिप्रेत इति। देशिकसत्तम इत्यनेन अङ्गुष्ठाभ्यां नम इत्यादि योग उक्तः॥ ५४॥५५॥

वक्त्रेषूर्ध्वादि विन्यसेद्भूयोऽङ्गानि प्रकल्पयेत् ।
तारपञ्चकमुच्चार्य सर्वज्ञाय हृदीरितम् ॥ ५६
अमृततेजोमालिनित्पायेति पदं पुनः ।
तदन्ते ब्रह्म शिरसे शिरोऽङ्गं ज्वलितं ततः ॥ ५७
शिखिशिखाय परतोऽनादिबोधाय तच्छिखा ।
वज्रिणे वज्रहस्ताय स्वतन्त्राय तनुच्छदम् ॥ ५८
सौं वौं हौमिति संभाष्य पुरतो लुप्तशक्तये ।
नेत्रमुक्तं श्लौं पशुं हुं फड़न्तेऽनन्तशक्तये ।
अस्त्रमुक्तषड़ङ्गानि कुर्याद्देशिकसत्तमः ॥ ५९
पूर्वदक्षिणपाश्चात्यसौम्यमध्येषु पञ्चसु ।
वक्त्रेषु पञ्च विन्यस्येदीशानस्य कलाः क्रमात् ॥ ६०
ईशानः सर्वविद्यानां शशिनी प्रथमा कला ।
ईश्वरः सर्वभूतानामङ्गदा तदनन्तरम् ॥ ६१
ब्रह्माधिपतिशब्दान्ते ब्रह्मणोऽधिपतिः पुनः ।
ब्रह्मेष्टदा तृतीया स्याच्छिवो मेऽस्तु ततः परा ॥ ६२
मरीची कथिता तन्त्रे चतुर्थी च सदाशिवोम् ।
अंशुमालिन्यथ परा प्रणवाद्या नमोऽन्विताः ॥ ६३

अङ्गानि प्रकल्पयेदित्युक्तम् । तान्येवाह तारेति । तारपञ्चकमिति द्वादशे मूर्त्तिकल्पनायामुक्तम् । शिरोऽङ्गं शिर इत्यर्थः । ज्वलितमित्यग्रिमेण सम्बध्यते । तनुच्छदं कवचम् । एवमुक्तानि षड़ङ्गानि देशिकसत्तमः कुर्यादिति सम्बन्धः । अत्र देशिकसत्तम इत्यनेनैतदुक्तं भवति । शिरोऽङ्गे त्पायेत्यस्य पूर्वं नित्यपद-प्रयोगः । अस्त्रे श्लौमित्यस्याऽनन्तरं शक्तिबीजप्रयोग इति ॥ ५६॥५७॥५८॥५९ ॥

ईशमन्त्रकलान्यासक्रममाह पूर्वेति । इष्टदेति कलानाम । सदाशिवो-मित्यग्रिमेण सम्बध्यते । परा पञ्चमी । प्रणवाद्या इति । प्रणवशक्तिप्रासादाद्या इत्यर्थः । पद्मपादाचार्याः पञ्चाक्षरीयोगमप्याहुः । नमोऽन्विता इति । पञ्चापि चतुर्थ्यन्ता इत्यपि । चतुर्थ्यन्ताः कलाः सर्वा इति वक्ष्यमाणत्वात् । तेन ॐ ह्रीं हौं नमः शिवाय । ईशानः सर्वविद्यानां शशिन्यै नम इत्यादि प्रयोगः ॥ ६० ॥ ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥

पूर्वपश्चिमयाम्योदग्वक्त्रेषु तदनन्तरम् ।
चतस्रो विन्यसेन् मन्त्री पुरुषस्य कलाः क्रमात् ६४
आद्या तत्पुरुषायेति विद्महे शान्तिरीरिता ।
महादेवाय शब्दान्ते धीमहि स्यात् ततः परम् ॥ ६५
विद्या द्वितीया कथिता तन्नो रुद्रः पदं ततः ।
प्रतिष्ठा कथिता पश्चात् तृतीया स्यात् प्रचोदयात् ।
निवृत्तिस्तत्परा सर्वाः प्रणवाद्या नमोऽन्विताः ॥ ६६
हृद्ग्रीवांसद्वये नाभौ कुक्षौ पृष्ठे च वक्षसि ।
अघोरस्य कला न्यस्येदष्टौ मन्त्री यथाविधि ॥ ६७
अघोरेभ्यस्तथा पूर्वमीरिता प्रथमा कला ।
अथ घोरेभ्य इत्यन्ते मोहा स्यात्तदनन्तरम् ॥ ६८
घोरान्ते स्यात् क्षमा पश्चात् तृतीया परिकीर्त्तिता ।
घोरतरेभ्यो निद्रा स्यात् सर्वतः सर्वतत्परा ॥ ६९
व्याधिस्तु पञ्चमी प्रोक्ता शर्वेभ्यस्तदनन्तरम् ।
मृत्युर्निगदिता षष्ठी नमस्ते अस्तु तत्परम् ॥ ७०
क्षुधा स्यात्सप्तमी रुद्ररूपेभ्यः कथिता तृषा ।
अष्टमी कथिता एता ध्रुवाद्या नमसाऽन्विताः ॥ ७१
गुह्यमुष्कोरुयुग्मेषु जानुजङ्घायुगे स्फिचोः ।
कट्यां पार्श्वद्वये वामकला न्यस्येत् त्रयोदश ॥ ७२
प्रथमा वामदेवाय नमोऽन्ते स्याद्रजा कला ।
स्याज्ज्येष्ठाय नमो रक्षा द्वितीया परिकीर्त्तिता ॥ ७३

पुरुषस्य तत्पुरुषस्य । प्रचोदयादित्यग्रिमेण सम्बध्यते । तत्परा चतुर्थी । सर्वा इति चतुर्थ्यन्ता इत्यपि ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥

यथाविधीति । वक्ष्यमाणोऽङ्गुलीभिर्न्यासः सूचितः । अथ घोरेभ्य एतावानृगंशः । एता इति । चतुर्थ्यन्ता इत्यपि ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥

मुष्कोऽण्डकोशः । वामकला वामदेवकलाः । कलकामित्यत्र कलेति ऋगंशः

स्याद्रुद्राय नमः पश्चात् तृतीया रतिरीरिता ।
कालाय नम इत्यन्ते पालिनी परिकीर्त्तिता ॥ ७४

कलकामा पञ्चमी स्यात्ततो विकरणाय च ।
नमः संयमनी षष्ठी कथिता तदनन्तरम् ॥ ७५

बलक्रिया समादिष्टा बलविकरणाय च ।
नमो वृद्धिरष्टमी स्याद्बलान्ते च स्थिरा कला ॥ ७६

पश्चात् प्रमथनायाऽन्ते नमो रात्रिरुदीरिता ।
सर्वभूतदमनाय नमोऽन्ते भ्रामणी कला ॥ ७७

नमोऽन्ते मोहिनी प्रोक्ता मन्त्रज्ञैर्द्वादशी कला ।
उन्मनाय नमः पश्चाज्जरा प्रोक्ता त्रयोदशी ।
प्रणवाद्याश्चतुर्थ्यन्ता नमोऽन्तास्ताः प्रकीर्तिताः ॥ ७८

पाददोस्तलनासासु मूर्ध्नि बाहुयुगे न्यसेत् ।
सद्योजातोद्भवाः सम्यगष्टौ मन्त्री कलाः क्रमात् ॥ ७९

सद्योजातं प्रपद्यामि सिद्धिः स्यात्प्रथमा कला ।
सद्योजाताय वै भूयो नमः स्याद्वृद्धिरीरिता ॥ ८०

भवे द्युतिस्तृतीया स्याद्भवे तदनन्तरम् ।
लक्ष्मीश्चतुर्थी कथिता ततो नातिभवे पदम् ॥ ८१

मेधा स्यात् पञ्चमी प्रोक्ता कला भूयो भज[व]स्व माम् ।
प्रज्ञा समीरिता षष्ठी भवान्ते स्यात् प्रभा कला ।
उद्भवाय नमः पश्चात् स्वधा स्यादष्टमी कला ॥ ८२

प्रणवाद्याश्चतुर्थ्यन्ताः कलाः सर्वा नमोऽन्विताः ।
अष्टत्रिंशत्कलाः प्रोक्ताः पञ्चब्रह्मपदान्तिकाः ॥ ८३

कामेति कला । विकरणाय नम इति ऋगंशः ।
बलेति ऋगंशः । क्रियेति कला । अत्रापि विकरणाय नम इति ऋगंशः ।
॥ ७२॥७३॥७४॥७५॥७६॥७७॥७८ ॥

भूय इति पादपूरणे । भव इति ऋगंशः । पञ्चब्रह्मपदानि पञ्चानां

इति विन्यस्तदेहोऽसौ भवेद्गङ्गाधरः स्वयम् ।
ततः समाहितो भूत्वा ध्यायेद्देवं सदाशिवम् ॥ ८४

मुक्तापीतपयोदमौक्तिकजवावर्णैर्मुखैः पञ्चभि-
स्त्र्यक्षैरञ्चितमीशमिन्दुमुकुटं पूर्णेन्दुकोटिप्रभम् ।
शूलं टङ्ककृपाणवज्रदहनान्नागेन्द्रघण्टाङ्कुशान्
पाशं भीतिहरं दधानममिताकल्पोज्ज्वलं चिन्तयेत् ॥ ८५

ऋचां पदानि । अत्र पञ्चानामृचां पदानि कलासहितानि क्रमेण उक्ताऽङ्गुष्ठाद्य-ङ्गुलिभिर्विन्यसेत् । तेन प्रथमऋक्कलाः साङ्गुष्ठमुष्टिना द्वितीयऋक्कला-स्तर्जन्यङ्गुष्ठाभ्यां तृतीयऋक्कला मध्यमाङ्गुष्ठाभ्यां चतुर्थऋक्कला अनामाङ्गु-ष्ठाभ्यां पञ्चमऋक्कलाः कनिष्ठाङ्गुष्ठाभ्यामिति ।

तदुक्तम्—इति विशदधीर्विन्यसेदङ्गुलीभिः । इति ।

अन्यत्रापि—कनिष्ठाद्यङ्गुलीभिस्तु न्यसेत् सद्यादिकाः क्रमात् ।
साङ्गुष्ठाभिस्तथेशानं समुष्ट्यङ्गुष्ठकेन तु ॥ इति ॥

अस्य स्वतन्त्रत्वात् ध्यानावरणपूजादि वक्तव्यम् । तत्र ध्यानं प्रासादावरणपूजावसरे ग्रन्थकृदुक्तं ज्ञेयम् । आवरणपूजा तु आचार्योक्ता यथा—

न्यस्यैवं पञ्चभिर्ब्रह्मभिरथ शिवमाराधयेद्दृग्भिराभि-
र्मध्यप्राग्याम्यसौम्यापरदिशि पुनरङ्गैरनन्तादिभिश्च ।
अन्योमाद्यैर्दिशापैः पुनरपि कुलिशाद्यैर्यजेदेवमुक्तं
पाञ्चब्राह्मं विधानं सकलसुखयशोभुक्तिमुक्तिप्रदञ्च ॥ इति ॥ ७९ ॥
॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥

मुक्तेति । मुक्तावर्णमूर्ध्वमुखं पीतवर्णं पूर्वमुखं नीलवर्णं दक्षिणमुखं मुक्तावर्णं पश्चिममुखं विद्रुमवर्णमुत्तरमुखम् । पयो ददातीति व्युत्पत्त्या नीलमेघ एव विवक्षितः । तदुक्तं वायवीयसंहितायाम्—

अस्य पूर्वमुखं सौम्यं बालार्कसदृशप्रभम् ।
त्रिलोचनारविन्दाढ्यं बालेन्दुकृतशेखरम् ॥
दक्षिणं नीलजीमूतसमानं चन्द्रभूषितम् ।
वक्रभ्रुकुटिलं घोरं रक्तवृत्तत्रिलोचनम् ॥
उत्तरं विद्रुमप्रख्यं नीलालकविभूषितम् ।
सविलासं त्रिनयनं चन्द्राभरणशेखरम् ॥

एवं ध्यात्वा जपेन्मन्त्रं पञ्चलक्षं मधुप्लुतैः।
प्रसूनैः करवीरोत्थैर्जुहुयात्तद्दशांशकम्॥ ८६
पूर्वोक्ते प्रयजेत्पीठे मूर्त्तिं मूलेन कल्पयेत्।
आवाह्य पूजयेत्तस्यां मूर्त्याद्यावरणैः सह॥ ८७

पश्चिमं पूर्णचन्द्राभं लोचनत्रितयोज्ज्वलम्।
चन्द्ररेखाधरं सौम्यं मन्दस्मितमनोहरम्॥
पञ्चमं स्फटिकप्रख्यं चन्द्ररेखासमुज्ज्वलम्।
अतीवसौम्यमुत्फुल्ललोचनत्रितयोज्ज्वलम्॥ इति॥

इन्दुमुकुटमिति प्रतिवक्त्रं ज्ञेयम्। टङ्कः परशुः। नागेशः सर्पेशः। भीतिहरम् अभयम्। आयुधध्यानं तु ऊर्ध्वादि दक्षे शूलाद्यग्न्यन्तानि वामे अन्यानि। तदुक्तं वायवीयसंहितायाम्—

दक्षिणे शूलपरशुवज्रखड्गानलोज्ज्वलम्।
सव्ये च नागेशाभीतिघण्टापाशाङ्कुशोज्ज्वलम्॥ इति॥

अन्यत्र ऊर्ध्वदक्षवामयोराद्यम् एवमान्तमिति क्रमेणोक्तम्—

शूलाहो टङ्कघण्टासिसृणिकुलिशपाशाग्न्यभीतीर्दधानं दोर्भिः। इति।

अन्यत्र व्यत्ययोऽप्युक्तः। यदाहुः—

भुजङ्गघण्टाभयदाङ्कुशांश्च पाशं भुजैर्दक्षिणतो दधानम्।
तथा त्रिशूलं परशुं च खड्गं वज्रं च वह्निं क्रमशो परैश्च॥ इति॥

अन्यत्र एकवक्त्रं चतुर्भुजं च ध्यानमुक्तम्। अथवैकवक्त्रम्।

दोर्भिश्चतुर्भिर्युतमिन्दुमौलिं धृताक्षमालात्रिशिखं क्रमात् तम्।
यजेत् सखट्वाङ्गकपालहस्तम्। इति॥

अन्यत्र तु—देवं नमामि शिरसा परशुत्रिशूल-
विद्याकपालपरिघमण्डितबाहुखण्डम्॥ इति॥ ८५॥ ८६॥

मूर्त्तीति। आदिशब्देनाऽङ्गावृतिरुक्ता। मूर्त्यावरणं च अङ्गावरणं च आवरणानि अनन्तोमिन्द्रवज्रादीनि च तैः मूर्त्याद्यावरणैरित्येकशेषेण समासः अर्थः। तेन मूर्त्तिपञ्चकनिवृत्त्यादिपञ्चकेन प्रथमावरणं सम्पूज्य द्वितीयाङ्गै- स्तृतीया विद्येश्वरादिभिरित्यर्थः। तदुक्तं प्रयोगसारे "मूर्त्यङ्गावरणोपेतम्" इति। अन्यत्रापि मूर्त्तिपूजामुक्त्वा उक्तम्—

आग्नेयेशाननैरृत्यवायुपत्रेष्वथो परः।

शक्तिं डमरुकाभीतिवरान् सन्दधतं करैः ।
ईशानं वीक्षणं शुभ्रमैशान्यां दिशि पूजयेत् ॥ ८८
परश्वेणवराभीतीर्दधानं विद्युदुज्ज्वलम् ।
चतुर्मुखं तत्पुरुषं त्रिनेत्रं पूर्वतोऽर्चयेत् ॥ ८९
अक्षस्रजं मृगपाशौ खगिं डमरुकं ततः ।
खट्वाङ्गं निशितं शूलं कपालं बिभ्रतं करैः ॥ ९०
अञ्जनाभं चतुर्वक्त्रं भीमदंष्ट्रं भयावहम् ।
अघोरं वीक्षणं याम्ये पूजयेन्मन्त्रवित्तमः ॥ ९१
कुङ्कुमाभं चतुर्वक्त्रं वामदेवं त्रिलोचनम् ।
वराभयाक्षवलयकुठारं दधतं करैः ॥ ९२
विलासिनं स्मेरवक्त्रं सौम्ये सम्यक् समर्चयेत् ।
कर्पूरेन्दुनिभं सौम्यं सद्योजातं त्रिलोचनम् ॥ ९३
हरिणाक्षगुणाभीतिवरहस्तं चतुर्मुखम् ।
बालेन्दुशेखरोल्लासिमुकुटं पश्चिमे यजेत् ॥ ९४
निवृत्त्याद्यास्ततः कोणे तेजोरूपाः कलाः क्रमात् ।
केसरेषु षडङ्गानि पूर्ववत् पूजयेत् सुधीः ॥ ९५

संपूज्याऽङ्गानि चोक्तानि दिक्ष्वस्त्रमपि पूजयेत् ॥
स्वनामकलितैर्मन्त्रैरनन्तं सूक्ष्ममेव च । इत्यादिना ।

वायवीयसंहितायामपि—पूजयेत्परमेश्वरम् । ब्रह्मभिश्च षडङ्गैश्च । इति । पद्मपादाचार्यैरपि मूर्त्यावरणाद्बहिरङ्गावरणं द्रष्टव्यमित्युक्तम् । तेन यत् केचन मूर्त्यावरणात् पूर्वम् अङ्गावरणं वदन्ति तदयुक्तम् ।

नारायणीयेऽपि—मूर्त्याङ्गानि यजेद्यथाविधि । इति ।

पूर्वत इत्यादि दिग्ग्रहणं ग्रन्थकृता प्रसिद्धदिशामेव कृतमिति ज्ञेयम् । मन्त्रवित्तमः सम्यक् समर्चयेदित्यनेनेशादीनां न्यासोक्तबीजादित्वेन पूजयेदित्युक्तं भवति ॥ ८७ ॥ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥

तेजोरूपा इति । एषां शरीराद्याकाराभावे कारणमुक्तमाचार्यैः—

भूतानां शक्तित्वाद्व्याप्तत्वाज्जगति वा निवृत्त्याद्याः ।
तेजोरूपाः करपदवर्णविहीना मनीषिभिः प्रोक्ताः ॥ इति ॥

विद्येश्वराननन्ताद्यान् पत्रेषु परितो यजेत् ।
उमादिकास्ततो बाह्ये शक्राद्यानायुधैः सह ॥ ९६
इति सम्पूज्य देवेशं भक्त्या परमया युतः ।
प्रीणयेन्नृत्यगीताद्यैः स्तोत्रैर्मन्त्री मनोहरैः ॥ ९७

तन्त्रान्तरे आकारोऽप्युक्तः ।

वज्राक्षमालामभयमम्बुजं बिभ्रती करैः ।
हेमाभा चारुसर्वाङ्गा निवृत्तिः सितभूषणा ॥
श्वेताकल्पाऽक्षमालाब्जपाशाभयकरा सिता ।
सर्वाभरणसन्दीप्ता प्रतिष्ठाऽतिमनोहरा ॥
शक्त्यक्षमालाब्जाभीतिहस्ता गुञ्जारुणोज्ज्वला ।
कपर्देन्दुस्त्रिकमुखी ध्येया विद्या कला त्रिदृक् ॥
चतुर्वक्त्रभुजा कृष्णा नीलवस्त्रा कपर्दिनी ।
ध्वजाक्षमालाब्जाभीतिहस्ता शान्तिकला त्रिदृक् ॥
स्फटिकाभा पञ्चवक्त्रा वेदाक्षस्रग्वराभयान् ।
दधती सकपर्देन्दुः शान्त्यतीताऽच्छभूषणा ॥ इति ।

ला इत्यनेन प्रथमपटलोक्तापञ्चीकृतभूतबीजाद्या इत्युक्तम् । क्रमादित्यनेनै- क्तम् । आग्नेयादिषु निवृत्त्यादि चतुष्कं संपूज्य ईशस्थाने शान्त्यतीतां पूर्वमेव येदिति । अन्ये तु ईशानशान्त्यतीते मध्ये पूजयेदित्याहुः । प्रपञ्चसार- तमेतत् । पूर्वमूर्ध्वप्रागित्युक्त्वा पश्चात् पूर्वोक्तदिक्षु मूर्त्तीरित्युक्तेः । अन्ये त्वेवं : पूजामाहुः । उमादिका इति पूर्ववदुत्तरादि यजेत् । अस्य तन्त्रान्तरस्थं यमुच्यते—

षट्कोणमण्डलं बाह्ये रोचनाचन्दनाक्तया ।
दूर्वया विलिखेन्मन्त्री प्रासादं नामसंयुतम् ॥
बहिः षट्सु च कोणेषु प्रणवाद्यं षडक्षरम् ।
त्रयस्त्रिंशद्दलं बाह्ये त्रिस्त्रिंशद्वर्णमालिखेत् ॥
ईशानवर्णषट्कं च तत्पुरुषं तु सप्तकम् ।
अघोरवर्णषट्कं च वामदेवस्य सप्तकम् ॥
सद्योजातं तथा सप्त नमोऽन्तं वर्णमालिखेत् ।
मृत्युञ्जयेन संवेष्ट्य धारयेद्यन्त्रमुत्तमम् ॥ इति ।

तारो माया वियद्बिन्दुमनुस्वरसमन्वितम् ।
पञ्चाक्षरसमायुक्तो वसुवर्णो मनुर्मतः ॥ ९८

पञ्चाक्षरोक्तवत् कुर्यादङ्गन्यासादिकं बुधः ॥ ९९

वन्दे सिन्दूरवर्णं मणिमुकुटलसच्चारुचन्द्रावतंसं
भालोद्यन्नेत्रमीशं स्मितमुखकमलं दिव्यभूषाङ्गरागम् ।
वामोरुन्यस्तपाणेररुणकुवलयं सन्दधत्याः प्रियाया
वृत्तोत्तुङ्गस्तनाग्रे निहितकरतलं वेदटङ्केष्टहस्तम् ॥ १००

अष्टलक्षं जपेदेनं मनुं मनुविदां वरः ।
तत्सहस्रं प्रजुहुयात् पायसान्नैर्घृतप्लुतैः ॥ १०१
प्राक्पीठे मूलमन्त्रेण मूर्त्तिं सङ्कल्प्य पूजयेत् ।
अङ्गैरावरणं पूर्वमनन्ताद्यैरनन्तरम् ॥ १०२
उमादिभिः समुद्दिष्टं तृतीयं लोकनायकैः ।
चतुर्थं पञ्चमं तेषामायुधैः परिकीर्त्तितम् ॥ १०३
एवं प्रतिदिनं देवं पूजयेत्साधकोत्तमः ।
पुत्रमित्रादिसहितां श्रियं प्राप्य प्रमोदते ॥ १०४

षट्कोणान्तः साध्ययुक्तं प्रासादं मूलमस्त्रिषु ।
सन्धिष्वङ्गानि तद्बाह्ये पद्मं पञ्चदलं लिख ॥
ईशानाद्याः पञ्चमूर्त्तीर्दिक्षु दन्ता लिखेत्ततः ।
अष्टपत्रं मातृकाष्टवर्गयुक्तं लिखेद्बहिः ॥
संवेष्ट्याऽनुष्टुभा यन्त्रं जपहोमादिसाधितम् ।
आरोग्यायुःसुतैश्वर्यचतुर्वर्गफलप्रदम् ॥ इति ॥ ९५॥९६॥९७ ॥

अष्टाक्षरं प्रासादमन्त्रमाह तार इति । तारः प्रणवः । माया शक्तिबीजम् । वियत् हः बिन्दुमनुस्वरौ औं तद्युक् तेन हौं । पञ्चाक्षर इति शैवपञ्चाक्षरः । वसुवर्णोऽष्टाक्षरः । पूर्वोक्तौ ऋषिच्छन्दसौ । उमापतिर्देवता ॥ ९८ ॥

पञ्चाक्षरोक्तवदिति । मायाषड्दीर्घाद्यबीजषडक्षरैः षडङ्गमिति संप्रदायविदः । आदिशब्देन मूर्त्तिपञ्चकन्यासः ॥ ९९ ॥

वन्दे इति । वेदः पुस्तकं टङ्कः परशुः । वामोरुन्यस्तपाणेरिति दक्षपाणेः । अरुणकुवलयमिति । वामपाणौ । निहितकरतलमिति । वामाधस्तनम् ।

तारं स्थिरा सकर्णेन्दुः भृगुः सर्गविभूषितः।
त्र्यक्षरात्मा निगदितो मनुर्मृत्युञ्जयादिकः॥ १०५
ऋषिः कहोलो देव्यादिगायत्री छन्द ईरितम्।
मृत्युञ्जयो महादेवो देवताऽस्य समीरितः॥ १०६
भृगुणा दीर्घयुक्तेन षड़ङ्गानि समाचरेत्॥ १०७

तदुक्तम्—वामाङ्कन्यस्तवामेतरकरकमलायास्तथा वामबाहु-
न्यस्तरक्तोत्पलायाः स्तनविधृतलसद्वामबाहुः प्रियायाः। इति।

ऊर्ध्ववामे इष्टं वरमित्यर्थः। वेदटङ्के दचस्थे।
रमादिभिरिति पूर्वोक्तैः॥ १०० ॥ १०१ ॥ १०२ ॥ १०३ ॥ १०४ ॥

एवं पञ्चवक्त्रशिवस्य मन्त्रानभिधाय ऊर्ध्ववक्त्रप्रधानं मृत्युञ्जयमन्त्रमाह तारमिति। तारं प्रणवम्। स्थिरा जः। कर्णो वामकर्णः ऊ। अथवा कर्णशब्देन षट्संख्या तेन ऊ इन्दुर्बिन्दुः तेन जूं। भृगुः सकारः सर्गो विसर्गः तद्युक्तः।

द्वन्द्वावयवसम्पाते पूर्वस्यादौ परिग्रहः।

इति यद्यपि सामान्यपरिभाषा तथाप्यत्र विशेषवचनात्तद्बाधः पूर्वव्याख्याने। तदुक्तं प्रयोगसारे—

वेदादिः काष्टमः षष्ठस्वरार्धेन्द्वन्वितश्च सः।
स्वरश्चतुर्थो बिन्द्वन्तो जलौ[जसौ] बिन्द्वन्वितः शशी॥
पञ्चाचरस्य मन्त्रस्य बीजान्युक्तानि यत्नतः।
तस्यादितः क्रमाद्बीजैस्त्र्यक्षरः प्रोच्यते त्रिभिः॥
बीजेनाऽन्त्येन तस्यैव स्यादेकाचर ईरितः।
एते मृत्युञ्जया मन्त्राः क्रमात्प्रोक्ताः फलोत्तराः॥ इति॥

नारायणीयेऽपि—सशिवं वामदोर्मध्यं बिन्दुमत्सकलो भृगुः। इति।
तट्टीकायां सशिवं षष्ठस्वरयुक्तम्। शिवशब्देन षष्ठस्वरोऽत्र विवक्षितः इत्युक्तम्। प्रणवो बीजं स इति शक्तिः। जूं बीजमिति पद्मपादाचार्याः॥ १०५ ॥ १०६ ॥

भृगुणा सकारेण। दीर्घयुक्तेन षड्दीर्घयुक्तेन समाचरेदिति। नाभिहृद्-भ्रूमध्येऽप्यक्षरन्यासानन्तरमित्यर्थः॥ १०७ ॥

चन्द्रार्काग्निविलोचनं स्मितमुखं पद्मद्वयान्तःस्थितं
मुद्रापाशमृगाक्षसूत्रविलसत्पाणिं हिमांशुप्रभम्।
कोटीरेन्दुगलत्सुधाप्लुततनुं हारादिभूषोज्ज्वलं
कान्त्या विश्वविमोहनं पशुपतिं मृत्युञ्जयं भावयेत्॥ १०८

गुणलक्षं जपेन्मन्त्रं तद्दशांशं विशालधीः।
जुहुयादमृताखण्डैः शुद्धदुग्धाज्यलोलितैः॥ १०९
शैवे संपूजयेत्पीठे मूर्तिं मूलेन कल्पयेत्।
अङ्गावरणमाराध्य पश्चाल्लोकेश्वरान् यजेत्॥ ११०
तदस्त्राणि ततो बाह्ये पूजयेत् साधकोत्तमः।
जपपूजादिभिः सिद्धे मन्त्रेऽस्मिन्मनुना क्रमात्॥ १११
कुर्यात् प्रयोगान् कल्पोक्तानभीष्टफलसिद्धये।
दुग्धयुक्तैः सुधाखण्डैर्मन्त्री मासं सहस्रकम्॥ ११२
आराधितेऽग्नौ जुहुयाद्विधिवद्विजितेन्द्रियः।
सन्तुष्टः शङ्करस्तेन सुधाप्लावितविग्रहः॥ ११३
आयुरारोग्यसम्पत्तियशःपुत्रान् विवर्धयेत्।
सुधावटौ तिलो दूर्वा पयः सर्पिः पयोहविः॥ ११४
इत्युक्तैः सप्तभिर्द्रव्यैर्जुहुयात्सप्तवासरम्।
क्रमाद्दशांशतो नित्यमष्टोत्तरमतन्द्रितः॥ ११५
सप्ताधिकान् द्विजान्नित्यं भोजयेन्मधुरान्वितम्।
विकारानुगुणं मन्त्री वर्धयेद्धोमवासरान्॥ ११६

पद्मद्वयान्तःस्थितमिति। एकमूर्ध्वमुखं तदुपर्युपविष्टं द्वितीयमधोमुखं शिरसि। मुद्रा ज्ञानमुद्रा। दक्षोर्ध्वात् दक्षाधस्तनं यावदायुधध्यानम्॥ १०८॥

गुणलक्षं त्रिलक्षम्। विशालधीरित्यनेन शैवं पीठमभ्यर्च्येत्युक्तम्। अमृता गुडूची। शुद्धेति वस्त्रादिना गालितैः। सुधा गुडूची। मन्त्रीति। एकाक्षरबीजादित्वमुक्तम्। मासं जुहुयादिति सम्बन्धः। सहस्रकमिति प्रत्येकम्। विधिवदाराधित इत्यग्नौ शैवं पीठं सम्पूज्येत्यर्थः। पयोहविरिति पायसम्। विकारमिति। रोगानुसाराच्चतुर्दशैकविंशेत्यादि दिनवृद्धिः॥ १०९—११६॥

होतृभ्यो दक्षिणां दद्याद्रूणा गाः पयस्विनीः ।
गुरुं संप्रीणयेत्पश्चाद्वनाद्यैर्देवताधिया ॥ ११७

अनेन विधिना साध्यः कृत्याद्रोहज्वरादिभिः ।
विमुक्तः सुचिरं जीवेच्छरदां शतमञ्जसा ॥ ११८

अभिचारे ज्वरे तीव्रे घोरोन्मादे शिरोगदे ।
असाध्यरोगक्ष्वेडादौ महादाहे महाभये ॥ ११९

होमोऽयं शान्तिदः प्रोक्तः सर्वसम्पत्प्रदायकः ।
द्रव्यैरेतैः प्रजुहुयात् त्रिजन्मसु यथाविधि ॥ १२०

भोजयेन्मधुरैर्भोज्यैर्ब्राह्मणान् वेदपारगान् ।
दीर्घमायुरवाप्नोति वाञ्छितां विन्दति श्रियम् ॥ १२१

एकादशाहुतीर्नित्यं दूर्वाभिर्जुहुयाद् बुधः ।
अपमृत्युजिदेषः स्यादायुरारोग्यवर्धनः ॥ १२२

त्रिजन्मसु सुधावल्लीकाश्मरीबकुलोद्भवैः ।
समिद्वरैः कृतो होमः सर्वमृत्युगदापहः ॥ १२३

सिद्धान्नैर्विहितो होमो महाज्वरविनाशनः ।
अपामार्गसमिद्धोमः सर्वामयविषूदनः ॥ १२४

प्रणवरचितनालं मन्त्रमध्यार्णपत्रं
भृगुविलसितमध्यं पद्मयुग्मं तदन्तः ।
कृतवसतिमुमेशं वर्णनिर्यत्सुधार्द्रं
कलयतु हृदि नित्यं सर्वदुःखप्रशान्त्यै ॥ १२५

द्रव्यैरेतैरिति । पूर्वोक्तैः सप्तभिः । त्रिजन्मस्विति प्रथमदशमएकोनविंशतिसंख्येषु नक्षत्रेषु । यथाविधीति । पूर्वोक्तप्रकारेण ॥ ११७॥११८॥११९॥१२० ॥ ॥ १२१॥१२२॥१२३॥१२४ ॥

प्रणवेति । मन्त्रमध्यार्णी जूं स चाष्टावृत्त्या अष्टसु पत्रेषु । भृगुविलसितेति । सविसर्गसकारेण । पद्मयुग्मं कलयतु तदन्तः कृतवसतिमुमेशं कलयत्विति सम्बन्धः । एवं पद्मद्वयसम्पुटमध्ये उमेशं ध्यायेत् । वर्णः कर्णिकास्थः सकारः तस्मान्निर्यती या सुधा तया आर्द्रम् ॥ १२५ ॥

यन्त्राढ्ये कमले सौम्ये कलशं प्रोक्तवर्त्मना।
नवरत्नसमायुक्तं दुकूलाभ्यामलङ्कृतम्॥ १२६
आपूर्य सलिलैः शुद्धैस्तस्मिन् देवं प्रपूजयेत्।
उपचारैः षोड़शभिर्विधानेन विधानवित्।
अभिषिञ्चेत् प्रियं साध्यं विनीतं दत्तदक्षिणम्॥ १२७
आधिव्याधिमहारोगकृत्याद्रोहनिवारणः।
अभिषेकोऽयमाख्यातः कीर्त्तिलक्ष्मीजयप्रदः॥ १२८

मध्ये साध्याक्षराढ्यं ध्रुवमभिविलिखेन्मध्यगं दिग्दलस्थं
कोणेष्वन्त्यं मनोस्तत्क्षितिभुवनमथो दिक्षु चन्द्रान्विदिक्षु।
टान्तं यन्त्रं तदुक्तं सकलभयहरं क्ष्वेड़भूतापमृत्यु-
व्याधिव्यामोहदुःखप्रशमनमुदितं श्रीप्रदं कीर्त्तिदायि॥ १२९

इति श्रीशारदातिलके अष्टादशः पटलः॥

अभिषेकमाह यन्त्रेति। यन्त्राढ्य इति वक्ष्यमाणयन्त्रयुक्ते। कमल इति भद्रकमण्डलस्थले। सौम्यं मनोहरम्। प्रोक्तवर्त्मनेति। षष्ठपटलोक्तरीत्या। विधानविद्विधानेनेत्यनेनैतदुक्तम्। तुर्य्योक्तागमस्तोकैरुपचारेषु तत्तद्द्रव्यविशेषैस्तत्तन्मुद्राभिरिति॥ १२६॥ १२७॥ १२८॥

यन्त्रमाह मध्य इति। मध्ये कर्णिकायाम्। मध्यगं जूंकारम्। अन्त्यं सः। चन्द्रं ठकारम्। तदुक्तम्—

खड्गीशलाङ्गलिभ्यां तु दिग्विदिक्ष्वङ्कितं बहिः।
भूपुरं विनिविश्याऽस्मिन् कलशं समलङ्कृतम्॥ इति॥ १२९॥

इति श्रीशारदातिलटीकायां सत्सम्प्रदायकृतव्याख्यायां
पदार्थादर्शाभिख्यायाम् अष्टादशः पटलः॥ ॐ॥

ऊनविंशः पटलः ।

अथ वक्ष्ये मन्त्ररत्नं समस्तपुरुषार्थदम् ।
अवापुर्येन जप्तेन दिव्यं ज्ञानं मुनीश्वराः ॥ १

दक्षिणामूर्त्तये पूर्वं तुभ्यं पदमनन्तरम् ।
वटमूलपदस्याऽन्ते पदं पश्चान्निवासिने ॥ २

ध्यानैकनिरताङ्गाय पश्चाद् ब्रूयान्नमःपदम् ।
रुद्राय शम्भवे तारशक्तिरुद्धोऽयमीरितः ॥ ३

षट्त्रिंशदक्षरो मन्त्रः सर्वकामफलप्रदः ।
मुनिः शुकः समुद्दिष्टश्छन्दोऽनुष्टुप्समीरितम् ॥ ४

दक्षिणामूर्त्तिनामाऽस्य देवता शम्भुरीरितः ।
षड्भिर्वर्णैर्हृदाख्यातं द्वाभ्यां शिर उदीरितम् ॥ ५

शिखाऽष्टभिः समुद्दिष्टा वस्वर्णैः कवचं मतम् ।
पञ्चभिर्नेत्रमाख्यातं त्रिभिरस्त्रमुदाहृतम् ॥ ६

षडेते तारशक्त्याद्या ङ्काङाद्यन्ताः सजातयः ।
अङ्गमन्त्राः समुद्दिष्टा यथावद्देशिकोत्तमैः ॥ ७

मूर्ध्नि भाले दृशोः श्रोत्रे गण्डयुग्मेऽथ नासिके ।
आस्ये दोःसन्धिषु गले स्तनहृन्नाभिमण्डले ॥ ८

एवमूर्ध्ववक्त्रप्रधानमन्त्रनिरूपणानन्तरं दक्षिणवक्त्रप्रधानं सौम्य[शैव]मन्त्रमाह । अथेति । समस्तपुरुषार्थदमित्यनेन विनियोग उक्तः ॥ १ ॥

मन्त्रमुद्धरति दक्षिणेति । श्लोकरूपो मन्त्रः । तारशक्तिरुद्धोऽयमित्युभाभ्यां रुद्धः पुटितः तेनान्ते व्युत्क्रमः । प्रणवो बीजं माया शक्तिः । ङ्काङादीति मकारे ङकारः । प्रयोगस्तु ॐ ह्रीं दक्षिणामूर्त्तये ङ्कां हृदयाय नमः ॐ ह्रीं शिरसे स्वाहा इत्यादि । यथावद्देशिकोत्तमैरित्यनेन शैवषडङ्ग-मुद्राभिः सह कर्त्तव्यतोक्ता ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥

मूर्ध्नीत्यादि चतुस्त्रिंशत्स्थानेषु चतुस्त्रिंशद्वर्णान् विन्यस्य शिष्टाभ्यां व्यापकं कुर्यादित्यर्थः ।

तदुक्तम्—एवं प्रणवहृल्लेखापूर्वाक्षरन्यासादिकं कृत्वा । इति ।

कथ्यां गुह्ये पुनः पादसन्धिष्वर्णान्न्यसेत् क्रमात्।
व्यापकं तारशक्तिभ्यां कुर्याद्देहे ततः परम्॥ ९

हेमाचलतटे रम्ये सिद्धकिन्नरसेविते।
विविधद्रुमशाखाभिः सर्वतो वारितातपे॥ १०

सुपुष्पितैर्लताजालैराश्लिष्टकुसुमद्रुमैः।
शिलाविवरनिर्गच्छन्निर्झरानिलसेविते॥ ११

गायद्भृङ्गाङ्गनासङ्घे नृत्यद्बर्हिकदम्बके।
कूजत्कोकिलसङ्घेन मुखरीकृतदिङ्मुखे॥ १२

परस्परविनिर्मुक्तमात्सर्यमृगसेविते।
आद्यैः शुकाद्यैर्मुनिभिरजस्रं समुपस्थिते॥ १३

पुरन्दरमुखैर्देवैः सेवायातैर्विलोकितम्।
वटवृक्षं महोच्छ्रायं पद्मरागफलोज्ज्वलम्॥ १४

गारुत्मतमयैः पत्रैर्निविडैरुपशोभितम्।
नवरत्नमयाकल्पैर्लम्बमानैरलङ्कृतम्॥ १५

जलजैः स्थलजैः पुष्पैरामोदिभिरलङ्कृतम्।
शृण्वद्भिर्वेदशास्त्राणि शुकवृन्दैर्निषेवितम्॥ १६

आचार्या अपि—पुनर्द्वाभ्यां मन्त्रविद्व्यापकं न्यसेत्। इति।

केचित् तु नसोस्तनयोरेकैकमक्षरं न्यसनीयमिति द्वाविंशदक्षरन्यासमेवाहुः। एष एव सांप्रदायिकः पक्षः।

तदुक्तमाचार्यैः—कालिकश्रुतिदृग्गण्डद्वयनासास्यके दश। इत्यादिना।

पूर्वलिखिताचार्यपद्यव्याख्याने पद्मपादाचार्यैर्द्वाभ्यां मन्त्रविदित्यनेन आद्यन्तप्रणवशक्त्योरेकत्वं जानन्नित्यर्थं इति व्याख्यातम्। व्यापकं तारशक्तिभ्यामिति वदता मूलकारेणापि सूचितमेव। तेन ॐ क्रीं दं नम इत्यादि प्रयोगः। "कृतसंदीक्षो मन्त्री" इत्यनेन न्यासमन्त्रादौ प्रणवशक्तियोग उक्त इत्यादि पद्मपादाचार्याः॥ ८॥ ९॥

ध्यानमाह हेमेति। हेमाचलतटे वटवृक्षं सञ्चिन्त्येति सम्बन्धः। लम्बमानैरिति वटप्ररोहैः। लोवणी इति गौडभाषायाम्। अनेनैतदुक्तं भवति। मणिमण्डपानन्तरं हेमाचलतटे वटवृक्षं तदधो रत्नसिंहासनमिति पीठन्यासे विशेषः

संसारतापविच्छेदकुशलच्छायमद्भुतम् ।
विचिन्त्य तस्य मूलस्थे रत्नसिंहासने शुभे ॥ १७
आसीनममिताकल्पं शरच्चन्द्रनिभाननम् ।
स्तूयमानं मुनिगणैर्दिव्यज्ञानाभिलाषिभिः ।
संस्मरेज्जगतामाद्यं दक्षिणामूर्त्तिमव्ययम् ॥ १८
कैलासाद्रिनिभं शशाङ्कशकलस्फूर्जज्जटामण्डितं
नासालोकनतत्परं त्रिनयनं वीरासनाध्यासितम् ।
मुद्राटङ्ककुरङ्गजानुविलसत्पाणिं प्रसन्नाननं
कक्षाबद्धभुजङ्गमं मुनिवृतं वन्दे महेशं परम् ॥ १९
अयुतद्वयसंयुक्तं गुणलक्षं जपेन्मनुम् ।
तद्दशांशं तिलैः शुद्धैर्जुहुयात् क्षीरसंयुतैः ॥ २०
पश्चात्तत्रोदिते पीठे विधानेन प्रपूजयेत् ।
उपचारैः समुत्पन्नैः पाद्याद्यैः परमेश्वरम् ॥ २१
एवं कृतपुरश्चर्यः सिद्धमन्त्रो भवेत् सुधीः ।
भिक्षाहारो जपेन्मासं मनुमेनं जितेन्द्रियः ॥ २२
नित्यं सहस्रमष्टार्धं परं विन्दति वाङ्मयम् ।
त्रिवारं जप्तमेतेन मनुना सलिलं पिबेत् ॥ २३
नित्यशो दक्षिणामूर्त्तिं ध्यायन् साधकसत्तमः ।
शास्त्रव्याख्यानसामर्थ्यं लभते वत्सरान्तरे ॥ २४

...र्थं समानमिति ॥ १०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८ ॥
ध्यानमाह कैलासेति । वीरासनमन्यपटले वक्ष्यति । मुद्रा ज्ञानमुद्रा ।
तदुक्तमाचार्यैः—मुद्रां भद्रार्थदात्रीम् । इति ।
टङ्कः परशुः । दक्षयोराद्ये वामयोरन्ये आयुधे ॥ १९ ॥
गुणलक्षं त्रिलक्षम् । समुत्पन्नैः समुक्तैः समुत्पादितैरिति वार्थः । तेनोक्तप्रकारे-
...वोपचारान् कुर्यात् न जलादिनेत्युक्तं भवति ॥ २०॥२१॥२२॥२३॥२४ ॥

ब्राह्मीसैन्धवसिद्धार्थवचाकुष्ठकणोत्पलैः ।
सुगन्धिसंयुतैः कल्कैः शृतं ब्राह्मीरसे घृतम् ॥ २५

मनुनाऽनेन सञ्जप्तमयुतं साधुसाधितम् ।
निपीतं कविताकान्तिरक्षायुःश्रीधृतिप्रदम् ॥ २६

सिद्धार्थो गौरसर्षपः । कणा पिप्पली । उत्पलं मुस्ता । सुगन्धिशब्देन त्वक्पत्रैलाकेसराणि । तदुक्तं वैद्यकनिघण्टौ—

त्वक्पत्रैलाकेसराणि चातुर्जातं सुगन्धिकम् ॥ इति ।

एतेषां कल्केन ब्राह्मीरसे घृतपाकः । तत्र—

स्नेहः सिध्यति शुद्धाम्बुनि क्वाथस्वरसैः क्रमात् ।
कल्कस्य योजयेदंशं चतुर्थं षष्ठमष्टमम् ॥

इति विशेषपरिभाषावचनात् पलमितेन कल्केन षट्पलं घृतं पचेत् ।

पञ्चप्रभृति यत्र स्युर्द्रव्याणि स्नेहसंविधौ ।
तत्र स्नेहसमान्याहुरर्वाक् च स्याच्चतुर्गुणम् ॥

इत्युक्तत्वात् चतुर्विंशतिपलानि ब्राह्मीरसः । घृतावशेषमुत्तारितमुक्तफलदम् । शृतं पक्वम् ॥ २५ ॥

साधु साधितमिति । अयमर्थः । घृते उक्तप्रकारेण देवतापीठमभ्यर्च्य तत्र सावरणं देवमिष्ट्वा बहिरग्निं प्रतिष्ठाप्य तत्रापि ब्राह्मीरसेन देवपीठमभ्यर्च्य हुत्वा तत्सम्पाताज्येनाऽऽप्लुतं कुर्यादिति । निपीतमिति । शुचिना प्रातरिति शेषः । तन्त्रान्तरोक्तं यन्त्रमुच्यते—

अथ मेधाकरं ज्ञानवाक्सिद्धिकविताकरम् ।
वक्ष्येऽहं दक्षिणामूर्त्तियन्त्रं सर्वार्थसाधकम् ॥
दन्तपत्रदलोपेतं पङ्कजं भूर्जचर्मणि ।
दूर्वाग्रैः पशुपित्ताद्यैर्लिखेच्च कर्णिकोदरे ॥
साध्याख्यां प्रविलिख्याऽथ पत्रेष्वानुष्टुभं लिखेत् ।
तद्बहिः पृथिवीगेहं तत्कोणे नकुलीश्वरम् ॥
तस्मिन्नावाह्य संपूज्य देवं सन्तर्प्य धारयेत् ।
तस्य हस्तगतं सद्यो ब्रह्मज्ञानादिकं भवेत् ॥ इति ॥ २६ ॥

प्रणवो हृदयं पश्चात्ततो भगवते पदम्।
ङेयुतं दक्षिणामूर्त्तिं मह्यं मेधामुदीरयेत्॥ २७
प्रयच्छ ठद्वयान्तोऽयं द्वाविंशत्यक्षरो मनुः।
मुनिश्चतुर्मुखश्छन्दो गायत्री देवता मनोः॥ २८
दक्षिणामूर्त्तिराख्यातो वेदव्याख्यानतत्परः।
तारुद्धैः स्वरैर्दीर्घैः षड्भिरङ्गानि कल्पयेत्॥ २९
अथवा मनुसम्भूतैः पदैर्वा कल्पयेत् क्रमात्।
पूर्वोक्तवटमूलस्थं चिन्तयेन्मन्त्रनायकम्॥ ३०

स्फटिकरजतवर्णं मौक्तिकीमक्षमाला-
ममृतकलशविद्याज्ञानमुद्राः कराग्रैः।
दधतमुरगकक्षं चन्द्रचूडं त्रिनेत्रं
विधृतविविधभूषं दक्षिणामूर्त्तिमीडे॥ ३१

मन्त्रान्तरमाह प्रणव इति। हृदयं नमःपदम्। अत्रापि पूर्ववद्विसर्गेण ऋषिः। ङेयुतो दक्षिणामूर्त्तिः दक्षिणामूर्त्तये। मह्यं मेधामित्यत्र हस्रमेधामित्येके। प्रज्ञामेधामित्यन्ये। केचन मेधापदस्थाने प्रज्ञाशब्दमाहुः। इदं तु स्वगुरुसम्प्रदायानुसारेण बोद्धव्यम्। प्रणवान्तो नादो बीजं स्वाहा शक्तिः। नारदीये तु शक्तिरहस्येह वाग्भव इत्युक्तम्। तारुद्धैरिति प्रणवसंपुटितैः। षड्भिर्दीर्घैः स्वरैः। आईऊऐऔअः एभिरित्यर्थः॥ २७॥ २८॥ २९॥

अथवेति। अत्र प्रणवाद्यैर्नमोऽन्तैः षड्भिः पदैः षडङ्गमिति परमगुरवः। वर्णन्यासस्तु नारदीये—

शिरोललाटहृदयनासागण्डरदद्वये।
जिह्वानोष्ठे गले बाह्वोर्हृन्नाभ्यम्बुगुदोरुषु।
जानुजङ्घापार्ष्णिपादे सर्वसन्धिषु चान्तिमम्॥ इति।

वटमूलस्थमित्यत्र विशेषः।

व्याख्यापीठे समासीनमाक्रान्तापस्मृतिं पदे। इति॥ ३०॥

उरगकक्षं विलम्बवद्धसर्पम्। कक्षोर्ध्वात् कक्षाधस्तनं यावत् आयुधध्यानम्। तदुक्तम्—दक्षिणे चाऽक्षमालां च ज्ञानमुद्रां च पावनीम्।
वामे पुस्तकमापूर्णपीयूषकलशं तथा॥ इति॥ ३१॥

लक्षमेकं जपेन्मन्त्रं ब्रह्मचारिव्रते स्थितः ।
जुहुयात् सघृतैः पद्मैर्दशांशं संस्कृतेऽनले ॥ ३२
पूर्वोदिते यजेत्पीठे वक्ष्यमाणेन वर्त्मना ।
अङ्गानभ्यर्चयेद्बाह्ये पत्रेष्वष्टसु पूजयेत् ॥ ३३
सरस्वतीं वाचयन्तीं पुस्तकं सस्मिताननाम् ।
ब्रह्माणं सनकं पश्चात् सनन्दनमतःपरम् ॥ ३४
सनत्कुमारनामानं शुकं व्यासं गणेश्वरम् ।
सिद्धगन्धर्वयोगीन्द्रविद्याधरगणान् बहिः ॥ ३५
बाह्ये लोकेश्वरानर्चेद्वज्राद्यायुधसंयुतान् ।
इत्थं पूजादिभिः सिद्धे मन्त्रेऽस्मिन् साधकोत्तमः ॥ ३६
वल्लभो जायते वाचां वाचस्पतिरिवाऽपरः ।
मन्त्रेणाऽनेन सञ्जप्तैर्विशुद्धैः सलिलैः सुधीः ॥ ३७
अभिषिञ्चेत् स्वशिरसि श्रियमारोग्यमाप्नुयात् ।
कण्ठमात्रे जले स्थित्वा जपेन्मन्त्रं सहस्रकम् ।
प्रत्यहं मण्डलादर्वाक्कवीनामग्रणीर्भवेत् ॥ ३८
गौर्या पार्श्वस्थया सार्द्धं श्रीकामी चिन्तयन् विभुम् ।
अयुतं प्रजपेन्मन्त्रं भूयसीं श्रियमाप्नुयात् ॥ ३९
भुञ्जानः प्रयतो मन्त्री गोमूत्रे शृतमोदनम् ।
भिक्षान्नमथवा मन्त्रमयुतद्वितयं जपेत् ।

बहिरिति चतुरस्रान्तर्दिक्षु ॥ ३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८ ॥

गौर्येति । तद्ध्यानं यथा—

ऐश्वर्यकामी देवेशं देव्या सार्धं यजेत् सुधीः ।
उदयार्कसमप्रख्यां बन्धूकसदृशप्रभाम् ॥
आपीनतुङ्गकठिनकुचद्वयविराजिताम् ।
द्विनेत्रां द्विभुजां पद्महस्तां च जनमोहिनीम् ॥
देवस्य वामपार्श्वस्थां सञ्चिन्त्याऽऽराधयेन्नरः ।
तदा मन्त्रे विशेषोऽस्ति मेधास्थाने श्रियं न्यसेत् । इति ॥

श्रीकामी इत्यत्र श्रीपुटितत्वं ज्ञेयम् ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥

अश्रुतान् वेदशास्त्रादीन् व्याचष्टे नात्र संशयः ॥ ४०

सिद्धगन्धर्वमुनिभिर्योगीन्द्रैरपि सेवितौ ।

ज्ञानवागर्थिनां प्रीत्यै कथितौ मन्त्रनायकौ ॥ ४१

लोहितोऽग्न्यासनः सद्योबिन्दुमान् प्रथमं ततः ।

द्वितीयं वह्निबीजस्था दीर्घा शान्तीन्दुभूषितः ॥ ४२

तृतीयं लाङ्गली सर्गी मन्त्रो बीजत्रयान्वितः ।

नीलकण्ठात्मकः प्रोक्तो विषद्वयहरः परः ॥ ४३

हरद्वयं वह्निजाया हृदयं परिकीर्त्तितम् ।

कपर्दिने ठयुगलं शिरोमन्त्र उदाहृतः ॥ ४४

भुञ्जान इत्यत्र प्रयोगे ध्यानविशेषो यथा—

वामपाणिगतद्योतज्जातवेदसपुस्तकम् ।

व्याख्यामुद्राक्षमालाभ्यां विराजितकरद्वयम् ॥ इति ॥

भिक्षान्नमथवेति भुञ्जान इति सम्बन्धः । अश्रुतानित्यत्र बालापुटितत्वं ज्ञेयम् ॥४०॥

सिद्धेत्यनेन वश्यादिप्रयोगा अपि सूचिताः ।

वश्यकामो महादेवं रक्तवर्णं विचिन्तयेत् ।

वामोरुसंस्थितां देवीं चिन्तयेन् मदविह्वलाम् ।

प्रजासृष्टिनिमित्तं च चिन्तयन्तौ स्मरेच्छिवौ ॥ इति ॥

कल्पोक्तं यन्त्रं लिख्यते—

भूर्जे रोचनया दशारसहितं पद्मं लिखेत्कर्णिका-

मध्ये तारलिपौ ससाधकनराभिख्यं मनुं द्वन्द्वशः ।

पत्रेष्वन्यदलेपि मन्त्रलिपिभिः संवेष्टयेद्वाह्यतः

सम्पूज्याऽथ जपेन तस्य फलितं कर्णेन सर्वज्ञताम् ॥

यात्येतेन च साधयेदनुदिनं स्तम्भादिकं वश्यक-

द्यद्यद्वाञ्छितमन्यदत्र सुधियः कामानिहाऽमुत्र च । इति ॥४१॥

नीलकण्ठमन्त्रमाह लोहित इति । लोहितः पः अग्नी रेफः तदासनः तेन प्र । सद्य ओ बिन्दुश्च तेन प्रों । दीर्घा नकारः वह्निबीजं रेफः तत्स्था तेन न्र । शान्तिरी इन्दुर्बिन्दुः तद्युक्ता तेन न्रीं । लाङ्गली ठकारः । सर्गी विसर्गः

नीलकण्ठाय ठद्वन्द्वं शिखामन्त्र उदाहृतः।
कालकूटपदस्याऽन्ते विषभक्षणङेयुतम् ॥ ४५

हुं फट् कवचमादिष्टं विद्वद्भिर्नीलकण्ठिने।
स्वाहान्तमस्त्रमेतानि पञ्चाङ्गानि मनोर्विदुः ॥ ४६

मूर्ध्नि कण्ठे हृदम्भोजे क्रमाद्बीजत्रयं न्यसेत्।
ततः समाहितो भूत्वा नीलकण्ठं विचिन्तयेत् ॥ ४७

बालार्कायुततेजसं धृतजटाजूटेन्दुखण्डोज्ज्वलं
नागेन्द्रैः कृतभूषणं जपवटीं शूलं कपालं करैः।
खट्वाङ्गं दधतं त्रिनेत्रविलसत्पञ्चाननं सुन्दरं
व्याघ्रत्वक्परिधानमब्जनिलयं श्रीनीलकण्ठं भजे ॥ ४८

लक्षत्रयं जपेन्मन्त्रं तद्दशांशं ससर्पिषा।
हविषा जुहुयात् सम्यक् संस्कृते हव्यवाहने ॥ ४९

शैवे पीठे यजेदेनं मृत्युञ्जयविधानतः।
एवं पूजादिभिः सिद्धे मनौ मन्त्री विषद्वयम् ॥ ५०

नाशयेदचिरादेव नीलकण्ठ इवाऽपरः।
मनुनाऽनेन सञ्जप्तैः कुम्भस्थैः सलिलैः शुभैः ॥ ५१

अभिषिञ्चेद्विषाक्रान्तं स विषान्मुच्यते ध्रुवम्।
स्पृष्ट्वा जपेद्विषाक्रान्तं तत्क्षणं निर्विषो भवेत् ॥ ५२

बीजाभ्यां प्रथमान्ताभ्यां पार्श्वयोर्विषमाहरेत्।
मध्येन मध्यगं सर्वं मनुनाऽनेन संहरेत् ॥ ५३

बहुना किमिहोक्तेन मन्त्रेणाऽनेन मन्त्रवित्।
कालकूटविषं साक्षाद् भुक्तं स्यात्परमामृतम् ॥ ५४

तद्युक्तः। अरुणा ऋषिः त्रिष्टुप् छन्दः। आद्यं बीजम् अन्त्यः शक्तिः। विषद्वयं स्थावरजङ्गमम्। तद्धरमेतदिति विनियोग उक्तः। ङेयुतमिति चतुर्थ्येकवचनान्तम् ॥ ४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७ ॥

ध्यानमाह बालेति। आयुधध्यानं पूर्ववत् ॥ ४८॥४९॥५०॥५१॥५२॥५३॥५४ ॥

अग्निः संवर्त्तकादित्यरानिलौषष्ठबिन्दुमत्।
चिन्तामणिरिति ख्यातं बीजं सर्वसमृद्धिदम्॥ ५५

काश्यपो मुनिराख्यातश्छन्दोऽनुष्टबुदाहृतम्।
अर्द्धनारीश्वरः प्रोक्तो देवता जगतां पतिः॥ ५६

रेफादिव्यञ्जनैः षड्भिः कुर्यादङ्गानि षट् क्रमात्॥ ५७

नीलप्रवालरुचिरं विलसत्त्रिनेत्रं
पाशारुणोत्पलकपालत्रिशूलहस्तम्।
अर्धाम्बिकेशमनिशं प्रविभक्तभूषं
बालेन्दुबद्धमुकुटं प्रणमामि रूपम्॥ ५८

दक्षिणवक्त्रप्रधानमन्त्रानन्तरं उत्तरवक्त्रप्रधानं चिन्तामणिमन्त्रमाह अग्निरिति। अग्नौ रेफः संवर्तः चः आदित्यो मः रः स्वरूपम्। अनिलो यः औ स्वरूपम् षष्ठ ऊ बिन्दुः एतद्युक्तं बीजम्। अत्र स्वरद्वयोच्चारणमपि गुरूपदेशतो ज्ञेयम्। रेफो बीजम्। ऊकारः शक्तिः। सर्वसमृद्धिदमित्यनेन पौष्टिके सकारादिः शुक्लः। आकर्षणवश्ययोर्यथोद्धृतो यथाध्यानं च।

क्षोभे हकारादौ रक्तः हंसादिरपि यथोक्त उच्चाटने यकारादिर्धूम्रः।

स्तम्भने लकारादिः पीतः मोक्षार्थे हादिः रेफरहितो वासितः॥

इति सूचयता विनियोगः उक्तः। एषां संयोग ऊर्ध्वाग्निस्थानेमित्युक्तेः। जगतां पतिरित्यनेनोमेशोऽपि देवतेत्युक्तम्। यदाहुराचार्याः—

छन्दोऽनुष्टुप् देवतोमेशः। यान्तैः षड्भिर्वर्णैरङ्गं वा देवताऽर्धनारीशः। इति।

रेफादीति। कषयोगे च इति चकारस्य व्यञ्जनद्वयम्। एवं रेफादि यान्तैः षड्भिः सबिन्दुकैः षडङ्गानीति सम्प्रदायविदः॥ ५५॥५६॥५७॥

अर्धनारीश्वरपक्षे ध्यानमाह नीलेति। अर्धाम्बिकेशं महेशार्धं नीलं पार्वत्यर्धं प्रवालरुक्। पाशोत्पले देव्यर्धहस्ताग्रे। अन्ये महेशार्धहस्तजे। प्रविभक्तभूषमिति। महेशांशे सर्पाद्यलङ्कृतं पार्वत्यंशे रत्नताटङ्काद्यलङ्कृतमिति।

उमेशपक्षे ध्यानमाचार्योक्तं यथा—

अहिशशधरगङ्गाबद्धतुङ्गात्ममौलिस्त्रिदशगणनताङ्घ्रिस्त्रीक्षणः स्त्रीविलासः।

भुजगपरशुशूलान् खड्गवह्नी कपालं शरमपि धनुरीशो बिभ्रदव्याच्चिरं वः।

इदं ध्यानं प्रयोगविषये। पुरश्चरणनित्यजपादौ तु अर्धनारीश्वरध्यानमेव।

एकलचं जपेद्बीजमित्थं मन्त्री विचिन्तयेत् ।
अयुतं मधुना सिक्तैर्जुहुयात्तिलतण्डुलैः ॥ ५८
शैवोदिते यजेत्पीठे प्रागङ्गैः षड्भिरीरितैः ।
वृषाद्यैर्मातृभिः पश्चाल्लोकपालैस्तदायुधैः ॥ ६०
एवमभ्यर्चयेद्देवमर्धनारीश्वरं परम् ।
तेजःकान्तियशोलक्ष्मीवाचां भवति वल्लभः ॥ ६१
प्रासादाद्यं जपेन्मन्त्रमयुतं रोगशान्तये ।
स्वरावृतमिदं बीजं विगलत्परमामृतम् ॥ ६२
चन्द्रबिम्बस्थितं मूर्ध्नि ध्यातं क्ष्वेडगदापहम् ।
प्रतिलोमात्स्वरावीतं बीजं वह्निगृहे स्थितम् ॥ ६३
रेफादिव्यञ्जनोल्लासि षट्कोणाभिवृतं बहिः ।
भूतार्त्तस्य स्मृतं मूर्ध्नि भूतमाशु विनाशयेत् ॥ ६४
बीजं चन्द्रगतं बीतं स्वरैः षोड़शभिः क्रमात् ।
गलत्परसुधापूरं नेत्रे ध्यातं रुजं हरेत् ॥ ६५
एवमेव स्मृतं बीजं कुक्षौ शूलादिरोगहृत् ।
स्फोटे विषज्वरे दाहे मोहे शीर्षगदे भ्रमे ॥ ६६

यदाहुराचार्याः—हावभावललितार्धनारिकं भीषणार्धमथवा महेश्वरम् ।
पाशसोत्पलकपालशूलिनं चिन्तयेज्जपविधौ विभूतये ॥ इति ॥५८॥
यजेत्पीठे । उमेशमित्यर्थः । परमर्धनारीश्वरम् एवमभ्यर्चयेदित्यन्वयः ।
एवमुपदेशमार्गेणेत्यर्थः । तत्र शैवं पीठं सम्पूज्यार्द्धनारीश्वरमावाह्याऽभ्यर्च्याऽङ्गैः प्रथमावरणं राद्यष्टवर्णैर्द्वितीयं मातृभिः तृतीयं तदनु लोकपालैर्वज्राद्यैश्च ।
तदुक्तमाचार्यैः—आरभ्यादिज्ज्वलनमथ दिक्संस्थैरष्टभिर्मनोर्वर्णैः ।
आराधयेच्च मातृभिरिति संप्रोक्तः प्रयोगविधिरपरः ॥ इति ॥
चन्द्रबिम्बस्थितं ठकारस्थं मूर्ध्नि ध्यातं विषार्त्तस्येति शेषः । वह्निगृह इति । उर्ध्वाग्रे त्रिकोणे । रेफादीति रकषमरयानि ॥ ५८॥६०॥६१॥६२॥६३॥६४ ॥
चन्द्रगतं ठकारगम् । एवमेवेति ठकारगं स्वरावृतं गलत्परसुधारूपमिति ॥६५॥६६॥

बीजमेतत्तथा ध्यातं तत्तत्क्लेशान् विनाशयेत् ।
कुङ्कुमाभमिदं बीजं त्रिकोणगतमुज्ज्वलम् ॥ ६७
यस्य मूर्ध्नि स्मरेन्मन्त्री स वश्यो जायतेऽचिरात् ।
ऊर्ध्वरेफस्थसाध्याख्यं बीजं वह्निगृहे स्थितम् ॥ ६८
वह्निगेहद्वयेनाऽग्नियुक्तकोणेन संवृतम् ।
प्रतिलोमस्वरावीतं चुल्लीस्थाने निवेशितम् ॥ ६९
वशीकरोत्यामरणादचिरेणैव दासवत् ।
मधुरत्रययुक्तेन शालिपिष्टेन पुत्तलीम् ॥ ७०
कृत्वा प्रतिष्ठितप्राणां विभज्य जुहुयाद्वशी ।
त्रिवासरमनेनैव साध्यस्तस्य वशीभवेत् ॥ ७१
मकारगतसाध्याख्यमनलस्थगदाह्वयम् ।
चन्द्रगं चतुरस्रेण टान्तकोणेन वेष्टितम् ॥ ७२
बीजं ताम्बूलपत्रस्थं प्रजप्तं मनुनाऽमुना ।
भक्षितं नाशयेत्सम्यक् शिरोरोगं न संशयः ॥ ७३
लिखित्वा बन्धुजीवेन त्रिकोणं बीजगर्भितम् ।
अत्र वह्निं समाधाय सम्यगाराध्य देवताम् ॥ ७४
जुहुयात् कृतसम्पातं सर्पिषाऽष्टोत्तरं शतम् ।
सम्पाताज्येन संसिक्ता त्रिलोहकृतमुद्रिका ।
विधृता भूतवेतालकृत्यारोगविनाशिनी ॥ ७५

तथेति । ठकारगं स्वरावृतं गलत्परसुधापूरमिति । ध्यातं विनाशयेदिति । तत्तत्स्थाने । अग्नौ रेफः । भूर्जपत्रादौ यन्त्रं कृत्वा चुल्ल्यां निखनेदित्यर्थः । पुत्तलीमिति । द्वादशाङ्गुलाम् । प्रतिष्ठितप्राणामिति । त्रयोविंशे वक्ष्यमाणप्रकारेण ॥ ६६॥६७॥६८॥६९॥७०॥७१ ॥

मकार इति मन्त्रस्थे । अनलस्थेति ऊर्ध्वरेफगतरोगनामयुक्तम् । "विषपावकोद्यत्" इत्यस्य व्याख्याने विषसम्बन्धिरेफ इति पद्मपादाचार्यैर्व्याख्यातम् । चन्द्रगं ठकारस्थम् । टान्तकोणेन चतुरस्रेण वेष्टितं बीजमिति सम्बन्धः ॥ ७२॥७३ ॥

बन्धुजीवपुष्परसेन । अन्यत्र बन्धुजीवपदेन जवापुष्पं पठ्यते । उक्तञ्च—"जपात्रिकोणगे वह्नौ" इति । प्रपञ्चसारटीकाकारेण विज्ञानचन्द्रिकाकृता

ऊर्ध्ववह्निरहितं मनुमेनं वह्निगेहयुगले परिलिख्य ।
अग्निमस्रिषु महीपुरवीतं यन्त्रमेतदुदितं ग्रहवैरि ॥ ७६

अग्निबीजलसत्कोणविकोणलिखिते ध्रुवे ।
शरावे कपिलाज्याब्जसूत्रदीपं प्रविन्यसेत् ॥ ७७

घटेनैनं पिधायाऽस्य पृष्ठे यन्त्रमिदं लिखेत् ।
भूतार्त्तमत्र संस्थाप्य चिन्तामणिमनुं जपेत् ।
तमाविश्य क्षणान् मुञ्चेद् ग्रहः क्रूरोऽपि सर्वथा ॥ ७८

कृशानुभवनद्वये मनुमिमं लिखित्वा पुन-
स्तदस्रिषु हलो लिखेत्स्वरयुगं ततः सन्धिषु ।
ध्रुवेण परिवेष्टितं धरणिगेहमध्यस्थितं
मनोरथफलप्रदं भवति यन्त्रमेतन्नृणाम् ॥ ७९

व्याख्यातम्—"बन्धुजीवं बन्धूकं जपा वा" इति । त्रिलोहकृतेति । षष्ठोक्तरीत्या । पद्मपादाचार्यैर्मन्त्राक्षरसंख्यं लोहत्रयं ग्राह्यमित्युक्तम् ॥ ७४ ॥ ७५ ॥

अग्निं रं । अस्रिषु षट्सु कोणेषु ॥ ७६ ॥

लिखिते इति । रक्तरजसेति ज्ञेयम् । उक्तञ्च नारायणीये—

तारे बीजाङ्ककोणाग्निगेहस्थे रजसाऽर्पिते । इति ।

अपेक्षितार्थद्योतनिकायां व्याख्यातं रक्तेन रजसाऽग्निगेहं संश्लिष्य तत्कोणेष्वग्नि-बीजं लिखित्वा तन्मध्ये प्रणवं लिखेदिति । एनं शरावम् । अस्य घटस्य । इदमित्युक्तम् । लिखेदिति जपया । अत्रेति । लिखितयन्त्रपृष्ठे । जपेदिति । ग्रस्तं संस्पृश्येति शेषः । मुञ्चेदिति । मन्त्राभिषेकेण । तदुक्तं नारायणीये—

तत् पिधाय घटेनाऽन्यत् स्वयन्त्रे जपया कृते ।
घटपृष्ठगते ग्रस्तं न्यस्य चिन्तामणिं जपेत् ॥
ग्रहावेशविनाशार्थं ग्रस्तं तेनाऽभिषेचयेत् ॥ इति ।

स्वेति चिन्तामणियन्त्रे । तेनेति चिन्तामणिमन्त्रेणेति लघुटीकायां व्याख्यातम् ॥ ७७ ॥ ७८ ॥

तदस्रिषु तत्कोणेषु । हलो व्यञ्जनानि बीजस्थानि रकषमरयाः । स्वरयुगं बीजस्थं औ ऊ । ध्रुवेण प्रणवेन एकावृत्तिः । धरणिगेहास्रिषु नृसिंहबीज-लिखितं ज्ञेयम् ॥ ७९ ॥

षट्कोणान्तस्त्रिकोणे लिखतु मनुमिमं साध्यनामाक्षराढ्यं
षट्कोणेष्वङ्गमन्त्रान् वसुदलविवरेष्वष्टमन्त्राक्षराणि ।
वीतं बाह्ये कलाभिस्तदनु परिवृतं कादिभिर्यादिभिस्तत्
क्षौणीबिम्बेन युक्तं नृहरिमनुयुतं यन्त्रमापद्ग्रहघ्नम् ॥ ८०

अस्मिन्यन्त्रे प्रतिष्ठाप्य कलशं प्रोक्तवर्त्मना ।
कृतोऽभिषिक्तः स्यात् कृत्याभूतद्रोहादिशान्तिदः ॥ ८१

स्वरावृतममुं मनुं लिखतु टान्तमध्ये ततः
षडस्त्रिषु हुताशनं तदनु कादिवर्णैर्वृतम् ।
धरापुरयुगेन तन्नृहरिबीजयुक्तास्त्रिणा
प्रवेष्टितमुदाहृतं दुरितरोगकृत्यापहम् ॥ ८२

क्षकारो साग्निपवनवामकर्णार्धचन्द्रवान् ।
उक्तं तुम्बुरुबीजं तु येन सिध्यन्ति साधकाः ॥ ८३

षड्दीर्घभाजा बीजेन षडङ्गानि प्रकल्पयेत् ।
क्षकाररहितं बीजं क्रमाज्जभसहान्वितम् ॥ ८४

चत्वारि देवीबीजानि देव्यो ज्ञेया इमाः क्रमात् ।
जयाख्या विजया पश्चादजिता चाऽपराजिता ॥ ८५

अष्टमन्त्राक्षराणीति । षट् हलः द्वौ स्वरौ एकैकवर्णरीत्या । कलाभिः षोडशस्वरैः । कादिभिर्यादिभिरित्यनेन मातृकया आवृत्तित्रयमुक्तम् । नृहरिमन्विति । नृसिंहबीजं भूगृहकोणेषु । तदुक्तम्—"कुगेहास्त्रके नारसिंहम्" इति ॥ ८० ॥

प्रोक्तवर्त्मनेति । षष्ठोक्तरीत्या ॥ ८१ ॥

टान्तमध्ये ठकारमध्ये । षडस्त्रिषु षट्कोणेषु । हुताशनं रेफम् ॥ ८२ ॥

तुम्बुरुबीजमाह क्षकार इति । क्षकारः स्वरूपम् । अग्नी रेफः पवनो यः वामकर्ण ऊकारः अर्धचन्द्रो बिन्दुः तद्युक्तः । बीजशक्ती पूर्ववत् ॥ ८३ ॥

षड्दीर्घेति षडङ्गमन्त्रोद्धारः । न्यासं लग्ने वक्ष्यति । जभसह इति स्वरूपम् । एतानि क्रमेण क्षकारस्थाने योजितानि चत्वारि देवीबीजानि । तदुक्तं प्रयोगसारे—बीजं जभसहोपेतं क्षेत्रस्थाने यथाक्रमात् । इति । नारायणीयेऽपि—मूलं जभसहोपेतं देवीबीजान्यमन्दिरम् । इति ॥

अपेक्षितार्थद्योतनिकायामेव बीजान्युद्धृतानि । ज्वलत्सु लेखकदोषवशात्

बीजमङ्गुलिषु न्यस्य करयोर्व्यापकं ततः ।
कनिष्ठादिषु विन्यस्येत् षड़ङ्गानि तलावधि ॥ ८६

देवं देवीः स्वबीजादि कनिष्ठादिषु विन्यसेत् ।
पादान् मूर्धावधि न्यस्येन् मुष्टिनाऽवयवेषु तत ॥ ८७

तलाभ्यां व्यापकं कुर्यान् मूर्धादिचरणावधि ।
षड़ङ्गानि ततो न्यस्येद्यथास्थानं विशालधीः ॥ ८८

देवं देवीर्यथापूर्वं मूर्धास्यहृदयाम्बुजे ।
नाभौ गुह्ये क्रमान् न्यस्येत् पश्चाद्देवं विचिन्तयेत् ॥ ८९

रक्ताभमिन्दुशकलाभरणं त्रिनेत्रं
खट्वाङ्गपाशसृणिशुभ्रकपालहस्तम् ।
वेदाननं चिपिटनासमनर्घभूषं
रक्ताङ्गरागकुसुमांशुकमीशमीडे ॥ ९०

लक्षमानं जपेन्मन्त्रं जुहुयात्सर्पिषाऽन्वितम् ।
वक्ष्यमाणे यजेत्पीठे देवमावरणैः सह ॥ ९१

क्वचित् दृश्यते ॥ ८४ ॥ ८५ ॥

बीजमिति मूलबीजम् । करयोर्व्यापकमिति । हस्ततलयोरत्तोपरि च मूलबीजेनेति शेषः । तदुक्तं नारायणीये—

न्यस्याऽङ्गुलिषु मूलं तद्धस्तयोर्व्यापकं न्यसेत् । इति ।

अङ्गुष्ठादिष्वङ्गुलीषु न्यसेद्बीजमित्यनेनैव करन्यासस्य प्राप्तत्वात् । कनिष्ठादिष्विति । विशेषविधानार्थं पुनरुक्तिः ॥ ८६ ॥

स्वबीजादीति । देवस्य मूलं देवीनां तूक्तानि चत्वारि जभसहान्वितमूलम् । मुष्टिना दक्षिणेन । अवयवेषु पादजानुगुह्यनाभिहृदयकण्ठमुखशिरःसु । एवमपेक्षितार्थद्योतनिकाकारोक्ततलमूलम् । उक्तञ्च नारायणीये—

मुष्टिनाऽवयवेषु च पादादि न्यस्य मूर्धादि हस्ताभ्यां व्यापकं न्यसेत् । इति ।
व्यापकं कुर्यादिति । मूलेनेति शेषः । विशालधीरित्यनेन शैवमुद्राभिः सहेत्युक्तम् । यथापूर्वमिति । स्वस्वबीजादि ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥

ध्यानमाह रक्ताभमिति । सृणिरङ्कुशः । दक्षाधस्ताद्वामाधःपर्यन्तमायुधध्यानम् ॥ ९० ॥ ९१ ॥

नपुंसकस्वरैर्विद्वान् स्वराद्यन्तद्वयेन च।
धर्मादिकानधर्माद्यान् पादान् गात्राणि विन्यसेत्॥ ९२
इकारेण न्यसेत्पश्चात्तनुरूपान् गुणानथ।
शान्त्या तत्परवर्णेन मायाविद्यामये क्रमात्॥ ९३
अधऊर्ध्वच्छदे न्यस्येदर्घीशेन ततोऽम्बुजम्।
सन्ध्यक्षरैर्यजेन्मन्त्री शक्तीर्वामादिकाः क्रमात्॥ ९४
वामां ज्येष्ठां तथा रौद्रीमिच्छां ज्वालास्वरूपिणीः।
एवं प्रकल्पिते पीठे मूर्त्तिं मूलेन कल्पयेत्॥ ९५
आवाह्य पूजयेद्देवं तस्यामावरणैः सह।
अङ्गावृतेर्बहिर्देवीर्दिक्पतेषु समर्चयेत्॥ ९६
जयाद्याः स्वस्वबीजेन रक्ता रक्तानुलेपनाः।
अरुणांशुकपुष्पाढ्यास्ताम्बूलापूरिताननाः॥ ९७

स्वदेहे पीठकल्पनमाह नपुंसकेति। अनुलोमविलोमगैरिति लेखकदोषवशात्प्रामादिकः। स्वराद्यन्तद्वयेन चेति पाठः। तदुक्तं नारायणीये—

नासादिभिः स्वराद्यन्तैश्चतुर्भिश्च क्रमाद् बुधः। इति।

प्रयोगसारेऽपि—क्लीबैराभ्याममोभ्यां च क्रमाद्धर्मादिपूजनम्। इति। एवं षोड़शापि स्वरा उपयुक्ता भवन्ति। अपेक्षितार्थद्योतनिकाकारेण एवमेव प्रयोगो लिखितः। तेन क्लीबाद्यान् धर्मादीन्। अआ अंअः एतदाद्यानधर्मादीन्। विन्यसेदिति चतुर्थीक्तस्थानेषु॥ ९२॥

गुणानिति। सत्त्वादीन् त्रिवर्णान्। शान्त्या ईकारेण। तत्परवर्णेन उकारेण। अर्घीशेन ऊकारेण। सन्ध्यक्षरैरिति। ए ऐ ओ औ एभिः। एषां यथा सन्धिसम्भवत्वं तथा द्वितीयपटले प्रतिपादितम्॥ ९३॥ ९४॥

ज्वालास्वरूपिणीरिति पीठशक्तिध्यानम्। तदुक्तं नारायणीये—

ज्वलदनलशिखाभा भास्वराः शक्तयः स्युः। इति।

मूलबीजमुच्चार्य तुम्बुरुयोगपीठाय नम इति पीठमन्त्रोऽपि सूचितः। एवं प्रकल्पिते पीठे इत्यनेन एवमिति येन प्रकारेण देहे पीठं प्रकल्पितं तेनैव क्रमेण मण्डलेऽपि पीठे परिकल्पित इत्यर्थः। तस्यामिति। मूर्त्तौ॥ ९५॥ ९६॥ ॥ ९७॥ ९८॥

वल्लकीवादनपरा मदमन्मथपीड़िताः ।
ईशादिकोणेष्वभ्यर्चेद् दूतीर्बीजादिकाः क्रमात् ॥ ९८

दुर्भगां सुभगां भूयः करालीं मोहिनीमिमाः ।
बद्धाञ्जलिपुटाः किञ्चिदानम्रवदनाम्बुजाः ॥ ९९

देवीसदृशभूषाढ्या दूतीमन्त्रान् विदुः क्रमात् ।
चतुरः शादिकान् वर्णानर्धेन्दुकृतशेखरान् ॥ १००

लोकपालान् यजेद् बाह्ये वज्राद्यायुधसंयुतान् ।
एवं यो भजते भक्त्या देवमुक्तेन वर्त्मना ।
न तस्य दुर्लभं किञ्चित् त्रिषु लोकेषु विद्यते ॥ १०१

वायुवह्निपुरान्तस्थं बीजं स्मृत्वा जपेत् सुधीः ।
ज्वरभूतमहारोगा नश्यन्ति तेन तत्क्षणात् ॥ १०२

क्रुद्धस्य हृदये ध्यात्वा जपेद् बीजमनन्यधीः ।
स वश्यो जायते शीघ्रं मन्त्रस्याऽस्य प्रभावतः ॥१०३

हृद्रोगे कामलारोगे विष्टम्भे श्वासकासयोः ।
एतज्जप्तं जलं प्रातः पिबेत्तद्रोगशान्तये ॥ १०४

ईशादिकोणेष्विति । ईशकोणमारभ्याप्रदक्षिणम् आग्नेयपर्यन्तमित्यर्थः । बीजादिकाः वक्ष्यमाणबीजादिकाः । देव्यो जयाद्यास्तत्सदृशभूषणाः । तदुक्तं नारायणीये—

तादृग्रूपाश्च दूत्यो रचितकरपुटाः किञ्चिदानम्रवक्त्राः ।
शर्वाद्यग्न्यन्तसंस्थाः । इति ॥ ९८॥९९॥१०० ॥

शादिकानिति । शषसहान् । अर्द्धेन्दुर्बिन्दुः । तदुक्तं प्रयोगसारे—

ऊष्माणो बिन्दुशेखरा दूतीनामिति तद्बीजम् । इति ।

नारायणीयेऽपि—बीजानि दूतीनामूष्माणो बिन्दुशेखराः । इति ॥ १००॥१०१ ॥

वायुरिति । प्रथमपटलोक्तवायुमण्डलं तत्राग्निपुरं तदन्तस्थ बीजमित्यर्थः । स्मृत्वा मूर्ध्नीति शेषः ॥ १०२ ॥

वश्यो जायत इत्यत्र कामबीजादित्वम् । रोगशान्तये इत्यत्र नृसिंहबीजादित्वम् ॥ १०३॥१०४ ॥

कृत्वा नवपदात्मानं मण्डलं तत्र शोभनान्।
कलशान् स्थापयेन्मन्त्री नव पूर्वोक्तलक्षणान्॥ १०५
मध्ये देवं यजेत्सम्यक् देवीः पूर्वोक्तकुम्भगाः।
इष्ट्वा कोणस्थिता दूतीरभिषिञ्चेत् पतिव्रताम्॥ १०६
नारी सा लभते पुत्रं वन्ध्याऽपि किमुताऽपरा।
भूतकृत्याग्रहद्रोहशान्तिदः सम्पदावहः॥ १०७
अभिषेकोऽयमाख्यातो राज्ञां विजयवर्द्धनः॥ १०८

अन्तर्बीजं स्वरगणलसत्केसरं तस्य बाह्ये
देवीदूतीमनुयुतदलं दिग्विदिक्षु क्रमेण।
काद्यैर्वर्णैर्वृतमथ बहिर्भूमिगेहेन वीतं
यन्त्रं प्रोक्तं सकलसुखदं रोगकृत्याग्रहघ्नम्॥ १०९

प्रणवो हृदयं पश्चात् ङेऽन्तं पशुपतिं पुनः।
तारो नमो भूतपदं ततोऽधिपतये ध्रुवम्॥ ११०
नमो रुद्राय युगलं खड्गरावणशब्दतः।
विहरद्वितयं पश्चात्सरन्नृत्ययुगं पृथक्॥ १११
श्मशानभस्मार्चितान्ते शरीराय ततः परम्।
घण्टाकपालमालादिधरायेति पदं पुनः॥ ११२
व्याघ्रचर्मपटस्याऽन्ते परिधानाय तत्परम्।
शशाङ्ककृतशब्दान्ते शेखराय ततः परम्॥ ११३

नवपदान्वितं नवनाभं तृतीयोक्तम्। पूर्वोक्तेति। षष्ठोक्तम्। कोणस्थिता रैणादि। लभते पुत्रमित्यत्र मायाबीजादित्वम्। विजयवर्द्धन दुर्गाबीजादित्वं ज्ञेयम्॥ १०५॥ १०६॥ १०७॥ १०८॥

यन्त्रमाह अन्तरिति। अष्टदलं कमलं कृत्वा तत्कर्णिकायां मूलमालिख्य दिग्दलेषु देवीबीजानि विदिक्षु दूतीबीजानि क्रमेणेति पूर्ववल्लिखेत्॥ १०९॥

खड्गरावणमन्त्रमाह। प्रणव इति। ङेऽन्तं पशुपतिं पशुपतये। तारः प्रणवः। ततः अधिपतये। अत्र प्राक्तनेन सह सन्धिः। ध्रुवं प्रणवम्। पृथगिति सरसर नृत्यनृत्य। रुद्रो इति स्वरूपम्। अथाऽनन्तरमग्निसुन्दरी स्वाहा। अन्यत्र कुत्रापि न सन्धिः। प्रणवो बीजं स्वाहा शक्तिः। कान्तः खः॥११०—११८॥

कृशासर्पपदं पश्चात्ततो यज्ञोपवीतिने ।
चलयुग्मं वल्गुयुगमनिवर्त्तकपालिने ॥ ११४

हनयुग्मं ततो भूतान् त्रासयद्वितयं पुनः ।
भूयो मण्डलमध्ये स्यात् कटयुग्मं ततः परम् ॥ ११५

रुद्राङ्कुशेन शमय प्रवेशययुगं ततः ।
आवेशययुगं पश्चाच्चण्डासिपदमीरयेत् ॥ ११६

धराधिपतिरुद्रोऽथ ज्ञापयेत्यग्निसुन्दरी ।
खड्गरावणमन्त्रोऽयं सप्तत्यूर्ध्वशताक्षरः ॥ ११७

भूताधिपतये स्वाहा पूजामन्त्रोऽयमीरितः ।
सद्यादिपञ्चकस्वाद्यकान्तबीजादिकान् न्यसेत् ॥ ११८

ईशानाद्याः पञ्चमूर्त्तीर्देहे वक्त्रेषु च क्रमात् ।
षड्दीर्घबिन्दुयुक्तेन कान्तेनाऽङ्गक्रिया मता ॥ ११९

घण्टाकपालसृणिमुण्डकृपाणखेट-
खट्वाङ्गशूलडमरूनभयं दधानम् ।
रक्ताङ्गमिन्दुशकलाभरणं त्रिनेत्रं
पञ्चाननाब्जमरुणांशुकमीशमीडे ॥ १२०

अयुतद्वितयं मन्त्रं जपित्वा तद्दशांशतः ।
पायसेन घृताक्तेन जुहुयात्तस्य सिद्धये ॥ १२१

पञ्चाक्षरोदिते पीठे पूजयेत् खड्गरावणम् ।
बीजेन मूर्त्तिक्लृप्तिः स्यात् तत् कान्तं मनुबिन्दुमत् ॥ १२२

ईशानाद्या इति पूर्वपटलोक्ताः । देह इति शिरोवदनहृद्गुह्यपादेषु । वक्त्रेष्विति । ऊर्ध्वादिपञ्चसु । कान्तेनेति । खकारेण ॥ ११९ ॥

आयुधध्यानं दक्षाद्यूर्ध्वयोराद्ये तदधस्तनयोरन्त्ये एवमन्तम् ॥ १२०॥१२१ ॥

पञ्चाक्षरोदिते शैवपञ्चाक्षरपीठे पूजा । बीजेनेति । अनन्तरं वक्ष्यमाणेन । तदिति बीजम् । मनुः औः । दूतीरिति । वक्ष्यमाणाः । चन्द्राङ्कितजटामित्यष्टमीम् । सव्येनेत्यप्रादक्षिण्यतः । उदीच्यामित्युत्तरेण सम्बध्यते । कोण-

अङ्गानि दलमूलेषु दूतीः पत्रेषु संयजेत्।
चुलुकुण्डां प्रज्वलिनीं तृतीयां कृष्णपिङ्गलाम् ॥ १२३
फल्गुनीं टिरिटिल्लीं च पञ्चमीं मन्त्रमालिकाम्।
सप्तमीं शङ्खिनीं पश्चाच्चन्द्राङ्कितजटामिमाः ॥ १२४
पूर्वपत्रादि सव्येन खड्गरावणवल्लभाः।
ऐन्द्रीं कौमारिकीं ब्राह्मीं वाराहीं वैष्णवीं पुनः ॥ १२५
वैनायकीं च चामुण्डां माहेशीं दिक्षु पूजयेत्।
द्वारपालान् यजेद्दिक्षु द्वौ द्वौ प्रागादि देशिकः ॥ १२६
रौद्रपिङ्गलनामानौ द्वौ श्मशानविभीषणौ।
दृढकर्णं भृङ्गिरीटिमुदीच्यामर्चयेत् पुनः ॥ १२७
आमर्दकमहाकालौ कोणपालान् यजेत् पुनः।
कुम्भकर्णमशोकाख्यं भल्लाटं जातहारकम् ॥ १२८
इन्द्रादिकान् लोकपालान् सायुधान् पूजयेत् ततः।
धूपदीपादिभिर्देवं प्रीणयित्वा महेश्वरम् ॥ १२९
पञ्चक्रूरान्धसा बाह्ये ततो भूतबलिं हरेत्।
एवं पूजादिभिः सिद्धे मन्त्रे मन्त्रविदां वरः ॥ १३०
नाशयेत्सकलान् भूतान् कृत्याग्रहमहाभयान्।
आदेशं तस्य कुर्वन्ति भूता भीता महात्मनः ॥ १३१
बहुना किमिहोक्तेन मन्त्रेणाऽनेन भूतले।
सदृशो नास्ति मन्त्रोऽन्यो भूतनिग्रहसाधने ॥ १३२

इति श्रीशारदातिलके ऊनविंशः पटलः।

पालानिति। आग्नेयादि। केशरेष्वङ्गपूजा ॥ १२२—१२९ ॥

पञ्चक्रूरान्धसेति। अन्नदधिसक्तुहरिद्रालाजतिलरूपेण। सदुक्तमाचार्यैः—लाजतिलनक्तरजोदधिसक्त्वन्नानि भूतक्रूराख्यम्। इति ॥ १३० ॥ ॥ १३१ ॥ १३२ ॥

इति श्रीशारदातिलकटीकायां सत्सम्प्रदायकृतव्याख्यायां
पदार्थादर्शाभिख्यायामेकोनविंशतिः पटलः ॥ ॐ ॥

विंशः पटलः ।

अथाऽभिधास्ये विधिवद्घोरास्त्रमनुत्तमम् ।
यस्य संस्मरणादेव सर्वे नश्यन्त्युपद्रवाः ॥ १
माया स्फुरद्वयं भूयः प्रस्फुरद्वितयं ततः ।
घोरघोरतरेत्यन्ते तनुरूपपदं पुनः ॥ २
चटयुग्मं तदन्ते स्यात् प्रचटद्वितयं ततः ।
कहयुग्मं वमद्वन्द्वं ततो बन्धयुगं पुनः ॥ ३
घातयद्वितयं वर्म फडन्तः समुदाहृतः ।
एकपञ्चाशदर्णोऽयमघोरास्त्रमहामनुः ॥ ४
अघोरोऽस्य मुनिः प्रोक्तश्छन्दस्त्रिष्टुबुदाहृतम् ।
अघोररुद्रः सन्दिष्टो देवता मन्त्रवित्तमैः ॥ ५
हृदयं पञ्चभिः प्रोक्तं शिरः षड्भिरुदाहृतम् ।
शिखा दशभिराख्याता तावद्भिः कवचं मतम् ॥ ६

मन्त्रमुद्धरति मायेति । माया शक्तिबीजम् । तनुरूपेपि स्वरूपम् । वर्म हुं । महामनुरित्यनेन कामनाविशेषे तत्तद्बीजान्तत्वमुक्तम् । यदाहुः—

हुमन्तः स्तम्भने मन्त्रः क्रोमाकृष्टौ समापने ।
वषडन्तः संवनने नमोऽन्तो विषनाशने ॥
ग्रहचौररिपुध्वंसे हुं क्रोमन्तो विधीयते ।
शक्त्यन्तश्चाऽखिलेष्टाप्तैत्र च्चौमन्तो मारणे भवेत् ॥
फडन्तो भूतसंहारे मन्त्रोऽयं कल्पपादपः ॥ इति ।

ईश्वरकल्पे तु प्रस्फुरद्द्वयबन्धद्वयवर्जितः एकचत्वारिंशदक्षर उद्धृतः । मन्त्रस्य हलो बीजानि । स्वराः शक्तयः । हुं बीजं क्रों शक्तिरिति पद्मपादाचार्याः । मन्त्रवित्तमैरित्युत्तरत्र सम्बध्यते । तेनाऽङ्गमन्त्रेषु एकादशभागेष्वपि प्रत्येकं प्रणवमायाबीजयोगः सूचितः । पद्मपादाचार्यसम्मतेः । तावद्भिर्दशभिः । वसुवर्णैरष्टार्णैः । मासार्णैर्द्वादशभिः । क्वचिदन्त्यार्णैरिति पाठः । तत

वसुवर्गैः स्मृतं नेत्रं मासार्णैरस्त्रमीरितम् ।
मूर्धनेत्रास्यकण्ठेषु हृन्नाभ्यन्धूरुषु क्रमात् ॥ ७
जानुजङ्घापदद्वन्द्वे रुद्रभिन्नाक्षरैर्न्यसेत् ।
पञ्चभिश्च पुनः षड्भिर्द्वाभ्यामष्टभिरक्षरैः ॥ ८
चतुर्वर्णैः षड्वर्णैश्च करणैः करणैः पुनः ।
चतुर्भिः षड्भिरक्षिभ्यां वर्णभेदोऽयमीरितः ॥ ९

सजलघनसमाभं भीमदंष्ट्रं त्रिनेत्रं
भुजगधरमघोरं रक्तवस्त्राङ्गरागम् ।
परशुडमरुखड्गान् खेटकं बाणचापौ
त्रिशिखिनरकपाले बिभ्रतं भावयामि ॥ १०

अभिचारे ग्रहध्वंसे कृष्णवर्णो भवेद्विभुः ।
वश्ये कुसुम्भसङ्काशो मुक्तौ चन्द्रसमप्रभः ॥ ११

अवशिष्टाक्षरैरित्यर्थः । रुद्रभिन्नेति एकादशधा भिन्नैः । तमेव भेदमाह । पञ्चभिरिति । करणैः चतुर्भिः ॥ १॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९ ॥

ध्यानमाह सजलेति । दक्षैर्भुजैः परशुखड्गबाणशूलानि वामैरन्यान्येवमायुधध्यानम् ॥ १० ॥

ग्रहध्वंसे ग्रहवैकृते । यदाहुः—"कृष्णोऽभिचारग्रहवैकृते च" इति । अभिचारवश्याद्युपलक्षणम् । तेन कामनाविशेषे ध्यानविशेषा अपि ज्ञेयाः । यदाहुः—

सहस्राब्धिरवं हस्तैर्धनुः पञ्चशतैरपि ।
सन्धायाकृष्य च शरान् विमुञ्चन्तमनारतम् ॥
धावन्तं रिपुसेनायां वमद्विद्युद्धनोपमम् ।
ज्वलत्पिङ्गोर्ध्वकेशं च गजचर्मावगुण्ठितम् ॥
ध्यायेन्नाशाय सैन्यानामरातीनां महास्वनम् ।
त्रिपादहस्तनयनं नीलाञ्जनचयोपमम् ॥
शूलासिशूचीहस्तं च घोरदंष्ट्राट्टहासिनम् ।
घोरापस्मृतिनाशाय ग्रहशान्त्यै विचिन्तयेत् ॥
धावन्तं वैरिणं पश्चादत्युग्रं सधनुःशरम् ।
ध्यायेदुच्चाटनायारेः स तु देशान्तरं व्रजेत् ॥

लक्षमेकं जपेन्मन्त्रं घृतसिक्तैस्तिलैः शुभैः ।
तद्दशांशं प्रजुहुयान्मन्त्री मन्त्रस्य सिद्धये ॥ १२

शैवे संपूजयेत्पीठे षट्कोणान्तस्थपङ्कजे ।
अङ्गपूजां केसरेषु कृत्वा पत्रेषु तत्परम् ॥ १३

परशुं डमरुं खड्गं खेटं बाणं च कार्मुकम् ।
शूलं कपालं प्रयजेदष्टास्त्राण्यस्य देशिकः ॥ १४

दलाग्रेषु ततः पूज्या ब्राह्म्याद्याः प्रोक्तलक्षणाः ।
लोकेशान् पूजयेत्पश्चादायुधैः स्वैः समन्वितान् ॥ १५

इति पूजादिभिः सिद्धे मन्त्रेणाऽनेन साधकः ।
इष्टान् प्रयोगान् कुर्वीत सिध्यन्ते नात्र संशयः ॥ १६
क्रमात् सर्पिरपामार्गतिलसर्षपपायसैः ।
साज्यैः सहस्रं प्रत्येकं यामिन्यां जुहुयात् सुधीः ॥ १७

खड्गं खेटं तथा घण्टां वेतालं शूलमेव च ।
कपालं चापि बिभ्राणं पिङ्गोर्ध्वकचभीषणम् ॥
भूतप्रेतादिनाशाय ध्यायेद्भीमाट्टहासिनम् ।
सीताब्जशीतांशुपुटमिन्दुकान्तेन्दुवर्चसम् ॥
आशाम्बरं व्याघ्रनखप्रमुखैर्बालभूषणैः ।
अलङ्कृताङ्गं द्विभुजं त्रिवर्षार्धकरूपिणम् ॥
कम्राङ्गं सुमुखं सौम्यं नीलकुञ्चितकुन्तलम् ।
स्मरन्नेवमघोरं यः स मृत्युविजयी भवेत् ॥
तप्तजाम्बूनदनिभं शूलखड्गवराभयम् ।
रक्तारविन्दवसतिं स्मरन्नुच्चैः श्रियं लभेत् ॥ इति ॥ ११ ॥

शुभैरित्यनेनाऽवकरं दूरीकृत्य प्रक्षाल्य शोषितैरित्युक्तम् ॥ १२ ॥

सम्पूजयेद्देवमिति शेषः । षट्कोणेति । अष्टदलं पद्मं कृत्वा तदुपरि षट्कोणं विधाय चतुरस्रं चतुर्द्वारं कुर्यात् । प्रोक्तलक्षणाः षष्ठपटलोक्तस्वरूपाः ॥ १३ ॥ ॥ १४ ॥ १५ ॥

अपामार्गेति अपामार्गसमिधः । साज्यैरिति । षष्ठं द्रव्यमाज्यमित्यर्थः । हेम धत्तूरः । पूर्ववदिति । यामिन्यां प्रत्येकं सहस्रम् । पञ्चगव्यहविरिति ।

होमोऽयं नाशयेत् सद्यो भूतकृत्याद्युपद्रवान् ।
सितकिंशुकनिर्गुण्डीहेमापामार्गसम्भवैः ॥ १८
समिद्वरैः कृतो होमः पूर्ववद्भूतशान्तिदः ।
अपामार्गारग्वधयोः पञ्चगव्यसमुक्षिताः ॥ १९
समिधो जुहुयात् कृष्णपञ्चम्यां निशि संयतः ।
पृथक् सहस्रहोमेन भूतानां निग्रहो भवेत् ॥ २०
क्रमात् सर्पिरपामार्गपञ्चगव्यहविर्घृतैः ।
हुत्वा सहस्रं प्रत्येकं पात्रे सम्पातयेत् सुधीः ।
सम्पातसर्पिषा साध्यं भोजयेद्भूतशान्तये ॥ २१

मध्ये शक्तिं ससाध्यां स्वरगणसहितां केसरेष्वष्ट वर्गान्
पत्रान्तर्मन्त्रवर्णान् लिखतु गुणमितानग्रदेशेषु तद्वत् ।
वर्मास्त्रोल्लासिकोणे दहनपुरयुगे कल्पिते भूपुरस्थे
यन्त्रेऽस्मिन प्राग्विधानात् कृतकलशविधिः सर्वदुःखापहारी ॥ २२

पञ्चगव्यसिद्धपायसमित्यर्थः । तदुक्तं क्रियाकालगुणोत्तरे तन्त्रे—

पञ्चगव्योद्भवं शुद्धं चरुं तद्वत् घृतं नवम् । इति ।

हुत्वा निशीति ज्ञेयम् ॥ १६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१ ॥

यन्त्रमाह मध्य इति । साध्येति । साधकादीनामुपलक्षणम् । अथवा साध्यति यत्तत् साध्यं तत्सहितम् । तेनाऽमुकस्याऽमुकं वशं कुरु कुरु । अयमर्थः साध्यशब्दसंगृहीतो भवति । अष्टदलं पद्मं कृत्वा तत्कर्णिकायां साध्यसाधककर्मसहितं शक्तिबीजं स्वरावीतमालिखेत् । तदुक्तम्—

हृल्लेखास्थितसाध्याक्षरविलसत्कर्णिकं कलावीतम् । इति ।

अष्ट वर्गानिति । कचटतपयशलान् । गुणमितान् त्रिशः । मन्त्रवर्णान् स्फुराद्यान् चटचटान्तान् । अग्रदेशेषु पत्राग्रेषु । तद्वदिति त्रिशः । मन्त्रवर्णान् प्रचटाद्यान् घातयान्तान् । तद्बाह्ये परस्परव्यतिभिन्नं त्रिकोणद्वयं कृत्वा तत्कोणेषु वर्मास्त्रे लिखेत् । प्राग्विधानादिति षष्ठोक्तरीत्या । तदुक्तम्—

मन्त्राक्षरत्रयोद्यद्दलमध्यदलाग्रकं च तद्बाह्ये ।
वह्निपुटास्त्रिसमाश्रितकवचास्त्रम् ॥ इति ॥

केचित्तु वर्मास्त्रोल्लासिकोणे दहनपुरयुगे मध्ये शक्तिमिति विप्रकृष्टान्वयेनाऽष्टदलकर्णिकायां षट्कोणमाहुः । तदसम्बद्धम् । लिखिताचार्यवचनविरोधात् ॥ २२ ॥

षट्कोणे शक्तिरन्तः स्फुरयुगलवृता प्रस्फुरद्वन्द्वकोणे
शिष्टैर्मन्त्रस्य वर्णैः रसकरणचतुःषट्चतुर्वेदवेदैः ।
षड्भिः क्लृप्ताष्टपत्रं दहनपुरयुगेनावृतं वर्मफड्भ्यां
राजत्कोणेन वीतं धरणिपुरयुगं यन्त्रमाघोरमेतत् ॥ २३

क्षुद्रचौरग्रहव्यालभूतापस्मारनाशनम् ।
यन्त्रमेतत् समाख्यातं सर्वसम्पत्प्रदायकम् ॥ २४

यन्त्रान्तरमाह षडिति । एकाक्षरक्रमेण प्रस्फुरद्वन्द्वकोणे षट्कोणे अन्तर्मध्ये स्फुरयुगलवृता यथावत् साध्यसाधककर्मसहिता शक्तिर्लेख्या । शिष्टैरिति । घोराद्यैर्घातयान्तैः । दहनपुरयुगेनावृतमिति । बाह्ये । सर्वसिद्धिप्रदायकमित्यनेनैतदुक्तं भवति । यदाहुः—

अथ शत्रुजयं वाञ्छन् घातयप्रपुटं रिपोः ।
नाम कृत्वा चिताभूमौ नियुतं प्रजपेन्मनुम् ॥
लवणोषणधूमाग्निसूरणोन्मत्तवारिभिः ।
सिक्तैः कारस्करफलैर्जुहुयादयुतं सुधीः ॥
उच्चाटे प्रस्फुरपुटं मोहने कहसंयुतम् ।
संस्तम्भने चटपुटं वियोगे प्रचटेन तु ॥
वमेत्युन्मादने भूयो बन्धयुग्मेन बन्धने ॥ इति ॥

अथ चतुस्त्रिंशदक्षराघोरस्य यन्त्रमुच्यते—

अथो सप्तपङ्क्त्यारयुक्तं सरोजं ततः कर्णिकामध्यतारस्य मध्ये ।
× × × त्रयीसार संभिन्नसाध्याह्वयं स्यात् ॥
मनुं द्वन्द्वशः पत्रमध्येषु लिप्या वृतं यन्त्रराजं समाबध्य सूत्रैः ।
करे वा गले मस्तके वाथ कट्यां वहन्यः समग्रश्रियो भाजनं स्यात् ॥
तथैवाणिमाद्यैरलं विस्तरेण । इति ।

सप्तपङ्क्त्यारयुतं सप्तदशदलम् । मन्त्रः प्रथमपटले मदुक्तोऽनुसन्धेयः । द्विषड्वक्त्रचरद्भिः (?) षड्क्षरैर्वर्मास्त्रद्विठान्तैरङ्गम् । अस्याऽन्यत् सर्वं पूर्वमन्त्रवत् ज्ञेयम् । एकचत्वारिंशदक्षरस्य तु—

वेदषड्वेददिङ्नागषड्वर्णैः शक्तिपूर्वकैः ।
हुं फडन्तैः षडङ्गं स्यात् अन्यत् पूर्ववदीरितम् ॥ इति ॥ २३ ॥ २४ ॥

तारो वान्तो धरासंस्थो वामनेत्रेन्दुभूषितः ।
पार्श्वी वक्रः कर्णयुतो वर्मास्त्रान्तः षडक्षरः ॥ २५
मनुः पाशुपतास्त्राख्यो ग्रहक्षुद्रनिवारणः ।
षड्भिर्वर्णैः षडङ्गानि हुं फडन्तैः सजातिभिः ॥ २६
मध्याह्नार्कसमप्रभं शशिधरं भीमाट्टहासोज्ज्वलं
त्र्यक्षं पन्नगभूषणं शिखिशिखाश्मश्रुस्फुरन्मूर्धजम् ।
हस्ताब्जैस्त्रिशिखं समुद्गरमसिं शक्तिं दधानं विभुं
दंष्ट्राभीमचतुर्मुखं पशुपतिं दिव्यास्त्ररूपं स्मरेत् ॥ २७
वर्णलक्षं जपेन्मन्त्रं जुहुयात् तद्दशांशतः ।
गव्येन सर्पिषा मन्त्री संस्कृते हव्यवाहने ॥ २८
शैवे पीठे यजेद्देवं प्रागङ्गैरष्टमातृभिः ।
इन्द्रादिभिर्लोकपालैर्वज्राद्यैरायुधैस्ततः ॥ २९
अनेन मन्त्रितं तोयं ग्रस्तस्य वदने क्षिपेत् ।
सद्यस्तं मुञ्चति क्रन्दन् ग्रहो मन्त्रप्रभावतः ॥ ३०
अमुना मन्त्रितान् बाणान् विसृजेद् युधि भूपतिः ।
जयेत् क्षणेन निखिलान् शत्रून् पार्थं इवापरः ॥ ३१
वर्णान्त्यमौबिन्दुयुक्तं क्षेत्रपालाय हृन्मनुः ।
ताराद्यो वसुवर्णोऽयं क्षेत्रपालस्य कीर्त्तितः ॥ ३२

पाशुपतास्त्रमाह । तार इति । तारः प्रणवः । वान्तः शः धरा लः तत्संस्थः तेन श्ल । वामनेत्रम् ई इन्दुः बिन्दुः तेन श्लीं । पार्श्वः पः वक्रः शः कर्णयुत उकारयुतः तेन शु । ब्रह्मा ऋषिः गायत्री छन्दः । श्लीं बीजं हुं शक्तिः । ग्रहेत्यादि विनियोगोक्तिः । षड्भिर्वर्णैर्मन्त्रस्थैः । हुं फडन्तैरिति । प्रत्येकम् । हृदयाय नमः इत्यादि जातिसहितैः ॥ २५॥२६ ॥

आयुधध्यानं तु दक्षाद्यूर्ध्वयोराद्ये तदधस्थयोरन्त्ये ॥ २७ ॥

वर्णलक्षं षड्लक्षम् । मुञ्चतीत्यत्र ःनृसिंहबीजादित्वम् । जपेदित्यत्र दुर्गा-बीजादित्वमित्यादि ज्ञेयम् ॥ २८॥२९॥३०॥३१ ॥

क्षेत्रपालमन्त्रमाह वर्णेति । वर्णान्त्यः क्षः । औ स्वरूपम् । हृन्नमःपदम् । वसुवर्णोऽयमिति । वसुवर्णत्वमनूद्य ताराद्यत्वं विधीयत इति ज्ञेयम् । ब्रह्मा

षड्दीर्घभाजा बीजेन षडङ्गान्यस्य योजयेत् ।
ऋषिर्ब्रह्मा भवेदस्य गायत्रं छन्द ईरितम् ।
क्षेत्रपालो देवता च लायेति शक्तिरीरिता ॥ ३३

ऋषिः गायत्री छन्दः । क्षौं बीजं आयेति शक्तिः । क्वचिदेकाक्षर एवोद्धृतः । तदुक्तं प्रयोगसारे—औबिन्दुसंयुतं बीजं वर्णान्त्यं सर्वसिद्धिदम् । इति ।

अत्र विशेषः प्रयोगसारे—

भेदा एकोनपञ्चाशत् क्षेत्रपालस्य कीर्त्तिताः ।
मातृकाबीजभेदेन संभिन्ना नामभेदतः ॥
अजरश्चापकुम्भश्च इन्द्रमू[मु]तिस्ततः परः ।
ईड़ाचारश्चोल्कसंज्ञ ऊष्माद ऋषिसूदनः ॥
ऋमुक्तो लृप्तकेशश्च लृपकश्चैकदंष्ट्रकः ।
ऐरावतश्चौषधबन्धुरौषधिघ्न[धीश]स्तथैव च ॥
अञ्जनश्चाऽस्त्रबाहु[वार]श्च कवलः खरुखानलः ।
गोमुखश्चैव घण्टादो ङणारश्चण्डचारणः ॥
छटाटोपो जटालाख्यो झङ्कारोऽथ ञठश्वरः ।
टङ्कपाणिस्तथा चान्यष्ठाणबन्धुश्च डामरः ॥
ढक्कारवो णकर्णश्च तड़िद्देहस्थिरस्तथा ।
दन्तुरो धनदश्चाऽथ नतिक्रान्तः प्रचण्डकः ॥
फट्कारो बीरसन्ध[ङ्क]श्च भृङ्गाख्यो मेघभासुरः ।
युगान्तो रौरवश्चाऽथ लम्बोष्ठो वसवस्तथा ॥
शुकनन्दः षड़ालाख्यः सुनामा हंभ्र[ग्र]कस्तथा ।
एते भेदाः समाख्याता मातृकाक्षरयोनिजाः ॥
नाम यद्यस्य वर्णानां यो वर्णो मातृकान्तरे ।
दृश्यते प्रथमं तत्र तत्रायं क्षेत्रपालकः ॥
तत्र तत्र विशिष्टाख्याभेदैरेतैर्व्यवस्थितः ।
ततो विशिष्टो यष्टव्यः क्षेत्रपालस्तु सर्वतः ॥
क्षेत्रपालमसंपूज्य यः कर्म कुरुते क्वचित् ।
तस्य कर्मफलं हन्ति क्षेत्रपालो न संशयः ॥ इति ॥ ३२ ॥

बीजेनेति । मन्त्रद्वितीयेन ॥ ३३ ॥

नीलाञ्जनाद्रिनिभमूर्ध्वपिशङ्गकेशं
वृत्तोग्रलोचनमुपात्तगदाकपालम् ।
आशाम्बरं भुजगभूषणमुग्रदंष्ट्रं
क्षेत्रेशमद्भुततनुं प्रणमामि देवम् ॥ ३४

लक्षमेकं जपेन्मन्त्रं जुहुयात्तद्दशांशतः ।
चरुणा घृतसिक्तेन ततः क्षेत्रेशमर्चयेत् ॥ ३५
धर्मादिकल्पिते पीठे पूर्वमङ्गानि पूजयेत् ।
अनलाख्यमग्निकेशं करालं तदनन्तरम् ॥ ३६
घण्टारवं महाकोपं पिशिताशयसंज्ञकम् ।
पिङ्गलाक्षमूर्ध्वकेशं पत्रेषु परितो यजेत् ॥ ३७
प्रधानमूर्त्तिप्रतिमान्नानालङ्कारबन्धुरान् ।
लोकपालांस्तदस्त्राणि यथापूर्वं प्रपूजयेत् ॥ ३८
तस्मै सपरिवाराय बलिमेतेन निर्हरेत् ।
पूर्वमेहिद्वयं पश्चाद्विदुषि स्यात् पुरुद्वयम् ॥ ३९
भञ्जयद्वितयं भूयो नर्त्तयद्वितयं पुनः ।
ततो विघ्नपदद्वन्द्वं महाभैरव तत्परम् ॥ ४०
क्षेत्रपाल बलिं गृह्णद्वयं पावकसुन्दरी ।
बलिमन्त्रोऽयमाख्यातः सर्वकामफलप्रदः ॥ ४१

नीलेति । नीलः अत एवाऽञ्जनाद्रिनिभः तम् । उपात्ते गृहीते हस्ताभ्यामिति शेषः । गदाकपाले । दक्षे गदा वामे कपालमित्यायुधध्यानम् । आशाम्बरं नग्नम् । “कपालिनं गदापाणिम्” इति नारायणीये । “करधृतोग्रगदाकपालम्” इति प्रयोगसारे । क्वचित् जटाकलापमिति पाठः ॥ ३४॥३५ ॥

धर्मादिकल्पित इति चतुर्थोक्तप्रकारेण । न तु शक्तिपीठपूजा । महाकोपमिति महाक्रोधमिति ज्ञेयम् । प्रयोगसारनारायणीययोः तथोक्तेः । प्रधानमूर्त्त्यनलादीनां ध्यानम् ॥ ३५॥३६॥३७॥३८ ॥

सपरिवारायेत्यङ्गादिसहिताय । सर्वकामफलप्रद इति सिद्धः सन् । सिद्धिश्च सहस्रवारजपादित्यपेक्षितार्थद्योतनिकाकारः ॥ ३९॥४०॥४१ ॥

सोपदंशं बृहत् पिण्डं कृत्वा रात्रिषु साधकः ।
स्मृत्वा यथोक्तं क्षेत्रेशं तस्य हस्ते बलिं हरेत् ॥ ४२
बलिनाऽनेन सन्तुष्टः क्षेत्रपालः प्रयच्छति ।
कान्तिं मेधां बलारोग्यतेजःपुष्टियशःश्रियः ॥ ४३
उद्धरेद् वटुकं ङेऽन्तं आपदुद्धारणं तथा ।
कुरुद्वयं पुनर्ङेऽन्तं वटुकं तं समुद्धरेत् ॥ ४४
एकविंशत्यक्षरात्मा शक्तिरुद्धो महामनुः ।
अभीष्टफलसंसिध्यै कीर्त्तितः सुरपादपः ॥ ४५
[बृहदारण्यक ऋषिश्छन्दोऽनुष्टुबुदाहृतम् ।
आपदुद्धारणो देवो भैरवो देवता बुधैः ॥ ४६]
अङ्गुलीदेहवक्त्रेषु मूर्त्तीर्न्यस्येद्यथा पुरा ।
सद्यादिपञ्चकस्वाद्यशक्तिबीजपुरःसरम् ॥ ४७

उपदंशं व्यञ्जनम् । रात्रिषु । प्रहरादूर्ध्वम् । यथोक्तं पूर्वोक्तध्यानम् । नीलसारमेयारूढम् । हस्ते इति वामहस्तगतकपाले इत्यर्थः । तदुक्तं नारायणीये—

सिद्धेनाऽनेन मन्त्रेण तत्कपाले बलिं हरेत् ।
वामदोष्णाग्रष्टदिक्स्थानामन्येषां चानलादिभिः ॥ इति ॥

प्रयोगसारेऽपि—अथवा प्राङ्गणे ध्यात्वा क्षेत्रेशं प्रोक्तलक्षणम् ।
शितिश्वानसमारूढं तत्कपाले बलिं हरेत् ॥ इति ॥

तत्र प्रयोगः । रात्रौ प्रहरादूर्ध्वं प्राङ्गणे गोचर्ममात्रं विलिप्य रक्तगन्धपुष्पाक्षतादीन् तत्र संस्थाप्य कराङ्गन्यासं कृत्वा मूलं दशधा जप्त्वा पीठं संपूज्य तत्र क्षेत्रपालमावाह्य उपचारान् कृत्वा सावरणमभ्यर्च्य विजनो भूत्वा बलिमन्त्रेण वामहस्तेन तत्कपाले त्रिर्बलिमुदकं च दत्त्वा अनलाय स्वाहेत्यादि मूर्त्तिभ्योऽङ्गेभ्यश्च सकृद्दत्वा हस्तं प्रक्षाल्य स्वयं देवः सन्नष्टोत्तरशतं मूलमावर्त्तयेदिति ॥ ४२॥४३ ॥

आपदुद्धरणमन्त्रमाह उद्धरेदिति । वटुकं ङेऽन्तं वटुकाय । तथेति ङेऽन्तम् । तेन आपदुद्धारणाय । शक्तिरुद्धः शक्तिबीजपुटितः । सुरपादपः साधकानां वाञ्छितप्रदत्वात्कल्पतरुरित्यर्थः । भैरव ऋषिः गायत्री छन्दः । वं बीजं माया शक्तिः । विष्टनीस्थोंऽशः क्वचिदधिकः ॥ ४४॥४५॥४६ ॥

अङ्गुलीति । अङ्गुष्ठाद्यङ्गुलीषु । देहेति । शिरोवदनहृद्गुह्यपादेषु ।

वकारं पञ्चवक्त्राद्यमीशानादिषु योजयेत् ।
षड्दीर्घयुक्तया शक्त्या वकारेण च तद्वता ॥ ४८
अङ्गानि जातियुक्तानि प्रणवाद्यानि कल्पयेत् ।
तस्य ध्यानं त्रिधा प्रोक्तं सात्त्विकादिविभेदतः ॥ ४९
वन्दे बालं स्फटिकसदृशं कुन्तलोल्लासिवक्त्रं
दिव्याकल्पैर्नवमणिमयैः किङ्किणीनूपुराद्यैः ।
दीप्ताकारं विशदवसनं सुप्रसन्नं त्रिनेत्रं
हस्ताब्जाभ्यां वटुकमनिशं शूलदण्डौ दधानम् ॥ ५०
सात्त्विकं ध्यानमाख्यातमपमृत्युनिवारणम् ।
आयुरारोग्यजननमपवर्गफलप्रदम् ॥ ५१
उद्यद्भास्करसन्निभं त्रिनयनं रक्ताङ्गरागस्रजं
स्मेरास्यं वरदं कपालमभयं शूलं दधानं करैः ।
नीलग्रीवमुदारभूषणशतं शीतांशुचूड़ोज्ज्वलं
बन्धूकारुणवाससं भयहरं देवं सदा भावये ॥ ५२
ध्यायेन्नीलाद्रिकान्तं शशिशकलधरं मुण्डमालं महेशं
दिग्वस्त्रं पिङ्गकेशं डमरुमथ सृणिं खड्गपाशाभयानि ।
नागं घण्टां कपालं करसरसिरुहैर्बिभ्रतं भीमदंष्ट्रं
सर्पाकल्पं त्रिनेत्रं मणिमयविलसत्किङ्किणीनूपुराढ्यम् ॥ ५३

वक्त्रेष्विति । ऊर्ध्वप्राग्दक्षिणोदीच्यपश्चिमेषु । यथा पुरेति । ईशानाद्यानां देहे वक्त्रेषु च न्यासे तत्तदङ्गुलीभिर्न्यास इत्युक्तम् । सद्यादय ओकाराद्याः क्लीबवर्जिताः । ईशानादिष्विति । आदिशब्देन तत्पुरुषाघोरवामसद्याः । ह्रौं वों ईशानाय नमः अङ्गुष्ठे इत्यादिप्रयोगः । तद्वता षड्दीर्घयुक्तेनेत्यर्थः । ॐ ह्रां वां हृदयाय नमः इत्यादि प्रयोगः ॥ ४७॥४८॥४९ ॥

सात्त्विकध्याने शूलदण्डौ वामदक्षाभ्याम् । तदुक्तं विश्वसारोद्धारे—

वामहस्ते त्रिशूलं च सूक्ष्मदण्डं तु दक्षिणे । इति ॥ ५०॥५१ ॥

राजसध्याने वामयोराद्ये दक्षयोरन्त्ये । तदुक्तं विश्वसारोद्धारे—

दक्षे शूलाभयं वामे कपालं वरदं तथा । इति ॥ ५२ ॥

तामसध्याने तु दक्षाद्यूर्ध्वयोराद्ये तदधस्थयोर्द्वितीये तदधस्थयोरुपान्त्ये तदध-

राजसं ध्यानमाख्यातं धर्मकामार्थसिद्धिदम्।
तामसं शत्रुशमनं कृत्याभूतग्रहापहम्॥ ५४
वर्णलक्षं जपेन्मन्त्रं हविष्याशी जितेन्द्रियः।
तद्दशांशं प्रजुहुयात्तिलैर्मधुरसंयुतैः॥ ५५
धर्माधर्मादिभिः कॢप्ते पीठे पङ्कजशोभिते।
षट्कोणान्तस्त्रिकोणस्थव्योमपङ्कजसंयुते॥ ५६
वटुकं पूजयेद्देवं मूर्त्तिं मूलेन कल्पयेत्।
मूलादिसद्योजातेन देवमावाहयेत्ततः॥ ५७
वामदेवेन मन्त्रेण स्थापयेत्परमेश्वरम्।
मूलमन्त्रेण कर्त्तव्यं सान्निध्यं तदनन्तरम्॥ ५८
अघोरेण सुधीः कुर्यात् सन्निरोधमनन्तरम्।
पुरुषाख्येन मनुना योनिमुद्रां प्रदर्शयेत्॥ ५९
देवाय वन्दनं कुर्यादीशानेन समाहितः।
एतत्सर्वं विधातव्यं तत्तन्मुद्राभिरादरात्॥ ६०

स्पष्टयोरन्त्ये। अत्र ध्यानानन्तरं डमरुकमुद्रां दर्शयेत्। तल्लक्षणं तु—

मुष्टिं सुशिथिलां बध्वा ईषदुच्छ्रितमध्यमाम्।
दक्षिणादूर्ध्वमुन्नम्य कर्णदेशे प्रचालयेत्।
एषा मुद्रा डमरुका सर्वविघ्नविनाशिनी॥ इति॥ ५३॥५४॥

वर्णलक्षं एकविंशतिलक्षम्॥ ५५॥

कॢप्ते पीठे इति। चतुर्थोक्तप्रकारेण। नत्वत्र पीठशक्तयः। कीदृशे पीठे। षट्कोणान्तस्त्रिकोणस्थव्योमपङ्कजसंयुते। पुनः कीदृशे। पङ्कजशोभिते। तेन मातृकापद्मं कृत्वा तदुपरि त्रिकोणं तदुपरि षट्कोणं तदुपरि अष्टदलं पद्मं तदुपरि चतुरस्रं चतुर्द्वारमिति पूजायन्त्रम्। तदुक्तं विश्वसारोद्धारे—

चतुरस्रासने पद्ममष्टपत्रं सकर्णिकम्।
तस्य मध्ये च षट्कोणं मण्डलं तु विधीयते॥
तन्मध्ये च त्रिकोणं च तन्मध्ये व्योमपङ्कजम्।
मध्ये वटुकमावाह्य। इति।

व्योमपङ्कजन्तु मातृपटलोक्तवर्णाब्जम्। मूलादिसद्योजातेनेति। एवं पञ्च

ईशानादीन् यजेद्देवान्न्यासमार्गेण देशिकः ।
सकलीकरणं कृत्वा यजेन्मूर्त्तीर्यथा पुरा ॥ ६१
व्योमपद्मदलेष्वर्चेदसिताङ्गादिभैरवान् ।
असिताङ्गं रुरुं चण्डं क्रोधमुन्मत्तभैरवम् ॥ ६२
कपालिनं भीषणाख्यं संहारं च क्रमादमून् ।
षट्कोणेषु षडङ्गानि क्रमेणाऽभ्यर्चयेत् सुधीः ॥ ६३
पूर्वादीशानपर्यन्तं तद्बहिः पूजयेदिमान् ।
डाकिनीपुत्रकान् पूर्वं राकिणीपुत्रकांस्ततः ॥ ६४
लाकिनीपुत्रकान् पश्चात्काकिनीपुत्रकांस्ततः ।
शाकिनीपुत्रकान् भूयो हाकिनीपुत्रकान् पुनः ॥ ६५
मालिनीपुत्रकान् पश्चाद्देवीपुत्रांस्ततः परम् ।
अथोमारुद्रमातॄणां पुत्रान्दक्षिणतो यजेत् ॥ ६६
ऊर्ध्वमुख्याः सुतानूर्ध्वमधोमुख्याः सुतानधः ।
इति संपूजयेन्मन्त्री पुत्रवर्गांस्त्रयोदश ॥ ६७
तद्बहिः पद्मपत्रेषु लोकेशवटुकान् यजेत् ।
ब्रह्माणीपुत्रकं पूर्वं माहेशीपुत्रमैश्वरे ॥ ६८

सम्बध्यते । तत्तन्मुद्राभिरिति । मुद्रास्त्रयोविंशे वक्ष्यन्ते । ललाटस्थोऽञ्जलिर्वन्दनमुद्रा ॥ ५६॥५७॥५८॥५९॥६० ॥

न्यासमार्गेणेति । देवदेहे तत्तदङ्गुलीभिर्मूर्धादिषु पञ्चवक्त्रेष्वपि नवङ्गुलीषु । तदुक्तं नारायणीये—यथात्मनि तथा देवे न्यासः कार्यः करं विना । इति ।

क्रों वों ईशानाय नमः इत्यादि पूजयेत् । तत्र देवदेहे प्रथमं विन्यस्य पश्चात् पूजनमिति ज्ञेयम् । सकलीकरणं कृत्वा यजेद्देवमिति शेषः । मूर्त्तीर्यथा पुरा यजेदिति अनुषज्यते । यथा पुरेत्यनेनावरणपूजायां पूर्वदक्षिणसौम्यपश्चिमे ईशे च मूर्त्तिंपूजेत्युक्तम् । विश्वसारोद्धारे तु विशेषः । इन्द्राग्नियमसोमाप्सु पञ्च ब्रह्माण: अर्चयेत् इति । अइउऋऌएओअं एतद्बीजपूर्वानित्युक्तम् । प्रयोगस्तु । अं असिताङ्गभैरवाय नमः इत्यादि । भैरवपदं सर्वेषु योज्यम् । पुनर्भैरवोद्देशो मात्रनिवृत्त्यर्थः । क्रमात् सुधीरित्यनेनाग्नेयादि पूजनमित्युक्तम् ॥ ६१॥६२॥६३ ॥

तद्बहिरिति । षट्कोणबाह्ये । अष्टपत्रान्तः पूर्वादीशानपर्यन्तमिमान्

वैष्णवीपुत्रकं सौम्ये कौमारीपुत्रमानिले ।
इन्द्राणीपुत्रकं भूयः पूजयेत्पश्चिमे ततः ॥ ६९
महालक्ष्मीसुतं पश्चाद्रक्षोदिशि समर्चयेत् ।
वाराहीपुत्रकं याम्ये चामुण्डासुतमानले ॥ ७०
वटुकान् दशदिक्ष्वर्चेद्धेनुकं त्रिपुरान्तकम् ।
वेतालं वह्निजिह्वाख्यं कालान्ताख्यं करालकम् ॥ ७१
एकपादं भीमदंष्ट्रमचलं हाटकेश्वरम् ।
दिग्विदिक्ष्वन्तरालेषु श्रीकण्ठादीन् यजेत् पुनः ॥ ७२
क्रोधीश्वरादिभृग्वन्तांस्तद्वह्नाह्ये समर्चयेत् ।
ततस्त्रीन्नकुलीशाद्यान्दक्षिणे पूजयेत् सुधीः ॥ ७३
दिव्यान्तरिक्षभूमिष्ठान् योगीशान् शक्तिसंयुतान् ।
योगिनीभिः सहाऽभ्यर्चेदीशाग्निनिर्ऋतिस्थितान् ॥ ७४
इति संपूजयेद्देवं वटुकं प्रोक्तवर्त्मना ।
धर्मार्थकाममोक्षाणां पतिर्भवति मानवः ॥ ७५
विघ्नं दुर्गां समाराध्य बलिं दत्त्वा विधानतः ।
काम्यानि साधयेन्मन्त्री यथोक्तां सिद्धिमाप्नुयात् ॥ ७६
शाल्यन्नं पललं सर्पिर्लाजाचूर्णानि शर्करा ।
गुडमिक्षुरसापूपैर्मध्वक्तैः परिमिश्रितैः ॥ ७७

वक्ष्यमाणान् पूजयेदिति सम्बन्धः ॥ ६४॥६५॥६६॥६७॥६८॥६९॥७० ॥

दिग्विदिक्ष्विति । दिशश्चतस्रः विदिशश्चतस्रस्तदन्तरालान्यष्टौ एवं षोडश । पुनस्तद्वदिति । दिग्विदिक्ष्वन्तरालेषु । तत्र दिशोऽष्टौ विदिशोऽष्टौ तदन्तरालानि षोड़शेति द्वात्रिंशत् स्थानानि ज्ञेयानि ॥ ७१॥७२॥७३ ॥

शक्तिसंयुतानिति सामान्येन विशेषणमात्रम् । ताः शक्तयः का इत्यपेक्षायां योगिनीभिः सहेति पदम् । तदुक्तं विश्वसारोद्धारे—

दिव्यान्तरिक्षभूमिष्टान्योगीशान् पूजयेत्ततः ।
ईशाग्नेय्याश्च नैर्ऋत्यां योगिनीभिः समन्विताम् ॥ इति ॥७४॥७५॥

काम्यमात्रे परिभाषामाह विघ्नमिति ॥ ७६ ॥

तदेव बलिविधानमाह शाल्यन्नमिति । पललं मांसम् । एकीकृतं

कृत्वा कवलमाराध्य देवं प्रागुक्तवर्त्मना।
रक्तचन्दनपुष्पाद्यैर्निशि तस्मै बलिं हरेत्॥ ७८
ततः सिध्यन्ति कार्याणि बलिनाऽनेन मन्त्रिणः।
जुहुयात्सर्पिषा मन्त्री यथोक्तां सिद्धिमाप्नुयात्॥ ७९
वश्याय जुहुयाद्धिन्नु शकलैर्वशयेज्जनान्।
जुहुयात् पुत्रलाभाय प्रफुल्लैः कैरवैः सुधीः॥ ८०
धनधान्यादिसम्पत्त्यै जुहुयात्तिलतण्डुलैः।
बिल्वप्रसूनैर्जुहुयान्महतीं विन्दति श्रियम्॥ ८१
लोणैर्मधुरसंमिश्रैर्वशयेद्वनिताजनान्।
वृष्टिकामेन होतव्यं वेतसानां समिद्वरैः॥ ८२
अन्नेन जुहुयान्नित्यं धनधान्यादिसम्पदे।
वश्याय जुहुयान्मन्त्री मधुना दिवसत्रयम्॥ ८३
रोगोक्तौषधहोमेन रोगा नश्यन्ति तत्क्षणात्।
कृत्याद्रोहे ग्रहद्रोहे भूतापस्मारसम्भवे॥ ८४
व्याघ्राजिने समासीनो जुहुयादयुतं तिलैः।
भूतादयः पलायन्ते नेक्षन्ते तां दिशं भयात्॥ ८५
कृष्णाष्टमीं समारभ्य यावत् स्यात्तच्चतुर्दशी।
तिलैस्तण्डुलसंमिश्रैर्मधुरत्रयलोलितैः॥ ८६
त्रिसहस्रं प्रतिदिनं जुहुयात् संस्कृतेऽनले।
वटुकेश्वरमभ्यर्च्य भक्ष्यभोज्यफलान्वितम्॥ ८७

पिण्डरूपं कवलं ग्रासम्। रक्तचन्दनपुष्पाद्यैर्निशि देवमाराध्य प्रागुक्तवर्त्मना निशि बलिं हरेदिति सम्बन्धः। आद्यशब्देन धूपदीपनैवेद्यानि। प्रागुक्तेत्यनेन क्षेत्रपालोक्तबलिमन्त्रे क्षेत्रपालशब्दे वटुकेति पदं दत्त्वा देवहस्त इत्युक्तम्। यथोक्तामिति। स्वमनसि स्थिताम्॥ ७६॥७७॥७८॥७९॥८०॥८१॥८२॥८३॥

रोगोक्तेति वैद्यकशास्त्रे यस्मिन् रोगे यदौषधमुक्तं तस्य होमादित्यर्थः॥ ८४॥८५॥

कृष्णेत्यादि भूपतेरित्यन्तमेकः प्रयोगः। अवग्रहो वृष्ट्यभावः। विषये

नित्यं निवेद्य नैवेद्यं मध्यरात्रे बलिं हरेत् ।
एवं जपित्वा प्रयतः सहस्राण्येकविंशति ॥ ८८
समाप्तिदिवसे रात्रावजं हत्वा बलिं हरेत् ।
ततः कारयिता राजा तोषयेत्साधकं धनैः ॥ ८९
विधिनाऽनेन सन्तुष्टो वटुकेशः प्रयच्छति ।
तेजो बलं यशः पुत्रान् कान्तिं लक्ष्मीमरोगताम् ॥ ९०
नश्यन्ति शत्रवः सर्वे वर्धन्ते बन्धुबान्धवाः ।
अवग्रहो न जायेत विषये तस्य भूपतेः ॥ ९१
जुहुयात् केवलैर्लोणैरयुतं स्तम्भनेच्छया ।
निगड़ादिविमोक्षाय प्रयोगोऽयमुदाहृतः ॥ ९२
वचाचूर्णपलं जप्तं गव्येनाज्येन लोलितम् ।
विभज्य भक्षयेद्वन्ध्या मण्डलात् पुत्रकाङ्क्षिणी ॥ ९३
विनीतं पुत्रमाप्नोति मेधारोग्यबलान्वितम् ।
आदावन्ते प्रयोगस्य वटुकाय बलिं हरेत् ॥ ९४
द्विविधो बलिराख्यातो राजसः सात्त्विको बुधैः ।
राजसो मांसरक्ताढ्यः पलत्रयसमन्वितः ॥ ९५

देशे ॥ ८६॥८७॥८८॥८९॥९०॥९१॥९२ ॥

विभज्येति किञ्चिन्न्यूनसप्तसप्तगुञ्जामितम् । मण्डलमेकोनपञ्चाशद्दिनानि । विश्वसारोद्धारे तु विशेषः—

वचाचूर्णपलं देवि कुडवं पलसंयुतम् ।
पद्मपत्रे विनिक्षिप्य स्थापयेद्देवसन्निधौ ॥
सिद्धान् संपूज्य विधिवज्जपेत् स्पृष्ट्वा तदौषधम् ।
मन्त्रं सहस्रमावर्त्य सिद्धानभ्यर्च्य बुद्धिमान् ॥
ध्यात्वा देवीमृतुस्नातां प्राशयेत्तन्महौषधम् ॥ इति ॥९३॥९४॥

राजसो मांसरक्ताढ्य इति । तत्र किं मांसमित्यपेक्षायां पलत्रयसमन्वित इति । तत्र पलत्रयं भूचरखेचरजलचरजम् । तदुक्तं विश्वसारोद्धारे—

मेषकुक्कुटयोर्मांसं शाल्यन्नं घृतसंयुतम् ।
लाजाचूर्णमपूपं च गुडमिक्षुरसान्वितम् ।

मुद्गपायससंयुक्तो मधुरत्रयलोलितः ।
सात्त्विको मांसरहितः शेषमन्यत् पुरोक्तवत् ॥ ९६
ब्राह्मणो नियतः शुद्धः सात्त्विकं बलिमाहरेत् ।
साधयेन्मनुनाऽनेन भस्म सर्वार्थसिद्धिदम् ॥ ९७
उशीरं चन्दनं कुष्ठं घनसारं सकुङ्कुमम् ।
श्वेतार्कमूलं वाराहीं लक्ष्मीं क्षीरमहीरुहाम् ॥ ९८
त्वचो बिल्वतरोर्मूलं शोषयित्वा सुचूर्णयेत् ।
चूर्णं व्योम्नि गृहीतेन गोमयेन विमिश्रितम् ॥ ९९
कृत्वा पिण्डानि संशोष्य संस्कृते हव्यवाहने ।
मूलेन दग्ध्वा तद्भस्म शुद्धपात्रे विनिःक्षिपेत् ॥ १००
केतकीमालतीपुष्पैर्वासयेद् भस्म शोधितम् ।
अयुतं प्रजपेन्मन्त्रं स्पृष्ट्वा भस्म सुपूजितम् ॥ १०१
एतदादाय दिनशः प्रातः पुण्ड्रङ्करोति यः ।
तस्य रोगाः प्रणश्यन्ति कृत्याद्रोहमहाग्रहाः ॥ १०२
रिपुचौरमृगादिभ्यो भयमस्य न जायते ।
वर्धन्ते सम्पदः सर्वाः पूज्यते सकलैर्जनैः ॥ १०३

मधुमत्स्यकपित्थादि बलिद्रव्यं समीरितम् ॥ इति ।
मरीचैर्जीरकैश्चैव गुडखण्डैस्तथैव च ।
शालितन्दुलसम्भक्तगोक्षीरेण समन्वितम् ।
सैन्धवं दग्धमीनेन फलत्रयसमन्वितम् ॥ इति ॥

तथाऽन्यत्रापि—फलत्रयं माषचूर्णं दधि क्षीरं घृतं तथा ।
गुडौदनेन संयुक्तं मिश्रीकृत्य विचक्षणः ॥ इति ॥

केचित् फलत्रयमिति पाठमपठन् । तच्चिन्त्यम् ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥

भस्मसाधनमेवाह उशीरमित्यादि । घनसारः कर्पूरः ।

वाराही शूकरी काक्षी मागधी गृष्टि कारिका ।

इति कैयटदेवनिघण्टौ वाराहीनाम्नी औषधी प्रसिद्धा ॥

शमी लक्ष्मीः शिवा शीता माङ्गल्या केशहृत्फला ॥

इति कैयटदेवनिघण्टौ लक्ष्मीशब्देन शमी उक्ता । व्योम्नि गृहीतेनेति भूतला-

राजा वश्यो भवेत्तस्य सामात्यः सपरिच्छदः ।
अभिषेकं प्रकुर्वीत राज्ञो विजयकाङ्क्षिणः ॥ १०४
पूर्वोक्तमण्डपे क्लृप्ते वितानध्वजशोभिते ।
सर्वतोभद्रमालिख्य कर्णिकां तस्य पूरयेत् ॥ १०५
अष्टद्रोणप्रमाणेन शालिभिः शोधितैः शुभैः ।
तदर्धांस्तण्डुलांस्तस्मिन् न्यस्य दूर्वाक्षतान्वितान् ॥ १०६
हैमादिविहितं कुम्भं नवरत्नसमन्वितम् ।
संस्थाप्य विमलैस्तोयैरापूर्याऽस्मिन्विनिःक्षिपेत् ॥ १०७
क्षीरद्रुमप्रवालानि लक्ष्मीं दूर्वां सहां पुनः ।
कर्पूरं चन्दनं बिल्वमुशीरं कुङ्कुमं पुनः ॥ १०८
कक्कोलमगुरुं जातिं मल्लिकां चम्पकोत्पलैः ।
गोमेदं दाड़िमं पश्चात्पट्टयुग्मेन वेष्टयेत् ॥ १०९
तस्मिन्नावाह्य वटुकं राजसं सम्प्रपूजयेत् ।
बहिरष्टसु कुम्भेषु भैरवानष्ट पूजयेत् ॥ ११०
त्रयोदशसु कुम्भेषु त्रयोदशगणान् यजेत् ।
बाह्ये दशसु कुम्भेषु लोकेशानर्चयेत् सुधीः ॥ १११
तद्बहिर्द्व्यष्टकुम्भेषु श्रीकण्ठादीन् सुरेश्वरान् ।
पञ्चत्रिंशद्घटेष्वर्चेत् कादिवर्णेश्वरान् क्रमात् ॥ ११२

स्पष्टेन। पुण्ड्रं त्रिपुण्ड्रन्तिर्यक्तिलकः। मृगो व्याघ्रः।

अभिषेकं प्रकुर्वीतेति। सप्तभिः पञ्चभिर्वाऽहोभिरित्यर्थः। "सप्ताहं वापि पञ्चाहम्" इत्युक्तेः। तत्र पूर्वमेव सप्तमं पञ्चमं वा शुभदिनमालोच्य प्रथमारम्भः कार्यः ॥ ९८॥९९॥१००॥१०१॥१०२॥१०३॥१०४ ॥

अभिषेकप्रकारमाह पूर्वोक्तेति। तृतीयोक्ते इत्यर्थः। अष्टद्रोणेति। अर्द्धखारी। तदर्द्धमिति। खारीचतुर्थांशः। नवरत्नानि षष्ठोक्तानि। प्रवालानि पल्लवाः। सहा सहदेवी। गोमेदं पत्रजम्। "गोमेदकं पीतमणौ कक्कोले पत्रजेऽपि च" इति विश्वः ॥ १०५॥१०६॥१०७॥१०८॥१०९ ॥

राजसमिति राजसध्यानोक्तमूर्त्तिम्। लोकेशान् लोकेशवटुकान्। क्रमादि-

इति गन्धादिभिः सम्यक् पञ्चावरणमर्चयेत् ।
अयुतं प्रजपेत्स्पृष्ट्वा तान् घटान् देशिकोत्तमः ॥ ११३
पायसैः सर्पिषा शुद्धैस्तिलैर्दशशतं पृथक् ।
जुहुयात्तान् घटान् स्पृष्ट्वा प्रत्यहं बलिमाहरेत् ॥ ११४
राजसोक्तप्रकारेण रात्रौ देशिकसत्तमः ।
सुदिने शोभने लग्ने वाचयित्वा द्विजन्मभिः ॥ ११५
स्वस्तिमङ्गलवाक्यानि विशुद्धैर्वेदपारगैः ।
नदत्सु पञ्चवाद्येषु प्रणम्य वटुकेश्वरम् ॥ ११६
जितेन्द्रियं शुद्धकायं राजानं ब्राह्मणप्रियम् ।
आस्तिकं सत्यवचनमभिषिञ्चेत् प्रसन्नधीः ॥ ११७
अभिषिक्तो नरपतिः प्रणिपत्य गुरुं परम् ।
भूयसीं दक्षिणां दद्यात् प्रसीदति तथा गुरुः ॥ ११८
राजाऽभिषिक्तो भवति साक्षाद् भूमिपुरन्दरः ।
परान् विजयते भूपान् स्तूयते सकलैर्जनैः ॥ ११९
कृताभिषेकः षण्मासं प्रतिमासं महीपतिः ।
चतुरम्भोधिवलयां शास्ति सर्वां वसुन्धराम् ॥ १२०
गजाश्वशान्तिविधये तेषां शालासु साधकः ।
कुण्डं कृत्वा विधानेन होमं कुर्याद्यथाविधि ॥ १२१
पायसाज्यतिलैर्विद्वानयुतत्रितयावधि ।
ब्राह्मणान् भोजयेन्नित्यं भक्ष्यभोज्यफलादिभिः ॥ १२२

येनेन परितो द्वात्रिंशत् दक्षिणे त्रीनित्युक्तम् । स्पृष्ट्वेत्युभयत्र । कूर्चादिना । पृथगिति । प्रत्येकम् । तेन सहस्रत्रयं होमः प्रत्यहं सप्ताहं पञ्चाहं वा ॥ ११० ॥ ॥ १११॥११२॥११३॥११४॥११५॥११६॥११७॥११८॥११९ ॥

अस्यैवावृत्त्या फलविशेषमाह कृतेति । षण्मासं प्रतिमासमिति षडावृत्तयः ॥ १२० ॥

गजेति । प्राक्प्रोक्तविधिना कुम्भान् स्थापयित्वा गन्धानुलेपैः पुष्पाद्यैरभ्यर्च्य विधानेन कुण्डं कृत्वा यथाविधि होमं कुर्यादिति सम्बन्धः । तत्र विधानेनेति ।

प्राक्प्रोक्तविधिना कुम्भान् स्थापयित्वाऽत्र देशिकः ।
अभ्यर्च्य गन्धपुष्पाद्यैस्तज्जलैः प्रोक्षयेद्गजान् ॥ १२३

अश्वशालामनेनैव वर्धन्ते ते दिने दिने ।
युद्धेषु महती शक्तिर्जायते पूर्वतोऽधिका ॥ १२४

सर्वरोगाः प्रणश्यन्ति कृत्याद्रोहाः परैः कृताः ।
अस्मात्परतरा रक्षा नास्ति तेषां महीतले ॥ १२५

अभिषिच्य महीपालं परेषां विजयोद्यतम् ।
उक्तेन विधिना मन्त्री यामिन्यां बलिमाहरेत् ॥ १२६

अन्यूनाङ्गमजं हत्वा राजसं प्रागुदाहृतम् ।
बलिप्रदानसमये रिपूणां सर्वसैन्यकम् ॥ १२७
निवेदयेद्बलित्वेन वटुकाय विशिष्टधीः ।
विदर्भयेच्छत्रुनाम्ना बलिमन्त्रं तथा सुधीः ॥ १२८

त्रिकोणम् । यथाविधीति । वटुकमग्नावभ्यर्च्य वटुकं च तत्र पूजयित्वेत्यर्थः ॥ १२१ ॥ १२२ ॥

प्राक्प्रोक्तविधिना । चतुर्थोक्तविधिना । कुम्भानिति पञ्च । अत्र । पञ्चसु कुम्भेषु । अभ्यर्च्येति । मध्ये वटुकम् ईशानं चतुर्ष्वन्या मूर्त्तीरिति शेषः ।

उक्तञ्च—पञ्चात्मानं पदं कृत्वा स्वालिप्ते शुद्धभूतले ।
कोष्ठेषु स्थापयेत् सृष्ट्या कलशान् पञ्च शोभनान् ॥
धूपादिवासितान् भूयो जलैरापूरयेत् पृथक् ।
माणिक्यं मौक्तिकं वज्रं नीलं मरकतं तथा ॥
प्रोक्तानि पञ्च रत्नानि निक्षिप्य तेषु पञ्चसु ।
तत्र देवं च मूर्त्तीश्च समभ्यर्च्य यथाविधि ॥ इति ॥

अन्यत्र तु—सुवर्णं रजतं मुक्ता राजावर्त्तं प्रवालकम् ।
रत्नपञ्चकमाख्यातम् । इति ।

गजान् अश्वान् शालाञ्च गजाश्वशालां प्रोक्षयेदिति सम्बन्धः । ते गजा अश्वाः । शक्तिर्जायत इति । तेषामित्यनुषज्यते । रोगाः प्रणश्यन्तीत्यत्रापि । अभिषिच्येति हरेदित्यन्तं पूर्वोक्ताभिषेकबल्योरनुवादः ॥ १२३ ॥ १२४ ॥ १२५ ॥ १२६ ॥

तत्रैव विशेषमाह । अन्यूनेत्यादिना ॥ १२७॥१२८॥१२९॥१३०॥१३१ ॥

शत्रुपक्षस्य रुधिरं पिशितं च दिने दिने ।
भक्षय स्वगणैः सार्द्धं सारमेयसमन्वितः ॥ १२९
बलिमन्त्रोऽयमाख्यातः सर्वेषां विजयप्रदः ।
अनेन बलिना हृष्टो वटुकः परसैन्यकम् ॥ १३०
सर्वं गणेभ्यो विभजेदामिषं क्रुद्धमानसः ।
एवं कृते परबलं क्षीयते नाऽत्र संशयः ।
विजयश्रियमेतेन राजा प्राप्नोत्ययत्नतः ॥ १३१
श्रीमायास्मरकूटमत्र विलिखेन्मध्ये दलेष्वष्टसु
द्विःप्रोक्तं वटुकायशब्दमपरान् मन्त्रस्य वर्णान् बहिः ।
अष्टद्वन्द्वदलेषु तद्बहिरतस्तत्संख्यपत्रेष्वथ
द्वात्रिंशद्दलकादिसान्तसहितं यन्त्रं लिखेद् भूपरे ॥ १३२
आपदुद्धरणं यन्त्रमपमृत्युभयापहम् ।
सर्वसम्पत्प्रदं नित्यं सर्वसौभाग्यदायकम् ॥ १३३
रक्षाकरं ग्रहार्त्तानां राज्ञां विजयवर्धनम् ।
आपदुद्धरणादस्मादापदुद्धरणक्षमः ॥ १३४
तन्त्रेषु नास्ति मन्त्रोऽन्य इत्याहुर्मन्त्रवेदिनः ।
अर्घीशो वह्निशिखरो लान्तस्थो दान्त ईरितः ॥ १३५

यन्त्रमाह श्रीमायेति । श्री श्रीबीजम् । माया शक्तिबीजम् । स्मरः कामबीजं क्लीं । कूटं क्ष्रौं । मध्ये कर्णिकायाः । तदुक्तं विश्वसारोद्धारे—

> तत्रादौ कर्णिकामध्ये लक्ष्मीबीजं न्यसेद् बुधः ।
> मायाबीजं ततो न्यस्य कामबीजं ततः परम् ॥
> कूटाक्षरं ततः पश्चादग्निमायासमन्वितम् ।
> चतुर्बीजसमायुक्तं कर्णिकामन्त्रमुद्धरेत् ॥ इति ॥

एतेन केषाञ्चन स्मररूपमेव कूटं लिखेदिति व्याख्यानं निरस्तम् । अष्टदलेषु वटुकाय इत्येकाक्षरक्रमेण लिखनीयम् । मन्त्रस्य वर्णानिति । आपदित्यादिमायान्तान् । प्रथमषोड़शदले । तद्बहिः प्रथमषोड़शदलाद्बहिः । तत्संख्यपत्रेषु षोड़शसु । तदुपरि द्वितीयषोड़शदले षोड़शस्वरान् लिखेत् ॥ १३२॥१३३॥१३४ ॥

चण्डमन्त्रमाह अर्घीश इति । अर्घीश ऊः । दान्तो धः लान्तस्थो

फड़न्तश्चण्डमन्त्रोऽयं त्रिवर्णात्मा समीरितः।
अस्य त्रिको मुनिः प्रोक्तश्छन्दोऽनुष्टुबुदाहृतम्॥ १३६
चण्डेशो देवता प्रोक्ता कुर्यादङ्गविधिं पुनः।
हृदयं दीप्त फट् प्रोक्तं ज्वल फट् शिर ईरितम्॥ १३७
शिखा ज्वालामालिनी फट् ज्ञेया फट् कवचं मतम्।
हन फट् नेत्रमाख्यातं सर्वज्वालिनि फट् परम्।
विन्यस्यैवं षड़ङ्गानि ततो देवं विचिन्तयेत्॥ १३८
चण्डेश्वरं रक्ततनुं त्रिनेत्रं रक्तांशुकाढ्यं हृदि भावयामि।
टङ्कं त्रिशूलं स्फटिकाक्षमालां कमण्डलुं बिभ्रतमिन्दुचूड़म्॥ १३९
वर्णलक्षं जपेन्मन्त्रं होमं कुर्याद्दशांशतः।
मधुरत्रयसंयुक्तैर्विशुद्धैस्तिलतण्डुलैः॥ १४०
पश्चाक्षरोदिते पीठे चण्डेशं साधु पूजयेत्।
मूर्त्तौ बीजेन क्लृप्तायां तत् कूर्मो बिन्दुसंयुतः॥ १४१
चण्डेश्वराय हृद् बीजपूर्वः पूजामनुर्मतः।
अङ्गैर्मातृभिराशेशैर्वज्राद्यैरायुधैर्यजेत्॥ १४२
चतुरावरणं प्रोक्तं चण्डेशस्य समर्चने।
इति सिद्धे मनौ मन्त्री धनवान् जायतेऽचिरात्॥ १४३

वह्निशिखरः तेन ध्वं। ऊकारो बीजं फट् शक्तिः। त्रिक इति ऋषिनाम॥१३५॥ ॥१३६॥१३७॥१३८॥

ध्यानमाह चण्डेश्वरमिति। टङ्कं परशुम्। तदुक्तं नारायणीये—

शूली परशुकमण्डल्वक्षमाली त्रिलोचनः। इति।

वामोर्ध्वात् वामाधःपर्यन्तमायुधध्यानम्॥ १३९॥

तदिति बीजम्। कूर्मः चकारः॥ १४०॥ १४१॥

पूजामन्त्रमाह चण्डेति। चण्डेश्वराय स्वरूपम्। हृन्नमः। बीजपूर्वः स्वस्य बीजपूर्व इत्यर्थः। आचार्यैश्च गायत्रीं जपेदित्युक्तम्। यदाहुः—

चण्ड चण्डायेत्युक्त्वा प्राग्वदेतद्विद्महे पदम्।
चण्डेश्वराय च प्रोक्त्वा धीमहीति पदं वदेत्॥
तन्नश्चण्ड इति प्रोक्त्वा ब्रूयाद् भूयः प्रचोदयात्।

तर्पयेन्मनुनाऽनेन नित्यमष्टोत्तरं शतम् ।
श्रियमाप्नोति महतीं पुत्रमित्रसमन्वितः ॥ १४४

प्रियङ्गुकुसुमैः फुल्लैस्तत्काष्ठज्वलितेऽनले ।
जुहुयादयुतं मन्त्री पुरः क्षोभो प्रजायते ॥ १४५

साध्यवृक्षत्वचो लोणं पिष्ट्वा पिष्टसमन्वितम् ॥
पुत्तलीं रुचिरां कृत्वा प्रतिष्ठाप्य समीरणम् ॥ १४६

छित्त्वा छित्त्वा प्रजुहुयादष्टोत्तरशतं निशि ।
सप्ताहमेवं कुर्वीत साध्यो दासो भवेत् स्वयम् ॥ १४७

शैवमन्त्रेषु निष्णातश्चण्डेश्वरमनुं भजेत् ।
सर्वान् कामानवाप्नोति परत्रेह च नन्दति ॥ १४८

एषा तु चण्डगायत्री जपात् सान्निध्यकारिणी ॥ इति ॥१४२॥१४३॥

श्रियमाप्नोतीति । श्रीबीजादित्वम् ॥ १४४ ॥

मन्त्रीत्यनेन दुर्गाबीजादित्वं सूचितम् ॥ १४५ ॥

साध्यवृक्षेति । साधस्य यन्नक्षत्रं तन्नक्षत्रवृक्षत्वचः । तान् द्वाविंशे वक्ष्यति । पिष्टं तण्डुलपिष्टम् । तदुक्तमाचार्यैः—

साध्यर्क्षाङ्घ्रिपचर्मणां सुमसृणां पिष्टैश्च लोणैः समं
कृत्वा पुत्तलिकां प्रतिष्ठितचलां जप्त्वा च रात्रौ हुनेत् । इति ।

पुत्तलीम् । षडवत्यङ्गुलाम् । समीरणं प्राणं प्रतिष्ठाप्येति त्रयोविंश-प्रकारेण । छित्त्वा छित्त्वेति । द्वाविंशे वक्ष्यमाणरीत्या । साध्य इति । लिङ्गम-विवक्षितम् । पुरुषं स्त्रियमपि वशयेत् । तदुक्तम्—

सप्ताहं पुरुषोऽङ्गना यदि चिरं वश्यस्त्ववश्यं भवे-
दस्मिन् जन्मनि नात्र चोद्यविषयो देहान्तरे संशयः ॥ इति ॥

अथ च साध्यमिति सामान्यत उक्तेर्द्विजादिः । तत्र विशेषो नारायणीये—

प्रज्वाल्याऽग्निमपामार्गैरेवं वश्यो भवेद् द्विजः ।
दीप्ते वह्नौ चिताकाष्ठैः प्रतिकृत्या तथा हुनेत् ।
राजा वशीभवेदेवं वश्यः स्याद्वैश्यशूद्रयोः ॥ इति ।

दासो भवेदत्र कामादित्वं ज्ञेयम् ॥ १४६ ॥ १४७ ॥

शैवमन्त्रेष्वित्यनेनैतदुक्तं भवति । यावान् चण्डेश्वरजपस्तावान् शैवषड़क्षर-

धरापोऽग्निमरुद्व्योममखेशेन्द्वर्कमूर्त्तये ।
सर्वभूतान्तरस्थाय शङ्कराय नमो नमः ॥ १४९

श्रुत्यन्तकृतवासाय श्रुतये श्रुतिजन्मने ।
अतीन्द्रियाय महसे शाश्वताय नमो नमः ॥ १५०

स्थूलसूक्ष्मविभागाभ्यामनिर्देश्याय शम्भवे ।
भवाय भवसम्भूतदुःखहन्त्रे नमोऽस्तु ते ॥ १५१

तर्कमार्गातिदूराय तपसां फलदायिने ।
चतुर्वर्गवदान्याय सर्वज्ञाय नमोनमः ॥ १५२

आदिमध्यान्तशून्याय निरस्ताशेषभीतये ।
योगिध्येयाय महते निर्गुणाय नमो नमः ॥ १५३

विश्वात्मनेऽविचिन्त्याय विलसच्चन्द्रमौलिने ।
कन्दर्पदर्पकालाय कालहन्त्रे नमो नमः ॥ १५४

मन्त्रजपः । यदाहुः—

व्यक्षरस्य जपो यावत्तावज्जप्यः षडक्षरः ।
ऐहिकामुष्मिकीं सिद्धिं तथा हि लभते नरः ॥ इति ॥

सर्वान् कामानिति ।

सतिलैस्तन्दुलैर्हैमकाष्ठाग्नौ जुहुयादरैः ।
उन्मादाय पयोहोमस्तच्छान्तिः खादिरानले ॥ इति ॥
यद्यद्वर्णैः प्रसूनैस्तु मन्त्री सप्तदिनं हुनेत् ।
लभेत्तद्रूपवासोऽयमृणहा कामदो मनुः ॥ इत्यादि ज्ञेयम् ॥१४८॥

धरेत्यादि शैवमन्त्रान्ते शिवस्तुतिः । धरेति श्लोकेनाऽष्टमूर्त्तित्वमुक्तम् । मखेशो यजमानः ॥ १४९ ॥

श्रुत्यन्तेति । उपनिषत्प्रतिपाद्यत्वात्तत्र कृतावासायेत्युपचारतः प्रयोगः । श्रुतये श्रुतिरूपाय । श्रुतीनां जन्म यस्मात् । तेनाऽनादिवेदप्रवक्त्रे । अतीन्द्रियायेति । "यतो वाचो निवर्त्तन्ते अप्राप्य मनसा सह" इति श्रुतेः ॥ १५० ॥

भवाय भवनाम्ने । भवो जन्म तद्दुःखहन्त्रे ॥ १५१ ॥

तर्कः दुस्तर्कः । चतुर्वर्गप्रदात्रे ॥ १५२ ॥

आदिः सर्गः मध्यः पालनं अन्तः संहारः तत्र शून्याय । फलानुपगमात् ।

विषाशनाय विहरद्वृषस्कन्धमुपेयुषे ।
सरिद्दामसमाबद्धकपर्दाय नमो नमः ॥ १५५

शुद्धाय शुद्धभावाय शुद्धानामन्तरात्मने ।
पुरान्तकाय पूर्णाय पुण्यनाम्ने नमो नमः ॥ १५६

भक्ताय निजभक्तानां भुक्तिमुक्तिप्रदायिने ।
विवाससे विवासाय विश्वेशाय नमो नमः ॥ १५७

त्रिमूर्त्तिमूलभूताय त्रिनेत्राय नमो नमः ।
त्रिधाम्नां धामरूपाय जन्मघ्नाय नमो नमः ॥ १५८

देवासुरशिरोरत्नकिरणारुणिताङ्घ्रये ।
कान्ताय निजकान्तायै दत्तार्धाय नमो नमः ॥ १५९

स्तोत्रेणाऽनेन पूजायां प्रीणयेज्जगतः पतिम् ।
भुक्तिमुक्तिप्रदं भक्त्या सर्वज्ञं परमेश्वरम् ॥ १६०

इति श्रीशारदातिलके विंशः पटलः ।

अविचिन्त्याय । इयत्ताभावात् । कालायाऽन्तकाय ॥ १५३ ॥ १५४ ॥

सरिद् गङ्गा सैव दाम तेन प्रबद्धः कपर्दो जटाजूटो येन तस्मै । "कपर्दोऽस्य जटाजूटः" इति कोषः ॥ १५५ ॥ १५६ ॥ १५७ ॥

त्रिमूर्त्तेः ब्रह्मविष्णुरुद्रमूर्त्तेः । त्रिधाम्नामिति सूर्याग्निचन्द्रमसाम् ॥ १५८ ॥ ॥ १५९ ॥ १६० ॥

इति श्रीशारदातिलकटीकायां सत्सम्प्रदायकृतव्याख्यायां
पदार्थादर्शाभिख्यायां विंशतिः पटलः ॥ ॐ ॥

एकविंशः पटलः ।

अथो वक्ष्यामि गायत्रीं तत्त्वरूपां त्रयीमयीम् ।
यया प्रकाश्यते ब्रह्म सच्चिदानन्दलक्षणम् ॥ १

एवं तान्त्रिकान् पञ्च देवतामन्त्रानुक्त्वा कतिचिद्गायत्र्यादिवैदिकान्मन्त्रान्वक्तुमुपक्रमते अथो इति । तत्त्वरूपां चतुर्विंशतिवर्णानां चतुर्विंशतितत्त्वात्मकत्वात्तद्रूपता । तान्यक्षरन्यासे वक्ष्यन्ते । अनेन गायत्र्यक्षरैः सार्द्धं तत्त्वन्यासोऽपि सूचितः । त्रयीमयीमित्यनेन एतया सम्यग्यथाविधि पठितया त्रयीपाठफलप्राप्तिरुक्ता । यया गायत्र्या सच्चिदानन्दलक्षणं ब्रह्म प्रकाश्यते । ततः प्रणवस्य तत्प्रतिपादकत्वमन्त्ये वक्ष्यति । व्याहृत्यादीनां तत्प्रतिपादकत्वमाहुराचार्याः—

भूःपदाद्या व्याहृतयो भूशब्दस्तदि[: सति] वर्त्तते ।
तत्पदं सदिति प्रोक्तं तन्मात्रत्वाच्च भूरतः ॥
भूतत्वात् कारणत्वाच्च भुवः शब्दस्य सङ्गतिः ।
सर्वस्वीकरणात् स्वात्मतया च स्वरितीरितम् ॥
महत्त्वाच्च महस्त्वाच्च महःशब्दस्य सङ्गतिः ।
तदेव सर्वजनता तस्मात् तु व्याहृतिर्जनः ॥
तपोज्ञानतया चैव तथा तापतया स्मृतम् ।
सत्यं परत्वादात्मत्वादनन्तज्ञानतः स्मृतम् ॥
प्रणवस्य व्याहृतीनामतः सम्बन्ध उच्यते ।
अकारो भूरुकारस्तु भुवो मार्णः स्वरीरितः ॥
बिन्दुर्महस्तथा नादो जनः शक्तिस्तपः स्मृतम् ।
शान्तिः सत्यमिति प्रोक्तं यत्तत्परतरं पदम् ॥
अत्रापि तत्पदं पूर्वं प्रोक्तं तदनुवर्ण्यते ।
प्रणवस्य व्याहृतीमां गायत्र्यैक्यमथोच्यते ॥
तदुद्दितीयैकवचनमनेनाऽखिलवस्तुनः ।
सृष्ट्यादिकारणं तेजोरूपमादित्यमण्डले ॥
अभिध्येयं परानन्दं परं ब्रह्माऽभिधीयते ।
यत्तत्सवितुरित्युक्तं षष्ठ्येकवचनात्मकम् ॥
धातोरिह विनिष्पन्नं प्राणिप्रसववाचकात् ।
सर्वासां प्राणिजातीनामिति प्रसवितुः सदा ॥

वरेण्यं वरणीयत्वात् सेवनीयतया तथा ।
भजनीयतया सर्वैः प्रार्थनीयतया स्मृतम् ॥
पूर्वस्याऽष्टाक्षरस्यैवं व्याहृतिर्भूरितीरिता ।
पापस्य भर्जनाद्भर्गो भक्तस्निग्धतया तथा ॥
देवस्य वृष्टिदानादिगुणयुक्तस्य नित्यशः ।
प्रभूतेन प्रकाशेन दीप्यमानस्य वै तथा ॥
ध्यै चिन्तायामतो धातोर्निष्पन्नं धीमहीत्यतः ।
निगमाद्येन दिव्येन विद्यारूपेण चक्षुषा ॥
दृश्यो हिरण्मयो देव आदित्यो नित्यसंस्थितः ।
हीनतारहितं तेजो यस्य स्यात् स हिरण्मयः ॥
यः सूक्ष्मः सोऽहमित्येवं चिन्तयामः सदैव तु ।
द्वितीयाष्टाक्षरस्यैवं व्याहृतिर्भुव ईरिता ॥
धियो बुद्धीर्मनोरस्य छान्दसत्वाद् य ईरितः ।
कृतश्च लिङ्गव्यत्यासः सूत्रात् सुप्तिङुपग्रहात् ॥
यत्तत्तेजो निरुपमं सर्वदेवमयात्मकम् ।
भजतां पापनाशस्य हेतुभूतमिहोच्यते ॥
न इति प्रोक्त आदेशः षष्ठ्या बह्विति चास्मदः ।
तस्मादस्माकमित्यर्थः प्रार्थनायां प्रचोदयात् ॥
तृतीयाष्टाक्षरस्यापि व्याहृतिः स्वरितीरिता ।
एवं दशपदान्यस्यास्त्रयश्चाऽष्टाक्षराः स्मृताः ॥
षड़क्षराश्च चत्वारः स्युश्चतुर्विंशदक्षराः ।
इत्थंभूतं यदेतस्य देवस्य सवितुर्विभोः ॥
वरेण्यं भजतां पापविनाशनकरं परम् ।
भर्गोऽस्माभिरभिध्यातं धियस्तन्नः प्रचोदयात् ॥
उक्तैवमत्र गायत्री पुनस्तच्छिर उच्यते ।
आपो ज्योती रस इति सोमाग्न्योस्तेज उच्यते ॥
तदात्मकं जगत् सर्वं रसस्तेजोद्वयं स्मृतम् ।
अमृतं तदनाशित्वाद् वृहत्त्वाद् ब्रह्म गद्यते ॥
यदानन्दात्मकं ब्रह्म सत्यज्ञानादिलक्षणम् ।
तद् भूर्भुवःस्वरित्युक्तं सोऽहमित्यो[त्थ]मुदाहृतम् ॥

प्रणवाद्या व्याहृतयः सप्त स्युस्तत्पदादिका ।
चतुर्विंशत्यक्षरात्मा गायत्री शिरसाऽन्विता ॥ २
सर्ववेदोद्धृतः सारो मन्त्रोऽयं समुदाहृतः ।
ब्रह्मा देव्यादिगायत्री परमात्मा समीरिताः ॥ ३
ऋष्याद्याः प्रणवस्यैते मुनिभिः परिकीर्त्तिताः ।
जमदग्निभरद्वाजभृगुगौतमकश्यपान् ॥ ४
विश्वामित्रवसिष्ठाख्यौ व्याहृतीनामृषीन्विदुः ।
गायत्र्युष्णिगथाऽनुष्टुब्बृहतीपङ्क्तयः पुनः ॥ ५
त्रिष्टुब्जगत्यौ छन्दांसि कथितानि मनीषिभिः ।
सप्तार्चिरनिलः सूर्यो वाक्पतिर्वरुणो वृषः ॥ ६
विश्वेदेवाः क्रमादासां देवताः परिकीर्त्तिताः ।
गायत्र्या मुनिराख्यातो विश्वामित्रो महाद्युतिः ॥ ७
गायत्री छन्द इत्युक्तं देवता सविता स्मृता ।
शिरसोऽस्य मुनिर्ब्रह्मा छन्दो देव्यादिका स्मृता ॥ ८
गायत्री परमात्माऽस्य देवता कथिता बुधैः ।
व्याहृतीः सप्त भूराद्या हृन्मुखांसोरुयुग्मके ॥ ९
जठरे न्यस्य मन्त्रज्ञो गायत्र्यर्णांस्तनौ न्यसेत् ।
पत्सन्धिषु ध्वजे नाभौ हृत्कण्ठभुजसन्धिषु ॥ १०

एतत्तु वेदसारस्य शिरस्त्वाच्छिर ईरितम् । इति ॥ १ ॥

प्रणवाद्या इति प्रतिव्याहृति सम्बध्यते । तत्पदादिकेत्यस्याऽग्रिमेण सम्बन्धः । शिरसेति । ॐ आपो ज्योती रसोऽमृतं ब्रह्म भूर्भुवः स्वरोमिति । मुनिभिः परिकीर्त्तिता ऋष्याद्याः प्रणवस्य समीरिता इति सम्बन्धः ।

अस्याः कल्पोक्तं बीजादिप्रोक्तम्—

रे इत्येतत् तु बीजं स्यादाद्यवर्णं शक्तिरुच्यते ।
णिल्येतत्कीलकं प्रोक्तं गायत्र्यास्त्रिपदात्मनः ॥ इति ॥

कल्पान्तरे—यं तु बीजं स्यादौ शक्तिर्णं च कीलकम् । इति ॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥

मन्त्रज्ञो न्यसेदित्यनेन प्रणवं विन्यस्य सप्तव्याहृतीर्विन्यस्तव्या इत्युक्तं भवति ।

यदाहुः—अं नमो ब्रह्मणे नाभौ हृदये उं च विष्णवे ।

आस्यनासाकपोलाक्षिकर्णभ्रूमस्तके पुनः ।
पाश्चात्योत्तरयाम्यप्रागूर्ध्ववक्त्रेषु साधकः ॥ ११

मं शिवाय नमो मूर्ध्नि तत्तद्रूपं स्मरन् न्यसेत् ॥ इति ॥

पत्सन्धिष्विति । पादद्वयसन्धिचतुष्के अक्षरचतुष्कम् । तदुक्तम्—"पदद्वय-सन्धिचतुष्के" इति । अयं न्यासः अङ्गुलिमारभ्य कर्त्तव्यः । अत्र यद्यपि सन्धिशब्दग्रहणमस्ति तथापि तदवध्यङ्ग एव न्यासो विधेय इति ज्ञेयम् । एवं भुजद्वयसन्धिचतुष्के अक्षरचतुष्कम् । न्यासादिष्वेकैकमक्षरम् । शिवेत्यस्य पृथग्भावेन चतुर्विंशत्यक्षरात्मकत्वम् । साधक इत्यनेन प्रत्यक्षरमादौ प्रणवः अन्ते च नमःशब्द इत्युक्तम् । कल्पान्तरे तु—

वर्णन्यासमथो वक्ष्ये आर्षं छन्दश्च दैवतम् ।
तत्त्वशक्ती वर्णमुद्रे स्मृत्वा वर्णान् क्रमान् न्यसेत् ॥
मित्रोक्ताग्न्यचलाह्लादि पीतौ वक्राङ्गुली करौ ।
सम्मुखं मोहपापघ्नं चरणाङ्गुष्ठयोस्तु तत् ॥
मधुच्छन्दो निवाद्यम्बु प्रभा श्यामोऽब्जकोशवत् ।
सम्मुखौ सम्पुटं चोपपापघ्नं गुल्फयोस्तु सं ॥
गर्गमध्यार्कतेजोजा कपिलो विततं करौ ।
प्रसारितोत्तानशाखौ पापघ्नं जङ्घयोस्तु विं ॥
उपमन्युः प्रतिष्ठा च विद्युद्वायुश्च विश्वभृत् ।
विस्तीर्णं संहतोत्तानतर्जनीमुक्तहस्तकम् ॥
इन्द्रनीलनिभं रोगग्रहघ्नं जानुनोस्तु तुं ।
कश्यपः सुप्रतिष्ठा च यमः खं च विलासिनी ॥
वज्राभं सम्मुखासक्तपाण्योर्युक्तकनिष्ठयोः ।
अन्यत्र विरलाङ्गुल्योरङ्गुष्ठद्वययोगतः ॥
द्विमुखं भ्रूणहत्याघ्नमूर्वोर्वं विन्यसेत् सुधीः ।
भृगुर्देवी जलं गन्धः प्रभाच्छः पूर्वरूपयोः ॥
त्रिमुखं तर्जनीयोगाद् गुह्येऽगम्याघहृत् तु रें ।
अत्रुरश्विग्वाग्रसो लोला विद्युत्तद्वच्चतुर्मखम् ॥
मध्यायोगादभक्ष्याघहरं वृषणयोस्तु णिं ।
विष्णवनुष्टुब्विष्णु[धरा]रूपं शान्ताच्छः पञ्चवक्त्रकम् ॥

अनामायोगतो हत्याहरं कथ्यां तु यं तथा ।
हारीतो बृहतोन्द्रस्त्वक् कान्ति[कीर्त्ति]र्नीलस्तथा तयोः ॥
तिर्यग्युक्ताग्राङ्गुलिकयोः कनिष्ठा मोचणे सति ।
षण्मुखं नरहत्याघ्नं नाभौ भं याज्ञवल्क्यक: ॥
पङ्क्तिर्विद्याधरः शब्दो दुर्गा रक्तमधोमुखम् ।
वक्राग्रावाकृतकरं जठरे गौं गवां हितम् ॥
कविस्त्रिष्टुब्रविर्वागौ रक्तरुग्व्यापकाञ्जलिः ।
उत्तानौ पूर्ववद्धस्तौ स्तरवनुत् स्तनयोश्च दें ॥
अङ्गिरा जगती शर्वो हस्तौ विद्याच्छरुग्बधः ।
मुक्ताग्राङ्गुष्ठकौ मुष्टी शकटं हृदि वं गुरोः ॥
स्थं ज[य ?]मो जगती त्वष्टोपस्थेशः काञ्चनच्छविः ।
यमपाशं बद्धमुष्ट्योरुत्ताना वामतर्जनी ॥
वक्राग्रा न्युब्जया युक्ताऽन्यया कण्ठे मनोऽवहृत् ।
आपस्तम्बः शक्करी च पायुराप्यायिनी वसुः ॥
शुभ्रो मिथः सन्धिलीनाङ्गुलिकौ सम्मुखौ करौ ।
दीर्घाङ्गुष्ठौ ग्रथितकं धीं मुखे पितृ[नृप]पापनुत् ॥
संवर्त्तोऽत्तिर्मरुत्यादौ विमला पद्मरागभः ।
सन्धिनोर्ध्वाङ्गुलिर्वामस्ताद्दृशोऽधोमुखः परः ॥
सुसम्मुखोन्मुखं तालुमध्ये मं पूर्वपापहम् ।
कात्यायनस्त्रिवृत् सोमः श्रोत्रं मात्स्यं विषापहम् ॥
उत्तानोन्नतकोटी द्वौ लम्बं हिं नासिकागतम् ।
असितोत्यङ्गिरा त्वग्धिरण्या पाण्डु परिग्रहात् ॥
अन्योन्यसंहतोत्तानौ मुष्टिकं नेत्रयोस्तु धिं ।
व्यासो धृतिः सुराश्चक्षुः सूक्ष्मा रक्ताश्च संमुखौ ॥
युक्तानामाकनिष्ठौ संयुक्तवक्राग्रशेषकौ ।
मत्स्यप्राणिवधाघघ्नं भ्रूमध्ये यीं न्यसेद् द्विजः ॥
पराशरो धृतिर्दस्रो जिह्वा योनिश्च रुक्मरुक् ।
कूर्मः पृष्ठे समाक्रान्तो दक्षिणेन त्वधोमुखः ॥
यीं ललाटेऽखिलाघघ्नं शङ्कुः कृतिः प्रजापतिः ।
प्राणं जया बलाकाभः कक्षाभ्यां साश्रयौ करौ ॥

पदानि दश विन्यस्येदेषु स्थानेषु मन्त्रवित् ।
शिरोभ्रूमध्यहृद्वक्त्रे कण्ठहृन्नाभिगुह्यके ।
जानुनोः पादयोर्युग्मे तच्छिरः शिरसि न्यसेत् ॥ १२
ब्रह्मणे हृदयं प्रोक्तं विष्णवे शिर ईरितम् ।
शिखा रुद्राय कवचमीश्वराय समीरितम् ॥ १३
नेत्रं सदाशिवायोक्तमस्त्रं सर्वात्मने स्मृतम् ।
षड़ङ्गान्येवमुक्तानि यथास्थानं प्रविन्यसेत् ॥ १४

वामोर्ध्वमध्यो वाराहः पूर्वास्ये नं सुखार्थदम् ।
शङ्खप्रकृतिदेवा हृत् पद्मा नोलः स्रुतिस्थितौ ॥
प्रसारिताङ्गुलो सिंहो दक्षास्ये प्रं शिवप्रदम् ।
दक्षाकृतो शिवाऽहं मा हरित् पूर्वौदितौ करौ ॥
कुञ्चिताग्रौ महाक्रान्तमुत्तरे चों हरिप्रदम् ।
गौतमाकृतिकाच्छाया मुद्गरः किञ्चिदूर्ध्वयोः ॥
करयोर्वामहस्तस्य तर्जनोदक्षमुष्टिना ।
गृहीता ब्रह्मसौख्यस्य प्रदं दं पश्चिमानने ॥
शातातपः कृतिर्विष्णुर्गुणो भद्रेशरूपधृक् ।
दक्षिणेऽधोमुखो मूर्ध्नि पल्लवः के यवर्गि यात् ॥ इति ॥८॥१०॥११॥

पदन्यासमाह पदानीति । एषु वक्ष्यमाणेषु । पदानि तु—एकत्र्यग्निद्व्यग्नि
...द्विदेककैकाध्यक्षरैः क्रमात् । कल्पान्तरे शिरःपदन्यासोऽप्युक्तः—

ॐ आपस्तनयोर्ज्योतिर्नसि नेत्रे रसो मुखे ।
अमृतं शिरसि ब्रह्म शिखायां भूर्भुवः स्वरोम् ॥ इति ॥ १२ ॥

षड़ङ्गमाह ब्रह्मण इति । अस्त्रं सर्वात्मने स्मृतमित्यात्मनेपदोद्धारो ग्रन्थकृतः
...त्रेऽभिप्रेतः । ब्रह्मात्मने हृदयाय नम इत्यादि प्रयोगः । साम्प्रदायिकास्तु
ॐ भूर्भुवः स्वस्तत्सवितुर्ब्रह्मात्मने हृत् । वरेण्यं विष्णात्मने शिरः । भर्गो देवस्य
...द्रात्मने शिखा । धीमहि ईश्वरात्मने कवचम् । धियो यो नः सदाशिवात्मने
...त्रम् । प्रचोदयात् सर्वात्मने अस्त्रमिति षड़ङ्गक्रमिं वदन्ति । कल्पान्तरे तु—

ब्रह्मा विष्णुः क्रमाद्रुद्र ईश्वरस्य सदाशिवः ।
सर्वात्मतेजसोन्तस्य व्याहृत्यादिषडङ्गके ॥ इति ।

...ादिशब्देन व्याहृतित्रयं पदत्रयं च । ॐ भूर्ब्रह्मतेजस इत्यादि प्रयोगः ॥१३॥१४॥

मुक्ताविद्रुमहेमनीलधवलच्छायैर्मुखैस्त्रीक्षणै-
र्युक्तामिन्दुनिबद्धरत्नमुकुटां तत्त्वात्मवर्णात्मिकाम्।
सावित्रीं वरदाभयाङ्कुशकशाः शुभ्रं कपालं गुणं
शङ्खं चक्रमथाऽरविन्दयुगलं हस्तैर्वहन्तीं भजे॥ १५

प्राणायामान् पुरा कृत्वा गायत्रीं सन्ध्ययोर्जपेत्।
सप्तव्याहृतिसंयुक्तां गायत्रीं शिरसाऽन्विताम्॥ १६

ध्यानमाह मुक्तेति। कशा अश्वादेस्ताडनीरज्जुः। शुभ्रमिति कपालविशेषणम्। गुणः पाशः। आयुधध्यानं तु। दक्षवामोर्ध्वयोरब्जे तदधस्तनयोश्चक्रशङ्खौ। तदधस्थयोः पाशकपाले। तदधस्थयोः कशाङ्कुशौ। तदधस्तनयोरभयवरौ। अत्र ध्यानानन्तरं वरादिमुद्रा प्रदर्शयेत्। यदाहुः—

वराभयाब्जपद्मेन्द्रशक्तिमुद्राः प्रदर्शयेत्। इति।

त्रिसन्ध्यं ध्यानम्। यथा—

हंसारूढां शिताब्जे त्वरुणमणिलसद्भूषणां भालनेत्रां
वेदाख्या[स्या]मक्षमालां स्रुवमथ कमलं दण्डमप्यादधानाम्।
ध्यायेद्दोर्भिश्चतुर्भिस्त्रिभुवनजननीं पूर्वसन्ध्यादिवन्द्यां
गायत्रीमृक्सवित्रीमभिनववयसं मण्डले चण्डरश्मेः॥

विश्वमातः सुराभ्यर्च्ये पुण्ये गायत्रि वेधसि।
आवाहयाम्युपास्त्यर्थं एह्येनोघ्नि पुनीहि माम्॥
वृषेन्द्रवाहना देवी ज्वलत्त्रिशिखधारिणी।
श्वेताम्बरधरा श्वेतनागाभरणभूषणा॥
श्वेतस्रगक्षमालालङ्कृता रक्ता च शङ्करा।
जटाधारा धरा धात्री धरेन्द्राङ्गभवा भवा॥
मातर्भवानि विश्वेशि आहूतेहि पुनीहि माम्।
सन्ध्या सायन्तनी कृष्णा विष्णुदेवा सरस्वती॥
खगगा कृष्णवक्त्रा तु शङ्खचक्रधरा परा।
कृष्णस्रग्भूषणैर्युक्ता सर्वज्ञानमयी वरा॥
वीणाक्षमालिकाचारुहस्ता स्मितवरानना।
मातर्वाग्देवते स्तुत्ये आहूतेहि पुनीहि माम्॥ इति॥ १५॥

प्राणायामानिति बहुवचनं कपिञ्जलाधिकरणन्यायेन त्रित्वे पर्यवस्यति

विरुचरन् धिया प्राणान् धारयेद्यतमानसः ।
प्राणायामोऽयमाख्यातः समस्तदुरितापहः ॥ १७

व्याहृतित्रयसंयुक्तां गायत्रीं दीक्षितो जपेत् ।
तत्त्वलक्षं विधानेन भिक्षाशी विजितेन्द्रियः ॥ १८

क्षीरौदनतिलान् दूर्वाक्षीरद्रुमसमिद्वरान् ।
पृथक् सहस्रत्रितयं जुहुयान्मन्त्रसिद्धये ॥ १९

विधाय मण्डलं विद्वान् त्रिकोणोज्ज्वलकर्णिकम् ।
सौरं पीठं यजेत्तत्र दीप्तादिनवशक्तिभिः ॥ २०

मूलमन्त्रेण क्लृप्तायां मूर्त्तौ देवीं प्रपूजयेत् ।
कोणेषु त्रिषु सम्पूज्या ब्रह्माद्याः शक्तयो बहिः ॥ २१

आदित्याद्यास्ततः पूज्या उषादिसहिताः क्रमात् ।
ततः षडङ्गानभ्यर्चेत् केसरेषु यथाविधि ॥ २२

तत्स्वरूपमेवाह । सप्तेति । धिया त्रिरुच्चरन्निति सम्बन्धः ॥ १६॥१७ ॥

व्याहृतीति । व्याहृतित्रयमाद्यम् । मोक्षार्थी तु "परोरजसे सावदोम्" इति चतुर्थपादसहितां जपेदिति ज्ञेयम् । अस्य विमल ऋषिः गायत्री छन्दः परमात्मा देवतेति । तत्त्वलक्षमिति । चतुर्विंशतिलक्षम् । विधानेनेति पुरश्चरणोक्तेन ॥१८॥

क्षीरौदनेति । क्षीरमोदनस्तिला दूर्वा इति द्रव्यचतुष्टयम् । क्षीरद्रुमा अश्वत्थोदुम्बरप्लक्षवटाः ॥ १९ ॥

मण्डलमिति । सर्वतोभद्रम् । त्रिकोणोज्ज्वलकर्णिकम् । तत्कर्णिकायां त्रिगुणितं यन्त्रं लिखेदित्यर्थः । त्रिकोणशब्दस्य त्रिगुणितोपलक्षकत्वात् । तदुक्तमाचार्यैः—अथ त्रिगुणिते प्रोक्ते विचित्रे मण्डलोत्तमे । इति । तत्र पूर्वोक्ते । दीप्तादीति । चतुर्दशपटलोक्ताः ॥ २० ॥ २१ ॥

कोणेष्विति । अग्निवरुणेशानेषु । ब्रह्माद्या ब्रह्मविष्ण्वीशाः । शक्तयो गायत्रीसावित्रीसरस्वत्याख्याः । कोणेषु त्रिष्वित्येव । ऐन्द्रनैर्ऋत्यवायव्यभागेष्वित्यर्थः । एभिः प्रथमावरणम् । अत्र यद्यपि ब्रह्माद्या इत्युक्तं तथापि शक्तिपूजा पूर्वं ज्ञेया । "त्रिशक्तिमूर्त्तीः प्रथमं समर्च्य" इत्याचार्योक्तेः । अन्यत्रापि—

गायत्रीं शतमखजे निशाचरोत्थे सावित्रीं पवनगते सरस्वतीं च ।
ब्रह्माणं हुतभुजि वारुणे च विष्णुं षष्ठेऽस्त्रे समभियजेत्तथेशमैशे ॥ इति ॥

प्रह्लादिनीं प्रभां पश्चान्नित्यां विश्वम्भरां पुनः।
विलासिनीप्रभावत्यौ जयां शान्तिं यजेत् पुनः॥ २३
कान्तिं दुर्गासरस्वत्यौ विश्वरूपां ततः परम्।
विशालसंज्ञितामीशां व्यापिनीं विमलां यजेत्॥ २४
तमोऽपहारिणीं सूक्ष्मां विश्वयोनिं जयावहाम्।
पद्मालयां परां शोभां पद्मरूपां ततोऽर्चयेत्॥ २५
ब्राह्म्याद्याः सारुणा बाह्ये पूजयेत् प्रोक्तलक्षणाः।
ततोऽर्चयेद् ग्रहान् बाह्ये शक्रादीनायुधैः सह॥ २६
इत्थमावरणैर्देवीं दशभिः परिपूजयेत्।
धर्मार्थकाममोक्षाणां भोक्ता स्याद् द्विजसत्तमः॥ २७

अन्यत्रापि—रक्ता रक्ताकल्पा चतुर्मुखी कुण्डिकाक्षमालेऽब्जे।
दधती प्राक्कोणस्था गायत्री तादृशोऽग्निगो ब्रह्मा॥
अरिदरगदाब्जहस्ता किरीटकेयूरसंभिन्ना।
निशिचरकोणसमुत्था सावित्री वरुणगस्तथा विष्णुः॥
टङ्काक्षाभयवरदान् दधती च त्रीक्षणेन्दुकलितजटा।
वाणी वायव्यस्था विशदाकल्पा तथेश्वरस्त्वैशे॥ इति।

कल्पान्तरे तु—षट्कोणास्त्रिषु सावित्र्यै प्राग् गायत्र्यै च नैर्ऋते।
वायुकोणे सरस्वत्यै आग्नेये ब्रह्मणे नमः।
पश्चिमे विष्णवेऽथैशे रुद्राय प्रथमावृतिः॥ इति॥

तत्र आदित्याद्याश्चतुर्दशपटलोक्ताः। उषादयश्च तत्पटलोक्तप्रकारेणैवात्र पूज्याः। एतेन द्वितीयावरणम्। तत इति तृतीयावरणम्। यथाविधीति। चतुर्थपटलोक्तरीत्या॥ २१॥२२॥

प्रह्लादिनीमिति। आसां ध्यानमुक्तमन्यत्र—
कुन्देन्दुधवलाकारा मणिमुक्ताद्यलङ्कृताः।
गुणाङ्कुशवराभोजकराः प्रह्लादिनीमुखाः॥ इति॥

आभिरष्टाभिरष्टाभिरावरणत्रयम्। अतएव दशभिरावरणैरिति वक्ष्यति॥ २३॥ ॥ २४॥ २५॥

ब्राह्म्याद्याः सारुणा इति अरुणान्ताः। महालक्ष्मीस्थाने अरुणः पूज्य इत्यर्थः। पद्मपादाचार्यास्तु अरुणपूजामधिकामाहुः। प्रोक्तलक्षणा इति। षष्ठपटलोक्त-

तत्त्वसंख्यासहस्राणि मन्त्रविज्जुहुयात्तिलैः ।
सर्वपापविनिर्मुक्तो दीर्घमायुः स विन्दति ॥ २८

आयुषे साज्यहविषा केवलेनाऽथ सर्पिषा ।
दूर्वात्रिकैस्तिलैर्मन्त्री जुहुयात् त्रिसहस्रकम् ॥ २९

अरुणाब्जैस्त्रिमध्वक्तैर्जुहुयादयुतं ततः ।
महालक्ष्मीर्भवेत्तस्य षण्मासान्नाऽत्र संशयः ॥ ३०

ब्रह्मश्रिये प्रजुहुयात् प्रसूनैर्ब्रह्मवृक्षजैः ।
बहुना किमिहोक्तेन यथावत् साधुसाधिता ।
द्विजन्मनामियं विद्या सिद्धा कामदुघा मता ॥ ३१

आग्नेयमभिधास्यामि मन्त्रं सर्वार्थसाधकम् ।
मारीचः काश्यपः प्रोक्तो मुनिरस्य महामनोः ॥ ३२

ध्यानाः । आभिः सप्तमम् । ग्रहानिति । सूर्यमन्त्रोक्तान् । एभिरष्टमम् । कल्पान्तरे तु—अष्टमो ग्रहैरादित्यपरिषदान्तैस्तैः । इति । इन्द्राद्यैर्नवमम् । तदायुधैर्दशमम् ॥ २६॥२७॥२८ ॥

आयुष इति । साज्यहविषेत्येकम् । केवलेनेति । पायसेन । सर्पिषेति च सम्बन्धः । त्रिसहस्रमिति । पञ्चानामपि संख्या । तदुक्तम्—

आयुष्कामो जुहुयात् पायसहविराज्यकेवलाज्यैश्च ।
दूर्वाभिः सतिलाभिः सर्वैस्त्रिसहस्रसंख्यकं मन्त्री ॥ इति ॥

तन्त्रान्तरस्थं धारणयन्त्रमुच्यते—

शक्तेर्बाह्यषडश्रानुकोणविलसद्भूरादिसत्कर्णिकं
वस्वब्जं स्वरयुग्मकेसरदलैर्वर्गैस्त्रिवर्णैर्मनोः ।
गायत्र्याः कथितं महःप्रभृतिभिर्यन्त्रं तु दिग्वङ्कितं
चूडामन्त्रतुरीयवेष्टितमिदं क्ष्माकोणताराङ्कितम् ॥ इति ॥

रामवल्लभे तु द्वादशगुणितं यन्त्रं गायत्रीयन्त्रत्वेनोक्तम् ॥ २९॥३०॥३१ ॥

त्रिष्टुप्मन्त्रमाह आग्नेयमिति । स मन्त्रो यथा—

ॐ जातवेदसे सुनवाम सोममरातीयतो नि दहाति वेदः । स नः पर्षदति दुर्गाणि विश्वा नावेव सिन्धुं दुरितात्यग्निः । इति ।

अयं मन्त्र ऋग्वेदे प्रसिद्धः तेनात्र नोक्तः ।

त्रिष्टुप् छन्दो देवताऽत्र जातवेदोऽग्निरीरितः ।
नवभिः सप्तभिः षड्भिः सप्तभिः पुनरष्टभिः ॥ ३३
सप्तभिर्मूलमन्त्रार्णैः षडङ्गविधिरीरितः ।
अङ्गुष्ठगुल्फजङ्घासु जानुनोरूरुयुग्मके ॥ ३४
कट्यन्धुनाभिषु हृदि स्तनयोः पार्श्वयोर्द्वयोः ।
पृष्ठतः स्कन्धयोर्मध्ये बाहुमूलोपबाहुषु ॥ ३५
प्रकूर्परप्रकोष्ठेषु मणिबन्धतलेषु च ।
मुखनासाक्षिकर्णेषु मस्तमस्तिष्कमूर्धसु ॥ ३६
क्रमेण विन्यसेद्वर्णान्मन्त्री मन्त्रसमुद्भवान् ।
शिखाललाटनयनकर्णोष्ठरसनास्वथ ॥ ३७
सकण्ठबाहुहृत्कुक्षिकटिगुह्योरुजानुषु ।
जङ्घयोः पादयोर्न्यस्येत्पदान्यस्य मनोः सुधीः ॥ ३८

हृल्लेखासंपुटो जप्तव्यः । मारीचः । काश्यप इति विशेषणं विधेयम् । हलंशो बीजं स्वरांशः शक्तिः ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

अङ्गुष्ठेति । पादाङ्गुष्ठद्वयम् । स्कन्धयोरिति भिन्नम् । मध्य इति । कन्धरायाम् । उपबाहुष्विति । बाहुमूलप्रकूर्परमध्यभागः । मस्तं ललाटकेशसन्धिः । मस्तिष्कं तदूर्ध्वदेशः । मूर्धा ब्रह्मरन्ध्रम् । वर्णानिति । चतुस्त्रिंशत् । परिषदित्यस्य पृथक् पाठात् । अत्राङ्गुष्ठादिस्थानद्वये वर्णद्वयन्यासः ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥

पदन्यासमाह शिखेति । शिखा मूर्धा । गुह्यं लिङ्गम् । अत्र पदन्यासे नयनयोः पदद्वयं कर्णद्वये पदद्वयं अन्यत्रैकैकं पदम् । तदुक्तमीशानशिवेन—

स्मृतमिह तु पदानां कं ललाटाक्षिकर्णं
त्वधररसनकण्ठं बाहुहृन्नाभिदेशाः ।
कटिरपि मदनोरू जानुजङ्घाङ्घ्रयोऽमी
श्रवणनयनयोर्द्वे स्थानमेकैकमन्यत् ॥ इति ।

पदान्यष्टादश । तानि यथा—

शराब्धिद्वीष्वेकवह्निद्वेत्रकैकद्विद्विपावकैः ।
द्व्यग्निद्व्यग्निद्विद्विवर्णैरष्टादश पदानि हि ॥ इति ॥ ३७ ॥ ३८ ॥

विद्युद्दामसमप्रभां मृगपतिस्कन्धस्थितां भीषणां
कन्याभिः करवालखेटविलसद्धस्ताभिरासेविताम् ।
हस्तैश्चक्रदरासिखेटविशिखं चापं गुणं तर्जनीं
बिभ्राणामनलात्मिकां शशिधरां दुर्गां त्रिनेत्रां स्मरेत् ॥ ३९

मन्त्रवर्णसहस्राणि जपेन्मन्त्रं विशालधीः ।
तदन्ते तिलसिद्धार्थचित्रमूलैः समिद्वरैः ॥ ४०

विद्युदिति । दरः शङ्खः । गुणस्त्रिशूलम् । "इष्वासाख्यत्रिशूलान्" इत्याचार्योक्तेः । आयुधध्यानं तु । दक्षाद्यूर्ध्वयोराद्ये । तदधस्थयोररग्रिमे । तदधस्थयोश्चापविशिखौ । तदधस्थयोः शूलतर्जन्यौ । तदुक्तम्—

हेमाचलतटे रम्ये कल्पवृक्षोपशोभिते ।
दिव्योद्यानं चिन्तयेच्च विशालं हेमभूतलम् ॥
कृशानुरूपवप्रेण करालेन समावृतम् ।
तन्मध्ये चिन्तयेद् दिव्यं विचित्रमणिमण्डपम् ।
तस्मिन् सिंहासनेऽम्भोजकर्णिकायां विचिन्तयेत् ।
दंष्ट्राकरालाट्टहासं कृष्णवर्णं भयानकम् ॥
अतितीव्रमुखं सिंहं वमदग्निशिखोज्ज्वलम् ।
तस्योपरिष्टात्तां देवीं चिन्तयेज्जातरूपिणीम् ॥
तडित्कोटिनिभां देवीं कोटिबालार्कसन्निभाम् ।
चक्रासिबाणशूलाख्यान् दधतीं दक्षिणैर्भुजैः ॥
शङ्खं चक्रधनुर्बाणतर्जनीर्वामबाहुभिः ।
चन्द्रखण्डसमायुक्तामतिभीमत्रिलोचनाम् ॥
ऊर्ध्वज्वलत्केशपाशामशेषाहरणोन्मुखीम् ।
अङ्गाद्यावृतिसंयुक्तामस्त्रशस्त्रपरीवृताम् ।
इन्द्रादिलोकपालैश्च सेवितां विन्ध्यवासिनीम् ॥ इति ॥ ३८ ॥

विशालधीरित्यनेन दीक्षाप्रकारेणाऽयं मन्त्रो ग्राह्य इत्युक्तम् । तदुक्तमाचार्यैः—

दीक्षा प्रवर्त्यते पूर्वं यथावद्देशिकोत्तमैः ।
ततोऽस्त्रकल्पस्मिः सम्प्रोक्ता स्यात् प्रयोगविधिस्ततः ॥ इति ।

अन्यत्रापि—अस्त्राणि दीक्षितस्यैव कथयेत् स तु साधयेत् । इति ।
चित्रमूलैश्चित्रकमूलैः । हविषा पायसेन । घृतान्वितैर्घृतसिक्तैः ।

क्षीरद्रुमाणामाज्येन हविषाऽन्नैर्घृतान्वितैः ।
चतुश्चत्वारिंशदाढ्यं चतुःशतसमन्वितम् ॥ ४१
चतुःसहस्रं जुहुयादर्चिते हव्यवाहने ।
मण्डले सर्वतोभद्रे षट्कोणाङ्कितकर्णिके ॥ ४२
विधिना वक्ष्यमाणेन पीठं देव्याः प्रपूजयेत् ।
जयाख्यां विजयां भद्रां भद्रकालीमनन्तरम् ॥ ४३
सुमुखीं दुर्मुखीसंज्ञां पश्चाद् व्याघ्रमुखीं पुनः ।
अथ सिंहमुखीं दुर्गां नव शक्तीः प्रपूजयेत् ॥ ४४
आसनं सिंहमन्त्रेण दद्यादुक्तेन देशिकः ।
मूर्त्तिं सङ्कल्प्य मूलेन तस्यामावाह्य पूजयेत् ॥ ४५
षडङ्गानि यथापूर्वं केसरेष्वर्चयेत् सुधीः ।
ग्न्यादिपादाष्टकोत्पन्ना मूर्त्तयोऽर्च्या बहिः पुनः ॥ ४६
जातवेदाः सप्तजिह्वो हव्यवाहनसंज्ञकः ।
अश्वोदरजसंज्ञोऽन्यः पुनर्वैश्वानराह्वयः ॥ ४७

तिलराज्यनलक्षीरवृक्षेध्महविराज्यकैः ।
सर्पिःसिक्तैः क्रमाद्धोमः साधयेत् समुदायतः ॥ इति आचार्योक्तिः ।
तेन नव द्रव्याणि । तेनैकैकद्रव्येण चतुःशतीचतुर्नवतिराहुतयः ॥ ४०॥४१॥४२ ॥

मण्डल इति । तृतीयोक्ते । षट्कोणाङ्कितेति । तत्पद्मकर्णिकायां षड्गुणितं यन्त्रं लिखेदित्यर्थः । षट्कोणशब्देन षड्गुणितस्योपलक्षितत्वात् । तदुक्तमाचार्यैः—दीक्षकाख्याक्षराण्यादौ शक्त्यावेष्ट्य ततो बहिः ।
यन्त्रं षड्गुणितं कृत्वा दुर्वर्णलसिताम्बकम् ॥
बहिरष्टदलं पद्मम् । इत्यादिना ॥

शक्तीः प्रपूजयेदिति । आसां ध्यानमुक्तमन्यत्र—
ज्वलज्ज्वलनसङ्काशाः सर्पा[र्वा]लङ्कारशोभिताः ।
शूलं कुठारडमरुदहनान् करपङ्कजैः ।
दधत्यश्चिन्तनीयाः स्युर्जयाद्या नव शक्तयः ॥ इति ॥४२॥४३॥४४॥

उक्तेनेति । एकादशेऽग्न्यादीत्यनेन मूर्त्तीनां तदादित्वमुक्तं पूजायां न्यासे च । तच्च ग्न्यादिपादाष्टकमग्रे वक्ष्यति ॥ ४५ ॥ ४६ ॥

कौमारतेजाः स्याद्विश्वमुखो देवमुखः स्मृतः ।
ततो भूसलिलाग्नीशानात्मनेऽन्तान्नमोऽन्वितान् ॥ ४८
चतुर्दिक्षु समभ्यर्चेत्कोणेष्वेतत्कलाः पुनः ।
पूर्वादिदिक्षु सम्पूज्या जार्णाद्या वर्णशक्तयः ॥ ४९
जाग्रता तपनी वेदगर्भा दहनरूपिणी ।
सेन्दुखण्डा शुम्भहन्त्री नभश्चारिण्यनन्तरम् ॥ ५०
वागीश्वरी मदवहा सोमरूपा मनोजवा ।
मरुद्वेगा रात्रिसंज्ञा तीव्रकोपा यशोवती ॥ ५१
तोयात्मिका पुनर्नित्या दयावत्यपि हारिणी ।
तिरस्क्रिया वेदमाता तत्परा दमनप्रिया ॥ ५२
समाराध्या नन्दिनी च परा रिपुविमर्दिनी ।
षष्ठी च दण्डिनी तिग्मा दुर्गा गायत्र्यनन्तरम् ॥ ५३
निरवद्या विशालाक्षी श्वासोद्वाहा च नादिनी ।
वेदना वह्निगर्भाख्या सिंहवाहाह्वया तथा ॥ ५४
धुर्या दुर्विषहा पश्चात् रिरंसा तापहारिणी ।
त्यक्तदोषा निःसपत्ना चत्वारिंशच्चतुर्युताः ॥ ५५

मूर्त्तयोऽर्च्या इति उक्तम् । ताः का इत्यपेक्षायामाह जातवेदा इति । मूर्त्तीनां पुनरुक्तिरन्यमूर्त्तिनिवृत्त्यर्था । आसां ध्यानमुक्तमन्यत्र—

तड़िल्कोटिसमप्रख्याः सर्वभूषणभूषिताः ।
शूलं शरं कार्मुकं च कपालं स्वैर्महाभुजैः ॥
दधत्यो रक्तवसनाः क्रूरेक्षणभयानकाः ।
ज्वलज्ज्वलनवक्त्राः स्युर्जातवेदादिमूर्त्तयः ॥ इति ॥ ४७ ॥ ४८ ॥

आत्मनेऽन्तानिति । भ्वा[भूतत्त्वा]त्मने नम इत्यादि । एषां ध्यानं स्वस्वस्थलेोक्तमनुसन्धेयम् । जलस्य वक्ष्यमाणं वरुणध्यानं ज्ञेयम् । एतत्कला निवृत्तिप्रतिष्ठाविद्याशान्तिरूपाः । आसां ध्यानं प्रासादमन्त्रोक्तमनुसन्धेयम् ॥ ४८॥४९ ॥

पूर्वादिदिक्ष्विति । एकैकस्यां दिशि एकादशैकादश शक्तीः पूजयेत् । तदुक्तम्—मन्त्रविधानवित्त्व दिशि दिश्येकादशैकादश । इति । जार्णाद्या इति । जाप्रभृतिमन्त्राक्षराद्याः । तत्परेति । दमनप्रियाविशेषणम् ।

लोकपालांस्ततोऽभ्यर्चेद्वज्राद्यायुधसंयुतान् ।
इत्थं जपादिभिः सिद्धे मन्त्रेऽस्मिन् साधकोत्तमः ॥ ५६
आग्नेयास्त्राधिकारी स्यात्तद्विधानमुदीर्यते ।
आग्नेयास्त्रमिति प्रोक्तं विलोमपठितो मनुः ॥ ५७
पूर्वोक्ता एव ऋष्याद्या मन्त्रस्याऽस्य प्रकीर्त्तिताः ।
प्रतिलोमक्रमादस्य षडङ्गानि प्रकल्पयेत् ॥ ५८
वर्णन्यासपदन्यासौ विदध्यात् प्रतिलोमतः ।
ध्यानभेदान् विजानीयाद्गुर्वादेशान्न चाऽन्यथा ॥ ५९
पूर्ववज्जपक्लृप्तिः स्याज्जुहुयात् पूर्वसंख्यया ।
पञ्चगव्यसुपक्वेन चरुणा तस्य सिद्धये ॥ ६०

परेति कलानाम । षष्ठीत्यपि नाम ॥ ४८॥५०॥५१॥५२॥५३॥५४॥५५॥५६॥५७॥

प्रतिलोमेति । संख्यायाः प्रातिलोम्यम् । वर्णप्रातिलोम्यम् । वर्णप्रातिलोम्यस्योक्तत्वात् । प्रकल्पयेदिति । पूर्वोक्तसंख्याक्षरैः सम्प्रदायात् तारमायादुर्गाद्यैः जातवेदसे मां रक्षरक्षाग्नयेऽस्त्रायफडन्तैः । तदुक्तम्—

शिलाद्दि लोकाङ्गसंख्यैर्धातुनन्दप्रसंख्यकैः ।
विलोमभूतैस्तारादि बीजत्रयशिरोगतैः ॥
आद्यं पदं मां रक्षाऽग्नयेऽस्त्राय फट्युतैः ।
जातियुक्तैः षडङ्गानि दहनास्त्रस्य कल्पयेत् ॥ इति ॥५७॥५८॥

ध्यानभेदानिति । तत्राग्नेयास्त्रदेवताध्यानं यथा —

मध्ये तालवनस्याऽग्निर्वप्राढ्ये वह्निभूतले ।
महतस्तालवृक्षस्य मूलाभ्यासविराजिते ॥
सिंहस्कन्धाग्निकोणे वा चलच्चरणसंस्थिताम् ।
तड़ित्कोटिसमप्रख्यां कल्पान्तदहनोज्ज्वलाम् ॥
अक्तविमोग्रदंष्ट्रास्यां घण्टामालास्फुरत्कटिम् ।
शूलभोगीन्द्रडमरुविद्युद्वह्नीन् ज्वलत्प्रभान् ॥
दधानां करदण्डैः स्वैर्भूषामदबलाकुलैः ।
भूषितां भूषणैरुग्रैः फणीन्द्रपरिकल्पितैः ॥
क्ष्यादिवर्णमयीं देवीं संविद्रूपां विचिन्तयेत् ॥ इति ॥ ५९ ॥

पूर्ववदिति । पूर्वोक्तसंख्यया । विशेषस्तन्त्रान्तरे—

अर्चनं पूर्ववत् कुर्याच्छक्तेस्तु प्रतिलोमतः।
सर्वत्र देशिकः कुर्याद्गायत्र्या द्विगुणं जपम्॥ ६१
क्रूरकर्माणि कुर्वीत प्रतिलोमविधानतः।
शान्तिकं पौष्टिकं कर्म कर्त्तव्यमनुलोमतः॥ ६२
प्रयोगकाले प्रजपेदष्टौ पादान् विलोमतः।
शोधितो जायते पश्चान्मन्त्रोऽयं विधिनाऽमुना॥ ६३

मौनी व्रतपरो मन्त्री शुद्धाचारो जितेन्द्रियः।
पूर्वोक्तासनमध्यस्थः प्राङ्मुखः स्वस्तिकासनः।
आग्नेयास्त्रं जपेद्विद्वान् सिद्धयर्थं पूर्वसंख्यया॥ इति॥

तस्य सिद्धय इति। उभयासिद्धत्वे प्रयोगानर्हत्वात्। तदुक्तम्—

यो हि सम्यगसाध्यैतत् क्रियाः कर्त्तुमभीप्सति।
दिव्यास्त्रदेवतास्तं वै नाशयन्त्येव दारुणाः॥
तस्मात् सर्वप्रयत्नेन षष्ठकालादिभिर्व्रतैः।
देहं विशोध्य शस्त्राणि साधयित्वा चरेत् क्रियाः॥ इति॥

अन्यत्रापि—प्रतिलोमानुलोमान्तां विद्यां संसाध्य देशिकः।
प्रयोगमारभेदेषामस्त्राणामुक्तमार्गतः॥ इति॥ ६०॥

अर्चनमिति। तत्र विशेषस्तन्त्रान्तरे—

पीठे पूर्वोदिते देवीमावाह्योक्तेन वर्त्मना।
प्रवरैर्गन्धकुसुमैः साङ्गां मूलेन पूजयेत्॥
अङ्गान्यग्न्यादिकोणेषु वह्निमूर्त्तीर्दिशास्वपि।
दुर्गा नारायणी चैव दुर्मना शमनप्रिया॥
नित्यानन्दोत्कराचैव सुवेशा जागरप्रिया।
पदशक्तीरिमाश्चाष्टौ तृतीयावरणेऽर्चयेत्।
मन्त्रार्णशक्तीस्तद्वाह्ये लोकपालांश्च पूजयेत्॥ इति॥

सर्वत्रेति। प्रयोगेषु गायत्र्या द्विगुणं जपम्। प्रयोगोक्तजपाद् द्विगुणं जपं कुर्यादित्यर्थः॥ ६१॥

प्रतिलोमविधानतः। आग्नेयास्त्रेण। अनुलोमत इति जातवेदसे इत्यनेन॥६२॥

प्रजपेदिति पृथक् पृथक्। शोधित इति। तदुक्तम्—

मनोः स्थिरादिदोषाणां सर्वेषामुपशान्तये।

ण्याद्यः पञ्चाक्षरः पादो ज्ञेयो ज्ञानेन्द्रियात्मकः ।
धमाद्योऽन्यः पञ्चवर्णः स्मृतः कर्मेन्द्रियात्मकः ॥ ६४
ष्ठाद्यस्तृतीयः पञ्चार्णः पञ्चभूतमयः स्मृतः ।
त्याद्यः सप्ताक्षरः पादश्चतुर्थो धातुरूपकः ॥ ६५
दःपूर्वः पञ्चमः पाद ऊर्मिरूपः षडक्षरः ।
तोवर्णादिः षड्वर्णोऽन्यः षाट्कौशिकमयो मतः ॥ ६६
सोपूर्वः पञ्चवर्णोऽन्यः शब्दादिमय ईरितः ।
सिवर्णाद्योऽष्टमो ज्ञेयः पञ्चार्णो वचनादिकः ॥ ६७
एवं तत्त्वसमायोगात् पादक्लृप्तिरुदीरिता ।
तत्तत्पदाक्षरोत्पन्नास्तावत्यो वह्निदेवताः ॥ ६८
प्रधानमूर्त्तिप्रतिमाः स्वस्ववर्णोदितप्रभाः ।
प्रज्वलत्केशवदना भीमदंष्ट्रा भयानकाः ॥ ६९
देवता इन्द्रियोत्पन्ना ऊर्ध्वद्दष्टय ईरिताः ।
देवता भूतपादोत्थास्तिर्यग्वक्त्राः प्रकीर्त्तिताः ॥ ७०
धातुरूपाक्षरोद्भूता उभयाननशोभिताः ।
ऊर्मिजा ऊर्ध्ववदना कोशोत्थास्तिर्यगाननाः ॥ ७१
एताः सर्वाः स्मृताः क्लीबा इन्द्रियार्थोद्भवाः स्त्रियः ।
अधस्तिर्यङ्मुखोपेता ईरिता वर्णदेवताः ॥ ७२

अभिचारकृतानां च मनुपादाष्टकं जपेत् ॥ इति ॥ ६२ ॥

ज्ञानेन्द्रियात्मक इति । घ्राणरसनचक्षुःश्रोत्रत्वग्रूपाणि ज्ञानेन्द्रियाणि । तदात्मकत्वं वर्णक्रमेण । एवमग्रेऽपि । कर्मेति । वाक्पाणिपादपायूपस्थानि ॥६४॥

पञ्च भूतानि । पृथिव्यप्तेजोवाय्वाकाशानि । धात्विति । त्वगसृङ्मांसमेदोऽस्थिमज्जाशुक्राणि॥ ६५ ॥

ऊर्मीति । बुभुक्षापिपासाशोकमोहजरामृत्युरूपाः । षाट्कौशिकेति । स्नाय्वस्थिमज्जात्वङ्मांसान्त्राणि । शब्दादीति । शब्दस्पर्शरूपरसगन्धाः । वचनेति । वचनादानगतिविसर्गानन्दाः ॥ ६६ ॥ ६७ ॥

एवं तत्त्वसमायोगादित्यनेन एतदक्षरैस्तत्त्वन्यासः सूचितः ॥ ६८ ॥

इन्द्रियोत्पन्ना इति । आद्यपदद्वयोत्थाः । इन्द्रियार्थोद्भवाः स्त्रियः अधस्ति-

अभिमुख्यः स्मृताः सौम्ये पराङ्मुख्योऽन्यकर्मणि ।
आभ्योऽसंख्याः समुत्पन्ना देवता ज्वलिताननाः ॥ ७३
याभिर्मन्त्री दहेच्छत्रो राज्यं सगिरिकाननम् ।
अस्त्रं मनुष्यनक्षत्रेष्वारभेत विचक्षणः ॥ ७४
आसुरेषु प्रयुञ्जीत देवतारासु संहरेत् ।
पूर्वोत्तरत्रयं पश्चाद्भरण्यार्द्राऽथ रोहिणी ।
इमानि मानुषाण्याहुर्नक्षत्राणि मनीषिणः ॥ ७५
ज्येष्ठा शतभिषा मूलधनिष्ठाश्लेषकृत्तिकाः ।
चित्रामघाविशाखाः स्युस्तारा राक्षसदेवताः ॥ ७६
अश्विनी रेवती पुष्यः स्वाती हस्ता पुनर्वसुः ।
अनुराधामृगशिरःश्रवणा देवतारकाः ॥ ७७
उपक्रमेत नन्दासु रिक्तास्वस्त्रं विसर्जयेत् ।
भद्रास्वाहरणं कुर्याज्जयास्वत्यन्तमुत्तमम् ॥ ७८
उपक्रमो भौमवारे शनिवारे विसर्जनम् ।
प्रतिसंहरणं वारे गुरोः शुक्रस्य वा भवेत् ॥ ७९
स्थिरेषु राशिष्वारम्भश्चरेषु स्याद्विसर्जनम् ।
अस्त्रसंहरणं कुर्यादुभयेषु विचक्षणः ॥ ८०
कृष्णपक्षेऽनलेनाऽस्त्रं विसृजेच्छशिना पुनः ।
शुक्लपक्षे क्रमादस्त्रं पुनरात्मनि संहरेत् ॥ ८१

पङ्मुखोपेता इति सम्बन्धः । इन्द्रियार्थोद्भवा इति । अन्त्यपादद्वयोस्तथाः । सर्वासामुपसंहारः । ईरिता वर्णदेवता इति ॥ ६९॥७०॥७१॥७२॥७३ ॥

नन्दास्विति । प्रतिपत्षष्ठेकादशीषु । रिक्तास्विति । चतुर्थीनवमीचतुर्दशीषु । भद्रास्विति । द्वितीयासप्तमीद्वादशीषु । जयास्विति । तृतीयाष्टमीत्रयोदशीषु । अत्यन्तमुत्तममाहरणमित्यनुषज्यते । "भद्रासु संग्रहं कुर्याज्जयासु तु विशेषतः" इत्युक्तेः ॥ ७४॥७५॥७६॥७७॥७८॥७९ ॥

स्थिरेष्विति । वृषसिंहवृश्चिककुम्भेषु । चरेष्विति । मेषकर्कटतुलामकरेषु । उभयेष्विति । द्विस्वभावेषु । मिथुनकन्याधनुर्मीनेषु ॥ ८० ॥

अनलेन तु दक्षिणनासापुटसञ्चरन्मरुता । साम्प्रदायिकास्त्वेवं मन्यन्ते ।

भानुना मोक्षसंहारौ कुर्यात्पक्षद्वये सुधीः।
पश्चिमाभिमुखो भूत्वा कर्म सर्वत्र साधयेत्॥ ८२

नक्षत्रवृक्षशकलान् साध्याख्याकर्मसंयुतान्।
तत्तन्मन्त्राक्षरोपेतान्मन्त्री मन्त्रार्णसंख्यया॥ ८३

जुहुयाद्दीधिते वह्नौ मारयेद्रिपुमात्मनः।
कृष्णाष्टमीं समारभ्य यावत् कृष्णाचतुर्दशी॥ ८४

धत्तूरविषवृक्षाक्षभूरुहोत्थान् समिद्वरान्।
राजीतैलेन संलिप्तान् पृथक् सप्तसहस्रकम्॥ ८५

जुहुयात् संयतो भूत्वा रिपुर्यमपुरं व्रजेत्।
सप्तरात्रं प्रजुहुयात् सिद्धार्थस्नेहलोलितैः॥ ८६

अत्राऽनलशब्देनाऽग्निमण्डलम्। रमिति बीजम्। कृत्तिकादिनक्षत्रमप्युच्यते। तद्वच्छशिशब्देन चन्द्रमण्डलं चन्द्रबीजं सौम्यास्तिथयश्चोच्यन्ते। तेनायमर्थः। अग्निमण्डलं स्वबीजसंयुक्तं ध्यात्वा नक्षत्रप्रधानमेव विसर्जनकर्म कुर्यात्॥ ८१॥

भानुनेति। आत्मनो भास्कररूपध्यानेन। एवमात्मनो भास्कररूपं विचिन्त्य पूर्वोक्तप्रकारेण पक्षद्वये मोक्षसंहारौ सुधीः कुर्यादित्यनुवादः। आत्मनो भास्कररूपत्वध्यानमात्रं विशेषः। तदुक्तमाचार्यैः—

नक्षत्रात्मा हुताशः स्यात्तिथ्यात्मेन्दुरुदाहृतः।
ताभ्यां करोति दिनकृद्विसर्गादानकर्मणी॥ इति॥

सर्वत्रेति। आरम्भे प्रयोगे उपसंहारे च। सामग्रीसम्पादनपूर्वकं कर्मसङ्कल्प आरम्भः। हुतक्रियाऽस्त्रविमोचनम्। दृष्टफलानन्तरमुद्वासनं संहृतिः। अन्यत्र कालनियमं विना प्रारम्भोऽप्युक्तः—

परचक्रभयादौ च तीव्ररूपे महाभये।
न कालनियमो गम्यः प्रयोगाणां कदाचन॥ इति॥ ८२॥

नक्षत्रवृक्षा द्वाविंशे वक्ष्यमाणाः। शकलानिति। प्रादेशमितान्। साध्याख्याकर्मसंयुतान् तत्तन्मन्त्राक्षरोपेतानिति। अनेन क्रमेण

"अन्ते नाम्नो भवेन्मन्त्रः पल्लवो मारणे मतः" इति पल्लव उक्तः॥ ८३॥८४॥

विषवृक्षः कारस्करः। अक्षो बिभीतकः। सिद्धार्थस्नेहं सर्षपतैलम्।
॥ ८५॥८६॥

आर्द्रवस्त्रो विष्टिकाले मरीचैर्मनुनाऽमुना ।
निगृह्यते ज्वरेणाऽरिः प्रलयाग्निसमेन सः ॥ ८७
तालपत्रे समालिख्य शत्रुनाम यथाविधि ।
आग्नेयास्त्रेण संवेष्ट्य कुण्डमध्ये निधापयेत् ॥ ८८
जुहुयान्मरिचैः क्रुद्धो ज्वराक्रान्तः स जायते ।
तदादाय क्षिपेत्तोये शीतले स वशो भवेत् ॥ ८९
पिष्ट्वाऽपामार्गबीजानि मरीचं मधुसंयुतम् ।
अत्युष्णे लवणे तोये निःक्षिप्य क्वाथयेत्ततः ॥ ९०
रक्षोवृक्षप्रतिकृतेर्हृदये वदने नसि ।
किञ्चित् किञ्चित् क्षिपेत्तोयं दर्व्या कारस्करोत्थया ॥ ९१
आग्नेयमुच्चरन्मन्त्री सोऽचिराज्ज्वरितो भवेत् ।
क्वथितेऽम्भसि तां क्षिप्त्वा हन्याच्छत्रुमयत्नतः ॥ ९२
तीक्ष्णस्नेहेन संलिप्तां शत्रुप्रतिकृतिं निशि ।
तापयेदेधिते वह्नौ प्रतिलोममनुं जपन् ॥ ९३
ज्वरेण बाध्यते सद्यो होमादस्य मृतिर्भवेत् ।
सामुद्रे सलिले हिङ्गुविषजीरकलोलिते ॥ ९४
क्वथिते पुत्तलिं साध्यनक्षत्रतरुनिर्मिताम् ।
अधोवक्त्रां विनिक्षिप्य यष्ट्या विषतरूत्थया ॥ ९५
तच्छिरस्ताडनं कुर्वन् जपेदस्त्रं विलोमतः ।
सप्ताहान्मरणं याति शत्रुर्ज्वरविमोहितः ॥ ९६

विष्टिकाल इति विष्टौ करणे । विषारिघातादि च तत्र सिध्येदित्युक्तेः ॥ यथाविधीति । कर्मसहितम् । संवेष्ट्येति । परितो लेखनम् । धत्तूररसेनेति परमगुरवः ॥ ८६॥८७॥८८॥८९ ॥

कारस्करेति । कुचिला ॥ ९०॥९१॥९२ ॥

तीक्ष्णस्नेहेन सर्षपतैलेन । प्रतिलोममित्याग्नेयमस्त्रम् । होमादित्यर्थात् प्रतिकृतेः । अस्येति रिपोः ॥ ९३॥९४ ॥

सामुद्रे सलिले । लवणोदके । विलोमत इति । जातभेदोऽभिप्रायेण । तेनाग्नेयास्त्रमित्यर्थः ॥ ९४॥९५॥९६ ॥

आदित्यरथनागेन्द्रग्रस्ताङ्घ्रिं तद्विषाहतम् ।
नग्नं तैलेन लिप्ताङ्गं दग्धं भानुमरीचिभिः ॥ ९७

अधोमुखं निजरिपुं ध्यात्वा क्वथितवारिणा ।
तर्पयेद्भानुमालोक्य शत्रुर्मृत्युप्रियो भवेत् ॥ ९८
बिभ्रतीं मुशलं शूलं ध्यायन् कालघनप्रभाम् ।
कार्पासबीजैर्निम्बस्य पत्त्रैर्मैषीघृतप्लुतैः ॥ ९९
हुत्वा विद्वेषयेच्छत्रूनस्त्रेणाऽनेन देशिकः ।
बिभ्राणां तर्जनीं शूलं ध्यात्वा दुर्गां भयङ्करीम् ॥ १००
महिषीघृतसंसिक्तैः पल्लवैर्विषवृक्षजैः ।
हुत्वा रिपोः क्षणात् सेनामुच्चाटयति मन्त्रवित् ॥ १०१
ध्यात्वा देवीं पुरा प्रोक्तां चतुर्भिर्मरिचान्वितैः ।
अजारुधिरसंसिक्तैर्जुहुयाद्दिवसत्रयम् ॥ १०२
रिपोरुच्चाटनं कुर्यात् सेनाया नाऽत्र संशयः ।
अग्निशूलकरां दुर्गां ज्वलन्तीं प्रलयाग्निवत् ॥ १०३
ध्यात्वा सर्षपतैलाक्तैर्बीजैर्धत्तूरसम्भवैः ।
हुत्वा विमोहयेच्छत्रून्मरिचैर्वा ससर्षपैः ॥ १०४
कालाञ्जननिभां दुर्गां शूलखड्गधरां स्मरन् ।
नक्तवृक्षसम्भूतैर्व्रणकृत्स्नेहसंयुतैः ॥ १०५
समिद्वरैः प्रजुहुयाद्धन्यान्मासेन वैरिणम् ।
सिंहाधिरूढां धावन्तीं धावमानं रिपुं प्रति ॥ १०६
शरान् कार्मुकनिर्मुक्तान् वह्निज्वालामुखाकुलान् ।
मुञ्चन्तीं संस्मरन्दुर्गां तर्पयेदुष्णवारिणा ।
भानुबिम्बं समालोक्य रिपोरुच्चाटनं भवेत् ॥ १०७

नागेन्द्रः सर्पः । तर्पयेदिति दुर्गाम् ॥ ९७ ॥ ९८ ॥
तर्जनीमिति । तर्जनीमुद्राम् । तल्लक्षणमुक्तं दुर्गापटले ॥ ९९॥१००॥१०१ ॥
सर्षपतैलाक्तैरित्युत्तरत्राप्यन्वेति ॥ १०२ ॥ १०३ ॥ १०४ ॥
व्रणकृद्भल्लातः ॥ १०५ ॥ १०६ ॥ १०७ ॥

अतिदुर्गामयोमुष्टिगदाहस्तां विचिन्तयेत् ।
विद्युद्दामसमानाभां महिषीघृतसंप्लुतैः ॥ १०८
पुलाकैर्जुहुयान्निम्बविभीतकसमिद्वरैः ।
कोद्रवैरथ शत्रोश्च सेनायाः स्तम्भनं भवेत् ॥ १०९
आत्तपाशाङ्कुशां रक्तां गणिदुर्गामनु स्मरेत् ।
लोणैः समधुरैः साध्यवृत्तकाष्ठेधितेऽनले ॥ ११०
जुहुयान्निशि सप्ताहान्मन्त्रविद्वशयेन्नृपान् ।
पाशाङ्कुशधरां रक्तां विश्वदुर्गां विचिन्तयेत् ॥ १११
फलिनीकुसुमैः फुल्लैश्चन्दनाम्भःसमुक्षितैः ।
जुहुयान्निशि यो मन्त्री तस्य विश्वं वशं भवेत् ॥ ११२
शरच्चन्द्रनिभां देवीं विगलत्परमामृताम् ।
पाशाङ्कुशधरां ध्यायन् सिन्धुदुर्गां समिद्वरैः ॥ ११३
वैतसैर्मधुरासिक्तैर्जुहुयात् वृष्टिसिद्धये ।
कपालं त्रिशिखं पाशमङ्कुशं बिभ्रतीं करैः ॥ ११४
जवाकुसुमसंकाशामग्निदुर्गां विचिन्तयन् ।
हुत्वा लवणपुत्तल्या मधुरत्रययुक्तया ॥ ११५
आकर्षेद्वाञ्छितान् साध्यान्मन्त्रविन्नाऽत्र संशयः ।
अतिदुर्गेयमत्याद्या षदन्ता त्रिष्टुबीरिता ॥ ११६
दुर्वर्णान्ताऽथ गाण्याद्या गणिदुर्गा समीरिता ।
विश्वाद्या ण्यन्तरान्ता सा विश्वदुर्गा समीरिता ॥ ११७
सिन्ध्वाद्या सा वकारान्ता सिन्धुदुर्गा निगद्यते ।
त्यन्तामग्न्यादिकामेनामग्निदुर्गां विदुर्बुधाः ॥ ११८

अतिदुर्गादयः पञ्च जातवेदोमन्त्रभेदा एव वक्ष्यमाणाः । पुलाकैस्तुच्छधान्यैः । अतीति । अतिदुर्गाणि विश्वा इत्यारभ्य परिषदन्ता सर्वा ऋक् । एवमग्रेऽपि । गूढार्थदीपिकाकारस्तु । अतिषदिति । त्रिवर्णं मन्त्रं वदन् बभ्रामैव ॥१०८॥१०९॥ ॥११०॥१११॥११२॥११३॥११४॥११५॥११६॥११७॥११८॥

अङ्गणे स्थण्डिलं कृत्वा सुगन्धिकुसुमादिभिः ।
देवीमभ्यर्चयेन्नित्यं प्रागुक्तेनैव वर्त्मना ॥ ११९
आहरेद्राक्षिषु बलिं चरुणा सर्वसिद्धिदम् ।
कृत्यारोगभयद्रोहभूतादीन्नाऽत्र संशयः ॥ १२०
यथावदग्निमाराध्य गन्धैः पुष्पैर्मनोरमैः ।
स्थित्वा तस्याऽग्रतो मन्त्री जपेन्मन्त्रमनन्यधीः ॥ १२१
जपोऽयं सर्वसिद्ध्यै स्यान्नाऽत्र कार्या विचारणा ।
लवणैर्मधुरासिक्तैर्जुहुयात्पश्चिमामुखः ॥ १२२
मन्त्रार्णसंख्यया मन्त्री रिपुमात्मवशं नयेत् ।
शालीन् प्रक्षाल्य संशोष्य शुद्धान् कुर्वीत तण्डुलान् ॥ १२३
जपित्वा पञ्चगव्येषु संस्कृते हव्यवाहने ।
चरुं पचेज्जपन्मन्त्रमवतार्य पुनः सुधीः ॥ १२४
अर्चयित्वा विशदधीर्देवीमग्नौ यथा पुरा ।
जुहुयाच्चरुणाऽनेन साज्येनाऽष्टसहस्रकम् ॥ १२५
पात्रे सम्पातनं कुर्वन् साध्यं तत् प्राशयेत् सुधीः ।
शेषं तं निखनेद् वारिसम्पातं प्राङ्गणान्तरे ॥ १२६
कृत्या रोगा विनश्यन्ति सह भूतग्रहामयैः ।
परैरुत्पादिता कृत्या पुनस्तानेव भक्षयेत् ॥ १२७
व्रीहिभिर्हविषा क्षीरैः पयोवृक्षसमिद्वरैः ।
आज्यैर्मधुत्रयोपेतैरेतैर्दशशतं पृथक् ॥ १२८
जुहुयात् सम्पदां भूमिः साधको भवति ध्रुवम् ।
भास्करे मेषराशिस्थे मन्त्रज्ञोऽनुगुणे दिने ॥ १२९
नद्यां सागरगामिन्यां सततं पुष्कलाम्भसि ।
उद्धृत्यादाय सिकताः संशोष्य परिशोधयेत् ॥ १३०

तस्येत्यग्नेः ॥ ११९—१२९ ॥

सिकताप्रयोगमाह भास्कर इति । सागरगामिन्यामिति साक्षात् । पञ्चगव्येष्विति । आलोड़नपर्याप्तेषु । गृहग्रामादीत्यादि शब्देन नगरम् । प्रस्थेति ।

न्यस्य ताः पञ्चगव्येषु संस्कृते हव्यवाहने।
भर्जयेन्मनुना सिद्ध्यै दर्व्या ब्रह्मकहोत्थया॥ १३१
सिंहमेषधनुस्थेऽर्के कृष्णपक्षेऽष्टमीतिथौ।
विशाखाकृत्तिकामूलहस्तोत्तरमघास्वथ॥ १३२
रोहिण्यां श्रवणे वारौ मन्दवाक्पतिदैवतौ।
विहायाऽन्येषु कुर्वीत सिकतास्थापनं सुधीः॥ १३३
गृहग्रामादिराष्ट्राणां रक्षार्थं सिकताः शुभाः।
प्रस्थाढकघटोन्माना मध्यादिष्ववटेष्विमाः॥ १३४
नवसु प्रक्षिपेज्जप्तास्तेषु सम्पूजयेत् क्रमात्।
मध्यादि देवीशस्त्राणि कपालान्तानि देशिकः॥ १३५
चक्रं शङ्खमसिं खेटं वाणश्चापं त्रिशूलकम्।
कपालं स्वस्वमन्त्रेण सम्पूज्याऽन्ते बलिं हरेत्॥ १३६
नक्षत्रग्रहराशीनां लोकेशानां बलिं हरेत्।
विहिता यत्र रक्षेयं वर्धन्ते तत्र सम्पदः॥ १३७
क्षुद्रग्रहमहारोगसौरभूतसरीसृपाः।
अमुना विलयं यान्ति विधिना नाऽत्र संशयः॥ १३८

गृहे प्रस्थमिताः। ग्रामे नगरे आढकमिताः। राष्ट्रे घटोन्मिताः। अशीति-[illegible]त्रः कर्षः। चतुर्गुणः पलम्। चतुष्पलः कुडवः। चतुःकुडवः प्रस्थः। प्रस्थ-[illegible]तुष्कमाढकः। आढकचतुष्कं द्रोणः। द्रोणचतुष्कं घटः। दशाङ्गुलाधिकं [illegible]तुर्विंशत्यङ्गुलं केचिदाहुः॥ १२९॥१३०॥१३१॥१३२॥१३३॥१३४॥१३५॥

स्वस्वमन्त्रेणेति। सप्तदशोक्तेन। अन्ते बलिमिति। देव्याः चक्राद्यस्त्राणां च। १३५॥ १३६॥

नक्षत्रेत्यधिपतीनामप्युपलक्षकम्। एषां बलिमन्त्राः। अश्विनीदेवताभ्यो [illegible]देवानक्षत्रचारिभ्यः सर्वेभ्यो भूतेभ्यो नमः। एवं भरणीकृत्तिकापाददेवताभ्यः [illegible]त्तिकापादत्रयदेवताभ्य इत्याद्यूह्यम्। ततस्तदधिपतिभ्यः अश्विन्यधिपत्यश्वि-[illegible]वताभ्यः। एवं यमादिषूह्यम्। ततो राशिबलिः। अश्विनीभरणीकृत्तिकापादे-[illegible]देवताभ्यस्तदधिपतिभ्यः। एवं वृषादिषूह्यम्। ततो ग्रहबलिः। अश्विनी-[illegible]णीकृत्तिकापादमेषराश्यधिपत्यङ्गारकदेवताभ्यः। एवमन्येषामप्यूह्यम्।

सिकतानां विशुद्धानां विकारकुडवं सुधीः ।
पञ्चगव्ययुते पात्रे ब्रह्मवृक्षेण निर्मिते ॥ १३९

निक्षिप्य विधिना यत्र स्थापयेत्तत्र सम्पदः ।
दिने दिने प्रवर्धन्ते कालवृष्ट्यादिभिः सह ॥ १४०

महोत्पाता विनश्यन्ति कृत्याद्रोहमहाग्रहाः ।
चरुगव्याश्मनां कुर्यात् स्थापनं विधिनाऽमुना ॥ १४१

गोमूत्रं प्रस्थमानं स्याद्गोमयाम्भस्तदर्द्धकम् ।
आज्यात् सप्तगुणं क्षीरं गोमूत्रात् त्रिगुणं दधि ॥ १४२

गोमूत्रेण समं सर्पिः सर्वं वा सममुच्यते ।
गावः स्युः कपिलाश्वेतहिमधूम्रारुणप्रभाः ।
अभावे गदिताः सर्वाः सर्वथा कपिलोद्भवम् ॥ १४३

लोकेशबलिर्वास्तौ मदुक्तोऽनुसन्धेयः । बलिं हरेदिति परितः ॥ १३७॥१३८ ॥

विशुद्धानामिति । नद्यामित्याद्युक्तप्रकारेण । विकारकुडवं षोडशकुडवम् । प्रस्थं गोमूत्रादीनाम् ॥ १३९॥१४०॥१४१ ॥

विधिनेति । पूर्वोक्तस्थापनप्रकारेण । चर्वश्मनोः । गव्ये तु विशेषो नारायणीये—

गव्येषु शालीन् यवमुद्गमाषगोधूमबिल्वास्थितिलाब्जबीजम् ।
पद्मच्छदस्थं विनिधाय पात्रे क्षुद्रा निखन्याद्भुवि नागयोगे ॥

नागयोगमाहात्म्यः—

सार्पं मुहूर्त्ते सर्पर्क्षकरणे सर्पसंज्ञिते ।
संयोगो नागयोगोऽयमथवा करणर्क्षयोः ॥ इति ॥

पृथक् शिरः पञ्च सरोजपत्रं निश्छिद्रमेकीकृतबद्धनालम् ।
गव्ये प्रपूर्णे निखनेदटूनां[नन्त्र] स्मृत्वा तदा क्षुद्रविनाशि गेहे ॥ इति ।

तत्स्थापननक्षत्रादिकमपि तत्रैव—

पूषा पुष्यपुनर्वसू वसुहरी चित्रा शशी[तथा] रोहिणी
तारास्तास्तिथयोऽशुमत्फणियमा दिक्पञ्चदश्यो हरिः ।
वारास्त्विन्दुसुतेन्दुशुक्रगुरवो युग्मं कुलीरो धनुः
कुम्भान्त्यावपि राशयो निगदिता गव्यप्रयोगाय ते ॥ इति ॥

सर्वं वेति । वाशब्देनान्यत् प्रकारद्वयमुपक्षिप्तम् । योजने तत्तन्मा

एकोनपञ्चाशत्कोष्ठे फलके ब्रह्मशाखिनः।
विहाय कोणकोष्ठानि शक्त्याद्यं जातवेदसम् ॥ १४४

लिखित्वा मध्यकोष्ठादि पूजयेत्तत्र देवताम्।
कृत्वा होमं ससम्पातं निखनेत्तद्यथा पुरा।
दद्याद् बलिं यथा पूर्वमस्य पूर्वोदितं फलम् ॥ १४५

मध्ये मायामष्टकोष्ठेषु पादानष्टौ कृत्वा मातृकार्णैः प्रवीतम्।
भूविम्बस्थं सर्वभूतामयघ्नं रक्षायुःश्रीकीर्त्तिदं यन्त्रमेतत् ॥ १४६

आग्नेयास्त्रस्य स्थानानि विसर्गादानकर्मणो।
यः पुमान् गुरुणा शिष्टस्तस्याऽधीनं जगत्त्रयम् ॥ १४७

इति श्रीशारदातिलके एकविंशः पटलः।

योजनमित्यपि ज्ञेयम्। तदुक्तम्—

मूत्रं प्रस्थं गोमयं स्यात्पलार्द्धं क्षीरं प्रस्थं दध्यपि क्षीरतोऽर्द्धम्।
आज्यं दध्नोऽप्यर्द्धमेवं प्रमाणं स्वीयैर्मन्त्रैर्योजयेत् पञ्चगव्यम् ॥
मूत्रं द्विभागं शकृदेकभागं पयोऽष्टभागं दधि तत्समानम्।
क्षीरार्द्धकं वा चतुरंशमाज्यम्। इति।

मन्त्रास्त्वाचार्यैरुक्ताः। तद्यथा—

तारभवाभिरथग्भिः क्रमेण संयोजयेच्च गव्यानि।
आम्नाष्टाक्षरमन्त्रैरथवा योज्यानि पञ्चभिः पञ्च ॥ इति ॥

॥ १४१॥१४२॥१४३ ॥

एकोनपञ्चाशदिति। पूर्वापरायतदक्षिणोत्तरायताष्टाष्ट रेखाक्रमेण। तत्र मध्यकोष्ठे शक्तिबीजं लिखित्वा पूर्वाद्यावृत्तित्रयेण जातवेदोमन्त्रं लिखेत्। तत्र तृतीयावृत्तौ। बाह्ये कोणचतुष्टयपरित्यागः ॥ १४४॥१४५ ॥

यन्त्रमाह मध्य इति। पूर्वापरायता दक्षिणोत्तरायताश्चतस्रो रेखाः कुर्यात्। तदा नवकोष्ठं भवति। मध्य इति। मध्यकोष्ठे ॥ १४६ ॥

विसर्गादानकर्म्मणोति। विसर्गः संहारः। आदानं प्रयोगानन्तरं पुनर्मन्त्रस्वाकारः। यदाहुः—

विधिवन्मारणं कृत्वा सिद्धमन्त्रेण मन्त्रवित्।
कर्मान्ते देवतापूजां सविशेषं प्रकल्पयेत् ॥

शक्त्या सन्तर्प्य विप्रांश्च मन्त्रमूर्त्तिं विसृज्य च ।
समुद्रगायां नद्यां तु कण्ठमात्रे जले स्थितः ॥
अहोरात्रं जपेन्मन्त्रमष्टाधिकसहस्रकम् ।
शुद्धं मनुं तं स्वीकुर्यात् । इति ॥ १४७ ॥

इति श्रीशारदातिलकटीकायां सत्सम्प्रदायकृतव्याख्यायां
पदार्थादर्शाभिख्यायामेकविंशः पटलः ॥ ॐ ॥

द्वाविंशः पटलः।

अथो दिनास्त्रं कृत्यास्त्रं वच्ये शत्रुविमर्दनम्।
अतिदुर्गामनुं प्राहुर्दिनास्त्रं मन्त्रवित्तमाः॥ १

प्रतिलोममिमं मन्त्रं कृत्यास्त्रं परिचच्यते।
दिनास्त्रस्य षड़ङ्गादीन् प्रतिलोमोदितान् विदुः॥ २

भानुविम्बगतं शत्रुमधोवक्त्रं विषाहतम्।
मूलादुत्थितया ग्रस्तं कुण्डल्या भावयेत् सुधीः॥ ३

अथो इति। अतिदुर्गामनुः पूर्वोक्तः॥ १॥

इममतिदुर्गामनुम्। षड़ङ्गादीनित्यादिशब्देनाऽचरपदन्यासावुभयत्र। अनु-
लोमोदितान् जातवेदसे इत्यत्रोक्तान्। जातवेदसे इत्याद्यन्तैरिति सम्प्रदायात्।

तदुक्तम्—मनोराद्यपदेनैव षट्पदानि च पूर्ववत्।
इत्याद्यन्तेन तानि स्युरतिदुर्गामनोरपि॥ इति॥

आचार्या अपि—अनुलोमजपेऽङ्गानामपि पाठोऽनुलोमकः। इति।
पद्मपादाचार्यैर्व्याख्यातम् अपिशब्दात् पदाचरयोरपीति।
प्रतिलोमोदितानित्याग्नेयास्त्रोक्तान्।

तदुक्तम्—शैलाहिलोकाङ्गमुनिरससंख्याचरैः क्रमात्।
मनोरन्तविलोमस्य षड़ङ्गान्यपि कल्पयेत्॥ इति॥

आचार्याश्च—प्रतिलोमानि तानि स्युः प्रतिलोमविधौ तथा। इति।
अत्रापि तथेति पूर्ववत् पद्मपादाचार्यैर्व्याख्यातम्। अनयोर्ध्यानं यथा—

उद्यानमध्ये पूर्वोक्तसिंहस्कन्धोपरिस्थिताम्।
कालमेघनिभामुग्रां सर्पभूषणभूषिताम्॥
शूलं खड्गं कुठारं च खर्पखेटकतर्जनीः।
दधानां दक्षिणान्यैः स्वैः करदण्डैरितस्ततः।
अतिदुर्गामनोर्मूर्त्तिं धावमानां विचिन्तयेत्॥ इति॥
वरदारिदराभीति पाणिपद्मैर्विराजिताम्।
तामन्त्यप्रतिलोमाख्यां सिंहस्थां चिन्तयेत् समाम्॥ इति।

पुरश्चरणं तु जातवेदोमन्त्रपुरश्चरणेनैव ज्ञेयम्॥ २॥

विषाहतमिति। भानुरथगत-सर्पविषैराहतमित्यर्थः॥ ३॥

मूलाधारे क्षिपेत्सद्यः प्रस्फुरत्कालपावके ।
दिनत्रयात् ज्वराक्रान्तो रिपुः प्राणान् विमुञ्चति ॥ ४

दिनास्त्रेण प्रविद्धाङ्गं स्वाधिष्ठानगतं रिपुम् ।
पञ्चवायुसमिद्धेन वह्निना दग्धविग्रहम् ॥ ५

ध्यायन्मनुं जपेत् सद्यः स भवेद्यमवल्लभः ।
मणिपूरगतं शत्रुमग्निना दीप्तविग्रहम् ॥ ६
ध्यायन् दिनास्त्रं प्रजपेत् स मृत्युवशतां व्रजेत् ।
अनाहताहितः शत्रुर्निर्दग्धो मन्त्रवह्निना ॥ ७
पाशेन बद्ध्वा शीघ्रेण नीयते यमकिङ्करैः ।
विशुद्धस्थानगो वैरी दिनबाणेन पीड़ितः ॥ ८
अधोमुखः स्मृतस्तूर्णं निरायुः स्याद्दिनत्रयात् ।
आज्ञायां निहितं शत्रुं दहेत् ज्ञानाग्निना धिया ॥ ९

पुत्रमित्रकलत्रादीन् हित्वा मृत्युमुपाश्रयेत् ।
नाभिमात्रोदके स्थित्वा ध्यायन् बिम्बे दिनेशितुः ॥ १०
वैरिणं दग्धसर्वाङ्गं मन्त्रमष्टोत्तरं शतम् ।
जपेत् सप्तदिनादर्वाग्यमलोकं स गच्छति ॥ ११
आरवारं समारभ्य सप्ताहं प्रजपेन्मनुम् ।
सूर्योदयं समारभ्य यावदस्तमयो भवेत् ॥ १२
सन्निपातज्वराविष्टो यमग्रस्तो भवेदरिः ।
स्थित्वा दुर्गालये मन्त्री चिरात्र वर्जिताशनः ॥ १३
दिनबाणेन विद्धाङ्गं वैरिणं प्रविचिन्तयेत् ।
जपेन्मनुमिमं शत्रुर्ज्वरितो मरणं व्रजेत् ॥ १४

मूलाधारे गुदमेढ्रान्तरालदेशे । प्रस्फुरत्कालपावक इति ध्यानम् ॥ ४ ॥
स्वाधिष्ठानं लिङ्गोपरिदेशः । मणिपूरकं नाभिस्थानम् । अनाहतं हृदयम् ।
विशुद्धिः कण्ठः । दिनबाणेन दिनास्त्रेण । आज्ञा भ्रूमध्यम् । मन्त्रमिति ।
जपेदित्यनेन सम्बध्यते ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥
आरो भौमः । प्रजपेदिति । पूर्ववदरिं ध्यायन् ॥ १२॥१३॥१४ ॥

स्पृष्ट्वा [स्मृत्वा] दुर्गां जपेन्मन्त्रमनग्नंस्त्रिदिनं स्मरन्।
शूलप्रोतं निजारिपुं दिनास्त्रेण प्रदीपितम्॥ १५
ज्वरेण महताऽऽविष्टो जायतेऽसौ यमातिथि:।
रविमण्डलगं शत्रुं दष्टं तद्रथपन्नगै:॥ १६
विषाग्निदग्धसर्वाङ्गं ध्यायन्नुष्णेन वारिणा।
तर्पयेद्दिनबाणेन स्यादसौ यमवल्लभ:॥ १७
रविबिम्बादागतया ज्वालया ग्रस्तविग्रहम्।
रिपुं ध्यात्वा जपेन्मन्त्रं स क्रीड़ति यमान्तिके॥ १८
ग्रहयुक्तार्कबिम्बस्थं विद्धं मन्त्रमयै: शरै:।
प्रतिबध्य निजं शत्रुं जपेदयुतमस्त्रवित्॥ १९
रिपुं नयति शीघ्रेण यमदूतो यमालयम्।
प्रलयानलसङ्काशां कालरात्रिमिवाऽपराम्॥ २०
शूलपाशधरां घोरां सिंहस्कन्धनिषेदुषीम्।
सवितुर्मण्डलान्त:स्थां रक्तनेत्रत्रयोद्धतै:॥ २१
विस्फुलिङ्गैर्निर्दहन्तीं रिपुमाकुलविग्रहम्।
स्पष्टदंष्ट्राधरां नृत्यद्भ्रूकुटीभीषणाननाम्॥ २२
तर्जयन्तीं निजं शत्रुं तर्जन्या भीमरूपया।
दंष्ट्रामयूखजालेन द्योतयन्तीं दिगन्त[म्ब]रम्॥ २३
शूलेन वैरिणो वक्षो दारयन्तीं भयङ्करीम्।
जपेद्दिनत्रयं मन्त्री मारयेद्रिपुमात्मन:॥ २४
अस्त्रमन्त्रकृतन्यास: प्रलयाग्निसमप्रभाम्।
रक्तवस्त्रधरां क्रुद्धां रक्तनेत्रत्रयान्विताम्॥ २५
सिंहाधिरूढ़ां धावन्तीं धावमानं रिपुं प्रति।
खड्गेन तच्छिरश्छित्वा क्षणाद्व्योमस्थलीं गताम्॥ २६

विषाग्नीति। विषं तद्रथपन्नगसम्भूतमेव १५॥१६॥१७॥१८॥
ग्रहयुक्तो राहुग्रस्त:। प्रतिबध्य ध्यात्वेत्यर्थ:॥ १९॥ २०॥
प्रलयानलेत्यादि भयङ्करीमित्यन्तस्य ध्यात्वेति शेष:॥ २०—२७॥

ध्यात्वा दुर्गां जपेन्मन्त्रं त्रिदिनं वर्जिताशनः।
अनेनैव विधानेन रिपुर्मृत्युप्रियो भवेत्॥ २७

कर्माण्येतानि कुर्वीत दिवसे न तु रात्रिषु।
पश्चिमामुखलिङ्गस्य सजीवं महिषं पुरः॥ २८

निखा[धा]य तस्य शिरसि कुण्डं कृत्वा त्रिकोणकम्।
तस्मिन् समेधिते वह्नौ यथावद्देशिकोत्तमः॥ २९

सत्रिकोणान् समन्त्रार्णान् साध्यनामसमन्वितान्।
अजारक्तेन संसिक्तान् कारस्करसमिद्वरान्॥ ३०

सहस्रं जुहुयाद्देवीं ध्यात्वा सवितृमण्डले।
प्रलयाग्निसमां घोरां द्वात्रिंशद्भुजशोभिताम्॥ ३१

उद्यदायुधसन्दीप्तां नृत्यन्तीं सिंहमस्तके।
महादंष्ट्रां महाभीमां ज्वलत्केशीं नदन्मुखीम्॥ ३२

रक्तान्त्र[द्रं]मांसवदनां घूर्णितोग्रत्रिलोचनाम्।
अनेन विधिना शत्रुर्महाज्वरनिपीड़ितः॥ ३३

विमुञ्चति निजं देहं पुत्रमित्रादिभिः सह।
ऊर्ध्वमुष्णाम्भसो मन्त्री लम्बयित्वा भुजङ्गमम्॥ ३४

भानुविम्बगतां दुर्गां सहस्रादित्यसन्निभाम्।
सहस्रपाणिचरणां सहस्राक्षिशिरोमुखीम्॥ ३५

सहस्रनागबद्धाङ्गीं त्रासयन्तीं जगत्त्रयम्।
ध्यायन्ननेन सर्पास्ये तर्पयेदुष्णवारिणा॥ ३६

संयतः कालपाशेन वैरी मुञ्चेत् स्वजीवितम्।
मध्याह्नार्कयुतप्रख्यां नदन्तीं नरसिंहवत्॥ ३७

पश्चिमामुखेति। शिवालयद्वारस्य पश्चिममुखता। केचित् स्थावरलिङ्गस्य पश्चिमामुखतामाहुः। एष एव साम्प्रदायिकः पक्षः। सत्रिकोणानिति। लिखितत्रिकोणान्। समन्त्रार्णानिति। पल्लवरीत्या॥ २८॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥ भुजङ्गममिति। जीवन्तं कृष्णम्। अधोमुखम्। अनेनास्त्रमन्त्रेण। तर्पये-

घोरसिंहसमासीनां महाभीषणदर्शनाम् ।
शूलप्रोताहितां ध्यायन् जपन्मन्त्रमनन्यधीः ॥ ३८
तर्पयेदुष्णतोयेन सर्पवक्त्रो दिनत्रयम् ।
यमस्य भवनं गच्छेदरातिर्नात्र संशयः ॥ ३९
ऋत्त्वृत्तप्रतिकृतिं प्रतिष्ठितसमीरणाम् ।
उष्णोदके विनिक्षिप्य विषाढ्ये विधिना ततः ॥ ४०
अर्केन्द्वनलसङ्काशां खड्गखेटकधारिणीम् ।
नयनत्रयनिर्गच्छद्वह्निस्फुलिङ्गशताकुलाम् ॥ ४१
सिंहस्थां सर्पभूषाढ्यां त्रैलोक्यभयदायिनीम् ।
खड्गकृत्ताहितां ध्यायन् प्रजपेदयुतं मनुम् ॥ ४२
विधानेनाऽमुना शत्रुर्ग्रस्तो भवति मृत्युना ।
प्रकल्प्य दुर्गायतने त्रिकोणं कुण्डमुत्तमम् ॥ ४३
तत्र संज्वलिते वह्नौ महिषीशकृता कृताम् ।
पुत्तलीमजरक्ताक्तां प्रतिष्ठितसमीरणाम् ॥ ४४
छित्वा छित्वा प्रजुहुयादजरक्तान्वितां निशि ।
ध्यात्वा दुर्गां प्रनृत्यन्तीं महिषोरःस्थलान्तरे ॥ ४५
शूलेन महिषस्याऽङ्गं भिन्दन्तीं घोरदर्शनाम् ।
अट्टहासैरजस्रोत्थैर्भीषितासुरसैनिकाम् ॥ ४६
प्रलयानलसङ्काशां भ्रमन्नेत्रत्रयान्विताम् ।
सन्दष्टाधरसंभिन्नां दंष्ट्राभीममुखाम्बुजाम् ॥ ४७
खड्गखेटकयुक्ताभिः कन्यकाभिः समावृताम् ।
अनेन विधिना शत्रुः प्रयाति यमसन्निधिम् ॥ ४८
दिनास्त्रमेवं कथितं शत्रुनिग्रहकारकम् ।
कृत्यास्वदेशितान् कुर्यात् प्रयोगान् मन्त्रवित्तमः ॥ ४९

दिति । कारस्करदर्व्या । अनन्यधीरित्यनेन तथैव तर्पणमित्युक्तम् ॥ ३४—३९ ॥

विधिना मनुं प्रजपेदित्यन्वयः । विधिः पल्लवेन नामयोगः । खड्गेन कृत्तः छिन्नः अहितः शत्रुर्यथेति ॥ ४०—४९ ॥

आधाराद्गतां देवीं कुण्डलीं सर्प[वं]रूपिणीम् ।
तां ब्रह्मरन्ध्रमार्गेण यातां व्योमस्थलीं ततः ॥ ५०

मुखेन शत्रुमादाय निवृत्तां स्वगृहं प्रति ।
ज्वलत्कालानलोद्दीप्तां विचिन्त्य प्रजपेन्मनुम् ॥ ५१

सप्तभिर्वासरैः शत्रुर्मृत्युं प्राप्नोति मोहितः ।
अङ्गारवारे चित्यग्नौ सर्षपस्नेहलोलितम् ॥ ५२

सिद्धार्थकुडवं जप्तं जुहुयात्पञ्चमावतः ।
कृत्यास्त्रज्वालया दग्धो रिपुर्यमपुरं व्रजेत् ॥ ५३

चतुर्दश्यामर्द्धरात्रे चितास्थीन्यस्त्रसाधकः ।
व्रणतैलविलिप्तानि चिताग्नौ जुहुयात्ततः ॥ ५४

अनेन विधिना शत्रुर्मृत्युमेष्यति कातरः ।
तुषास्थिनिर्मितां शत्रोर्व्रणतैलपरिप्लुताम् ॥ ५५

प्रतिमां स्थापितप्राणां जुहुयान्निशि साधकः ।
छित्वा छित्वाऽजरत्नेन सप्ताहान् म्रियते रिपुः ॥ ५६

श्मशानबालुकाः स्पृष्ट्वा साष्टता नियुतं जपेत् ।
विकिरेत्तास्तडागादौ कृत्यास्त्रकथितं जलम् ॥ ५७

तदीयं पीतमचिरान्निहन्ति सकलान् जनान् ।
कृष्णाङ्गारचतुर्दश्यां प्रजप्तैः प्रेतभस्मभिः ॥ ५८

महिष्याज्येन लुलितास्तन्मन्त्राक्षरसंख्यया ।
निर्माय गुटिका एताः सम्यग्जप्तसमीरणाः ॥ ५९

चितिकाष्ठेधिते वह्नौ जुहुयाद्दृढमानसः ।
चतुर्दशीत्वयादर्वाक् शत्रुर्मृत्युवशो भवेत् ॥ ६०

चित्यग्नाविति । कुण्डस्थापिते यथोक्तसंस्कारसंस्कृते । व्रणतैलं भल्लाततैलम् ॥ ५०॥५१॥५२॥५३॥५४॥५५ ॥

तुषा धान्यस्य । अस्थीति मनुष्यास्थीनि । एतदुभयमेकीकृत्य प्रतिमां कुर्यात् ॥ ५५॥५६ ॥

कृत्यास्त्रकथितमिति । तडागादौ सिकताप्रक्षेपेण ॥ ५७॥५८॥५९॥६० ॥

श्मशानभस्मसिद्धार्थान् पञ्चगव्ये विनिक्षिपेत् ।
माहिषे संस्मरेद्देवीं कालाग्निसदृशप्रभाम् ॥ ६१
भर्जयेत् प्रजपन्मन्त्रं विषकाष्ठैधितानले ।
दुर्गागारे प्रजुहुयादनेनाऽयुतमस्त्रवित् ॥ ६२
पुनरादाय तद्भस्म सेनायां वैरिणः क्षिपेत् ।
सा सेना बहुधा भिन्ना ज्वररोगविमोहिता ॥ ६३
आयुधानि परित्यज्य युद्धकाले पलायते ।
गेहग्रामादिषु क्षिप्तं कुर्यादुच्चाटनं क्षणात् ॥ ६४
सप्तवारेषु कुलिके दुर्गाविश्मसु शर्कराः ।
सप्त माहेन्द्रदिग्वर्जं गृहीत्वा प्रजपेन्मनुम् ॥ ६५
महिषीपञ्चगव्येन भर्जयेत्ता यथा पुरा ।
भूयो जपित्वा विकिरेद् गेहग्रामपुरेष्विमाः ॥ ६६
स देशो नश्यति क्षिप्रं दग्धो मन्त्रभवाग्निना ।
ब्रह्मदण्डीं मर्कटिकां करक्रोशनिकां त्रयम् ॥ ६७
भौमवारस्य कुलिके गृहीत्वा प्रजपेन्मनुम् ।
चतुर्दश्यां रिपोर्गेहे निखनेत् प्रजपन्मनुम् ॥ ६८
साद्धं पुत्रकलत्राद्यैरुत्सादो जायते रिपोः ।
एकैकं वा खनेन्मन्त्री मण्डलात् तत्फलं भवेत् ॥ ६९
षड्बिन्दुषट्कं पुत्तल्यां निखनेद्रोदनान्वितम् ।
स्पृष्ट्वा तां प्रजपेदस्त्रं कृष्णाष्टम्यां निशान्ततः ॥ ७०

माहिषे पञ्चगव्ये प्रयोग उपचारात् ॥ ६१॥६२॥६३॥६४ ॥

सप्तवारेष्विति । सप्तवाराणामपि कुलिका मया एकादशे उक्ताः । तत्र प्राचीवर्जं दुर्गालयाग्नेयादिसप्तस्थानशर्करासु एकैकां शर्करां क्रमात् प्रत्यहं रव्यादेः कुलिके गृहीत्वा सप्तमेऽहनि सर्वा एकीकृत्य स्पृष्ट्वा प्रजपेत् । यथा पुरेति । विषकाष्ठाग्नौ विषकाष्ठदर्व्या भर्जयेत् ॥ ६५॥६६॥६७ ॥

मर्कटी कपिकच्छूः । करक्रोशनिका वज्रदण्डः । उत्सादः पुनरप्यागमनं यथा न भवति तथा उच्चाटनम् ॥ ६७॥६८॥६९ ॥

षड्बिन्दुषट्कमिति । षड्बिन्दुः कीटविशेषः । स च प्रथमजलपाते उत्पद्यते ।

शत्रुनामसमायुक्तं श्मशाने निखनेद्दिमाम् ।
प्रणश्येत् स रिपुः शीघ्रं सकुटुम्बः सबान्धवः ॥ ७१

कपालशकलान्मन्त्री कृत्वास्त्राचरसंख्यकान् ।
स्पृष्ट्वा तान् प्रजपेदस्त्रं प्राणस्थापनपूर्वकम् ॥ ७२

कृष्णाङ्गारचतुर्दश्यां श्मशाने विषवृक्षजे ।
जुहुयादजरक्ताक्तान् कृत्यास्त्रज्वालया ततः ॥ ७३

रिपुर्यमपुरं गच्छेन्महाज्वरविमोहितः ।
अजरक्तेन संपूर्णे कलशे निक्षिपेदहिम् ॥ ७४

कपालेन पिधायैनं छादयेद्रक्तवाससा ।
पूजयेद्रक्तपुष्पाद्यैः स्पृष्ट्वा तमयुतं जपेत् ॥ ७५

भौमवारे निशामध्ये कारस्करसमेधिते ।
श्मशानवह्नौ जुहुयाद् गच्छेद्यमपुरं रिपुः ॥ ७६

साध्यनक्षत्रवृक्षेण कृत्वा कुम्भं प्रपूरयेत् ।
माहिषैः पञ्चगव्यैस्तं विड़ालं तत्र निक्षिपेत् ॥ ७७

जपपूजादिकं सर्वं यथापूर्वं समाचरेत् ।
कारस्करभवे वह्नौ कृत्यास्त्रेण समेधिते ॥ ७८

तस्य पञ्चकुष्ठ इति नामान्तरम् । तस्य पञ्च बिन्दवः श्वेता भवन्ति । एकबिन्दुः भिन्नवर्णः । तदुक्तं नीतिनिर्णीतादौपनिषदोः—

पञ्चकुष्ठस्य कीटस्य पञ्च स्युः श्वेतबिन्दवः ।
भिन्नवर्णस्तथा चैकः सुस्निग्धश्चैव वर्णतः ।
भवेत् स जलदारम्भे षड्बिन्दुरिति कीर्त्तितः ॥ इति ।

पुत्तल्यामिति । तज्जन्मर्क्षवृक्षोद्भवायाम् । शत्रोर्नामसंयुक्तम् अस्त्रमस्त्रमन्त्रं प्रजपेदित्यन्वयः । तत्र योगः पल्लवरीत्या । क्वचित् समायुक्तामिति पाठः । तदा पुत्तलीविशेषणम् ॥ ७०॥७१ ॥

कपालशकलान् अजरक्ताक्तान् श्मशाने जुहुयादिति सम्बन्धः । संस्पृश्येति । तानेव । विषवृक्षज इति । विषकाष्ठेधिते अग्नाविति शेषः ॥ ७२॥७३॥७४ ॥

अहिमिति । जीवन्तं कृष्णम् । एनं घटम् । तं घटं शत्रुरूपम् ॥७४॥७५॥७६॥

विड़ालं कृष्णम् । जपपूजादिकमिति आदिशब्देन कपालेन पिधानं रक्त-

अयुतं व्रणतैलेन हुत्वाऽन्ते तं घटं पुन:।
आमस्तकं समुद्धृत्य जपेन्मन्त्रमनन्यधी:।
जुहुयाद्विधिनाऽनेन त्रिदिनैर्म्रियते रिपु:॥ ७९
सुन्दरं महिषीवत्समेकरात्रमुपोषितम्।
पाययन् महिषीसर्पि:प्रस्थं मन्त्रेण मन्त्रितम्॥ ८०
कुशैराबद्धसर्वाङ्गं स्थापितप्राणमञ्जसा।
कारस्करैधिते वह्नौ व्रणतैलेन मन्त्रवित्॥ ८१
होमं कृत्वाऽयुतं वत्सं जुहुयाद्यतमानस:।
एकेन दिवसेनाऽरिर्गच्छेद्यमपुरं प्रति॥ ८२
त्रिकोणकुण्डनिहिते वह्नौ मन्त्रेण दीपिते।
अर्चिते गन्धपुष्पाद्यैरयुतं जुहुयात् क्रमात्॥ ८३
राजिभल्लातकतिलतैलै: सप्तदिनं तत:।
प्रसूतिसमयप्राप्तां महिषीं स्थापितानिलाम्॥ ८४
पूजितां गन्धपुष्पाद्यै: स्पृशन् कूर्चेन तां जपेत्।
मस्तकाद्योनिपर्यन्तं धिया वत्समनुस्मरन्॥ ८५
आकृष्य हस्ते पतितं जुहुयादेधितेऽनले।
एवं कृते समुत्पन्ना कृत्या दीप्ता हुताशनात्॥ ८६
भक्षयेदचिराच्छत्रुमीश्वरेणाऽपि रक्षितम्।
पुनरग्नौ विशत्येषा कर्तारमपि काङ्क्षिणी॥ ८७
एवंविधानि कर्माणि य: कुर्यान्मन्त्रवित्तम:।
स जपेदात्मरक्षाथ मन्त्रान् मृत्युञ्जयादिकान्॥ ८८

वस्त्राच्छादनं च। कारस्करभवे कारस्करकाष्ठैधिते। वह्नौ श्मशानाग्नौ। व्रणतैलेन भल्लाततैलेन। अनन्यधीरित्यनेन पूर्वघटहोमेऽपि अयं होम इत्युक्तम्। ॥ ७७॥७८॥७९॥८०॥८१॥८२॥

क्रमादिति प्रत्येकमयुतहोम:। तैलशब्द: प्रत्येकमभिसम्बध्यते। स्थापितानिलां प्रतिष्ठितप्राणाम्। हस्ते पतितमिति। भुवमस्पृष्टम्। जुहुयादिति। गतबुद्ध्या। कर्तारमपि काङ्क्षिणीत्युक्तेस्तद्रक्षामाह स जपेदिति॥ ८३॥ ॥ ८४॥८५॥८६॥८७॥८८॥

अथो लवणमन्त्रस्य विधानमभिधीयते ।
ऋगाद्या कथिता पूर्वं लवणाम्भसिपूर्विका ॥ ८९
लवणाम्भसि तीक्ष्णोऽसि उग्रोऽसि हृदयं तव ।
लवणमन्त्रस्य पृथिवी माता लवणस्य वरुणः पिता ॥ ९०
लवणे हूयमाने तु कुतो निद्रा कुतो रतिः ।
लवणं दहति पचति पाचयति लवणं छिन्दति भिन्दति ॥ ९१
अमुकस्य दह गात्राणि दह मांसं दह त्वचम् ।
दह त्वगस्थिमज्जानि अस्थिभ्यो मज्जिकां दह ॥ ९२
यदि वसति योजनशते नदीनां वा शतान्तरे ।
नगरे लोहप्राकारे कृष्णसर्पशतार्गले ॥ ९३
तं दग्ध्वा नय मे शीघ्रमग्रे लोणस्य तेजसा ।
तत्रैवं वशमायातु लवणमन्त्रपराक्रमः ॥ ९४
या ते रात्रिः शल्यविद्धस्य शूलाग्रारोपितस्य च ।
या ते रात्रिर्महारात्रिः सा ते रात्रिर्महानिशा ॥ ९५
लवणादि द्वितीयाऽन्या दहाद्या परिकीर्त्तिता ।
तं दग्ध्वाऽन्या चतुर्थी स्याद्यातेपूर्वाऽथ पञ्चमी ॥ ९६
अङ्गिरा मुनिराख्यातश्छन्दोऽनुष्टुबुदाहृतम् ।
अग्नौ रात्रिः पुनर्दुर्गा भद्रकाली च देवताः ॥ ९७

लवणमन्त्रविधानमाह अथो इति। लवणादिद्वितीयेत्यत्र आकारे परे एचोयवायाव इति अयिकृते यकारलोपे च छान्दसत्वात् सन्धिः कृतः। प्रातिपदिकमात्रस्य लवणशब्दस्य वा ग्रहणम्। तेन लवणे इत्याद्या द्वितीया। तदुक्तमाचार्यैः—"द्वितीया लवणे" इति। अन्या तृतीया। एवमृक्पञ्चकं चिटिमन्त्रसहितमेका विद्या। प्रणवपाशादि त्र्यक्षरादित्वम्। वाय्विन्द्रास्त्रबीजादित्वं च सम्प्रदायात् ज्ञेयम्। पद्मपादाचार्योक्तो मन्त्रोद्धारो यथा—

पृथिवीमुदकं चोक्त्वा (लव)णाम्भसीति ततः परम् ।
तीक्ष्णोऽस्युग्रोऽसि हृदयं तवेति लवणस्य गोः ॥
पृथिवीति च माता लवणस्य वरुणः पिता ।
प्रथमेयं द्वितीयाया लवणे इत्युपक्रमः ॥

ह्यमाने त्विति कुतो निद्रेति च कुतो रतिः ।
लवणं पचतीत्युक्त्वा तथा पाचयतीति च ॥
लवणं छिन्दतीत्युक्त्वा भिन्दतीति च भाष्यताम् ।
अमुकस्य दह गात्राणि दह मांसं दह त्वचम् ॥
दहेति च तृतीयाया भवेद्दच उपक्रमः ।
त्वगस्थिमज्जानीत्यस्थिभ्योशब्दं मज्जिकां दह ॥

[क्वचित्पुस्तके त्वगसृङ्मांसमेदोऽस्थिभ्यो शब्दमिति पाठः ।]

ततो यदीति सम्भाष्य वसतीति पदं वदेत् ।
योजनेति शते वर्णान्नदीनां वा शतान्तरे ॥
तं दग्ध्वेति चतुर्थ्यादौ नय मे शीघ्रमित्यतः ।
अग्ने इत्येतदन्ते स्याल्लवणस्येति तेजसा ॥
नगरे लोहवर्णाः स्युः प्राकारे कृष्णवर्णकाः ।
सर्पेत्यन्ते कृतार्गेति ले अतैव वशाच्चराः ॥
माया त्विति स्याल्लवणमन्त्रवर्णाः पुरस्कृताः ।
या ते रात्रिः शल्यविद्धस्य शूलाग्रारोपितस्य च ॥
या ते रात्रिरिति प्रोक्त्वा महारात्रिरितीरयेत् ।
सा ते रात्रिर्महेत्युक्त्वा निशेत्येवं तु पञ्चमी ॥ इति ॥

टीकान्तरेऽपि—माता स्याल्लवणस्येति वरुणः स्यात्पिता तथा ।
द्वितीया लवणे प्रोक्ता । इति ।

तथा—प्रवदेदमुकस्याऽन्ते दह गात्राणि पञ्चकम् ।
दह मांसं दहेत्युक्त्वा त्वचमुक्त्वा समापयेत् ॥
तृतीयाऽथ दह प्रोक्त्वा त्वगिति प्रवदेदतः ।
स्थिमज्जानीत्यतोऽस्थिभ्यो मज्जिकां स्याद्दहेति च ॥ इति ॥

तथा—या ते रात्रिः स्वशूलान्ते भिन्नस्येत्यक्षरत्रयम् ।
शूलाग्रारोपितस्येति[स्यापि] चान्ते या ते इतीरयेत् ॥
रात्रिः स्याच्च महारात्रिर्या रात्रिरमुकं विना ।
इत्येवं पञ्चमी ऋक् स्यात् मन्त्रोऽयं प्रणवादिकः ॥ इति ॥

तथाऽत्राऽऽचार्यैः छन्दःकथनावसरे उक्तम्—
अङ्गिराः स्यादृषिश्छन्दोऽनुष्टुप्त्रिष्टुप् । इति ॥

मन्त्रमुक्तावलीमन्त्रदेवप्रकाशिकाकारादीनामिदमेव सम्मतम् । पद्मपादाचार्यैः

चिटिमन्त्राक्षरैः कुर्यात् षडङ्गानि समाहितः।
पञ्चभिर्हृदयं प्रोक्तं त्रिभिर्वर्णैः शिरः स्मृतम्॥ ९८
पञ्चवर्णैः शिखा प्रोक्ता कवचं करणाक्षरैः।
पञ्चभिर्नेत्रमुदितं युगलेनाऽस्त्रमीरितम्॥ ९९
तारः चिटिद्वयं पश्चाच्चण्डालि तदनन्तरम्।
महत्पदाद्यां तां ब्रूयादमुकं मे ततः परम्॥ १००
वशमानय ठद्वन्द्वं चिटिमन्त्र उदाहृतः।
चतुर्विंशत्यक्षरात्मा सर्वकामफलप्रदः॥ १०१

नवकुङ्कुमसंभिन्नं त्रिनेत्रं रुचिराकल्पशतं भजामि वह्निम्।
स्रुवशक्तिवराभयानि दोर्भिर्दधतं रक्तसरोरुहे निषण्णम्॥ १०२
कालाम्बुवाहद्युतिमिन्दुवक्त्रां हारावलीशोभिपयोधराढ्याम्।
कपालपाशाङ्कुशशूलहस्तां नीलाम्बरां यामवतीं नमामि॥ १०३
कालाम्बुदाभामरिशङ्खशूलखड्गाढ्यहस्तां तरुणेन्दुचूडाम्।
भीमां त्रिनेत्रां जितशत्रुवर्गां देवीं स्मरेत् दुर्गतिभङ्गहस्ताम्॥ १०४

बीजशक्ती उक्ते—क्लीं बीजं शक्तिरीरिता क्रोमित्येव च बीजं स्यादिति।

तत्रैव एतत्समफलं मन्त्रान्तरमुक्तम्—

चिटीति शब्दं संवीप्स्य चिक्कालिपदमीरयेत्।
महाचिक्कालिशब्दान्ते क्लीं सवौषट् द्विठान्तिकः॥
मन्त्रान्तरमिति ज्ञेयं मतं तुल्यफलं शिवे॥ इति॥ ८८॥ ९०॥
॥ ९१॥ ९२॥ ९३॥ ९४॥ ९५॥ ९६॥ ९७॥

षड़ङ्गमाह चिटीति। समाहित इत्यनेन पञ्चभिः पञ्चाङ्गं वा कुर्यादित्युक्तम्। यदाहुराचार्याः—

ऋग्भिराभिस्तु पञ्चाङ्गं पञ्चभिर्वा समीरितम्।
विद्याक्षरैः षडङ्गं वा प्रणवाद्यैर्निगद्यते॥ इति॥ ९८॥ ९९॥

चिटिमन्त्रमुद्धरति तार इति। महत्पदाद्यां तामिति महाचाण्डालि। पञ्च आन्महत इत्यनेनाऽऽत्वम्। क्वचित्तु महापदाद्यामिति पाठः। तदुक्तम्—

चाण्डालीति महेत्युक्त्वा चाण्डालीत्यभिमन्त्रयेत्। इति॥ १००॥ १०१॥

दक्षाद्यूर्ध्वयोराद्ये तदधस्तनयोरन्त्ये इत्यायुधध्यानम् अग्निध्याने। तदुत्तरं स

टङ्कं कपालं डमरुं त्रिशूलं सम्बिभ्रती चन्द्रकलावतंसा।
पिङ्गोर्ध्वकेशी सितभीमदंष्ट्रा भूयाद्विभूत्यै मम भद्रकाली॥ १०५

ऋक्पञ्चकं जपेत्सम्यगयुतं तद्दशांशत:।
हविषा घृतसिक्तेन जुहुयादर्चितेऽनले॥ १०६

एवं कृतपुरश्चर्य: प्रयोगे कुशलो भवेत्।
अग्निर्यामवती ध्येयौ वश्याकर्षणकर्मणो:॥ १०७

स्मरेद् दुर्गां भद्रकालीं मन्त्री मारणकर्मणि।
जानुप्रमाणे सलिले स्थित्वा निशि जपेन्मनुम्॥ १०८

अनेन वाञ्छित: साध्य: किङ्करो जायते क्षणात्।
नाभिमात्रोदके स्थित्वा जपेन्मन्त्रमिमं सुधी:॥ १०९

अष्टोत्तरसहस्रं यस्तस्य साध्यो वशो भवेत्।
ऋक्पञ्चकं जपेत्सम्यक्कण्ठमात्राम्भसि स्थित:॥ ११०

वामाधस्ताद्दक्षाधस्तनं यावत्। दुर्गाध्याने दक्षोर्ध्वाद्दक्षाधस्तनं यावदायुधध्यानम्। टङ्क: परशु:। अन्ये दक्षाधस्ताद्दक्षोर्ध्वं यावत्॥ १०२॥ १०३॥ १०४॥ १०५॥

सम्यगयुतमिति। त्रिटिमन्त्रसहितमृक्पञ्चकम् अयुतं जपेदित्यर्थ:। तदुक्तमाचार्यै:—अयुतं नियतो मन्त्री मन्त्रमृक्पञ्चकान्वितम्।

प्रजपेत् त्रिसहस्रं वा सम्यगेनं समाहित:॥ इति॥

तन्त्रान्तरे तु विशेष:—

गङ्गादिमुख्यसरितां तीरदेशे समाश्रिते।
स्वयमेव समुद्भूते दुर्गानिलयने वशी॥
त्रिसहस्रं जपेदेतदथवाऽयुतसंख्यया।
पूर्वोक्तं त्रिटिमन्त्रं तु जपेत्तस्य चतुर्गुणम्॥ इति॥ १०६॥

एवं कृतपुरश्चर्य इत्यनेन नित्यपूजापि सूचिता। तया विना तस्याऽसम्पादनात्। सोक्ता रामकण्ठेन—

भीषणी बहुरूपा च तीक्ष्णदंष्ट्रा मदोत्कटा।
मारणी मोहनी कान्ता कमण्डलुधरा अपि।
अभिचारकरी चेति लोणमन्त्रस्य शक्तय:।
पाशाङ्कुशपुटा शक्ति: सर्वशक्तिपदंकमौ॥

सप्तभिर्दिवसैर्भूपान् वशयेद्विधिनाऽमुना।
विलिख्य तालपत्रे तं साध्यनाम्ना विदर्भितम्॥ १११

निःक्षिप्य क्षीरसंमिश्रे जले तत् क्वाथयेन्निशि।
वश्यो भवति साध्योऽस्य नात्र कार्या विचारणा॥ ११२

तालपत्रे लिखित्वैवं भद्रकाली गृहे खनेत्।
वश्याय सर्वजन्तूनां प्रयोगोऽयमुदाहृतः॥ ११३

ताम्रपत्रे लिख्य मन्त्रं साध्यनामविदर्भितम्।
तापयेत् खादिरे वह्नौ मासं वश्यो भवेन्नरः॥ ११४

त्रिकोणं कुण्डमापाद्य सम्यक् शास्त्रोक्तलक्षणम्।
तस्मिन् होमं प्रकुर्वीत संस्कृते हव्यवाहने॥ ११५

प्रक्षाल्य गव्यदुग्धेन संशोष्य लवणं सुधीः।
सुचूर्णितं प्रजुहुयात् सप्ताहाद्वशयेज्जनान्॥ ११६

दधिमध्वाज्यसंसिक्तैः सैन्धवैर्जुहुयात्तथा।
वशयेदखिलान्देवानचिरात् किमु पार्थिवान्॥ ११७

विशुद्धं लवणप्रस्थं विभक्तं पञ्चधा पृथक्।
एकैकया प्रजुहुयादृचा पञ्चाहमादरात्॥ ११८

लासनाय नमोऽन्तः स्यात्पीठमन्त्रो ध्रुवादिकः।
मूर्त्तावावाह्य गन्धाद्यैर्देवताः सम्प्रपूजयेत्॥
अङ्गैरावरणं पूर्वं द्वितीयं वह्निमूर्त्तिभिः।
तद्बहिः शूलहस्तादिशक्तिभिश्च समीरिता॥
उल्काटाद्यैश्चतुर्थी तु पञ्चमावृतिरीरिता।
लोकेशैर्लौणमन्त्रस्य विधानमिति कीर्त्तितम्॥
शूलहस्ता विकेशी च दारुणा लवणप्रिया।
वरा करालो चात्युग्रा तामस्यस्याऽष्टशक्तयः॥
उल्काटो विकटाक्षश्च शूलहस्तो महाबलः।
अग्निजिह्वः खड्गधरः कपाली तारणप्रियः॥ इति॥ १०७॥१०८॥

॥ १०९॥११०॥१११॥११२॥११३ ॥

एवमिति साध्यनाम्ना विदर्भितमित्यर्थः॥ ११४॥११५॥११६॥११७॥

यस्य नाम्ना स वश्यः स्यादनेन विधिनाऽचिरात्।
शुद्धं लवणमादाय जुहुयान्मधुरान्वितम्॥ ११९
ऊनपञ्चाशदाहुत्या वशं नयति वाञ्छितम्।
नित्यं शुद्धेन लोणेन हुत्वा शत्रून् वशं नयेत्॥ १२०
मधुरत्रयसंयुक्तैर्लवणैः साधु चूर्णितैः।
जुहुयाद्वशयेन्नारीर्नरान् नरपतीनपि॥ १२१
मन्त्रं कृष्णात्तृतीयादि प्रजपेद्यावदष्टमी।
पुत्तलीः पञ्च कुर्वीत साङ्गोपाङ्गाः समाः शुभाः॥ १२२
एका साध्यद्रुमेण स्यादन्या पिष्टमयी मता।
चक्रिहस्तमृदाऽन्या स्यादन्या सिक्थमयी स्मृता॥ १२३
लवणं पोतसम्भूतं चूर्णितं परिशोधितम्।
कुडवं प्रोक्षयेत् क्षीरदध्याज्यमधुभिः क्रमात्॥ १२४
गुडाज्यमधुभिः सम्यङ्मिश्रितेनाऽमुना ततः।
कुर्वीत पुत्तलीं सौम्यां सर्वावयवशोभिताम्॥ १२५

विशुद्धमिति। प्रक्षालितं पूर्ववत्। लवणेति सैन्धवम्। एवमग्रेपि॥ ११८॥ ॥ ११९॥१२०॥१२१॥

प्रयोगान्तरमाह मन्त्रमित्यादिना। यावदष्टमीति कृष्णा। कुर्वीतेत्यष्टम्याम्। साङ्गोपाङ्गा इति। अङ्गानि तु—

कहस्तहृत्पार्श्वकटी पत्स्कन्धौ कन्धराभुजौ।
पृष्ठं तथोदरं तूरू जङ्घे इत्यङ्गसंग्रहः॥
उपाङ्गानि भ्रूपुटी च तारागण्डौ च नासिका।
ओष्ठौ तु दशना जिह्वा चिबुकास्यं सनाभि च॥
जघनं योनिगुह्ये च जानुनी मणिबन्धकौ।
पार्ष्णिगुल्फौ तथाऽङ्गुल्यः करयोः पादयोस्तले॥ इति।

साध्यद्रुमेणेति। साध्यनक्षत्रवृक्षेण। साध्यनक्षत्रवृक्षानस्मिन्नेव वक्ष्यति। पिष्टमयीति। तण्डुलपिष्टमयी। चक्री कुलालः। सिक्थं मधूच्छिष्टम्। पोतसम्भूतमिति सामुद्रम्। अमुना लवणेन। सौम्यां सुन्दरीम्। पञ्चाऽपि द्वादशाङ्गुलाः॥ १२२॥१२३॥१२४॥१२५॥

प्राणमन्त्रकृतं यन्त्रमासां हृदि विनिःक्षिपेत्।
आसु प्राणान् प्रतिष्ठाप्य पूजयेत् कुसुमादिभिः॥ १२६
पश्चात् कृष्णाष्टमीरात्रौ याममात्रे गते सति।
विधाय मातृकान्यासं मन्त्रन्यासमनन्तरम्॥ १२७
चिटिमन्त्रसमुद्भूतान् चतुर्विंशतिसंख्यकान्।
ताराद्यान्विन्यसेद्वर्णान् स्थानेष्वेषु समाहितः॥ १२८
मूर्ध्नि भाले दृशोः श्रुत्योर्नासास्यचिबुकेष्वथ।
कण्ठहृत्स्तनयुग्मेषु कुक्षौ नाभौ कटिद्वये॥ १२९
मेढ्रे पाणौ प्रविन्यस्य शिष्टवर्णचतुष्टयम्।
ऊरुद्वये जानुयुगे जङ्घायुग्मे पदद्वये॥ १३०
एवं विन्यस्तसर्वाङ्गो रक्तमाल्यानुलेपनः।
रक्तवस्त्रधरः शुद्धः पुत्तलीं दारुणा कृताम्॥ १३१
अधोमुखीं खनेत् कुण्डे पिष्टजामासनादधः।
मृन्मयीं प्रतिमां पाददेशे न्यस्येत्तथात्मनः॥ १३२
मधूच्छिष्टमयीं व्योम्नि कुण्डस्योर्ध्वं प्रलम्बयेत्।
लवणेन कृतां पश्चात् पुत्तलीं संस्पृशन् जपेत्॥ १३३

यन्त्रमित्यग्रिमपटले वक्ष्यमाणम्। प्राणानित्यग्रिमपटले वक्ष्यमाणेन प्रकारेण। आचार्यास्तु—तस्यां तु स्थापयेत् प्राणान् गुर्वादेशविधानतः। इति। अत्र साम्प्रदायिका विशेषमाहुः। पुत्तलिकाया हृदयं स्पृशन् प्राणा इह प्राणा जीव इह स्थित इति इन्द्रियाणि स्पृशन् सर्वेन्द्रियाणि वाङ्मनश्चक्षुःश्रोत्रप्राणेति सर्वाङ्गं स्पृशन् प्राणा इहायान्तु सुखं चिरं तिष्ठन्तु इति शिरः स्पृशन् स्वाहेति जपेत्। मन्त्रन्यासमिति। पञ्चभिः पञ्चाङ्गमित्यर्थः॥ १२६॥१२७॥

अथवान्यमेवाह चिटीति। दारुणेति। साध्यनक्षत्रवृक्षकाष्ठेन कृतां कुण्डे खनेन्निखनेदित्यर्थः। तत्र द्व्यङ्गुलाधोनिखननं ज्ञेयम्। अधोमुखीमिति मारणकर्मविषयम्। वशीकरणकर्मणि उत्तानेति ज्ञेयम्। यदाहुः—

कुण्डान्तर्द्व्यङ्गुलाधो निखनतु तरुजां मूर्त्तिमुत्तानरूपाम्। इति।

आचार्याश्च—उत्तानां दारवीं कुण्डे खनेन् मन्त्राभिमन्त्रिताम्। इति।

ऋक्पञ्चकं यथान्यायमष्टोत्तरसहस्रकम् ।
संहृत्य चिटिमन्त्रार्णान् पुनस्तस्यास्तनौ न्यसेत् ॥ १३४
अङ्गुष्ठसन्धिप्रपदजानुजङ्घोरुपायुषु ।
लिङ्गदेशे पुनर्नाभौ जठरे हृदयाम्बुजे ॥ १३५
स्तनद्वये कन्धरायां चिबुके वदने पुनः ।
घ्राणयोः कर्णयोरक्ष्णोर्ललाटे मूर्ध्नि विन्यसेत् ॥ १३६
अग्निमादाय सन्दीप्य साध्यनक्षत्रदारुभिः ।
तस्मिन्नभ्यर्च्य मन्त्रोक्तां देवतां रूप्यपात्रके ॥ १३७

तथा न्यसेदिति । अधोमुखीं न्यसेदित्यर्थः । विषयव्यवस्था तु पूर्वोक्तैव ज्ञेया । एतयोरपि द्व्यङ्गुलाधोनिखननमेव । प्रलम्बयेदित्यधोमुखीमित्येव ।

यदाहुः—धूमेन स्पृश्यमानामुपरि मदनजां लम्बयेदूर्ध्वपादाम् । इति ।

आचार्याश्च—लम्बयेदम्बरे सिक्थमयीमूर्ध्वामधोमुखीम् । इति ।

यथान्यायमिति । षडङ्गन्यासं स्वतनौ पुत्तल्यां च कृत्वा चिटिमन्त्रसहितम् ऋक्पञ्चकं जपेदित्यर्थः ।

तदुक्तम्—अङ्गानि विन्यसेत् स्वाङ्गे तथा प्रतिकृतावपि । इति ।

संहृत्येति विपरीतान् स्वाङ्गे प्रतिकृतावपि ।

तदुक्तम्—न्यस्याऽङ्गान्यनुमप्यथ प्रतिकृतौ संहारयुक्त्या न्यसेत् । इति । पुनरनन्तरमित्यनेनैतदुक्तम् । स्वदेहे न्यासं विधायात्मयागान्तं कृत्वा पश्चात् पुत्तल्यां न्यास इति । अतएव पश्चादासने देवतापूजा । तस्याः पुत्तलिकायाः ॥ १२८॥१२९॥१३०॥१३१॥१३२॥१३३॥१३४ ॥

अङ्गुष्ठेति । ऊर्वन्तेषु षट्सु एकैकाक्षरन्यासः । अन्यत्र स्थानद्वये सर्वत्राऽक्षरद्वयम् । यदुक्तमाचार्यैः—

अधो गुह्यादभेदः स्यादूर्ध्वं भेदो द्विके सति । इति ॥१३५॥१३६॥

तस्मिन्निति । तन्त्रान्तरोक्त आसन इत्यर्थः । अग्नौ देवतापूजा चतुर्थपटल एवोक्ता । तस्योक्तावत्र प्रयोजनाभावादग्रेऽर्घ्यदानमपि वक्ष्यति । यदाहुः—

कुण्डस्य पूर्वदिग्भागे चतुरस्रं समुन्नतम् ।
हस्तमात्रायतं लाक्षारक्तपादादिकं नवम् ॥
चित्राङ्गं रुचिराकारं कुण्डोत्सेधसमुन्नतम् ।
चतुरङ्गुलमानं वा अष्टाङ्गुलमथापि वा ॥

कुशीतराजिपुष्पाद्भिर्दत्वाऽर्घ्यं प्रणमेत् सुधीः ।
मन्त्रैरेतैः प्रयोगादावन्ते संयतमानसः ॥ १३८

त्वमाननममिवघ्न निशाया हव्यवाहन ।
हविषा मन्त्रजप्तेन तृप्तो भव तया सह ॥ १३९

जातवेदो महादेव तप्तजाम्बूनदप्रभ ।
स्वाहापते विश्वभक्ष लवणं दह शत्रुहन् ॥ १४०

ॐ ईशे शर्वरि शर्वाणि ग्रस्तं मुक्तं त्वया जगत् ।
महादेवि नमस्तुभ्यं वरदे कामदा भव ॥ १४१

तमोमयि महादेवि महादेवस्य सुव्रते ।
त्रियामे पुरुषं हुत्वा वशमानय देवि[व्यु]मे ॥ १४२

ॐ दुर्गे स[दु]र्गादिरहिते दुर्गसरोधनार्गले ।
चक्रशङ्खधरे देवि दुष्टशत्रु[सत्व]भयङ्करि ॥ १४३

नमस्ते दह शत्रून् मे वशमानय चण्डिके ।
शाकम्भरि महादेवि शरणं मे भवाऽनघे ॥ १४४

ॐ भद्रकालि भवाभीष्टे भद्रसिद्धिप्रदायिनि ।
सपत्नान्मे हन हन दह शोषय तापय ॥ १४५

शूलासिशक्तिवज्राद्यैरुत्कृत्योत्कृत्य मारय ।
महादेवि महाकालि रक्षाऽस्मानक्षतात्मिके ॥ १४६

द्वादशाङ्गुलकं वापि कुण्डादुन्नतमासनम् ।
तस्मिन् सुविमलं वस्त्रं आस्तीर्य्यादौ सुशोभनम् ॥
सूक्ष्मं चतुर्गुणीकृत्य सप्तहस्तायतं नवम् ।
तस्योपरि परिस्तीर्य रक्तवस्त्रद्वयं पुनः ॥
विशालमतिसूक्ष्मं च पूर्ववद्गुणितं नवम् ॥ इति ॥

तन्त्रान्तरोक्तप्रकारेणासनं परिकल्प्य तत्र पूर्वोक्तं पीठं परिपूज्य देवतामावाह्य पूर्ववत् सावरणं सम्पूज्य रक्तचन्दनादिना वक्ष्यमाणद्रव्ययुक्तेन शुद्धजलेन रूप्यं चषकमापूर्य तेनार्घ्यं दद्यात् । ततो वक्ष्यमाणमन्त्रैर्देवतामुपतिष्ठेत् ।

कुशीतं रक्तचन्दनम् । राजिः राजिका । प्रयोगादाविति । एतन्मन्त्र-प्रयोगादावन्ते च । अत्र वशीकृतौ यद्यपि एते एव देवते तथापि नतिप्रकरण-

साध्यं संस्मृत्य निर्भिद्य पुत्तलीं सप्तधा ततः ।
ऋक्पञ्चकं समुच्चार्य जुहुयादेधितेऽनले ॥ १४७

प्रथमो दक्षिणः पादस्तत्करस्तदनन्तरम् ।
शिरस्तृतीयमाख्यातं वामहस्तं ततः परम् ॥ १४८

मध्यादूर्ध्वं पञ्चमः स्यादधोंऽशः षष्ठ ईरितः ।
सप्तमो वामपादः स्यादेवं भागक्रमः स्मृतः ॥ १४९

सप्तसप्तविभागो वा प्रोक्तेष्वेषु यथाविधि ।
हुत्वैवमर्चयित्वाऽग्निं प्रणमेद्दण्डवत्ततः ॥ १५०
यजमानो धनैर्धान्यैः प्रीणयेद्गुरुमात्मनः ।
अनेन विधिना मन्त्री वशयेदसुरान् सुरान् ॥ १५१
किं पुनर्मनुजान् भूपानमात्यान् नृप[वर]योषितः ।
मारणे पूर्वसंप्रोक्तं पुत्तलीनां चतुष्टयम् ॥ १५२

प्रसङ्गादितरयोरपि मन्त्रावुक्तौ । तत्प्रयोजनमग्रे मारणकर्मणि भविष्यति ॥ १३७ ॥ ॥ १३८ ॥ १३९ ॥ १४० ॥ १४१ ॥ १४२ ॥ १४३ ॥ १४४ ॥ १४५ ॥ १४६ ॥

पुत्तलीमिति । लवणमयीम् । निर्भिद्येत्युक्तम् । तमेव भेदमाह प्रथम इति । आचार्यैः प्रकारान्तरमप्युक्तम्—

दक्षिणं चरणं पूर्वं दक्षार्द्धन्तु द्वितीयकम् ।
दक्षहस्तं तृतीयं स्यान्नलादूर्ध्वं चतुर्थकम् ॥
पञ्चमं वामहस्तः स्यात् षष्ठं वामार्द्धमेव च ।
सप्तमं वामपादः स्यादन्यापि स्याद्धुतक्रिया ॥ इति ॥१४७॥१४८॥१४९॥

प्रोक्तेष्विति । सप्तावदानेषु प्रत्येकं सप्तसप्तविभागाः तेनैकोनपञ्चाशदाहुतयः । उक्तपुत्तलीषु सर्वत्रावदानक्रमोऽयमेव ज्ञेयः । अन्यत्र विशेषः—

सप्तसप्तविभागो वा क्रमादङ्गेषु सप्तसु ।
एकादशांशभिन्नैर्वा तदङ्गैः सप्तभिर्हुनेत् ॥ इति ॥

अन्यत्रापि—सप्तानामङ्गानामेकैकं सप्तमभागान्वा ।
रुद्रांशान्वा कृत्वा होतव्यं मन्त्रिवर्येण ॥ इति ॥

स्त्रीवशीकरणे वामपादादि ज्ञेयम् । "योषितो वामपूर्वाम्" इत्युक्तेः । एवं स्त्रीमारणे दक्षपादाद्यवदानक्रमो ज्ञेयः । प्रणमेदिति । पूर्वोक्तमन्त्रैः । साधकेन्द्रो

निवेशयेद्यथापूर्वं साधकेन्द्रो विधानवित् ।
अपरां वक्ष्यमाणेन विधानेन प्रकल्पयेत् ॥ १५३

वराहपारावतविट्तिलत्रूषणरामठैः ।
व्रणकृन्निम्बसिद्धार्थसाध्यवामाङ्घ्रिरेणुभिः ॥ १५४

महिषीमूत्रसंपिष्टैः पूर्वोक्तलवणान्वितैः ।
विधाय पुत्तलीं सम्यक् प्राणस्थापनमाचरेत् ॥ १५५

जपपूजादिकं सर्वं कुर्यात् प्रागुक्तवर्त्मना ।
ततः पूर्वोदिते कुण्डे रात्रौ प्रज्वलितेऽनले ॥ १५६

दुर्गां वा भद्रकालीं वा समाराध्य यथाविधि ।
धारयन्निशितं शस्त्रं सव्यहस्तेन साधकः ॥ १५७

वामपादं समारभ्य दक्षिणाङ्घ्र्यवसानकम् ।
छित्त्वा छित्त्वा प्रजुहुयान्निराहारो जितेन्द्रियः ॥ १५८

विधानविदित्यनेन पुत्तलीनां द्व्यङ्गुलाधःखननमुक्तम् ॥ १५०॥१५१॥१५२॥१५३॥

त्रूषणं शुण्ठी पिप्पलि मरीचानि । रामठं हिङ्गुः । व्रणकृद्भल्लातः । निम्बं निम्बबीजम् । अत्र तिलभल्लातनिम्बबीजसिद्धार्थानां तैलं ग्राह्यम् ।

तदुक्तमाचार्यैः—सनिम्बतिलसिद्धार्थव्रणकृत्तैलसंयुतैः । इति ।

पूर्वोक्तलवणं सामुद्रम् । सम्यक् पुत्तलीं विधायेत्यनेन तन्त्रान्तरोक्तो विशेषः सूचितः—

आयामः पादयोस्तस्या आकट्याश्चतुरङ्गुलः ।
पादोनद्व्यङ्गुला कुक्षिस्तावदेवाऽङ्गुलोदरम् ।
अङ्गुलद्वयमावक्षात् कण्ठदेशस्य मानकम् ॥
शिरसो वक्त्रमानं स्यात् सार्द्धद्वयमिहाऽङ्गुलैः ।
द्वादशाङ्गुलयः सर्वाः साध्यपुत्तलिकाः स्मृताः ॥ इति ॥

तन्त्रान्तरे तु विशेषः—

पञ्चांशेन मुखं कृत्वा तदर्द्धेन गलं पुनः ।
शिष्टेन सर्वाण्यङ्गानि पुत्तलीनां प्रकल्पयेत् ॥
मारणे दारुरूपां तां द्वादशाङ्गुलसम्मिताम् ।
षण्णवत्यङ्गुलां वापि कुर्यान्मात्राङ्गुलैः क्रमात् ॥

कृष्णाष्टमीं समारभ्य यावत् कृष्णाचतुर्द्दशी ।
अनेनैव विधानेन होमं कुर्याद्विचक्षणः ॥ १५९

त्रिसप्ताहप्रयोगेन मारयेद्रिपुमात्मनः ।
कारस्करोऽथ धात्री स्यादुदुम्बरतरुः पुनः ॥ १६०

जम्बुः खदिरकृष्णाख्यौ वंशपिप्पलसंज्ञिकौ ।
नागरोहिणनामानौ पलाशप्लक्षसंज्ञकौ ॥ १६१

अम्बष्ठबिल्वार्जुनाख्या विकङ्कतमहीरुहः ।
वकुलः सरलः सर्जो वञ्जुलः पनसार्ककौ ॥ १६२

होमार्थं कल्पितायास्तु तस्याः प्रोक्तो विधिस्त्वयम् ।
वश्याकर्षणयोः प्रोक्तां तां कुर्याद् द्वादशाङ्गुलैः ॥ इति ॥

यथाविधीति । पूर्वोक्तप्रकारेण । कुर्याद्धोममिति प्रत्यहम् ॥
त्रिसप्ताहेति । एभिरेव सप्तभिः । तेन मासत्रयेण प्रयोगसिद्धिः । मारणकर्मणि दक्षिणाविशेष उक्तस्तन्त्रान्तरे—

सस्वर्णां च समुक्तां गां शोणां दद्यात् सतर्णकाम् ।
दक्षिणां सप्तकर्षं तु दद्यान् मारणकर्मणि ॥ इति ॥

अन्यो विशेषः—श्मशाने निर्जने देशे विदध्यादाभिचारिकम् ।
यत्राऽभिचारहोमं तु करोति भुवि साधकः ॥
तत्राऽभितो भटै रक्षां कारयेदात्मसिद्धये ।
नचेदन्यः क्षितिपतिश्चारैर्ज्ञात्वा निहन्त्यमुम् ॥
स्वराष्ट्रसन्धौ कुर्वीत न कुर्वीत स्वमण्डले ।
यदि कुर्यात्प्रमादेन मान्त्रिकोऽज्ञानमोहितः ।
तद्राष्ट्रं पीड़यन्त्येव शनकैर्वैरिभूभृतः ॥ इति ॥

अन्योऽपि विशेषस्तन्त्रान्तरे—

तस्यां रात्रिमुपोष्याऽथ परेऽहनि तु साधकः ।
प्राणायामादिभिरपि गायत्रीजपहोमकैः ।
विमुक्तपातको भूत्वा स पुनर्विहरेद्वशी ॥ इति ॥ १५४—१६० ॥

नक्षत्रवृक्षानाह कारस्कर इति । कारस्करः कुचिला । धात्री आमलकी । मृगशिरसस्तु श्वेतसार एव खदिरः । आर्द्रायास्तु कृष्णसारः खदिरः । नागो

शमीकदम्बनिम्बाम्रमधूका ऋक्षशाखिनः।
आत्मरक्षादिकं सर्वं कुर्यान्मन्त्री यथा पुरा॥ १६३
अमुना मनुना सम्यगभीष्टफलसाधने।
सदृशो नास्ति मन्त्रोऽन्यः सत्यमेतन् न चान्यथा॥ १६४

इति श्रीशारदातिलके द्वाविंशः पटलः।

नागकेसरः। रोहिणो वटः। प्लक्षः पर्कटी। अम्बष्ठः आम्रातः। अर्जुनः ककुभः। विकङ्कतः स्रुचां वृक्षः। सर्जः शालः। वञ्जुलोऽशोकः। एषां सामान्यतः फलमुक्तम्—

आयुष्कामः स्वर्क्षवृक्षं छेदयेन्न कदाचन। इति॥ १६०॥१६१॥॥१६२॥१६३॥

यथा पुरेति। आग्नेयास्त्रप्रोक्तमार्गेण। एतच्चात्मरक्षणं मारणकर्मण्येवेति ज्ञेयम्॥ १६३॥ १६४॥

इति श्रीशारदातिलकटीकायां सत्सम्प्रदायकृतव्याख्यायां
पदार्थादर्शाभिख्यायां द्वाविंशः पटलः॥ ॐ॥

त्रयोविंशः पटलः ।

अथ त्रैयम्बकं मन्त्रमभिधास्याम्यनुष्टुभम् ।
यं भजन्तं नरं कालः स्वयं वीक्षितुमक्षमः ॥ १

वशिष्ठोऽस्य मुनिः प्रोक्तश्छन्दोऽनुष्टुबुदाहृतम् ।
देवताऽस्य समुद्दिष्टस्त्र्यम्बकः पार्वतीपतिः ॥ २

विभक्तैर्मन्त्रवर्णैः स्यात् षडङ्गानां प्रकल्पना ।
हृदयं त्रिभिराख्यातं चतुर्भिः शिर ईरितम् ॥ ३

शिखाऽष्टभिः समुद्दिष्टा नवभिः कवचं मतम् ।
पञ्चभिर्नेत्रमाख्यातमस्त्रं त्रिभिरुदाहृतम् ॥ ४

पूर्वपश्चिमयाम्येन्दुवक्त्रेषु तदनन्तरम् ।
उरोगलास्येषु पुनर्नाभिहृत्पृष्ठकुक्षिषु ॥ ५

अथेति । मन्त्रो यथा । त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्द्धनम् । उर्वारुकमिव बन्धनान् मृत्योर्मुक्षीय मामृतात् । इति । मृत्युञ्जयपुटित इति केचित् । साम्प्रदायिकास्तु प्रणवप्रासादमृत्युञ्जयव्याहृतिभिः सम्पुटमिच्छन्ति । श्रीं बीजं माया शक्तिः । तदुक्तम्—

श्रीदेव्यौ प्रणवौ बीजशक्ती योगः शिवार्चने । इति ॥ १ ॥ २ ॥

विभागमेवाह हृदयमिति । येषां मते प्रणवादि सम्पुटः तन्मते तदादिभिरेभिर्वर्णैः षडङ्गम् । तदुक्तम्—

प्रासादमृत्युञ्जयभूर्भुवःस्वस्तदङ्गमन्त्रैः क्रमशः समेतम् । इति ।

साम्प्रदायिकास्तु । प्रणवप्रासादमृत्युञ्जयव्याहृति मन्त्राक्षरनमो भगवते रुद्रायेत्युक्त्वा शूलपाणये स्वाहा हृत् । अमृतमूर्त्तये मां जीवय शिरः । चन्द्रशिरसे जटिले स्वाहा शिखा । त्रिपुरान्तकाय हां ह्रीं कवचम् । त्रिलोचनाय ऋग्यजुःसाममन्त्राय नेत्रम् । अग्नित्रयाय ज्वल ज्वल मां रक्ष अघोरास्त्राय अस्त्रम् इति षडङ्गमाहुः ॥ ३ ॥ ४ ॥

वर्णन्यासमेवाह पूर्वेति । उरःशब्देन हृदूर्ध्वभागो विस्तीर्ण इह गृह्यते । ऊरुमूलयोर्द्वौ । ऊर्वन्तयोर्द्वौ । तद्वृत्तयुग्मे जानूपरिस्थवृत्तयोः । सर्वस्थानद्वये वर्णद्वयन्यासः । साम्प्रदायिकाः प्रणवादिपुटितवर्णन्यासमाहुः ।

लिङ्गपायूरुमूलान्तजानुयुग्मेषु तत्परम्।
तद्वृत्तयुग्मे स्तनयोः पार्श्वयोः पादयोः पुनः॥ ६
पाण्योर्नासिकयोः शीर्षे मन्त्रवर्णान् न्यसेत् क्रमात्।
पदान्येकादश न्यस्येच्छिरोभ्रूयुगलाक्षिषु॥ ७
वक्त्रे गण्डयुगे भूयो हृदये जठरे पुनः।
गुह्योरुजानुपादेषु न्यासमेवं समाचरेत्॥ ८
हस्ताभ्यां कलशद्वयामृतरसैराप्लावयन्तं शिरो
द्वाभ्यां तौ दधतं मृगाक्षवलये द्वाभ्यां वहन्तं परम्।
अङ्कन्यस्तकरद्वयामृतघटं कैलासकान्तं शिवं
स्वच्छाम्भोजगतं नवेन्दुमुकुटं देवं त्रिनेत्रं भजे॥ ९
जपेन्मन्त्रमिमं लक्षमेवं ध्यायन् जितेन्द्रियः।
जुहुयाद्दशभिर्द्रव्यैरयुतं घृतसंप्लुतैः॥ १०
बिल्वं पलाशं खदिरं वटं च तिलसर्षपौ।
दौग्धं दुग्धं दधि पुनर्दुर्वान्तानि विदुर्बुधाः॥ ११
पश्चाच्चरोदिते पीठे पूजयेद् वृषभध्वजम्।
मूर्त्तिं मूलेन संकल्प्य वक्ष्यमाणेन वर्त्मना॥ १२
पूर्वमङ्गानि संपूज्य पश्चान्मूर्त्तीः प्रपूजयेत्।
अर्केन्दुवसुधातोयवह्नीरवियदात्मनः॥ १३

तन्त्रान्तरे स्थानान्तराण्युक्तानि—

चरणाग्रसन्धिगुह्याधारोदरहृदयकन्धरासु पुनः।
बाह्वोः सन्ध्यग्रास्यौष्ठघ्राणसदृक्श्रुतिभ्रूशीर्षेषु॥ इति॥

पदानीति। वक्त्राब्ध्यग्नीषुवेदद्वित्रिद्वित्रेकत्रिवर्णकैः॥ ५॥६॥७॥८॥

ताविति। घटौ। अत्र ध्यानानन्तरमेता मुद्राः प्रदर्शयेत्।
यदाहुः—लिङ्गपञ्चास्यमुध्यम्बुजशक्तिमुद्राः प्रदर्शयेत्। इति॥ ९॥१०॥

बिल्वं फलम्। ततस्त्रयाणां समिधः। दौग्धमिति। पायसम्॥ ११॥

वक्ष्यमाणेन वर्त्मना पीठे वृषभध्वजं पूजयेदित्यन्वयः॥ १२॥

संपूज्येति। कर्णिकायाम्। मूर्त्तीः पश्चात् द्वितीयावरणे पूजयेदित्यन्वयः।
ता एवाह अर्केति। ईरो वायुः। आत्मा यजमानः। तथा च श्रुतिः—

द्वितीयावरणे पूज्या मूर्त्तयोऽष्टौ क्रमादथ ।
रामा राका प्रभा ज्योत्स्ना पूर्णोषा पूरणी सुधा ॥ १४
अष्टाविमाः क्रमात् पूज्यास्तृतीयावरणे ततः ।
विश्वा विद्या सिता प्रह्वा सारा सन्ध्या शिवा निशा ॥ १५
चतुर्थावरणे पूज्याः शक्तयोऽष्टौ क्रमादिमाः ।
आर्या प्रज्ञा प्रभा मेधा शान्तिः कान्तिर्धृतिर्मतिः ॥ १६
पञ्चमावरणे पूज्याः क्रमादेतास्ततः परम् ।
धरा मायाऽवनी पद्मा शान्ताऽमोघा जयाऽमला ॥ १७
षष्ठावरणगाः पूज्या लोकपालास्ततः परम् ।
एवं कृते प्रयोगार्हो जायतेऽयं महामनुः ॥ १८
अयुतं जुहुयाद्बिल्वसमिद्भिः सम्पदे सुधीः ।
जुहुयाद्ब्रह्मवृक्षस्य समिद्भिर्ब्रह्मतेजसे ॥ १९
खादिरैरयुतं हुत्वा कान्तिपुष्टिमवाप्नुयात् ।
वटवृक्षस्य समिधो जुहुयादयुतावधि ॥ २०
धनधान्यसमृद्धः स्यादचिरेणैव साधकः ।
तिलैस्तत्संख्यया हुत्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ २१
सिद्धार्थैरयुतं हुत्वा शत्रून्विजयते नृपः ।
अनेनैव विधानेन नश्येन् मृत्युरकालजः ॥ २२
पायसेन कृतो होमो रक्षाश्रीकीर्त्तिकान्तिदः ।
पशुदुग्धेन सि[शु]द्धान्नं हुत्वा कृत्यां विनाशयेत् ॥ २३

आत्मा वै यज्ञस्य यजमानोऽङ्गानि ऋत्विजः । इति ॥ १३ ॥

अष्टमूर्त्यादिपञ्चावरणानि पत्रेषु दलमूल उत्तरोत्तरत पूजनीयानि । धरोमा पावनीत्यपि पाठः । ततः परमिति । वज्रादिपूजेत्युक्तम् ।

यदाहुः—आनुष्टुभमित्यष्टावरणं प्रोक्तं विधानवरमेवम् । इति ।

कल्पान्तरे तु "सप्तमी लोकपालैः स्यादष्टम्यर्कादिभिर्ग्रहैः" इत्युक्तेरेतदेव सूचयितुं लोकपालान्ता पूजा ग्रन्थकारेणोक्ता ॥ १४॥१५॥१६॥१७॥१८ ॥

खादिरैरिति । सप्तसमिद्भिरिति शेषः । पशुदुग्धेन गोदुग्धेन । पृथगिति । प्रत्येकम् । अनामयमारोग्यम् । "अनामयं स्यादारोग्यम्" इत्यमरः ॥ १९—२० ॥

अयमेव मतो होमः शान्तिश्रीसम्प्रदावहः ।
दधिहोमेन संवादं[पातं] कुर्याद्विद्वेषिणोर्मिथः ॥ २४
प्रत्यहं जुहुयान्मन्त्री दूर्वामष्टोत्तरं शतम् ।
आमयान्निखिलान् जित्वा दीर्घमायुरवाप्नुयात् ॥ २५
जुहुयाज्जन्मदिवसे पायसान्नैर्घृतान्वितैः ।
इच्छन्ननिन्दितां लक्ष्मीमारोग्यमतुलं यशः ॥ २६
गव्यदुग्धघृताक्ताभिर्दूर्वाभिर्जुहुयाद्वशी ।
सविंशतिशतं सम्यक् स्वजन्मदिवसे सुधीः ॥ २७
आमयैः सकलैर्मुक्तो जीवेद्वर्षशतं सुधीः ।
काश्मरीसमिधस्तिस्रः पयोऽन्नं त्रिशतं पृथक् ॥ २८
जुहुयाद् ब्राह्मणानन्ते भोजयेन्मधुरान्वितम् ।
प्रीणयेद्धनधान्याद्यैरात्मनो गुरुमादरात् ॥ २९
अनामयमवाप्नोति दीर्घमायुः श्रिया सह ।
सघृतेन पयोऽन्नेन हुत्वा पर्वणि पर्वणि ॥ ३०
राज्यश्रियमवाप्नोति षण्मासान्नाऽत्र संशयः ।
लाजैर्विशुद्धैर्जुहुयात्कन्याप्त्यै सा वराप्तये ॥ ३१
क्षीरद्रुमसमिद्धोमाद्ब्राह्मणादीन्वशं नयेत् ।
स्नात्वा सहस्रं प्रजपेदादित्याभिमुखो मनुम् ॥ ३२
आधिव्याधिविनिर्मुक्तो दीर्घमायुरवाप्नुयात् ।
अनेन मनुना सर्वं साधयेदिष्टमात्मनः ॥ ३३

सा कन्या वराप्तये जुहुयादित्यन्वयः । क्षीरद्रुमाः । अश्वत्थोदुम्बरप्लक्षवटाः । यथासंख्यं विप्रादिवशकारकाः । ब्राह्मणादिषु यथासंख्यं मधुरत्रययुक्तत्वमपि ज्ञेयम् । "स्वाद्वक्तस्तनजं तु होमविधिना" इत्याचार्योक्तेः ।

तन्त्रान्तराद्यन्त्रमुच्यते—

विम्बद्वन्द्वे कृशानोर्विलिखतु मनुमैशं[मिनं] समाधं तदस्रि-
ष्वग्न्यादिव्यञ्जनाख्यान् स्मृतिहरणमथो सन्धिषट्के सतारम् ।
अष्टारं तारयुग्व्याहृतिकुपरिवृतं नारसिंहास्त्रि चानु
द्वात्रिंशत्पत्रगत्र्यम्बकमनु च जगज्जन्मभूम्याभिवीतम् ॥ इति ॥३१॥३२॥३३॥

गायत्रीत्रिष्टुबनुष्टुब्वर्णैः प्रोक्तः शताक्षरः ।
पूर्वोक्ता एव मुन्याद्याः परं तेजोऽस्य देवता ॥ ३४

हृत् त्रयोदशभिः प्रोक्तं रुद्रार्णैः शिर ईरितम् ।
द्वाविंशत्या शिखा प्रोक्ता तावद्भिः कवचं मतम् ॥ ३५

स्यात् पञ्चदशभिर्नेत्रमस्त्रं सप्तदशाक्षरैः ।
वर्णन्यासादिकं सर्वं कुर्यात् पूर्वोक्तवर्त्मना ॥ ३६

सत्यं मानविवर्जितं श्रुतिगिरामाद्यं जगत्कारणं
व्याप्तं स्थावरजङ्गमं मुनिवरैर्ध्यातं निरुद्धेन्द्रियैः ।
अर्काग्नीन्दुमयं शताक्षरवपुस्तारात्मकं सन्ततं
नित्यानन्दगुणालयं गुणपरं वन्दामहे तन्महः ॥ ३७

शताक्षरमन्त्रमाह गायत्रीति । शताक्षर इति गायत्र्याश्चतुर्विंशतिवर्णत्वम् । त्रिष्टुभश्चतुश्चत्वारिंशद्वर्णत्वम् । अनुष्टुभो द्वात्रिंशद्वर्णत्वं चाभिप्रेत्योक्तम् । कश्चित्तु वैदिकत्वादस्य मन्त्रस्याद्यन्तयोः प्रणवदानात् शताक्षरतामाह स्म । तदसम्बद्धम् । यतः षडङ्गोक्तौ "द्वाविंशत्या शिखा प्रोक्ता तावद्भिः कवचं मतम्" इत्यङ्गद्वयमुक्तम् । तदसङ्गतं स्यात् । पूर्वोक्ता इति मन्त्रत्रयस्यापि । तदुक्तम्—

ऋष्याद्याः पूर्वोक्तास्त्रिविधाः स्युः । इति ॥ ३४ ॥

रुद्रार्णैरित्येकादशाक्षरैः । तावद्भिरिति । द्वाविंशत्यक्षरैः ॥ ३५॥३६ ॥

ध्यानमाह सत्यमिति । अरूपस्य ब्रह्मणो भावनरूपं ध्यानमेतत् । सत्यम् । असत्यव्यावृत्तिरूपम् । "सत्यं ज्ञानमनन्तं ब्रह्म" इति श्रुतेः । मानविवर्जितम् । प्रमाणागोचरीकृतम् । "यतो वाचो निवर्त्तन्ते" इति श्रुतेः । श्रुतिगिरामाद्यम् । वेदप्रवक्तृ । "शास्त्रयोनित्वात्" इति वादरायणिसूत्रणात् । जगत्कारणम् । "जन्माद्यस्य" इति सूत्रणात् । व्याप्तस्थावरजङ्गमम् । "सहस्रशीर्षा" इत्यादि श्रुतेः । मुनिवरैर्नारदादिभिः । अर्काग्नीन्दुमयमिति गायत्र्यादिदेवताक्रमेण । यद्वा अर्को विष्णुः अग्नी रुद्र इन्दुर्ब्रह्मा तन्मयम् । तत उत्पन्नत्वात् । यद्वा ॐकाररूपत्वं वक्ष्यति । एतेनाऽकारोकारमकारात्मकत्वेनाऽग्नीन्द्वर्करूपत्वम् । शताक्षरवपुरिति । शताक्षरैः परं महः प्रतिपाद्यते । प्रतिपाद्यप्रतिपादकयोरभेदात् शास्त्रयोनित्वेन कार्यकारणाभेदाद्वा शब्दब्रह्मरूपत्वाद्वा तथोक्तिः । यद्वा यतः अर्काग्नीन्दुरूपत्वम् अतएव शताक्षरवपुरिति हेतुहेतुमद्भावेन योजना ।

लक्षमानं जपेदेनमयुतं पायसान्धसा।
जुहुयात् घृतसिक्तेन मन्त्रविद्विजितेन्द्रियः॥ ३८
सौरे पीठे यजेत्सम्यक् वक्ष्यमाणविधानतः।
आद्यामावृतिमभ्यर्चेत् षड़ङ्गैर्देशिकोत्तमः॥ ३९
गायत्रीशक्तिभिस्तिस्रः पूजयेदावृतीः क्रमात्।
आवृतिः पञ्चमी प्रोक्ता त्रिष्टुबुद्भूतशक्तिभिः॥ ४०
अनुष्टप्शक्तिभिः प्रोक्तमावृतीनां चतुष्टयम्।
इन्द्राद्यैर्दशमी प्रोक्ता वज्राद्यैस्तत्परा मता॥ ४१
एवं सिद्धे मनौ मन्त्री भवेद्भास्करसन्निभः।

ॐकाररूपत्वमस्य ग्रन्थकृदेवाऽन्त्ये पटले वक्ष्यति। नित्यानन्दचित्त्वं तत्स्वरूपमेव। तदालयत्वं च भगवत उपचारात्। गुणेभ्यः सत्वरजस्तमोभ्यः परं तद्रहितम्। तद्वेदशिरसि प्रसिद्धम्। महः। नित्यं प्रकाशकत्वात् मह इव। एते च सर्वे शब्दास्तस्य वस्तुनो लक्षका एव न वाचकाः। एतेषां शब्दानामेकार्थत्वमपर्यायत्वेऽपि अतद्व्यावृत्त्यर्थतया न पौनरुक्त्यम्।

यद्वा महस्तेजोरूपा कुण्डलिनी उच्यते। सत्यं नित्यत्वात्तस्याः। "नित्या शक्तिः परा देवी" इत्युक्तेः। मानमियत्ता तद्वर्जिता। "सूक्ष्मात् सूक्ष्मतरा विभुः" इत्युक्तेः। व्याप्तस्थावरजङ्गमा। "सर्वगा विश्वरूपिणी दिक्कालाद्यनवच्छिन्ना" इत्युक्तेः। निरुद्धेन्द्रियैर्मुनिवरैर्ध्याता। "योगिध्येया च सर्वदा" इत्युक्तेः। "योगिनां हृदयाम्भोजे नृत्यन्ती नित्यमञ्जसा" इत्यपि। अर्काग्नीन्दुरूपा। "त्रिधामजननी देवी" इत्युक्तेः। "सोमसूर्याग्निरूपा च" इत्यपि। शताक्षरवपुः। "विश्वात्मना प्रबुद्धा सा सूते मन्त्रमयं जगत्" इत्युक्तेः। तारात्मकम्।

तन्मध्ये चिन्तयेद्देवीमृज्वाकारां तडित्प्रभाम्।
ॐकाररूपिणीं ज्योत्स्नामात्मरूपां शुभोदयाम्। इत्युक्तेः॥

नित्यानन्दगुणालया। "नित्यानन्दगुणोदया" इत्युक्तेः। गुणपरा। गुणरूपा परा च। "शक्तिः कुण्डलिनी गुणत्रयवपुर्विद्युल्लतासन्निभा" इत्युक्तेः। "परापरविभागेन परशक्तिरियं मता" इत्युक्तेश्च॥ ३७॥

पायसान्धसा पायसेन॥ ३८॥

अभ्यर्चेदिति। कर्णिकायाम्। देशिकोत्तमः क्रमादित्यनेन दलमूलमध्याग्रेष्वित्युक्तम्। तिस्र इति। अष्टाष्टदेवतात्मिकाः। त्रिष्टुबिति।

सुधालतोद्भवैः खण्डैर्जुहुयात्क्षीरसंयुतैः ॥ ४२
दीर्घमायुरवाप्नोति निराधिर्व्याधिवर्जितः।
दूर्वाभिर्घृतसिक्ताभिस्तदेव फलमाप्नुयात् ॥ ४३
मधुरत्रयसंसिक्तैर्जुहुयादरुणाम्बुजैः।
महालक्ष्मीमवाप्नोति षड्भिर्मासैर्विधानवित् ॥ ४४
रक्तोत्पलैस्त्रिमध्वक्तैर्जुहुयात्सर्वसम्पदे।
श्रीप्रसूनैः प्रजुहुयाद्रमाया वसतिर्भवेत् ॥ ४५
सहस्रं जुहुयान्नित्यं मासमेकं तिलैः शुभैः।
भानुसंख्यान् द्विजान्नित्यं भोजयेन्मधुरान्वितैः ॥ ४६
सर्वपापैर्विनिर्मुक्तः सर्वरोगविवर्जितः।
कृत्याद्रोहग्रहद्रोहान् जित्वा दीर्घं स जीवति ॥ ४७
प्रातःस्नानरतो मन्त्री जपेन्नित्यं शतं शतम्।
भानुमालोकयन् सम्यक् स जीवेच्छरदां शतम् ॥ ४८
तारव्याहृतिसंरुद्धं जपेन्मन्त्रं शताक्षरम्।
नित्यमष्टोत्तरशतं निःश्रेयसफलाप्तये ॥ ४९
गायत्र्याद्यं जपेन्मन्त्रं सर्वपापविमुक्तये।
सर्वशत्रुविनाशाय त्रिष्टुबाद्यमिमं जपेत् ॥ ५०
अनुष्टुबाद्यं प्रजपेदायुरारोग्यसिद्धये।
शताक्षरो मनुः प्रोक्तः समस्तपुरुषार्थदः ॥ ५१

आगताद्याभिः दिशि दिशि एकादशैकादशभिः। चतुष्टयमिति। अष्टाष्टशक्तिरूपत्वेन। अष्टदिक्षु पुनरिति ज्ञेयम् ॥ ३८॥३९॥४०॥४१॥४२ ॥

सुधालता गुडूची। भानुसंख्यानिति द्वादश ॥ ४२—४८ ॥

संरुद्धमिति सम्पुटितम्। तदुक्तमाचार्यैः—

प्रणवव्याहृत्याद्या व्याहृतितारान्तिका च मन्त्रिवरैः। इति।

केचित्तु संरुद्धशब्देन संरोधनमाहुः। तच्च "नाम्न आद्यन्तमध्येषु मन्त्रः स्याद्रोधनं स्मृतम्" इति प्रकारेण प्रतिमन्त्रादौ तारव्याहृतीरिच्छन्ति। तदसाम्प्रदायिकम्। लिखितवचनविरोधात् ॥ ४९ ॥

गायत्र्याद्यमिति। यथोक्तम्। त्रिष्टुबाद्यम्। त्रिष्टुबनुष्टुब्गायत्र्यः।

ऋचो विधानं वारुण्या यथावदभिधीयते ।
ऋग्वेदे सा समुद्दिष्टा ध्रुवास्वाद्या मनीषिभिः ॥ ५२

वशिष्ठो मुनिराख्यातश्छन्दस्त्रिष्टुबुदाहृतम् ।
वरुणो देवता प्रोक्तस्तद्वर्णैरङ्गकल्पना ॥ ५३

अष्टभिर्हृदयं प्रोक्तं सप्तभिः शिर ईरितम् ।
शिखा षडर्णैराख्याता वस्वर्णैः कवचं मतम् ।
सप्तभिर्नेत्रमाख्यातमस्त्रं षड्भिरुदीरितम् ॥ ५४

साग्रेषु सन्धिषु पदोर्गुदाम्बुधारनाभिषु ।
कुक्षौ पृष्ठे हृदि कुचे गले बाह्वग्रसन्धिषु ॥ ५५

वक्त्रे कपोलनासाक्षिकर्णभ्रूमध्यमस्तके ।
शिरःसर्वाङ्गयोर्न्यस्येन्मन्त्रवर्णान् यथाविधि ॥ ५६

चन्द्रप्रभं पङ्कजसन्निषण्णं पाशाङ्कुशाभीतिवरं दधानम् ।
मुक्ताविभूषाञ्चितसर्वगात्रं ध्यायेत् प्रसन्नं वरुणं विभूत्यै ॥ ५७

लक्षमेकं जपेन्मन्त्रं पायसेन दशांशतः ।
सर्पिःसिक्तेन जुहुयान्मन्त्री मन्त्रस्य सिद्धये ॥ ५८

धर्मादिकल्पिते पीठे वरुणं सम्यगर्चयेत् ।
कृत्वाऽङ्गपूजनं शेषं वासुकिं तक्षकं पुनः ॥ ५९

अनुष्टुबाद्यमिति । अनुष्टुप् गायत्री त्रिष्टुप् ॥ ५०॥५१ ॥

ध्रुवास्वाद्येति । मन्त्रो यथा । ध्रुवासु त्वासु क्षितिषु क्षियन्तो व्यस्मत्पाशं वरुणो मुमोचत् । अवो वन्वाना अदितेरुपस्थाद्यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः । इति ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥

वर्णन्यासमेवाह साग्रेष्विति । पदोः साग्रेषु सन्धिषु दशवर्णाः । गलान्तेषु नववर्णाः । बाह्वग्रसन्धिषु दशवर्णाः । शिष्टेषु त्रयोदश । मस्तकं केशललाटसन्धिः । शिरो ब्रह्मरन्ध्रम् ॥ ५५ ॥ ५६ ॥

ध्यानमाह चन्द्रेति । आयुधध्यानं दक्षाद्यूर्ध्वयोराद्ये तदधस्तनयोरन्त्ये ॥ ५७ ॥

धर्मादीति । पीठशक्तिपूजा रहिते । सम्यगित्यनेन पीठशक्तयस्तन्त्रान्तरोक्ताः पूजनीया इत्युक्तम् । ता यथा—

कर्कोटकं ततः पद्मं महापद्ममनन्तरम् ।
शङ्खपालाख्यकुलिकौ सम्यक् पत्रेषु पूजयेत् ॥ ६०
इन्द्राद्यानायुधान्येषामर्चयेत्तदनन्तरम् ।
ऋणमुक्त्यै जपेन्मन्त्रं प्रत्यहं साष्टकं शतम् ॥ ६१
जपेनाऽनेन लभते महतीमव्ययां श्रियम् ।
सितेक्षुशकलैर्मन्त्री जुहुयाद् घृतसंप्लुतैः ॥ ६२
चतुर्दिनं दशशतमृणमुक्त्यै महाश्रिये ।
समिद्भिर्वेतसोत्थाभिः क्षीराक्ताभिर्दिनत्रयम् ॥ ६३
जुहुयाद् वृष्टिसंसिद्ध्यै मन्त्रविद्विजितेन्द्रियः ।
अनेन विधिना मन्त्री सूर्ये शतभिषं गते ॥ ६४
चतुःशतं घृतयुतं पायसं जुहुयाद्वशी ।
ऋणनाशाय सम्पत्त्यै वश्यारोग्याभिवृद्धये ॥ ६५
भृगुवारे कृतो होमः पायसेन ससर्पिषा ।
महतीं सम्पदं कुर्यान्नाशयेत् सकलापदः ॥ ६६
शालिभिर्घृतसंसिक्तैः सरिदन्तरितः सुधीः ।
त्र्यहं चतुःशतं हुत्वा स्तम्भयेत्परसैन्यकम् ॥ ६७
सायं प्रत्यङ्मुखो वह्निमाराध्य प्रजपेन्मनुम् ।
चतुःशतं विमुच्येत मन्त्री सर्वैरुपद्रवैः ॥ ६८
मन्त्री प्रत्यङ्मुखो भूत्वा तर्पयेद्विमलैर्जलैः ।
सर्वोपद्रवनाशाय समस्ताभ्युदयाप्तये ॥ ६९
बहुना किमिहोक्तेन मन्त्रेणाऽनेन साधकः ।
साधयेत् सकलान् कामान् जपहोमादितत्परः ॥ ७०

सुधा कुमुदिनी पूर्णा वारुणी विश्वतोमुखी ।
तरङ्गिणी च सुरसा सुशीताप्यायनी तथा ॥ इति ॥

त्वाऽङ्गपूजनमिति । केसरेष्वित्यर्थः । सम्यक् पत्रेषु पूजयेदिति । सम्यगित्यनेन शेषादीनां ध्यानं कर्त्तव्यमित्युक्तम् । तत् त्वरितापटले मदुक्तमनुसन्धेयम् ॥ ५८॥५९॥६०॥६१ ॥

ऋणमुक्त्यै इति । अत्र पाशमित्यस्य पूर्वं ऋणशब्दमधिकमुच्चार्य जपेदित्यर्थः ।

प्राणप्रतिष्ठामन्त्रस्य विधानमभिधीयते ।
येन प्राणेरिता मन्त्राः प्राणवन्तो भवन्ति ते ॥ ७१

पाशाङ्कुशपुटा शक्तिर्वाली बिन्दुविभूषितः ।
याद्याः सप्त सकारान्ता व्योमसद्येन्दुसंयुतम् ॥ ७२

तदन्ते हंसमन्त्रः स्यात् ततोऽमुष्यपदं वदेत् ।
प्राणा इति वदेत्पश्चादिह प्राणास्ततः परम् ॥ ७३

अमुष्य जीव इह च स्थितोऽमुष्यपदं वदेत् ।
सर्वेन्द्रियाण्यमुष्यान्ते वाङ्मनश्चक्षुरन्ततः ॥ ७४

श्रोत्रघ्राणपादप्राणा इहागत्य सुखं चिरम् ।
तिष्ठन्त्वग्निवधूरन्ते प्राणमन्त्रोऽयमीरितः ॥ ७५

सितेक्षुशकलैः पवण्डा इति प्रसिद्धैः । सरिदन्तरितः द्वीपस्थः ॥ ६१–७० ॥

येनेति । मन्त्राणां यद्यपि प्राणप्रतिष्ठा नास्ति तेषां स्वत एव समर्थत्वात् तथापि यन्त्रादौ लिखितानां प्रतिष्ठा क्रियत इति तद्द्वारा प्राणवन्त इत्युक्तिः । प्राणप्रतिष्ठया पूर्वोक्तसमस्तमन्त्रविहितयन्त्रप्रयोगपुत्तल्यादि सर्वं प्रतिष्ठितप्राणं क्रियत इति । अवश्यं ज्ञेयोऽयं सर्वसारभूतो मन्त्र इति तत्स्तुतिः । तदुक्तम्—

तस्माद्दतेऽमी कथिताः प्रयोगा व्यर्था भवेयुर्गतजीवकल्पाः । इति ॥ ७१ ॥

मन्त्रोद्धारमाह पाशेति । प्रथमं पाशबीजं ततः शक्तिबीजं ततोऽङ्कुशबीजम् । वाली यः बिन्दुभूषितः यं । याद्या इति उद्धृतयकारानुवादेन । अतद्गुणसंविज्ञानबहुव्रीहिणा वा सप्त न तु तद्यमिति बीजं भिन्नम् । पूर्वं पृथगुद्धारस्तु सप्तानामपि सबिन्दुताख्यापनाय अग्रे न्यासावसरे अन्यक्तताऽस्य बीजस्य न्यासो नोक्तः । तेनास्य पृथगुद्धारः । तदुक्तमाचार्यैः—

पाशाङ्कुशान्तरितशक्तिमनोः परस्ता-
दुच्चार्य यादिवसुवर्णगणं सहंसम् । इति ॥

अन्यत्रापि—अङ्कुशवायुनलावनिवरुणबीजानि । इति ।

व्योम हः सद्य ओ इन्दुः बिन्दुः तेन हौं । प्रपञ्चसारपद्येऽपि गण औ तेन हौमित्येव पद्मपादाचार्यैर्व्याख्यातम् । समन्ते हंसमन्त्र इत्यपपाठः । इह चेति । चकारो न मन्त्रमध्ये । क्वचिदिहत इति पाठः । तदा इहशब्दादित्यर्थः । स्थितोऽमुष्येति । छन्दोऽनुरोधात् सन्धिः । मन्त्रे तु न सन्धिः । सर्वेन्द्रियाणि

प्रत्यमुष्यपदं पूर्वं पाशादीनि प्रयोजयेत् ।
प्रयोगेषु समाख्यातः प्राणमन्त्रो मनीषिभिः ॥ ७६
ब्रह्मविष्णुशिवाः प्रोक्ता मुनयस्तत्त्ववेदिभिः ।
उक्तामृग्यजुषोः साम्नश्छन्दश्छन्दोविशारदैः ॥ ७७
चैतन्यरूपा प्राणात्मा देवता शक्तिरीरिता ।
कवर्गेण वियत्पूर्वभूतैर्हृदयमीरितम् ॥ ७८
शिरश्चवर्गशब्दाद्यैरीरितं तदनन्तरम् ।
ज्ञानेन्द्रियैष्टवर्गाद्यैस्तच्छिखा परिकीर्त्तिता ॥ ७९

अमुष्येत्यत्रापि तथैव। षड़धिकषष्ट्यक्षरो मन्त्रः। अमुष्यपदार्थश्चतुर्थे उक्तः। अत्र मन्त्रे इहागत्येत्यत्र इहैवागत्येति एव शब्दो ज्ञेयः। तथा चाचार्याः—सैवेहागमथो त्ययुक् सुखं चिरं तिष्ठन्तु ठद्वन्द्वयुक्। इति। पद्मपादाचार्यैरप्येवमेव पठितम्। आं बीजं क्रों शक्तिः ॥ ७२॥७३॥७४॥७५॥

प्रयोगकाले विशेषमाह प्रतीति। पद्मपादाचार्यास्तु। एवं सति प्रयोगमन्त्रो भवतीति यादीनां त्रिरावृत्तिरभिहिता। प्राणजीवसर्वेन्द्रियाकर्षणार्थम्। केचिद्यादीनां चतुरावृत्तिं वर्णयन्ति। प्राणजीवेन्द्रियसामान्यतद्विशेषाणामाकर्षणार्थम्। केचित् पञ्चावृत्तिं। प्राणसामान्यजीवसामान्येन्द्रियसामान्येन्द्रियविशेषप्राणविशेषाणामाकर्षणार्थम्। केचिन् नवावृत्तिं। मन्त्रोक्तानां सर्वेषां प्रत्येकमाकर्षणार्थमित्याहुः। मनीषिभिरित्यनेन हंसमन्त्रादौ ॐ चं सं हं सः क्रों ॐ स्वाहान्ते च ॐ चं सं हं सः क्रों ॐ इत्युच्चारणीयमिति सूचितम्। पद्मपादाचार्यैः "मन्त्रोऽयमित्थमुदितो ग्रहसंख्ययैव" इत्यस्य व्याख्याने ग्रहाः सप्त तत्संख्याक्षरैः युक्तमिति व्याख्यातम्। तेनात्मनि यन्त्रे पुत्तल्यादावपि प्राणप्रतिष्ठासमये प्रत्यमुष्यपदं पाशाद्यानि प्रयोज्याऽमुष्यपदस्थाने षष्ठ्यन्तं साध्यनाम प्रयुज्य मन्त्रमुच्चरेदिति ज्ञेयम् ॥ ७६॥७७॥७८॥

षड़ङ्गमाह कवर्गेणेति। अत्र वियत्पूर्वभूतैरित्युक्तेः प्रथमपटलोक्तसृष्टिक्रमो विवक्षितः। तेनाऽक्षराणां तथा व्यत्यास इति ज्ञेयम्। तदुक्तम्—

प्रत्येकं कादिवर्गैः प्रतिगतलिपिभिः बिन्दुयुक्तैः। इति।

अत्र आत्मनेऽन्ताः सजातय इत्युक्तत्वात् प्रयोगो यथा। ङं कं खं घं गं आकाशवायुवह्निसलिलभूम्यात्मने हृत्। ञं चं छं झं जं शब्दस्पर्शरूपरसगन्धात्मने

कर्मेन्द्रियैस्तवर्गाद्यैः कवचं परिकीर्त्तितम्।
वचनाद्यैः पवर्गाद्यैर्विलोचनमुदीरितम् ॥ ८०

बुद्ध्याद्यैर्यादिसंयुक्तैरस्त्रमस्य समीरितम्।
आत्मनेऽन्ताः समाख्याता अङ्गमन्त्राः सजातयः ॥ ८१
नाभेश्चरणपर्यन्तं पाशबीजं प्रविन्यसेत्।
हृदयान्नाभिपर्यन्तं शक्तिबीजं ततः परम् ॥ ८२
मूर्धादि हृदयं यावदङ्कुशं विन्यसेत्ततः।
हृदये धातुषु न्यस्येद्यादीन् सप्त यथाक्रमम् ॥ ८३
प्राणे जीवे ततो न्यस्येद्धंसवर्णद्वयं पृथक्।
कुर्याद्व्यापकमेतेन समस्तेन विधानवित्।
ततो विचिन्तयेद्देवीं जीवभूतां जगन्मयीम् ॥ ८४
रक्ताब्धिपोतारुणमध्यसंस्थां पाशाङ्कुशाविक्षुशरासबाणान्।
शूलं कपालं दधतीं कराब्जै रक्तां त्रिनेत्रां प्रणमामि देवीम् ॥ ८५
एवं ध्यात्वा जगद्धात्रीं लक्षमेनं जपेन्मनुम्।
जुहुयात्तद्दशांशेन चरुभिर्घृतसंयुतैः ॥ ८६

शिरः। णं टं ठं ढं डं श्रोत्रत्वक्चक्षुर्जिह्वाघ्राणात्मने शिखा। नं तं थं धं दं वाक्पाणिपादपायूपस्थात्मने वर्म। मं पं फं भं बं वचनादानविहरणविसर्गानन्दात्मने नेत्रम्। शं यं रं वं लं हं षं क्षं सं लं बुद्धिमनोऽहङ्कारचित्तज्ञानात्मने अस्त्रम्। पद्मपादाचार्यैर्वर्णानां स्वरपुटितत्वं विपरीतत्वमप्युक्तम्। यथाक्रममिति। हौमित्यस्य ओजसि न्यास इत्युक्तम् ॥ ७८॥ ७९॥ ८०॥ ८१॥ ८२॥ ८३॥

प्राण इति। हृदय इत्यनुषज्यते। तेन प्राणजीवयोरपि हृदय एव न्यासः। पृथगिति। प्रत्येकम्। एतेन समस्तेनेति। मूलेनेत्यर्थः। विधानविदित्यनेन मूर्धादिपादान्तमित्युक्तम्। तदुक्तम्। "न्यसेन्मूलं व्यापकं मस्तकादि" इति ॥ ८४॥

रक्ताब्धीति। रक्तेति पोतविशेषणम्। आयुधध्यानं तु वामाद्यूर्ध्वयोराद्ये। तदधस्तनयोर्मध्ये। तदधस्तनयोः कपालशूले इति ॥ ८५॥

तद्दशांशेनेत्यस्यायमर्थः। ॐ आं स्वाहा ॐ ह्रीं स्वाहा ॐ क्रों स्वाहा ॐ यं मृतायै स्वाहा। एवं राद्यक्षरयुताभिः वैवस्वताद्याभिः सकृत् सकृत् हुत्वा ॐ क्षं सं हं सः ह्रीं ॐ इत्यक्षरैरपि तथा हुत्वा मूलेनोक्तसंख्यां जुहुयादिति। अयमर्थः

षट्कोणाढ्ये शक्तिपीठे विधिनाऽनेन पूजयेत्।
अर्चयेत् षट्सु कोणेषु ब्रह्माणं विष्णुमीश्वरम्॥ ८७

वाणीं लक्ष्मीमुमां पश्चात् षडङ्गानि प्रपूजयेत्।
दलेषु मातरः पूज्यास्तद्बाह्ये लोकपालकाः॥ ८८

एवं प्रपूजयेद्देवीं सुगन्धिकुसुमादिभिः।
इति संसाधितो मन्त्रः षट्कर्मफलदो भवेत्॥ ८९
स्थापयेन्मनुनाऽनेन प्राणान् सर्वत्र देशिकः।
बीजान्तेऽमुष्यशब्दानामादौ दूतीः प्रयोजयेत्॥ ९०
मृता वैवस्वता भूयो जीवहा प्राणहा ततः।
आकृष्या ग्रथनी पश्चात् प्रमादा विस्फुलिङ्गिनी॥ ९१

पद्मपादाचार्याणां सम्मतः॥ ८६॥

शक्तिपीठ इत्यनेन नवमोक्ताः पीठशक्तयोऽत्र पूज्या इत्युक्तम्। पूजयेदिति। जगद्धात्रीमिति पश्चात्तनेन सम्बध्यते। अनेन वक्ष्यमाणेन। तमेव विधिमाह अर्चयेदिति। तत्र प्रकारः। प्राङ्निर्ऋतिवायुकोणस्थाः ब्रह्मविष्णीशाः आग्नेयवारुणीशेषु वाण्याद्या इति परमगुरवः। प्रागुक्तं ब्रह्मादीनां शक्तीनां च बीजमनुसन्धेयम्। प्रपूजयेदिति केसरेषु॥ ८७॥८८॥८९॥

सर्वत्रेति आत्मयन्त्रपुत्तल्यादौ। दूतीमन्त्रानुद्धरति बीजेति। बीजान्ते पाशादिहंसमन्त्रान्ते। केचन बीजान्त इति बीजत्रयान्त इत्याहुः। तदसम्बद्धम्। आचार्यवचनविरोधात्। अमुष्यशब्दानामादाविति चासम्बद्धं स्यात्। अमुष्यशब्दानामादाविति। साध्यनाम्न आदौ। तदुक्तम्—

अथ यादीन् दूतीश्चोक्त्वा साध्यनामाऽथ मन्त्रो। इति।

आं ह्रीं क्रों यं रं लं वं शं षं सं हों ॐ चं सं हं सः ह्रीं ॐ यं मृते अमुष्य मृतात्मकान् प्राणानिहाहर प्राणा इह प्राणा इति वा इहैवेत्याद्योमन्तमुक्त्वा पुनरामादि ओमन्तमुक्त्वा यं मृते अमुष्य मृतात्मकं जीवमिहाहर जीव इह स्थित इति वा इहैवेत्याद्योमन्तमुक्त्वा पुनरामादि ओमन्तमुक्त्वा यं मृते अमुष्य मृतात्मकानि सर्वेन्द्रियाणि इहाहर सर्वेन्द्रियाणि इह वा पुनरिहेत्यादि ओमन्तमुक्त्वा पुनरामादि ओमन्तमुक्त्वा यं मृते अमुष्य मृतात्मकान् वाङ्मनश्चक्षुः-श्रोत्रघ्राणप्राणान् इहाहर वाङ्मनश्चक्षुःश्रोत्रघ्राणप्राणा इह वा। इहैवेत्यादि

चेवन्नप्रतिहार्येताः प्राणदूत्यो नव स्मृताः ।
पाशेन बद्धचेष्टस्य शक्त्या स्वीकृतचेतसः ॥ ९२
अङ्कुशेनाहृतस्याभिः साध्यस्याऽसून् समाहरेत् ।
द्वादशाङ्गुलमानेन कृत्वा साध्यस्य पुत्तलीम् ॥ ९३
तस्यां प्राणात्मकं यन्त्रं सकीटं हृदये न्यसेत् ।
निशीथसमये साध्ये सुप्ते तस्य हृदम्बुजे ॥ ९४
दलेषु वायुवह्नीन्द्रवरुणानामतःपरम् ।
ईशराक्षसशीतांशुयमानां कर्णिकान्तरे ॥ ९५
यादीन् हंससमायुक्तान् भृङ्गाकारराननुस्मरेत् ।
शिरोबिन्दुसमुद्भूततन्तुसम्बद्धविग्रहान् ॥ ९६
एवमात्महृदम्भोजे भृङ्गीरूपान् धिया स्मरेत् ।
आत्महृत्पद्मगा भृङ्गीः प्रस्थाप्य श्वासवर्त्मना ॥ ९७
एकैकात् साध्यहृत्पद्मात्भृङ्गमेकैकमानयेत् ।
पुत्तल्यां स्थापयेन्मन्त्री स्वचित्ते वा विधानवित् ॥ ९८

ओमन्तं वदेत् । एवं वैवस्वतादिमन्त्रा ऊहनीयाः ॥ ९०॥९१॥९२ ॥

युगपद्वा प्राणप्रतिष्ठाप्रकारमाह पाशेनेत्यादिना सर्वेषु कर्मस्वित्यन्तेन। आभिर्दूतीभिः। प्राणात्मकं यन्त्रं वच्यमाणं सकीटम्। तत्र प्राणप्रतिष्ठारम्भात् प्रागेव साध्यप्रतिकृतेः हृदये यन्त्रं सजीवं कीटं च निक्षिप्याच्छाद्य प्रयोगमारभेतेत्यर्थः। प्राणप्रतिष्ठायां कर्त्तव्यमाह निशीथेति। पद्मपादाचार्यास्तु कालदण्डेन सन्ताड्य बोधनमाहुः। अन्यथा प्राणप्रतिष्ठायोगादिति।

बद्ध्वा तं च निपीडमेव सहसा कालस्य यष्ट्या शिर-
स्याताड्य क्षुभिताखिलेन्द्रियगणं साध्यं स्मरेत् साधकः। इत्युक्तेः ॥९२॥९३॥९४॥

स्वहृदये साध्यहृदये पुत्तलीहृदये च मृतादिदूतीनां स्थानमाह दलेष्विति। भृङ्गाकाराननुस्मरेदिति। याद्यक्षररूपमृतादीन् साध्यहृत्पद्मपत्रेषु कर्णिकायां भृङ्गरूपान् स्वहृदयपद्मे भृङ्गीरूपान् ध्यायेदित्यर्थः। शिर इति। यकारादिबीजानां शिरसि ये बिन्दवः तत्समुद्भूता ये तन्तवः तैः सम्बद्धविग्रहानिति। तदुक्तमाचार्यैः—"स्वीयबिन्दुप्रबद्धान्" इति। पुत्तल्यामिति। क्रूरकर्मणि। स्वचित्ते इति वश्यादौ। विधानविदिति। स्ववहन्नाड्या प्रवेशनिर्गमनकुशल

तन्तुच्छेदं प्रकुर्वीत वह्निबीजेन संयतः ।
आकृष्टान् साध्यहृद्भृङ्गान् भुवा संस्तम्भयेत्ततः ॥ ९९
एवमेकादशावृत्तीः कुर्यात् सर्वेषु कर्मसु ।
वश्याकर्षणयोर्यादीनरुणान् संस्मरेत् सुधीः ॥ १००
मोहविद्वेषयोर्धूम्रान् कृष्णान्मारणकर्मणि ।
पीतां संस्तम्भने ध्यायेत् प्राणाकर्षणकर्मणि ॥ १०१
आकृष्टान् साध्यहृत्प्राणान् स्थापयेदात्मनो हृदि ।
क्रूरकर्मसु पुत्तल्यां तेषां स्थापनमीरितम् ॥ १०२

इत्युक्तम् । वह्निबीजेन रमित्यनेन । संयतः अस्मिन्नस्मिन् दले मृतादिस्थानमिति सावधान इत्यर्थः । भुवा ग्लौमिति बीजेन । तत्र प्रकारः । साध्यस्य शक्तिं पाशशक्तितेजोऽङ्कुशमहाभ्रमरकालदण्डरूपेण पञ्चधा निःसार्य पाशबीजमुच्चरन् साध्यं पाशेन गले बद्ध्वा शक्तिबीजतेजसा तं स्ववशे कृत्वाऽङ्कुशेनाकृष्याऽग्रतः संस्थाप्य याद्यष्टकमुच्चरन् साध्यस्य त्वगादीन् व्याप्यापक्रम्य महाभृङ्गेण साध्यं कवलीकृत्य कालदण्डताडनेन सुप्तं तं सम्बोध्य त्वमिति सपरिवारमुन्मूलीकृत्य समिति स्वप्राणशक्तिरूपमहाभ्रमरेण मेलयित्वा हंस इति सैक्यं सम्भाव्य क्रोंमोमिति वश्यादौ जीवनाय प्लावनं कृत्वा यं स्मृते इत्यादिना स्मृतां सम्बोध्य अमुष्य मृतात्मकाः इह प्राणा इत्यादिना स्वमृताप्राणानितरप्राणैः संयोज्य रमिति साध्यमृतातन्तुच्छेदं विधाय सकीटहृदयायां पुत्तल्यामात्मनि वा साध्यमृताप्राणान् संस्थाप्य ग्लौमिति संस्तभ्य तस्य मृताजीवादिकमप्येवमानयेत् । युगपदेव वा मृताप्राणादीन् स्थापयेत् । ततः स्वहृदि चेत् । आं क्रोंमित्यादि मयि प्राणा इह प्राणा मयि जीव इह स्थित इत्यादिरूपम् । पुत्तल्यां चेत् । पुत्तल्यां प्राणा इह प्राणा पुत्तल्यां जीव इह स्थित इति जपेत् । इत्थं मृताप्रतिष्ठाक्रमः । एवं वैवस्वतादिप्राणा अपि स्थापनीयाः । ततो यादीन् होमन्तानुक्त्वा साध्यस्य धातून् जीवं च सपरिकरं पुनः स्वमण्डले सङ्कोचितं कवलीकृत्य यादीन् दूतीश्च तस्य सम्बुद्ध्यन्तान् साध्यस्य चामुष्य प्राणानिहाहर अमुष्य प्राणा इह प्राणा इति चोक्त्वा पुनरपि अमुष्य धातूनिहाहरेत्यादि वदेत् । एवं जीवेऽपि । अयमेव प्रकारः पुत्तल्यामपि । तदुक्तम्—

आकृष्टानां साध्यदेशादसूनां पुत्तल्यादावप्ययं स्यात् प्रकारः । इति ॥

एवमिति । पूर्वोक्तं कर्म एकादशावृत्तिं कुर्यात् । अयं च पूर्वाविधिः । इत

प्राणान् साध्यस्य मण्डूकानात्मनस्तु भुजङ्गमान्।
संस्मरेत्तत्र निपुणः सदा क्रूरेषु कर्मसु ॥ १०३

वाय्वग्निशक्रवरुणेश्वरराक्षसेन्दु-
प्रेतेशपत्रलिखितैरथ यादिवर्णैः।
बिन्द्वन्तिकैः स्वगतहंससमेतसाध्यं
प्राणात्मयन्त्रमथ वर्णवृतं धरास्थम् ॥ १०४

इत्थं प्रयोगकुशलो मनुनाऽनेन मन्त्रवित्।
वशयेत्सकलान्देवान् किं पुनः पार्थिवान् जनान् ॥ १०५

आवाहन्यादिका मुद्राः प्रवक्ष्यामि यथाक्रमम्।
याभिर्विरचिताभिस्तु मोदन्ते सर्वदेवताः ॥ १०६

ऊर्ध्वं यदृच्छया कुर्यात्। तदुक्तम्—

प्राणप्रतिष्ठाकर्मेदं विधायैकादशावरम्। इति ॥ ९५॥९६॥९७॥
॥ ९८॥९९॥१००॥१०१॥१०२॥१०३॥

यन्त्रमाह वायिवति। यादिवर्णैरिति होमन्त्रैः। धरास्थमिति। बाह्ये भूगृहावृतमित्यर्थः। पद्मपादाचार्यास्त्वन्यथा यन्त्रमाहुः। तद्यथा। अष्टदल-मध्यगतशक्तौ साध्यादिकमालिख्य पाशाङ्कुशाभ्यां तां संवेष्ट्य याद्यष्टकमष्टदलेषु लिखित्वा अवशिष्टेन बहिः संवेष्ट्य भूपुरद्वये पाशाङ्कुशौ लिखेदिति यन्त्र-विधिरिति ॥ १०४॥१०५ ॥

मुद्रा आह आवाहनीति। रा दाने। मुदं राति ददाति मुद्रेति निर्वचनम्। इदमेव मोदन्ते सर्वदेवता इत्यनेन सूचितम्। अतएव तद्दर्शनेन देवताहर्षो-त्पत्तिः। स्वाङ्गुल्यो हि पञ्चभूतात्मिकाऽङ्गुष्ठाद्याः आकाशवाय्वग्निसलिलभू-रूपाः। तासां मिथः संयोगरूपसङ्केतात् कोपि देवताप्रगुणीभावपूर्वको मोदः सान्निध्यकरो भवति। तदुक्तम्—

पृथिव्यादीनि भूतानि कनिष्ठाद्याः क्रमान् मताः।
तेषामन्योन्यसंभेदप्रकारैस्तत्प्रपञ्चता ॥
अर्चने जपकाले तु ध्याने काम्ये च कर्मणि।
तत्तन्मुद्राः प्रयोक्तव्या देवतासन्निधापिकाः ॥ इति ॥

अन्यत्रापि—मुदं रातीति मुद्रा स्याद्येनैका मुष्टिरेव तु।

सम्यक् संपूरितः पुष्पैः कराभ्यां कल्पितोऽञ्जलिः ।
आवाहनी समाख्याता मुद्रा देशिकसत्तमैः ॥ १०७

अधोमुखी कृता सैव प्रोक्ता स्थापनकर्मणि ।
आश्लिष्टमुष्टियुगला प्रोन्नताङ्गुष्ठयुग्मका ॥ १०८

सन्निधाने समुद्दिष्टा मुद्रेयं तन्त्रवेदिभिः ।
अङ्गुष्ठगर्भिणी सैव सन्निरोधे समीरिता ॥ १०९

उत्तानौ द्वौ कृतौ मुष्टी सम्मुखीकरणी स्मृता ।
देवताङ्गे षडङ्गानां न्यासः स्यात् सकलीकृतिः ॥ ११०

सव्यहस्तकृता मुष्टिर्दीर्घाधोमुखतर्जनी ।
अवगुण्ठनमुद्रेयमभितो भ्रामिता सती ॥ १११

अन्योन्याभिमुखाश्लिष्टा कनिष्ठानामिका पुनः ।
तथा च तर्जनीमध्या धेनुमुद्रा समीरिता ॥ ११२

स्वल्पभेदात् कोपहर्षौ प्राणिनां जनयत्यतः ॥
तेनैव सर्वदेवानां मुद्रा हर्षप्रदा मता ।
पूजाकाले दर्शनीया मुद्रास्ताः सर्वदा शिवे ॥ इति ॥

तथा—खादिमार्गक्रमाद् भूतान्यङ्गुष्ठाद्यङ्गुलिक्रमात् ।
क्वापि मुक्तान्मिथोयोगात् सान्निध्यप्रह्वताकरी ॥ इति ॥

अनयाहूतो भवेदिति प्रार्थनपूर्वकमावाहनी कार्या । तन्त्रान्तरे तु विशेषः—

हस्ताभ्यामञ्जलिं कृत्वाऽनामिकामूलपर्वणोः ।
अङ्गुष्ठौ निक्षिपेत् सेयं मुद्रा त्वावाहनी स्मृता ॥ इति ॥

एष एव साम्प्रदायिकः पक्षः ॥ १०६॥१०७॥१०८॥१०९॥११० ॥

भ्रामितेति वामावर्त्तक्रमेण । साम्प्रदायिका हस्तद्वयेनेमां मुद्रामाहुः ।
तदुक्तम्—वर्मणा समवगुण्ठय दोर्युजा । इति ॥ १११ ॥

धेनुमुद्रामाह अन्योन्येति । कनिष्ठाऽनामिका अन्योन्याभिमुखाश्लिष्टा तर्जनी मध्या तथैवान्योन्याभिमुखाश्लिष्टेत्यर्थः । हस्तद्वयाङ्गुल्यः अन्योन्यान्तरालप्रवेशेन पूर्वमध्यतः कृतदक्षकनिष्ठाव्यतिषक्ताः कार्याः । तत्र दक्षकनिष्ठा दक्षानामा-पृष्ठमुल्लङ्घ्य तद्वामभागमागता वामानामिकया योज्या । वामा कनिष्ठिका तु यथास्थितैव दक्षानामया । एवं वामतर्जनी वाममध्यमापृष्ठमुल्लङ्घ्य तद्दक्ष-

अमृतीकरणं कुर्यात्तया देशिकसत्तमः।
अन्योन्यग्रथिताङ्गुष्ठा प्रसारितकराङ्गुली॥ ११३
महामुद्रेयमुदिता परमीकरणे बुधैः।
प्रयोजयेदिमां मुद्रां देवतायागकर्मणि॥ ११४
आदिक्षान्तार्णयोगित्वादक्षमालेति कीर्त्तिता।
तद्वर्णसंख्यैर्मणिभिर्जपमालां प्रकल्पयेत्॥ ११५

भागागतदक्षमध्यमया योज्या। दक्षतर्जनी यथास्थितैव वाममध्यमया योज्या।
तदुक्तम्—वामाङ्गुलीर्दक्षिणानामङ्गुलीनां च सन्धिषु।
प्रविश्य मध्यमाभ्यां तु तर्ज्जन्यौ द्वौ प्रयोजयेत्।
कनिष्ठे द्वेऽनामिकाभ्यां युज्यात् सा धेनुमुद्रिका॥ इति॥ ११२॥११३॥

महामुद्रामाह अन्योन्येति। पाण्योरङ्गुष्ठौ परस्परग्रन्थनेन ग्रन्थिरूपौ शेषाः सरलाः। एता मुद्रास्तत्तन्मन्त्रे च मदुक्तविशेषमुद्राश्च न कस्यचिद्दर्शयेत्। तदुक्तं महासंहितायाम्—

न जातु दर्शयेन् मुद्रा महाजनसमागमे।
गुह्यमेतन् मुनिश्रेष्ठ तस्माद्रहसि योजयेत्॥
नाऽदीक्षितस्य मुद्राणां लक्षणानि प्रकाशयेत्।
क्षुभ्यन्ति देवतास्तस्य विफलं च भवेदिति॥

अन्यत्राऽपि—अक्षमालां च मुद्रां च गुरोरपि न दर्शयेत्। इति॥

अथ चैताः सर्वा रहस्येव कुर्यात्। मोक्षार्थिना मनसैव दर्शयितव्याः।
तदाहुः—मानसरूपसंकल्पा मुद्रा मोक्षार्थिनां विदुः।
इतरेषां तु सर्वेषां हस्ताभ्यां शस्यते बुधैः॥ इति॥११३॥११४॥

अक्षमालामाह आदीति। अकारादिक्षकारान्तानां वर्णानां माला अक्षमालेत्यर्थः। अत्रैकोऽधिकः क्षः स एव मेरुः। एतेन पञ्चाशदङ्गुलिकाभिरक्षमाला कार्येत्यपि सूचितम्।

तदुक्तम्—ब्रह्मनाडीगतानादिक्षान्तवर्णान् विभाव्य च।
अर्णं बिन्दुयुतं कृत्वा श्रेष्ठं मन्त्रं जपेत् पुनः॥
अकारादिषु संयोज्य तथा कादिषु च क्रमात्।
क्षार्णं मेरुमथो तत्र कल्पयेज्जगदीश्वरि॥

रुद्राक्षमालिका सूते जपेन स्वमनोरथान् ।
पद्माक्षैर्विहिता माला शत्रूणां नाशिनी मता ॥ ११६

कुशग्रन्थिमयी माला सर्वपापविनाशिनी ।
पुत्रजीवफलैः कॢप्ता कुरुते पुत्रसम्पदम् ॥ ११७

तदा लिपिभिर्भवेदक्षमालार्द्धशतसंख्यया ।
अनया सर्वमन्त्राणां जपः सर्वार्थसाधकः ॥ इति ॥

अत्राऽक्षमालापदप्रयोगो गौण इति ज्ञेयम् । अनेनैतादृश्यक्षमाला पुरश्चरणविषयेऽपि उक्ता । किञ्चाऽनेनाऽष्टोत्तरशतसंख्याकमणिभिर्नित्यजपेऽपि माला कार्या इत्यपि उक्तं भवति । अकारादि लकारान्तं सञ्जप्य विलोमेन लकारादि अकारान्तं च सञ्जप्य अष्टवर्गैरष्टवारं जप्त्वा क्षकारं मेरुं कुर्यादिति ।

यदाहुः—अकारादि लकारान्तं पञ्चाशन्मणिसूत्रकम् ।
क्षकारं मेरुसंस्थाने लकारादि विलोमतः ॥
वर्गाष्टकविभेदेन शतमष्टोत्तरं भवेत् ।
एकैकान्तरितं मन्त्रं जपादेवं फलप्रदम् ॥ इति ॥

तन्त्रान्तरे तु विशेषः—
पञ्चविंशतिभिर्मोक्षस्त्रिंशद्भिर्धनसिद्धयः ।
सर्वार्थाः सप्तविंशत्या पञ्चदश्याभिचारिकम् ॥
पञ्चाशद्भिः काम्यकर्मसिद्धिः स्याच्चतुरुत्तरैः ।
अष्टोत्तरशतैः सर्वसिद्धिरक्षैः कृतस्रजा ॥ इति ॥

तेन सप्तविंशत्या चतुःपञ्चाशता अष्टोत्तरशतेन च सर्वेषां सर्वकार्यसिद्ध्यर्थं नित्यजपार्थं च मालां कुर्यादित्युक्तम् । यदाहुः—
अष्टोत्तरशतैर्माला पञ्चाशच्चतुरन्वितैः ।
सप्तविंशतिभिश्चाऽक्षैः सर्वसाधारणो जपः ॥ इति ॥ ११५ ॥

मणिविशेषे फलविशेषमाह रुद्राक्षेति । सर्वैरेतैरित्येकैकस्य पञ्च पञ्च मणयः ।
पिङ्गलामते तु विशेषः—
स्फटिकप्रवालमुक्ताचामीकरपुत्रजीवकृतमणिभिः ।
अष्टोत्तरशतसंख्यैः कुर्याज्जपमालिकां मन्त्री ॥
मोक्षाभिचारशान्तिकवश्याकर्षेषु योजयेत् क्रमशः ।
अङ्गुष्ठाद्यङ्गुलिकामणयोऽङ्गुष्ठेन चाल्यन्ते ॥ इति ॥

निर्मिता रौप्यमणिभिर्जपमालेप्सितप्रदा ।
हिरण्मयैर्विरचिता माला कामान् प्रयच्छति ॥ ११८

अक्षमालाकरणप्रकारस्तु तन्त्रान्तरोक्तो यथा—

समासेनाऽक्षसूत्रस्य विधानमभिधीयते ।
यथालाभं यथाबुद्धि अक्षाण्यानीय यत्नतः ॥
अन्योन्यसमरूपाणि नातिस्थूलकृशानि च ।
जन्तुभिर्न विशीर्णानि न जीर्णानि नवानि च ॥
गव्यैस्तु पञ्चभिस्तानि सम्प्रक्षाल्य पृथक् पृथक् ।
ततो द्विजेन्द्रपुण्यस्त्रीनिर्मितं ग्रन्थिवर्जितम् ॥
त्रिगुणं त्रिगुणीकृत्य सूत्रं प्रक्षाल्य पूर्ववत् ।
अश्वत्थपत्रनवकैः पद्माकारेण कल्पयेत् ॥
सूत्रं मणींश्च गन्धाद्भिः क्षालितांस्तत्र निक्षिपेत् ।
तारं शक्तिं मातृकां च सूत्रे चैव मणिष्वथ ॥
विन्यस्य पूजयेदाज्यैर्जुहुयाच्चैव शक्तितः ।
मणिमेकैकमादाय सूत्रे तत्र तु योजयेत् ॥
मुखे मुखं तु संयोज्य पृष्ठे पृष्ठं तु योजयेत् ।
प्रोक्तसंख्यातमेवाऽक्षं मेरुत्वेनाऽग्रतो न्यसेत् ॥
एकैकमालामध्ये तु ग्रन्थिबन्धं प्रकल्पयेत् ।
सम्यक् प्रतिष्ठितप्राणामुपचारैः प्रपूजयेत् ॥
एवं कृताक्षमालायां जपेन् मातृकया ततः ।
गुरुं संपूज्य तद्धस्तात् गृह्णीयात् सर्वसिद्धये ॥ इति ॥

अन्यत्रापि—समानवर्णवनितानिर्मितं सूत्रमानयेत् ।
सूत्रं मणींश्च त्रिदिनं पञ्चगव्ये विनिक्षिपेत् ॥
सम्यक् चतुर्थदिवसे अस्त्रेण क्षालयेत्ततः ।
हृदा तां ग्रन्थयेन्मन्त्री गोपुच्छाकारसन्निभाम् ॥
मणिमध्ये नागपाशं ब्रह्मग्रन्थिमथाऽर्पयेत् ।
हुं मन्त्रेण ततो मेरुं प्रणवेनैव बन्धयेत् ॥
पूर्वोक्तं मण्डलं कृत्वा सम्पूज्याऽत्रेष्टदेवताम् ।
मनुं त्वष्टसहस्रं तु सञ्जपेन्नियतः सुधीः ॥
तद्दशांशं हुनेदाज्यैस्तन्मन्त्रोक्तैर्यथा पुरा ॥ इति ।

प्रवालैर्विहिता माला प्रयच्छेत् पुष्कलं धनम् ।
सौभाग्यं स्फाटिको माला मौक्तिकैर्विहिता श्रियम् ॥ ११९
निर्मिता शङ्खमणिभिः कुरुते कीर्त्तिमव्ययाम् ।
सर्वैरेतैर्विरचिता माला स्यान्मुक्तये नृणाम् ॥ १२०

शैवागमे तु—गोपुच्छसदृशी कार्या एकास्या वा [सर्पाकारा] समेरुका ।
प्रोतव्या सितवर्णाद्यैस्तत्तत्कर्मप्रसिद्धये ॥
जपमालां विधायेत्थं ततः संस्कारमारभेत् ।
क्षालयेत् पञ्चगव्यैस्तां सद्योजातेन सज्जलैः ॥
चन्दनागुरुगन्धाद्यैर्वामदेवेन घर्षयेत् ।
धूपयेत्तामघोरेण लिम्पेत् तत्पुरुषेण तु ॥
मन्त्रयेत् पञ्चमेनैव प्रत्येकन्तु शतं शतम् ।
मेरुञ्च पञ्चमेनैव यथा मन्त्रेण मन्त्रयेत् ॥ इति ॥

अक्षमालायां जपप्रकारोऽपि तत्रैवोक्तः—
मध्यमायां न्यसेन् मालां ज्येष्ठेनावर्त्तयेत् क्रमात् ।
भुक्तिमुक्तिप्रदः सोऽयं मातृकागणनक्रमः ॥
अङ्गुष्ठानामिकाभ्यां तु कुर्यादुत्तमकर्मणि ।
अङ्गुष्ठमध्यमाभ्यां तु जपेदाकृष्टिकर्मणि ॥
तर्जन्यङ्गुष्ठयोगाद्धि विद्वेषोच्चाटने जपः ।
कनिष्ठाङ्गुष्ठकाभ्यां तु जपेन्मारणकर्मणि ।
जपान्यकाले तां मालां पूजयित्वा च गोपयेत् ।
जीर्णे सूत्रे पुनः सूत्रं ग्रन्थयित्वा शतं जपेत् ॥
जपेन्निषिद्धसंस्पर्शे क्षालयित्वा यथोचितम् ॥
कासे क्षुते च जृम्भायामेकमावर्त्तकं त्यजेत् ॥
प्रमादात्तर्ज्जनीस्पर्शे भवेदावर्त्तकं त्यजेत् ।
यदा सन्त्रुट्यते माला ग्रन्थयित्वाऽथ पूर्ववत् ॥
प्रतिष्ठितायां तस्यां तु मन्त्रं जप्यादनन्यधीः ।
एवं प्रतिष्ठितायां तु अन्यं नैव जपेन्मनुम् ॥ इति ॥

अन्यत्रापि—येन प्रतिष्ठिता माला तमेव तु मनुं जपेत् ।
अन्यमन्त्रजपा विद्या न कार्या कर्हिचिद्बुधैः ॥

तर्जन्या न स्पृशेत् सूत्रं कम्पयेन्नो विधूनयेत्।
न स्पृशेद्वामहस्तेन करभ्रष्टां न कारयेत्॥
अक्षाणां चालनेऽङ्गुष्ठेनाऽन्यमक्षं न संस्पृशेत्।
जपकाले सदा विद्वान् मेरुं नैव विलङ्घयेत्॥
परिवर्त्तनकाले च सङ्घट्टं नैव कारयेत्।
एवं सर्वं परिज्ञाय मालायां जपमारभेत्॥ इति॥

आचार्या अपि—तन्मानसस्तर्जनिवर्जिताभिः अक्षस्रजा वाऽङ्गुलिभिर्जपेत। इति।

अन्यत्रापि—अङ्गुल्यग्रेण यज्जप्तं यज्जप्तं मेरुलङ्घने।
असंख्यातेन यज्जप्तं तज्जप्तं निष्फलं भवेत्॥ इति॥

अन्यत्र विशेषः—

अक्षमालां गुरोर्लब्ध्वां तदभावे स्वनिर्मिताम्।
गोपयेत् सर्वकर्मान्तं यदीच्छेत् सिद्धिमुत्तमाम्॥
स्वमन्त्रमक्षसूत्रं च गुरोरपि न दर्शयेत्।
जपकाले च गोप्तव्यमक्षसूत्रं च षण्मुख॥
परदृष्टिगतं सूत्रं सर्वथा निष्फलं भवेत्।
तस्मात् सर्वत्र यत्नेन गोपनीयं सदा बुधैः॥ इति॥

मन्त्रतन्त्रप्रकाशे अङ्गुलिभिरङ्गुलिपर्वभिरपि जप उक्तः। तद्यथा—
अङ्गुलीजपसंख्यातं फलमेकगुणं स्मृतम्।
रेखास्वष्टगुणं विद्यादक्षैश्च शतसंगुणम्॥
तत्राङ्गुलिजपं कुर्वन् साङ्गुष्ठाङ्गुलिभिर्जपेत्।
अङ्गुष्ठेन विना कर्म कृतं तदफलं भवेत्॥
अङ्गुलीपर्वभिर्मन्त्रजपं नित्यं प्रकल्पयेत्।
मध्यमानामिकामध्यपर्वद्वितयकल्पितम्॥
मेरुं प्रदक्षिणीकुर्वन्ननामामूलपर्वणि।
आरभ्य मध्यमामूलपर्वान्तं गणयेत् क्रमात्॥
मध्यापर्वयुगेन प्रकल्प्य मेरुं त्वनामिकामध्यात्।
तर्जनिकामूलान्तं गणयेदेतत् प्र[अ]कारतो वाथ॥
अगुलीर्न वियुञ्जीत किञ्चिदाकुञ्चिते तले।
अङ्गुलीनां वियोगे तु छिद्रेषु स्रवते जपः॥
गणनाविधिमुल्लङ्घ्य यो जपेत्तं जपं यतः।

अथाऽभिधास्ये तन्त्रेऽस्मिन् सम्यक् षट्कर्मलक्षणम् ।
सर्वतन्त्रानुसारेण प्रयोगफलसिद्धिदम् ॥ १२१

शान्तिवश्यस्तम्भनानि विद्वेषोच्चाटने ततः ।
मारणान्तानि शंसन्ति षट्कर्माणि मनीषिणः ॥ १२२

रोगकृत्याग्रहादीनां निरासः शान्तिरीरिता ।
वश्यं जनानां सर्वेषां विधेयत्वमुदीरितम् ॥ १२३
प्रवृत्तिरोधः सर्वेषां स्तम्भनं समुदाहृतम् ।
स्निग्धानां द्वेषजननं मिथो विद्वेषणं मतम् ॥ १२४
उच्चाटनं स्वदेशादेर्भ्रंशनं परिकीर्त्तितम् ।
प्राणिनां प्राणहरणं मारणं समुदाहृतम् ॥ १२५
स्वदेवतादिकालादीन् ज्ञात्वा कर्माणि साधयेत् ।
रतिर्वाणी रमा ज्येष्ठा दुर्गा काली यथाक्रमम् ॥ १२६
षट्कर्मदेवताः प्रोक्ताः कर्मादौ ताः प्रपूजयेत् ।
ईशचन्द्रेन्द्रनिर्ऋतिवाय्वग्नीनां दिशो मताः ॥ १२७

रक्षन्ति राक्षसास्तेन गणयेत् सर्वथा बुधः ॥ इति ॥११६॥११७॥११८॥११९॥१२०॥

षट्कर्माण्याह अथेति । विधेयत्वं वचनकारित्वम् । सर्वेषां स्तम्भनमिति । जनजलवह्निखड्गधारासैन्यप्रतिवादिवचनमरुदादीनाम् । स्वदेशादेरित्यादिशब्देन गृहग्रामनगरादयो गृह्यन्ते ॥ १२१॥१२२॥१२३॥१२४॥१२५ ॥

स्वदेवतेति । अत्रादिशब्देन आसनमुद्राभूतोदयमण्डलाक्षरग्रथनादिप्रकार-वर्णलेखनद्रव्यलेखनीकुण्डस्रुक्स्रुवसमिज्जपमालिकादीनि । प्रपूजयेदिति । तत्र पुष्पविशेषः पिङ्गलामते—

स्तम्भाकृष्टिवशोच्चाटशान्तिमारे यथाक्रमम् ।
पीतनीलारुणं धूम्रं श्वेतं कृष्णं प्रसूनकम् ॥ इति ॥

दिश आह ईशेति । अन्यत्र विशेषः—

पूर्वामुखे भवेद्वश्यं दक्षिणे त्वाभिचारिकम् ।
पश्चिमे बन्धनं विद्यादुत्तरे शान्तिकं स्मृतम् ॥
आकर्षणमथाग्नेये नैर्ऋते मारणं तथा ।
उच्चाटनं च वायव्ये ऐशाने मोक्षदायकम् ॥ इति ॥ १२६॥१२७॥

सूर्योदयं समारभ्य घटिकादशकं क्रमात् ।
ऋतवः स्युर्वसन्ताद्या अहोरात्रं दिने दिने ॥ १२८
वसन्तग्रीष्मवर्षाख्यशरद्धेमन्तशैशिराः ।
हेमन्तः शान्तिके प्रोक्तो वसन्तो वश्यकर्मणि ॥ १२९
शिशिरः स्तम्भने ज्ञेयो विद्वेषे ग्रीष्म ईरितः ।
प्रावृडुच्चाटने ज्ञेयो शरन् मारणकर्मणि ॥ १३०

सूर्येति । दिने दिने प्रतिदिनम् । अहोरात्रमध्ये सूर्योदयमारभ्य घटिकादशकं क्रमात् वसन्ताद्या ऋतवः स्युरित्यन्वयः । अत्र मुख्यो ऋतुर्मासद्वयात्मक एव । शीघ्रकार्यापेक्षस्त्वयमिति ज्ञेयम् । तदभिप्रायेणाऽन्यत्राऽप्युक्तम्—

शुक्लपक्षे द्वितीया च तृतीया पञ्चमी तथा ।
बुधदेवगुरूपेता शान्तिके वाऽथ सप्तमी ॥
षष्ठी त्रयोदशी चैव चतुर्थी नवमी तथा ।
सोमदेवगुरूपेता पौष्टिके शंसिता बुधैः ॥
अष्टमी नवमी चैव दशम्येकादशी तथा ।
शुक्रभानुसुतोपेता शस्ता विद्वेषकर्मणि ॥
अथो चतुर्दशी कृष्णा शनिवारे तथाऽष्टमी ।
उच्चाटनेऽथ शस्तोऽत्र जपः शङ्करभाषितः ॥
अमावस्याऽष्टमी कृष्णा तादृगेव चतुर्दशी ।
भानुना तत्सुतपेता भूसुतेनाऽपि संयुता ।
मारणे स्तम्भने चैव मोहे द्रोहे प्रशस्यते ॥ इति ॥

तथा वशिष्ठसंहितायामपि—

प्रसिद्धा ऋतवो ग्राह्याः षट्कर्मादिकसाधने ।
यस्मिन् कस्मिन्नृतौ कार्यं मन्त्राणां वाथ साधनम् ॥
पूर्वाह्णे वश्यपुष्ट्यर्थम् । इत्यादिना ।

पिङ्गलामते—पुष्ट्याकृष्टिशुभोच्चाटशान्तिस्तम्भनरोधनम् ।
गुरौ कुजे रवौ शुक्रे सोमे मन्दे बुधे क्रमात् ॥ इति ॥

अन्यो विशेषः पिङ्गलामते—

हेमन्तो धवलो वृद्धो वसन्तो लोहितो युवा ।
आरक्तधवलो बालः शिशिरः संप्रकीर्त्तितः ॥

पद्माख्यं स्वस्तिकं भूयो विकटं कुक्कुटं पुनः।
वज्रं भद्रकमित्याहुरासनानि मनीषिणः॥ १३१
षण्मुद्राः क्रमतो ज्ञेयाः पद्मपाशगदाह्वयाः।
मुसलाशनिखड्गाख्याः शान्तिकादिषु कर्मसु॥ १३२
जलं शान्तिविधौ शस्तं वश्ये वह्निरुदाहृतः।
स्तम्भने पृथिवी शस्ता विद्वेषे व्योम कीर्त्तितम्।
उच्चाटने स्मृतो वायुर्भूयोऽग्निर्मारणे मतः॥ १३३
तत्तद्भूतोदये सम्यक् तत्तन्मण्डलसंयुतम्।

ग्रीष्मो धूम्रशरीरस्तु श्यामाङ्गो जलदागमः।
शरत्कालः कृष्णवर्णः शान्त्यादावृतवस्त्विमे॥ इति॥

विशेषान्तरं महाकपिलपञ्चरात्रे—

शान्तिके मानसो जाप उपांशुः पौष्टिके स्मृतः।
सशब्दस्त्वाभिचारे स्यात् प्रागुदग्दक्षिणामुखः॥ इति॥

यत् तु दिनास्त्रादिप्रयोगे अर्द्धरात्रग्रहणं मारणे कृतं स तत्कृतो विशेषविधिरिति ज्ञेयम्। अत्र तु ऋतुशब्दोपादानान्न तथा॥ १२८॥१२९॥१३०॥

पद्मेति। तत्राद्ययोरन्त्ययोश्च लक्षणमन्ये वक्ष्यति। विकटकुक्कुटासनयोर्लक्षणे यथा—जानुजङ्घान्तराले तु भुजयुग्मं प्रकाशयेत्।

विकटासनमेतत् स्यादुपविश्योत्कटासने॥
कृत्वोत्कटासनं पूर्वं समपादद्वयं ततः।
अन्तर्जानुकरद्वन्द्वं कुक्कुटासनमीरितम्॥ इति॥

अन्यत्रासनविशेषा उक्ताः—

स्तम्भने गजचर्म स्यान् मारणे माहिषं तथा।
मेषचर्म तथोच्चाटे खड्गजं वश्यकर्मणि॥
विद्वेषे जम्बुकस्योक्तं गोचर्म शान्तिके तथा।
व्याघ्रचर्मासनं प्रोक्तं सर्वसिद्धिप्रवर्त्तकम्॥ इति॥ १३१॥

षण्मुद्रा इति। "कनिष्ठाङ्गुष्ठयुग्मुद्रा त्रिकोणा त्वशनेर्मता" इति अशनिमुद्रालक्षणम्। अन्यासां मुद्राणां लक्षणं पुरुषोत्तममन्त्रन्यासावसरे मयोक्तम्॥१३२॥

तत्तद्भूतोदय इति। भूतोदयमन्यपटले वक्ष्यति। विशेषस्त्वीशानशिवेनोक्तः—

तत्तत्कर्म विधातव्यं मन्त्रिणा निश्चितात्मना ॥ १३४

शीतांशुसलिलक्षोणीव्योमवायुहविर्भुजाम् ।

वर्णाः स्युर्मन्त्रबीजानि षट्कर्मसु यथाक्रमम् ॥ १३५

उभयधरणिरिष्टं साधयेद्दीर्घकाले
उभयमरुति किञ्चित्कालपाकेन सिध्येत् ।
उभयगगनवह्न्योर्नैव सिद्धिर्न हानि-
स्तत उभयजलस्थः क्षिप्रमेवेष्टदः स्यात् ॥
शशिजलधरणिस्थे शान्तिकं पौष्टिकं वा
शशिमरुदनलाभ्यां वश्यमाकर्षणं च ।
दिनकरभुवि कुर्यात् स्तम्भनं त्वर्कतोये
वशमिनमरुदाविभ्रामणोच्चाटने च ॥
दिनकरवियति स्यान् मोहनं त्वर्कवह्नौ
द्रुततरमरिवर्गान् साध[द]येन् मारयेच्च ॥ इति ।

तत्तन्मण्डलैः प्रथमपटलोक्तैः संयुतम् । मन्त्रिणा निश्चितात्मनेत्यनेनोर्ध्वाधोभेदेनाऽहोरात्रं ज्ञात्वा तत्तत्कर्म कुर्यादित्युक्तम् । तदुक्तं गौतमेन—

देहवायोर्विभोरूर्ध्वं वृत्तिः प्राणो भवेद्दिवा ।
अधोवृत्तिमयोऽपानो रात्रिर्वा देहसंस्थिता ॥
परचक्रभयादौ तत्कालोक्तं कर्म मन्त्रवित् ।
तत्र कुर्याद्विभागेन सम्यगुच्चाटनादिकम् ॥ इति ॥ १३३॥१३४ ॥

शीतांश्विति । षोडशस्वराः सठौ शीतांशुवर्णाः । एतद्वर्णव्यतिरिक्ता द्वितीयपटलोक्ता भूतवर्णा ज्ञेयाः । तदुक्तम्—

रक्षास्तम्भनकर्माणि वर्णैः कुर्यात् धरामयैः ।
शान्तिकं पौष्टिकं कर्म कर्षणं सलिलात्मकैः ॥
दाहमोहाङ्गभङ्गानि चाकृष्टिं दहनात्मकैः ।
सेनाभङ्गभ्रमोच्चाटद्वेषकर्माणि वायुजैः ॥
कालभस्मादि चूर्णानि विविधान्यपि मारणम् ।
क्षुद्राणां स्थापने वर्णैर्नभसैः पङ्क्तिसंख्यकैः ॥ इति ॥

आचार्या अपि—वर्णदशकैः स्युः स्तम्भनाद्याः क्रियाः । इति ।
केचित्तु सवलहयरेफानाहुः । तदुक्तं महाकपिलपञ्चरात्रे—

लं पीता पृथिवी ज्ञेया वं शुक्लं कीर्त्तितं पयः ।
रं रक्तोऽग्निर्मरुत् कृष्णो यं हं शुक्लतरं वियत् ॥　इति ॥

ग्रन्थान्तरे तु विशेषः—

हेमरूप्यशिलामृत्स्ना[सूक्ष्म]पात्रं शान्त्यादिषु स्मृतम् ।
बिल्वाक्षशिग्रुघटितं मारणोच्चाटनादिषु ॥　इति ॥

अन्यत्राऽपि—सौवर्णान्यपि राजतान्यपि तथा पात्राणि शैलानि वा
मृत्पात्राण्यपि शान्तिकादिषु परं शस्तानि कर्मस्विह ।
शैल्वचद्रुमशिग्रुभूरुहकृतान्येतानि विद्वेषणो-
च्चाटोत्सादनमारणादिषु भृशं शस्तानि पात्राण्यपि ॥　इति ।

कुलप्रकाशतन्त्रे तु—

तिस्रो मुद्राः स्मृता होमे मृगी हंसी च शूकरी ।
शूकरी करसङ्कोचो हंसो मुक्तकनिष्ठिका ॥
मृगी कनिष्ठातर्जन्यौ मुक्ता मुद्रात्रयं मतम् ।
यज्ञे शान्तिककार्येषु मृगी हंसी प्रकीर्त्तिता ॥
आभिचारिककार्येषु शूकरी तु प्रकीर्त्तिता ॥　इति ॥

पिङ्गलामते तु मुद्रान्तराण्यपि उक्तानि—

ततो द्रव्यस्य होमे तु तर्जन्यङ्गुष्ठयोगतः ।
ज्वरनाशारिसन्तापावुच्चाटो मोहनं क्रमात् ॥　इति ॥

अन्यत्र जातिविशेषोऽपि उक्तः ।　यदाहुः—

नमः स्वाहा स्वधा वौषट् हुंफडन्ताश्च जातयः ।
शान्तौ वश्ये तथा स्तम्भे विद्वेषोच्चाटमारणे ॥　इति ॥

अन्यत्राऽपि—अर्चने क्रोधशान्त्यादौ नमःशब्दं प्रयोजयेत् ।
अग्निकार्यं च वश्यादौ स्वाहाशब्दं प्रयोजयेत् ॥
मारणादिषु फट्कारं विद्वेषादौ च हुंपदम् ।
वौषडाप्यायनादौ स्याद् द्वेषोत्सादे वषट् स्मृतम् ॥　इति ॥

तथान्यत्र तु—वश्याकर्षणसन्तापे होमे स्वाहा प्रयोजयेत् ।
क्रोधोपशमने शान्तौ पूजने च नमो वदेत् ॥
वौषट् सम्मोहनोद्दीपपुष्टिमृत्युञ्जयेषु च ।
हुंकारं प्रीतिनाशे च छेदने मारणे तथा ॥
उच्चाटने च विद्वेषे तथा धीविकृतौ तु फट् ।

विघ्नग्रहविनाशे च हुंफट्कारं प्रयोजयेत् ॥
मन्त्रोद्दीपनकार्ये च लाभालाभे वषट् स्मृतम् ॥ इति ।

पिङ्गलामते तु—स जपः स्तम्भने लस्थैर्विद्वेषे हुंसमन्वितैः ।
उच्चाटे वायुबीजस्थैः सविसर्गैश्च सिद्धये ॥
मारणे फट्कृतैर्दीप्तैरूर्ध्वाधोरेफसंयुतैः ।
छेदने क्लिव्य[त्व]दीपितैः पुष्टावाप्यायने गवैः ॥
अमृताक्षरगैर्मृत्युनिवृत्तौ देशिकोत्तमैः ।
स्वकल्पसिद्धजात्या वा कृतोपपदलक्षणैः ॥
एवं यत् क्रियते कर्म तदिष्टफलसाधकम् ॥ इति ।

द्रव्यविशेषोऽपि मोहशूरोत्तरे—
दूर्वा भव्याश्च समिधो गोघृतेन समन्विताः ।
होतव्याः शान्तिके देवि शान्तिर्येन भवेत् स्फुटम् ॥
समिधो राजवृक्षोत्था होतव्याः स्तम्भकर्मणि ।
मेषीघृतेन संयुक्ताः स्तम्भसिद्धिर्भवेद् ध्रुवम् ॥
खादिरा मारणे प्रोक्ताः कटुतैलेन संयुताः ।
होतव्याः साधकेन्द्रेण मारणं येन सिध्यति ॥
उच्चाटने चूतजाताः कटुतैलेन संयुताः ।
उच्चाटयेन्महीं सर्वां सशैलवनकाननाम् ॥
वश्ये चैव सदा होमः कुसुमैर्दाड़िमोद्भवैः ।
अजाघृतेन देवेशि वशयेत् सचराचरम् ॥
विद्वेषे चैव होतव्या उन्मत्तसमिधो मताः ।
अतसीतैलसंयुक्ता विद्वेषणकरं परम् ॥ इति ॥

वायवीयसंहितायां स्रुक्स्रुवयोरपि विशेष उक्तः—
आयसौ स्रुक्स्रुवौ कार्यौ मारणादिषु कर्मसु ।
तदन्यत्र तु सौवर्णौ शान्तिकाद्येषु कृत्स्नशः ॥ इति ॥

अन्यत्र तत्तत्कर्मणि जिह्वा अप्युक्ताः—
जिह्वां तु हिरण्याख्यां शान्तिकर्मणि तथा च गगना[कनका]ख्याम् ।
रक्तां कर्षण[कामण]कर्मणि कृष्णां क्षुद्रक्रियासु बुधाः ॥
या सुप्रभेति गदिता तामाहुर्मोक्षकारिणीं जिह्वाम् ।
अतिरक्तामाकृष्टौ बहुरूपामखिलसिद्धिदां जिह्वाम् ॥ इति ।

तथाऽन्यत्र—स्तम्भनादिषु मता कनकाख्या द्वेषणादिषु मता खलु रक्ता ।
मारणे निगदिता खलु कृष्णा सुप्रभा बुधवरैरिह शान्त्याम् ॥
उच्चाटनेऽतिरक्ता या बहुरूपोत्तरे सिद्धिम् ।
ऋद्धिं दक्षिणतः सा तनुते मध्ये शुभानि सदा ॥ इति ॥

अन्यथाऽग्निविशेषोऽपि उक्तः—
लौकिकेऽग्नौ शान्तिकं स्यात् पौष्टिकं च शुभं तथा ।
वटजे स्तम्भनं मोहः श्मशानस्थेऽपि मारणम् ।
बिभीतकाग्नौ विद्वेषः षट्कर्मण्यग्नयो मताः ॥ इति ॥

अन्यत्र तु—बिल्वार्कविप्रनृपदग्धतरुप्रदीप्ते
सौम्यं चिकीर्षुरथ कर्म हुनेद्धुताशे ।
रौद्रं विषद्रुमकलिद्रुमशैलुनिम्ब-
धत्तूरकाष्ठचयसन्निचितेऽथ मन्त्री ॥ इति ॥

सोमशम्भौ तु अग्निमुखानामपि नियम उक्तः—
कुण्डं भानुमुखं ध्यात्वा हृदाहुतिभिरीप्सितम् ।
पश्चिमे शिष्यसंस्कारनित्यहोमौ समाचरेत् ॥
वश्याकर्षणसौभाग्यपुष्टिभाग्याधिरोपणे ।
शान्तिके पाप[श]शुद्धौ च वामे होमः प्रशस्यते ॥
गुटिकाञ्जननिस्त्रिंशपादलेपजिगीषया ।
शोष्यसञ्जननार्थं च प्राचीनवदने यजेत् ॥
मारणोच्चाटनद्वेषस्तम्भनार्थं च दक्षिणे ।
प्रायश्चित्तं तु तत्रैव पश्चिमे तु विमुक्तये ॥ इति ।

आकर्षणाद्यपि उक्तकाले विधेयम् । तदुक्तम् "आकर्षणं वसन्ते स्यात्" इति ।

कामिके तु होमादिसंख्याविशेषः—
शान्तिके पौष्टिके वापि वशीकरणकर्मणि ।
हुतसंख्यादशांशं स्यादुत्तमं द्विजभोजनम् ॥
तत्त्वसंख्यं मतं मध्यं शतांशमधमं मतम् ।
उक्तद्विगुणमानं स्यात् स्तम्भने विप्रभोजनम् ॥
त्रिगुणं सादनोच्चाटे द्वेषणे तु प्रकीर्त्तितम् ।
हुतसंख्यासमानं स्यादपि मारणकर्मणि ॥
हुतावसाने विप्रेन्द्रानतिशुद्धकुलोद्भवान् ।

ग्रथनं च विदर्भश्च संपुटो रोधनं तथा ।
योगः पल्लव इत्येते विन्यासाः षट्सु कर्मसु ॥ १३६
मन्त्रार्णान्तरितान् कुर्यान्नामवर्णान् यथाविधि ।
ग्रथनं तद्विजानीयात् प्रशस्तं शान्तिकर्मणि ॥ १३७
मन्त्रार्णद्वन्द्वमध्यस्थं साध्यनामाक्षरं लिखेत् ।
विदर्भ एष विज्ञेयो मन्त्रिभिर्वश्यकर्मणि ॥ १३८
आदावन्ते च मन्त्रः स्यान्नाम्नोऽसौ संपुटं मतम् ।
एषः संस्तम्भने शस्त इत्युक्तो मन्त्रवेदिभिः ॥ १३९
नाम्न आद्यन्तमध्येषु मन्त्रः स्याद्रोधनं मतम् ।
विद्वेषणविधानेषु प्रशस्तमिदमीरितम् ॥ १४०

भोजयेत् साङ्गवेदज्ञान् स्वादुभिर्भोज्यवस्तुभिः ॥
देवताप्रतिपत्त्या तान्नमस्कृत्य यथाविधि ।
वितनं च यथाशीर्भिरभीष्टफलदं भवेत् ॥ इति ॥

प्रयोगस्य दक्षिणामाह—

पञ्चविंश सुवर्णानि दद्याद् वश्ये विचक्षणः ।
स्तम्भने त्रिंशन्मानं स्यादुच्चाटे षष्टिहाटकम् ॥
विद्वेषे पञ्चपञ्चाशन्मारणे तु शताधिकम् ।
अष्टौ दद्याद् द्विजेन्द्राणां चेत्वादीनां विशेषतः ॥ इति ॥

विशेषत इति सन्तोषं यथा भवति तथा कुर्यादिति ॥ १३५ ॥

मन्त्रेति । अन्तरितान् व्यवहितान् । तदुक्तम्—

एकं मन्त्राक्षरं पूर्वं ततो नामाक्षरं पुनः । मन्त्राक्षरमिति ग्रन्थः । इति ।

मन्त्रार्णेति । मन्त्रार्णद्वन्द्वयोर्मध्यस्थं साध्यनामाक्षरमिति समासः । तदुक्तम्—

द्वौ द्वौ मन्त्राक्षरौ यत्र एकैकं साध्यवर्णकम् । विदर्भितं तु तत्प्रोक्तम् । इति ।

असौ विन्यासः सम्पुटं मतमिति । अत्र केचन नामान्ते विपरीतं मन्त्रपाठमाहुः ।

एष एव साम्प्रदायिकः पक्षः । तदुक्तम्—

मन्त्रमादौ वदेत् सर्वं साध्यसंज्ञामनन्तरम् ।
विपरीतं पुनश्चाऽन्ते मन्त्रं तत् सम्पुटं स्मृतम् ॥ इति ॥

ग्रन्थकृताऽप्युक्तम्—भूतलिप्या पुटीकृत्य यो मन्त्रं भजते नरः ।
क्रमोत्क्रमाच्छ्रतावृत्त्या ॥ इति ॥

मन्त्रस्याऽन्ते भवेन्नाम योगः प्रोच्चाटने मतः ।
अन्ते नाम्नो भवेन्मन्त्रः पल्लवो मारणे मतः ॥ १४१

अत्रैकाक्षरमन्त्रादौ तदेवावर्त्तनीयम् । अन्ये अन्यथा वदन्ति । एकाक्षरस्यैवावयवं कर्त्तव्यमिति । तदसत् । अनेकाक्षरेऽपि तन्न्यायात् साध्येऽपि तथात्वापत्तिः । विषमाक्षरे पुनरावर्त्तनीयमिति पद्मपादाचार्याः ॥ १३६—१४० ॥

मन्त्रस्याऽन्त इत्यस्य पद्यस्य प्रामादिकस्वरूपव्यत्ययः—

अन्ते नाम्नो भवेन् मन्त्रो योगः प्रोच्चाटने मतः ।
मन्त्रस्याऽन्ते भवेन्नाम पल्लवो मारणे मतः ॥

इति तु पाठः पठनीयः । तथाच पद्मपादाचार्याः । नामान्ते मन्त्रयोजनं योगः । स्तम्भोच्चाटनविद्वेषेषु समस्तमन्त्रान्ते समस्तनामयोजनं पल्लवः । मारणेऽस्य विनियोग इति । अन्यत्राऽपि—"पल्लवे साध्यनामादौ भवेन् मन्त्रपदक्रमः" इति । "मन्त्रान्ते जपकर्माणि" इति मारणे गौतमेनाप्युक्तम् । भैरवस्तोत्रस्यापि "मन्त्रार्धेऽग्रतः साध्यं पल्लवं तद्विपर्ययात्" इति । योगपल्लवयोरन्यत्रापि विनियोग उक्तः ।

यदाहुः—शान्तिके पौष्टिके दिव्ये प्रायश्चित्तविशोधने ।
मोहने दीपने योगं प्रयुञ्जन्ति मनीषिणः ॥
मारणे विषनाशे च ग्रहभूतविनिग्रहे ।
उच्चाटने च विद्वेषे पल्लवः सम्प्रचक्षते ॥ इति ॥

अन्यत्र विशेषः—अर्द्धार्द्धनादितोऽन्ते च मन्त्रं कुर्याद्विचक्षणः ।
मध्ये चाऽस्य भवेत् संज्ञा ग्रस्तं तत् समुदाहृतम् ॥
अभिचारादिसर्वेषु योजयेन् मारणादिषु ।
अभिधानं लिखेत् पूर्वं मध्ये वापि महामते ॥
मन्त्रमेवं द्विधा कृत्वा समस्तमभिधीयते ।
द्वेषोच्चाटनकार्येषु योजयेदविशङ्कितः ॥
अर्द्धार्द्धनादितोऽन्ते च मन्त्रं कुर्याद्विचक्षणः ।
मध्ये चान्ते च साध्याख्या मन्त्रिणा क्रियते यदा ॥
आक्रान्तं तद्भवेन् मन्त्रं सदा सर्वार्थसिद्धिदम् ।

अत्रार्द्धार्द्धीकरणे विषमाक्षरे पूर्वमधिकमन्ते न्यूनञ्चेति साम्प्रदायिकाः ।
स्तम्भस्तोभसमावेशवश्योच्चाटनकर्म्मणि ॥
सकृत् पूर्वं लिखेन् मन्त्रमन्ते चैव त्रिधा पुनः ।
मध्ये चैव भवेत् संज्ञा आद्यन्तमिति तद्विदुः ॥

सितरक्तपीतमिश्रकृष्णधूम्राः प्रकीर्त्तिताः।
वर्णतो मन्त्रसंप्रोक्ता देवताः षट्सु कर्मसु ॥ १४२

य[म]न्त्राणां लेखनद्रव्यं चन्दनं रोचना निशा।
गृहधूमचिताङ्गारौ मारणेऽष्ट विषाणि च ॥ १४३

श्येनाग्निलोणपिण्डानि धत्तूरकरसं ततः।
गृहधूमस्त्रिकटुकं विषाष्टकमुदाहृतम् ॥ १४४

परस्परप्रीतियुजोर्विद्वेषजननं परम्।
आद्यन्तं च तथा चार्द्धं त्रिधा मन्त्रं समालिखेत् ॥
साध्यनाम सकृन् मध्ये तं विदुः सर्वतोमुखम्।
सर्वोपद्रवशमनं महामृत्युविनाशनम् ॥
सर्वसौभाग्यजननं मृतानाममृतप्रदम् ॥ इति।

पिङ्गलामते अन्यान्यप्युक्तानि—

ततश्च शृङ्खला सूची नाराचः क्रकचोऽशनिः।
भुशुण्डी मुद्गरश्चक्रं कर्त्तरी मुशलाम्बुजे ॥
टङ्कशूलासिशक्तीश्च मन्त्रकर्मणि चादिशेत्।
षड़ादौ षट् पुनश्चान्ते मन्त्रवर्णास्तदन्तरे ॥
साध्यनामेति संप्रोक्ता शृङ्खलान्येष्वयं क्रमः।
रसा ६ ग्नी ३ न्द्रा १४ श्व ७ कामा १३ हो १५
वेदा ४ र्का १२ ची २ षु ५ राजभिः १६।
रुद्रा ११ ष्टा ८ ङ्क ९ ककुब् १० वर्णैः शृङ्खलादीन्यनुक्रमात् ॥
बन्धभेदरिपुध्वंसच्छेदसन्धिविभेदने।
सैन्यभञ्जनविद्वेषमन्त्रच्छेदनचालने ॥
मारणे सर्वकार्येषु घातस्तम्भनकर्षणे[कारणे]।
शृङ्खलादीनि वेद्यानि साध्यमन्त्रार्णयोगतः ॥ इति ॥१४१॥१४२॥

चन्दनमित्यादिक्रमेण शान्त्यादौ अयं विशेषः। वक्ष्यमाणं सामान्यमपि ज्ञेयम् मारणव्यतिरेकेण। श्येनेति। श्येनः श्येनविष्ठा। अग्निश्चित्रकः। लोणपिण्डं लोणमलम्। त्रिकटुकं शुण्ठीपिप्पलीमरीचानि। पिङ्गलामते लेखनीविशेषोऽप्युक्तः।

दूर्वामयूरपिच्छाग्निबिभीतकनरास्थिजा।
विषाङ्गारत्रिलोहोत्था हेमरूप्यार्कसम्भवा ॥

देवताकालमुद्रादीन् सम्यक् ज्ञात्वा विचक्षणः ।
षट् कर्माणि प्रयुञ्जीत यथोक्तफलसिद्धये ॥ १४५

इति श्रीशारदातिलके त्रयोविंशः पटलः ।

लेखनी वश्य आकृष्टौ सन्तापे स्तम्भमारणे ।
सर्वोपद्रवनाशाय शान्तौ पुष्टौ च जातिजा ॥ इति ॥

अन्यत्रापि—लेखन्या विलिखेद्यन्त्रं वश्ये दूर्वाङ्कुरोत्थया ।
आकर्षे शिखिपिच्छोत्या सङ्कोचे मुनिसम्भवा ॥
हेमजा रौप्यजा वान्या सर्वरक्षाऽपि सा प्रिये ।
करञ्जाख्यमयी वाथ मारणेऽपि नरास्थिजा ॥
स्तम्भकर्मणि विज्ञेया राजवृक्षसमुद्भवा ।
शान्तिके पौष्टिके चैव आयुःकर्मविधौ तथा ॥
सर्वोपसर्गशमने कर्त्तव्या जातिसम्भवा ।
अपामार्गोद्भवा वापि शुभकर्मसु सिद्धिदा ॥
आसुरेषु च सर्वेषु शस्यते तीक्ष्णलोहजा ।
विष्ट्यङ्गारदिने घोरे यदि चोत्पादिता च सा ॥
ज्वालखड्गसमा ज्ञेया सर्वभूतनिकृन्तनी ॥ इति ।

आधारविशेषोऽपि—
नारजे द्वीपिकृत्तौ वा लिखितं स्तम्भकृद्भवेत् ।
खरचर्मणि विद्वेषं तथैवोच्चाटनं ध्वजे ॥
वश्याकर्षणसिद्ध्यर्थं भूर्जपत्रे नियोजयेत् ॥ इति ।

कुण्डजपमालिके पूर्वोक्ते अनुसन्धेये ॥ १४२॥१४३॥१४४ ॥

उपसंहरति देवतेति । आदिशब्दः पूर्वमेव व्याख्यातः । इदं च काम्यकर्मन्यासादिकं कृत्वा आत्मरक्षां च कृत्वा अन्यत् सर्वं कुर्यात् । यतः काम्यकर्मरतस्य देवाद्यैरभिभवसम्भवात् । यदाहुः—

काम्यकर्मप्रसक्तस्य शुभस्याऽप्यशुभस्य च ।
अरित्वं भजते मन्त्रः सिद्धत्वं तद्विपर्ययात् ॥ इति ॥ १४५ ॥

इति श्रीशारदातिलकटीकायां सत्सम्प्रदायकृतव्याख्यायां
पदार्थादर्शाभिख्यायां त्रयोविंशः पटलः ॥ ॐ ॥

चतुर्विंशः पटलः ।

अथ वच्यामि यन्त्राणां भेदांस्तन्त्रेषु गोपितान् ।
यैः साधयन्ति सततं मन्त्रिणो निजवाञ्छितम् ॥ १

मार्णे लिखेत् सार्णयुतं स्वसाध्यं वर्गाढ्यपत्रे स्वरकेशरेऽब्जे ।
बहिः सदीर्घैर्गगनैः प्रवीतं रक्षाकरं यन्त्रमिदं प्रशस्तम् ॥ २

अथेति । यन्त्रशब्दव्युत्पत्तिरुक्ता संहितायाम्—

मनोरथाक्षराण्यत्र नियन्त्र्यन्ते तपोधन ।
कामक्रोधादिदोषोत्थदीर्घदुःखनियन्त्रणात् ॥
यन्त्रमित्याहुः । इति ।

यथा मन्त्रो देवतारूपः तद्वद्यन्त्रमपि देवतारूपम् । अतएव इष्टसाधनक्षमं भवतीति यैः साधयन्तीत्युक्तम् ॥ १ ॥

रक्षायन्त्रमाह मार्णे इति । अब्जे मार्णे इति व्यधिकरणे सप्तम्यौ । कर्णिकास्थमकारमध्ये सार्णयुतं सबिन्दुसकारयुतं स्वसाध्यं लिखेदित्यन्वयः । साध्यसाधककर्मसहितमिति सर्वत्र बोद्धव्यम् । तत्र स्वनामपदं षष्ठ्यन्तं साध्यस्य द्वितीयान्तम् । ततः फलवाचकं पदं द्वितीयान्तम् । ततः कुरु इति द्विरभ्यसे-दिति साम्प्रदायिकाः । वर्गाढ्यपत्रे कचटतपयशलैर्वर्गैराढ्यानि युक्तानि पत्राणि दलानि यस्य तस्मिन् । स्वराः द्विद्विक्रमेण केसरेषु यस्य तस्मिन् । सदीर्घैर्गगनैर्हा-मिति बीजैः । अत्र मातृका देवता । तां सम्पूज्य प्राणप्रतिष्ठापनं कृत्वा धारयेत् । अत्र सर्वत्रापि यन्त्रे सामान्यप्रक्रियोच्यते । तत्रोच्चाटनादौ यन्त्रे लेख्ये वाय्वक्षराणि द्वन्द्वशः अं आं नमः एं कं नमः इत्यादिक्रमेण पञ्च मन्त्राः । तत्र त्रिकोणं सञ्चिन्त्य तन्मध्ये प्रथममन्त्रं द्वितीयतृतीयचतुर्थमन्त्रानग्न्यादिकोणेषु पञ्चमं मध्ये सञ्चिन्त्य पूजयेत् । पूर्वोक्तरक्षादिस्थानेष्वेवमुक्तो विनियोगोऽनुसन्धेयः ।

दशभिर्दशभिरमोभिर्नमोऽन्तिकैर्द्वन्द्वशश्च बिन्दुयुतैः ।
योनेर्मध्ये कोणत्रितये मध्ये च संयजेन् मन्त्री ॥

इत्याचार्योक्तेः । अन्यत्राप्याचार्याः—

प्राक् प्रोक्तान् भूतवर्णान् दश दश युगशो बिन्दुयुक्तान्नमोऽन्ता
न्योनेर्मध्यान्तमध्येष्वपि पुनरथ संस्थाप्य भूताभवर्णान् । इति ॥

पुटीकृते भूमिपुरस्य युग्मे मायां लिखेत् मध्यगसाध्ययुक्ताम् ।
वकारकोणेन महीपुरेण संवेष्टितं वश्यकरं तदुच्चैः ॥ ३

ह्रां ह्रीं क्रूं ह्रौं ह्रीं एतानि अपञ्चीकृतानि बीजानि । एतन्मध्ये तत्तत्कार्ये एकं बीजं विलिख्य तद्बिन्दूर्ध्वाधोभागादिषु साध्यसाधककर्मयोगान् विलिख्य ल्ह्रौं [ह्सौः] इति यन्त्रजीवं मध्यबीजाधोभागे विलिख्य मध्यबीजचतुर्विदिक्षु ऐशान्यादिक्रमेण हंसः सोऽहमिति यन्त्रप्राणं मध्याभिमुखं विलिख्य मध्यबीजपार्श्वद्वये इं ईं विलिख्य उं ऊं इत्यप्यालिख्य तत्तद्यन्त्रविशेषमुक्तमालिख्य यन्त्रगायत्रीं त्रिवर्णक्रमेणाऽष्टदले विलिख्य तद्बहिर्दशदिक्षु लं रं मं चं वं यं सं हं क्रीं आं इति यन्त्रहृदयं विलिख्य तद्बहिः प्राणप्रतिष्ठामन्त्रमपि विलिखेत् । तद्बहिस्त्र्यम्बकमण्डलेन वेष्टयेत् । इदं पूर्वोक्तयन्त्रेष्वपि ज्ञेयम् । तदुक्तं कामिके—

ल्ह्रौं[ह्सौः] यन्त्रस्य जीवः स्यान्मध्यबीजादधो न्यसेत् ।
हंसः सोहमिति प्राणं ऐशान्यादिक्रमाल्लिखेत् ॥
इं ईं नेत्रे न्यसेत् पार्श्वे उं ऊं श्रोत्रे तथैव च ।
विशेषोऽष्टदलादौ तु गायत्रीलेखनं स्मृतम् ॥
इत्यर्णान् यन्त्रगायत्र्याः प्रतिपत्रं त्रिशो लिखेत् ।
अग्रे रेखावकाशेषु प्रतिष्ठां प्राणदां लिखेत् ॥ इति ॥

तन्त्रान्तरेऽपि— लरमचान्वयौ सहौ क्रीं आं ।
यन्त्रस्य हृदयं बिन्दुयुतं लेख्य समन्ततः ॥
हंसः सोहं प्राणजीवौ यन्त्रे लेख्यौ प्रयत्नतः ।
हंसावौ सर्गसंयुक्तौ यन्त्रान्तर्विलिखेद्बुधः ॥ इति ।

यन्त्रगायत्री यथा—

यन्त्रराजाय विद्महे वरप्रदाय धीमहि तन्नो यन्त्रः प्रचोदयात् । इति । अन्योऽपि विशेषोऽपेक्षितार्थद्योतनिकाकारोक्तः । यत्राधारो नोक्तस्तत्रोक्तशान्त्यादिकर्माधारेषु भूर्जपत्रे नेत्रपट्टे तालपत्रे वा विलिख्य गुलिकां बद्ध्वा सूत्रजतुच्छन्नं क्रमेण कृत्वा रजतताम्रसुवर्णहिङ्गुलकाद्यन्यतमेन संवेष्ट्य बीजेन मन्त्रेण वा मातृकया वाऽधिदैवतं ध्यात्वाऽभ्यर्च्य संजप्य हुत्वा गलादिषु योजयेदिति ॥ २ ॥

वश्यकृदाह पुटीकृत इति । महीपुरेण सह पुटीकृते भूमिपुरस्य युग्मे इति सम्बन्धः । पुटीकृते पुटीकृतवदन्तरं ततस्य इत्यर्थः । लिखेदिति । तत्र प्रथमं चतुष्कोणं कृत्वा तदन्तस्तद्रेखालग्नदिक्कोणाग्रं द्वितीयं तदन्तस्तद्रेखालग्न-

मध्ये सार्णविदर्भितं प्रपुटितं मृत्युञ्जयं चाक्षरैः
चान्तःस्थं निजसाध्यनाम विलिखेत् किञ्जल्कसंस्थान् स्वरान्।
पत्रेष्वष्टसु नाम मन्त्रपुटितं वर्गांस्तदग्रेष्वथो
यन्त्रं पद्मपुटीकृतं निगदितं मृत्युञ्जयाख्यं परम्॥ ४

विषज्वरशिरोरोगनाशनं श्रीजयप्रदम्।
कान्तिपुष्टिप्रदं वश्यं सर्वकामार्थसाधकम्॥ ५

साध्याढ्यचिन्तामणिमग्निगेहे विलिख्य बाह्येऽनलगेहवीतम्।
प्रवेष्टयेत् तत् बहिरष्टवर्णमन्त्रेण यन्त्रं ज्वरशान्तिदं स्यात्॥ ६

संप्लवसः प्लावयसो मन्त्रोऽष्टाक्षर ईरितः।
एष एव भवेद्दक्षो ग्रहज्वरविनाशने॥ ७

विदिक्कोणाग्रं तृतीयं लिखित्वा तन्मध्ये मायां ससाध्यां लिखेत्। तत्र साध्यकर्मलेखनप्रकारस्तु त्रिगुणितादावुक्तोऽनुसन्धेयः। ततो वकारकोणेन संवेष्टितम् उच्चैर्वश्यकरमिति सम्बन्धः। उक्तञ्च नारायणीये—

बाह्यस्य रेखामध्यस्थामान्तरस्यासमोष्टशे।
शक्रविश्वत्रये शक्तिवश्यं स्यात् कुम्भवेष्टितम्॥ इति॥

व्याख्यातं चापेक्षितार्थद्योतनिकायाम्। पार्थिवमण्डलं लिखित्वा तस्य पूर्वदक्षिणपश्चिमोत्तरदिग्भागे दिक्षु अस्त्रं कोणं यथा भवति तथा तदन्तः पार्थिवमण्डलं लिखित्वा पुनरपि तदन्तस्तथा लिखित्वा तन्मध्ये ससाध्यां शक्तिं लिखित्वा कुम्भेन चतुर्थेन वेष्टयेदिति। अथवा नागरलिपौ नकारतकारयोर्लिपिसाम्यात् वकारकोणितमहीपुरेणेति पठनीयम्। तत्र उक्तवदन्तरन्तर्भूपुरद्वयं विधाय तत्र शक्तिं विलिख्य वकारस्य कोणे इतं सम्बद्धं यन्महीपुरं ताभ्यां संवेष्टितमिति व्याख्येयम्। अत्र शक्तिर्देवता॥ ३॥

मृत्युञ्जययन्त्रमाह मध्य इति। मध्ये अष्टदलकर्णिकायाम्। विशेषणद्वयविशिष्टं साध्यनाम चकारमध्ये लिखेत्। अष्टसु पत्रेषु मन्त्रपुटितं मृत्युञ्जयमन्त्रपुटितं नाम साध्यनाम लिखेदित्यर्थः। वर्गान् कादीन्। तदग्रेषु पत्राग्रेषु। पद्मपुटीकृतमिति। अधऊर्ध्वमुखेन उपर्यधोमुखेन पद्मेनेत्यर्थः। अत्र मृत्युञ्जयो देवता॥ ४॥ ५॥

ज्वरघ्नमाह साध्येति। चिन्तामणिं शैवम्। अनलगेहेनेति द्वितीयेन।

तारठद्वयपुटं कुरुकुल्ले मन्त्रमत्र हुतभुग्गृहयुग्मे।
मध्यकोणविवरेषु लिखेत् तद्यन्त्रमाशु विनिहन्ति भुजङ्गान् ॥ ८
ॐकारमायादिकमेखलेऽग्निवधूमनुं वह्निगृहस्य युग्मे।
मध्यादिकोणेषु विलिख्य भूर्जे यन्त्रं विदध्यात् रिपुनागहारि ॥ ९
शूलाङ्किते वह्निगृहस्य युग्मे धूमावतीमन्त्रं लिखेत् क्रमेण।
मध्यादिकोणेषु मरुद्गृहस्थं यन्त्रं हुताशानिलवर्णवीतम् ॥ १०
दान्तौ सार्घीशबिन्द्वन्तौ बीजे धूमावति द्विठः।
धूमावतीमनुः प्रोक्तः शत्रुनिग्रहकारकः ॥ ११

अत्र चिन्तामणिर्देवता। एष एवेति। केवलमन्त्रोऽप्याराधितो ज्वरघ्नः। उक्तञ्च नारायणीये—दष्टमुत्थापयेदेष स्वजप्ता[जात्या]म्भोऽभिषिक्ततः।
तज्जप्तशङ्खभेर्यादिनिस्वनश्रवणेन च ॥ इति ॥ ६ ॥ ७ ॥

सर्पघ्नमाह तारेति। तारठद्वयपुटमिति मन्त्रविशेषणम्। तेनादौ तारः अन्ते स्वाहा मध्ये कुरुकुल्ले इति स्वरूपम्। तेनास्य मन्त्रस्य सप्ताक्षरता। हुतभुग्गृहयुग्मे परस्परव्यतिभिन्ने। लिखेदिति रोचनया। उक्तञ्च तत्रैव— "भूर्जे रोचनया षड्स्रिलिखिते" इति। विनिहन्ति गृहाद्विलाद्वोच्चाटयतीत्यर्थः॥ तथा च नारायणीये—सर्पान्निर्गमयेद्विलेषु निहितो गेहात्तथोच्चाटयेत्। इति।
अत्र कुरुकुल्ला देवता ॥ ८ ॥

अन्यत् सर्पघ्नयन्त्रमाह ओमिति। मेखले स्वरूपम्। ॐकारमायाद्यः सप्ताक्षरो मन्त्रः। विलिख्येति गोरोचनया। तथैव तन्त्रोक्तेः। रिपवो नागाः तद्धारि। नारायणीये "पूर्व्वोक्ततुल्यक्रिये" इत्युक्तेः। अत्र मेखला देवता ॥ ९ ॥

उच्चाटनकृदाह शूलेति। शूलाङ्कित इति बहिःकोणाग्रेषु। मध्यादीति। मध्ये बीजद्वयं शिष्टाक्षराणि कोणेषु। मरुद्गृहं प्रथमपटलोक्तम्। हुताशो रेफः अनिलो यः अनेनावृत्तिद्वयम्। तेन पूर्वमावृत्तिद्वयं पश्चात् मरुद्गृहवेष्टनमिति ज्ञेयम्। अत्र धूमावती देवता ॥ १० ॥

धूमावतीमन्त्रमाह दान्ताविति। दान्तौ धकारौ। अर्घीश ऊ बिन्दुश्च प्रत्येकं तदन्तौ तेन धूं धूमिति। अष्टाक्षरो मन्त्रः। शत्रुनिग्रहकारक इत्यनेन पृथगाराधनाऽप्यस्योक्ता। अस्यर्ष्यादि यथा। पिप्पलादो नाम ऋषिः निवृच्छन्दो ज्येष्ठा देवता शत्रुनिग्रहे विनियोगः। बीजद्वयरहितषड्वर्णैः षडङ्गानि।

विषेण कनकाम्भोभिः प्रेतकर्पटकल्पितम्।
श्मशाने निखनेदेतत् शत्रूनुच्चाटयेद्द्रुतम्॥ १२
हुताशगेहत्रितयं लिखित्वा वैवस्वताय द्विठवर्णमन्त्रम्।
मध्यान्तमाकल्पितमिन्दुबिम्बे यन्त्रं महाभूतपिशाचवैरि॥ १३

सर्वजनोद्वेगकारिण्यतिविषमचेता दीर्घा मलिनाम्बरा विमुक्तपरुषकेशा रुचा विधवा विरलदशना काकध्वजा काकरवा शूर्पोदरी रुचाचितया कलहानुरक्तेति ध्यानम्। कृष्णचतुर्दश्यामुपोष्य ध्यात्वा दिगम्बरः स्वयं मुक्तशिरोरुहः सन् चितिस्थाने शून्यागारे शैले विपिने वा नक्तभोजी लक्षं जपेत्। कृतपुरश्चरणो भवति। उक्तञ्च धूमावतीकल्पे—

अथातः संप्रवक्ष्यामि विद्यां धूमावतीं पराम्।
तस्या धूमावति स्वाहा विद्या वेद्या षडक्षरी॥
षडङ्गान्यत्र योज्यानि विद्याबीजैः षडक्षरैः[सबिन्दुकैः]।
पूर्वसेवा जपेत् पूर्वं ज्येष्ठागारे दिगम्बरः॥
रात्रौ कृष्णचतुर्दश्यामनाशो मुक्तमूर्द्धजः।
ततः शून्यालये शैले श्मशाने विपिनेऽपि वा॥
पुरो धूमावतीं ध्यायन् जपेल्लक्षं क्षपाशनः।
काकारूढ़ाऽतिकृष्णा प्रविरलदशना मुक्तकेशी विरक्ता
धूम्राक्षी क्षुत्तृषार्त्ता प्रतिभटचकिता चञ्चला कामलोला।
हृष्टा पुष्टालसाङ्गी श्रमजलमलिना व्यक्तदर्पा विरूपा
भूतिं धूमावती वः प्रदिशतु विपुलां धूतसूर्पाग्रहस्ता॥
एषा धूमावती नाम्ना ज्येष्ठा देवी वरप्रदा॥ इति॥

दान्त इति प्रामादिकः पाठः। तदुक्तं नारायणीये—

धूगुणं मावति शिरो नाम्ना धूमावतीमनुः। इति।

अग्रे धूमावतीं पन्नगामिति च वक्ष्यति। कनकाम्भोभिरिति। धत्तूरपत्ररसघृष्टेन विषेण कारस्करेण लिखेदित्यर्थः। प्रेतकर्पटे प्रेतवस्त्रे॥ ११॥ १२॥

भूतघ्नमाह हुताशेति। द्विठः स्वाहा। सप्ताक्षरो मन्त्रः। मध्यान्तमिति क्रियाविशेषणम्। मध्यादि अन्तपर्यन्तमित्यर्थः। तेन मध्ये षट्सु कोणेषु सप्तवर्णानालिखेदित्यर्थः। मध्याद्यमिति क्वचित्पाठः। इन्दुबिम्बे इति वृत्ते। अत्र यमो देवता॥ १३॥

नामालिख्य मकारकोष्ठयुगले कोणेषु तस्यालिखेत्
मन्त्रज्ञो ङञणान्नकारसहितान् धूमावतीयन्त्रगान्।
वीतं घुर्मुटिकादिना परमिदं वायुत्रिगेहावृतं
यन्त्रं प्राणपरेतभूमिनिहितं विद्वेषणं स्याद् द्विषाम्॥ १४

पूर्वं घुर्मुटिकीयुग्मं ततो मर्कटिकीयुगम्।
घोरे विद्वेषकारिणि विद्वेषोद्वेगकारिणि॥ १५

अथ घोराघोरयोः स्यादमुकामुकयोस्ततः।
विद्वेषयद्वयं हुं फट् विद्या घुर्मुटिकीरिता॥ १६

प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदग्विधिवदभिलिखेत् स्पष्टरेखाचतुष्कं
कोणोद्यच्छूलयुक्तं वलययुगयुतं मध्यपूर्वं तदन्तम्।
मन्त्रस्याऽर्णान् परस्तात् वसुपदविवरेष्वष्टवर्णान् लिखित्वा
शूलोद्यद्द्वादशार्णं विधिवदभिहितं प्रेतराजस्य यन्त्रम्॥ १७

विद्वेषणकृदाह नामेति। नाम साध्यसाधककर्मरूपम्। मकारकोष्ठयुगल इति वृत्तचतुरस्रं एकत्र साध्यनामाऽपरत्र साधकनाम। तस्य मकारचतुरस्रस्य कोणेषु ईशादि लेखनीयम्। मन्त्रज्ञ इत्यनेन ङञणानां सबिन्दुत्वमुक्तम्। अष्टदलं कमलं विलिख्य तत्कर्णिकायां मकारं तत्पत्रेषु धूमावत्यक्षराणि तदुपरि घुर्मुटिकादिनाऽऽवृत्तिः। बहिस्त्रीणि वायुगृहाणि। अत्र धूमावतीघुर्मुटिके देवते। अमुकामुकयोरित्यत्र साध्यनामप्रक्षेपः। नारायणीयेऽयं विशेषः—

चक्रं ताडयेत कार्पासयष्ट्या विद्वेषणं द्वयोः। इति॥ १४॥१५॥१६॥

मारणयन्त्रमाह प्रागिति। व्याख्यातमिदं सप्तदशे। अत्र शूलेषु शूलोत्पन्न-कोष्ठेषु द्वादशार्णलिखनम्। तदुक्तम्—

यमान्तकं दलाग्रेषु नेमिबाह्यगतेषु। इति।

अनेन द्वादशरेखाप्रान्तेषु द्वादश शूलानि कर्त्तव्यानीत्युक्तम्। नारायणीये तूक्तः। मन्त्रान्तरत्वेन भेदः। विधिवदभिहितमिति। विधिस्त्वयम्। आदौ पार्श्वद्वये महिषाश्वशिरसी विलिख्य तन्मध्ये यन्त्रं सम्पादयेदिति। तदुक्तं नारायणीये—चिताङ्गाराक्तनिम्बाङ्गिर्महिषाश्वशिरोऽन्तरा। इति। यमो देवता। तदुक्तम्—

मारणे मोहने स्तम्भे विद्वेषोच्चाटने वशे।

यमराजसदोमेय यमेदोरुणयोदय।
यदियोनिरपक्षेय यक्षेयवनिरामय ॥ १८

उक्तो धूमान्धकाराय स्वाहेत्यष्टाक्षरो मनुः ॥ १९

प्रणवः ह्रीं ततो दंष्ट्रा तत्परं विकृतान्ततः।
आननाय वधूर्वह्निमन्त्रोऽयं द्वादशाक्षरः ॥ २०

विषवृक्षस्य फलके नृचर्मणि पटेऽथवा।
आलिख्याऽष्टविषैरेतत् श्मशाने निखनेत् निशि ॥ २१

ज्वरेण महताऽऽविष्टो मूर्च्छाकुलितमानसः।
रिपुर्गच्छति पक्षेण यमलोकं न संशयः ॥ २२

एवं यमार्गलं वृत्तं बहुधा तु व्यवस्थितम् ॥
द्वादशारं लिखेच्चक्रं वृत्तत्रयसमन्वितम् ॥ इति।

नारायणीयेऽपि—चतुःकुल्याशलाके त्रिवर्त्तुले च चतुर्गुणे।
बहिरष्टगुणे वस्त्रे विधिना तं मनुं लिखेत् ॥ इति ॥

इदं व्याख्यातमपेक्षितार्थद्योतन्याम्। त्रिवर्त्तुलं लिखित्वा तन्मध्ये दक्षिणोत्तररूपेण रेखाद्वयं पूर्वपश्चिमरूपेण रेखाद्वयं च लिखित्वा आग्नेयादिकोणेषु रेखाचतुष्टयं लिखित्वा दिग्गतरेखाग्रेषु अष्टौ शूलान् कोणरेखाग्रेषु शूलचतुष्टयमेतत् लिखित्वा तत्र शास्त्रोक्तप्रकारेण मन्त्राक्षराणि लिखेदिति। [तदन्तमिति। मध्यादारभ्य यमराजश्लोकं वलयद्वयं यथा भवति तथा लिखेत्। अवशिष्टकोष्ठेषु अग्रतः प्रदक्षिणं वक्ष्यमाणं धूमान्धकारावेष्टनं शूलस्थानेषु वक्ष्यमाणद्वादशाक्षरेण वेष्टयेत्। धूमान्धकारमन्त्रमाह उक्तेति। इति गूढार्थदीपिन्याम्] ॥१७॥१८॥१९॥

यमान्तकमन्त्रमाह प्रणव इति। ततो मायेति पठित्वा केचित् प्रणवमायाह्रींपूर्वं विकृतानन हुं फट् स्वाहेत्या हुः। मन्त्रद्वयस्य षडङ्गं यथा। ॐ ह्रां कृष्णवर्णाय हृत्। मन्त्रशेषेण शिरः। ॐ नववक्त्रपिङ्गलजटामुकुटधारिणे शिखा। ॐ हुं सहस्रादित्योदयप्रभाय वर्म। ॐ क्रीं त्रिनेत्राय त्रिनेत्रम्। ॐ श्रीं भ्रूविकृताननाय हुमस्त्रम्। ध्यानं गुरुमुखाद् ज्ञेयम् ॥ २० ॥

विषवृक्षस्य कारस्करस्य। पटे प्रेतपटे। अष्टविषैरिति। पूर्वपटलान्तोक्तैः। आलिख्येति। काकपक्षलेखन्या। श्मशाने निखनेदिति। शरावसम्पुटस्थं कृत्वा स्निग्धयोरन्तरा नीत्वेति शेषः।

एकाशीतिपदेषु मध्यदहने साध्यं लिखेत् क्रूं पुनः
ध्रूं श्रूं व्लूमिति दिग्गतासु विलिखेत् बीजानि पङ्क्तिष्वथ ।
शिष्टेष्वीशनिशाचरादि विलिखेत् कालीमनुं पङ्क्तिश-
स्तद्बाह्ये यमवीतमग्निपवनावीतञ्च यन्त्रं लिखेत् ॥ २३

ओदनो रजनीचूर्णं घृतं दधि पयो मधु ।
पललं मुद्गमाषौ च सक्तुलाजाश्च मोदकम् ॥

इत्येतैर्द्रव्यैश्चक्रस्य दक्षिणदिशि यमराजकालधर्ममनुवैवस्वतशान्तप्रेतराजमृत्यु-कृतान्तनामभिश्चतुर्थ्यन्तैर्नमोऽन्तैरष्टाक्षरायैरष्टभिर्बलिर्देयः । ततो मातृभ्यः लोकपालेभ्योऽपि स्वस्वनामभिः स्वस्वदिक्षु बलिं दत्त्वा उत्तरस्मिन् यक्षेभ्यो नैर्ऋते राक्षसेभ्यः सर्वासु दिक्षु भूतेभ्यो बलिं हरेत् । पूर्वमीशाने द्वादशाक्षरेण त्वष्टा-क्षरेण वा यममुखे बलिं विधाय पश्चादयं बलिः । तदुक्तं नारायणीये—

शरावसम्पुटस्थं तत् स्निग्धयोर्नीतमन्तरा ।
यमराजचक्रमेतत् श्मशाने द्वेषकृत् खनेत् ॥ इति ॥

बलिस्तु अपेक्षितार्थद्योतनिकायामुक्तोऽत्र यन्त्रे त्रिषु कर्मसु ज्ञेयः । तत्र विद्वेषे प्रेतवस्त्रे नारायणीयप्रोक्तमार्गेण लिखनं श्मशाने खननं च । मारणे ग्रन्थकारोक्त-रीत्या विषवृक्षफलके नरचर्मणि वा लिखनं श्मशाने खननं च । स्तम्भने तु अस्यैव यन्त्रस्य विशेषो नारायणीये—

मेरुस्थं स्तम्भकृत् यन्त्रं तत्तु पेषण्यधः क्षिपेत् । इति ।

अस्य व्याख्याने अपेक्षितार्थद्योतन्यामुक्तम् । बिभीतकफलके शिलायामिष्टकायां वा पीतद्रव्येण ताम्रसूच्या चक्रमालिख्य मेरुगं कृत्वाऽभ्यर्च्य जप्त्वा बलिं निहृत्य गवुमार्गारिक्तहृश्मशाननिर्माल्यपेषण्यधोगतस्थलेषु स्थिरनक्षत्रराशिषु निखनेदिति । तदुक्तम्—ताम्रलेखन्या पीतेन लिखितं स्तम्भने खनेत् ।

अपि भारतसङ्काशे समरे रिपुवारणम् ॥ इति ॥ २१॥२२ ॥

मारणयन्त्रान्तरमाह एकेति । इदं त्वरितापटले व्याख्यातम् । मध्यदहने मध्यकोष्ठरेफ इति पद्मपादाचार्याः । मन्त्रान्तरत्वेन भेदः । तद्बाह्य इत्यनेन वायपडल्लया त्वरितया संवेष्टयेदित्युक्तम् । यमवीतमिति । ईशानादि निर्ऋतान्त-मेकवारं विलिख्य पुनश्च निर्ऋत्यादि ईशान्तं लिखेत् । आचार्यैः— "शैवादि नैर्ऋत्यादि कालीमनुं लिखेत्" इत्युक्त्वा "तथाक्रमाद्यमव्रतम्" इत्युक्तम् । केचिच्च चतुर्दिक्षु चतुर्भिश्चरणैरिति वदन्ति । अग्नो रेफः पवनो यः

कालीमाररमालीका लीनमोच्चचमोनली ।
मामोदेततदेमोमा रच्चतत्वत्वतच्चर ।
कालीमनुरयं प्रोक्तः कालरात्रिः स्ववैरिणाम् ॥ २४
यमापाटटपामाय माटमोटटमोटमा ।
वामोभूरिरिभूमोवा टटरीस्त्वस्त्वरीटट ॥ २५
यमात्मकोऽयमाख्यातः श्लोको वैरिविनाशकः ।
लिखेदष्टविषाङ्गारनिम्बनिर्यासकज्जलैः ॥ २६
निग्रहाख्यमिदं यन्त्रं काकपक्षेण कर्पटे ।
बिभीतवृक्षे वल्मीके श्मशाने वा चतुष्पथे ॥ २७

ताभ्यामावृतिद्वयम् । एष साम्प्रदायिकः पक्षः । कश्चित्तु अग्निपवनशब्देन तद्गृहे गृह्णोति इत्याह स्म । तदसाम्प्रदायिकम् । मन्त्रमुक्तावल्यादिबहुग्रन्थविरोधात् । तदुक्तम्—

वषडन्तां लिखेद्विद्यां त्वरितां पूर्ववद्बहिः ।
यममन्त्रगतान् वर्णान् वह्निबीजं समन्ततः ॥
प्रभञ्जनमयं बीजं तद्बाह्ये चाऽभितो लिखेत् ।
पटे शोसोद्भवे शावे वसने भूर्जकेऽपि वा ॥ इति ॥

अग्निमयन्त्रे ग्रन्थकृदेव वक्ष्यति । कृशानुवायुबीजावृतमिति । त्वरिताविद्यया माहिषाज्येनाऽष्टोत्तरसहस्रं हुत्वा यन्त्रे सम्पातं सम्पात्य पश्चाद्यन्त्रं खनेदिति ज्ञेयम् । तदुक्तम्—

माहिषेण घृतेनाऽष्ट सहस्रसहितेन च ।
हुतेन सिद्धं सम्पातं योजयेन् मूलविद्यया ॥ इति ॥

अयं मन्त्रविलेखनप्रकारस्तु पुरुषमुद्दिश्य । स्त्रियमुद्दिश्य तु भद्रकालीश्लोकस्थाने यमश्लोकमालिख्य यमश्लोकस्थाने भद्रकालीश्लोकेन वेष्टयेत् । अन्यत् समानमिति सम्प्रदायविदः । अत्र कालरात्रिः स्ववैरिणां वैरिविनाशक इत्यनेन चानयोः स्वतन्त्रताऽपि उक्ता ॥ २३॥२४॥२५॥२६ ॥

अङ्गारश्चिताङ्गारः । एतेषां कज्जलैः । तत्र कज्जलकरणप्रकारः । मनुष्यकपाले नरादिस्नेहेन शूलारूढप्रेतकर्पटवर्त्या अष्टविषादिमय्या कुर्यात् ।

कर्पटे शूलाधिरूढप्रेतकर्पटे । तदुक्तम् । "शोसपट्टेऽशुके वा शावे" इति । बिभीतकवृक्ष इति । तत्कोटरे । तदुक्तम्—

दक्षिणस्थेऽनिले मन्त्री निखनेदर्द्धरात्रके।
सर्वथा शत्रुरेतेन सप्ताहान् मरणं व्रजेत् ॥ २८
निगृह्यते महारोगैः पतितो वा भवेदसौ।
शिलायामिष्टकायां वा चक्रमेतत् प्रकल्पितम् ॥ २९
मर्कटीविषदण्डीभिः समालिप्तमधोमुखम्।
यत्र रात्रौ खनेत्तत्र भूयो भूयोऽशुभं भवेत् ॥ ३०
लिखेच्चतुःषष्टिपदेषु कालीमीशादिकन्यादि यमात्मकेन।
श्लोकेन संवेष्ट्य कृशानुवायुबीजावृतं यन्त्रमिदं विदध्यात् ॥ ३१
लिप्तं विषमसीदण्डीमर्कटीभिरधोमुखम्।
निखनेद्यत्र तत्र स्यात् नृणामुच्चाटनं सदा।
शस्यहानिमनावृष्टिं गवां नाशं करोति तत् ॥ ३२
वल्मीके चत्वरे वाऽऽत्तरुविवरे वा निदध्यात्। इति ॥

दक्षिणस्थेऽनिले सूर्यगवायावित्यर्थः। मरणमिति बिभीतवृक्षे। महारोगैरिति चतुष्पथे। पतित इति श्मशाने। वाशब्दः समुच्चये। तेन वल्मीके अवयववैकल्यमिति पद्मपादाचार्याः। शिलायामिति। रजकशिलायाम्। इष्टकायामिति। शिवालयस्थायाम्। दण्डी ब्रह्मदण्डी। यत्र ग्रामनगरादौ। मन्त्री देशेषु निक्षिपेद्यन्त्रेत्युक्तेः। अत्र साध्यनामस्थाने ग्रामनगरनामनी लेखनीये ॥ २६॥२७॥२८॥२९॥३० ॥

उच्चाटनकृदाह लिखेदिति। त्वरिताचतुःषष्टिपदवदिदमपि। कालीमित्यनन्तरोक्तश्लोकरूपकालीमन्त्रम्। यमात्मकेनेत्युत्तरत्र सम्बध्यते। वेष्टनं पूर्वयन्त्रोक्तवत्। अत्र यमवेष्टनात् प्राक् वषड़न्तत्वरितावेष्टनमपि। अत्र सम्प्रदायात् रेफवेष्टने साध्यसाधककर्मयुक्तरेफेण वेष्टयेदिति। स्त्रियमुद्दिश्य तु पूर्वोक्तमनुसन्धेयम्। तन्त्रान्तरे तु—

चतुःषष्टिपदे कालीमीशदोषाचरादिकम्।
विन्यस्य मध्ये चतुर्षु हुङ्काराद्यक्षराणि च ॥
अन्तराले तु तेषां च साध्यानां नाम कर्म च।
शिखान्तविद्यया याम्यमनुना दहनेन च ॥
वायुना च समावेष्ट्य कृप्तमेतत् सुसाधितम्।
मारणोत्सादनादीनि कर्माण्याशु प्रसाधयेत् ॥ इति ॥

आख्यां तुम्बुरुमध्यत: स्मरगतामालिख्य जम्भादिकां
विद्यां दिग्गतपत्रकेष्वथ लिखेत् देवीर्दलेषु स्मरम् ।
कोणस्थेषु सनामकं बहिरत: पाशाङ्कुशाभ्यां वृतं
यन्त्रं वश्यकरं ग्रहादिभयहृत् क्षुद्राभिचारापहम् ॥ ३३

जम्भे जम्भिनि ठद्वन्द्वं मोहे मोहिनि ठद्वयम् ।
अन्धे अन्धिनि ठद्वन्द्वं रुन्धे रुन्धिनि ठद्वयम् ॥ ३४

हित्वा कामं लिखेत् शान्तिं यन्त्रेऽस्मिन् नृकपालके ।
सन्ध्यासु तापयेदेतदुच्चैः साध्यं वशं नयेत् ॥ ३५

हित्वा शान्तिं लिखेद्वर्म पटे वा नरचर्मणि ।
वह्निवायुगृहावीतं श्मशानस्थं रिपून् हरेत् ॥ ३६

हित्वा वर्म लिखेदस्त्रं फलकेऽक्षतरूद्भवे ।
वह्निवायुयुतं नाम विषाढ्यरुधिरेण तत् ॥ ३७

चत्वरे निखनेत् जप्तं विद्वेषं कुरुते मिथः ।
हित्वा रेफयकारौ द्वौ लकारं मध्यतो लिखेत् ॥ ३८

धरापुरेण वीतं तद्दिष्टकान्तर्निवेशितम् ।
सर्वेषां स्तम्भनं कुर्यान्नात्र कार्या विचारणा ॥ ३९

मसी पूर्वोक्तं कज्जलम् । दण्डो ब्रह्मदण्डी । मर्कटी कपिकच्छु । उभयोस्त्वरिता देवता ॥ ३१॥३२ ॥

वश्यकृदाह आख्यामिति । आख्यां कर्मसहितं साध्यसाधकनाम । तुम्बुरुमध्यत: कर्णिकास्थतुम्बुरौ । अथ देवीरिति तुम्बुरुमन्त्रोक्तदेवीबीजचतुष्टयं सनामकं स्मरञ्च विदिग्दलेषु लिखेत् । तेनायमर्थः सम्पन्नः । देवीबीजमध्ये कामबीजं तन्मध्ये नाम एवं कोणचतुर्दलेष्विति । तुम्बरुः देवता ॥ ३३॥३४॥

हित्वा काममिति । कामबीजपञ्चकं हित्वा त्यक्त्वा शान्तिं दीर्घमीकारं सबिन्दुकं लिखेत् । अन्यत् पूर्ववत् । उच्चैरित्यतिशयेन । लिखेदिति शान्तिस्थाने । वर्म हुं । पटे प्रेतपटे । वह्निवायुगृहावीतमिति शेषः । अन्यत् पूर्ववत् । अक्षतरुर्बिभीतकः । चत्वरे अङ्गणे । अत्रापि वह्निवायुगृहावीतमिति ज्ञेयम् । जप्तमिति तुम्बुरुबीजेन । हित्वेति तुम्बुरुबीजमालिख्य तत्र लकारं लिखेत् । धरापुरेणेति । वह्निवायुनिवृत्तिः । शेषं

हित्वा लकारं तन्मध्ये वायुबीजं समालिखेत्।
विषरक्तमसीकाकपुरीषैर्ध्वजवाससि ॥ ४०
श्मशाने निहितं कुर्यात् कुलोच्छेदं स्ववैरिणाम्।
मुक्त्वा वायुमयं बीजं तत्र फट्कारमालिखेत् ॥ ४१
प्रेतवस्त्रे काकस्य रुधिरेण यथाविधि।
ईप्सिते निखनेत् स्थाने विद्वेषं कुरुते नृणाम् ॥ ४२
अस्त्रबीजमपास्याऽस्मिन् लकारं सार्णसंयुतम्।
विलिखेत् यन्त्रमेतत् स्यात् लोहत्रयसमावृतम् ॥ ४३
सर्वरोगप्रशमनं कृत्याद्रोहादिशान्तिदम्।
विहाय बीजं ल्ङ्कारं ग्लौंकारं तत्र संलिखेत् ॥ ४४
चकारेणावृतं बाह्ये पाशाङ्कुशवृतं पुनः।
टपरेण वृतं भूयो भूमिमण्डलमध्यगम् ॥ ४५
लकारैर्बिन्दुसंयुक्तैर्वेष्टितं तद्बहिः क्रमात्।
सर्गान्तमातृकाबीजं सर्वं वृत्तेन वेष्टितम् ॥ ४६
कौशेयकर्पटे क्लृप्तमिष्टकाद्वयमध्यगम्।
सेनाग्रे निखनेद्यन्त्रं स्तम्भनं कुरुते ध्रुवम् ॥ ४७

मध्ये श्रीनरसिंहबीजमथ तद्बाह्ये स्वरान् केसरे
वारीट्चन्द्रयमेन्द्रदिक्षु विलिखेन् मध्ये मनुं गारुड़म्।
अन्तस्थान् मरुदग्निनिर्ऋतिशिवेष्वालिख्य वर्णावृतं
यन्त्रं सर्गिभिरष्टभिः परिवृतं संवर्त्तकैर्गारुड़म् ॥ ४८

पूर्ववत्। इष्टकान्तः इष्टकाद्वयान्तः। अग्निमभेदत्वये धरापुरमेव कार्यम्। तन्मध्ये तुम्बुरुमध्ये वायुबीजं यं लिखेत्। अन्यत् समानम्। रक्तमजारक्तम्। मसी पूर्वोक्तकज्जलम्। ध्वजवाससि। प्रेतपताकावस्त्रे। यथाविधीति। काकपक्षलेखन्येत्युक्तम्। ईप्सित इति। ययोर्विद्वेषणं क्रियते ताभ्यां यत्रोल्लङ्घ्यते तत्र देश इत्यर्थः। बाह्ये इति। पद्माद्बहिः। टपरेण ठकारेण। सर्गान्तेति। विसर्गान्ता ॥ ३५—४७ ॥

गारुडयन्त्रमाह मध्य इति। मध्ये कर्णिकायां श्रीयुक्तं नरसिंहबीजं

संवर्त्तको नेत्रयुतः पार्श्वस्तारोऽग्निसुन्दरी।
गारुड़ो मनुराख्यातो विषद्वयविनाशनः॥ ४९

स्मरन् गरुड़मात्मानं मन्त्रमेनं जपेन्नरः।
विषमालोकनेनैव हन्यात् नागकुलोद्भवम्॥ ५०

षोड़शपटलोक्तम्। श्रीशब्देन चैकदेशो रेफो गृहीतः। स ऊर्द्ध इति ज्ञेयम्। तदुक्तं नारायणीये—बिन्दुमद्वह्निरूर्ध्वान्त्यकर्णिकायाम्। इति।

वारीडिति पश्चिमदिक्। चन्द्रेति उत्तरदिक्। यमेति दक्षिणदिक्। इन्द्रेति पूर्वदिक्। विलिखेन् मध्य इति। गारुडमन्त्रान्त्यं कर्णिकायां लिखेदित्यर्थः। अन्तस्थान् यरलवान् सबिन्दून्। वर्गावृतमिति प्रामादिकः पाठः। वर्णावृतमिति पाङ्क्तपाठः साम्प्रदायिकः। सर्गिभिर्विसर्गयुक्तैः। संवर्त्तकैः चकारैः। परिवृतमित्यष्टदिक्षु। तदुक्तं नारायणीये—

वृतं लिप्या सर्गि कषाष्टकावृतमिदं यन्त्रं फणिभ्योऽवति। इति।

अपेक्षितार्थद्योतनिकायां व्याख्यायते। लिप्यक्षरैर्मालेव वेष्टयित्वा सविसर्गमन्त्यमष्टदिक्षु लिखेदित्यर्थः इति। गरुड़ो देवता॥ ४८॥

गारुड़मन्त्रमाह संवर्त्तक इति। संवर्त्तकः चः नेत्रमिकारस्तद्युतः तेन चि। पार्श्वः पकारः तारः प्रणवः अग्निसुन्दरी स्वाहा। विषद्वयविनाशन इत्यनेन केवलमन्त्रस्यापि स्वतन्त्रतोक्ता। इदमेव यन्त्रफलम्। विषद्वयं स्थावरजङ्गमम्। मन्त्रस्य ऋष्यादिकं तन्त्रान्तराद्यथा—

ऋष्यादिका रुद्रपङ्क्तिगरुड़ाः परिकीर्त्तिताः।
हृदयं ज्वलयुग्मान्ते महामतिपदं शिरः॥
गरुडं चूडाननं स्याद्गरुडान्ते शिखि शिखा।
कवचं प्रोच्य गरुड़ान् प्रभञ्जनयुगं ततः॥
प्रभेदनयुगं वित्रासययुक् युग्विमर्दय।
नेत्रमन्त्रस्तूग्ररूपधर सर्व[पं]विषं हर॥
भीषयद्वयसर्वं स्याद्दहभस्मीकुरुद्वयम्।
अस्त्रमन्त्रोऽप्रतिहतबलाप्रतिहतेति च॥
शासनान्ते हुं फड़न्तः स्वाहान्तैरेभिरङ्गकम्।
नेत्रान्तमर्णकान् पादकटिहृद्वक्त्रमूर्धसु।
अङ्गुष्ठादिष्वङ्गुलीषु न्यस्य देवं विचिन्तयेत्॥

मध्ये वार्णं भृगुस्थं विलिखतु विधिवत्साध्यनाम्ना समेतं
किञ्जल्केषु स्वराः स्युर्वसुदलविवरेष्वालिखेन्मध्यवीजम्।
काद्यर्णान् केसरेषु द्विगुणवसुदलेष्वर्पयेत् मध्यबीजं
यन्त्रं सञ्जीवनाख्यं सलिलपुरगतं क्षुद्ररोगापहारि ॥ ५१

मध्ये पिण्डमचो दलादिषु लिखेद्वारीशताराधिप-
प्रेताधीश्वरशक्रादिषु वियतेर्मध्ये च वर्णान् लिखेत्।

वर्गा[र्गा]न्तर्वह्नियुग्माश्रकमलगतं पञ्चभूताद्यवर्णं
कृष्णाकल्पं फणीन्द्रैरभयवरकरं पञ्चनेत्रं सुवक्त्रम्।
दुष्टाहिच्छेदतुण्डं स[स्म]रदखिलविषप्रोषणं प्राणभूतं
प्राणिश्रेण्यास्त्रिवेदीतनुममृतमयं पक्षिराजं भजेऽहम् ॥ इति ॥

एतदनन्तरं गरुडमुद्रा दर्शनीया। तल्लक्षणं चतुर्थपटले मदुक्तमनुसन्धेयम्।

वर्णलक्षं जपेन्मन्त्रं जुहुयात्तद्दशांशतः।
घृताक्तैः कृष्णकुसुमैर्मातृकाब्जे यजेदमुम् ॥
अङ्गाष्टनागदिक्पालतदस्त्राणि च पूजयेत् ॥ इति।

बीजस्याऽपीदमेव। नारायणीये तु—

एवमुक्तानि नेत्रान्तान्यङ्गानि वियतेश्च षट्।
आजानुतः सुवर्णाभमानाभेस्तुहिनप्रभम् ॥
कुङ्कुमारुणमाकण्ठादाकेशान्तात् सितेतरम्।
ब्रह्माण्डव्यापिनं तार्क्ष्यं रक्ताक्षं नागभूषणम् ॥
नीलाग्रनासमात्मानं हेमपक्षं स्मरेद् बुधः।
कृष्णं विषस्य संग्रामे रक्ताभं क्षोभकर्मणि ॥
पीतं स्तम्भे शशिप्रख्यं नाशे तार्क्ष्यं विचिन्तयेत् ॥ इति ॥४८॥५०॥

सञ्जीवनयन्त्रमाह मध्य इति। मध्ये इति कर्णिकायाम्। भृगुस्थं सकारस्थम् वार्णं वकारम्। तेन स्वमिति बीजं लिखेत्। साध्यनाम्ना विधिवत्समन्वितमिति। विदर्भितमित्यर्थः। उक्तञ्च नारायणीये—

जीवं[बीजं] नामविदर्भितं कलशगं मध्ये लिखेत्। इति।

मध्यबीजं स्वं। काद्यर्णान् सान्तान्। द्विगुणवसुदले षोडशदले। मध्यबीजं स्वं। सलिलपुरं प्रथमपटलोक्तम्। अत्र मृत्युञ्जयो देवता ॥ ५१ ॥

पिण्डयन्त्रमाह मध्य इति। मध्ये अष्टदलकर्णिकायाम्। पिण्डं वक्ष्यमाणं

याद्यैर्मारुतवह्निराक्षसशिवैर्वर्णान् बहिर्वेष्टयेत्
काद्यैर्वामविलोचनेन कलितं पिण्डाख्ययन्त्रं परम् ॥ ५२

मनुस्वरेन्दुजेशाग्निसंयुतश्चतुराननः।
पिण्डबीजमिदं प्रोक्तं पुंसां सर्वार्थसाधकम् ॥ ५३

बीजेनाऽनेन सञ्जप्तं यन्त्रं रक्षाकरं परम्।
आयुरारोग्यजननं लक्ष्मीसौभाग्यवश्यदम् ॥ ५४

विलिख्य तन्मध्ये तत्तद्बीजाढ्यं विदर्भितं नाम लिखेत्। वश्ये पाशबीजं शान्तौ वरुणबीजम् उच्चाटने क्रोधाग्निबीजमिति नारायणीय उक्तेः। दलादिषु केसरेषु। अचः स्वरान्। द्विद्विक्रमेण। वारीशेति पश्चिमदिक्। ताराधिपेति उत्तरदिक्। प्रेताधीश्वरेति दक्षिणदिक्। शक्रेति पूर्वदिक्। वियते- गरुडमन्त्रस्य मध्ये कर्णिकान्तरन्त्यमक्षरम्। याद्यीन् यरलवान्। वामविलोचनेन दीर्घेकारेण। सबिन्दुना क्षिरिति ज्ञेयम्। "त्रिर्बहिर्मायया पद्मं वेष्टयेद्बिन्दुयुक्तया" इति नारायणीय उक्तेः। अत्र पिण्डात्मा देवता ॥ ५२ ॥

पिण्डबीजमुद्धरति मन्विति। मनुस्वर औ इन्दुर्बिन्दुः अजेशो झकारः अग्नी रेफ एतद्युतश्चतुराननः जकारः। सर्वार्थसाधकमिति। तत्र प्रकारो नारायणीयेऽपि—पिण्डं चन्द्रेन्द्रगेहस्थं कुलिशाकारमुज्ज्वलम्।

पीतं चिन्तितमब्दादौ सैन्यस्तम्भकरं भवेत् ॥
सोमेन्द्रवह्निपुरगं मूर्ध्नि ध्यातं तथाकृति।
विद्विषत्सर्वमत्तेभमहिषादिनिवारणम् ॥
तदेवाऽग्निसमप्रख्यं परसैन्ये विचिन्तयेत्।
यायात् पराङ्मुखा पिण्डज्वालादग्धाऽरिवाहिनी ॥
भेदं परकृते स्तम्भे करोत्येव विचिन्तिते।
अनिलानलसंयुक्तं ध्यानात् क्षोभं करोति तत् ॥
प्रयान्ति हित्वा स्वग्रस्तमार्त्तनादा ग्रहादयः।
एतद्रोचनया लिख्य पटादौ यत्र पूज्यते ॥
त्यजन्ति गेहं तच्चौरक्षुद्रभूतोरगादयः।
उद्यन्तं स्तम्भयत्यस्त्रमैन्द्रस्थं तदहीनपि ॥
वारुणान्तर्गतं पिण्डं तेजोऽनुग्रहवर्जितम्[वर्धनम्]।
दष्टोत्तमाङ्गे विन्यस्तं विषनाशं करोति तत् ॥ इति।

चौरसर्पमृगव्यालभूतामयनिकृन्तनम्।
गर्भरक्षाकरं स्त्रीणां पुत्रदं क्षुद्रनाशनम्।
धृतं मूर्ध्नि करोत्येतत् लोकवश्यमनुत्तमम्॥ ५५

मध्ये तोयगृहे लकारविवरे सार्णाढ्यसाध्यं लिखेत्
पत्रेष्वष्टसु हंसमन्त्रमभितो हंसार्णसंवेष्टितम्।
यन्त्रं भूमिगृहेण वेष्टितमिदं मूर्ध्नां सदा धारितं
हन्यात् क्षुद्रमहाज्वरामयरिपून् दद्यात् यशः सम्पदः॥ ५६

मृगो व्याघ्रः। व्यालो दुष्टगजः। क्षुद्राः सप्त। लोकवश्यमिति। तत्र
विशेषः—पद्ममध्ये लिखेदिन्दौ पिण्डान्तर्नामबीजयुक्।
वियतिस्त्वार्च्च्यन्त्रोक्ता लेख्या यरलवास्तथा॥
त्रिर्महामायया पद्मं वेष्टयेदिन्दुयुक्तया।
गोमयाम्बुयुजा यन्त्रमेतद्रोचनया लिखेत्॥
भूर्जे सुवर्णलेखन्या जतुरौप्येण वेष्टयेत्।
हेम्ना च जपपूजाभ्यां हवनेन च साधयेत्॥
आयुष्यं पावनं पुष्टिलक्ष्मीसौभाग्यवश्यकृत्।
चौरव्यालमृगारण्यसलिलादिभयापहम्॥
पुत्रदं गर्भरक्षाकृद् ग्रहसर्पभ[र्वाम]यादिहृत्।
क्षुद्रोपशमनं यन्त्रं विद्यात् सर्वार्थसाधकम्॥
उत्तमाङ्गस्थितं तत् स्याल्लोकवश्यमनुत्तमम्।
शिखान्तं पाशपुटितं पिण्डं वश्ये सदा जपेत्॥
वातानीतापतत्पत्रे काकपक्षेण कल्पितम्।
बिन्द्वन्तस्थेन्दुरहितं यन्त्रमुच्चाटनं रिपोः॥
क्रोधाग्निपुटितं मन्त्री पिण्डमुच्चाटने जपेत्।
आकाशः साग्निकर्णार्द्धचन्द्रः क्रोधाग्निरुच्यते॥ इति॥ ५३॥५४॥

५५॥
यन्त्रान्तरमाह मध्य इति। मध्ये तोयगृह इति व्यधिकरणे सप्तम्यौ।
मध्ये कर्णिकायाम्। तोयगृहं च प्रथमपटलोक्तम्। लकारविवरे लकारान्तः
सार्णाढ्यसाध्यं सकारसहितसाध्यसाधककर्मनाम लिखेत्। हंसो देवता॥ ५६॥

ईकारमध्ये विलिखेत् स्वसाध्यं तमष्टपत्रेषु पुनर्विलिख्य ।
संवेष्टयेत् तेन धरापुरस्थं यन्त्रं भवेत् वश्यकरं नराणाम् ॥ ५७

ताम्रपत्रे समालिख्य यन्त्रमेतत् प्रपूजयेत् ।
वशयेत् सकलान्मर्त्यान् नात्र कार्या विचारणा ॥ ५८

मध्ये भान्तं भृगुविनिहितं नामवर्णैः प्रवीतं
टान्तं लान्तान्वितमथ विलिखेदष्टपत्रेषु भूयः ।
भूबिम्बस्थं निगदितमिदं साधु सञ्जीवनाख्यं
शस्त्रो[त्रू]द्भूतं भयमपहरेत् धार्यमाणं भुजेन ॥ ५९

वार्णावृतं साध्ययुतं सकारं टान्ते लिखेदष्टदलेषु हंसम् ।
आवेष्टयेदम्बुगृहेण वाह्ये लान्तावृतं यन्त्रमिदं ज्वरघ्नम् ॥ ६०

टान्ते नाम लिखेत् त्रकारविवरे मृत्युञ्जयत्र्यक्षरी-
रुद्धं तद्बहिरष्टपत्रविवरे साध्याह्वयं पूर्ववत् ।
अच्किञ्जल्कयुते वसुद्वयदले पद्मे तथैवाह्वयं
द्वात्रिंशद्दलपङ्कजेऽपि च तथा काद्यर्णयुक्केसरे ॥ ६१

ईकारेण समावीतं यन्त्रं मृत्युञ्जयाह्वयम् ।
सर्वरोगाभिचारघ्नं सर्वसौभाग्यसिद्धिदम् ॥ ६२

वश्यकृदाह ईकारेति । तम् ईकारम् । तेनेकारेण । माया देवता ॥५७॥५८॥

अस्त्रभयहृदाह मध्य इति । मध्ये अष्टदलकर्णिकायाम् । नामवर्णैः साध्य-साधककर्मनामाक्षरैः प्रवीतं भृगुविनिहितं सकारस्थं भान्तं मकारं लिखेदित्यर्थः । टान्तं ठकारं लान्तान्वितं च । मृत्युञ्जयो देवता ॥ ५९ ॥

ज्वरघ्नमाह वार्णेति । वार्णावृतं वकारेण वृतम् । टान्ते ठकारे । लान्तावृतं वाह्ये अम्बुगृहेण वेष्टयेदिति सम्बन्धः । अम्बुगृहेण प्रथमपटलोक्तेन । हंसो देवता ॥ ६० ॥

रोगाभिचारघ्नमाह टान्त इति । टान्ते त्रकारविवर इति व्यधिकरणे सप्तम्यौ । मृत्युञ्जयत्र्यक्षरीरुद्धं नाम लिखेदिति अन्वयः । पूर्ववन्-मृत्युञ्जयपुटितं नामित्यर्थः । अच्किञ्जल्कयुते वसुद्वयदले षोड़शदले । तथैवेति । पूर्ववन्नामित्यर्थः । काद्यर्णयुक्केसरे द्वात्रिंशद्दलपङ्कजे तथा पूर्व-वन्नामित्यर्थः । मृत्युञ्जयो देवता ॥ ६१ ॥ ६२ ॥

ग्लौं रुद्धं प्रणवद्वयं प्रविलिखेत् साध्यस्य नामान्वितं
बाह्ये भूपुरमष्टवज्रविलसत्तारं लिखित्वा पुनः।
तत्कोणेषु दिशासु लं प्रविलिखेत् पाशाङ्कुशत्र्यक्षरी-
वीतं स्तम्भनयन्त्रमावृतिलसज्जम्भादिविद्याष्टकम्॥ ९३
जम्भे वह्निवधूः पूर्वं पश्चाज्जम्भिनि ठद्वयम्।
मोहे पावकजाया स्यात्ततो मोहिनि ठद्वयम्॥ ९४
अन्धे हुतभुजो जाया ततोऽन्धिनि ठयुग्मकम्।
रुन्धे कृशानुपत्नी स्यात् रुन्धिनि द्विठसंयुतम्॥ ९५
लान्ते नाम विलिख्य दिक्षु विलिखेत् भूयस्तमेवाऽष्टसु
कोणेष्वम्बमथो नरेन्द्रभुजगावन्योन्यबद्धौ लिखेत्।
आख्यां तन्मुखयोर्बिभीतफलके यन्त्रं समापादितं
निर्माल्ये निहितं सदा वितनुते वाचां द्विषां स्तम्भनम्॥ ९६

स्तम्भनकृदाह ग्लौमिति। प्रविलिखेदिति। वृत्तान्तरित्यर्थः। अष्टवज्रविलसत्तारं बाह्ये भूपुरं लिखित्वेत्यन्वयः। तदुक्तमाचार्यैः—

प्रणवयुगलं भूयुग्मान्तस्थितं ठगतञ्च
तद्वसुकुलिशगं तेषां मध्ये ध्रुवं भुवमन्तरा।
अमरपतिदिक्कोणे ग्लौं पाशाङ्कुशान्तरमायया
वलयितमथो जम्भाद्यष्टौ लिखेत् कुरुते जयम्॥ इति।

कोणेष्विति भूपुरस्य। पाशाङ्कुशत्र्यक्षरीति। पाशमायाङ्कुशत्र्यक्षरीत्यर्थः। भूमिर्देवता॥ ९३॥९४॥९५॥

वाक्स्तम्भनकृदाह लान्त इति। लान्ते वकारे नाम विलिखेत्। सम्प्रदायात् लकारविदर्भितमिति ज्ञेयम्। तमिति। लकारम्। अथवा लान्ते नाम लकारदर्भमभितो भूयस्तमिति पठनीयम्। अभित इति। कर्णिकायामेवाष्टकलिखनम्। मूलपाठे दिक्ष्वित्यस्याप्ययमेवार्थः। अष्टसु दिक्ष्वित्येव। तच्च वक्ष्यमाणभूरुद्धान्तः। नरेन्द्रभुजगाविति। वासुकि शङ्खपालौ। स्वचिह्नयुतौ। लिखेदिति गैरिकेण। निर्माल्ये इति। शिवनिर्माल्ये। अपेक्षितार्थद्योतनिकोक्तेः। द्विषां वाचां स्तम्भनं वितनुते शिलाक्रान्तमिति ज्ञेयम्। तदुक्तं नारायणीये—

मांसाष्टकवृतेर्णान्ते नाम मांसविदर्भितम्।
साष्टाशावज्रमैन्द्रं च पार्थिवाह्रिवृतं लिखेत्॥

साध्याढ्यं कवचं लिखेत् बहिरथो दिक्पत्रमध्येषु तत्
ग्लौमन्येषु महीपुरस्य विलिखेत् कोणेषु गं लान्वितम् ।
वज्रेष्वष्टसु वर्म तोयपुरगं भूविम्बमध्ये स्थितं
यन्त्रं रात्रिविनायकान्तरगतं न्यस्येच्छरावद्वये ॥ ६७

रहस्यस्थाननिक्षिप्तं पूजितं प्रतिवासरम् ।
स्तम्भनं कुरुते वाचां सेनादीनां च वैरिणाम् ॥ ६८

कृत्वा रेखाष्टकमृजु पुनस्तिर्यगालिख्य षट्कं
बाह्यावृत्त्या लिखतु विधिवत् बिन्दुयुक्तं लकारम् ।
अन्तःपङ्क्तौ लिखतु धरणीं शिष्टकोष्ठत्रयान्तः
कृत्वा नाम प्रथितमुदितं यन्त्रमेतज् ज्वरघ्नम् ॥ ६९

यन्त्रमेतत्समभ्यर्च्य दत्त्वा भूतबलिं ततः ।
साध्यस्य मूर्ध्नि बध्नीयात् सर्वज्वरविमुक्तये ॥ ७०

आस्ये च फणिनोराख्यां बिभीतफलकेऽर्पितम् ।
गैरिकेण शिलाक्रान्तं निर्माल्ये स्तम्भकृत् खनेत् ॥ इति ॥ ६६ ॥

अन्यच्च वाक्स्तम्भनकृदाह साध्येति । लिखेदित्यष्टदलकर्णिकायाम् । तदिति हुम् । अन्येषु विदिक्पत्रेषु । गं लान्वितमिति ग्लं महीपुरस्य कोणेषु लिखेदिति । वज्रे निशारसैरिति ज्ञेयम् । रात्रिविनायकान्तरगतं हरिद्रागणपतिमूर्त्तिं कृत्वा तदुदरे यन्त्रं स्थापनीयमिति सम्प्रदायविदः । केचित् तु हरिद्रागणपतिमन्त्रेण संवेष्टितमिति वदन्ति । तदसाम्प्रदायिकम् । मन्त्रस्याऽनुद्धृतत्वादत्र । पूजितमिति । पीतपुष्पैः । विनायको देवता । वैरिणां वाचामिति व्यधिकरणे षष्ठ्यौ । वैरिणां सेनादीनामित्यपि । आदिशब्देन विवादगत्यादि । तदुक्तं नारायणीये—

लिखेद्यन्त्रं निशारसैः ।
विघ्नस्य कुक्षौ निक्षिप्य निशापिष्टमयस्य तत् ॥
शरावसंपुटे स्थाप्य पीतपुष्पैश्च पूजयेत् ।
स्तम्भः स्याद्वृष्टिसेनावाग्विवादागमनादिषु ॥ इति ॥ ६७।६८ ॥

ज्वरघ्नमाह कृत्वेति । बाह्यावृत्त्येति । विंशतिकोष्ठेषु । विधिवदिति । प्रादक्षिण्येन । अन्तःपङ्क्तौ द्वादशसु कोष्ठेषु धरा लं बिन्दुयुक्तमिति सम्बध्यते । कोष्ठत्रयान्तः कोष्ठत्रयमेकीकृत्य तत्र नाम लिखेत् । दत्त्वा भूतबलिमिति ।

तारं लिखेद्वह्निपुरस्य युग्मे तत्पार्श्वयोर्लार्णमथाऽग्निबीजम्।
कोणेषु पूर्वापरयोश्च यन्त्रं पाशाङ्कुशावीतमिदं ज्वरघ्नम्॥ ७१

यन्त्रमभ्यर्च्य मन्त्रेण तारपाशाङ्कुशात्मना।
निबध्नीयाज्ज्वरार्त्तस्य हस्तादौ ज्वरशान्तये॥ ७२

पिण्डे लिखेन्नाम ससर्गटान्तविदर्भितं सस्वरकेसराढ्यम्।
टान्ताष्टपत्रं वसुधापुरस्थं कान्तिप्रदं यन्त्रमिदं ज्वरघ्नम्॥ ७३

तारादि लुद्वयजलद्विठवर्णवीता
टान्तान्तरे विलिखिता विधिनैव माया।
साध्यावृता बहिरधोवदनार्द्धचन्द्रै-
र्यन्त्रं शिशो रुरुदिषां विनिहन्ति सद्यः॥ ७४

पञ्चवर्णौदनेनेति ज्ञेयम्। तदुक्तं नारायणीये—

ऋजुरेखा लिखित्वाऽष्टौ षट्तिर्यक् चावृतिद्वये।
नारीबाह्यपुटे चेन्द्री लेख्यौ नाम पदत्रये॥
पाञ्चवर्णं बलिं दत्त्वा कलयेच्च क्रमार्चितम्।
आ[त्र्य]ह्निकं ज्वरदेवादि ज्वराभासप्रशान्तये॥ इति॥

अपेचितार्थद्योतनिकायां पञ्चवर्णौदनबलिं दत्त्वेति व्याख्यातम्। भूर्देवता॥६८॥७०॥

अन्यज्ज्वरघ्नमाह तारमिति। वह्निपुरस्य युग्मे दक्षिणोत्तररूपेण लिखिते। तत्पार्श्वयोस्तारपार्श्वयोः लार्णम् अथ कोणेष्वग्निबीजं सर्वेषु कोणेष्वित्यर्थः। पूर्वापरयोश्च दिशोर्बहिर्भागस्थयोः। पाशाङ्कुशेति। अन्ये तु गुणाङ्कुशावीतमिति पाठमपठन्। गुणशब्देन त्रिसंख्या तेन पूर्वापरभागयोः प्रत्येकमङ्कुशत्रयं लिखेदित्यर्थः। तदुक्तं नारायणीये—

सौम्ययाम्यमुखे तारं लिखेद्वह्निगृहद्वये।
तारस्य पार्श्वयोरिन्द्रं कोणकोष्ठेषु चाऽनलम्।
प्राक्प्रतीच्योर्बहिश्चक्रमङ्कुशत्रयभूषितम्॥ इति॥

अत्र प्रणवपाशाङ्कुशात्मैव देवता॥ ७१॥७२॥

अन्यज्ज्वरघ्नमाह पिण्ड इति। पिण्डे पूर्वोक्ते। ससर्गटान्तं सविसर्गठकारम्। तद्विदर्भितं नामेत्यन्वयः। अत्र पिण्डात्मा देवता॥ ७३॥

शिशुरोदनघ्नदाह तारेति। लुद्वयं लुलु। जलं वं। द्विठः स्वाहा। विधिनैव साध्या साध्योऽस्यामस्तीति साध्या। अर्श आदित्वादच्। मध्यवृत्ते साध्यनाम-

व्योमार्णमालिख्य सबिन्दुमाख्याविदर्भितं लुत्रययुक्तकोणे।
वसुन्धरागेहयुगे निबद्धं यन्त्रं समस्तज्वरनाशनं स्यात्॥ ७५

सार्णं नाम विदर्भितं परिलिखेत् बाह्येऽष्टपत्रे भृगुं
पद्मं स्यादथ कादिशान्तलिपिमच्चिंशद्दलं बाह्यतः।
वीतं तोयपुरेण यन्त्रमुदितं भूर्जोदरे कल्पितं
भूतव्याधिमहाज्वरप्रशमनं कृत्यापहं श्रीप्रदम्॥ ७६

चक्रे चतुःषष्टिपदे सबिन्दूनन्तस्थवर्णान् क्रमशो विलिख्य।
रेखाशिरःकल्पितशूलयुक्ते यन्त्रेऽथ पीतज्वरशान्तिहेतोः॥ ७७

युक्तां एतन्मन्त्रावृतां च मायां विलिख्य बहिर्वृत्तद्वयं कृत्वा तत्राऽधोमुखैरर्द्धचन्द्रैः संवेष्ट्य बध्नीयात्। अधोवदनैरधोमुखैरर्द्धचन्द्रैर्वृतं द्विरिति शेषः। द्वेधा शिशो रुरुदिषां विनिहन्ति यन्त्रमिति वा पठनीयम्। उक्तञ्च नारायणीये—

तारं लुयुग्ममुदकं शिर एभिरर्णैः शक्तिर्वृता च शिशुनामवती शशाङ्कैः।
अर्द्धेन्दुकैर्बहिरधोवदनैः परीतौ यन्त्रं तदाशु शिशुरोदनमुत्क्षिणोति॥ इति।

व्याख्यातञ्चाऽपेक्षितार्थद्योतनिकायाम्। देवीं लिखित्वा तन्मध्ये शिशुनाम लिखित्वा ॐ लुलु वं स्वाहेति मन्त्रेण तां मालेव वेष्टयित्वा तद्बहिश्चन्द्रमण्डलद्वयं विलिख्य एकैकमधोमुखार्द्धेन्दुभिः सम्भूष्य बध्नीयादिति। शक्तिर्देवता॥ ७४॥

ज्वरघ्नमाह व्योमेति। व्योमार्णं हकारम्। कीदृशम्। बिन्दुश्च मश्च बिन्दुमौ ताभ्यां सहितं सबिन्दुमं तच्च तदाख्याविदर्भितं च सबिन्दुमाख्याविदर्भित-मालिख्य मध्य इति शेषः। तेन लं साध्यसाधकनामाक्षरविदर्भितं मध्ये लिखे-दित्यर्थः। एकैकस्मिन् कोणे लुत्रयं लिखेत्। निबद्धं हस्तादाविति शेषः। तदुक्तं नारायणीये—लुत्रयं तस्य कोणेषु मध्ये च सविषं वियत्।

आख्याविदर्भितं यन्त्रमेतत् सर्वज्वरापहम्॥ इति॥

व्योम देवता॥ ७५॥

यन्त्रान्तरमाह सार्णमिति। परिलिखेदित्यष्टदलकर्णिकायाम्। अष्टपत्रेष्विति वक्तव्ये बाह्य इति वदति। तेन व्यधिकरणे सप्तम्यौ। तेनाऽष्टपत्रेषु बहिर्भागे भृगुं सकारं लिखेत्। पत्रमूले केसरस्थाने द्विद्विक्रमेण स्वरा लेख्या इत्यभिप्रायः। तदत्र केचिद्वर्णाष्टपत्र इति पठन्ति। अन्ये द्व्यष्टपत्र इति पठन्ति। अत्र मातृका देवता॥ ७६॥

ज्वरघ्नमाह चक्र इति। अन्तस्थवर्णान् यरलवान् विलिख्य। क्रमश

पुटितभूमिपुरद्वयमध्यतः प्रविलिखेत् वनितां गिरिजापतेः।
प्रणवमस्य लिखेत् वसुकोणगं ज्वरहरं परमेतदुदीरितम् ॥ ७८
वार्णे लिखेन् नाम शशाङ्कमध्ये टान्तं बहिर्भूमिपुरं पुरस्तात्।
वृत्तावृतं यन्त्रमिदं समुक्तं वश्याय नॄणां सकलार्त्तिशान्त्यै ॥ ७९

सस्वस्तिके दहनगेहयुगे ससाध्यां
मायां लिखेत् ललितनागलतादलान्तः।
पाशाङ्कुशावृतमिदं निशि तापयेत् यो
मन्त्रं जपन् व्रजति तं स्वयमेव साध्या ॥ ८०

द्वयनेननैतदुक्तम्। प्रथमावृत्तौ अष्टाविंशतिकोष्ठेषु सबिन्दुं यं द्वितीयावृत्तौ विंशतिकोष्ठेषु सबिन्दुं रं तृतीयावृत्तौ द्वादशसु कोष्ठेषु सबिन्दुं लं अन्तः कोष्ठचतुष्टये सबिन्दुं वं इति। लिखनं च तत्तद्भूतवर्णद्रव्येण भूमाविति ज्ञेयम्। तदुक्तं नारायणीये —

चतुःषष्टिपुटे चेत्रे षट्त्रिंशच्छूलदीपिते।
ज्वरनाशत्रयीभानुकोष्ठेषु वृत्तिषु क्रमात् ॥
लिखेत् सबिन्दूनन्तस्थान् चक्रं तद्भूस्थमर्चयेत्।
नश्यन्त्यस्य शयानस्य ज्वराः सर्वे विधानतः ॥ इति ॥

अपिचितार्थद्योतनिकायां तत्तद्वर्णद्रव्येण भूमौ लिखित्वा तच्च शय्यायामापाद्येति व्याख्यातम्। वायग्निभूजलानि देवताः ॥ ७७ ॥

अन्यदप्याह पुटितेति। गिरिजापतेर्वनितां मायाम्। शक्तिर्देवता ॥ ७८ ॥

वश्यकृदाह वार्णे इति। शशाङ्कमध्ये ठकारमध्ये वार्णे इति व्यधिकरणे सप्तमी। टान्तं बहिरिति। ठकारेण वेष्टयेत्। चन्द्रो देवता ॥ ७९ ॥

स्त्रीवश्यकृदाह सेति। पाशाङ्कुशावृतमिति षट्कोणान्तः। ललितेति। अखण्डताम्बूलपत्रे। मन्त्रमिति पाशाङ्कुशपुटा शक्तिः। एष पन्थः साम्प्रदायिकः। तापयेदिति। दीपशिखायाम्। तदुक्तमाचार्यैः—

हृल्लेखाग्निस्थसाध्याह्वयमथ बहिरांक्रोंवृतं वह्निगेह-
द्वन्द्वाश्रिस्वस्तिकाढ्यं प्रविलिखतु दले यन्त्रकं नागवल्ल्याः।
जप्त्वा शक्तिं तु पाशाङ्कुशलिपिसहितां तापयेद्दीपवह्नौ
नक्तं भक्त्या नताङ्गी स्मरशरविवशा प्रेमलोलाऽभियाति ॥ इति ॥

शक्तिर्देवता ॥ ८० ॥

षट्कोणे निजसाध्यनामसहितां मायां लिखेन्मध्यत-
स्तत्कोणेषु विदर्भितामभिलिखेत् शक्तिं स्वसाध्याख्यया।
बाह्ये भूमिपुरं सकोणसदनं ताम्बुलपत्रे कृतं
जप्तं खादयतु प्रियां निशि भवेत् सा तस्य वश्या चिरम्॥ ८१॥

अन्यदप्याह षडिति। अत्रापि शक्तिर्देवता। ताम्बूलपत्रे कृतमिति। कोकिलाक्षकण्टकैरिति शेषः। जप्तं माययेति शेषः। अन्यत्र तु विशेषः। कामस्य षट्कोणेषु लेखनं साध्याविदर्भशक्त्या बहिर्वेष्टनमिति। मूले वा लिखेच्च स्मरमिति पाठः साम्प्रदायिकः। तदुक्तमाचार्यैः—

शक्तिस्थं निजनाम वह्निभवनद्वन्द्वोदरे मान्मथं
बीजं साध्यविदर्भया परिवृतं शक्त्या बहिः पार्थिवम्।
तत्कोणस्मरमन्यपुष्टनयनप्रोत्थैः पुनः कण्टके-
स्ताम्बूले लिखिताभिजप्तमदयेद् योषिन्मनोमोहनम्॥ इति।

खादयत्वित्यज्ञातमेव। स्त्रिया विदितं भक्षितं न वशयत्येव। एवमन्यथा प्रयोगेष्वपि साध्यामज्ञाप्यैव देयमिति रहस्यम्। तन्त्रान्तरे—

वायोरष्टममग्निबिन्दुसहितं संरूढमायाक्षरं
मध्ये संस्थितसाध्यनामवलयद्वन्द्वावृतं बाह्यतः।
तद्बाह्ये दलषोडशस्वरयुतं पश्चात् महीमण्डलं
कोणे कल्पितकामबीजकमिदं यन्त्रं जगद्वश्यकम्॥ इति॥

अन्यत्र तु—हृल्लेखामध्यसाध्यवलययुगयुतं चाऽष्टपत्रं सरोजं
यन्त्रे तद्बीजसंस्थं बहिरपि च दलैः षोडशैराढ्यमब्जम्।
अब्जस्यालिख्य पत्रे स्वरगणनमितं मण्डलं पार्थिवाख्यं
कोणे त्रिंकारयुक्तं सकलजनमनोहारि कूष्माण्डयन्त्रम्॥ इति॥

अन्यत्र तु—शक्तिस्थं निजनाम वह्निभवने षट्कोणयुक्ते लिखेत्
क्लींकारं परितो विदर्भ्य मतिमान् साध्येन नाम्नाऽङ्कुशम्।
एतत्कण्टकसूचितं सुविपुले नागस्य पृष्ठे लिखेत्
पश्चान्मारुतवेश्मना परिवृतं योषिन्मनोमोहनम्॥ इति॥
कृत्वा षट्कोणमध्यं वियदनलयुतं बिन्दुमायाविचित्रं
तत्कोणेष्वङ्कुशास्त्रं पुनरपि कमलं शक्तिगर्भाष्टपत्रम्।
पश्चात्तद्युग्मपत्रं रजनिकरकलालङ्कृतं गोपुरस्थं
भूर्जे गोरोचनासद्गजमदरचितं वश्यमाहुर्मुनीन्द्राः॥ इति॥

शक्तौ नाम लिखेत् चतुर्भिरभितो बीजैः समावेष्टयेत्
वीतं शक्तिमनोभवाङ्कुशमनुप्रोंबीजकैः पिष्टजे।
रूपे साध्यनरस्य जप्तपवने लिखादुना भर्ज्यं तत्
खादेत् तस्य वशं प्रयाति नियतं साध्यः सदा दासवत्॥ ८२

कामं लिखित्साध्ययुतं सरोजे स्वरोल्लसत्केसरगंवपत्रे।
उदीरितं मन्मथमन्त्रमेतत्सौभाग्यलक्ष्मीविजयप्रदायि॥ ८३

तन्त्रान्तरे आचार्यैश्च—

सान्तं शिखीलवयुतं दहनांशसाध्यं
मायांशसाधकमथाऽभिवृतं कलाभिः।
मध्योल्लसद्द्विमुखशूलमिदं तु भर्तु-
र्यन्त्राह्वयं नरनताङ्घ्रिवशीकरं स्यात्॥

मृत्काराङ्गुलिकात्तया सक्तकलासान्तर्वसायुक्तया
साध्यस्याऽङ्घ्रिरजोयुजा मृदुमृदा क्लृप्तस्य शक्तिं हृदि।
रूपस्याऽभिविलिख्य तद्विवरके साध्यं तदीरान् प्रति-
ष्ठाप्याजप्य निखन्य तत्र दिनशो मेहेच्चिरं वश्यकृत्॥ इति॥८१॥

वश्यकृदाह शक्ताविति। साध्यनरस्य पिष्टजे रूपे प्रतिकृतिहृदय इत्यर्थः। शक्तिं विलिख्य तत्र कर्मसहितं साध्यनामाऽऽलिख्य तां शक्तिं चतुर्भिर्बीजैर्वेष्टयेत्। तत्र केचनोपदेशान् नृसिंहचिन्तामणिशक्तिदुर्गाबीजानीत्याहुः। अन्ये तु चतुर्भिर्बीजैः समावेष्टयेदित्युक्तम्। तदेव विशदयति वीतं शक्तीत्यादिना। पुनः श्लोकोक्तैश्चतुर्भिर्बीजैर्वीतं कुर्यात्। अत्र केचन मरुत्प्रोंबीजकैरिति पठित्वा यमिति पञ्चमं वदन्ति। तदसङ्गतम्। तन्त्रान्तरविरोधात्। यदाहुराचार्याः—

शक्त्यन्तःस्थितसाध्यनामपरितो बीजैश्चतुर्भिः समा-
बद्धं शक्तिमनोभवाङ्कुशलिपिप्रोंभिः समावेष्टितम्। इति।

अत्र पद्मपादाचार्यैर्व्याख्यातं समावेष्टितमिति समाबद्धमित्यस्य व्याख्येति। केचिच्चतुर्भिः शक्तिबीजैरित्याहुः। जप्तपवनं प्रतिष्ठितप्राणम्। शक्तिर्देवता॥ ८२॥

यन्त्रान्तरमाह काममिति। अत्र कामो देवता।

कानिचित् सिद्धयन्त्राणि सिद्धयोगीश्वरीमतात्।
सर्वलोकानुग्रहाय लिख्यन्तेऽत्र मया स्फुटम्॥
कर्णिकायां लिखेन्नाम पुटितं मायया बहिः।

अष्टपत्रेषु विन्यस्य नामाऽघोरेश्वरीवृतम् ॥
अघोरेश्वरि हुं फट् मन्त्रः प्रोक्तोऽथ वैदिकः ।
द्वात्रिंशदक्षराघोरं ह्यष्टपत्रेषु बाह्यतः ॥
त्रि[द्वि]गुणं मायया वेष्ट्य रेखान्ते क्रों नियोजयेत् ।
भूतप्रेतपिशाचानां शाकिनीग्रहरक्षसाम् ।
दोषं बाहुस्थिता हन्ति रक्षेयं विधिना कृता ॥ १ ॥
कर्णिकायां लिखेन्नाम तदधस्त्र्यक्षरं मनुम् ।
अष्टपत्रेषु मायां च कांस्यपात्रे सुनिर्मले ॥
रोचनालिखिते यन्त्रे क्षीरमध्ये निवेशिते ।
स वशो जायते तस्य माया तारपुटा मनुः ॥ २ ॥
क्ष्माबीजपुटितं नाम लिखेत्पत्रचतुष्टये ।
तस्मिन्नाज्ये विनिक्षिप्ते गृहान्तर्वा विलम्बिते ॥
शान्तिर्लक्ष्मीर्यशः पुष्टिः सततं तस्य जायते ।
न व्याधिर्न भयं शत्रु[त्रो]र्यन्त्रसामर्थ्ययोगतः ॥ ३ ॥
ज्वालावृतं त्रिकोणेषु हुंयुतं वह्निमण्डलम् ।
रेफेण पुटितं नाम मध्ये शक्त्या बहिर्वृतम् ॥
श्मशानकर्पटे किंवा कपाले लिखितं द्रुतम् ।
तापितं[नं] वैरिणः कुर्याज्ज्वरं रौद्रं न संशयः ॥ ४ ॥
पद्ममष्टदलं मध्ये नाम संलिख्य दिक्ष्वधः ।
हुं विदिक्षु स्थिता क्षीरे रक्षा द्यूते जयावहा ॥ ५ ॥
नभोमण्डलमध्यस्थं नाम बाह्येऽथ षोडश ।
स्वरास्तद्बाह्यतो ज्वालाजटिलं वह्निमण्डलम् ॥
श्मशानकर्पटे लेख्यं धत्तूरस्य रसेन च ।
प्रेतभूनिहितं यन्त्रमिदं सौभाग्यनाशनम् ॥ ६ ॥
कर्णिकायां लिखेन्नाम चतुःपत्रे तु क्लीं कजे ।
रोचनाहस्तिदानाभ्यां कुङ्कुमेन शुभे दिने ॥
वेष्टयित्वाऽथ सिक्थेन घृते यन्त्रे धृते सति ।
सौभाग्यमतुलं स्त्रीणां जायते जीवितावधि ॥ ७ ॥
अष्टपत्राम्बुजे मध्ये सविसर्गमवेष्टितम् ।
नाम तद्बाह्यपत्रेषु सपरः सविसर्गकः ॥

रोचनाकुङ्कुमेनेदं यन्त्रं संलिख्य दापयेत् ।
कारागृहगतो यस्तु तस्य मोक्षः प्रजायते ॥ ८ ॥
अष्टपत्राम्बुजे मध्ये नाम क्लीं दिग्दलेषु च ।
क्रोमन्यतो लिखित्वा तु यन्त्रं देवकुले धृते ।
व्याधिना मुच्यते प्राणी बलं चाप्नोति दुर्बलः ॥ ९ ॥
चतुरस्रे शिरोहीनहु[ह]ङ्कारोदरसंस्थितम् ।
नाम तद्बाह्यतो लेख्यं[भूयो] भूपुरं कोणशक्तिगम् ॥
काकपिच्छस्य लेखन्या लिखित्वेदं शरावके ।
संपूर्याऽधोमुखं भूमौ मूर्च्छिते तस्य चोपरि ॥
विवादे दुष्टचित्तानां विपरीतार्थभाषिणाम् ।
मुखस्तम्भो भवेत् पुंसां सभायां वा जयो ध्रुवम् ॥ १० ॥
लकारपुटितं नाम तस्योर्ध्वाधश्च लद्वयम् ।
चतुरस्रद्वयं बाह्ये वृतं सर्वत्र शक्तिभिः ॥
भूर्जे रोचनया लिख्य गुह्यदेशे धृते सति ।
शतयोजनमध्वानं गच्छतो न भयं भवेत् ॥ ११ ॥
अष्टपत्राम्बुजे मध्ये नाम क्लीं दलसञ्चये ।
बहिर्वृत्तद्वयं भूर्जे लिखेत् कुङ्कुमगोमृदा ॥
अजितानाम विद्येयं संग्रामे विषमेऽध्वनि ।
भूपालादिभये रक्षां कुरुते बाहुसंस्थिता ॥ १२ ॥
प्रणवद्वयमध्यस्थं नाम मध्ये चतुर्दले ।
त्रयः पश्चिमदिक्पत्रे प्रणवाः पूर्वतस्त्रयः ॥
एकैकमुत्तरे दक्षे भूर्जे रोचनया लिखेत् ।
जीवरक्षेयमाख्याता व्याधौ जातेऽतिदुःसहे ॥ १३ ॥
ठं [वं] चतुष्टयमध्यस्थं नाम मध्ये ततो बहिः ।
अष्टपत्रेषु रं लेख्यं रोचनाचन्द्रकुङ्कुमैः ॥
इयं वैश्वानरी रक्षा बालानां कण्ठसंस्थिता ॥ १४ ॥
वृत्तमध्यस्थितं नाम तद्बहिश्चतुरस्रकम् ।
तद्बाह्ये स्युः स्वराः सर्वे तद्बहिर्वृत्तमालिखेत् ॥
तत्र द्वादश पत्राणि कल्पयेदेतदन्तरे ।
वंचोवंचोति रक्षेयं पञ्चदिव्यनिरोधिनी ॥ १५ ॥

काश्मीररोचनालाक्षामृगेभमदचन्दनैः।

विलिखेत् हैमलेखन्या यन्त्राण्येतानि देशिकः॥ ८४

ज्वालावृतत्रिकोणान्तर्नाम ज्भ्रूं पुटितं बहिः।

वेष्टितं सविसर्गैर्वैस्तद्बहिर्वह्निमण्डलम्॥

ज्वालाकुलमिदं भूर्जे गोमूत्रा कुङ्कुमेन च।

लिखित्वा स्वकरे बद्धं ज्वरं चातुर्थिकं हरेत्॥ १६॥

वृत्तान्तःसंस्थितं नाम बहि[वह्नि]रोंह्रींनमोऽक्षरैः।

वेष्टितं त्वथ तद्बाह्ये कोणे लं वह्निमण्डले॥

तद्बाह्ये क्ष्मापुरं वीतं चतुःकोणेषु शक्तिभिः।

एकान्तरं ज्वरं हन्ति रक्षेयं बाहुसंस्थिता॥ १७॥

कर्णिकायां लिखेन्नाम रूं[व्लूं] बीजानि दलाष्टके।

रोचनाचन्दनेनेदं द्व्याह्निकज्वरनाशनम्॥ १८॥

षट्कोणमध्यतो नाम रूं कोणेषु समालिखेत्।

भित्तौ खटिकया दृष्टं सततज्वरनाशनम्॥ १९॥

वसमेतिपदं वायुदीर्घान्त्य[चाद्य]मनिलं शिरः।

एतत् स्तम्भनकृन्मन्त्रमैन्द्रस्याब्जदलार्पितम्॥ २०॥

तालेनेन्द्रौ लिखेद्वस्त्रे वैरिनामेन्दुदर्भितम्।

सेनामार्गे खनेदेतत् सैन्यस्तम्भनमुत्तमम्॥ २१॥ इति॥ ८३॥

नारायणीययन्त्रलिखनद्रव्याण्याह काश्मीरेति। काश्मीरं कुङ्कुमम्। रोचना गोरोचना। लाक्षा यावकः। अनेनैव सर्वेषां घर्षणम्। मृगमदः कस्तूरी। इभमदो गजमदः। एभिर्मिलितैरेव लेखनम्। यदाहुः—

गजमृगमदकाश्मीरैर्मन्त्रितमः सुरभिरोचनायुक्तैः।

विलिखेदलक्तकरसालुलितैर्यन्त्राणि सकलकार्यार्थी॥ इति॥

अन्यत्र द्रव्यविशेषोऽपि उक्तः—

नागेन्द्रमदयुक्ता वै तथा वश्ये च रोचना।

विषधत्तूरयुक्तेन चिताङ्गारेण सम्प्रुषा॥

ताड़नोच्चाटनादीनि क्षुद्रकर्माणि साधयेत्।

विषार्कचीरगुञ्जायाः संयोगे मारणं स्मृतम्॥ इति॥

हैमलेखन्येति शुभकर्मादौ। अन्यकर्मणि तु षट्कर्मोक्ता लेखन्यो द्रष्टव्याः। लिखनं च साक्षादुपात्ताधारस्थलं विना अन्यत्र काञ्चनरजतताम्रपत्रभूर्जादिषु

भूमिस्पृष्टं शवस्पृष्टं दग्धं निर्माल्यसंगतम् ।
विशीर्ण लङ्घितं मन्त्री यन्त्रं जातु न धारयेत् ॥ ८५

अथानन्दमयीं देवीं शब्दब्रह्मस्वरूपिणीम् ।
ईडे सकलसम्पत्त्यै जगत्कारणमम्बिकाम् ॥ ८६

ज्ञेयम् । तत्र कालविशेषोऽपि पूर्वोक्तोऽनुसन्धेय: । अन्यत्राधारविशेषा अप्युक्ता:—

शान्तिके पौष्टिके चैव आयु:कामविधौ तथा ।
सर्पोपशमने चैव जल्पसंस्तम्भने तथा ॥
विभ्रमोत्पादने चैव शिलायान्तु प्रशस्यते ।
खर[ङ्ग]चर्मणि विद्वेषे महदुच्चाटनं ध्वजे ॥
ज्वरसन्तापशोकञ्च शत्रूणां मारणं तथा ।
लिखित्वा साधयेत् सर्वं पीतवस्त्रे तु नान्यथा ॥ इति ॥

तथा मुहूर्त्तादि विशेषोऽपि तन्त्रान्तरोक्तो लिख्यते—

सुदिने शुभनक्षत्रे सुदेशे शल्यवर्जिते ॥
सशिष्यस्तत्र आचार्य: शिष्यो वा तदभावत: ।
उदङ्मुख: प्राङ्मुखो वा उपविश्य प्रणम्य च ॥
गुरुं विश्वेश्वरं देवं ततो यन्त्रं समालिखेत् ॥ इति ।

कामनाविशेषे नक्षत्रविशेषोऽपि तत्रैवोक्त:—

वश्याकृष्टौ लिखेत् पुष्येऽहिभे विद्वेषणं स्मृतम् ।
आर्द्रायां मारणं प्रोक्तं मघासूच्चाटनं भवेत् ॥ इति ॥

अहिभे अश्लेषायाम् । तत्रैव धारणे स्थानविशेषोऽपि—

करे कण्ठे शिखायां च यथा सन्निहितं भवेत् । इति ॥

इमानि पूर्वोक्तान्यपि यन्त्राणि यस्मै कस्मै यथाकथंचिन्न देयानि । तदुक्तं हिरण्यगर्भसंहितायां—

त्वया पुत्र न दातव्यं यन्त्रमेतन्महोदयम् ।
नाऽशिष्याय न पापाय नाऽशान्तायाऽप्रियाय च ॥
शिष्याय मन्त्रनिष्ठाय शुभभक्तियुताय च ।
वसुप्रदाय दातव्यमन्यथा नरकं व्रजेत् ॥ इति ॥ ८४ ॥

भूमिस्पृष्टमिति साक्षात् ॥ ८५ ॥
ईडे स्तौमि ॥ ८६ ॥

आद्यामशेषजननीमरविन्दयोने-
र्विष्णोः शिवस्य च वपुः प्रतिपादयन्तीम् ।
सृष्टिस्थितिक्षयकरीं जगतां त्रयाणां
स्तुत्वा गिरं विमलयाम्यहमम्बिके त्वाम् ॥ ८७

पृथ्व्या जलेन शिखिना मरुताऽम्बरेण
होत्रेन्दुना दिनकरेण च मूर्त्तिभाजः ।
देवस्य मन्मथरिपोरपि शक्तिमत्ता-
हेतुस्त्वमेव खलु पर्वतराजपुत्रि ॥ ८८

त्रिस्रोतसः सकललोकसमर्चिताया
वैशिष्ट्यकारणमवैमि तदेव मातः ।
त्वत्पादपङ्कजपरागविचित्रितासु
शम्भोर्जटासु सततं परिवर्त्तनं यत् ॥ ८९

आनन्दयेत् कुमुदिनीमधिपः कलानां
नाऽन्यामिनः कमलिनीमथ नेतरां वा ।
एकस्य मोदनविधौ परमेक इष्टे
त्वन्तु प्रपञ्चमभिनन्दयसि स्वदृष्ट्या ॥ ९०

आद्याऽप्यशेषजगतां नवयौवनाऽसि
शैलाधिराजतनयाऽप्यतिकोमलाऽसि ।
त्रय्याः प्रसूरपि तया न समीक्षिताऽसि
ध्येयाऽसि गौरि मनसो न पथि स्थिताऽसि ॥ ९१

वपुः प्रतिपादयन्तीमिति । एषां विग्रहत्वे कारणम् । अतएवाग्रिमे विशेषणम् । अहं त्वां स्तुत्वा गिरं विमलयामीति सम्बन्धः ॥ ८७ ॥

पृथ्व्येत्यष्टमूर्त्त्युपन्यासः । शक्तिमत्तेति । अन्यथाऽसङ्गस्योदासीनत्वात् ॥८८॥८९॥

नान्यां कमलिनीम् । नेतरां कुमुदिनीम् ॥ ९० ॥

आद्येत्यादि विरोधाभासचतुष्टयम् । न समीक्षिता इयत्तया न ज्ञातेति परिहारः । मनसो न पथि स्थितेति । अचिन्त्यरूपेति परिहारः ॥ ९१ ॥

आसाद्य जन्म मनुजेषु चिराद् दुरापं
तत्रापि पाटवमवाप्य निजेन्द्रियाणाम् ।
नाऽभ्यर्चयन्ति जगतां जनयित्रि ये त्वां
निःश्रेणिकाग्रमधिरुह्य पुनः पतन्ति ॥ ९२

कर्पूरचूर्णहिमवारिविलोलितेन
ये चन्दनेन कुसुमैश्च सुजातगन्धैः ।
आराधयन्ति हि भवानि समुत्सुकास्त्वां
ते खल्वशेषभुवनाधिभुवः प्रथन्ते ॥ ९३

आविश्य मध्यपदवीं प्रथमे सरोजे
सुप्ताहिराजसदृशी विरचय्य विश्वम् ।
विद्युल्लतावलयविभ्रममुद्वहन्ती
पद्मानि पञ्च विदलय्य समश्नुवाना ॥ ९४

तन्निर्गलामृतरसैरभिषिक्तगात्री
मार्गेण तेन निलयं पुनरप्यवाप्ता ।
येषां हृदि स्फुरसि जातु न ते भवेयु-
र्मातर्महेश्वरकुटुम्बिनि गर्भभाजः ॥ ९५

आलम्बिकुन्तलभरामभिरामवक्त्रा-
मापीवरस्तनतटीं तनुवृत्तमध्याम् ।
चिन्ताक्षसूत्रकलशालिखिताढ्यहस्ता-
मावर्त्तयामि मनसा तव गौरि मूर्त्तिम् ॥ ९६

मनुजेष्विति । मनुष्याधिकारत्वाच्छास्त्रस्य ॥ ९२ ॥

अधिभुवो नायकाः । "अधिभूर्नायको नेता" इति कोशः ॥ ९३ ॥

आविश्येति युग्मम् । मध्यपदवीं सुषुम्णामध्यमार्गम् । विद्युल्लतेति कुण्डलीरूपाम् । प्रथमे सरोजे आधारे । अत्र प्रथम इत्याद्युद्वहन्तीत्यन्तमनूद्य मध्यपदवीमाविश्य पञ्च पद्मानि विदलय्येत्यन्वयः । पञ्च पद्मानि । स्वाधिष्टान-मणिपूरकानाहतविशुद्धाज्ञाख्यानि । खं ब्रह्मरन्ध्रम् ॥ ९४॥९५ ॥

चिन्ता ज्ञानमुद्रा । आलिखितं पुस्तकम् । इदं सरस्वतीरूपध्यानम् ॥ ९६ ॥

आस्थाय योगमवजित्य च वैरिषट्क-
मावरुध्य चेन्द्रियगणं मनसि प्रसन्ने ।
पाशाङ्कुशाभयवराढ्यकरां सुरक्ता-
मालोकयन्ति भुवनेश्वरि योगिनस्त्वाम् ॥ ९७

उत्तप्तहाटकनिभा करिभिश्चतुर्भि-
रावर्त्तितामृतघटैरभिषिच्यमाना ।
हस्तद्वयेन रुचिरे नलिने वहन्ती
पद्मापि साभयवरा भवसि त्वमेव ॥ ९८

अष्टाभिरुग्रविविधायुधवाहिनीभि-
र्दोर्वल्लरीभिरधिरुह्य मृगाधिराजम् ।
दूर्वादलद्युतिरमर्त्यविपक्षपक्षान्
न्यक्कुर्वती त्वमसि देवि भवानि दुर्गा ॥ ९९

आविर्निदाघजलशीकरशोभिवक्त्रां
गुञ्जागुणेन परिकल्पितहारयष्टिम् ।
पत्रांशुकामसितकान्तिमनङ्गतन्त्रा-
माद्यां पुलिन्दतरुणीमसकृत् स्मरामि ॥ १००

हंसैर्गतिक्वणितनूपुरदूरकृष्टै-
र्मूर्त्तैरिवाप्तवचनैरनुगम्यमानौ ।
पद्माविवोर्ध्वमुखरूढसुजातनालौ
श्रीकण्ठपत्नि शिरसैव दधे तवाऽङ्घ्री ॥ १०१

द्वाभ्यां समीक्षितुमतृप्तिमतेव दृग्भ्या-
मुत्पाद्य भालनयनं वृषकेतनेन ।
सान्द्रानुरागतरलेन निरीक्षमाणे
जङ्घे उभे अपि भवानि तवानतोऽस्मि ॥ १०२

योगादीनां लक्षणमरिषड्वर्गमनन्तरमेव वक्ष्यति ॥ ९७॥९८॥९९ ॥

अनङ्गतन्त्रां कामप्रधानाम् ॥ १०० ॥

हंसैरित्यादिना चरणादिमूर्धान्तवर्णना । वचनं शब्दः ॥ १०१॥१०२ ॥

ऊरू स्मरामि जितहस्तिकरावलेपौ
स्थौल्येन पाण्डुरतया परिभूतरम्भौ ।
श्रोणीभरस्य सहनौ परिकल्प्य दत्तौ
स्तम्भाविवाऽम्ब वयसा तव मध्यमेन ॥ १०३

श्रोण्यौ स्तनौ च युगपत् प्रथयिष्यतोच्चै-
र्बाल्यात्परेण वयसा परिकृष्टसारः ।
रोमावलीविलसितेन विभाव्यमूर्त्ति-
र्मध्यस्तव स्फुरतु मे हृदयस्य मध्ये ॥ १०४

सख्युः स्मरस्य हरनेत्रहुताशभीरो-
र्लावण्यवारिभरितं नवयौवनेन ।
आपाद्य दत्तमिव पल्वलमप्रधृष्यं
नाभिं कदापि तव देवि न विस्मरेयम् ॥ १०५

ईशोपगूहपिशुनं भसितं दधाने
काश्मीरकर्दममनु स्तनपङ्कजे ते ।
स्नानोत्थितस्य करिणः क्षणलब्धफेनौ
सिन्दूरितौ स्मरयतः समदस्य कुम्भौ ॥ १०६

कण्ठातिरिक्तगलदुज्ज्वलकान्तिधारा-
शोभौ भुजौ निजरिपोर्मकरध्वजेन ।
कण्ठग्रहाय रचितौ किल दीर्घपाशौ
मातर्मम स्मृतिपथं न विलङ्घयेथाः ॥ १०७

अवलेपो गर्वः । मध्यमेन वयसा यौवनेन ॥ १०३॥१०४ ॥
पल्वलमल्पसरः ॥ १०५ ॥
पिशुनं सूचकम् । भसितं भस्म ॥ १०६ ॥
कण्ठातिरिक्तेति । हरकण्ठादतिरिक्तौ अधिकौ । बन्धनीयादधिकेनैव
येन बन्धनं घटते । यद्वा कण्ठात्पार्वतीकण्ठात् अतिरिक्ते अधिके अतएव
उन्नी उज्ज्वले ये कान्तिधारे तद्वच्छोभा ययोस्तौ ॥ १०७ ॥

नि[ना]त्यायतं रुचिरकम्बुविलासचौर्यं
भूषाभरेण विविधेन विराजमानम् ।
कण्ठं मनोहरगुणं गिरिराजकन्ये
सञ्चिन्त्य तृप्तिमुपयामि कदापि नाऽहम् ॥ १०८

अत्यायताक्षमभिजातललाटपट्टं
मन्दस्मितेन दरफुल्लकपोलरेखम् ।
बिम्बाधरं वदनमुन्नतदीर्घनासं
यस्ते स्मरत्यसकृदेव स एव जातः ॥ १०९

आविस्तुषारकरलेखमनल्पगन्धं
पुष्पोपरि भ्रमदलिव्रजनिर्विशेषम् ।
यश्चेतसा कलयते तव केशपाशं
तस्य स्वयं गलति देवि पुराणपाशः ॥ ११०

श्रुतिसुचरितपाकं धीमतां स्तोत्रमेतत्
पठति य इह मर्त्यो नित्यमार्द्रान्तरात्मा ।
स भवति पदमुच्चैः सम्पदां पादनम्र-
क्षितिपमुकुटलक्ष्मीलक्षणानां चिराय ॥ १११

इति श्रीशारदातिलके चतुर्विंशतितमः पटलः ।

कम्बुः शङ्खः ॥ १०८ ॥

अभिजातं सुन्दरम् । दरमीषत् । स एव जातस्तस्यैव सार्थकं जन्मेत्यर्थः ॥ १०९ ॥

पुराणपाशः अविद्यारूपः ॥ ११० ॥

धीमतां श्रुत्योः कर्णयोः सुचरितपाकम् ॥ १११ ॥

इति श्रीशारदातिलकटीकायां सत्सम्प्रदायकृतव्याख्यायां
पदार्थादर्शाभिख्यायां चतुर्विंशः पटलः ॥ ॐ ॥

पञ्चविंशः पटलः ।

अथ योगं प्रवक्ष्यामि साङ्गं संवित्प्रदायकम् ।
ऐक्यं जीवात्मनोराहुर्योगं योगविशारदाः ॥ १

शिवात्मनोरभेदेन प्रतिपत्तिः परे विदुः ।
शिवशक्त्यात्मकं ज्ञानं जगुरागमवेदिनः ॥ २

तैङ्गीक्रियामन्त्रवतीस्वविधज्ञानाह्वयाः पञ्च भवन्ति दीक्षाः ।
चतुर्विधास्ताः समयाभिधानसामान्यनिर्वाणविशेषदीक्षाः ॥

एवं दीक्षासु सर्व्वासु गुरुः शिष्यं प्रबोधयेत् ।
बोधितोऽबोधितश्चेत् स्यान्नाऽन्यथा दीक्षितो भवेत् ॥

इत्युक्तेः योगं विना दीक्षाया अनिर्वाहात् सूर्यमन्त्रादौ च प्रयोगविषये अनेके योगप्रकारा उक्ताः । तेषां च ज्ञानाय योगं वक्तुं प्रतिजानीते अथेति । साङ्गं यमनियमादियुक्तम् । संवित्प्रदायकं नित्यानन्दानुभवरूपमोक्षदायकमित्यर्थः । एतेन आत्मविशेषगुणोच्छेदो मोक्ष एतन्मतम् निरस्तम् । सुखाभावस्य पुरुषार्थत्वाभावात् ।

वेदान्तपक्षमाश्रित्याह ऐक्यमिति । तच्च "तत्त्वमसि" इत्यादि श्रुतिसिद्धम् । यत् प्रयोगसारे—निष्कलस्याऽप्रमेयस्य देवस्य परमात्मनः ।

सन्धानं योगमित्याहुः संसारोच्छित्तिसाधनम् ॥ इति ॥ १ ॥

शिवप्रोक्तसूत्रमतप्रवृत्तप्रत्यभिज्ञादिग्रन्थमतमाह शिवेति । प्रतिपत्तिर्ज्ञानम् । परे शैवाः । तदुक्तं शिवसूत्रवृत्तौ—

धीः स्वात्त्विकी विमर्शेन जायते नियतात्मनः ।
चंक्रमन्तो शिवं प्राप्य लीयते चेन्द्रियैः सह ॥ इति ॥

त्रिकभेदेऽपि—सत्त्वस्थश्च रजःस्थश्च तमःस्थो गुणभेदकः ।
एवं पर्यटते देही स्थानात् स्थानान्तरं व्रजन् ॥
तन्मात्रोदयरूपेण मनोऽहंबुद्धिवर्त्मना ।
पूर्यष्टकेन संरुद्धो दुःखं तत्प्रत्ययोद्भवम् ॥
भुङ्क्ते परवशो भोगं तत्रस्थं संहरेच्छिवः ॥ इति ॥

पुराणपुरुषस्याऽन्ये ज्ञानमाहुर्विशारदाः।
जित्वाऽऽदावात्मनः शत्रून् कामादीन् योगमभ्यसेत् ॥ ३
कामक्रोधौ लोभमोहौ तत्परं मदमत्सरौ।
वदन्ति दुःखदानेतानरिषड्वर्गमात्मनः ॥ ४
योगाष्टाङ्गैरिमान् जित्वा योगिनो योगमाप्नुयुः।
यमनियमावासनप्राणायामौ ततः परम् ॥ ५
प्रत्याहारं धारणाख्यं ध्यानं साद्धं समाधिना।
अष्टाङ्गान्याहुरेतानि योगिनो योगसाधने ॥ ६

स्वच्छन्दभैरवेऽपि—अणुमात्रं शिवानन्दस्फुरणं सर्वदोषहृत्।
मलत्रयविनाशाच्च माया गच्छेत् समूलतः॥ इति॥

आनन्दभैरवेऽपि—
प्राणादिभावनं त्यक्त्वा तथा तद्दृष्टसम्पदः।
स्वात्मभावेन चित्तेन विशेच्छिवपदं शनैः॥ इति॥

उत्तराम्नायमतमाह शिवेति। शिवशक्त्यात्मकं ज्ञानं शिवशक्त्योरभेदज्ञानमित्यर्थः। यदाहुः—
एषा बोधमयी शक्तिः परमानन्दरूपिणी।
सत्त्वादिगुणसंबद्धा स्वमायान्तर्गता विभुः॥
समस्ततत्त्वजातानामिह सृष्टेरनन्तरम्।
सर्वैः शरीरैस्तत्संस्थैरपि मर्त्यैः परस्परम्॥
अनाद्यध्यासमबद्धं विस्मृत्यात्मस्वरूपिणी।
शिवा[विश्वा]त्मिका भवेदेषा देवी सर्वात्मन शिवे॥ इति॥२॥

भेदवादिवैष्णवादिमतमाह पुराणेति। पुरुषोत्तमः। पुरुषः सांख्यमते। ईश्वरो न्यायमते। नारायणो वैष्णवमते। तत्परिचयो योगः। तत्र पूज्यत्वात् प्रथमोपन्यस्तत्वाच्च प्रथमं मतं ग्रन्थकृत्सम्मतमिति गम्यते॥ ३॥

कामेति। स्त्रीभोगाद्यभिलाषः कामः। सत्वादिजिघांसा क्रोधः। धनादितृष्णा लोभः। तत्त्वाज्ञानं मोहः। अहं सुखी धनी विद्यावानिति गर्वः मदः। अन्यशुभद्वेषो मत्सरः इति। दुःखदानेतान् आत्मनः अरिषड्वर्गमाहुरित्यन्वयः। आत्मस्वरूपचिन्तन व्यापार तिरोधानेन तेषां शत्रुत्वम्॥ ४॥

एतज्जयोपायमाह योगेति। तान्याह यमेति॥ ५॥ ६॥

अहिंसा सत्यमस्तेयं ब्रह्मचर्यं कृपार्जवम् ।
क्षमा धृतिर्मिताहारः शौचं चेति यमा दश ॥ ७

क्रमादेषां स्वरूपमाह अहिंसेति । न कञ्चन हन्मि इत्यभ्यासप्रवणता अहिंसा । असत्यं न वच्मि इत्यभ्यासप्रवणचित्तता सत्यम् । चौर्यनिवृत्तिः अस्तेयम् । स्त्रीभोगेच्छानिवृत्तिः ब्रह्मचर्यम् । प्राणिषु क्रूरबुद्धिनिवृत्तिः कृपा । चित्तकौटिल्यनिवृत्तिः आर्जवम् । अभिभावकं प्रति अक्रोधप्रवणचित्तता क्षमा । इष्टवस्त्वाद्यलाभतश्चिन्ताभावो धृतिः । क्रमेण आहारापकर्षणात् यावच्छरीरस्थितिमात्रभोजनं मिताहारः । चित्तनैर्मल्यार्थं यथोक्तशौचशीलता शौचम् । यमा इति 'यमु' उपरमे कामादेर्निवृत्तिरूपा इत्यर्थः । तत्र धृतिः सर्वत्राऽनुषक्ता । अहिंसाब्रह्मचर्याभ्यां कामस्य जयः । कृपाक्षमाभ्यां क्रोधस्य । अस्तेयसत्यार्जवेभ्यो लोभस्य । मिताहारशौचाभ्यां मोहस्य । क्षमार्जवाभ्यां मदस्य । अहिंसाकृपार्जवक्षमाभ्यो मत्सरस्य । इत्यन्यदपि यथायथमूह्यम् । तदुक्तं संहितायाम्:—

सर्वेषामपि जन्तूनामक्लेशजननं मुने ।
वाङ्मनःकर्मभिर्न्यूनमहिंसेत्यभिधीयते ॥
यथादृष्टश्रुतार्थानां स्वरूपकथनं पुनः ।
सत्यमित्युच्यते ॥ इति ॥
तृणादेरप्यनादानं परस्वस्य तपोधन ॥
अस्तेयम् ॥ इति ॥
अवस्थास्वपि सर्वासु कर्मणा मनसा गिरा ।
स्त्रीसङ्गतिपरित्यागो ब्रह्मचर्यं प्रचक्षते ॥
परेषां दुःखमालोक्य स्वस्यैवालोक्य तस्य तु ।
उत्सादनानुसन्धानं दया ॥ इति ॥
व्यवहारेषु सर्वेषु मनोवाक्कायकर्मभिः ।
सर्वेषामपि कौटिल्यराहित्यमार्जवं भवेत् ॥ इति ॥
सर्वात्मना सर्वदाऽपि सर्वत्राऽस्याऽपकारिषु ।
बन्धुष्विव समाचारः क्षमा स्यात् ॥ इति ॥
इच्छाप्रयत्नराहित्यं जातेषु विषयेष्वपि ।
लोभवत्सु धृतिः ॥ इति ॥
भोज्यस्यैव चतुर्थांशभोजनं स्वच्छचेतसः ।

तपः सन्तोष आस्तिक्यं दानं देवस्य पूजनम्।
सिद्धान्तश्रवणं चैव ह्रीर्मतिश्च जपो हुतम्॥ ८
दशैते नियमाः प्रोक्ताः योगशास्त्रविशारदैः।

हितं मध्यं सुतोष्णेन मिताहारं प्रचक्षते॥
निर्गतं रोमकूपेभ्यो नवरन्ध्रेभ्य एव च।
मलं वदन्ति द्वाराणां [तोयैस्तत्]चालनं शौचमुच्यते॥
मृज्जलाभ्यां बहिः सम्यगान्तरं त्वथवा पुनः।
पूर्वोक्तभूतशुद्ध्यन्तं शौचमाचक्षते बुधाः॥ इति॥ ७॥

तप इति। कृच्छ्रादिव्रतचर्या तपः। बहिष्टतरानभिलाषः सन्तोषः। अस्ति परलोक इति मतिर्यस्य स आस्तिकः। तस्य भाव आस्तिक्यम्। परलोकबुद्ध्या धर्माद्याचरणमिति यावत्। यथाविभवं देवपितृमनुष्योद्देशेन वितरणं दानम्। देवस्य पूजनम् उक्तरीत्याऽनुष्ठानादेव मोक्षोपायप्रवृत्तस्य विघ्नाभावाय भवति। सिद्धान्त उपनिषन्मोक्षोपायोपदेशपरिमलादिशास्त्रम् तस्य श्रवणम्। कुत्सिताचारात् स्वत उद्वेगो ह्रीः। तथा सति चित्तमालिन्येन ज्ञानानुदयात्। मतिर्मननम्। तथा च स्मृतिः—

श्रोतव्यः श्रुतिवाक्येभ्यो मन्तव्यश्चोपपत्तिभिः। इति।

जप इत्युक्तप्रकारेण। "जपतो नास्ति पातकम्" इत्युक्तेः। चित्तशुद्धावुपयोगात्। हुतमग्निहोत्रादिहोमः। यदकरणे प्रत्यवायात् चित्तमालिन्येन ज्ञानानुदयात्। यद्वा हुतं मन्त्रजपस्य दशांशहोमः। तथा चोक्तम्—

नाऽजपात् सिध्यते मन्त्रो नाऽहुताच्च फलप्रदः।
अनर्चितो हरेत् कामान् तस्मात् त्रितयमाचरेत्॥ इति॥

नियमा इति। अवश्यकर्त्तव्यतया नियमत्वमेषाम्। अतः कदाचिदालस्यादिना त्यागो न कार्यः। तदुक्तं संहितायाम्—

तपस्त्वनशनं नाम विधिपूर्वकमिष्यते।
अनायासोपवासेन तृप्त्यर्थं भैक्ष्यसेवनम्॥
तुष्टिरेषा। इति॥
श्रुत्याद्युक्तेषु विश्वास आस्तिक्यं संप्रचक्षते।
यदिष्टदेवतां ध्यात्वा तदर्पणधियाऽन्वहम्॥
सत्पात्रे दीयतेऽन्नादि तद्दानमभिधीयते।
इष्टदेवार्चनं सम्यक् विधिपूर्वकमन्वहम्॥

पद्मासनं स्वस्तिकाख्यं वज्रं भद्रासनं तथा ॥ ९
वीरासनमिति प्रोक्तं क्रमादासनपञ्चकम् ।
ऊर्वोरुपरि विन्यस्य सम्यक् पादतले उभे ॥ १०
अङ्गुष्ठौ च निबध्नीयाद्धस्ताभ्यां व्युत्क्रमात्ततः ।
पद्मासनमिति प्रोक्तं योगिनां हृदयङ्गमम् ॥ ११
जानूर्वोरन्तरे सम्यक् कृत्वा पादतले उभे ।
ऋजुकायो विशेद्योगी स्वस्तिकं तत् प्रचक्षते ॥ १२

त्रिसन्ध्यमेकदा वा तु भवत्येव तदर्चनम् ।
वैष्णवागमसिद्धान्तश्रवणं श्रावणं [स्मरणं] तथा ॥
श्रुत्यादिभिर्लौकिकैश्च यदत्यन्तविनिन्दितम् ।
तत्राऽप्रवर्त्तनं लज्जा । इति ॥
तर्कैर्यदनुसन्धानं सम्यक् शब्दस्थितेरपि ।
शास्त्रोक्तयोर्मतिरियम् ॥ इति ॥
गुरोर्लब्धस्य मन्त्रस्य शश्वदावर्त्तनं जपः ।
द्रव्यैः कल्पोदितैर्होमो हुतम् ॥ इति ॥ ८॥९ ॥

आसनपञ्चकमिति । स्थितं श्रमः तल्पादौ दण्डवत् पतितं तु निद्राऽभिभवति इति उपविष्टस्यैव ज्ञानाभ्यासाधिकारः । तत्र यथाकथञ्चिदुपवेशने रोगः इन्द्रियानुगुण्याभावश्च । तस्मात् पद्मासनाद्युक्तिः ।

तदुक्तं वशिष्ठसंहितायाम्—

आसनेन रुजो हन्ति प्राणायामेन पातकम् ।
विकारं मानसं योगी प्रत्याहारेण सर्वदा ॥
धारणाभिर्मनोधैर्यं ज्ञानादैश्वर्यमुत्तमम् ।
समाधौ मोक्षमाप्नोति त्यक्तकर्मशुभाशुभः ॥ इति ॥

ऊर्वोरिति । ऊर्वोरुपरि परस्परस्योर्वोरुपरि । व्युत्क्रमात् इत्यस्य अत्रापि सम्बन्धात् । निबध्नीयादित्यत्र व्युत्क्रमादिति पृष्ठभागे हस्तमात्रव्युत्क्रमः । अङ्गुष्ठबन्धने तु तत्तद्धस्तेनैव तत्तदङ्गुष्ठबन्धनम् ॥ ९॥१०॥११ ॥

जान्विति । अन्तरे इति दक्षिणे वामपादं वामे दक्षिणम् । पूर्वासने अङ्गुष्ठबन्धेनैव ऋजुकायता सिद्धा । अत्र तु तथाऽभावात् ऋजुकाय इति वचनम् ॥ १२ ॥

सीवन्याः पार्श्वयोर्न्यस्येद् गुल्फयुग्मं सुनिश्चलम् ।
वृषणाधः पार्ष्णिपादौ पाणिभ्यां परिबन्धयेत् ॥ १३
भद्रासनं समुद्दिष्टं योगिभिः पूजितं परम् ।
ऊर्वोः पादौ क्रमान्न्यस्येज्जान्वोः प्रत्यङ्मुखाङ्गुलौ ॥ १४
करौ निदध्यादाख्यातं वज्रासनमनुत्तमम् ।
एकं पादमधः कृत्वा विन्यस्योरौ तथेतरम् ॥ १५
ऋजुकायो विशेद्योगी वीरासनमितीरितम् ।
इड़याऽऽकर्षयेद्वायुं बाह्यं षोड़शमात्रया ॥ १६

सीवन्या इति। गुदमेढ्रान्तरालोर्ध्वरेखा सीवनी। तस्याः पार्श्वयोः। वामपार्श्वे दक्षिणपादगुल्फम्। अन्यस्मिन् अन्यम्। वृषणाधः अण्डकोषाधः पादपार्ष्णी व्यत्यासेन भवत इति शेषः। "तद्ग्रन्थी घुटिके गुल्फौ पुमान् पार्ष्णिस्तयोरधः" इति कोशः। पाणिभ्यां परिबन्धयेत् पूर्ववत् अङ्गुष्ठाविति शेषः। अङ्गुष्ठबन्धनेन ऋजुकायत्वं सिद्धम्। तदुक्तं योगसारे—

सीवन्या आत्मनः पार्श्वे गुल्फौ निक्षिप्य पादयोः ।
सव्ये दक्षिणगुल्फञ्च दक्षिणे दक्षिणेतरम् ॥
दक्षे सव्यकरं न्यस्य सव्ये न्यस्येतरं करम् ।
अङ्गुष्ठौ च निबध्नीयाद्धस्ताभ्यां व्युत्क्रमेण तु ॥ इति ॥

ऊर्वोरिति। स्वस्योरुमूले क्रमात् पादद्वयं कुर्यात्। प्रत्यङ्मुखाङ्गुलौ स्वसम्मुखाङ्गुलौ। प्रत्यङ्मुखाङ्गुलौ करौ जान्वोरुपरि निदध्यादित्यन्वयः। अत्र ऋजुकायत्वं जानुहस्तदानादेव सिद्धम्।

एकमिति। अध इति अपरस्फिचः ॥ १३॥१४॥१५॥१६ ॥

षोडशमात्रयेति। मात्रालक्षणमुक्तं तन्त्रान्तरे—

कालेन यावता स्वीयो हस्तः स्वं जानुमण्डलम् ।
पर्येति मात्रा सा तुल्या स्वीयैकश्वाससमात्रया ॥ इति ॥

अन्ये अन्यथा मात्रालक्षणमाहुः—

स्वजानुमण्डलं पूर्वं त्रिः परामृश्य पाणिना ।
प्रपद्य छोटिकामेकां मात्रा सा स्याल्लघीयसी ॥ इति ॥

अन्यत्र तु—सोऽङ्गुलिस्फोटतुल्यश्च मात्राष्टाभिश्च तैः स्मृता ॥ इति ॥

वायवीयसंहितायां तु—

धारयेत् पूरितं योगी चतुःषष्ट्या तु मात्रया।
सुषुम्णामध्यगं सम्यक् द्वात्रिंशन्मात्रया शनैः॥ १७
नाड्या पिङ्गलया चैनं रेचयेद्योगवित्तमः।
प्राणायाममिमं प्राहुर्योगशास्त्रविशारदाः॥ १८
भूयो भूयः क्रमात्तस्य व्यत्यासेन समाचरेत्।
मात्रावृद्धिक्रमेणैव सम्यग्द्वादश षोड़श॥ १९
प्राणायामो हि द्विविधः सगर्भोऽगर्भ एव च।
जपध्यानादिभिर्युक्तं सगर्भं तं विदुर्बुधाः॥ २०
तदपेतं विगर्भं च प्राणायामं परे विदुः।
क्रमादभ्यसतः पुंसो देहे स्वेदोद्गमोऽधमः॥ २१
मध्यमः कम्पसंयुक्तो भूमित्यागः परो मतः।
उत्तमस्य गुणावाप्तिर्यावच्छीलनमिष्यते॥ २२

जानु प्रदक्षिणीकृत्य न द्रुतं न विलम्बितम्।
अङ्गुलिस्फोटनं कुर्यात् सा मात्रेति प्रकीर्त्तिता॥ इति॥

आकर्षयेदिति पूरकः। पूरितं धारयेदिति कुम्भकः। सुषुम्णामध्यगं सम्यगिति पूर्वेण सम्बध्यते। रेचयेदिति रेचकः। केचन रेचकादिकुम्भकान्तं मन्यन्ते। एवं क्रमाद् भूयोभूयः पौनःपुन्येन क्रमेण एकैकवृद्ध्या द्वित्रिवृद्ध्यादिक्रमेण तस्य व्यत्यासेन उक्तवैपरीत्येन द्वादश षोड़श वा प्राणायामान् समाचरेदित्यन्वयः।

तदुक्तम्—शुचिः प्राणायामान् प्रणवसहितान् षोड़श वशी
प्रभाते सायं च प्रतिदिवसमेवं वितनुते।
द्विजो यस्तु भ्रूणप्रहणनकृतांहोऽभिकलितं
पुनन्त्येते मासादपि दुरिततूलौघदहनाः॥ इति॥

सगर्भमगर्भमाह श्लोकेन जपेति। परे बुधा विदुरित्यन्वयः। अयं च प्राणायामः शक्त्याविषय इति ज्ञेयम्। तदुक्तम्—

अयं प्राणायामः सकलदुरितध्वंसनकरो
विगर्भः प्रोक्तोऽसौ शतगुणफलो गर्भकलितः।
जपध्यानापेतः स तु निगदितो गर्भरहितः
सगर्भस्तद्युक्तो मुनिपरिवृढैर्योगनिरतैः॥ इति॥

... फलं प्राणायामस्येति शेषः॥ १६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥

इन्द्रियाणां विचरतां विषयेषु निरर्गलम् ।
बलादाहरणं तेभ्यः प्रत्याहारोऽभिधीयते ॥ २३

अङ्गुष्ठगुल्फजानूरुसीवनीलिङ्गनाभिषु ।
हृद्ग्रीवाकण्ठदेशेषु लम्बिकायां ततो नसि ॥ २४

भ्रूमध्ये मस्तके मूर्ध्नि द्वादशान्ते यथाविधि ।
धारणं प्राणमरुतो धारणेति निगद्यते ॥ २५

इन्द्रियाणामित्यादिना मनस एव एकत्र स्थितिः कार्येत्युक्तं भवति। यतो मनःसहायानामेव एतेषां स्वस्वविषयग्रहणशक्तिः अतस्तन्निरोधेनैव निरोधादिति भावः। लम्बिका तालुमूलम्। मस्तकं ललाटकेशसन्धिः। मूर्ध्नीति तदुपरिभागः। द्वादशान्ते ब्रह्मरन्ध्रे। यथाविधि इति गुरूक्तक्रमेण। वशिष्ठसंहितायां पञ्च धारणा उक्ता—

भूतानां मानसञ्चैकं धारणा च पृथक् पृथक् ।
मनसो निश्चलत्वे तु धारणा च विधीयते ॥
या पृथ्वी हरितालहेमरुचिरा तत्त्वं कलालान्वितं
संयुक्ता कमलासनेन च चतुष्कोणा हृदि स्थायिनी ।
प्राणांस्तत्र विलीय पञ्चघटिका चित्तान्वितं धारये-
देषा स्तम्भकरी सदा क्षितिपरा ख्याता क्षमाधारणा ॥ १ ॥
अर्द्धेन्दुप्रतिमं च कुन्दधवलं कण्ठे च तत्त्वान्वितं
तत् पीयूषवकारबीजसहितं युक्तं सदा विष्णुना ।
प्राणांस्तत्र विलीय पञ्चघटिका चित्तान्वितं धारये-
देषा दुःसहकालकूटजरणा स्याद् वारुणी धारणा ॥ २
तत्त्वस्थं शिवमिन्द्रगोपसदृशं तत्र त्रिकोणेऽनलं
तेजोऽनेकमयं प्रवालरुचिरं रुद्रेण तत् सङ्गतम् ।
प्राणांस्तत्र विलीय पञ्चघटिका चित्तान्वितं धारये-
देषा वह्निसमं वपुर्विदधती वैश्वानरी धारणा ॥ ३
यन्मूलं कमलं प्रपञ्चसहितं दृष्टं भ्रुवोरन्तरे
तद्वत् सत्त्वमयं यकारसहितं तत्रेश्वरो देवता ।
प्राणांस्तत्र विलीय पञ्चघटिका चित्तान्वितं धारये-
देषा खे गमनं करोति नियतं वायोः सदा धारणा ॥ ४

समाहितेन मनसा चैतन्यान्तरवर्तिना ।
आत्मन्य[नोऽ]भीष्टदेवानां ध्यानं ध्यानमिहोच्यते ॥ २६
समत्वभावना नित्यं जीवात्मपरमात्मनोः ।
समाधिमाहुर्मुनयः प्रोक्तमष्टाङ्गलक्षणम् ॥ २७
षण्नवत्यङ्गुलायामं शरीरमुभयात्मकम् ।
गुदध्वजान्तरे कन्दमुत्सेधाद्द्व्यङ्गुलं विदुः ॥ २८
तस्मात् द्विगुणविस्तारं वृत्तरूपेण शोभितम् ।
नाड्यस्तत्र समुद्भूता मुख्यास्तिस्रः प्रकीर्त्तिताः ॥ २९

आकाशं सुविशुद्धवारिसदृशं यद्‌ब्रह्मरन्ध्रस्थितं
तन्नाथेन सदाशिवेन सहितं युक्तं हकाराक्षरैः ।
प्राणांस्तत्र विलीय पञ्चघटिका चित्तान्वितं धारये-
देषा मोक्षकपाटभेदनपटुः प्रोक्ता नभोधारणा ॥
कर्मणां साधकाः सर्वा धारणाः पञ्च दुर्लभाः ।
तासां विजानतो योगी सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ इति ॥ २१—२५ ॥

अभीष्टदेवानामिति सगर्भं ध्यानमुक्तम् । विगर्भमपि ध्यानमुक्तं तन्त्रान्तरे ।
यदाहुः—यत्तत्त्वे निश्चलं चित्तं तद्ध्यानं परमं मतम् ।
द्विधा भवति तद्ध्यानं सगुणं निर्गुणं तथा ॥
सगुणं वर्णभेदेन निर्गुणं केवलं तथा ।
अश्वमेधसहस्राणि वाजपेयशतानि च ॥
एकस्य ध्यानयोगस्य कलां नार्हन्ति षोड़शीम् ।
अन्तश्चेतो बहिश्चक्षुरधः स्थाप्य सुखासनः ॥
समत्वञ्च शरीराणां ध्यानमाहुश्च सिद्धिदम् ।
नासाग्रे दृष्टिमादाय ध्यात्वा मुञ्चति बन्धनात् ॥ इत्यादिना ॥
गुदे मेढ्रे च नाभौ च हृदये कण्ठदेशके ।
घण्टिकालम्बिकास्थाने भ्रूमध्ये परमेश्वरम् ॥
निर्गुणं गगनाकारं मरीचिजलसन्निभम् ।
शून्ये सर्वमयं ध्यात्वा योगी योगमवाप्नुयात् ॥ इत्यन्तेन ॥२६॥२७॥

योगसिद्ध्यर्थं शरीराभ्यन्तरे मूलाधारमारभ्य तत्तन्नाड़ीस्थाने वायुसञ्चारं कर्त्तुं शरीरप्रमाणमाह षडिति । उभयात्मकं शिवशक्त्यात्मकम् । अग्नीषोमा-

इडा वामे स्थिता नाड़ी पिङ्गला दक्षिणे मता ।
तयोर्मध्यगता नाड़ी सुषुम्णा वंशमाश्रिता ॥ ३०

पादाङ्गुष्ठद्वये याता शिफाभ्यां शिरसा पुनः ।
ब्रह्मस्थानं समापन्ना सोमसूर्याग्निरूपिणी ॥ ३१

तस्या मध्यगता नाड़ी चित्राख्या योगिवल्लभा ।
ब्रह्मरन्ध्रं विदुस्तस्यां पद्मसूत्रनिभं परम् ॥ ३२
आधारांश्च विदुस्तत्र मतभेदादनेकधा ।
दिव्यमार्गमिदं प्राहुरमृतानन्दकारणम् ॥ ३३

त्मकं वा शुक्रशोणितात्मकं वा इति प्रथमपटलोक्तानुवादः । तस्मादित्युत्सेधात् ।
वंशं पृष्ठवंशम् आश्रिता तदन्तर्गता । यदाहुः—

या मुण्डाधारदण्डान्तरविवरगता । इति ।

शिफाभ्यां मूलाभ्याम् ॥ २८॥२९॥३०॥३१॥३२ ॥

आधारान् इति केचन द्वादश अन्ये षोड़श आहुः । परे बहूनि च ।
यदाहुः—ततस्तु ब्रह्मकङ्काले ध्यायेच्चक्रक्रमं सुधीः ।

आधारचक्रं प्रथमं कुलदीपमनन्तरम् ॥
वज्र[यन्त्र]चक्रं ततः प्रोक्तं स्वाधिष्ठानात्मकं परम् ।
रौद्रं करालचक्रं च गह्वरात्मकमेव च ॥
विद्याप[प्र]दं च त्रिमुखं त्रिपदं कालदण्डकम् ।
सा[उ]कारचक्रं च ततः कालोदारं करङ्क[बन्ध]कम् ॥
दीपकं चोभजनकमानन्दकलिला[ललिता]त्मकम् ।
मणिपूरकसंज्ञञ्च लाङ्गलं का[कु]लभेदनम् ॥
मदोत्साहञ्च परमं माद[र्ग]कं पदमुच्यते ।
कल्पजालं ततश्चिन्त्यं घोषकल्लोलनं ततः ॥
नादावर्त्तपदं प्रोक्तं त्रिपुटञ्च तदुत्तरम् ।
कङ्कालकं तम[मन]श्चक्रं विख्यातं पुटभेदनम् ॥
महाग्रन्थिविकाशं च बन्धोज्ज्वलनसंज्ञितम् ।
अनाहतं पद्मपुटं व्योमचक्रं तथा भवेत् ॥
बोधनं ध्रुवसंज्ञञ्च काल[कला]कन्दलकं ततः ।
क्रौञ्चं भेरण्डविभवं डामरं कुलपीठकम् ॥

इड़ायां सञ्चरेच्चन्द्रः पिङ्गलायां दिवाकरः ।
ज्ञातौ योगनिदानज्ञैः सुषुम्णायां तु तावुभौ ॥ ३४
आधारकन्दमध्यस्थं त्रिकोणमतिसुन्दरम् ।
ज्योतिषां निलयं दिव्यं प्राहुरागमवेदिनः ॥ ३५
तत्र विद्युल्लताकारा कुण्डली परदेवता ।
परिस्फुरति सर्वात्मा सुप्ताहिसदृशाकृतिः ॥ ३६
बिभर्ति कुण्डलीशक्तिरात्मानं हंसमाश्रिता ।
हंसः प्राणाश्रयो नित्यं प्राणो नाड़ीसमाश्रयः ॥ ३७
आधारादुद्गतो वायुर्यथावत् सर्वदेहिनाम् ।
देहं व्याप्य स्वनाड़ीभिः प्रयाणं कुरुते बहिः ॥ ३८
द्वादशाङ्गुलमानेन तस्मात् प्राण इतीरितः ।

कुलकोलाहलं हालाहलावर्त्तं महद्द्वयम्[द्वयम्] ।
घोरभैरवसंज्ञञ्च विशुद्धिः कण्ठमुत्तमम् ॥
घूर्णकंपदमाख्यातमाज्ञाकाकपुटं तथा ।
शृङ्गाटं कामरूपाख्यं पूर्णगिर्यात्मकं परम् ।
महाव्योमात्मकं चक्रं शक्तिरूपमनुस्मरेत् ॥ इति ॥ ३३॥३४ ॥

कुण्डलीस्थानमाह आधारेति । कुण्डलीशक्तिः आत्मानं परमात्मानं बिभर्त्ति तद्योगभागिनी भवतीत्यर्थः । कीदृक् । हंसं जीवात्मानम् आश्रिता जीवाधिष्ठाना इत्यर्थः । हंसः प्राणाश्रयः प्राणवायुसमाश्रय इत्यर्थः । प्राणो नाड़ीसमाश्रयः । । ३५॥३६॥३७ ॥

कथं तस्य नाड़ीसमाश्रयत्वमित्यत आह आधारादिति । प्रयाणं कुरुते अतएव प्राण इति प्राणशब्दव्युत्पत्तिः दर्शिता । द्वादशाङ्गुलमानेनेति वामदक्षिणयोरिति ज्ञेयम् । एतत्फलमुक्तं तन्त्रान्तरे—

भोजनं मैथुनं युद्धं फलपुष्पग्रहं तथा ।
कुर्यात् क्रूराणि कर्माणि वायौ दक्षिणसंस्थिते ॥
यात्राविवाहकर्माणि शुभकर्माणि यानि च ।
तानि सर्वाणि कुर्वीत वामे वायौ तु संस्थिते ॥
तथा—व्यायामं शयनं क्रूरं षट्कर्मादिकसाधनम् ।
तानि सिध्यन्ति सूर्येण नात्र कार्या विचारणा ॥ इति ॥

रम्ये मृद्वासने शुद्धे पटाजिनकुशोत्तरे ॥ ३९
बद्धैकमासनं योगी योगमार्गपरो भवेत् ।
ज्ञात्वा भूतोदयं देहे विधिवत् प्राणवायुना ॥ ४०
तत्तद्भूतं जपेद्देहदृढत्वावाप्तये सुधीः ।
दण्डाकारा गतिर्भूमेः पुटयोरुभयोरधः ॥ ४१
तोयस्य पावकस्योर्द्ध्वगतिस्तिर्यङ्नभस्वतः ।
गतिर्व्योम्नो भवेन्मध्ये भूतानामुदयः स्मृतः ॥ ४२
धरणेरुदये कुर्यात् स्तम्भनं वश्यमात्मवित् ।
शान्तिकं पौष्टिकं कर्म तोयस्य समये वसोः ॥ ४३
मारणादीनि मरुतो विपच्चोच्चाटनादिकम् ।
क्षुद्रा[क्ष्वेडा]दिनाशनं शस्तमुदये च विहायसः ॥ ४४

अन्यत्र—देवदक्षिणभागगेऽथ पुरुषे रोगातुरे दक्षिणे
स्थित्वा पृच्छति पृच्छकः स पुरुषो जीवत्यरोगश्चिरम् ।
वामायां तु रुजाऽऽकुलीकृततनौ वामाश्रिते चेश्वरे
वामे पृच्छति चेत् स्थिता गतगदा वामा चिरं जीवति ॥ इति ॥
देवे गते पृच्छति वामभागं
स्थित्वा नरो दक्षिणतो यदीह ।
व्यत्यासतोऽस्मादपि कृच्छ्रसाध्यं
वदन्ति सन्तः खलु रोगजातम् ॥ इति ॥

अथवा आधारात् उद्गतः बहिः प्रयाणं कुरुत इत्यनेन उत्पत्तिलये सन्ध्ये अहोरात्रमित्यादि सर्वमुक्तम् । यदाहुः—

जानीयादुदयं बुधः स्वजठरे देवस्य कन्दे नृणां
प्राणास्तिग्मकराङ्गुले खलु लयं सन्ध्ये च पूर्वापरे ।
उत्पत्तिं च लयं च सन्ततमधोवृत्तिं निशां वासरं
ऊर्ध्वां वृत्तिमधस्तथा हिमकरं चोर्ध्वां दिनेशं गतिम् ॥ इति ॥३८॥३९॥

योगप्रकारमाह रम्य इति । रम्य एकान्ते इत्यर्थः । अन्यथा चित्तविक्षेपः स्यादिति । काठिन्ये सति देहपीड़या तत्रैव मनो गमिष्यतीति मृद्वासन इत्युक्तम् । भूतपरिचर्यार्थमाह दण्डेति ॥ ३९॥४०॥४१॥४२ ॥

प्रसङ्गतस्तत्तद्भूतोदयमाह धरणेरिति । वसोरग्नेः ॥ ४३॥४४ ॥

अङ्गुलीभिर्दृढं बद्ध्वा करणानि समाहितः।
अङ्गुष्ठाभ्यामुभे श्रोत्रे तर्जनीभ्यां विलोचने॥ ४५
नासारन्ध्रे मध्यमाभ्यामन्याभिर्वदनं दृढम्।
बद्ध्वात्मप्राणमनसामेकत्वं समनुस्मरन्॥ ४६
धारयेन्मरुतं सम्यग्योगोऽयं योगिवल्लभः।
नादः सञ्जायते तस्य क्रमादभ्यसतः शनैः॥ ४७
मत्तभृङ्गाङ्गनागीतसदृशः प्रथमो ध्वनिः।
वंशिकस्याऽनिलापूर्णवंशध्वनिनिभोऽपरः॥ ४८
घण्टारवसमः पश्चात् घनमेघस्वनोपमः।
एवमभ्यसतः पुंसः संसारध्वान्तनाशनम्॥ ४९

बद्ध्वेति। अन्यथा यदि इन्द्रियमार्गेण हठात् वायुः निर्गच्छेत् तदुपघातः स्यात्। करणानि इन्द्रियाणि। उभे इति त्रिषु अन्वेति। घनो निविडो मेघस्वनवत् स्वनो यस्य इति मध्यपदलोपी समासः। एवमित्यनेनाऽन्वेति। ध्वनिदशकमाहुः—चिणीति प्रथमः शब्दश्चिञ्चिणीति द्वितीयकः।
चिचिचाकी तृतीयस्तु चतुर्थो घर्घरः स्वरः॥
पञ्चमस्तु मनागुच्चः षष्ठो मदकलध्वनिः।
सप्तमः सूक्ष्मनादः स्यादष्टमो वेणुवर्द्धनः॥
नवमो मधुरध्वानो दशमो दुन्दुभिस्वनः॥ इति॥

हंसोपनिषद्यपि—अथ दशकोषो नादमनुभवति। हंसवशात् नादो दशविधो जायते। चिणीति प्रथमः। चिणिचिणीति द्वितीयकः। घण्टानादस्तृतीयकः। शङ्खनादस्तुर्यः। पञ्चमस्तन्त्रीनादः। षष्ठस्तालनादः। सप्तमो वेणुनादः। अष्टमो भेरीनादः। नवमो मृदङ्गनादः। दशमो मेघनादः। नवमं परित्यज्य दशममभ्यसेत्। अस्मात् मनो विलीयते। विलीने मनसि गते सङ्कल्पविकल्पे दग्धे पुण्यपापे सदाशिवोमिति। सदाशिवः शक्त्यात्मा सर्वत्रावस्थित स्वयं ज्योतिः शुद्धो बुद्धो नित्यो निरञ्जनः शान्तः प्रकाशत इति।

हंसलक्षणं शिवशक्त्यात्मकं जीवात्मकं वा।

प्रयोगसारे तु—कम्परोमोद्गमानन्दं वैमल्यस्थैर्यलाघवम्।
प्रकाशज्ञानवैदूर्ष्यं भावोऽद्वैतात्मसञ्चयः॥
सम्भवन्ति दशाऽवस्था योगिनः सिद्धिसूचकाः।

ज्ञानमुत्पद्यते पूर्वं हंसलक्षणमव्ययम् ।
पुंप्रकृत्यात्मकौ प्रोक्तौ बिन्दुसर्गौ मनीषिभिः ॥ ५०

ताभ्यां क्रमात्समुद्भूतौ बिन्दुसर्गावसानकौ ।
हंसौ तौ पुंप्रकृत्याख्यौ हं पुमान् प्रकृतिस्तु सः ॥ ५१

अजपा कथिता ताभ्यां जीवोऽयमुपतिष्ठति ।
पुरुषं स्वाश्रयं मत्वा प्रकृतिर्नित्यमास्थिता ॥ ५२

यदा तद्भावमाप्नोति तदा सोहमयं भवेत् ।
सकाराणं हकाराणं लोपयित्वा ततः परम् ।
सन्धिं कुर्यात् पूर्वरूपस्तदाऽसौ प्रणवो भवेत् ॥ ५३

परानन्दमयं नित्यञ्चैतन्यैकगुणात्मकम् ।
आत्माभेदस्थितं योगी प्रणवं भावयेत्सदा ॥ ५४

ततस्त्रैकाल्यविज्ञानं महाप्रज्ञा मनोज्ञता ॥
छन्दतः प्राणसंरोधो नाडीनां क्रमणं तथा ।
वाचां सिद्धिश्चिरायुष्यमिन्द्रजालानुवर्त्तनम् ॥
देहाद्देहान्तरप्राप्तिरात्मज्योतिःप्रकाशनम् ।
प्रत्यया दश दृश्यन्ते प्राप्तयोगस्य योगिनः ॥ इति ॥ ४५—५० ॥

प्रणवोत्पत्तिमाह पुमिति। क्रमादिति बिन्दोः हं विसर्गात् सः। पुंप्रकृत्याख्यौ इति नाम काल्पनिकम्। तत्त्वतः बिन्दुविसर्गाविव। हं पुमानिति। अतएव अत्र आदौ अकारे निपाते योजिते अहमिति लोकप्रसिद्ध आत्माभिनयः। उपतिष्ठति आराधयति। पुरुषं स्वाश्रयं मत्वा नित्यं तमेव आस्थिता प्रकृतिरिति सम्बन्धः। यदा तु प्रकृतेर्नित्यमात्मन इति पाठः तदा आत्मनः प्रकृतेरिति समानाधिकरणे षष्ठ्यौ। प्रकृतिरविद्या सा ब्रह्मभिन्नत्वेन जीवकल्पकत्वात् तदभिन्नेव स्वाश्रयं सदाश्रयं गत्वा इयं यदा तद्भावमाप्नोतीति सम्बन्धः। तद्भावमिति। प्रकृतिपुरुषयोरभेदात् परमात्मैवाऽहम् इति जीवब्रह्मणोरैक्यम्। अस्यार्थः। अजपाभ्यासाच्चैवमैक्यमुदेतीति व्यक्तीकृतम्। लोपयित्वेति। व्यञ्जनयोः कल्पितत्वादेव लोपः। पूर्वरूपं "एङः पदान्तादति" इत्यनेन ॥ ५०॥५१॥५२॥५३ ॥

परानन्दमयमिति। "आनन्दं ब्रह्मणो रूपं तच्च मोक्षे प्रतिष्ठितम्" इति श्रुतिः।

आम्नायवाचामतिदूरमाद्यं वेद्यं स्वसंवेद्यगुणेन सन्तः ।
आत्मानमानन्दरसैकसिन्धुं पश्यन्ति तारात्मकमात्मनिष्ठाः ॥ ५५

सत्यं हेतुविवर्जितं श्रुतिगिरामाद्यं जगत्कारणं
व्याप्तस्थावरजङ्गमं निरुपमं चैतन्यमन्तर्गतम् ।
आत्मानं रविवह्निचन्द्रवपुषं तारात्मकं सन्ततं
नित्यानन्दगुणालयं सुकृतिनः पश्यन्ति रुद्धेन्द्रियाः ॥ ५६

तारस्य सप्तविभवैः परिचीयमानं
मानैरगम्यमनिशं श्रुतिमौलिमृग्यम् ।
संवित्समस्तगमनश्वरमच्युतं तत्
तेजः परं भजत सान्द्रसुधाम्बुराशिम् ॥ ५७

नित्यं वक्ष्यमाणश्रुतेरेव । चैतन्यं ज्ञानं स चासावेको गुणश्च तदात्मकम् । "सत्यं ज्ञानमनन्तं ब्रह्म" इति श्रुतिः । यद्वा चैतन्यं ज्ञानरूपमेकम् । "एकमेवाद्वितीयं ब्रह्म" इति श्रुतिः । संसारोत्पत्तिकर्तृत्वात् कल्पितसत्त्वरजस्तमोगुणरूपम् । आत्माभेदस्थितं सोऽहंशब्दोत्थतया तस्य च तदर्थत्वात् ॥ ५४ ॥

आम्नायेति । "यतो वाचो निवर्त्तन्ते" इति श्रुतिः । आद्यम् । शास्त्रयोनित्वात् । स्वसंवेद्यगुणेन वेद्यं स्वप्रकाशमित्यर्थः । आनन्दमिति । "आनन्दं ब्रह्मणो रूपम्" इति श्रुतेः । तारात्मकमुक्तरीत्या । आत्मनिष्ठा आदरनैरन्तर्यदीर्घकालाभ्यासैस्तच्चिन्तनपरा योगिनः ॥ ५५ ॥

सत्यम् । "सत्यं ज्ञानम्" इति श्रुतेः । हेतुविवर्जितम् । नित्यत्वात् अनुत्पाद्यम् । यद्वा ये हेतवो दुस्तर्कास्तद्विवर्जितम् । श्रुतिगिरामाद्यम् । "शास्त्रयोनित्वात्" इति सूत्रे वेदकर्तृत्वोक्तेः । प्रणवात्मकत्वाद्वा । जगत्कारणम् । "आनन्दाद्ध्येव खल्विमानि भूतानि जायन्ते" इति श्रुतेः । व्याप्तेति । तद्विवर्त्तरूपत्वात् सततः । निरुपममिति । अद्वितीयत्वेन । चैतन्यमन्तर्गतम् । प्रत्यक्चैतन्यम् आत्मरूपचैतन्यमित्यर्थः । रविचन्द्रवह्निवपुरिव वपुर्यस्य । प्रकाशरूपमित्यर्थः । न तु तत्तदाकारग्राहित्वे अयं दृष्टान्तः । तस्य निराकारत्वात् प्रणवरूपत्वात् वा तद्वृत्तिः ॥ ५६ ॥

तारस्येति । अकारोकारमकारबिन्दुनादशक्तिशान्ताख्यैः परिचीयमानं तद्बुधानम् । तदेवाह मानैरगम्यमिति । श्रुतिमौलिरुपनिषत् तन्मृग्यम् । सत्तात्मकत्वं इति भानात् । संवित् प्रकाशम् । "सद्धीदं सर्वं सत् सत्" इति "चिद्धीदं

हिरण्मयं दीप्तमनेकवर्णं त्रिमूर्त्तिमूलं निगमादिबीजम् ।
अङ्गुष्ठमात्रं पुरुषं भजन्ते चैतन्यमात्रं रविमण्डलस्थम् ॥ ५८
ध्यायन्ति दुग्धाब्धिभुजङ्गभोगे शयानमाद्यं कमलासहायम् ।
प्रफुल्लनेत्राम्बुजमञ्जनाभं चतुर्मुखेनाश्रि[श्रि]तनाभिपद्मम् ॥ ५९
आम्नायगं त्रिवरणं घननीलमुद्य-
च्छ्रीवत्सकौस्तुभगदाम्बुजशङ्खचक्रम् ।
हृत्पुण्डरीकनिलयं जगदेकमूल-
मालोकयन्ति कृतिनः पुरुषं पुराणम् ॥ ६०

सर्वं प्रकाशते" इति श्रुतिः । समस्तगं व्यापकम् । अनश्वरम् अविध्वंसि । अच्युतमेकरूपत्वात् । वाक्यान्तरोपदेशात् श्लोकत्रयस्थानां पदानां परस्परं न पौनरुक्त्यम् ॥ ५७ ॥

सगुणब्रह्मोपास्तिरपि सगुणब्रह्म[हिरण्यगर्भ]लोकप्राप्तिद्वारा मुक्तेः क्रमात् कारणमिति शास्त्रोक्तेः निर्गुणब्रह्मोपास्तौ असमर्थानां सगुणब्रह्मोपास्तिमाह हिरण्मयमिति । त्रिमूर्त्तिमूलमित्यनेन अस्याऽभ्यसनीयानि नामानि सूचितानि । यदाहुः—ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च ॐकारः प्रलयस्तथा ।
सर्वव्यापी ह्यनन्तश्च तारः सूक्ष्मश्च शुक्लकः ॥
वैद्युतश्च परं ब्रह्म एकश्चाऽप्येकरुद्रकः ।
ईशानो भगवांश्चैव ततः स्यात्तु महेश्वरः ॥
महादेवः सदापूर्वः शिवः सर्वादयस्त्रयः ।
रञ्जितावगतश्चैव तथा प्रियतमः स्मृतः ॥
नित्यत्वमश्च सर्वाद्या षोडशान्तः प्रकीर्त्तिताः ।
आद्यश्चावगमः कान्तः प्रदिष्टश्चोत्थस्वामिनौ ॥
समर्थो यावकश्चैव क्रियेच्छादीप्त एव च ।
अवामालिङ्गितौ चैव हिंसको दाहकस्तथा ॥
भावब्रह्मौ गुणं बीजं ध्रुवो वेदादिरादियुक् ।
उमध्यो मपरश्चैव त्रिमात्रो योनिरेव च ॥
देहाश्रयश्च संवादात्मानौ सर्वादिकास्त्रयः । इति ॥ ५८ ॥

क्रममुक्त्यर्थमन्यां साकारोपास्तिमाह ध्यायन्तीति श्लोकद्वयेन । आम्नाया वेदास्तद्ग्रथितस्त्रष्टं[सुष्ठु ?] वचनं यस्य ॥ ५९ ॥ ६० ॥

बिन्दोर्नादसमुद्भवः समुदिते नादे जगत्कारणं
तारं तत्त्वमुखाम्बुजं परिवृतं वर्णात्मकैर्भूतजैः ।
आम्नायाङ्घ्रिचतुष्टयं [मुखं] पुररिपोरानन्दमूलं वपुः
पायान्नो मुकुटेन्दुखण्डविगलद्दिव्यामृतौघप्लुतम् ॥ ६१

पिण्डं भवेत् कुण्डलिनी शिवात्मा पदं तु हंसः सकलान्तरात्मा ।
रूपं भवेद्बिन्दुरनन्त[मन्द]कान्तिरतीतरूपं शिवसामरस्यम् ॥ ६२

पिण्डादियोगं शिवसामरस्यात् सबीजयोगं प्रवदन्ति सन्तः ।
शिवे लयं नित्यगुणाभियुक्ते निर्बीजयोगं फलनिर्व्यपेक्षम् ॥ ६३

मूलोन्निद्रभुजङ्गराजमहिषीं यान्तीं सुषुम्णान्तरं
भित्वाऽऽधारसमूहमाशु विलसत्सौदामिनीसन्निभाम् ।
व्योमाम्भोजगतेन्दुमण्डलगलद्दिव्यामृतौघप्लुतं [घैः पतिं]
सम्भाव्य स्वगृहं गतां पुनरिमां सञ्चिन्तयेत् कुण्डलीम् ॥ ६४

क्रममुक्त्यर्थमन्यसाकारध्यानयोगमाह बिन्दोरिति । बिन्दुः शिवात्मा ॐकारस्य शिरोरूपः । तत्त्वमुखाम्बुजं चतुर्विंशतितत्त्वमयमुखकमलम् ॥ ६१ ॥

सबीजयोगमाह पिण्डमिति । अकारोकारमकारात्मकत्वात् पिण्डं प्रणवः । कुण्डलिनी तद्रूपा सैव शिवात्मा सकलान्तरात्मा हंसः । तस्याः पदं स्थानम् । अनयोरनन्तकान्तिः बिन्दुरूपम् । परमार्थतस्तु शिवयोः सामरस्यमतीतरूपं नीरूपमेव । यद्वा अतीतेति अतिपूर्वस्येणो लोट्मध्यमपुरुषबहुवचनम् । हे लोकाः यूयं सर्वं जगदतिक्रम्यैवं ध्यानात् शिवसामरस्यरूपमतीत अतियात गच्छतेत्यर्थः ॥ ६२ ॥

अनेन सायुज्यमुक्तिर्भवतीत्याह पिण्डादीति । सारूप्यमुक्तिमाह शिव इति ॥ ६३ ॥

सम्प्रति आत्मानुभवैकगम्यकुण्डलिनीचिन्तनरूपं राजयोगादिप्रकारमाह मूलेति । मूलात् मूलाधारात् । उन्निद्रा जाग्रद्रूपा । कुण्डल्या सर्पाकारत्वात् भुजङ्गराजमहिषीव्यपदेशः । सुषुम्णान्तरमाशु यान्तीम् । आधारसमूहं स्वाधिष्ठान मणिपूरकानाहत विशुद्धाज्ञारूपम् । व्योमाम्भोजेति । सहस्रदलपतिं शिवम् । स्वगृहं मूलाधारम् ॥ ६४ ॥

हंसं नित्यमनन्तमव्ययगुणं स्वाधारतो निर्गता
शक्तिः कुण्डलिनी समस्तजननी हस्ते गृहीत्वा च तम्।
याता शम्भुनिकेतनं परसुखं तेनाऽनुभूय स्वयं
यान्ती स्वाश्रयमर्ककोटिरुचिरा ध्येया जगन्मोहिनी॥ ६५

अव्यक्तं परबिन्दुमञ्चितरुचिं नीत्वा शिवस्यालयं
शक्तिः कुण्डलिनी गुणत्रयवपुर्विद्युल्लतासन्निभा।
आनन्दामृतमध्यगं पुरमिदं चन्द्रार्ककोटिप्रभं
संवीक्ष्य स्वपुरं गता भगवती ध्येया न वेद्या गुणैः॥ ६६

मध्ये वर्त्म समीरणद्वयमिथःसङ्घट्टसंक्षोभजं
शब्दस्तोममतीत्य तेजसि तड़ित्कोटिप्रभाभासुरे।
उद्यन्तीं समुपास्महे नवजवासिन्दूरसन्ध्यारुणां
सान्द्रानन्दसुधामयीं परशिवं प्राप्तां परां देवताम्॥ ६७

गमनागमनेषु जा[ला]ङ्किकी सा तनुयाद्योगफलानि कुण्डली।
मुदिता कुलकामधेनुरेषा भजतां काङ्क्षितकल्पवल्लरी॥ ६८

आधारस्थितशक्तिबिन्दुनिलयां नीवारशूकोपमां
नित्यानन्दमयीं गलत्परसुधावर्षैः प्रबोधप्रदैः।

तं जीवं जप्यमानं हंसं हस्ते गृहीत्वेति सम्बन्धः। यथा च जीवो जपति तथा हंसमन्त्रप्रस्ताव एव उक्तम्। स्वाश्रयं मूलाधारम्। पूर्वश्लोकाद्धंसं गृहीत्वा यातेति विशेषः॥ ६५॥

अव्यक्तं परबिन्दुं नीत्वेति। पूर्वतो विशेषः। स्वपुरं मूलाधारम्॥ ६६॥

समीरणद्वयेति। अपानवायुनिरोधात् प्राणवायुनिरोधाच्चोर्ध्वाधोगतयोस्तयोः मिथः संघट्ट इत्यर्थः। अत्र प्राणापानसंघट्टजशब्दातिक्रमणमेव विशेषः। आरक्तध्यानञ्च।

तदुक्तम्—श्वेतध्याने वाग्विलास आरक्ते वश्यता भवेत्। इति।

अन्यत्रापि—ध्यायेद्वश्याकर्षणे तां जपाभां श्वेतां शान्तौ स्तम्भने पीतवर्णाम्।
श्यामां मुक्तौ मारणे कृष्णवर्णां धूम्राभासां द्वेषणोच्चाटने च॥

इत्याद्यानुषङ्गिकं फलमपि ज्ञेयम्॥ ६७॥

गमनेति। अत्र गमनागमनेषु जाङ्किकीति विशेषः॥ ६८॥

सिक्त्वा षट् सरसीरुहाणि विधिवत् कोदण्डमध्योदितां
ध्यायेद्भास्वरबन्धुजीवरुचिरां संचि[वि]न्मयीं देवताम् ॥ ६९
हृत्पङ्केरुहभानुबिम्बनिलयां विद्युल्लतामत्सरां
बालार्कारुणतेजसा भगवतीं निर्भर्त्सयन्तीं तमः।
नादाख्यं पदमर्द्धचन्द्रकुटिलं संविन्मयं शाश्वतं
यान्तीमक्षररूपिणीं विमलधीर्ध्यायेद्विभुन्तेजसाम् ॥ ७०
भाले पूर्णनिशापतिप्रतिजटां नीहारहारत्विषा
सिञ्चन्तीममृतेन देवममितेनानन्दयन्तीं तनुम्।
वर्णानां जननीं तदीयवपुषा संप्राप्य विश्वं स्थितां
ध्यायेत् सम्यगनाकुलेन मनसा संवि[चि]न्मयीमम्बिकाम् ॥ ७१
मूले भाले हृदि च विलसद्वर्णरूपा सवित्री
पीनोत्तुङ्गस्तनभरनम[लस]न्मध्यदेशा महेशी।

आधारेति। आधारो मूलाधारचक्रम्। तत्र स्थिता या शक्तिः त्रिकोणं तस्या मध्यस्थानं बिन्दुः तन्निलयाम्। यद्वा आधारस्थिता या शक्तिः त्रिकोणं तत्र च तत्रस्थं कामबीजं तदपि शक्तिबीजमेव। तस्य शिरसि यो बिन्दुः तन्निलयामित्यर्थः। यदाहुः—

तडित्कोटिप्रख्यं स्वरुचिजितकालानलरुचिं
सहस्रादित्यांशुप्रकरसदृशोद्योतकलितम्।
स्फुरन्तं योन्यन्तः स्फुटदरुणबन्धूककुसुम-
प्रभं कामं ध्यायेद्रुचिरशशभृत्कोटिशिरसम् ॥
तस्योर्ध्वेऽग्निशिखा चिरद्युतिलतापुञ्जप्रभाभासुरा
सूक्ष्मा ब्रह्मपथान्तराम्बरगता चैतन्यमात्रा कला ॥ इति ॥

कोदण्डमध्यं भ्रूमध्यम् आज्ञाचक्रम्। तत्रोदिता। अत्रायमेव विशेषः ॥ ६९ ॥
मत्सरशब्दः सदृशार्थः। बालार्कारुणतेजसा तमो निर्भर्त्सयन्तीमिति सम्बन्धः। अत्र हृदयादेव नाथं प्रति गमनं वर्णमयध्यानमिति विशेषः। एतच्च प्रतिचक्रं ध्यानं कुण्डल्य इति मते तैः कुण्डलिनीषट्कस्य स्वीकृतत्वात् ॥ ७० ॥
भाल इति। अत्राज्ञायां शिवेन सङ्गः वर्णोत्पादकत्वञ्च विशेषः। तदुक्तम्—
स्वयम्भुलिङ्गं निजयोनिमध्यरन्ध्रान्तरे हृत्सरसीरुहान्तः।
बाणाह्वयं चेतरमन्तराले वदन्ति सन्तो गगनाम्बुजेऽन्यः ॥ इति ॥ ७१ ॥

चक्रे चक्रे गलितसुधया सिक्तगात्रा प्रकामं
दद्यादाद्या श्रियमविकलां वाङ्मयी देवता वः ॥ ७२

निजभवननिवासादुच्चरन्ती विलासैः
पथि पथि कमलानां चारुहासं विधाय।
तरुणतरणिकान्तिः कुण्डली देवता सा
शिवसदनसुधाभिर्दीपयेदात्मतेजः ॥ ७३

आधारबन्धप्रमुखक्रियाभिः समुत्थिता कुण्डलिनी सुधाभिः।
त्रिधामबीजं शिवमर्चयन्ती शिवाङ्गना वः शिवमातनोतु ॥ ७४

सिन्दूरपुञ्जनिभमिन्दुकलावतंस-
मानन्दपूर्णनयनत्रयशोभिवक्त्रम्।
आपीनतुङ्गकुचनम्रमनङ्गतन्त्रं
शम्भोः कलत्रममितां श्रियमातनोतु ॥ ७५

नयनकमलैर्दीर्घादीर्घैरलङ्कृतदिङ्मुखं
विनतमरुतां कोटीराग्रैर्निघृष्टपदाम्बुजम्।
तरुणशकलं चान्द्रं बिभ्रद् घटस्तनमण्डलं
स्फुरतु हृदये बन्धूकाभं कलत्रमुमापतेः ॥ ७६

वर्णैरर्णवषड्दिशारविकलाचक्षुर्विभक्तैः क्रमा-
दाद्यैः सादिभिरावृतान् त्र्यहयुतैः षट्चक्रमध्यानिमान्।

स्थानत्रयेऽपि शिवसङ्गमाह मूल इति। मूलाधारादाज्ञापर्यन्तं गत्वा ततो निवृत्तिविशेषः ॥ ७२ ॥

इतः परं वासनादार्ढ्याय कुण्डलिनीध्यानविशेषान् वदन् स्तुतिमाह निजभवनेत्यादिना। अपानवायुसङ्कोचादाधारबन्धः। एवं प्राणवायुनिरोधेऽपि प्रमुखशब्दवाच्यः। अनङ्गतन्त्रम् अनङ्गप्रधानम् ॥ ७३॥७४॥७५ ॥

दीर्घादीर्घैरिति। कटाक्षेण दीर्घत्वं तत्संकोचेनाऽदीर्घत्वञ्च। विनतमरुतां विनतदेवानाम्। कोटीराग्रैः मुकुटाग्रभागैः ॥ ७६ ॥

अन्तर्मातृकाक्रमेण कुण्डलिनीध्यानमाह वर्णैरिति। अर्णवाश्चत्वारः दिशा दश रवयो द्वादश कलाः षोडश चक्षुर्द्वयम्। सादिभिरित्यनेन व्युत्क्रमो दर्शितः। आद्यैरिति मूलाधारस्थितत्वेन आद्यत्वम्। यद्वा साद्यैः सकारादिककारान्तैः।

डाकिन्यादिभिराश्रितान् परिचितान् ब्रह्मादिभिर्दैवतै-
र्भिन्दाना परदेवता त्रिजगतां चित्ते विधत्तां मुदम् ॥ ७७

आद्यैः षोड़शस्वरैः हन्नयुतैरिति योजना । तत्र विशुद्धचक्रे अकारादीनां क्रमेण स्थितैराद्यैरिति पृथक्ग्रहणमिति केचित् । अथवाऽन्यत्राकारस्याद्यत्वम् । अत्र वैपरीत्यक्रमेण सकारस्य आद्यत्वमिति आद्यैरित्युक्तम् ।

द्विदले चहौ प्रतिलोमार्थमेव चहेतिग्रहणम् । डाकिन्यादिभिराश्रितान् । डाकिनी राकिणी लाकिनी काकिनी शाकिनी हाकिनीभिः । ब्रह्मादिभिर्दैवतैः परीतान् । ब्रह्मादिस्थितिः दीक्षापटले उक्ता । एवम्भूतान् षट्चक्रमध्यान् भिन्दानेति सम्बन्धः । तदुक्तम्—

आधारस्तु चतुर्दलोऽरुणरुचिर्वासान्तवर्णाश्रयः
स्वाधिष्ठानमनल्पवैद्युतनिभं बालान्तषट्पत्रकम् ।
रक्ताभं मणिपूरकं दशदलं डाद्यं फकारान्तकं
पत्रैर्द्वादशभिस्त्वनाहतपुरं हैमं कठान्तान्वितम् ॥
मात्राषोड़शपत्रकं विशदरुग्युक्तं विशुद्धाम्बुजं
हक्षेत्यक्षरयुग्दलद्वययुतं रक्ताभमाज्ञापुरम् ।
तस्मादूर्ध्वमधोमुखं विकसितं पद्मं सहस्रच्छदं
नित्यानन्दमयं भजे शिवपदं शक्त्यर्णमच्छारुणम् ॥ इति ॥

अन्यत्र तु—मूलाधारं ब्रह्मणः स्थानमेतत् सौवर्णाभं डाकिनी देवताऽत्र ।
स्वाधिष्ठानं विष्णुगेहं प्रदिष्टं बालार्काभं राकिणी देवताऽत्र ॥
मणिपूरकं तु नीलं रुद्रस्थानं लाकिनी देवताऽत्र ।
रक्तमनाहतमीश्वरगेहं तु शाकिन्यपीहोक्ता ॥
सदाशिवस्थानमिदं विशुद्धं काकिन्यथेहाऽपि च धूम्रवर्णम् ।
आज्ञापुरं शारदचन्द्रकान्तं हाकिन्यथोक्ता शिवगेहमेतत् ॥ इति ॥

अध्यात्मविवेके एषां प्रतिदलं जीवसञ्चारे फलमुक्तम्—

गुदलिङ्गान्तरे चक्रमाधारं तु चतुर्दलम् ।
परमः सहजस्तद्वदानन्दो वीरपूर्वकः ॥
योगानन्दश्च तस्य स्यादीशानादिदले फलम् ।
स्वाधिष्ठानं लिङ्गमूले षट्पत्रञ्च क्रमस्य तु ॥
पूर्वादिषु दलेष्वाहुः फलान्येतान्यनुक्रमात् ।
प्रश्रयः क्रूरता गर्वो नाशो मूर्च्छा ततः परम् ॥

आधाराद्गुणवृत्तशोभिततनुं लिङ्गत्रयं सत्वरं
भिन्दन्तीं कमलानि चिन्मयघनानन्दप्रबोधोत्तराम् ।
संक्षुब्धध्रुवमण्डलामृतकरप्रस्यन्दमानामृत-
स्रोतःकन्दलिता[निभा]ममन्दतडिदाकारां शिवां भावयेत् ॥ ७८

आनन्दमौलिमनिशं श्रुतिमौलिमृग्य-
मर्द्धेन्दुभूषणमधिष्ठितसर्वलोकम् ।
भक्तार्त्तिभञ्जनपरं पदमीश्वरस्य
दद्याच्छुभानि नियतं वपुरम्बिकायाः ॥ ७९

मञ्जुसिञ्जितमञ्जीरं वाममर्द्धं महेशितुः ।
आश्रयामि जगन्मूलं यन्मूलं वचसामपि ॥ ८०

स्थूलेन्द्रनीलरुचिरं कुचभारनम्रं
भास्वत्सुभूषणगणैः प्रविभक्तशोभम् ।
विश्वैकमूलमनिशं श्रुतिमौलिमृग्य-
मर्द्धं महेशितुरखण्डितमाश्रयामः ॥ ८१

अवज्ञा स्यादविश्वासो जीवस्य चरतो ध्रुवम् ।
नाभौ दशदलं चक्रं मणिपूरकसंज्ञकम् ॥
सुषुप्तिरत्र तृष्णा स्यादीर्षा पिशुनता तथा ।
लज्जा भयं घृणा मोहः कषायोऽथ विषादिता ॥
हृदयेऽनाहतं चक्रं दलैर्द्वादशभिर्युतम् ।
लौल्यं प्रनाशः कपटं वितर्कोऽप्यनुतापिता ॥
आशा प्रकाशश्चिन्ता च समीहा ममता ततः ।
क्रमेण दम्भो वैकल्यं विवेकोऽहंकृतिस्तथा ॥
फलान्येतानि पूर्वादिदलस्थस्यात्मनो जगुः ।
कण्ठेऽस्ति भारतीस्थानं विशुद्धिः षोड़शच्छदम् ॥
तत्र प्रणव उद्गीथो हुं फट् वषट् स्वधा तथा ।
स्वाहा नमोऽमृतं सप्त स्वराः षड्जादयो विषम् ॥
इति पूर्वादिपत्रस्थे फलान्यात्मनि षोड़श ॥ इति ॥ ७७ ॥

आधारादिति । त्रिकोणकर्णिकं वृत्तं वर्त्तुलमाधारस्वरूपं तस्माद्गुणवृत्तं

दिक्कालादिविवर्जिते परशिवे चैतन्यमात्रात्मके
शून्ये कारणपञ्चकस्य विलयं नीते निरालम्बने ।
आत्मानं विनिवेश्य निश्चलधिया निर्लीनसर्वेन्द्रियो
योगी योगफलं प्रयाति सुलभं नित्योदितं निष्क्रियम् ॥ ८२

महाबलाय प्रणतोऽस्मि तस्मै
संविज्ञतालिङ्गनशीतलाय ।
येनाऽर्पितं मुक्तिफलं विपक्व-
माम्नायशाखाभिरुपाश्रितेभ्यः ॥ ८३

तस्मादभूदखिलदेशिकवारणेन्द्रः
षट्कर्मसागरविहारविनोदशीलः ।
यस्य त्रिलोकविततं विजयाभिधान-
माचार्यपण्डित इति प्रथयन्ति सन्तः ॥ ८४

तन्नन्दनो देशिकदेशिकोऽभूच्छ्रीकृष्ण इत्यभ्युदितप्रभावः ।
यत्पादकारुण्यसुधाभिषिक्ताल्लक्ष्मीं परामश्नुवते कृतार्थाः ८५

आचार्यविद्याविभवस्य तस्य जातः प्रभोर्लक्ष्मणदेशिकेन्द्रः ।
विद्यास्वशेषासु कलासु सर्वास्वपि प्रथां यो महतीं प्रपेदे ॥ ८६

सत्त्वरजस्तमोगुणात्मकम् । [लिङ्गत्रयमित्यत्र निर्गच्छन्तीमिति निर्गलरीमिति च क्वचित्पाठौ दृश्येते] ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥

दिगिति देशतः कालतः । आदिशब्दात् स्वरूपतश्चाऽनवच्छिन्ने । कारण-पञ्चकस्य उपादानसमवायिनिमित्तप्रयोजकसहकारिकारणपञ्चकस्य । यद्यपि प्रयोजकसहकारिकारणे निमित्तकारणान्तर्गते एवेति तार्किकाः कारणत्रयमेवाहुः । तथापीषद्भेदमाश्रित्य कारणपञ्चकोपन्यासः । यद्वा पञ्चभूतानां पञ्चतन्मात्ररूपाणि कारणानि । तदुक्तं महाकपिलपञ्चरात्रे—

मात्राः पञ्च परित्यज्य ततः कारणपञ्चकम् ।
दिव्यन्तु कारणं कृत्वा योजयेत् परमं पदम् ॥ इति ॥

अतएव शून्ये अरूपे । निरालम्बने आधाररहिते । आत्मानं जीवात्मानम् । निश्चलधिया विनिवेश्य योगफलं प्रयाति ॥ ८२ ॥

ग्रन्थकर्त्ता स्ववंशमाख्याति महाबलायेति । महाबलनाम ग्रन्थकर्त्तुः पूर्वजः । तत्पुत्र आचार्यपण्डितः तत्पुत्रः श्रीकृष्णः ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥

आदाय सारमखिलं निखिलागमेभ्यः
श्रीशारदातिलकनाम चकार तन्त्रम् ।
प्राज्ञः स एष पटलैरिह तत्त्वसंख्यैः
प्रीतिप्रदानविधये विदुषां चिराय ॥ ८७

अनाद्यन्तात् शम्भोर्वपुषि कलितार्द्धेन वपुषा
जगद्रूपं शश्वत् सृजति महनीयामपि गिरम् ।
सदर्था शब्दार्थस्तनभरनता शङ्करवधू-
र्भवद्भूत्यै भूयाद्भवजनितदुःखौघशमनी ॥ ८८

सुखदा दात्सुभगा शङ्करार्द्धशरीरिणी ।
ग्रन्थपुष्पोपहारेण प्रीता नः पार्वती सदा ॥ ८९

इति श्रीशारदातिलके पञ्चविंशः पटलः ॥

समाप्तोऽयं ग्रन्थः ॥

तत्त्वसंख्यैः पञ्चविंशतिसंख्यैः । अत्र आद्यपटलः सृष्टिप्रतिपादकत्वेन मूलप्रकृतिप्रतिपादनपरः । मध्ये त्रयोविंशतिपटलास्तु प्रकृतिविकृतिप्रतिपादनपराः । अन्त्यपटलस्तु प्रकृतिविकृतिव्यतिरिक्तपुरुषप्रतिपादनपरः । एवं पञ्चविंशतितत्त्वात्मकत्वम् अस्य ग्रन्थस्योक्तं भवति ॥ ८७ ॥

परदेवतैव ध्येयेति सकलतन्त्रार्थमुपसंहरन् आशिषा मङ्गलं करोति अनादीति ।

मङ्गलादीनि मङ्गलमध्यानि मङ्गलान्तानि च शास्त्राणि प्रथन्ते ।
वीरपुरुषकाणि भवन्ति आयुष्यपुरुषकाणि च ।

इति भगवत्पतञ्जलिवचनादिति । शिवम् ॥ ८८ ॥ ८९ ॥

पुरं गोदावर्या विलसदुपकण्ठे जनततं
जनस्थानं नाम प्रथितमभवद्दक्षिणदिशि ।
महाराष्ट्रे देशे जनकतनयालक्ष्मणवृतः
पुरा रामो यस्मिन्नवसदतितुष्टेन मनसा ॥

तस्मिन् पुरे ब्राह्मणसत्तमानां कुले विशुद्धे महति प्रसिद्धे ।
श्रीभट्टरामेश्वर इत्युदारो गुणैरभूद्वादिमहेभसिंहः ॥
तस्मादभूत् तीक्ष्णकुशाग्रबुद्धिः श्रीभट्टपृथ्वीधरनामधेयः ।
अनेकधाऽध्यापयदेष भाट्टो वेदान्तशास्त्रं फणिभाषितादि ॥

गीर्वाणाचार्यवर्यो दिविकृतवसतिर्यद्भयादेव शङ्के
शेषः पातालमूलं स च सपदि पराभूतिभीत्या विवेश।
अन्येषां कैव वार्त्ता कृतकृतकवचश्चापलानां कृतं तैः
सम्यक् शक्योऽस्य वक्तुं नहि वदनशतैरप्यशेषप्रभावः॥

कैश्चिद्दिनैरतिपवित्रचरित्र एष
वाराणसीमभिगमच्छिवराजधानीम्।
तत्रैव वासमकरोत् तदनुप्रतीकः
कायावसानमवधिं परिचिन्त्य धीरः॥

तस्माद् राघवभट्ट एष समभूत् वेदान्तसन्न्यायवित्
ख्यातो भट्टनये समस्तगणिते साहित्यरत्नाकरः।
आयुर्वेदनिधिः कलासु कुशलः कामार्थशास्त्रे गुरुः
सङ्गीते निपुणः सदागमनिधेः पारं प्रयातः परम्॥

श्रीदुर्गे गणनायक ग्रह गुरो गोविन्द गौरीपते
युष्मानर्थयते नतेन शिरसा सोऽयं प्रबद्धाञ्जलिः।
मन्त्रार्चादिविवेचने यदि भवेत् स्खालित्यमत्र भ्रमात्
क्वाचित्कं मम भक्तिभावितहृदो दासस्य तत् क्षम्यताम्॥

अत्युष्णतीक्ष्णधीभिर्जगदुपकृतये राघवो यद्विवव्रे
गूढार्थं मन्त्रशास्त्रं निधिमिव परमं सम्प्रदायाञ्जनेन।
सन्तः सन्तोषमस्मिन् वितरत तरसा स्वादितस्वस्वकामा
दुष्टादौष्ट्यं स्वकीयं जहित हितधिया नान्यथाऽर्थागमो वः॥

पिशुनजनोऽन्तर्मलिनः परगुणसन्तोषविमुखमतिः।
तत्र मनो न विषीदति दूषणमात्रात्तु यच्च विरतोऽयम्॥

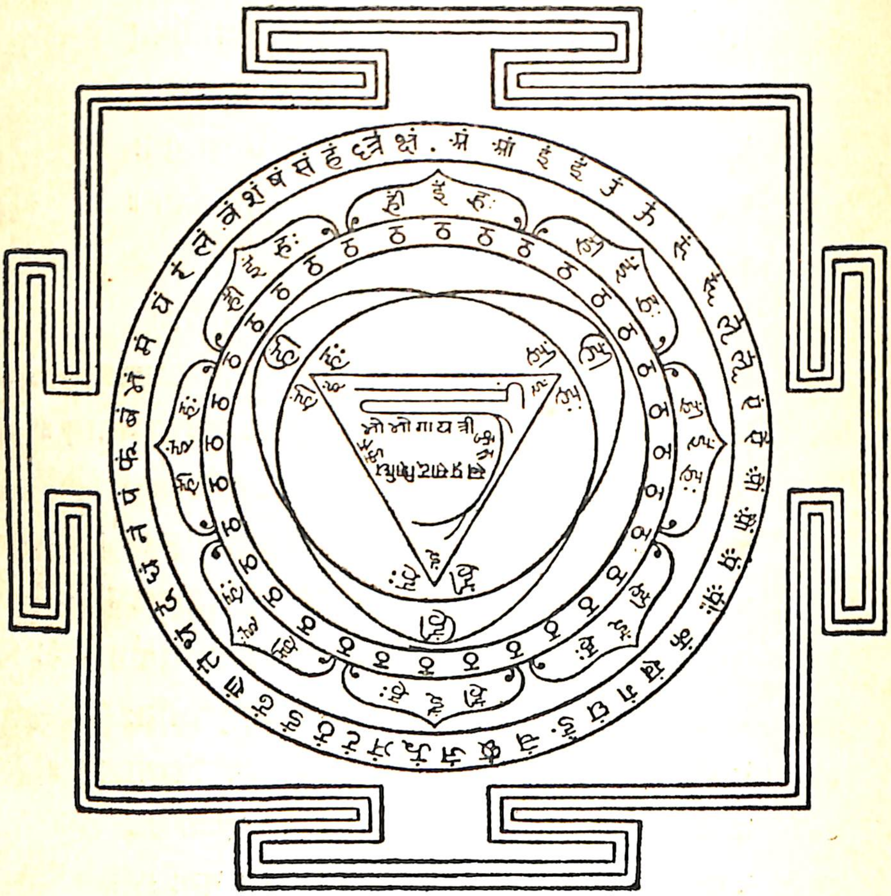
कायस्था इव वाचकाः कतिचन प्रायेण मूका इव
श्रोतारस्त्वपरे शुका इव परे साधुप्रलापाः पुनः।
ग्रन्थग्रन्थिविवेचनैकचतुरा ये कोविदाः केवलं
हित्वास्ते तदुदीरितावगतये विज्ञाः पुनः पञ्चषाः॥

आकाशेषुशरक्षमापरिमिते रौद्राभिधे वत्सरे
पौषे मासि सिते दले रवितिथौ पक्षे च सिद्धान्विते।
तन्त्रेऽस्मिन् सुधिया व्यधायि रुचिरा श्रीराघवेन स्फुटा
टीका सद्गुरुसम्प्रदायविमला विश्वेशपुर्यामियम्॥

इति श्रीशारदातिलकटीकायां सत्सम्प्रदायकृतव्याख्यायां
पदार्थादर्शाभिख्यायां पञ्चविंशः पटलः ॥ ॐ ॥

समाप्तोऽयं पदार्थादर्शः ।

॥ ॐ तत् सत् ॐ ॥

शुद्धिपत्रम्

पृष्ठाङ्कः	पङ्क्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
७	२६	मन्ते	मते
८	१२	त्रिवर्गा	त्रिवर्णा
१०	५	ग्रस्थ	ग्रन्थ
१०	७	भूलोत्	मूलोत्
१८	७	एते	अत एते
१८	१२	स्थलः	स्थूलः
२१	२२	वन्धक	बन्धूक
२२	१	मुल	मूल
२२	८	पृष्ठः	पृष्टः
२२	१०	पृष्ठः	पृष्टः
२३	३	श्चिर्वङ्क्षी	श्चिवङ्क्षी
२५	२०	मूत	भूत
२९	२१	मूवङ्क्र	भूवङ्क्र
३२	१२	वुद्बुदम्	वुद्बुदम्
३७	२	मंध्वे	मंध्ये
३९	२	भूला	मूला
४२	२१	म्यासतत्	भ्यासतत्
५६	२६	सृष्टे	सृष्टि
७३	१५	षोडशे	षोड़शे
७६	१५	भूर्त्तयः	मूर्त्तयः
७८	१५	भूर्त्तयः	मूर्त्तयः
८०	१८	ध्रूनौ	ध्वनौ
१२७	३	दीहा	दीक्षा
१२७	८	वंद्धिः	वृंद्धिः
१९९	२५	साम्यम	साम्यत्वम
२२९	१	मन्त्राणां	मन्त्रिणां
२६८	५	भूर्ध्नि	मूर्ध्नि
२७९	६	मूर्त्तिमिष्ट्वा	मूर्त्तिं कृत्वा
२९१	१	धापायेत्	धापयेत्
३१८	२३	उकारः	ऊकारः
३२६	७	शिवात्तान्	शिवान्तान्
३३७	१०	भंवना	भुंवना
३४९	४	ड्ववि	दृभुवि
३७०	७	एभि	आख्यायन्ते एभि
३७३	१५	गिप्रि	गिरिप्र
३७५	१४	ङ्करी	ङ्करी
३७६	३	सनुभिः	मनुभिः
३९१	६	मणिशं	मनिशं
३९१	११	ऊर्द्ध दितः	ऊर्द्धोदितः
४०३	१३	लाक	लोक
४०८	२	सुकुटा	मुकुटा
४१४	१८	प्रमार्य्य	प्रसार्य्य
४२९	१५	रभ्यै	रम्यै
४४६	१५	वेदनाङ्ग	वेदनाऽनङ्ग
४७०	३	प्राप्तितान्	प्रापितान्
४७०	५	हक्रिर	हच्छ्रिर
४८२	१५	यजेद्देदीं	यजेद्देवीं
४८७	१	जेपेदेनं	जपेदेनं
४९२	२३	१२७	१२०-१२३
४९५	१९	कामंक	कार्मुक
४९९	७	न्मारूढ़ां	न्माधिरूढ़ां
५०३	१	दायुघ	दायुध
५०३	१९	भूर्ध्नि	मूर्ध्नि
५०५	२	विद्धेषं	विद्वेषं
५०६	२३	मुज	भुज
५१०	९	स्त्रिंश	स्त्रिंश

पृष्ठाङ्कः	पङ्क्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
५११	१६	उद्वास्य	उद्वास्य
५१४	३	कान्तो	क्रान्तो
५१४	११	घ्याला	ध्याला
५१८	१	र्णियां	र्णिकायां
५१९	८	द्विष्ट	द्विष्ट
५२०	२१	साङ्काशां	सङ्काशां
५२१	२६	नरतिपति	नरपति
५२२	२९	नामिद	नामिदं
५२३	२	रघ्वज	रध्वज
५२३	९	किया	क्रिया
५२६	१०	मध्यक्तैः	मध्वक्तैः
५२८	२०	योन्यन्तरे	योन्यन्तरे
५३०	१८	माक्	भाक्
५३३	१९	त्वत	त्रिक
५३३	२९	धाला	ध्याला
५३४	७	ब्रह्मादय	ब्रह्मादयः
५४५	१९	माघ्वी	माध्वी
५४७	१५	रुद्धतः	रुद्धृतः
५५०	२३	क्रोड़न्	क्रीड़न्
५५२	१२	विधिवद्दी	विधिर्दी
५७१	१७	गणति	गणपति
५७४	८	पुरषा	पुरुषा
५८२	३	मूर्ष्वि	मूर्ध्नि
५९२	१५	ततदपि	तदपि
६०४	१५	षिञ्चेततः	षिञ्चेत्ततः

पृष्ठाङ्कः	पङ्क्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
६३७	१३	ज्जपूजा	ज्जपपूजा
६४७	११	रोज्वलं	रोज्ज्वलं
६४८	७	स्वतःप्रिय	स्वतप्रिय
६५०	८	तन्वातरो	तन्वान्तरो
६५१	१६	वाहुम्यां	बाहुभ्यां
६५४	१२	वष्टयेत्	वेष्टयेत्
६५५	२४	॥ ४६	॥ ४५ ॥ ४६
६६४	२६	गंणेः	गुंणेः
६६८	९	परिपप्लुतैः	परिप्लुतैः
६६९	२०	तोन्यने	तौल्यने
६७२	७	वस्त्राद्यै	वस्त्राद्यं
७०३	२२	गतव्यं	गन्तव्यं
७०९	१	मघ्यतः	मध्यतः
७२२	१०	गसार	गमसार
७२९	१४	हसमेधा	हंसमेधा
७४३	१३	शुम्त्रः	शुभ्रः
७४३	१७	स्थानेमि	स्थानेकातपूर्व्वमि
७९६	२५	ताति	तानिति
७९७	४	स्त्रण	स्त्रैण
८०२	२२	[नन्त्व]	[नन्त]
८१६	२५	मञ्च	मन्त्र
८७९	२८	शिस्यु	शिशु
८९४	२१	सर्वात्मन	सर्वात्मना
९०४	२३	प्राणास्ति	प्राणात्ति

वधयोस्तथा मभयोरन्ययोश्च लिपिसाम्यात् दृग्दोषात् मतिमान्द्याच्च क्वचित् क्वचित् यत् स्खलितं तत् स्खलितजातं हंसक्षीरन्यायेन शोधनीयं विदुषा सारग्राहिणा दयावता पाठकेन ।

श्लोकानुक्रमणिका

अ

अंशेनैकेन परितो २१९
अंसासक्तसुवर्णमाल्य ५९८
अकारात् ब्रह्मणोत्पन्ना ७५
अकारादिस्वरावीतं ६७०
अक्रूरश्च महासेन ७६
अक्षीबक्रस्वदीर्घान्तः ३५७
अक्षीबक्रस्ववितय ५८४
अक्षराढ्यानि पद्माणि ४११
अक्षस्रक्पुस्तक गुण ७६
अक्षस्रजं बीजपूरं ३६५
अक्षस्रजं मृगपाशौ ७२८
अक्षस्रजं हरिणपोत ३६७
अग्निं प्रज्वलितं वन्दे ३१७
अग्निवायु सर्वादि ६५४
अग्निबीजलसत्कोण ७४६
अग्निमादायसन्दीप्य ८२१
अग्निसंवर्त्तकादित्य ७४३
अग्नीषोमात्मकास्ते स्युः ६४
अग्नीषोमात्मको देहो ३६
अग्रं कण्ठसमानं स्यात् २१८
अग्रमूलोपमूलाय ३९२
अग्रे पार्श्वद्वये शार्ङ्गं ६२९
अग्रे मनोभवां रक्तां ५२८
अघोरेण सुधीः कुर्यात् ७६४
अघोरेभ्यस्तथापूर्वं ७२४
अघोरोऽस्य मुनिः प्रोक्तः ७५४
अङ्कुशं तोमरं विद्युत् ३६५
अङ्कुशं दण्डखट्वाङ्गौ ,,
अङ्कुशान्ते कद्वयुगं ६८९
अङ्कुशेनाहतस्याभिः ८४०
अङ्कोन्मुक्तशशाङ्क ३९१
अङ्गने स्थण्डिलं कृत्वा ८००
अङ्गपूजां पुरा कृत्वा ६००
अङ्गपूजा यथा पूर्वं ५९३
अङ्गस्पृष्टं समाघ्रातं २९५
अङ्गहीनस्य मन्त्रस्य २५८
अङ्गादिलोकपालान्तं ३०१
अङ्गानि जातियुक्तानि ४५६
अङ्गानि जातियुक्तानि ७६३
अङ्गानि दलमूलेषु ७५३
अङ्गानि पञ्चभिर्बीजैः ४२१
अङ्गानि पूजयेदादौ ५८५
अङ्गानि पूर्वमभ्यर्च्य ५६७
अङ्गानि पूर्वमुक्तानि ७१९
अङ्गानि पूर्वमुक्तेषु ४२६
अङ्गान्यभ्यर्चयेत् पश्चात् ५२८
अङ्गान्यादौ केशरादौ ६९३
अङ्गारवारे कुलिके ५१२
अङ्गार्चनं केशरेषु ४८१
अङ्गावृतिं पुराभ्यर्च्य ४९५
अङ्गिराः स्यादृषिस्त्रिष्टुप् ४८३
अङ्गिरा मुनिराख्यात ८१४
अङ्गुलिदेहवक्त्रेषु ७६२
अङ्गुलिभिर्दृढं बद्ध्वा ९०५
अङ्गुलैः क्रमशस्तानि १५९
अङ्गुलोत्सेधविस्ताराः २२५
अङ्गुलोत्सेधसंयुक्तं २१७
अङ्गुष्ठगुल्फजानूरु ९००
अङ्गुष्ठसन्धिप्रपद ८२१
अङ्गुष्ठादिकनिष्ठान्तं ७२२
अङ्गुष्ठौ च निबध्नीयात् ८९७
अचिरात्श्रियमाप्नोति ४०८
अजपा कथिता ताभ्यां ९०६
अज्ञानतिमिरध्वंसि ५१९
अञ्जनाभं चतुर्वक्त्रं ७२८
अणिमादिगुणान्नागान् ५३
अतिदुर्गामयीमुष्टि ७९९
अतिदृप्तोऽङ्गहीनश्च ८१
अतिवृद्धप्रयोगेषु ९४
अत्यायताक्षमभिजात ८९२
अत्रार्चनादिकं सर्वं ३७३
अत्रावाह्य यजेद्देवीं ४१५
अथ घोराघोरयोः स्या ८६५
अथ त्रैयम्बकं मन्त्रं ८२७
अथ दीक्षां प्रवक्ष्यामि २२९
अथ त्रिन्धात्मनः २०
अथ भूतलिपिं वक्ष्ये ३८९
अथ भृङ्गरीटिं स्कन्द ७१८
अथ मात्राहृतैरन्न ३१
अथ योगं प्रवक्ष्यामि ८९३
अथ वक्ष्यामि यन्त्राणां ८६०
अथ वक्ष्ये गणपते ५४७
अथ वक्ष्ये जगद्धात्री ४३८
अथ वक्ष्ये जगन्मूलं ६८१
अथ वक्ष्ये परां विद्यां ५१९
अथ वक्ष्ये मन्त्ररत्नं ७३५
अथ वक्ष्ये महामन्त्रान् ६०५
अथ वक्ष्ये महेशस्य ७१२
अथ वक्ष्ये श्रियो मन्त्रान् ४१३
अथ वर्णतनुं वक्ष्ये ३५७
अथ वर्णात्मिकां वक्ष्ये ३४५
अथवा मनुसम्भूतैः ७३९
अथात होमद्रव्याणां ३५१
अथानन्दमयीं देवीं ८८७
अथाभिधास्ये तन्त्रेऽस्मिन् ८४९
अथाभिधास्ये विधिवत् ६४४

अथाभिधास्ये विधिवत् ७५४
अथाभिषिक्तो विमलो ९६
अथैकं रुद्रकूर्मैक ७७
अथोच्यते चन्द्रमसो ५७६
अथो दिनास्त्रं कृत्यास्त्रं ८०५
अथोपचारान् कुर्वीत २८८
अथोमायीसरस्वत्यौ ४२६
अथो लवणमन्त्रस्य ८१४
अथो वक्ष्यामि गायत्रीं ७७८
अद्रिर्वरुणसंरुद्धो ४०१
अधः कूर्मशिलारूढां २६८
अधऊर्ध्वच्छदे न्यस्ये ७४९
अधरो बिन्दुमानाद्यो ५३३
अधोमुखं निजरिपुं ७९८
अधोमुखः स्मृतसूर्यं ८०६
अधोमुखीं खनेत् कुण्डे ८२०
अधोमुखो कृता सैव ८४३
अध्यारूढां मृगेन्द्रं ५०१
अनङ्गकुसुमा पश्चात् ४४६
अनङ्गकुसुमा पश्चा ७०६
अनङ्गकुसुमा विश्व ३९५
अनङ्गमदना तद्वत् ५३९
अनङ्गानङ्गकुसुमा ५२४
अनन्तरं जातकर्म्म ३२८
अनन्तरं देशिकेन्द्रो २४३
अनन्तरं भूतपतिं ५७२
अनन्तं सूक्ष्मनामानं ७१७
अनन्तोऽन्यासनः सेन्दुः ६२६
अनन्तो बिन्दुसंयुक्तो ४५८
अनया विद्यया जप्तं ४०९
अनाद्यन्तात् शम्भो ९१६
अनामयमवाप्नोति ८३०
अनाहते भुजद्वन्द्वे ५३८
अनिद्रो मन्त्रवित् पश्चात् ६४८
अनुलोमविलोमान्तः ५३०
अनुष्टुप् मन्त्र आख्यात ७००
अनुष्टुप् शक्तिभिः प्रोक्ता ८३२
अनुष्टुबाद्यं प्रजपे ८३३
अनेकदीर्घिकायुक्त ६८४
अनेकमेकं गजमेक ५७४
अनेन क्रमयोगेन ५९
अनेन मन्त्रितं तोयं ७५९
अनेन मनुना कृत्वा ६८३
अनेन वाञ्छितः साध्यः ८१७
अनेन विधिना कन्या ५५१
अनेन विधिना देवीं ४३३
अनेन विधिना शत्रु ६७०
अनेन विधिना शत्रु ८१०
अनेन विधिना साध्यः ७३३
अनेनैव विधानेन ५०८
अन्तःकरणवेदेषु ५६३
अन्तःस्थितोल्लसित १०
अन्तरान्तर सम्बद्ध ४२३
अन्तरा यदि गच्छेयुः ४१२
अन्तर्बीजं स्वरगणलसत् ७५१
अन्तस्थचतुरस्रस्य १९८
अन्ते यजेल्लोकपालान् ३०२
अन्ये हुतभुजो जाया ८७७
अन्नवानन्नहोमेन ५४३
अन्नेन जुहुयान्नित्यं ७६७
अन्नैरन्नसमृद्धिः स्यात् ५०९
अन्यमग्नौ प्रजुहुयात् ३०८
अन्यस्मिन् मण्डले सोम ५७९
अन्यान् मन्त्रांश्च यन्त्राणि ५९
अन्यानग्निनिभान् वर्णान् ६६८
अन्यूनाङ्गमजं हत्वा ७७२
अन्योन्याभिमुखाश्लिष्टा ८४३
अन्योन्यालिङ्गनपरौ ४१६
अपमृत्युभयं रोग ६०२
अपमृत्युहरः पुंसां ६७४
अपराङ्गनिषङ्गाख्या ४८१
अपराङ्गनिषङ्गाख्या ७०६
अभयं हरिणं टङ्कं ७६
अभिचारकृताः कृत्या ५१७
अभिचारकृता क्रीडा ६७०
अभिचारग्रहोन्मादा ६५२
अभिचारहरो होमः ३८१
अभिचारे ग्रहध्वंसे ७५५
अभिचारे ज्वरे तीव्रे ७३३
अभिमुख्यः स्मृताः सौम्ये ७९५
अभिषिक्ता सती वन्ध्या ४३०
अभिषिक्तो नरपतिः „
अभिषिक्तो नरपतिः ७७१
अभिषिच्य महीपालं ७७२
अभिषिच्य विनीताय ३८६
अभिषिञ्चेद् विलोमेन ३८५
अभिषिञ्चेद् विषाक्रान्तं ७४२
अभिषिञ्चेद् स्वशिरसि ७४०
अभिषेकं प्रकुर्वीत ४२८
अभिषेकोऽयमाख्यातो ७५१
अभीष्टसिद्ध्यै जुहुयात् ५०९
अभूत्तस्मादहङ्कारः २३
अभ्यर्चनादिकं सर्वं ३६७
अभ्यर्चयेद् वसुमतीं २६९
अमठं न्यासमाख्यातं ४९२
अमसौ नैवयोनंस्येत् „
अमावस्यादिने विप्रान् ५९९
अमीभिर्जुहुयाल्लक्षं ३७९
अमीभिः साधको हुत्वा ३८०
अमुकस्य दह गात्राणि ८१४
अमुना मनुना दद्यात् ७१७
अमुना मनुना सम्यग् ८२६
अमुना मन्त्रितान् बाणान् ७५९
अमुष्य जीव इह च ८३६
अमुष्य सर्वेन्द्रियाणि २७८

अमृततेजो मालिनि	७२३
अमृतीकरणं कुर्यात्	८४४
अमृतीकरणं कृत्वा	२८६
अमृतेशीं च योगेशीं	५२२
अमोघवचनो शान्तो	११९
अमोघा विद्युता सर्वं	५८४
अम्बष्ठबिल्वार्ज्जुनाख्या	८२५
अम्बिका वाग्भवी दुर्गा	३९३
अम्बिका ह्लादिनी चैव	३९४
अम्बुकाश्मीरकस्तूरी	४२३
अम्भोजं प्रथमं	५७०
अम्भोजमम्भसो भूमि	२५
अयं वास्तुवलि: प्रोक्त:	१४५
अयमासनमन्त्र: स्यात्	५७०
अयमेवमतो होम:	८३०
अयुतं जुहुयाद	८२९
अयुतं प्रजपेन्मन्त्री	५४१
अयुतं व्रणतैलेन	८१३
अयुतं मातृकाजप्त	३८३
अयुतं वटवृक्षोत्थै:	५०९
अयुतत्रयसंयुक्तं	७३७
अयुतद्वितयं मन्त्रं	७५२
अरत्निमाते कुण्डे स्यु:	२०६
अरुणं विघ्नमाग्ने ये	६१४
अरुणाज्यैस्त्रिमध्वक्तै	,,
अरुणाब्जैस्त्रिमध्वक्तै	७८७
अरुणैरुत्पलै: फुल्लै:	६०३
अर्कलक्षं जपेन्मन्त्रं	६६८
अर्केन्दुनलसङ्काशां	८०९
अर्घीशाख्यो भृगु	४२१
अर्घीशो भारभूतीश	७६
अर्घ्यं दिशेत् ततो मूर्ध्नि	२९०
अर्घ्यं प्रागीरितं दद्यात्	५९०
अर्घ्यप्रदानं प्रयजेत्	५९३
अर्घ्यस्योत्तरत: कार्यं	२६५
अर्चनं पूर्ववत् कुर्यात्	७९३
अर्चनादिक्रिया: सर्वा:	३७४
अर्चयित्वा विशदधी	८००
अर्चयिष्यन् जगन्नाथं	६८६
अर्चयेद दिक्षु कुण्डेषु	३८५
अर्चयेद वह्निरूपां तां	३३१
अर्चयेदुक्तमार्गेण	३६८
अर्चा प्रागीरिते पीठे	६५६
अर्चितं चि: परिभ्राम्य	३१६
अर्चितानां द्विजातीना	४२९
अर्च्या: स्वस्तिकशक्तिभ्यां	६००
अर्द्धं वा शक्तितो दद्यात्	३८२
अर्द्धनारीश्वर: प्रोक्तो	३७०
अर्द्धनारीश्वरश्चैमा	७७
अर्द्धलक्ष्मीर्हरि: साक्षात्	३७२
अर्द्धेन्दुमौलिमरुणा	४८२
अवटान् पञ्च निखनेद	५१७
अवदाय स्रुवेणाज्यं	३३०
अवशिष्टेन तोयेन	३४०
अवशिष्टेन हविषा	३०५
अवशिष्टौ पुनर्वर्णौ	६०७
अवाप्य महतीं प्रज्ञां	४४८
अव्यक्तं परबिन्दुमक्षित	९१०
अव्यक्तं महदित्यष्टौ	३५
अशक्यं वा पुनस्तन्मो	५०५
अशोकपुष्पैर्दध्यक्तै	७०७
अश्वत्थसमिधां होम	७९१
अश्वत्थसमिधो मेधो	६०२
अश्वत्थोड्,म्बरप्लक्ष	३७९
अश्वशालामनेनैव	७७२
अश्विनीरेवतीपुष्य:	७९५
अश्वीदरजसंज्ञोऽन्य:	३२०
अश्वीदरजसंज्ञोऽन्य:	६००
अष्टगन्धं विलोड्याश्मिन्	३८३
अष्टत्रिंशत् कलास्तत्त्	७२
अष्टद्रोणप्रमाणेन	७७०
अष्टधा गुणिता शक्ति:	५१
अष्टपीठं महादेव्या	५२
अष्टभिर्हृदयं प्रोक्तं	८३४
अष्टधा विभजेत् चैवं	१९०
अष्टलक्षं जपेन्मन्त्रं	४९७
अष्टलक्षं जपेदेनं	७३०
अष्टलक्षं जपेन्मन्त्री	६९३
अष्टवर्गैस्तृतीयं स्यात्	३६४
अष्टाक्षरं हरे: शक्ते	५१
अष्टाक्षराणै: प्रविदर्भितां	६७९
अष्टाक्षरोदिते पीठे	४९९
अष्टाक्षरोदिते पीठे	६२४
अष्टाक्षरो मनु: प्रोक्तो	५८१
अष्टादश स्यु: संस्कारा:	३१३
अष्टादशांशे चैवे च	१८८
अष्टाभिराज्याहुतिभि:	३२८
अष्टाभिरुग्रविविधा	८९०
अष्टार्णं नीलकण्ठस्य	५२
अष्टावष्टौ विभागेन	१३९
अष्टाविंशत्यक्षरो वा	९३
अष्टाविमा: क्रमात् पूज्या	८२९
अष्टाविमान् प्रविन्यस्येद	५२५
अष्टोत्तरशतं जप्तं	६०४
अष्टोत्तरशतं नित्यं	४२७
अष्टोत्तरशतं नित्यं	५०२
अष्टोत्तरशतं नित्यं	६०३
अष्टोत्तरशतं मन्त्रं	५९५
अष्टोत्तरसहस्रं य	५०२
अष्टोत्तरसहस्रं य	८१७
असुरान्ते मर्दिनि स्याद	५००
अस्त्रं कमलरूपायै	४१९
अस्त्रं कोणेष्वधश्चोर्ध्वं	६३७
अस्त्रं तत्तलयोर्न्यस्य	२७६
अस्त्रं द्वाभ्यां त्रिभि: षड्भि:	८७

अस्त्रं रत्नयुगं सर्वे ६९२
अस्त्रजप्तैः कुशास्तीर्णे ३०८
अस्त्रमन्त्रं समुच्चार्य ३०७
अस्त्रमन्त्रकृतन्यासः ८०७
अस्त्रमन्त्रेण संरक्ष्य २६३
अस्त्रबीजमथास्यान्ते ८७१
अस्त्राणि पत्रमध्येषु ५०७
अस्त्रेण वशीकरण ३१४
अस्मिन् यन्त्रे प्रतिष्ठाप्य ७४७
अस्मिन् यन्त्रे समावाह्य ५३१
अहिंसासत्यमस्तेयं ८९५
अहिर्बुध्न्यो मुनिः प्रोक्तो ६६७

आ

आं पूर्वां द्राविणीं वामां ४८०
आकर्षणीं खनामादि ५३९
आकर्षणीं हृदि पुनः ५२४
आकर्षय पदद्वन्द्वं ६८३
आकर्षेद्वाञ्छितान् साध्यान् ७९९
आकाशमग्निदीर्घेन्दु ५८८
आकाशमग्निपवन ५९१
आकाशार्णफलैर्नस्यं ३९०
आकुञ्च्य वायुमवजित्य च ५३६
आकृष्टान् साध्यहृत्प्राणान् ८१४
आकृष्य हस्ते पतितं ८१३
आख्यां तुम्बुरुमध्यतः ८७०
आगमोक्तेन मार्गेण ३९२
आगमोक्तेन विधिना ४२६
आग्नेयकोणे विघ्नेशं ५४३
आग्नेयमभिधास्यामि ७८७
आग्नेयमुच्चरन् मन्त्री ७९७
आग्नेयादिषट्कोणेषु ४८७
आग्नेयादिषु कोणेषु २७०
आग्नेया व्यापकाः सर्वे ६५
आग्नेयाः संप्रवक्ष्यन्ते ८१
आग्नेयास्त्रस्य जातानि ८०३
आग्नेयास्त्राधिकारी स्यात् ७८२
आचक्राय हृदाख्यातं ६६७
आचम्य विधिना तत्र २४०
आचान्तं शिष्यमानीय ३०९
आचार्यकुण्डं मध्ये स्यात् १७४
आचार्यं विद्याविभवस्य ६१५
आज्यं दधिमधून्मिश्रं २९०
आज्यस्थालीमथादाय ३२५
आज्यहोमेन महतीं ५५७
आज्याक्तार्कसमिद्धोमा ४२७
आज्यान्वितैस्तिलैः शुद्धैः ७१८
आयुधानि परित्यज्य ८११
आयुरारोग्य विभवान् ५९५
आयुरारोग्यसम्पत्ति ७३२
आयुषे साज्यहविषा ७८७
आरग्वधं कर्णिकारं २९३
आरण्यैः कुसुमैर्विप्रान् ६९८
आरवारं समारभ्य ८०६
आराधयेदिमां प्रोक्ता ३७४
आराध्य सातत्यरणाम्बुजं ५४४
आराधितेऽग्नौ जुहुयात् ७३२
आरोप्य दर्शयेद्दीपान २९६
आर्त्ताय भेषजं दद्यात् ४७५
आर्द्रैर्वस्त्रैर्हस्तिकाले ७९७
आर्या दुर्गा च भद्राख्या ५०७
आलम्बि कुन्तलभरा ८८९
आलिखेत् कल्पलतिका २२६
आलिख्याष्टदिगर्गला ४६०
आलिख्य कोष्ठानि विकार ४९०
आलिख्याग्निपुरद्वयं ६६६
आवर्त्तितैस्त्रिभिर्बीजैः ३७५
आवाहन्यादिका मुद्राः ८४२
आवाह्य पूजयेत्तस्यां ३६४
आवाह्य पूजयेत्तस्मिन् ६७१
आवाह्य पूजयेद्देवं ५९३
आवाह्य पूजयेद्देवं ६१३
आवाह्य पूजयेद्देवं ७४९
आवाह्य मध्यकलशे ४२९
आवाह्य मनुना विद्वान् ६८७
आविर्निदाघजल ८९०
आविश्य मध्यपदवीं ८८९
आविस्तुषारकरलेख ८९२
आवीतं लिपिभिः ५६२
आवेष्टिताङ्गं नीरन्ध्रं २७३
आशाखस्त्रिषु लान्त २६३
आश्रित्य वाग्भवभवांश्चतुरः ५३५
आशीर्वाग्भिर्हि जातीनां १७०
आसनं सिंहमन्त्रेण ७९०
आसन्नशत्रुभीतानां ४३०
आसाद्य जन्ममनुजेषु ८८९
आसीनमभिताकल्पं ७३७
आसीना कमले करैर्जप ४०८
आसीना सरसीरुहे ४२०
आसुरेषु प्रयुञ्जीत ७९५
आस्थाय योगमवजित्य ८९०
आस्यनासा कपोलाक्षि ७८१
आस्यान्तर्जुहुयादग्नौ ७५३
आहरेद्राजिषु वलिं ८००

इ

इकारेण न्यसेत् पश्चात् ७४९
इक्षुखण्डैः शुभैर्हुत्वा ४७३
इच्छाज्ञानक्रियात्मासौ ६०
इच्छादिशक्तिभिर्युक्तां ५२६
इड़ा वामे स्थिता नाड़ी ९०२
इड़ायां सञ्चरेच्चन्द्रः ९०३
इति पञ्चाशदाख्याता ७६
इति सम्पूजयेद्देवीं ४०७
इति सम्पूजयेद्देवीं ४२०

इति गन्धादिभिः सम्यक् ७७१
इति पूजादिभिः सिद्धे ७५६
इति विन्यस्तदेहोऽसौ ७२६
इति सम्पूजयेद् देवं ६९७,७६६
इति सम्पूजयेद् देवीं ४०७,४२०
इति सम्पूजयेन्नित्यं ६००
इति सम्पूज्य देवेशं ७२९
इत्थं जपादिभिर्मन्त्री ४९५
इत्थं न्यासं तनौ कृत्वा ६९२
इत्थं प्रयोगकुशलो ८४२
इत्थं यो भजते देवं ७०७
इत्थं यो भजते देवीं ४१७
इत्थं यो भजते मन्त्रं ४९१
इत्थं यः पूजयेद् देवीं ४८८
इत्थमभ्यर्चयेन्नित्यं ६९०
इत्थम्भूतस्तदा गर्भे ४२
इत्थमावरणैर्देवीं ७८६
इत्यग्निनेववक्त्राणां ३२८
इत्यादिगुणसम्पन्नो १२०
इत्याचारपरो नित्यं ४३७
इत्यादिदोषदुष्टांस्तान् ९५
इत्युक्तैः सप्तभिर्द्रव्यैः ७३२
इन्दुस्थां विगलत् ५९५
इन्द्रमग्निं यमं रक्षो ३०३
इन्द्राणी चैव रुद्राणी ३९४
इन्द्रादयः पुनः पूज्या ४५९
इन्द्रादयस्ततः पूज्या ७१८
इन्द्रादिकान् लोकपालान् ७५३
इन्द्रादींश्च तदस्त्राणि ५८६
इन्द्रादीन् पूजयेत् पश्चात् ६१४
इन्द्राद्यानायुधान्येषां ८३५
इन्द्रियाणां विचरताम् ९००
इन्धिका दीपिका चैव ७६
इभवक्त्रं चैकदन्तं ५६७
इमं मन्त्रं जपन् मर्त्यः ५९४
इष्टं शक्तिं स्वस्तिकां ३२०
इष्टावाग्निर्भवेदाज्यैः ६०२
इष्ट्वा पूर्ववदङ्गानि ४०७

ई

ईकारमध्ये विलिखेत् ८७६
ईकारेण समावीतं „
ईशस्य दिशि वर्द्धन्या २४५
ईशानः सर्वविद्यानां ७२३
ईशानादीर्न्यसेन् मूर्त्तीः ७२१
ईशानादीन् यजेद् देवान् ७६५
ईशानाद्याः पञ्चमूर्त्तीः ७५२
ईशानाद्रक्षसो यावत् १३५
ईशोपगूहपियूनं ८९१
ईश्वरेणोदिता विन्दोः ७६
ईश्वरो विद्यया सार्द्धं ३३४

उ

उकाराद् विष्णुनोत्पन्ना ७५
उक्तं कलाध्वा तत्त्वाध्वा ३३३
उक्तं महागणपते ५६२
उक्तानामपि देवानां १३९
उक्तानि त्रीणि बीजानि ४०९
उक्तानि दश तत्त्वानि ३३४
उक्तानि पञ्चगव्यानि ३५१
उक्तेषु मण्डलेष्वेकं २४६
उक्तो धूमान्धकाराद्य ८६६
उक्ता सर्वं जनमेतं ५५३
उग्रा तेजोवती सत्या ५४९
उच्चस्थानगते शुक्रे ६७५
उच्चाटनं स्वदेशादे ८४९
उज्ज्वलत्प्रलयानलाभ ६५५
उत्तप्तहाटकनिभा ८९०
उत्तमाङ्गहृदाधार २६६
उत्तरादि यजेत् पश्चा ७१७
उत्तराभिमुखो भूत्वा ६३८
उत्तानौ द्वौ कृतौ मुष्टी ८४३
उत्तिष्ठ पदमाभाष्य ६९१
उत्तिष्ठ पुरुष ब्रूयात् ६०१
उत्थाय शिष्यो विमले २४०
उत्पलानि प्रशस्तानि ४११
उत्पलैर्जुहुयात् तद्वत् २९६
उत्पलैर्जुहुयाल्लक्षं ४३३
उत्पातजनितान् क्लेशान् ७१८
उद्गिरत् पदमाभाष्य ६२३
उद्धरेद् वटुकं ङेन्तं ७६२
उद्यत्कोटिदिवाकरप्रति ३७३
उद्यत्कोटिदिवाकराभ ६११
उद्यत्कोटिरविप्रभं ६४७
उद्यदादित्यसङ्काशं ४२३
उद्यदायुधसन्दीप्तां ८०८
उद्यदायुधहस्तां तां ५०३
उद्यदिनद्युतिमिन्दु ४४१
उद्यद्दिनकरेन्दुभ्या ५५४
उद्यद्भानुसहस्रकान्ति ५२५
उद्यद्भानुस्फुरिततडित ५९४
उद्यद्भास्करसन्निभं ७६३
उद्यानानि विविक्तानि ११७
उपक्रमेत नन्दासु ७९५
उपक्रमो भौमवारे „
उपतिष्ठेत विधिवत् ३१८
उपदिष्टानि पूजाया २९४
उपर्युपरि वर्द्धन्ते ३८७
उपशोभाः सुरेकेन २२४
उपसर्गा विनश्यन्ति ६४८
उमादिभिः समुद्दिष्टं ७३०
उलूककाकयोः पत्रैः ५१३
उशीरं चन्दनं कुष्ठं ७६९

ऊ

ऊनपञ्चाशदाहुत्या ८१९
ऊरुजङ्घा पदद्वन्द्वे ६९२

ऊरू स्मरामि जितहस्ती ८९१
ऊर्ध्वबाहुर्दशशत ४२७
ऊर्ध्वमाहेन्द्रयाम्योदक् ३९१
ऊर्ध्वमुख्या: सुतानूर्ध्वं ७६५
ऊर्ध्ववह्निरहितं मनुमेनं ७४६
ऊर्ध्वोडुम्बरके विघ्नं २४१
ऊर्ध्वोर्ध्वमस्त्रमन्त्रेण २४८

ऋ

ऋक्पञ्चकं जपेत् सम्यग् ८१७
ऋक्पञ्चकं यथान्यायं ८२१
ऋचत्र्चप्रतिकृतिं ८०९
ऋचत्र्चप्रतिकृते ७९७
ऋचो विधानं वारुण्या ८३४
ऋजुकायो विशेद योगी ८९८
ऋतं वसुनववरो ५९५
ऋतुभि: षड्भिरनिशं ६८५
ऋतुलक्षं जपेद्देनं ६५६
ऋत्विजो गन्धपुष्पाद्यै: ३३२
ऋद्धि: समृद्धि: शुद्धि: स्यात् ७९
ऋषि: कण्वो विराट् छन्दो ४०२
ऋषि: कहोलो देव्यादि ७३१
ऋषि: पूर्वोदितश्छन्दो ३७५
ऋषि: प्रजापतिश्छन्दो ६१६
ऋषि: शक्ति: स्मृतं छन्दो ३७३
ऋषि: शक्तिर्भवेच्छन्दो ४३८
ऋषि: सम्मोहन: प्रोक्त: ३७४
ऋषि: सम्मोहन: प्रोक्तो ७०३
ऋषि: सम्मोहनश्छन्दो ४८२
ऋषि: सम्मोहनश्छन्दो ४८६
ऋषि: स्याद्दक्षिणामूर्त्ति: ३९०
ऋषिरस्य भवेद्राम ६९१
ऋषिरारण्यकश्छन्दो ५०६
ऋषिरिन्दुर्विराट् छन्दो ६१९
ऋषिर्ब्रह्मा समुद्दिष्ट: ४२१
ऋषिर्ब्रह्मा समुद्दिष्ट ३७६
ऋषिर्ब्रह्मा समुद्दिष्ट ६४४
ऋषिर्ब्रह्मा समुद्दिष्ट ६५५
ऋषिर्ब्रह्मा समुद्दिष्टो ३५७
ऋषिर्ब्रह्मा स्मृतो देवी ५९४
ऋषिर्ब्रह्मास्य सन्दिष्ट ६२३
ऋषिर्भृगुर्निवृच्छन्दो ४१३
ऋषिर्भृगु: स्मृतं छन्दो ३७३
ऋषिश्च नारदश्छन्दो ४९३
ऋष्याद्या: पूर्वमुक्ता: स्यु: ५६६
ऋष्याद्या: प्रणवस्येते ७८०

ए

एकं मध्ये द्वयं सुषिरं ८६
एकधा गुणिता शक्ति: ४६
एकपादं भीमदंष्ट्र ७६६
एकलक्षं जपेद्बीजं ७४४
एकविंशत्यक्षरात्मा ७६२
एकहस्तधृताम्भोजा ५५७
एकहस्तमितं कुण्ड २१४
एकहस्तस्य कुण्डस्य २०८
एकांशेन मित: कण्ठ: २१८
एकाक्षरोदिते पीठे ५६७
एकाङ्गुलं तु योन्यग्रं २१२
एकादशक्रमात् संवित् ५५
एकादशाक्षरं वाण्या „
एकादशाहुतिनित्यं ७३३
एकाब्देन भवेद योग्यो १२५
एकाशीतिपदेषु टान्त ४७७
एकाशीतिपदेषु मध्य ८६७
एका साध्यद्रुमेण स्यात् ८१९
एकेन जुहुयान्मन्त्री ६०१
एकैकं पत्रपुष्पाणि ३५१
एकैकाङ्गुलतो योनिं २१२
एकैकात् साध्यहृत्पश्चात् ८४०
एकोनपञ्चाशत् कोष्ठे ८०३
एकोनविंशत्यर्णाढ्यं ६४२
एकोनविंशत्यर्णो वा ९०
एकोऽपि रणभूमिस्थो ६७०
एतदादाय दिनश: ७६९
एतस्मान्नसमृद्धि: स्यात् ४९१
एता: प्रियतमाङ्केषु ७९
एता: सर्वा: स्मृता: क्लीवा: ७९४
एतानि जप्त्वा तिलकं ५४४
एता रुद्राङ्कपीठस्था ७८
एनमाश्रित्य मुनय: ३९१
एभिरर्कसहस्राणि ३७९
एभिर्द्रव्यै: प्रजुहुयात् ५७०
एभिस्त्रिमधुरोपेतै ३८०
एवं कृतपुरश्चर्य: ७३७
एवं कृतपुरश्चर्य ८१७
एवं कृते जगद्वश्यो ५२९
एवं कृते भवेन्मन्त्री ६४७
एवं कृत्वा पुरश्चर्यां ६५६
एवं तत्त्वसमायोगात् ७९४
एवं देहमये पीठे २६१
एवं ध्यात्वा जगद्धात्रीं ८३८
एवं ध्यात्वा जपेन्मन्त्रं ७२७
एवं ध्यात्वा जपेल्लक्ष ५०७
एवं ध्यात्वा श्रिय: कान्तं ६८५
एवं न्यस्तशरीरोऽसौ ४२२
एवं पूजादिभि: सिद्धे ६३२
एवं पूज्या जगद्धात्री ३९३
एवं प्रतिदिनं देवं ७३०
एवं वर्णमयं होमं ३७८
एवं विधानि कर्माणि ८१३
एवंविधेषु दोषेषु ३५६
एवं विन्यस्तसर्वाङ्ग ८२०
एवं सञ्चिन्तयन् देवीं ४२५
एवं सञ्चिन्त्य मनसा ४२३

एवं सम्पूजयेद् देवीं ४८२
एवं सम्पूज्य विधिवत् ३०४
एवं सप्तारवारेषु ६३८
एवं सिद्धमनुर्मन्त्री ५७८
एवं सिद्धमनुर्मन्त्री ६४२
एवं सिद्धे मनौ मन्त्री ८३२
एवमभ्यर्चयेद् देवं ७४४
एवमात्महृदम्भोजे ८४०
एवमाराधयेद्देवीं ४५७
एवमुक्तेषु मन्त्रेषु ४१०
एवमेकादशावृत्तीः ८४१
एवमेव स्मृतं बीजं ७४४
एषा वर्णमयी दीक्षा ३४७
एषा बालेति विख्याता ५३३
एषा वेधमयी दीक्षा ३४९
एषु स्थानेषु फट्कारः ९१
एषु स्थानेषु विन्यसेत् ५४०
एषु स्वस्वकला न्यसेत् २६१

ऐ

ऐन्द्रीचक्रेण वक्ष्यामि ६६७
ऐरावतादीनभ्यर्चेत् ६९७
ऐश्वर्य्यजननं पुंसां ३८४

ओ

ओं दुर्गे शर्वरि शर्वाणि ८२२
ओंकारमाद्यं प्रवदन्ति ५७३
ओंकारमायादिकमेखले ८६३
ओं दुर्गे दु[दु]र्गादिरहिते ८२२
ओं भद्रकालि भवाभीष्टे „
ओकाराद्यैः पञ्चह्रस्वैः ७२१
ओजापूर्णादिकं पीठं ४८

औ

औदर्यवैन्दवाग्निभ्यां २१६

क

कक्कोलमगुरुं जातिं ७७०
कक्षस्तनाभिषु हृदि ७८८
कक्ष्यां गुह्ये पुनः पाद ७३६
कण्ठमात्रोदके स्थित्वा ४४८
कण्ठातिरिक्तगलदुज्ज्वल ८९१
कण्ठादिकरणैर्वर्णा ६५
कण्ठे वक्त्रे भ्रुवोर्मध्ये ५४०
कथितं पुष्पबाणस्य ७०९
कदलीकुन्दमन्दार ४२२
कदलीफलसंयुक्तं २९७
कन्यामिष्टामवाप्नोति ५८०
कन्यार्थी जुहुयाल्लाजैः ७०७
कपालशकलान् मन्त्री ८१२
कपालशूलविलसत् ७२०
कपालिनं भीषणाख्यं ७६५
कपाली भीषणः पश्चात् ४५७
कपालेन पिधायैनं ८१२
कभाया वसुदा सौम्यै ७३
करवीरप्रसूनैर्वा ६००
करस्थमातृकाम्भोजे २८५
कराग्रधृतमाणिक्य ५५५
कराभ्यां बिभ्रतं पीतं ४४५
करेणास्य शिरः स्पृष्ट्वा ४२९
करौ निदध्यादाख्यातं ८९८
कर्कोटकं ततः पद्मं ८३५
कर्णकुण्डलयोर्मौलौ ५२५
कर्णहीनो भवेद् व्याधिः ३५३
कर्णिकायां चतुर्दिक्षु ५५०
कर्णिकायां निधी पूज्यौ ४४६
कर्णिकायां यजेन्मूर्त्तिं ७१७
कर्तृं दक्षिणहस्तस्य १७४
कर्पूरकपिचोराणि ५३१
कर्पूरचूर्णहिमवारि ८८९
कर्पूरशकलोन्मिश्रं ३०५
कर्पूरस्फटिकावदात ५७६
कर्पूरागुरुसंयुक्तं ५२९
कर्मणोर्वह्नितारान्त्य ८०
कर्माण्येतानि कुर्वीत ८०८
कर्मेन्द्रियार्थाः संप्रोक्ताः ३४
कर्मेन्द्रियाणि तन्मात्रा ३३४
कर्मेन्द्रियैस्तवर्गाद्यै ८३८
कलकामा पञ्चमी स्यात् ७२५
कलात्मा वर्णजननी ३६८
कल्पयेदात्मनो देहे २५९
कल्पवल्ली निकुञ्जेषु ६८४
कल्पशाखां रत्नघण्टां ७२०
कल्पान्तार्कप्रकाशं ६६८
कल्पावसाने निखिलैः ७११
कवचं पञ्चभिः प्रोक्तं ६१९
कवचं भगवांश्चण्डी ४७८
कवित्वं लभते धीमान् ४०४
कषायतोयसम्पूर्णान् ६५२
कस्तूरीकुङ्कुमोपेतं ५३०
काकोलकवसायुक्ता ५१३
काञ्चनाद्रिसमप्रभं ६९२
कादिरान्तान् न्यसेद् वर्णान् ५२५
कान्तिं दुर्गासरस्वत्यौ ७८६
कान्तिदं सुतदं स्त्रीणां ६७६
कान्तिपुष्टिधनारोग्य ४६७
कान्त्या काञ्चनसन्निभां ४१४
कामं लिखेत् साध्ययुतं ८८३
कामं षट्कोणमध्ये ५३२
कामक्रोधौ लोभमोहौ ८९४
कामच्छटा चन्द्ररेखा ७०६
कामदेवायशब्दान्ते ७०८
कामबीजं मुखे माया ८४
कामबीजादिराख्याता ६९५
कामोल्लासितमध्यमङ्ग ७०७
कारणात् पञ्चभूतानां ७०
कारणे सर्वभूतानां २४९
कारयेत् पूर्वसन्दिष्टे ६७४

कारयेद् ब्रह्मवृक्षेण	५१६
कारस्करसमिधौ कृत्वा	५१२
कालक्रमेण स शिशु	४२
कालपावकसन्निभां	५०८
कालमेघसमालोक	६८४
कालरात्रिश्च कुब्जिन्या	७८
कालाञ्जननिभां दुर्गां	७९८
कालाभाभां कटाक्षै	४९९
कालाम्बुदाभामरिशङ्खशूल	८१६
कालाम्बुवाहद्युतिमिन्दु	,,
कालाम्भोधरकान्ति	६२८
कालिन्दी नाग्नजित्याख्या	६९७
कालीमाररमालीका	८६८
काश्मीररोचनालाक्षा	८८६
काश्यपो मुनिराख्यात	७४३
किं पुनर्मनुजान् भूपा	८२३
किञ्चित् स्पृशन् वामशाखां	२४४
किञ्जल्केष्वङ्गपूजा स्यात्	४९१
किरीटार्पितबालेन्दून्	७१७
कुङ्कुमं रोचनाराजी	५८७
कुङ्कुमं सप्तभागं स्यात्	५३१
कुङ्कुमाभं चतुर्वक्त्रं	७२८
कुण्डानां कल्पयेदन्त:	२१३
कुण्डानां मेखलास्विस्व	२०५
कुण्डानां यादृशं रूपं	,,
कुण्डे विहस्ते ता ज्ञेया	२०९
कुण्डे रसकरे ता: स्यु	२१०
कुन्देन्दुधवलौ धूम्रौ	३५४
कुमारभुक्तौ पुनरात्महेतो:	५७३
कुमारस्तु युवा प्रौढ़ो	८२
कुरुशब्दद्वयमथो	६८२
कुर्यात् पार्श्वद्वये मत्स्य	१९०
कुर्यात् प्रयोगान् कल्पोक्ता	७३२
कुर्यादङ्गानि विधिवत्	४०७
कुर्वतो मन्त्रिण: सर्वे	४३३
कुर्वीत गोलकन्यासं	७१३
कुर्वीत सर्षपैर्होमं	४७४
कुले रघूणां समवाप्य	७११
कुशग्रन्थिमयो माला	८४५
कुशोतराजिपुष्पाद्भि:	८२२
कुशेरावज्रमर्वाङ्गं	८१३
कुसुम्भचूर्णमरुणं	२२५
कूजत् कोकिलसंघेन	६८४
कूट एकाक्षरो मन्त्र:	९२
कूर्चमन्त्रतसंयुक्तं	२६८
कूर्मस्तदन्त्यो भगवान्	४६८
कृकल: स्याद् देवदत्त	४०
कृतप्राणप्रतिष्ठां तां	५१०
कृताङ्गरागं नवकुङ्कुमेन	५७३
कृताभिषेक: षण्मासं	७७१
कृत्तिकायां प्रतिपदि	६०२
कृत्याद्रोहादिशमनं	३८५
कृत्याद्रोहादिशमनं	४७५
कृत्याद्रोहा विनश्यन्ति	३८७
कृत्यापमृत्युरोगादीन्	४७७
कृत्या रोगा विनश्यन्ति	८००
कृत्वा कवचमाराध्य	७६७
कृत्वा नवपदात्मानं	६०४
कृत्वा नवपदात्मानं	६५१
कृत्वा नवपदात्मानं	७५१
कृत्वा पिण्डानि संशोष्य	७६९
कृत्वा पुष्पाञ्जलिं भूयो	५८८
कृत्वा प्रतिष्ठितप्राणां	७४५
कृत्वा रेखाष्टकमृजु	८७८
कृशानुभवनद्वये मनुमिमं	७४६
कृष्ण: सत्य: सात्वत: स्यात्	७८
कृष्णपक्षेऽनलेनाऽस्त्रं	७९५
कृष्णसर्पपदं पश्चात्	७५२
कृष्णाङ्गारचतुर्दश्यां	८१२
कृष्णाय पदमाभाष्य	६९५
कृष्णाष्टमीं समारभ्य	७६७
कृष्णाष्टमीं समारभ्य	८२५
केतकीमालतीपुष्पै	७६९
केशरा: पीतरक्ता: स्यु:	२२५
केशव नारायण मा	७८
केशवाद्या इमे श्यामा	७९
केशवाद्या दलाग्रेषु	६२१
केसरेष्वङ्गपूजा स्यात्	५७२
कैलासाद्रिनिभं	७३७
कोणेष्वर्च्या निवृत्त्याद्या	७१७
कोपादालोलजिह्वं	६५६
कोषानूर्मीन् रसान्	५०
कोष्ठानां शतमेक	४७५
कोष्ठेष्वष्टयुगार्णमात्मसहितां	४६१
कौमारतेजा: स्याद्विश्व	७९१
कौशेयकर्पटे क्षिप्त	८७१
क्रमात् सर्पिरपामार्ग	७५६
क्रमात् सर्पिरपामार्ग	७५७
क्रमात् सर्पिरपामार्गै	६७२
क्रमादेतानध्वन: षट्	३३६
क्रमाद् वटसमिद्व्रीहि	५९९
क्रमेण विन्यसेद् वर्णान्	७८८
क्रमेणानेन सृजति	६०
क्रियाशक्तिं सुलक्ष्मीं च	५४०
क्रीड़ारते वारिनिधौ	५७३
क्रुद्धस्य हृदये ध्यात्वा	७५०
क्रुद्धोल्काय हृदाख्यातं	६०६
क्रूरकर्माणि कुर्वीत	७९३
क्रोधं निष्ठीवनं तद्वत्	४११
क्रोधीश्वरादिभ्रग्वन्तां	७६६
क्लीबौष्ठद्वयनिर्मुक्ता	४८२
क्वथिते पुत्तलिं साध्य	७९७
चक्रारेणावृतं वाह्ये	८७१
चक्रारो माग्निपवन	७४७
चक्रारो वह्निमारूढ़ो	६५३

क्षणं तिष्ठति निश्चेष्टो	४३
क्षिप्रप्रसादनो विघ्नो	५६६
क्षीरगोपयगोरक्षो	७०२
क्षीरद्रुमकषायेण	२७४
क्षीरद्रुमप्रवालानि	७७०
क्षीरद्रुमसमिद्धोमाद्	८३०
क्षीरद्रुमाणामाज्येन	७९०
क्षीरवृक्षत्वगुद्भूतैः	६०४
क्षीरवृक्षसमित्क्षीर	६७१
क्षीराक्तैरक्षताखण्डै	५२९,५४३
क्षीराम्बुधौ शेषविशेष	७११
क्षीराब्धीनिधिमध्यस्थं	६८४
क्षीरौदनतिलान् दूर्वा	७८५
क्षुद्रग्रहमहारोग	८०१
क्षुद्रचौरग्रहव्याल	७५८
क्षुद्रभूतमहारोग	४९६
क्षुद्रापमृत्युचौरादि	६४०
क्षुधार्त्तः स तु विज्ञेय	९२
क्षुधा स्यात् सप्तमी रुद्र	७२४
क्षेत्रं विभज्य मध्यांशे	१७३
क्षेत्रप्रतिहार्येताः	८४०
क्षेत्रपाल बलिं गृह्ण	७६१
क्षेदज्ञा स्त्री त्रिवर्णेयं	४७९
ख	
खङ्गखेटकधारिण्यः	३९४,४४६
खङ्गखेटकयुक्ताभिः	८०९
खङ्गखेटकरां क्रुद्धां	५१४
खङ्गतीक्ष्णपदान्ते स्यात्	६८९
खादिरैर्युतं हुत्वा	८२९
ग	
गच्छन्तीं मध्यमार्गेण	३४८
गजत्वगम्बरा भीमाः	४५७
गजाश्वशान्तिविधये	७७१
गणकः स्यादृषिश्छन्दो	५५४,५६२
गणकः स्यादृषिश्छन्दो	५६५
गणक्रीडं पीतगौर	५५०
गणेशितुर्महामन्त्रं	५७
गण्डपाली गलद्दान	५५५
गण्डभित्तिगलद्दान	५५७
गण्डौ बिन्दुविभूषितौ	४००
गदितं राममन्त्रस्य	६३६
गदेषुचापशूलानि	५०२
गन्धपुष्पादिनैवेद्यै	५८७
गन्धपुष्पादिभिः सम्यग्	६०४
गन्धर्वी भृङ्गराजश्च	१३९
गन्धश्चन्दनकर्पूर	२९३
गन्धाद्भिः कारयेत् स्नानं	२९१
गन्धाष्टकं तत्त्रिविधं	२७६
गन्धाष्टकं शुभं देवी	५२
गन्धैर्मनोहरैः पुष्पैः	४२९
गमनागमनेषु जाङ्घिकौ	९१०
गर्ज्जयुग्मं वियतसेन्दु	४७१
गर्भिणीबालरुग्णानां	६७६
गले विवस्वता युक्तं	६१०
गवां शान्तिं करोत्याशु	६९८
गव्यदुग्धघृताक्ताभि	८३०
गव्येनाज्येन गोसिद्धैर्	६६९
गव्येनाज्येन जुहुयात्	७०७
गान्धारी हस्तिजिह्वा च	३८
गायत्रीं पूजयेन्मन्त्री	४४५
गायत्रीं विष्णुगायत्रीं	५६
गायत्रीछन्द इत्युक्तं	७८०
गायत्रीत्रिष्टुबनुष्टुप्	८३१
गायत्रीपरमात्माऽस्य	७८०
गायत्रीशक्तिभिश्लिष्टः	८३२
गायत्र्याद्यं जपेन्मन्त्रं	८३३
गायत्र्येषा समाख्याता	६८६
गायद्भृङ्गाङ्गना सङ्घे	७३६
गारुडीपलसन्निभां	४९७
गारुत्मतमयैः पत्रै	७३६
गिरिकर्णीभवैः पुष्पैः	५३०
गुटिकां गोमयोत्पन्नां	५०५
गुडं पलार्द्धमानं स्यात्	३५१
गुडाज्यमधुभिः सम्यङ्	८१९
गुडूचीराज्यसंसिक्ता	४२७
गुणलक्षं जपेन्मन्त्रं	६२०,७३२
गुणात्मशक्तियुक्ताय	७१६
गुणिता नवधा नित्या	५३
गुणिता सर्वगात्रेषु	४५
गुरवे दक्षिणां दद्यात्	३८४,५१७
गुरुञ्च धनधान्याद्यै	६७४
गुरुविद्यादेवताना	३४१
गुरूपदिष्टविधिना	२६६
गुरोर्लब्धमनुर्मन्त्री	५९८
गुर्वाज्ञापालनार्थं हि	१२३
गुह्यमुष्कोरुयुग्मेषु	७२४
गुह्यहृद्भूविले न्यसेत्	३९२
गुह्याद् गुह्यतरां नित्यां	४००
गुह्योरुजानुयुग्मेषु	६२०
गृहग्रामादिराष्ट्राणां	८०१
गृहीत्वा गोमयं व्योम्नि	५०५
गृहीत्वा घृतमङ्गारान्	३२७
गृहीत्वा तिलकं कुर्यात्	४४८
गृहीत्वा विभजेद्वस्त्र	२१८
गोदुग्धेन समापूर्य	५८०
गोदुग्धेन हविः कृत्वा	६०३
गोधूमरक्तकलमा	३५२
गोपीजनान्ते प्रवदेद्	७००
गोमयाम्भसि सम्पिष्टे	६४०
गोमूत्रं प्रस्थमानं स्याद्	८०२
गोमूत्रेण समं सर्पिः	,,
गौर्या पार्श्वस्थया सार्द्धं	७४०
ग्राद्यः पञ्चाक्षरः पादो	७९४
ग्रथनञ्च विदर्भस्य	८५६

ग्रहयुक्तार्कविम्बस्थं	८०७
ग्रामपत्तनराष्ट्रेषु	६४०
ग्रामे गेहेऽथवा तव	५१७
ग्रीष्मस्तपान्त ऊर्जोऽन्यो	७०६
ग्लौंरुद्धं प्रणवद्वयं	८७७

घ

घटेनैनं पिधायाऽस्य	७४६
घण्टाकपालखट्वाङ्गमुण्ड	७५२
घण्टारवं महाकोपं	७६१
घण्टारव: सम: पश्चात्	९०५
घातकाचरमिश्रं तत्	३९९
घातयद्वितयं वर्म	७५४
घृतप्रज्वालितान् दीपान्	२४७
घृतेन जुहुयाल्लचं	७८०
घृते प्रज्वलितान् दर्भान्	३२६
घृते संप्लवनं कुर्यात्	३२७
घोररूपां पश्चिमास्यां	३०७
घोरसिंहसमासीनां	८०९
घोरान् ज्वरान् शिरोरोगान्	५७९
घोरान्ते स्यात् चमा पश्चात्	७२४
घाराभिचारभूतादीन्	५०९

च

चक्रं घण्टां कपालञ्च	३६५
चक्रं शङ्खं गदां पद्मं	६६९
चक्रं शङ्खमणिं खेटं	८०१
चक्रयन्त्रमिदं प्रोक्तं	६७८
चक्रशङ्ख गदा खड्ग	४९५
चक्रशङ्खगदाम्भोज	४८७
चक्रशङ्खगदाम्भोजं	६०८
चक्रशङ्खाभयाभीष्ट	७२०
चक्रे चतु:षष्टिपदे	८८०
चटयुग्मं तदन्ते स्यात्	७५४
चण्डेशी देवता प्रोक्ता	७७४
चण्डेश्वरं रक्ततनुं	„
चण्डेश्वराय हृद्बीज	७७४
चतु:प्रकारगुणिता	४८
चतु:शतं घृतयुतं	८३५
चतु:षष्ट्या स्मृता षष्ठी	३९३
चतु:समुद्राभरणा	७१०
चतु:सहस्रं जुहुयात्	७९०
चतु:सहस्रसंयुक्तं	५५६
चतुरर्णं महादेव्या	४८
चतुरस्रस्य कोणेषु	७०७
चतुरस्रं तु सर्वेषां	२१५
चतुरस्रं भवेत्तत्र	१३४
चतुरस्रं योनिमर्द्धे	१७४
चतुरस्रचतुर्दिक्षु	५४२
चतुरस्रसमायुक्तं	५४१
चतुरस्रां भुवं भित्त्वा	११४,२२६
चतुरस्रीकृतं चैवं	१८१,१९४
चतुरस्रे चतु:कोष्ठे	२२१
चतुरस्रे चतु:षष्टि	२२७
चतुरस्रे लिखेत् वर्णां	१०२
चतुरावरणं प्रोक्तं	७७४
चतुर्थावरणे पूज्या	८२९
चतुर्थीसुरनाथाद्ये	६१८
चतुर्थ्यन्तं नारिकेल	५५१
चतुर्दशाचरो मन्त्र:	६१८
चतुर्दश्यामर्धरात्रे	८१०
चतुर्दिनं दशशत	८३५
चतुर्दिक्षु समभ्यर्चेत्	७९१
चतुर्धा भेदिते चैवे	१८४
चतुर्भिरंशैरानाह:	२२०
चतुर्भिर्युगलैर्नार्णै	६०१
चतुर्भिर्हृदयं वर्णै:	६४४
चतुर्लक्षं जपित्वाऽन्ते	४८२
चतुर्लक्षं जपेन्मन्त्रं	५६३
चतुर्वर्णात्मको नृणां	५६९
चतुर्वर्णै: षड्वर्णैश्च	७५५
चतुर्विधा सा सन्दिष्टा	२३३
चतुर्विंशतितत्त्वानि	५७
चतुर्विंशतितत्त्वा सा	५६
चतुर्विंशत्यचरात्मा	६०१
चतुश्चत्वारिंशदाद्यं	२२७,५५०
चतुष्पथान्तं तच्छुद्धिं	२४५
चत्वरे निखनेदस्त्रं	८७०
चत्वारिंशतमारभ्य	९३
चत्वारि देवीबीजानि	७४७
चन्दनागुरुकर्पुर	३५२,५४४
चन्दनालिप्तसर्वाङ्गान्	४२८
चन्दनै: कर्णिकारैश्च	४२२
चन्दनोशीरकर्पूर	४२८
चन्द्रप्रभं पङ्कजसन्निषण्णं	५३४
चन्द्रबिम्बस्थितं मूर्ध्नि	७४४
चन्द्रान्तं कल्पिते पीठे	६२०
चन्द्रार्काग्निविलोचनं	७३२
चन्द्रावतंसकलितां	५३५
चम्पकाशोकपुन्नाग	४२९
चरकीं च विदारीं च	१३९
चरास्तु विविधा प्रोक्ता	२९
चापं पाशाम्बुजसरसिजा	४८६
चापवाणधरां भीमां	५१४
चामरादर्शताम्बूल	४८६
चामरे चांशुकं पुष्पं	४४७
चिटिमन्त्रसमुद्भूतान्	८२०
चिटिमन्त्राचरै: कुर्यात्	८१६
चितिकाष्ठैधिते वह्नौ	८१०
चित्पिङ्गलं हनदह	३१७
चिन्तामणिनृसिंहाभ्यां	४५२
चिबुकेऽथ गले कण्ठे	५२५
चूल्लग्रामेकां समारोप्य	६३८
चैतन्यरूपा प्राणात्मा	८३७
चौरसर्पमृगव्याल	८७५
चौलोपनयने भूयो	३२९

छ

छगलखड्डिरखड्डेशौ ७७
छित्त्वा छित्त्वा प्रजुहुयात् ७७५
छित्त्वा छित्त्वा प्रजुहुयात् ८०९
छिन्नादिदुष्टा ये मन्त्रा ८२

ज

जगत्चोभणशब्दान्ते ६८२
जटामांसीकपियुता: २७७
जटामांसीसुरभिति ,,
जठराननयोर्न्यस्येन् ३६१
जठरे न्यस्य मन्त्रज्ञो ७८०
जन्मसम्पद्विपत्चेम: १००
जपतर्पणपूजादौ ५७२
जपन् राजसभां गच्छेत् ४३३
जपपूजादिकं सर्वं ८१२,८२४
जपादिसाधितं यन्त्रं ६३६
जपित्वा क्रतसम्पातं ६७७
जपित्वा पञ्चगव्येषु ८००
जपित्वा प्रतिलोमेन २७५
जपित्वा सितगुञ्जानां ५११
जपेत्तत्संख्यया विद्वान् ३६२
जपेद् द्वादशलचाणि ४०६
जपेनाऽनेन लभते ८३५
जपेन्मन्त्रं स्मरेद्देवं ६४८
जपेन्मन्त्रमिमं लच ८२८
जपेन्मन्त्रान् भजेद्देवान् ३७९
जपोऽयं सर्वसिद्ध्यै स्यात् ८००
जप्तां प्रतिष्ठितप्राणां ४४८
जम्बु: खदिरक्रष्णाख्यौ ८२५
जम्भे जम्भिनि ठद्वन्द्वं ८७०
जम्भे वह्निवधू: पूर्वं ८७७
जयाख्या विजया पश्चा ४४२
जया दुर्गा प्रभा सत्या ७९
जयाद्या: स्वस्वबीजेन ७४९
जरा च पालिनी शान्ति: ७५
जरायुजा मनुष्याद्या ३०
जलं शान्तिविधौ शस्तं ८५१
जलजै: स्थलजै: पुष्पै ७३६
जवाकुसुमसङ्काशा ७९९
जवाकुसुमहोमेन ५९३
जवापुष्पाणि जुहुया ४२७
जवापुष्पैश्च जुहुयात् ४८७
जवारुणं रत्नविभूषणाढ्यं ७०५
जह्नुसूर्यसुते पूज्ये ४२६
जागता तपनी वेद ७९१
जातरूपमयं रत्न ४२३
जातवेदा: सप्तजिह्वो ७९०
जातवेदो महादेव: ८२२
जातीद्वयं केतकी द्वे २९३
जातीपुष्पैश्च राजानं ४२८
जातीविल्वफलै: पुष्पै: ५३०
जानकीवल्लभायाऽथ ६३५
जानुजङ्घापदद्वन्द्वे ७५५
जानूर्वोरन्तरे सम्यक् ८९७
जायते वत्सरादर्वाक् ५३० ६०४
जाह्नवी सरिदावर्त्तं ४२४
जितेन्द्रियं शुद्धकायं ७७१
जितेन्द्रियो जपेन्मन्त्रं ५७९
जित्वाऽपमृत्युरोगादीन् ६९३
जिह्वायां विन्यसेद् बीजं ४९२
जीवेद् वर्षशतं भूत्वा ६०३
जुहुयाच्छ्रीफलै: पद्मै: ४२५
जुहुयाज्जन्मदिवसे ८३०
जुहुयात् क्रतसम्पातं ७४५
जुहुयात् केवलैर्लोणै ७६८
जुहुयात्तिलसिद्धार्थैं ५०४
जुहुयात् सम्पदां भूमि: ८००
जुहुयात् संयतो भूत्वा ७९६
जुहुयादग्नये स्वाहे ३२७
जुहुयादग्नये स्विष्टि ३२८
जुहुयादग्निमन्त्रेण ,,
जुहुयादग्नीषोमाभ्यां ,,
जुहुयादङ्गमुख्याना ३३२
जुहुयादथ सोमाय ३२७
जुहुयादयुतं मन्त्री ६७१
जुहुयादरुणाम्भोजै ५२९
जुहुयादष्टभिर्द्रव्यै ५६७
जुहुयादेधिते वह्नौ ६७२,७९६
जुहुयाद्दिनशो विप्रान् ५१५
जुहुयाद् ब्राह्मणानन्ते ८३०
जुहुयाद्दशगा: सर्वें ५६४
जुहुयाद्वह्निमन्त्रेण ३३०
जुहुयाद् वृष्टिसंसिद्ध्यै ८३५
जुहुयाद् वैष्णवे वह्नौ ६८६
जुहुयान्निशि सप्ताहान् ७९९
जुहुयान्मरिचै: क्रुद्धो ७९७
जुहुयान्म्रियतेऽराति ५१३
जैमिनिर्मुनिराख्यात ६८२
ज्ञात्वा दोषानिमान् सम्यक् ४१२
ज्ञानमुत्पद्यते पूर्वं ९०६
ज्ञानमैश्वर्यंशक्तौ च ४२२
ज्ञानात्मानञ्च विधिवत् २७२
ज्ञानेन्द्रियाणि श्रोत्रं त्वग् ३४
ज्यासूत्रं पातयेदग्रे १८२
ज्येष्ठायामुदिते सौम्ये ४००
ज्येष्ठा शतभिषा मूल ७९५
ज्वरग्रहमहारोग ६०४
ज्वरमारीमहारोगै: ५११
ज्वराक्रान्तो भवेच्छीघ्रं ५१४
ज्वरार्तस्य पुर:स्थित्वा ३८५
ज्वरे ग्रहे गरे सर्पे ५१०
ज्वरेण बाध्यते सद्यो ७९७
ज्वरेण महताऽऽविष्टो ८०७,८६६
ज्वलज्ज्वलपदस्यान्ते ५००

ज्वलत्कृशानो भवेत्कार्णः ३५३
ज्वलद्द्वयं प्रज्वलार्णान् ७०८
ज्वलन्तं पदमाभाष्य ६४४
ज्वालामुखी ततो ज्ञेया ७७

ट

टङ्कं कपालं डमरुं ८१७
टान्तान् सप्तलिखेन्मध्ये ६७७
टान्ते नाम लिखेत् ८७६

त

तं दग्धा नय मे शीघ्रं ८१४
तं षट्पत्रमये पद्मे ३४८
तं सुकोदेवदेवे तं ७०१
तच्छिरस्ताड़नं कुर्वन् ७९७
तज्जप्तमम्भः प्रपिबेत् ६३३
तड़िल्लताकान्तमनर्घ्यभूषं ५४६
तण्डुलान् शालिसम्भूतान् ३०८
तण्डुलैरच्चया सिद्धिः ४७४
ततः कूर्चेन विधिवत् ३३६
ततः परं त्रिभुवन ६८१
ततः प्रभृति कुर्वीत ३४५
ततः प्रविन्यसेद्विद्वान् ७२२
ततः शम्भोर्दिशि गुरु ३०७
ततः संशोधयेद्विद्वं २५०
ततः सिध्यन्ति कार्याणि ७६७
ततः सुधौतदन्तास्यं ३३३
ततः सुरासुरोपेत ६८२
ततश्च पितरौ तस्य ३२९
ततश्च संस्कृते वह्नौ ३०७
ततश्च सुन्दरानन्दां ५४१
ततश्चैतन्यरूपा सा ४३
ततोऽग्निजननं वक्ष्ये २१३
ततो दुर्गामनुं वक्ष्ये ४९३
ततो निवेद्यमुद्धृत्य ३०५
ततोऽन्येष्वपि कुण्डेषु ३३२
ततोऽभिधास्ये त्वरितां ४६८
ततो भुवनपालाख्या ३९५
ततो मे सिद्धमाभाष्य ६८२
ततोऽर्द्धेन्दुस्ततो ६०
ततो वक्ष्यामि दीक्षाङ्गं १२३
ततो वेधमयीं वक्ष्ये ३४७
ततो व्यक्तिं प्रवक्ष्यामि ६५
ततोऽष्टमातरः पूज्या ७२०
तत् कर्णसूत्रोभयतः १३८
तत्तदभूतं जपेद्विद्व ९०४
तत्तदभूतोदये सम्यक् ८५१
तत्तन्मन्त्रोदितान् न्यासान् ३२९
तत् त्रिभागमिति त्रेधे १६५
तत् पत्रीकृतपत्रैः फुल्ले ५०९
तत् प्राप्य कुण्डलीरूपं २०
तत् सहस्रं प्रजुहुयात् ४१४
तत् समिन्धिय जुहुयात् ४०४
तत्त्वलक्षं जपेन्मन्त्रं ७१६, ४५६
तत्त्वसंख्यसहस्राणि ७८७
तत्त्वात्मानः स्मृताः स्पर्शाः ६६
तत्त्वाध्वा कथितो ह्येषः ३३५
तव विद्युल्लताकारा ९०३
तव संज्वलिते वह्नौ ८०९
तथा विदार्य वोढव्या ९४
तदग्रमूलमध्यानि ३२४
तदन्तरालो तन्मध्य २२३
तदन्ते प्रवदेद्भूयः ५३४
तदन्ते हंसमन्त्रः स्यात् ८३६
तदपेतं विगर्भञ्च ८९९
तदर्णौ संहरेद्बिन्दौ ३४८
तदस्त्राणि ततो वाह्ये ७३२
तदीयं पीतमचिरात् ८१०
तदुद्भूतेषु मत्स्येषु २२१
तद्वदस्त्रं स्थितं मध्ये ८९
तद्वर्णसंख्यया सूत्रे ६७५
तद्वहिः पद्मपत्रेषु ७६५
तद्वहिर्द्वंद्वाष्टकुम्भेषु ७७०
तन्तुच्छेदं प्रकुर्वीत ८४१
तन्तुभिर्वेष्टितान् ३८४
तन्त्रेषु नास्ति मन्त्रोऽन्य ७७३
तन्नन्दनो देशिक ९१५
तन्निर्गतामृतरसै ८८९
तन्मध्यं किञ्चिदालक्ष्यं १३४
तन्मात्राः पञ्चभूतानि ३३५
तपः सन्तोषः आस्तिक्यं ८९६
तपिनी तापिनी धूम्रा ७३
तप्तकाञ्चनसन्नद्ध ४२४
तमुन्मन्यां समायोज्य ३४९
तमोऽपहारिणीं सूक्ष्मां ७८६
तमोमयि महादेवि ८२२
तयोः पार्श्वगते गङ्गा २४२
तरुणशकलमिन्दो ४०३
तर्कमार्गातिदूराय ७७६
तर्जयन्तीं निजं शत्रुं ८०७
तर्पयेत्तां जलैः शुद्धैः ४०६
तर्पयेदुष्णतोयेन ८०९
तर्पयेद्दिनशो नित्यम् ५५६
तर्पयेन्मनुनानेन ७७५
तलाभ्यां व्यापकं कुर्यात् ७४८
तस्मादभूदखिलदेशिक ९१५
तस्माद्द्विगुणविस्तारं ९०१
तस्मिन्नावाह्य वटुकं ७७०
तस्मै सपरिवाराय ७६१
तस्य खातं त्रिभिर्भागैः २१९
तस्य पादाम्बुजद्वन्द्वं ३४२
तस्य मध्ये सदोत्फुल्लैः ४२२
तस्य रोगा प्रणश्यन्ति ६६६
तस्य सञ्जायते लक्ष्मीः ६००
तस्यां प्राणात्मकं यन्त्रं ८४०
तस्याः तन्त्रोक्तमार्गेण ३२९

तस्याः पुरस्तान्नृहरिं	६५०
तस्याञ्जलिं पुनः पुष्पैः	३३८
तस्याधस्तात् स्मरेन्मन्त्री	४२४
तस्याधस्तान् महापीठे	५५४
तस्या मध्यगता नाडी	९०२
तां विष्णोः पूजयेत् पीठे	६४२
ताः क्रमेणैव कथ्यन्ते	२३४
ताः स्युस्तत्पुरुषाघोर	७१२
तान् वर्णान् संहरेदस्मिं	३४८
तान् वर्णान् संहरेद्रुद्रे	„
तान् वर्णान् संहरेद्विष्णौ	„
ताभ्यां क्रमात् समुद्भूतौ	९०६
ताम्बूलं मन्त्रितं भक्षयेत्	४८५
ताम्रपत्रे लिख्य मन्त्रं	८१८
ताम्रपत्रे समालिख्य	८७६
तारं नमःपदं पश्चात्	६०५
तारं नमो भगवते	६७८
तारं मध्ये विलिखतु	६३३
तारं लिखेत् ठान्तगतं	६७७
तारं लिखेद् वह्निपुरस्य	८७९
तारं व्योमाग्निमनुयुक्	९८
तारं शिरसि विन्यस्य	४९२
तारं स्थिरा सकर्णेन्दुः	७३१
तारठद्वयपुटं कुरु	८६३
तारमायारमायोगे	९८
तारमाररमाबीजं	६८१
तारव्याहृतिभिर्हुत्वा	३०५
तारव्याहृतिसंरुद्धं	८३३
तारश्रुत्यादिकां न्यसेत्	३७५
तारश्चिटिद्वयं पश्चात्	८१६
तारस्य पञ्चभेदेभ्यः	७५
तारस्य सप्तविभवैः	९०७
ताराग्रे पदाद्याः स्युः	३२०
तारादि खं खखोल्काय	५८४
तारादि दुर्गे द्वितयं	४९९
तारादि दुर्गे हृदयं	४९९
तारादि पञ्चमनुभिः	३७६
तारादिलुद्वयजल	८७९
ताराद्योऽयं मनुः प्रोक्तो	५९७
ताराधीश्वरवारिवर्णं	३८८
तारापतिं स्मरन् मन्त्री	५७८
तारेण मन्त्रितं मन्त्री	३१६
तारेण हृदयं प्रोक्तं	६१६
तारे हुं विलिखेत्	४७५
तारो घृणिर्भृगुः पश्चात्	५८१
तारो दुर्गे युगं रक्ष	४९८
तारो भृगुर्वियद् भूयः	६६७
तारो मायाऽधरो बिन्दुः	४०६
तारो माया वाग्भवान्ते	४७९
तारो माया वियद्बिन्दु	७३०
तारो वान्तो धरासंस्थो	७५९
तारो हृद्विष्णवे पश्चात्	६१९
तार्क्ष्यादीन् पूजयेन्मन्त्री	६५२
तार्त्तीयीज्ज्वलकर्णिकं	३८७
तालपत्रे लिखित्वैवं	८१८
तालपत्रे समालिख्य	७९७
तावदाज्येन जुहुयात्	५१६,६३८
तावह्निर्नयनं प्रोक्तं	६४५
तिर्यक् फलकमानं स्यात्	१६१
तिलकं तनुयात्तेन	४२७
तिलकक्रियया सर्वान्	५५२
तिलदूर्वायवान् देवीं	६७६
तिस्रस्तिस्रो लिखेल्लेखा	३१४
तिस्रो रेखा बहिः कुर्यात्	२२६
तीक्ष्णस्नेहेन संलिप्तां	७९७
तीक्ष्णा रौद्री भया निद्रा	७५
तीव्रादिशक्तिभिर्युक्ते	५४९
तुन्दिलं कम्बुकनिधिं	४१६
तुन्दिलं पङ्कजनिधिं	„
तृतीयं लाङ्गली सर्गी	७४१
तृतीया लोकपालैः स्यात्	५९०
तेजो ज्वालामणि हुंफट्	५८२
तेन त्वमी दिनमणिः	५८८
तेन मन्त्रेण विधिवत्	९८
तेनैव ताडनं दर्भैः	२४५,३१३
तोयस्थं शयनं विष्णोः	४०९
तोयस्य पावकस्योर्ध्वं	९०४
तोयात्मिका पुनर्नित्या	७९१
तोयैः सुगन्धिपुष्पाद्यैः	२९२
त्रयोदशसु कुम्भेषु	७७०
त्रयोविंशतिवर्णो वा	९२
त्रिंशदक्षरको मन्त्रः	९३
त्रिंशदर्णश्चतुःषष्टि	९०
त्रिकोणं कुण्डमापाद्य	८१८
त्रिकोणकर्णिकं पद्म	५४१
त्रिकोणकुण्डनिहिते	८१३
त्रिकोणबाह्ये पूर्वादि	५५६
त्रिकोणमध्ये विमले	३४७
त्रिगुणीकृतसर्वाङ्गो	४७
त्रिजन्मसु सुधावल्ली	७३३
त्रिधाकृतं फलं बिल्वं	३५२
त्रिधामजननी देवी	४५
त्रिपुरा दशकूटं सा	५४
त्रिभिः शिखा समुद्दिष्टा	६४२
त्रिमध्वक्तैः प्रसूनैर्वा	५२६
त्रिमुखी सप्त मुख्यन्या	३९५
त्रिमूर्त्तिमूलभूताय	७७७
त्रिरुच्चरन् धिया प्राणान्	७८५
त्रिलक्षं प्रजपेद्देवं	४७९
त्रिलक्षं प्रजपेन्मन्त्रं	४१०,४१७
त्रिलक्षं प्रजपेन्मन्त्री	४२०,४८०
त्रिलोकधात्री सावित्री	३९४
त्रिलोहमुद्रिकाऽनेन	४७५
त्रिशूलमुद्रां पाणिभ्यां	४७९
त्रिष्टुप् छन्दो देवताऽत्र	७८८

त्रिष्टुब्जगत्यौ छन्दांसि ७८०
त्रिष्टुभं वनवासिन्या ५८
त्रिस्सप्तवारं नृपतीन् ७११
त्रिसप्ताहप्रयोगेण ८२५
त्रिसहस्रं जपस्याऽन्ते ४२९
त्रिसहस्रं जपेन्मन्त्रं ७१८
त्रिसहस्रं प्रतिदिनं ६०३,७६७
त्रैलोक्यमोहनार्णान्ते ६८३
त्रिस्रोतसः सकललोक ८८८
त्रैलोक्यमोहनायेति ६८६
त्रैलोक्यान्ते रचयुगं ६६७
त्र्यस्रः सोऽभिहितो यस्य ८७
त्वं प्राप्य मन्मथरिपो ५३६
त्वचो बिल्वतरोर्मूलं ७६९
त्वक्ष्माननमभिवन्न ८२२
त्वया समुद्धृत्य गजास्य ५७३
त्वष्ट्रा दामोदरं पश्चात् ६१०

द

दंष्ट्रिण्योर्ध्वकेश्यस्ता ३९५
दःपूर्वः पञ्चमः पाद ७९४
दक्षिणस्थेऽनिले मन्त्री ८६९
दक्षिणामूर्त्तये पूर्वं ७३५
दक्षिणामूर्त्तिनामाऽस्य „
दक्षिणामूर्त्तिराख्यातो ७३९
दक्षिणे प्रोक्षणीपात्र २६४
दक्षिणोत्तरगं मन्त्री ६७१
दक्षिणोत्तरसूत्राणि १६७
दण्डं कमण्डलुं पश्चात् ३६५
दण्डमूलाग्रयोः कुम्भौ २१९
दद्यादर्घ्यं दिनेशाय ४४२
दद्यादर्घ्यं प्रतिदिनं ५८६
दद्यादर्घ्यं शशाङ्काय ५८०
दद्यादासनमेतेन ४७१,४९५
दद्याद्दिव्यां ततस्तस्मै ३४१
दधिक्षौद्रघृताक्ताभिः ४५८
दधि प्रसृतिमात्रं स्यात् ३५१
दधिमध्वाज्यसंसिक्तैः ८१८
दध्ना विलोलितैर्लोणै ५५१
दन्तकाष्ठं तदा दद्यात् ३०९
दन्तपङ्क्तिप्रभोद्भासि ६९५
दर्भितं साध्यनामार्णै ५१०
दर्भितैः साध्यनामार्णै ६४०
दलमूलेषु युगशः २२४
दलमूलेषु सम्पूज्य ४३३
दलाग्रेषु ततः पूज्या ७५६
दलाग्रेषु यजेच्छङ्ख ६८८
दलाग्रेष्वर्चयेद्बाणान् ४३३
दलेषु पूजयेदेताः ४७२
दलेषु पूजयेन्मूर्त्तीः ३२३
दलेषु वायुवह्नीन्द्र ८४०
दलेषु वासुदेवाद्या ६१४
दशकं शक्तितत्त्वानां ५४
दशधा विकृता शम्भो „
दशपङ्क्त्यष्टवेदाग्नि ५३८
दशलक्षं जपेन्मन्त्रं ४०३,४२०
दश वह्नेः कलाः पूर्वं २७५
दशहस्तमिते कुण्डे २१०
दशाक्षरं सरस्वत्या ५४
दशाक्षरेण संवेष्ट्य ६३२
दशाहमेवं निर्वर्त्त्य ५९९
दशेन्द्रियाणि भूतानि ३५
दशेति नियमाः प्रोक्ताः ८९६
दाड़िमीफलबीजाभ ४२५
दान्तौ सार्घीशबिन्द्वन्तौ ८६२
दारिद्र्यरोगनिर्मुक्ताः ४८५
दासवन्निवसेद् यस्तु १२३
दासीदासैश्च विधिवत् ४३०
दिक्कालादिविवर्ज्जिते ९१५
दिक्कालाद्यनवच्छिन्ना ४४
दिक्पतिभ्यो बलिं दत्त्वा ५१७
दिक्पत्रेषु समभ्यर्च्य ६४२
दिक्षु ध्वजान् निबध्नीयात् १६२
दिग्दलाग्रेषु पूर्वादि ५७२
दिग्वातार्कप्रचेतोऽश्वि २३
दिनत्रयं यो जुहोति ६६९
दिनबाणेन विद्धाङ्गं ८०६
दिनादिषु चतुर्थ्यत्वा ५६७
दिनास्त्रमेवं कथितं ८०९
दिनास्त्रेण प्रविद्धाङ्गं ८०६
दिव्यं ज्ञानं यतो दद्यात् २३१
दिव्यान्तरिक्षभूमिष्ठान् ७६६
दिव्यामृतार्थं मथिते ७१०
दिशं प्रति यथान्यायं १९८
दीक्षां प्राप्य जपेन्मन्त्रं ५२६
दीक्षायामभिषेकेषु १७२
दीर्घभाजा स्ववीजेन ५७६,६२८
दीर्घमायुरवाप्नोति ८३३
दीर्घयुक्तेन बीजेन ५९१
दीर्घार्द्धेन्दुयुजाऽङ्गानि ३७२
दीपस्थानं समाश्रित्य ११२
दीप्तादिपूजिते पीठे ५९५
दीप्तेन दर्भयुग्मेन ३२६
दुग्धान्नपञ्चगव्याभ्यां ५१५
दुर्गां वा भद्रकालीं वा ८२४
दुर्गाद्या वरदा विन्ध्य ५०२
दुर्भगां सुभगां भूयः ७५०
दुर्मुखं मदनावत्या ५५७
दुर्वर्णान्ताऽथ गाण्याद्या ७९९
दूर्वाः पयोघृताभ्यक्ता ६६६
दूर्वाचरुभ्यां साज्याभ्यां ६९२
दूर्वाभिराज्यसिक्ताभिः ४२६
दूर्वाहोमो भवेन्नृणां ५०२
दृष्टं दानमभीति ५६९
दृश्यते प्राणिभिः सर्वैः ४५९

दृष्टिं निधाय रूपैकेन ५८८
देवं देवीः स्वपीनादि ७४८
देवं देवीर्यथापूर्वं „
देवं श्रीपुरुषोत्तमं ६८५
देवं सम्पूजयेत् पीठे ७१६
देवतां जगतामाद्यां ५४४
देवता इन्द्रियोत्पन्ना ७९४
देवता कथिताः क्रमाः ६९५
देवताकालमुद्रादीन् ८५९
देवतादिवराहोऽस्य ६३६
देवता देशिकैरुक्ता ५२१
देवतामात्मनः शिष्ये ३४१
देवता सर्वभूतानां ६४२
देवाय वन्दनं कुर्या ७६४
देवासुरशिरोरत ७७७
देवीं प्रागुक्तमार्गेण ४५५
देवीं सम्पूजयेत्तस्या ३९३
देवी सदृशभूषाढ्या ७५०
देव्या दक्षिणतः पूज्या ४०७
देव्यै हृदयमाख्यातं ४१९
देशिको विधिवत् स्नात्वा २३८
देशे पुरे वा नगरे ४७८
देहोऽपि तादृशस्तस्मिन् ३७८
दोषानिमानविज्ञाय ९४
दोषैर्दुःखे सुखं प्राप्तो ३३
द्रामाद्यं शोषणं पूर्वं ७०५
द्रामाद्यां द्राविणीं मूर्ध्नि ५२३
द्राविण्युन्मादिनी क्लिन्ना ७०५
द्वात्रिंशदक्षरो मन्त्रो ९२
द्वात्रिंशद्भेदगुणिता ५७
द्वादशाक्षरसंवीतं ६२२
द्वादशाङ्गुलमानेन ९०३
द्वादशादित्यसहिता ६०९
द्वाभ्यां द्वाभ्यां तथाऽग्राभ्यां १३४
द्वाभ्यां द्वाभ्यां पुनर्द्वाभ्यां ४७९
द्वाभ्यां द्वाभ्यां षडङ्गानि ४६९
द्वाभ्यां समीचितुमर्हति ८९०
द्वाभ्यामेकेन चैकेन ४८८
द्वाराणि श्वेतवर्णानि २२६
द्वारशोभे यथापूर्वं २२७
द्वारशोभोपशोभाढ्यान् २२२
द्वारस्य पार्श्वयोः पूज्ये ४७२
द्वितीया मातृभिः प्रोक्ता ३९३
द्वितीयावरणे पूज्या ८२९
द्विविधो बलिराख्यातो ७६८
द्विसहस्राक्षरा मन्त्राः ९४
द्विहस्तमयुते लक्षे २१४
द्वीपं विकीर्णं विपुलं ४८०

ध

धत्तूरविषवृक्षाच ७९६
धनदाङ्कसमारूढ़ां ४४५
धनधान्यपशुक्षेत्र ५८८
धनधान्यसमृद्धः स्या ८२९
धनधान्यादिसम्पत्तेर ७६७
धरणेरुदये कुर्यात् ९०४
धराधिपतिरुद्रोऽथ ७५२
धरापुरेण वीतं त ८७०
धरापोऽग्निमरुद्व्योम ७७६
धरामेवं भजन्मन्त्री ६४३
धर्मं ज्ञानञ्च वैराग्य २६०
धर्मादयः स्मृताः पादाः „
धर्मादिकल्पिते पीठे ५७२,७६१
धर्मादिकल्पिते पीठे ८३४
धर्माधर्मादिभिः क्लृप्ते ७६४
धातुरूपाक्षरोद्भूता ७९४
धान्यैः प्रचालितैर्हुत्वा ४७३
धारयन्तं जवारक्तं ४४५
धारयेत् पूरितं योगी ८९९
धारयेन्मरुतं सम्यग् ९०५
धारितं सप्तकोष्ठं तत् ६८०
धुर्या दुर्विषहा पश्चात् ७९१
धूपदीपादिकैरिष्ट्वा ६३८
धूपयेदाज्यसंमिश्रे २९६
धूमव्यापी सप्तजिह्वो ३१९
धूम्रवर्णं दलाग्रेषु ५५०
धूस्तूरं सर्ज्जकं विल्व २९४
धृतपाशाङ्कुशेष्वास ४८७
धृतरक्तोत्पलामन्य ४४५
धृतातपत्रं वरुणं ४२६
धृत्वोत्पुनीयादस्त्रेण ३२७
धौतवस्त्रं विशुद्धाङ्ग ६७४
ध्यातं वह्निं यजेन्मध्ये ३२१
ध्यात्वा जपेन्मनुमिम ५१४
ध्यात्वा दुर्गां जपेन्मन्त्रं ८०८
ध्यात्वा देवीं पुरा प्रोक्तां ७९८
ध्यात्वा सर्षपतैलाक्ते „
ध्यानैकनिरताङ्गाय ७३५
ध्यायन् दिनास्तं प्रजपेत् ८०६
ध्यायन् मनुं जपेत् सद्यः „
ध्यायन्ति दुग्धाब्धिशयान ९०८
ध्यायेन्नित्यं महेशं ७१५
ध्यायेन्नीलाद्रिकान्तं ७६३
ध्यायेयं रत्नपीठे ५४१
ध्यायेयमक्षवलये ३७५
ध्यायेयमारक्तकपोल ५४६

न

नकुलीशोऽग्निमारूढ़ो ४३८
नक्षत्रग्रहराशीनां ८०१
नक्षत्रराशिवाराणा १४८
नक्षत्रक्षचशकलान् ७९६
नग्नो नावतरेदम्भ ४३६
नत्वा गुरून् गणेशानं २४७
नदत्सु पञ्चवाद्येषु ३४०
नद्यां सागरगामिन्यां ८००
नन्दपुत्राय बालादि ७००

नन्दिनं पूजयेत् सौम्यं ७२०
नन्दिनि स्याद्द्वयुगं ५००
नन्द्यावर्त्तभवैः पुष्पैः ४२०,५४३
नन्द्यावर्त्तैः शुभैः कुन्दैः ४१०
नपुंसकस्वरैर्विद्वान् ७४९
नपुष्पितां स्त्रियं गच्छे ४११
नमस्कारवियुक्तेन ४९३
नमस्ते दह शत्रून् मे ८२२
नमामि देवीं नवचन्द्रमौलिं ५४५
नमोऽन्तः प्रणवाद्योऽयं ६११
नमोऽन्ते कामदेवाय ७०८
नमोऽन्ते मोहिनी प्रोक्ता ७२५
नमो भगवति ब्रूया ६३४
नमो रुद्राय युगलं ७५१
नमोऽस्तु स्थाणुरूपाय ७१४
नयनकमलदीर्घादीर्घे ९१२
नरनारीनरपती ४५६
नवकं पीठशक्तीनां ५३
नवकं प्राणदूतीनां ”
नवकुङ्कुमसंभिन्नं ८१६
नवनीते समभ्यर्च्य ५५२
नवयोन्यात्मकं न्यासं ५२२
नवरत्नमयं दीपं ५५४
नवरत्नसमाबद्धं ४२८
नवरन्ध्रोदरं मन्त्री २७४
नववर्गाः समुत्पन्ना ३८६
नवसु प्रक्षिपेज्ज्ञात्वा ८०१
नवाक्षरी ध्रुवयुतो ९१
नवाधारेषु विन्यस्य ३९१
न तथा विलिखेद् भूमिं ४३६
नश्यन्ति शत्रवः सर्वे ७६८
न सम्यग्योः क्षपेज्जातु ४११
नहि तेषां तयोः सिद्धि १९
नागानने नागकृतोत्तरीये ५७३
नाडीद्वयं गते प्राणे ८१
नाडीदश विदुस्तासु ३७
नाड्या पिङ्गलया चैनं ८९९
नाड्योऽनन्ता समुत्पन्ना ३९
नानावर्णांशुकोद्यद् ४२३
नाभिचैवं विधा भित्वा २१३
नाभिः कण्ठावधि व्याप्ता ३४७
नाभिचरणपर्यन्तं ८३८
नाभौ गुह्ये पुनस्तोर्वो ५२५
नामादिबीजसहितौ ५५९
नामालिख्य मकारकोष्ठ ८६५
नाम्न आद्यन्तमध्येषु ८५६
नारसिंहमिदं यन्त्रं ६६७
नारायणीति नरकार्णव ५३७
नारिकेलदलैर्वंशे १५९
नारिकेलफलं पक्वं ५६७
नारिकेलफलैस्तद्वत् ५६५
नारिकेलैः कृतो होम ५५१.
नारिकेलैस्सिलैः शुद्धैः ५४९
नारी सा लभते पुत्रं ७५१
नाशयेत् सकलान् भूतान् ७५३
नाशयेदचिरादेव ६४८,७४२
नासारन्ध्रे मध्यमाभ्या ९०५
नासार्द्धेन्दुमदम्बु ३९९
निक्षिपेत् सलिले तस्मिन् ५८७
निक्षिपेद्दिक्षु परिधीन् ३२१
निक्षिप्य कुम्भे तां मुद्रा ३८६
निक्षिप्य क्षीरसंमिश्रे ८१८
निक्षिप्य भागौ द्वौ कृत्वा ३२७
निक्षिप्य विधिना यत्र ८०२
निखा[धा]य तस्य शिरसि ८०८
निगद्यते महारोगैः ८६९
निग्रहाख्यमिदं यन्त्रं ८६८
निजप्रियाभ्यां सहितौ ५५७
निजभवननिवासा ९१२
नित्यं निवेद्य नैवेद्यं ७६८
नित्यं नैमित्तिकं काम्यं २१७
नित्यं मन्त्रैर्बुधः कुर्यात् ४८५
नित्यं सहस्रमष्टार्द्धं ७३७
नित्यं सहस्रमानेन ६६६
नित्यमष्टोत्तरशतं ६४९
नित्यशो दक्षिणामूर्त्ति ७३७
नित्यां भजेद् बालशशाङ्क ४८०
नित्यानन्दवपुः १
नित्या निरञ्जना क्लिन्ना ४८३
नि[ना]त्यायतं रुचिरकम्बु ८९२
निधिभिः सेव्यते नित्यं ४१९
निम्बतैलान्वितैर्लोणै ५४४
निरंशः सत्तहीनस्य ८३
निरवद्या विशालाक्षी ७९१
निरुह्य वायव्येऽङ्गारान् ३२६
निरोधिकायामर्द्धेन्दौ ५४०
निर्गुणः सगुणश्चेति १५
निर्मिता रौप्यमणिभिः ८४६
निर्मिता शङ्खमणिभिः ८४७
निवसेत् कमला तस्मिन् ६९३
निवृत्तिः सप्रतिष्ठा स्यात् २७
निवृत्तिर्जानुपर्यन्तं ३४७
निवृत्त्याद्याः कलाः पञ्च ३३४,३३५
निवृत्त्याद्याः कलाः पञ्च ३४७
निवृत्त्याद्यास्ततः कोणे ७२८
निवेदयेत् बलिस्तेन ७७२
निवेशयेत् यथापूर्वं ८२४
निषण्णः पश्चिमे मन्त्री ५७९
नीराज्य तौ नयेद्वाह्ये ६७३
नीलकण्ठाय ठद्वन्द्वं ७४२
नीलप्रवालरुचिरं ७४३
नीलांशुकाबद्धनितम्ब ५४५
नीलाञ्जनादिनिभ ७६१
नीला नाभेरधस्ता ४७८
नीलोत्पलकपालाढ्य ४८३

नीलोत्पलानां प्रियमा ५४६
नृसिंहशक्तिबीजे हे ६६६
नेत्रं सदाशिवायोक्तं ७८३
नेत्रमग्रे दिशास्वस्त्रं ३०१
नेत्रयोर्नसि विन्यसेत् ५२२
नेत्रे शिष्यस्य बध्नीयात् ३३८
नैर्ऋत्यां दिशि वास्तोशान् २४४
न्यसेच्छिरसि भालभू ५२५
न्यसेत् पुरस्तादिकांशं १७८
न्यसेत् सर्गान्वितान् सृष्ट्या ३६६
न्यस्तव्या विधिना देव्यो ५२४
न्यस्तव्यौ वदने सूत्रं ४४०
न्यस्य ताः पञ्चगव्येषु ८०१
न्यासक्रमेण मनुना २९२
न्यासार्चनादिकं सर्वं ३६७
न्यासान्मन्त्री तनौ कुर्याद् ५३८

प

पञ्चलक्षं जपेन्मन्त्रं ४९१
पक्षिराजाय ठद्वन्द्व ६८६
पक्षीन्द्रं शङ्करं शेष ६४७
पङ्कजद्वयधारिणी ४१६
पङ्क्त्यां वीथीश्चतस्रो १६८
पञ्चकूटात्मिका विद्या ५२०
पञ्चक्रूरान्धसा वाह्ने ७५३
पञ्चगव्यं जपेत् स्पृष्ट्वा ६७५
पञ्चगव्ये घृतं सर्पिः ६७५
पञ्चगव्येषु निःक्षिप्य ५१६
पञ्चधा गुणिता पत्नी ४८
पञ्चभूतमया वर्णा ३७७
पञ्चभूतात्मकं सर्वं २८
पञ्चभूतानि तन्मात्रा ३३५
पञ्चमावरणे पूज्या ८२९
पञ्चमीं क्षतिकासंज्ञां ४९७
पञ्चमी लोकपालैः स्यात् ५६४
पञ्चम्यां विशदाम्भोजैः ४२०
पञ्चरत्नं महादेव्याः ४९
पञ्च वर्गाक्षराणि तु ३८९
पञ्चवर्णैः शिखा प्रोक्ता ८१६
पञ्चवर्णो मनुर्यः स्याद् ८५
पञ्चशः कादयः षक्ष ७१
पञ्चषष्ट्यक्षरा ये तु ९३
पञ्चहस्तप्रमाणानि १६७
पञ्चहस्तप्रमाणास्ते १५९
पञ्च ह्रस्वाः सन्धिवर्णा ३८९
पञ्च ह्रस्वाद्यबीजेन ५९१
पञ्चाक्षरीक्तवत् कुर्यात् ७३०
पञ्चाक्षरीदिते पीठे ७३७,७५२
पञ्चाक्षरीदिते पीठे ७७४,८२८
पञ्चान्तकं शशिधरं ५४७
पञ्चान्तकः प्रतिष्ठावान् ४९३
पञ्चान्तकोधरेरस्य ६९८
पञ्चान्तको बिन्दुयुतो ५६९
पञ्चाब्जं मण्डलं प्रोक्तं २२८
पञ्चाशद् बीजवर्णाभ्यां २७१
पञ्चाशद्वारगुणिता ६१
पञ्चाशल्लिपिभिर्विभक्त ३५८
पट्टे सम्पाद्य देवेशं ६२१
पत्रस्था मातरः पूज्या ५४२
पत्राग्रसंस्था ब्राह्म्याद्याः ५८६
पदं स्तुतीनामपदं ५७४
पदात् पदं शिञ्जित ५४५
पदानि त्रीणि पादार्थं २२४
पदानि दश विन्यस्य ७८३
पदानि रञ्जयेत्तानि १६८
पदानि वीथिसंस्थानि २२४
पदैः स्त्रीभिरर्धैकेन २२४
पद्मं भानुदलान्वितं ५१८
पद्मक्षेत्रस्य सन्त्यज्य २२२
पद्मयुग्मधरा पद्मा ५५६
पद्मरागं मरकतं ३८४
पद्मरागा सुवर्णान्या ३१८
पद्माख्यं स्वस्तिकं भूयो ८५१
पद्मासनस्थां करपङ्कजाभ्यां ४९१
पद्मेन्दीवरकह्लार ३५४
पयोत्तैरसृताखण्डे ६६६
पयोघृताभ्यां सहितं ६४३
पयोऽन्नैः सर्पिषा हुत्वा ६९३
परतेजसि सञ्चिन्त्य ३८५
परभृत्सारसौ पश्चा ७०६
परमात्मनि संयोज्य ३४६
परमादि सुखं पीठं ५८४
परमेश्वरिशब्दान्ते ४८८
परशक्तिमयः साक्षात् १७
परशुं डमरुं खड्गं ७५६
परश्वेणवराभीतीर्दधानं ७२८
परस्परविनिर्मुक्त ७३६
परानन्दमयीं नित्यं ९०६
परा परायणा सूक्ष्मा ७९
परिषिञ्चेत्ततस्तोयैः ३२०
परेतवस्त्रे काकस्य ८७१
पलाशकुसुमैः पुष्टिं ४९८
पलाशकुसुमैर्हुत्वा ४०८
पलाशक्षीरवृक्षाणां ६७५
पलाशपुष्पैस्तत्पत्नी ४४७
पलाशबिल्वकुसुमैः ४०४
पलाशबिल्वखदिर ६००
पलाशवृक्षफलके ७०२
पश्चाच्छ्रीकण्ठनामानं ७१७
पश्चात् कृष्णाष्टमीरात्रौ ८२०
पश्चात् प्रमथनायाऽन्ते ७२५
पश्चादभ्यर्चयेत्तस्यां २६९
पश्चादश्वत्थपनस २७९
पश्चादादाय पाणिभ्यां ३२३
पश्चादिहागत्य सुखं २७८

पश्चाद्देवस्य देव्याश्च ३१७
पश्यन्ती मध्यमा वाचि ६०
पाटलैः कुमुदैः कुन्दैः ५३०
पाणिना रक्षणाङ्कस्थां ४४५
पाण्योर्नासिकयोः शीर्षे ८२८
पातयेत्तेषु मत्स्येषु २२१
पात्रं ताम्रमयं प्रस्थ ५८७
पात्राणि विविधान्याहुः १६८
पात्रे सम्पातनं कुर्वन् ८००
पाददोस्तलनासासु ७२५
पादद्वयं मलयजं ५३१
पादद्वये न्यसेन्मन्त्रं ६९२
पादयोर्गुह्यदेशे च ५२२
पादाङ्गुष्ठद्वये याता ९०२
पादाम्बुजाभ्यामतिवामनाभ्यां ५७४
पादारविन्दार्चनतत्पराणां ५७३
पादाष्टसन्धिषु गुद ५०६
पाद्यं पादाम्बुजे दद्यात् २८९
पायसाज्यतिलैर्विद्वा ७७१
पायसाज्येन जुहुयात् ६२१
पायसान्नेन जुहुया ३८०
पायसान्नेन महतीं ५६७
पायसेन कृतो होम ६१९,८२९
पायसेन घृताक्तेन ६१८
पायसैः सर्पिषा शुद्धैः ७७१
पारिजातप्रसूनश्री ४२५
पारिजातवने रम्ये ४८६
पार्थिवमण्डलं बाह्ये ६७१
पार्श्वकव्योर्नाभिदेशे ५३९
पार्श्वयोः पृष्ठतो नाभौ ३६१
पार्ष्णिघातैस्त्रिभिर्भौमा २४४
पावकं योजयित्वा स्वे ३३८
पाशः शक्तिर्नरहरिः ६५५
पाशश्रीशक्तिकन्दर्प ४६४
पाशाङ्कुशधरा गौरी ५५६
पाशाङ्कुशपुटा शक्ति ८३६
पाशाङ्कुशवराभीति ४४६,७२०
पाशाङ्कुशवराभीष्ट ७२०
पाशाङ्कुशाभयाभीष्ट २ ५४२
पाशाङ्कुशाभ्यामावीतं ६९८
पाशाङ्कुशौ कल्पलतां ५६७,५६८
पाशाङ्कुशौ भयवरदं ५७४
पाशादिव्यक्षरात्मान्ते २७७
पाशादिव्यक्षरोक्तेन ४८९
पाशाद्यं त्र्यक्षरं मन्त्रं ४७
पाशेन बद्धा शीर्षेण ८०६
पिङ्गलाक्षी विड़ालाक्षी ३९४
पिङ्गलायां स्थिता कृष्णा ६७
पिण्डं भवेत् कुण्डलिनी ९०९
पिण्डं मूलेन वीतं ६९८
पिण्डादियोगं शिव ९०९
पिण्डे लिखेन्नाम ससर्गटान्त ८७९
पितामहः सनेत्रेन्दुः ५०५
पिष्टाऽपामार्गबीजानि ७६७
पीठमन्त्रोऽयमेतेन ५४९
पीठमित्थं यजेत् सम्यक् ४९४
पीठस्य कृतेः प्रथमं ५८३
पीठात्मने हृदन्तोऽयं ६१३
पीठे दीप्तादिभिर्युक्ते ५९३
पीठे प्रागीरितेऽभ्यर्च्ये ६०२
पीठे प्रागीरिते मूर्त्तिं ६१८
पीठे सम्पूजयेद्देवं ६१३
पीतरक्तसितश्यामा ६६९
पीतशुक्लसिताकाश ३०४
पीताञ्जनश्वेतरक्ताः ७१७
पीता भूमिः पञ्चभूता २५
पीतारुणश्यामनीला ६९३
पीता श्वेताऽरुणा कृष्णा ५९९
पीतो रक्तः सितो धूम्रः ३०३
पुंमन्त्रा हुंफडन्ताः स्यु ८०
पुंस्त्रीनपुंसकात्मानो ७९
पुच्छस्थः पीड्यते मन्त्री ११५
पुटितं बिम्बबीजेन ५९१
पुटितभूमिपुरद्वयमध्यतः ८८१
पुटीकृते भूमिपुरस्य ८६१
पुण्डरीकदलाकार ४२५
पुण्यक्षेत्रं नदीतीरं ११७
पुण्याहं वाचयित्वा तु १५३
पुत्रमित्रकलत्रादीन् ८०६
पुनः किरीटमन्त्रेण ६११
पुनः प्रताप्य तौ मन्त्री ३२५
पुनः षोड़शपत्रेषु ५४२
पुनः सम्पूज्य गन्धाद्यैः ५८८
पुनरादाय तद्भस्म ८११
पुनर्व्याहृतिभिर्हुत्वा ३३७
पुरन्दरमुखैर्देवैः ७३६
पुराणपुरुषस्याऽन्ये ८९४
पुरा पुराणामसुरान् ७११
पुरुषार्थसमावाप्त्यै ११९
पुरुषोत्तमशब्दान्ते ६८२
पुरोदितेन विधिना ३७३
पुलाकैर्जुहुयान्निम्ब ७९९
पुष्करे विगलद्रत्न ४४५
पुष्णा श्रीधरनामानं ६१०
पुष्पदन्तः सार्वभौमः ४२६
पुष्पाद्यैः पीठमन्त्रान्तं २६६
पुष्पैः पयोऽन्नैः सघृतैः ५२९
पुष्पैर्मधूकजैर्हुत्वा ४२८
पुष्पैर्वकुलसम्भूतैः ४७४
पूगपुष्पसमायुक्तो ६९३
पूजयेत् चोभिणीं रौद्रीं ४८०
पूजयेदन्वहं देवीं ३९२
पूजयेदागमोक्तेन ५२७
पूजयेद्दक्षिणे पार्श्वे ४२५
पूजयेद्दिग्गजान् दिक्षु ४२६

पूजयेद् धूपदीपाद्यै ४७३
पूजयेद् विधिवत् तस्यां ६४७
पूजयेद् वैष्णवे पीठे ६२९
पूजयेन्मातृकामित्थं ३६६
पूजां विधाय कुसुमैः ५३६
पूजाकाले देवताया २९५
पूजितां गन्धपुष्पाद्यैः ८१३
पूजितां पुनरादाय ३४०
पूज्यते सकलैर्लोकै ४५९
पूज्याः षोडशपत्रेषु ४५७
पूतिगन्धो हुतभुजो ३५५
पूरितैः कलशैर्जलैः ६७४
पूर्णोदरी स्याद् विरजा ७७
पूर्वं घुमुटिकेयुग्मं ८६५
पूर्वंकर्मानुरूपेण ३१
पूर्वंदक्षिणपाश्चात्य ७२३
पूर्वंपश्चादिसव्येन ७५३
पूर्वंपश्चिमयाम्येन्दु ८२७
पूर्वंपश्चिमयाम्योदक् ७२४
पूर्वमङ्गानि सम्पूज्य ८२८
पूर्वंमृत्युपदे साध्य ६४९
पूर्ववज्जपक्तप्तिः स्यात् ७९२
पूर्वादीशानपर्यन्तं ७६५
पूर्वोक्तं पङ्कजं कृत्वा ३८३
पूर्वोक्तं विभजेत् चैवं १९७
पूर्वोक्तमण्डपे कृते ७७०
पूर्वोक्तमण्डलं कृत्वा ३८४
पूर्वोक्तसंख्यं प्रजपेत् ५७९
पूर्वोक्तां देवतां ध्यायन् ४७९
पूर्वोक्ता एव ऋष्याद्या ७९२
पूर्वोक्तेनैव मार्गेण ३७१
पूर्वोक्ते पूजयेत् पीठे ५९०,५६३
पूर्वोक्ते प्रयजेत् पीठे ७२७
पूर्वोदिते यजेत् पीठे ७४०
पृथिव्यक्षरशाखाभिः ३९०
पृथ्व्या जलेन शिखिना ८८८
पृष्ठे हृदि ततो मूर्ध्नि ७१२
पौर्णमास्यां निराहारो ५७९
प्रकर्पूरप्रकोष्ठेषु ७८८
प्रकल्पयेत् स्रुचं यागी २१८
प्रक्षाल्य गव्यदुग्धेन ८१८
प्रक्षाल्य पाद्यवदनं ३०८
प्रजपेद् व्यवहारादौ ४९९
प्रजपेन्मन्त्रविन्मन्त्रं ४४१
प्रणवं हृदयं कृष्णं ७००
प्रणवः कवचद्वन्द्वं ५६९
प्रणवः ष्ट्रीं ततो दंष्ट्रा ८६६
प्रणवचरितनालं ७३३
प्रणवस्य विभिर्वर्णैः २७२
प्रणवाद्या व्याहृतयः ७८०
प्रणवाद्याश्चतुर्थ्यन्ता ७२५
प्रणवाद्यैर्नमोऽन्तैश्च १७२
प्रणवानन्तरं वज्र ४९४
प्रणवान्तरितान् कृत्वा ९६
प्रणवो हृदयं पश्चात् ७३९,७५१
प्रणवो हृद्भगवते ६१६
प्रतिमां स्थापितप्राणां ८१०
प्रतिमासं प्रतिपदि ६०३
प्रतिलोममिमं मन्त्रं ८०५
प्रतिष्ठाप्य विधानेन ४९५
प्रत्यमुष्यपदं पूर्वं ८३७
प्रत्यहं जुहुयान्मन्त्री ८३०
प्रत्याहारं धारणाख्यं ८९४
प्रत्येकमादौ मूलेन ५५८
प्रथमाऽनङ्गरूपा स्या ४४६
प्रथमा वामदेवाय ७२४
प्रथमावृतिरङ्गैः स्यात् ६१८
प्रथमोऽष्टाक्षरो मन्त्र ४६४
प्रथमो दक्षिणः पादः ८२३
प्रदक्षिणवशान् न्यसेत् ३२०
प्रदक्षिणस्यक्तकम्पाः ३५४
प्रद्युम्नश्चानिरुद्धश्च ७८
प्रधानदेवतावर्णं ५२४
प्रधानमूर्तिप्रतिमाः ७९४
प्रधानमूर्तिप्रतिमान् ७६१
प्रफुल्लैररुणाम्भोजै ६९१
प्रवालैर्विहिता माला ८४७
प्रबुद्धैः पङ्कजैर्हुत्वा ४७४
प्रयच्छठद्वयान्तोऽयं ७३९
प्रयोगकाले प्रजपे ७९३
प्रलयाग्निसमं चक्रं ६६९
प्रलयानलसङ्काशां ८०९
प्रवदेत् सर्वदुःखप्र ५७१
प्रविन्यसेद् यथापूर्वं ५२३
प्रवृत्तिरोधः सर्वेषां ८४९
प्रसन्नवदनायेति ६३४
प्रसादनाय हृन्मन्त्र ५६६
प्रसीदयुगलं भूयः ४३१
प्रसूतानामपि स्त्रीणां ४३०
प्रसूनैः कुमुदैः पद्मैः ६०१,६०३
प्रसूनैर्जुहुयान्मन्त्री ४२७
प्रस्थार्द्धं चरुणा पिण्डं ६७२
प्रह्लादिनीं प्रभां पश्चात् ७८६
प्रह्वी सत्या तथेशाना ६१३
प्राक्पीठे मूलमन्त्रेण ७३०
प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक् ७०१,८६५
प्राक्प्रस्तुतेन बीजेन ३७३
प्राक्प्रोक्तविधिना कुम्भान् ७७२
प्राक्प्रोक्ते पूजयेत् पीठे ५६५,७१९
प्राक्प्रोक्ते मण्डपे विद्वान् १७३
प्राकारं तेन कुर्वीत ६६८
प्रागीरिते यजेत् पीठे ५०७
प्रागुक्तमन्त्रसंप्रोक्तान् ५६८
प्रागुक्ते पूजयेत् पीठे ५०१,६५५
प्रागेव दीक्षादिवसात् १६६

प्राङ्मध्ययोन्यन्तराले ५२७
प्राच्यां शिर: समाख्यातं २१५
प्राणप्रतिष्ठां कुर्वीत २७५
प्राणप्रतिष्ठामन्त्रस्य ८३६
प्राणमन्त्रकृतं यन्त्र ८२०
प्राणान् साध्यस्य मण्डूकान् ८४२
प्राणायामान् पुरा कृत्वा ७८४
प्राणायामो हि द्विविध: ८९९
प्राणे जीवे ततो न्यसेत् ८३८
प्रात:स्नानरतो नित्य ५०८
प्रात:स्नानरतो मन्त्री ६०२,८३३
प्रातरुत्थाय जुहुयु: ३३२
प्राप्नुयान्महतीं लक्ष्मीं ६०३
प्रासादं तन्मुखं पिण्डं ४६
प्रासादाद्यं जपेन्मन्त्रं ७४४
प्रियङ्गुकुसुमै: फुल्लै: ७७५
प्रीणयेदनया स्तुत्या ७११
प्रीणयेन्मन्त्रिणं सम्यक् ६५०
प्रीतिं दक्षिणकोणस्थां ५२८
प्रोक्ता: स्यु: सर्वतन्त्रज्ञै: १६८
प्रोक्षणोपात्ततोयेन २६५
प्लक्षैर्वैश्यान् वटोद्भूतै: ५५७
प्लावयेन्मूर्ध्नि मूलान्तं ३९६

फ

फड़न्तश्चण्डमन्त्रोऽयं ७७४
फलके खादिरे कृत्तं ७०२
फलत्रयस्य तै: कल्कै: ६७६
फलान्यन्यानि खण्डानि ३५२
फलान्यपि विनिक्षिप्य ४२९
फलिनीकुसुमै: फुल्लै: ७९९
फले विल्वस्य वा मन्त्री ६७५
फलैर्जम्बुभवैर्हुत्वा ४७४
फल्गुणीं टिरिटिल्लीं च ७५३
फुल्लेन्दीवरकान्ति ६९६

ब

बद्धपद्मासनो मौनी २४६
बद्धैकमासनं योगी ९०४
बधिरो नेत्रहीनश्च ८२
बन्धूककाञ्चननिभं ३७१
बन्धूकपुष्पैर्वकुलै ५४३
बन्धूकाभं त्रिनेत्रं ७१९
बम्ब्याभिषिक्तो विधिना ४९६
बलक्रिया समादिष्टा ७२५
बलाको विमला चैव ४१६
बलिनानेन सन्तुष्ट: ७६२
बलिमण्डलमेतेषां १३३
बलिमन्त्रोऽयमाख्यात: ७७३
बलो बलानुजो बालो ७८
बहिरंगानि सम्पूज्य ४८७
बहिरष्टदलेष्वर्च्यां ५४२
बहिर्लोकेश्वरा: पूज्या ५५७
बहुना किमिहोक्तेन ६९१,७४२
बहुना किमिहोक्तेन ७५३,८३५
बहुनात्र किमुक्तेन ६६७
बहुनोक्तेन किं सर्वं ५०५
बाणलक्षं जपेन्मन्त्रं ४८९,४९९
बाणानभ्यर्चयेद्दिक्षु ५४२
बालार्ककोटिरुचिरां ३७४
बालार्कद्युतिमिन्दु ४२४
बालार्कयुततेजसं धृतजटा ७४२
बाहू राजन्य: कृतोऽयं ६९२
बाह्यवृत्तान्तरालस्य २२२
बाह्ये लोकेश्वरा: पूज्या: ५७०
बाह्ये लोकेश्वरानर्चेद् ७४०
बिन्दु: पुमान् रवि: प्रोक्त: ६६
बिन्दु: शिवात्मको बीजं १७
बिन्दुरेको विशेद्गर्भं ३०
बिन्दोर्नादसमुद्भव: ९०९
बिन्दन्ता मनवस्तासां ४८१
बिन्द्वाढ्यं गगनं तदेव ३९६
बिभर्त्ति कुण्डलीशक्ति ९०३
बिभतीं मुशलं शूलं ७९८
बिभ्राणामनिशं वरं ३९१
बिल्वं पलाशं खदिरं ८२८
बिल्वप्रसूनैर्जुहुयात् ६३३
बिल्वै: फलैर्वा जुहुयात् ४१४
बीजं चन्द्रगतं वीतं ७४४
बीजं ताम्बूलपत्रस्थं ७४५
बीजं नमो भगवते ६५४
बीजं व्याहृतिभिर्वृतं ४५३
बीजं षट्कोणमध्ये ५६२
बीजं साध्यसमन्वितं ६५१
बीजमङ्गुलिषु न्यस्य ७४८
बीजमेतत् तथा ध्यातं ७४५
बीजाद्यं फणपञ्चकं ६५२
बीजाद्यमासनं दत्त्वा ४४४
बीजान्त: स्थितसाध्यनाम ४५०
बीजाभ्यां प्रथमान्ताभ्यां ७४२
बीजेन दीर्घयुक्तेन ७०४
बीजेनाऽनेन संजप्तं ८७४
बीजै: सहस्रसंख्यातो ६२१
बुद्ध्याद्यैर्यादिसंयुक्तै ८३८
बुभुक्षा च पिपासा च ४१
बैल्वै: फलै: कृतो होम ६२६
ब्रह्मकूर्चं विनिक्षिप्य ४२९
ब्रह्मचर्यरत: शुद्ध ४०३,५७९
ब्रह्मणे हृदयं प्रोक्तं ७८३
ब्रह्मरन्ध्रे भ्रुवोर्मध्ये ४०६
ब्रह्मविष्णुशिवा: प्रोक्ता ८३७
ब्रह्मश्रिये प्रजुहुयात् ७८७
ब्रह्माणं पूजयेदादौ १३६
ब्रह्माणं विन्यसेद्द भाले ४४०
ब्रह्माण्याद्यास्ततो न्यस्या ४४१

ब्रह्मादयः स्तुतिपदैरपि ५३४
ब्रह्माधिपतिशब्दान्ते ७२३
ब्रह्मा प्रोक्तो मुनिश्छन्दो ६२७
ब्रह्मा भूम्यां समासीनः ७०२
ब्राह्मणांस्तर्पयेत्पश्चात् ३४५
ब्राह्मणान् भोजयेत् ६७३,६९३
ब्राह्मणो नियतः शुद्धः ७६९
ब्राह्मीं सहस्रसंजप्तां ३८३
ब्राह्मीघृतं पिबेज्जप्तं ४५५
ब्राह्मीरसे वचाकल्कं ४०८
ब्राह्मीसैन्धवसिद्धार्थ ७३८
ब्राह्म्याद्याः सारुणा बाह्ये ७८६
ब्राह्म्याद्याः स्युर्दलाग्रेषु ५०७

भ

भक्ताय निजभक्तानां ७७७
भक्तार्त्तिभञ्जनमया ७१०
भक्षय वासयद्वन्द्वं ६८८
भक्षयेदचिराच्छत्रु ८१३
भक्षयेन्मौनमास्थाय ५५२
भक्ष्यद्वितयं भूयो ७६१
भद्रासनं समुद्दिष्टं ८९८
भर्जयेत् प्रजपन्मन्त्रं ८११
भवे द्युतिस्तृतीया स्या ७२५
भानुना मोचसंहारो ७९६
भानुबिम्बगतं शत्रु ८०५
भानुबिम्बगतां दुर्गां ८०८
भानुलक्षं जपेद्दिनं ४८७
भानुलक्षं जपेन्मन्त्रं ४१४,५८९,५९५
भानुलक्षं हविष्याशी ४१९
भानूदये भौमवारे ६३८
भान्तं वियत् सनयनं ४९६
भालभ्रूमध्यवदन ५२४
भाति पूर्णनिशापति ९११
भुक्ता स्वयं समानीय ५९९
भुञ्जानः प्रयतो मन्त्री ७४०
भुवनपाला गगन ४४६
भुवनेशीं स्वबीजं गां ५७१
भुवि नतिः सप्तवर्णः ,,
भूतप्रेतपिशाचास्तं ४६७
भूतलिप्या पुटीकृत्य ३९६
भूतादिकादहङ्कारात् २४
भूताधिपतये स्वाहा ७५२
भूतेन्द्रियाचरैः प्रोक्तो ५००
भूतेषु दुर्निमित्तादौ ४३०
भूपुरद्वयकोणेषु ४३१
भूमिस्पृष्टं शवस्पृष्टं ८८७
भूयसीं श्रियमाकाङ्क्षन् ४३६
भूयो भूयः क्रमात् तस्य ८९९
भूर्जपत्रे निजेष्टाख्ये ६४०
भूर्जपत्रे लिखेदेतत् ४००
भूर्जे लिखितमेतत् स्यात् ४६७
भूर्जे सरोजे स्वरकेसराढ्ये ,,
भूषयेद् गन्धपुष्पाद्यैः ४३६
भृगुणा दीर्घयुक्तेन ७३१
भृगुवारे कृतो होमः ८३५
भृङ्गपुष्पलताकीर्णं ४८०
भेदितश्च सुषुप्तश्च ८२
भेरीवारिदहस्तीन्द्र ३५४
भैक्ष्यं हविष्यं शाकानि ११८
भैरवाङ्कसमारूढाः ४५७
भोजयेन्मधुरैर्भोज्यै ७३३
भौमवारस्य कुलिके ८११
भौमवारे निशामध्ये ८१२
भ्रोद्वयं हृदये शीर्षे ८८
भ्रूमध्ये मस्तके मूर्ध्नि ९००

म

मकारगतसाध्याख्य ७४५
मङ्गलाङ्कुरपात्राणि २४७
मञ्जरीं शालिसम्भूतां ६४३
मञ्जुशिञ्जितमञ्जीरं ९१४
मण्डपस्योत्तरे भागे १६७
मत्तभृङ्गाङ्गनागीत ९०५
मदनं पुष्पधन्वानं ५३९
मदोल्लसत्पद्ममुखे ५७४
मधुवर्षेण हवनं ५६४
मधुरत्रयसंयुक्तैः ५३०,६३९,८१९
मधुरत्रयसंसिक्तैः ८३३
मधुराक्तारुणाम्भोजै ४१८
मधूच्छिष्टमयीं योनि ८२०
मध्यं पीतं कोणषट्कं ६७१
मध्यप्रागुदक्षिणोदीच्य ७१९
मध्यप्राग्याम्यसौम्येषु ४४४
मध्यमः कम्पसंयुक्तो ८९९
मध्यस्थं कुम्भमुद्धृत्य ४२९
मध्यस्थे पूजयेद्देवी ४९५
मध्या तास्वपि नाड़ी स्या ३८
मध्यादूर्ध्वं पञ्चमः स्यात् ८२३
मध्याद्यं नवयोनिषु ५३१
मध्याह्नार्कसमप्रभं ७५९
मध्ये तारं ससाध्यं ६७८
मध्ये तारे बीजमन्त्रः ४९६
मध्ये तोयगृहे ८७५
मध्ये देवं यजेत् सम्यक् ७५१
मध्ये पिण्डमथो दला ८७३
मध्ये बीजं सतारं ६३९
मध्ये भान्तं भृगुविनि ८७६
मध्ये मध्ये यथा मत्स्याः २२१
मध्ये मायामष्टकोष्ठेषु ८०३
मध्ये वर्त्म समीरणद्वय ९१०
मध्ये वाणं भृगुस्थं ८७३
मध्ये शक्तिं ससाध्यां ७५७
मध्ये श्रीनरसिंहबीज ८७१
मध्ये षट्स्वपि कोणेषु ३२१

मध्ये सम्पूजयेदग्निं ६०४
मध्ये सरोजे दशपत्र ४७५
मध्ये साध्याचराढ्यं ७३४
मध्ये सार्णविदर्भितं ८६२
मनांसि तापयद्वन्द्वं ६८१
मनांसि हनयुग्मान्ते ६८३
मनुं षोडशवर्णाढ्यं ४०५
मनुः पाशुपतास्त्राख्यो ७५९
मनुनाऽन्येन जुहुया ४५७
मनुनाऽनेन संजप्तं ६२६,७३८
मनुना हंसदेवस्य २५४
मनुमेनं जपेन्मन्त्री ५०१
मनुलक्षं जपेन्मन्त्रं ७१९
मनुस्वरेन्दुजेशाग्नि ८७४
मनोन्मनीति संप्रोक्ताः ७१६
मनोर्यस्यादिमध्यान्ते ८३
मन्त्रं कृष्णतृतीयादि ८१९
मन्त्रं सा देवकी सूनो ५८
मन्त्रजप्तां वचां श्वेतां ६४८
मन्त्रन्यासं ततः कुर्यात् ४३९
मन्त्रपूजारहस्यानि १२४
मन्त्रमेनं यथान्याय ६९६
मन्त्रवर्णसहस्राणि ७८९
मन्त्रवर्णादिका न्यसेत् ७१२
मन्त्रवर्णान् समालिख्य ९७
मन्त्रशेषं न्यसेन्मन्त्री ४२१
मन्त्रस्याऽन्ते भवेन्नाम ८५७
मन्त्राद्यमातृकाम्भोजे ५९५
मन्त्राणां दश संस्काराः ९६
मन्त्राणां मातृकामध्या „
मन्त्राणामयथावृत्ति ३८०
मन्त्रार्णद्वन्द्वमध्यस्थं ८५६
मन्त्रार्णसंख्यया मन्त्री ८००
मन्त्रार्णान्तरितान् ८५६
मन्त्रार्णान् देवसंख्यान् ६३९
मन्त्रिणः कुमुदैः फुल्लै ५५७
मन्त्री त्रिमधुरोपेतैः ४४७
मन्त्री प्रत्यङ्मुखो भूत्वा ८३५
मन्त्री मन्त्रं जपेल्लक्षं ४८४
मन्त्रेणाऽनेन संजप्त ४५७
मन्त्रेणाऽनेन संजप्तान् ५०४
मन्त्रैर्जिह्वाङ्गमूर्त्तीनां ३३०
मन्त्रो वाप्यथवा विद्या ८९
मन्दारपारिजातादि ५५४
मयूरं दीपमभ्यर्च्य ५७२
मरीचहोमान्मरणं ४९८
मरीची कथिता तन्त्रे ७२३
मरुन्निपातितैः पत्रैः ५१२
मर्कटी विषदण्डीभिः ८६९
मलिनी न भवेज्जातु ४३६
मल्लिकाकुसुमैर्हुत्वा ४७३,५३०
मल्लिकाजातिपुन्नागै ५४३
मल्लिकातुलसीजाती ४२३
महतीं श्रियमाप्नोति ४२७
महाकविर्भवेन्मन्त्री ४०४
महाकालीसरस्वत्यौ ७७
महान्तमुत्सवं कुर्यात् ४३०
महाबलाय प्रणतोऽस्मि ९१५
महामन्त्रं महालक्ष्म्या ५८
महामुद्रेयमुदिता ८४४
महालक्ष्मीसूतं पश्चात् ७६६
महासरसि तन्मध्ये ४२२
महिषं भीषय द्वन्द्वं ४९६
महिषहिंसिके हुं फट् ४९६
महिषान्ते सूदनि हुं „
महिषीघृतसंसिक्तैः ७९८
महिषी पञ्चगव्येन ८११
महिषीमूत्रसंपिष्टैः ८२४
महिष्याज्येन लुलिता ८१०
महीच्छुष्मां स्वनामादि ५३८
महोत्पाता विनश्यन्ति ८०२
माणिक्यं मौक्तिकं चारु ३८७
माणिक्यप्रतिमप्रभां ४१९
माणिक्यमुकुटोपेतं ५५५
माणिक्यशकलाबद्ध ४२४
माणिक्याद्रिसमप्रभं ६४६
मातङ्गलीलागमने ५४५
मातङ्गाश्च तुरङ्गाश्च ५१६
मातृकान्तांस्तनौ न्यसेत् ५३९
मातृकान्ताः प्रविन्यस्य ५४०,५४१
मातरो दिग्विदिक्स्वर्च्याः ४८५
मातरो भैरवाङ्कस्था ५२८
मातुलङ्गं चतुःखण्डं ३५१
मातृकावर्णभेदेभ्यः ७९
मातृकावर्णसंवीतं ५१८
मातृकोक्ते यजेत् पीठे ४०५,४०७
मातृकोदीरिते पीठे ४०३
मान्मथं त्रिपुरा देवि ५३४
मान्यते वत्सरादर्वाक् ४७३
मायावितत्त्वश्रीबीज ८४
मायाद्यमासनं दत्त्वा ४८१
मायाविवर्जितान् वर्णान् ४६९
मायाविरिपदद्वन्द्वं ५६२
मायास्फुरद्वयं भूयः ७५४
मायाहृद्भगवत्यन्ते ४९०
मारणादीनि मरुतो ९०४
मार्णं लिखेत् सार्णयुतं ८६०
मालतीमल्लिकाजातो ४२२
मालतीवकुलोद्भूतैः ५३०
मालामन्त्रोऽयमसुना ५७१
मालिनी पुत्रकान् पश्चा ७६५
मालूरकेसरौ कुष्ठं ४३३
माषहीनेन मूकः स्या ४७४
मासमात्रेण वशगा ६९१
मिथुनानि यजेन्मन्त्री ४५७

मिथुनावृत्तिराद्या स्या	५६४
मुक्ताकाञ्चननील	५६९
मुक्तागौरं नवमणि	६२०
मुक्तागौरं मदगज	५६५
मुक्तापीतपयोद	७२६
मुक्तामाणिक्यवैदूर्य	४२४
मुक्तामाणिक्यसङ्काशौ	६१४
मुक्ताविद्रुमहेमनील	७८४
मुक्ताहारलसच्चारु	६८७
मुक्ताहारलसत्पीत	६९५
मुक्ताहारावदातां	४१०
मुखं तत् तस्य जानीयात्	११५
मुखनासाकपोलाक्षि	५०६
मुखस्थो लभते सिद्धिं	११५
मुखेन शत्रुमादाय	८१०
मुद्गपायससंयुक्तो	७६९
मुनिरर्जुन आख्यातो	४६८
मुशली शक्रवज्री च	४२८,४३२
मुषलं करवालञ्च	३६५
मुषली शूलिसञ्ज्ञोऽन्यः	७८
मुष्टिमात्रमितं कुण्डं	२१४
मुष्ट्यरत्निकहस्तानां	२११
मुस्ता शुण्ठी निशा वह्नि	६७६
मूर्त्तिं मूलेन सङ्कल्प्य	६३७
मूर्त्तीः पञ्च कलाः पञ्च	४९
मूर्त्तीरष्टौ तनौ न्यसेद्	३२०
मूर्द्धपादास्यगुह्येषु	५३९
मूर्द्धादिहृदयं याव	८३८
मूर्द्धास्यकण्ठहृदयं	५८२
मूर्द्धास्यनेत्रश्रवण	६०८
मूर्द्धास्यवक्षोगुह्याङ्घ्री	४२१
मूर्द्धेक्षणास्यहृत्कुक्षि	६०८
मूर्ध्नि कण्ठे हृदम्भोजे	७४२
मूर्ध्नि तस्याः समारूढं	२६८
मूर्ध्नि भाले दृशोः	७३५,८२०
मूर्ध्नि भाले दृशोरास्ये	६१७
मूर्ध्नि भाले दृशोर्युग्मे	६२०
मूर्ध्नि भालोदरांसेषु	७१४
मूलभूतात् ततोऽव्यक्तात्	२२
मूलमन्त्रं प्रविन्यस्य	५४०
मूलमन्त्रं समुच्चार्य	२८५
मूलमन्त्रेण क्लृप्तायां	७८५
मूलमन्त्रेण जुहुयात्	३३१
मूलाधारे क्षिपेत् सद्यः	८०६
मूलाधारे गुदे न्यसेत्	५३८
मूलेन मूर्त्तिं क्लृप्ताऽस्मि	२७९
मूलेन मूर्त्तिं सङ्कल्प्य	५४२
मूले भाले हृदि च	९११
मूले रतिं हृदि प्रीतिं	५२२
मूलोन्निद्रभुजङ्गराज	९०९
मृगटङ्काभयाभीष्ट	४८७
मृता वैवस्वता भूयो	८३९
मेखला द्राविणी पश्चा	४८५
मेखलानां भवेदन्तः	२०८
मेधा प्रज्ञा च पतेषु	४०३
मेधा सहर्षा श्रद्धा च	७९
मेधा स्यात् पञ्चमी प्रोक्ता	७२५
मेढ्रे पाणौ प्रविन्यस्य	८२०
मोदकैर्जुहुयात् षष्ठ्या	५७०
मोहविद्वेषयोर्धूम्रान्	८४१

य

यजमानो धनैर्धान्यैः	८२३
यजेच्चक्रधरं मूर्ध्नि	२६९
यजेच्छङ्खनिधिं देव्याः	४१६
यजेत् कल्पतरुं तस्मिन्	२६९
यजेत् पूर्ववदङ्गानि	४१५
यजेत् सरस्वतीमित्थं	४४५
यजेदग्रेष्वायुधानि	४९८
यजेदावरणैः सार्धं	३७५
यजेद् भरतशत्रुघ्नौ	६३०
यत्नैरनेकैर्बहुभि	५७५
यतस्तस्मात्तनौ न्यसेद्	३४६
यत्नं कुर्वीत विधिव	६४९
यथापूर्वं ततोऽभ्यर्च्य	५५०
यथावत् पूजयेत् पश्चा	६५२
यथावदग्निमाराध्य	८००
यथाविधि जपेन्मन्त्रं	४९१
यथाविधि तमाचान्तं	३१०
यथाविधि समाचम्य	४३०
यदा तद्भावमाप्नोति	९०६
यदा भवति सा संवित्	४६
यदि वसति योजनशते	८१४
यन्त्रं त्रिगुणितं देव्या	४७
यन्त्रं दिनेशगुणितं	४५४
यन्त्रं षड्गुणितं शक्तेः	५०
यन्त्रक्रियाविशेषांस्तु	३९६
यन्त्रमभ्यर्च्य मन्त्रेण	८७९
यन्त्रमेतत् समभ्यर्च्य	८७८
यन्त्राब्जे कमले सौम्ये	७३४
यन्त्राणां लेखनद्रव्यं	८५८
यमराजसदो मेय	८६६
यमात्मकोऽयमाख्यातः	८६८
यमापाटटपामाय	„
यवद्वयक्रमेणैव	२१३
यवानामष्टभिः क्लृप्तं	१७५
यस्य नामयुतं मन्त्रं	६९१
यस्य नाम्ना स वश्यः स्यात्	८१९
यस्य मध्ये दकारोऽथ	८८
यस्य मूर्ध्नि स्मरेन्मन्त्री	७४५
यागे कुण्डानि संकुर्यात्	३१४
या ते रात्रिः शल्यविद्धस्य	८१४
यादीनां दशवर्णानां	७३
यादीन् हंससमायुक्तान्	८४०
याभिर्मन्त्री दहेच्छत्रौ	७९५

यावच्छतद्वयं मन्त्री २२१
यावान् कुण्डस्य विस्तार: २०३
युद्धेषु व्यवहारादौ ५५१
युवतिर्विप्रलम्भाऽन्या ७०६
येनार्पितं सत्यवती ५७४
ये पूर्वमाराध्य गजानन „
ये मन्त्रास्ते निगदिता: ९३
ये स्तुवन्ति जगन्मात: ५३७
योगाष्टाङ्गैरिमान् जित्वा ८९४
योगिनां हृदयाम्भोजे ४४
यो भजेदुक्तमार्गेण ५२८
यो मुद्रां धारयेदेनां ३८७
यौ द्वौ साद्यधरेन्दु ३९८

र

रक्तां करालिकां गुह्ये ४३९
रक्तां ध्यात्वा रविबिम्बे ५१४
रक्तां विचित्रवसनां ४९०
रक्ताच्छपीतकनक ६१४
रक्तान्त्र[द्रं]मांसवदनां ८०८
रक्ताब्जयुग्माभयदान ५८२
रक्ताभिपीतारुण ८३८
रक्ताभौ रक्तपीते ४८४
रक्ताभमिन्दुशकला ७४८
रक्ता मनोरमा दूत्य: ४८१
रक्तामम्बाधिरूढां ४८९
रक्ताम्बुजासनमशेष ५८९
रक्तारविन्दमधास्थ ६८५
रक्ता वीणाकरा द्वे द्वे ४८१
रक्तैस्त्रिमधुरोपेतै: ६६५
रक्तोत्पलहुतान्मन्त्री ६३२
रक्तोत्पलैस्त्रिमध्वक्तैः ६६५,८३२
रक्षन्तु त्वां सदा देवा: ४३०
रक्षरक्षपदस्याऽन्ते ४७२
रक्षाकरं ग्रहार्त्तानां ७७३
रक्षाकरं विशेषेण ५१८
रक्षायै पञ्चगव्येन ५१५
रक्षेति लोकपालानां ३०७
रक्षोघ्नमनुरयं जप्तो ६४८
रक्षोभूतपिशाचारि ६७०
रजोभि: पूरयेत्तानि २२८
रञ्जयेत् पञ्चभिर्वर्णै २२५
रञ्जयेत् पीठगर्भाणि २२६
रति: स्याद् विरति: प्रीति ४८१
रतिरुत्पलहस्ताख्या ५५६
रती रतिप्रिया नन्दा ५२७
रत्नसिंहासने न्यस्ते ४८०
रत्नाङ्कितलसत्स्वर्ण ४२५
रत्नोपक्लृप्तिसंशोभि ४२३
रत्याद्या मूलहृदय ५३८
रत्याद्यास्त्रिषु कोणेषु ५४२
रत्या स्मरं मुखे न्यस्य ४४०
रथरेखाह्वया पश्चा ३९५
रमाया: कल्पिते पीठे ४१९
रम्यैराभरणैर्वस्त्रै ४२९
रविबिम्बादागतया ८०७
रविलक्षं जपेन्मन्त्रं ४५५
रवौ सिंहगतेऽष्टम्यां ६३७
रसलक्षं जपेन्मन्त्रं ५७७
रसवह्नि: फलै: पक्वै: ५४४
रसादम्भ: क्षमा गन्धा २४
रहस्यस्थाननिक्षिप्तं ८७८
राक्षसं वास्तुनामानं १३२
राग: पुरुष एतानि ३३४
राजपुत्रस्य राज्यार्थि: ५४३
राजवश्याय कमलै ६३२
राजवृक्षसमुत्थाभि: ६३८
राजवृक्षसमुद्भूतै: ४५९
राजसं ध्यानमाख्यातं ७६४
राजसोक्तप्रकारेण ७७१
राजस्थो रसना वक्त्रे ३१८
राजानं वशयेत् सद्य ४५९
राजाऽभिषिक्तो भवति ७७१
राजा वश्यो भवे ४१८,७७०
राजा विजयते शत्रून् ४९५
राजिभल्लातकतिल ८१३
राजीलवणहोमेन ३९६
राज्यश्रियमवाप्नोति ४१७,४५६
राज्यश्रियमवाप्नोति ८३०
राशीन् भानून हरेर्मूर्त्तीं ५६
राहुर्विक्षतवक्त्र: स्यात् ५७८
रिपुं नयति शीघ्रेण ८०७
रिपुचौरमृगादिभ्यो ७६९
रिपुर्यमपुरं गच्छेत् ८१२
रिपोरुच्चाटनं कुर्यात् ७९८
रुक्मिणी सत्यभामेति ६९७
रुद्रलक्षं जपेन्मन्त्रं ४०८
रुद्राक्षमालिका सूते ८४५
रुद्राङ्कुशेन शमय ७५२
रुद्रा वीर्या प्रभा नन्दा ३९४
रुद्रेण मार्गादुत्पन्ना: ७५
रुद्रैकादशनीमाद्य ५५
रूपाय भूर्भुव:स्व: स्यात् ६३६
रूषिणी वैरिणी पश्चात् ७८
रेखाणामुदगग्राणां ३१४
रेखा विलिख्याऽष्ट ६७९
रेफादिव्यञ्जनै: षड्भि: ७४३
रेफादिव्यञ्जनोल्लासि ७४४
रोगकृत्याग्रहादीनां ८४९
रोगापमृत्युदु:खानि ६९४
रोगोक्तौषधहोमेन ७६७
रोचना मदकाश्मीरै ५७०
रोहिणीकृत्तिका भूय: ५७७
रोहिण्यां श्रवणे वारौ ८०१
रौद्रपिङ्गलनामानौ ७५३
रौद्री बिन्दोस्ततो नादाज् १७

ल

लकारैर्बिन्दुसंयुक्तै ८७१
लक्षं जपेत् जपस्यान्ते ५६७
लक्षं जपेत् फलैर्बिल्वैः ४३२
लक्षं मनुं जपेद्दिनं ६०२
लक्षं संजप्य मन्त्रज्ञो ४७१
लक्षत्रयं जपेन्मन्त्रं ५६९,७०५,७४२
लक्षद्वयं जपेन्मन्त्र ५६६
लक्षत्रयं जपेन्मन्त्री ५९३
लक्षमानं जपेद्दिन ८३२
लक्षमीशे मध्यकोष्ठे ११४
लक्षमेकं जपेन्मन्त्रं ५६५,५७२,६३७
६५५,७४०,७५६,७६१,८३४
लक्षमेकं जपेन्मन्त्री ६४२
लक्षाणां दशकं यावत् २१४
लक्ष्मणाङ्गदशत्रुघ्नान् ६३०
लक्ष्मीं सरस्वतीं पश्चा ६६९
लक्ष्मीप्रसूनैर्जुहुया ६९७
लक्ष्मैत्र प्रोक्ता शिखा वर्म ६१८
लगुडं बिभ्रतं कृष्णं ४७३
लग्नं धनं भ्रातृबन्धु १०२
ललाटसुखवृत्ताक्षि ३६१
ललाटे केशवं धाता ६०९
लवङ्गमाधवीविल्व ४२२
लवणं पीतसंभूतं ८१९
लवणादिद्वितीयान्या ८१४
लवणाम्भसि तोष्णोऽसि „
लवणे ह्यमाने तु „
लवणैर्मधुरोपेतै ५४३
लवणैर्मधुसंयुक्तै ५६६
लवणैर्मधुसंसिक्तै ४८९
लाकिनी पुत्रकान् पश्चात् ७६५
लाक्षया ताम्ररजत ४६६
लाजांस्त्रिमधुरोपेतान् ६६६
लाजान् प्रजुहुयान्मन्त्री ५३०

लान्ते नाम विलिख्य ८७७
लान्तैः प्रवीतं कमलासनेन ४७७
लिखितं भूर्जपत्रादौ ७०२
लिखित्वा पत्रखण्डेषु ३८१
लिखित्वा बन्धुजीवेन ७४५
लिखित्वा भूर्जपत्रादौ ४६६
लिखित्वा मध्यकोष्ठादि ८०३
लिखित्वा सन्धिसंस्थानि २२३
लिखेच्चतुःषष्टिपदेषु ४७८,८६९
लिखेत् सरोजं रसपत्रयुक्तं ४५४
लिङ्गपायुशिरोवक्त्र ३१८
लिङ्गपायूरुमध्यान्त ८२८
लिप्तं विषमसौदर्शौ ८६९
लिम्पेत् सर्वाङ्गमेतेन ६७६
लीलाकमलधारिण्यः ७०६
लोकपालायुधैः प्रोक्तं ३६४
लोकपालांस्ततो दिक्षु ५२८
लोकपालांस्ततोऽभ्यर्च्ये ७९२
लोकपालांस्तदस्त्राणि ५६७
लोकपालाः पुनः पूज्या ४९८
लोकपालाः समभ्यर्च्या ६४७
लोकपाला बहिः पूज्या ४०३,५४३
लोकपालान् यजेद् बाह्ये ७५०
लोकलोपपटुः प्राप ९९
लोकेशाः पूर्ववत् पूज्या ३९५
लोकेश्वरांस्तदस्त्राणि ५९५
लोणैर्मधुरसंमिश्रै ७६७
लोहभागाः समुद्दिष्टाः ३८५
लोहिताक्षपदस्यान्ते ३२१
लोहिताख्या करालाख्या ३१९
लोहितोऽग्न्यासनः सखो ७४१

व

वकारं पञ्चक्रखाढ्य ७६३
वक्रतुण्डमेकदंष्ट्रं ५५०
वक्त्रांसहृत्सपादोरु ७१४

वक्त्रे कपोलनासाक्षि ८३४
वक्त्रे गण्डयुगे भ्रूयो ८२८
वक्त्रेपूर्ध्वादि विन्यस्य ७२३
वक्षःप्रमाणे सलिले ४१७
वक्ष्यमाणे यजेत् पीठे ७०५
वचाचूर्णफलं जप्तं ७६८
वचासनेन संजप्तां ६२६
वज्रं कौमुदकीं खड्ग ६५६
वज्रं शक्तिं दण्डमसिं ३०४
वज्राङ्कितं वह्निपुर ४६७
वज्रादीनि तदस्त्राणि ७२१
वज्रादीन्यपि तद्बाह्ये ४४७
वटुकं पूजयेद्देवं ७६४
वटुकान् दशदिक्ष्वर्चे ७६६
वत्सरं जुह्वतस्तस्य ६०३
वदन्ति सुधियो ह्यत्रं ३९०
वनितां मदगर्वाढ्यां ५३१
वनिता युवती रम्याः ५२९
वन्दे बालं स्फटिकसदृशं ७६३
वन्दे सिन्दूरवर्णं ७३०
वरदाख्या च वागीशा ३९५
वरदाभयधारिण्यः ३०२
वरपाशाङ्कुशाभीति ४४४
वराङ्कुशौ पाशमभीति ४५८
वराहपारावतविट् ८२४
वरुणेन च गोविन्दं ६०९
वर्णलक्षं जपेद्दिनं ६१९
वर्णलक्षं जपेन्मन्त्रं ६१८,६२४,६२९
६४७,७५९,७६४,७७४
वर्णन्यासपदन्यासौ ७९२
वर्णाद्याकारसंयुक्ता ३६८
वर्णाध्वेति वदन्त्यर्णा ३३५
वर्णान्त्यमौबिन्दुयुक्तां ७५९
वर्णा मन्त्राः समुद्दिष्टाः ३१८
वर्णैरयं वषट्दिशार ९१२

वर्णैश्चतुर्भिर्विंशत्या ५३९
वर्णैः स्वैरङ्कितान्याहुः २६
वलीपलितरोगघ्नः ३८५
वल्लकीवादनपरा ७५०
वल्लभासक्तमनसो ५७७
वल्लभो जायते वाचां ७४०
वशं नयति राजानं ५६५
वशमानय ठद्वन्द्वं ८१६
वशयत्यचिरादेव ४१७
वशयेत् सकलान् मर्त्यान् ४६६
वशयेन्नवरैः सर्वान् ६९८
वशिष्ठोऽस्य मुनिः ८२७,८३४
वशीकरोत्यामरणा ७४५
वश्याय जुहुयाद्दिक्षु ७६७
वसन्तग्रीष्मवर्षाख्य ८५०
वसुलक्षं जपेन्मन्त्रं ४९४,५८३
वसुवर्णैः स्मृतं नेत्रं ७५५
वह्निगेहद्वयेनाऽग्नि ७४५
वह्निजायावधिः सह्नि ६९०
वह्निजायावधिर्मन्त्रः ६३६
वह्निवर्णाङ्कुरैर्दीप्तं ३९०
वह्निवायुसमायुक्तौ ८६
वह्नेः कालत्रयं शक्ति ४७
वह्नेरङ्गमनून् न्यसेत् ३१९
वह्नेर्वेदयुगान्तरस्थ ५३२
वह्नेर्वीजयुगं क्रमा ३९९
वाक्कामं व्लूं पुनः स्त्रीं ५२४
वाक्पाणिपादपाय्वन्धु ३४
वागीशीं पूजयेत् पीठे ४१०
वागीश्वरो मदवह्ना ७९१
वागीश्वरेण संयुक्ता ३१५
वागीश्वर्या समायुक्तं ४४०
वाग्बीजपुटितामाया ४५६
वाग्भवं प्रथमं बीजं ५२०
वाग्भवं सान्मथं बीजं ४८२
वाग्भवं लोहितो रात्रे ५२७
वाग्भवं वनिता विष्णो ४१८
वाग्भवं शम्भुवनिता ४२१,४५५
वाग्भवेन षडङ्गानि ४८४
वाङ्मनःकायवसुभि १२३
वाङ्मायाकमलाकारं ५३७
वाङ्मायानन्तरं नित्ये ४८३
वाचस्पतेऽन्ते भूयः ४०७
वाणीं पूर्णनिशाकरो ४०६
वाणीं लक्ष्मीसुमां पश्चात् ८३९
वातपित्तकफा दोषा ३३
वा[या]दिद्दा[सा]न्तान् ३६२
वान्तं वह्निसमारूढं ४१३
वान्ते सिन्धे प्रिया वह्ने ४१९
वामकोणे यजेद्देव्या ५२८
वामदेवेन मन्त्रेण ७६४
वामदेवो मुनिश्छन्दः ७१२
वामपादं समारभ्य ८२४
वामां ज्येष्ठां तथा रौद्री ७४९
वामोरुन्यस्ततद्धस्ता ५७८
वायवीऽव दश प्रोक्ता ४०
वायव्यान् यपुटान् ३९८
वायव्ये विघ्नहर्त्तारं ५५७
वायुवह्निपुरान्तस्थं ७५०
वाय्वग्निभूजलाकाशाः ७०
वाय्वग्निशक्रवरुणे ८४२
वाराह्यनन्तरेन्द्राणी ३६४
वारिवाह्वविनिर्मुक्ता ४२४
वारुणी वायवी प्रोक्ता ७८
वार्णान्तं साध्ययुतं ८७६
वार्क्षे लिखेन्नाम ८८१
वालं गौरं खुरं शीर्णं १०२
वालुकाभिः समापूर्य ५१७
वासांसि धनधान्यानि ५९९
वासुदेवं हयग्रीवं ४६
वाह्ने लोकेश्वरांस्तेषां ६२६
विकलास्तेऽभिधीयन्ते ९३
विकसत्तिलपुष्पश्री ४२५
विकारलक्षं प्रजपे ६१३
विकारिण्याह्वया प्रोक्ता ७१६
विकिरा इति सन्दिष्टा २४५
विकिरान् विकिरेत्तत्र २४५
विकृतिर्दिग्भिसुग्भिन्यौ ३९४
विघ्नार्गलानां विनिपात ५७५
विघ्नेश्वरं समभ्यर्च्य ५५१
विचित्रविविधाकल्प ४२४
विचिन्त्य देवं नृहरिं ६४९
विजित्य निखिलांच्छत्रून् ६५०
विदध्यात्तिलकं भूयो ५३१
विदध्यान्मातृकान्यासं २५५
विदिक्ष्वङ्गस्मृतिन्याय ६२६
विदिग्गतचतुष्काणि २२७
विदिग्गतेषु पत्रेषु ४१५
विद्यात् पूर्वोदितान् २६६,२६७
विद्या द्वितीया कथिता ७२४
विद्युच्चन्द्रनिभं वपुः ६१९
विद्युद्दामसमप्रभां ३७३,७८९
विद्युद्विलासवपुषः ५३६
विद्ये विद्यामालिनि स्वा ५८०
विद्येश्वराननन्ताद्यान् ७२९
विद्येश्वरीति संप्रोक्ता ३६३
विद्वान् वत्सरतो मन्त्री ४०५
विधानेनाऽमुना शत्रु ८०९
विधाय पञ्जरं मन्त्री ६७३
विधाय मण्डलं विद्वान् ७८५
विधिनाऽनेन सन्तुष्टो ७६८
विधिना वक्ष्यमाणेन ७९०
विधृतं बाहुना यन्त्रं ५३२
विनम्रदेवासुरमौलिरत्नै ५४५
विना स्वरैस्तु नान्येषां ९८

विनीतं पुत्रमाप्नोति ७६८
विन्यसेद्वतीपेतां ३८४
विन्यस्तव्यास्तनौ मूले ५४०
विन्यस्य व्यापकं कुर्यात् ४६९
विभक्तैः पञ्चभिः षड्भि ५९८
विभक्तैर्मन्त्रवर्णैः स्यात् ८२७
विभजेन्मातृकां मन्त्री ३८६
विभूतिरुन्नतिः कान्तिः ४१४
विमला चामला पद्मा ३९५
विमुञ्चति निजं देहं ८०८
वियदर्धेन्दुसहितं ५९४
वियद्भूमिक्रमान्न्यसेद् ३९२
वियद्भृगुस्थमर्घीश ६२४
वियद्भृगुहुताशस्थो ५१९
वियद् यन्त्रमिदं प्रोक्तं ३९७
विरिञ्चिविष्णुरुद्राग्नि ३९०
विलासिनं भैरवक्त्रं ७२८
विलिखेत् कर्णिकामध्ये ४४२
विलिख्य मन्त्रं तं मन्त्री ९७
विलेपनं कलारूप २१३
विलोकयन् दिव्यदृष्ट्या २३७
विलोक्य दिव्यदृष्ट्या २३३
विलोड्य सर्वकुम्भेषु ४२८
विवस्वन्तं ततो मित्रं १३७
विशुद्धं लवणप्रख्यं ८१८
विशोषयेत्तदा दोषा २५०
विश्वात्मनेऽविचिन्त्याय ७७६
विश्वामित्रवशिष्ठाख्यौ ७८०
विश्वेदेवाः क्रमादासां „
विषज्वरशिरोरोग ८६२
विषवृक्षस्य फलके ८६६
विषाग्निदग्धसर्वाङ्गं ८०७
विषाशनाय विहरद ७७७
विषेण कनकाम्भोभिः ८६४
विष्णवे स्याच्छिखा वर्म ५८१
विष्णुं शारदचन्द्रकोटि ६१७
विष्णुक्रान्तामर्कयुतां ६७६
विष्णुक्रान्तामिन्द्रवल्लीं ३८४
विष्णोः सम्पूजयेत् पीठे ६६८
विष्वक्सेनं यजेदीशे ६९३
विसृज्य तोयं प्रोक्षण्याः २६७
विस्फुलिङ्गैर्निर्दहन्तीं ८०७
वीथीश्चतस्रः कुर्वीत २२७
वीरासनमिति प्रोक्तं ८९७
वृत्तं दिक्स्तत् षड् बिन्दु २५
वृत्तानि कर्णिकादीनां १९४
वृषकेशरिभूतेभ २७०
वृष्टिकामः प्रजुहुयाद् ५५८
वृष्टिदं रोगशमनं २१५
बृहदारण्यक ऋषिः ७६२
वेदलक्षं जपेन्मन्त्रं ५४९
वेदादिः शक्तिरजपा ३७५
वेदादिस्थितसाध्यनाम ४३०
वेदान्तगीतं पुरुषं ५७५
वेदिमध्ये विधातव्या २१९
वेधयेत् परसेनायां ५११
वेतसैर्मधुरासिक्तै ७९९
वैदूर्यं नवरत्नानि ३८७
वैनायकीञ्च चामुण्डां ७५३
वैरिणं दग्धसर्वाङ्गं ८०६
वैश्वानामर्द्धचन्द्राभं २१५
वैश्वानरं स्थितं ध्यायेत् ३५३
वैष्णवीपुत्रकं सौम्ये ७६६
वैष्णवे पूजयेत् पीठे ६९७
व्यपोह्य तं नेत्रबन्ध ३३८
व्याघातकुसुमैर्हुत्वा ४१०
व्याघ्रचर्मपदस्थाऽन्ते ७५१
व्याघ्राजिने समासीनो ७६७
व्याधिस्तु पञ्चमी प्रोक्ता ७२४
व्यापिनी पालिनी पश्चात् ३६४
व्यापिनी व्योमरूपा स्यु ७६
व्यालचौरमृगादिभ्यो ३८६
व्याहृतित्रयमग्निः स्या ५९७
व्याहृतित्रयसंयुक्तां ७८५
व्योमपद्मदलेष्वर्चे ७६५
व्योमार्णमालिख्य ८८०
व्योमेन्द्वौरसनार्ण ३६३
व्योमेराग्निजलचौर्णो ३८९
व्रीहयो मुष्टिमात्राः स्यु ३५२
व्रीहिगोमहिषान्नाद्यैः ६००
व्रीहिभिर्जुहुयान्नित्यं ५०९
व्रीहिभिर्हविषा चौरैः ८००

श

शक्तिं डमरुकाभीति ७२८
शक्तिपीठे यजेद्देवीं ४८२
शक्तिपीठे यजेद्देवी ४८४,४९१
शक्तिरुद्धं निजं बीजं ५६५
शक्तौ नाम लिखेत् ८८३
शक्त्यङ्कुशं भुवान्ते स्यात् ५७०
शक्त्यन्तःस्थितसाध्यकर्म ४४९
शक्त्या रुद्धं निजं बीजं ५६५
शङ्करि स्यात् सर्वलोक ५३८
शङ्खं सुचक्रं सुगदां ७११
शङ्खचक्रगदाम्भोज ६११
शङ्खमस्त्राम्बुना प्रोक्ष्य २६२
शङ्खावर्त्तक्रमाद्देवी ४५
शङ्खे क्वाथाम्बुसम्पूर्णे २७४
शतत्रयं वा यत् संख्या ९४
शत्रुक्षयकरं चास्त्रं २१५
शत्रुनामसमायुक्तां ८१२
शत्रुपक्षस्य रुधिरं ७७३
शनैः प्रतिकृतिं मन्त्री ५१४
शब्दब्रह्मेति तं प्राहुः १९
शब्दार्थभावि भुवनम् ५३७
शब्दार्थसृष्टिमुनिभि १३

शमीकदम्बनिम्बास ८२६
शम्भुपत्नी प्रिया रुद्रा ४३१
शम्भुस्तमद्रितनया ५३५
शम्भोः समालोक्य ५७५
शम्भोर्जटाजूटनिवासि ५७३
शरच्चन्द्रनिभां देवीं ७९९
शरच्छशाङ्कप्रभमश्ववक्त्रं ६२४
शरान् कार्मुकनिर्मुक्तान् ७९८
शर्कराघृतसंयुक्तं ३८५
शशिनी चन्द्रिका कान्ति ७३
शस्तान्ते विविधा मन्त्रा ८०
शान्तिं श्रियं सरस्वत्या ६१४
शान्तिवश्यस्तम्भनानि ८४९
शान्त्यतीता कला ज्ञेया ३४७
शार्ङ्गाय सशरायाऽन्ते ६८८
शालाज्यतिलबिल्वानां ५९३
शालितण्डुलमाषांश्च ४२९
शालिभिः कर्णिकामध्य २६७
शालिभिर्वृतसंसिक्तैः ८३५
शालिभिर्जुहुयान्मन्त्री ६३८
शालिभिर्जुह्वती नित्य ४२७
शालिश्यामाढकीमुद्ग १७१
शाल्मलीपवहोमेन ४७४
शाल्यन्नं पललं सर्पि ७६६
शिखा ज्वालामालिनी फट् ७७४
शिखा तेजोऽधिपतये ६३६
शिखा प्रसीद तेनैव ४३२
शिखायै वषडित्युक्तं २५८
शिखा वर्म च न स्यातां ९१
शिखाऽष्टभिः समुद्दिष्टा ७३५,८२७
शिखि शिखाय परतो ७२३
शिखैकादशभिः प्रोक्ता ६५५
शिञ्जन्मञ्जीरसंशोभि ४२४
शिरस्थवर्गशब्दाद्ये ८३७
शिरोवदनहृत्कुक्षि ७१४
शिरोवदनहृद्गुह्य ५३८,७२१
शिवशक्तिमयीं देवीं ३४८
शिवात्मनोरभेदेन ८९३
शिवे शिवात्मान् संलीनान् ३३६
शिवो वा शक्तिरथवा ८७
शिशिरः स्तम्भने ज्ञेयो ८५०
शिष्यः शिरसि विन्यस्य ३४०
शिष्यः कुलीनः शुद्धात्मा १२२
शीतांशुसलिलचौर्यो ८५२
शुकपक्षनिभो धूम्रः ३५५
शुक्तिप्रमाणं लवणं ३५२
शुक्रवारे दिनमुखे ६४३
शुक्रनीलग्रहस्ता भू ५५६
शुक्लवर्णेन पचाग्नि २२५
शुद्धाज्येन कृतो होमो ६०२
शुद्धाय शुद्धभावाय ७७७
शुभवारर्क्षसंयोगे ३९९
शुभेषु स्युर्विवाहान्ताः ३२९
शुभ्रां स्वच्छविलेप ४०५
शुभ्रा पत्रेषु सम्पूज्या ३६४
शूलं कपालं नृशिरः ३६५
शूलं परश्वधं चुद्र ३६५
शूलटङ्काचवलयं ७२०
शूलपाशधरां घोरां ८०७
शूलपाशधरां देवीं ५०४
शूलाङ्किते वह्निगृहस्य ८६३
शूलाद्याष्टदलेषु साधु ७०९
शूलासिशक्तिवज्राद्ये ८२२
शूलिनी देवता प्रोक्ता ५००
शूलेन महिषस्याङ्गं ८०९
शूलेन वैरिणो वक्षो ८०७
शैवमन्त्रेषु निष्णात ७७५
शैवानामिति तत्त्वानां ३३५
शैवे पीठे यजेद्देवं ७५९
शैवे पीठे यजेदेनं ७४२
शैवे सम्पूजयेत् पीठे ७३२,७५६
शैवोदिते यजेत् पीठे ७४४
शोकमोही विलासोऽन्यो ७०६
शोधयाम्यमुमध्वानं ३३६
श्मशानभस्मसिद्धार्थान् ८११
श्मशानभस्मार्चितान्ते ७५१
श्मशानवालुकाः स्पृष्टा ८१०
श्मशाने निहितं कुर्यात् ८७१
श्यामं रक्तोत्पलकरं ७२०
श्यामां वर्हिकलाप ४७०
श्यामां विचित्रांशुकरत्न ६४२
श्यामाङ्गीं शशिशेखरां ४५६
श्येनाग्निलोषपिण्डानि ८५८
श्रद्धा मेधा स्मृतिः प्रोक्ता ४९५
श्रीकण्ठानन्तसूक्ष्माश्च ७६
श्रीकामो जुहुयात् पद्मैः ६६९
श्रीधरश्च हृषीकेशः ७८
श्रीधराख्यं हृषीकेशं ४३३
श्रीपीठे पूजयेद्देवी ४२०
श्रीबीजस्योदिते पीठे ४२५
श्रीबीजोक्ते यजेत् पीठे ४३२
श्रीभूतिसहितस्वात्म ६११
श्रीमायास्मरकूटमत ७७३
श्रीवाण्योः स भवेत् ३९६
श्रीशक्तिस्मरभूविघ्न ५५३
श्री सा माया यामा सा श्री ४७८
श्रुतिसूचरितपाकं ८९२
श्रुत्यन्तकृतवासाय ७७६
श्रोण्यौ स्तनौ च युगपत् ८९१
श्रोत्रघ्राणपादप्राणा ८३६
श्लोकं चतुःषष्टिपदेषु ७०२
श्वाद्यस्तृतीयः पञ्चार्णः ७९४
श्वेतभृग्वीशलकुलि ७७
श्वेतार्कभवमूलेन ५५१
श्वेतीराष्ट्रं निहन्त्याशु ३५५

ष

षट्कर्मदेवताः प्रोक्ताः ८४९
षट्कोणमध्ये ४५४,६७७
षट्कोणाख्ये शक्तिपीठे ८३९
षट्कोणान्तस्त्रिकोणे ७४७
षट्कोणे ८८२,७५८
षट्कोणेषु यजेन्मन्त्री ४४४
षट्त्रिंशच्छिवतत्त्वानि ३३४
षट्त्रिंशतापदैर्मध्ये २२२
षट्त्रिंशदक्षरो मन्त्रः ७३५
षट्सु कोणेषु संपूज्या ५५६
षडक्षरं हिमरुचे ५०
षडक्षरः शक्तिरुद्रः ७१९
षडङ्गमन्त्रानित्युक्तान् २५८
षडङ्गानि ६२१,७९०
षड्रसमध्ये प्रविलिख्य ४९१
षडेते तारशक्त्याद्या ७३५
षड्दीर्घभाजा ५४७,७४७,७६०
षड्दीर्घभाजामध्येन ४५५
षड्दीर्घयुक्तबीजेन ४३९,७२१
षड्दीर्घयुक्तेनाद्येन ५२३
षड्दीर्घस्वरयुक्तेन ५८९
षड्बिन्दुषट्कं पुत्तल्यां ८११
षड्बीजस्थस्वबीजेन ५५४
षड्भिश्चतुर्भिरष्टाभिः ५०६
षड्विंशत्यक्षरो मन्त्रः ९३
षष्ठवत्यङ्गुलायामं ९०१
षण्मासाभ्यन्तरे सिद्धिं ५८०
षण्मुद्राः क्रमतो ज्ञेयाः ८५१
षष्ठावरणगाः पूज्याः ८२९
षोडशस्तम्भसंयुक्तं १५८
षोडशाक्षरमन्त्रोऽयं ७००
षोढ़ा सा गुणिता देवी ४९

स

संक्रमेषु च सर्वेषु ४११
संचक्राय स्मृतं नेत्रं ६६७
संज्ञानेच्छाक्रियात्मानौ १८
संप्लवसः प्लावयसी ८६२
संयतः कालपाशेन ८०८
संयुक्तं वा वियुक्तं वा ८३
संयोगात् सुरभिः प्रोक्ती ६०९
संयोज्य वेधयेद्द विद्वा ३४७
संवत्सरद्वयं हुत्वा ४१८
संवर्त्तकी नेत्रयुतः ८७२
संवर्त्तकी बिन्दुयुतः ४७१
संशोधितैस्त्रिमध्वक्तै ३८०
संसारतापविच्छेद ७३७
संसारसिन्धोस्तरणैक ११
संस्कारा दश संप्रोक्ताः ९९
संस्कृतेऽग्नौ पचेत् सम्यक् ६३८
संस्कृत्य विधिवद्द विद्वान् ३०४
संस्थापनं सन्निधानं २८६
संस्थापयेत् फलधिया २७९
संस्थाप्य क्राथयेत् सम्यग् ६७६
संस्पृश्य तं जपेन्मन्त्रं ४६६
स एव शिष्यः कर्त्तव्यो १२४
सकण्ठबाहुहृत्कुक्षि ७८८
सकलान्ते जगत्पूर्वं ६८१
सक्तुपिष्टञ्च नागेभ्यो १७२
सख्युः स्मरस्य हरनेत्र ८९१
सगन्धदर्भकूर्चेषु १६९
सगुडैराज्यसम्पक्कैः ४२७
सच्चिदानन्दविभवात् १६
सजलघनसमाभं ७५५
सच्चिन्त्य मनसा मन्त्रं ९७
सञ्जातदिव्यधीधीऽसौ ३४९
सतिलै राज्यपामार्गैः ६६६
सतिलैस्तण्डुलैर्होमो ५५१
सत्यं मानविवर्ज्जितं ८३१
सत्यं हेतुविवर्ज्जितं ९०७
सत्यौ वृषान्तरीवौ च १३९
सत्रिकोणान् समन्वार्णान् ८०८
सदाशिवमहाप्रेतं ५२७
सदाशिवाङ्कवेदीश २०
सदाशिवे तान् संहृत्य ३४८
सद्भूवैः सर्वदेवाना २९०
स देशो नश्यति क्षिप्रं ८११
सद्यः समुद्यतसहस्र ५३४
सद्यादिकस्त्रबीजाढ्या ४२९
सद्योजातं ५२३,७२५
सधातुप्राणशक्त्यात्म ३६९,३७२
सनत्कुमारनामानं ७४०
सन्तानं विजयं वीर्यं ५७२
सन्दीप्य दर्भयुगल ३२६
सन्ध्या माता सती हंसी ३९५
सन्ध्यासु पञ्चमातेषु ५१०
सन्निधाने समुद्दिष्टा ८४३
सन्निपातज्वराविष्टो ८०६
सप्तकं व्याहृतीनां सा ५१
सप्तधा गुणिता नित्या ५०
सप्तभिर्दिवसैर्भूपान् ८१८
सप्तभिर्मूलमन्त्रार्णैः ७८८
सप्तभिर्वत्सरैः शत्रु ८१०
सप्तमी नन्दिनी प्रोक्ता ५०२
सप्तस्यनङ्गभुवन ५३९
सप्तवर्णो मनुर्बाल ९०
सप्तवारेषु कुलिके ८११
सप्तविंशत्यक्षराढ्यः ४३२
सप्तषष्ट्यक्षरैः प्रोक्तो ६५५
सप्त सप्त विभागो वा ८२३
सप्ताधिकान् द्विजान् नित्यं ७३२
सप्तानामपि रात्रीणां १७२
सप्तार्णो मनुराख्यात ४९१
सप्ताहाद्वाञ्छितां नारी ४६६
स भवेदल्पकालेन ४१७

समत्वभावना नित्यं	९०१	सर्वदेवमयी देवी	४५	सहस्रं भूसमद्भिः स्यात्	६४२
समन्तात् कुण्डमेतत् स्या	१७४	सर्वपापविनिर्मुक्तः	७१८	सहस्रं म्रियमाणोऽपि	६४८
समस्तपरमोपेत	६८२	सर्वपापैर्विनिर्मुक्तः	८३३	सहस्रदीपसंयुक्त	४२३
समाप्तिदिवसे राज्ञा	७६८	सर्वप्रहरणधर	६८३	सहस्रनागबद्धाङ्गीं	८०८
समाराध्या नन्दिनी च	७९१	सर्वबाणैर्भिन्दयुगं	६८२	सहस्रमानं प्रजपे	६९४
समाहितेन मनसा	९०१	सर्वभूतात्मने वासु	६१३	सहस्रसाधितैस्तोयै	३८४
समिद्वरैः क्रमो होमः	६७०,७५७	सर्वरत्नसमायुक्तां	४२३	सहस्रोल्कायास्त्रमुक्त	६०६
समिद्वरैः प्रजुहुया	७९८	सर्वरोगप्रशमनं	४३०,८७१	सहैवमात्मना शक्तिं	३४९
समिधः सप्त संख्याता	५१	सर्वरोगाः प्रणश्यन्ति	७७२	साग्रं सहस्रं सञ्जप्य	३८६
समिधो जुहुयात् क्रमा	७५७	सर्वर्तुकुसुमोपेतैः	४२२	साग्रं सहस्रमचिरात्	६०२
समीकरणमस्त्रेण	३१३	सर्वलावण्यवसतिं	४२५	साग्रेषु कुचौ हृदये	६४५
समुद्गिरति सर्वात्मा	५६	सर्वलोकं मे पदान्ते	५६२	साग्रेषु सन्धिषु पदौ	८३४
समुद्रकाञ्चीसरिदुत्तरीया	७१०	सर्ववेदमयाचिन्त्य	६२३	सार्वीशबिन्दुगगनं	६४०
समूलतूलैर्जुहुया	६४९	सर्ववेदोद्धृतः सारो	७८०	साज्यमन्नं प्रजुहुयाद्	६००
सम्यङ्ग्यायुतमभ्यर्चेत्	५५६	सर्वसम्पत्प्रदा नित्यं	४७५	साज्यमेतानि जुहुया	६७०
सम्पाताज्यविलिप्तानि	५०२	सर्वसिद्धिकरं कुण्डं	२१४	सात्त्विकं ध्यानमाख्यातं	७६३
सम्पाताज्येन वनिता	७०७	सर्वादिमुखराज्यन्ते	५३७	साधयेदखिलं शश्व	५०९
सम्पूज्य गन्धपुष्पाद्यै	४६६	सर्वागमानां सारज्ञः	११९	साधयेदष्टभिर्द्रव्यै	५५७
सम्पूज्य तर्पयेद् विद्वा	५९९	सर्वाण्यभ्युक्ष्य तारेण	३१४	साध्यं संस्मृत्य निर्भिद्य	८२३
सम्पूज्य वाह्ये लोकेशान्	६३७	सर्वादिस्त्रीपदं पश्चा	६८३	साध्यनचवट्टचेण	८१२
सम्पूज्याङ्गानि पत्रेषु	४९७	सर्वान्ते शक्तिकमला	५४२	साध्यनारायणः प्रोक्तो	६०५
सम्पूज्यास्त्र मध्येषु	७०६	सर्वाभरणसम्पन्नान्	६३१	साध्यप्रतिकृतेः सिक्थ	४६६
सम्मोहनान् पञ्चकामान्	४९	सर्वासुरान्तकिपदं	६८९	साध्यट्टचत्वचो लोणं	७७५
सम्यक् संपूरितः पुष्पैः	८४३	सर्वोत्तममिदं मन्त्रं	४६७	साध्याख्यापुटितैः	७०९
सरस्वतीं वाचयन्तीं	७४०	सर्षपैः पटुसंमिश्रै	५३०	साध्याढ्यं कवचं लिखेत्	८७८
सरस्वतीश्रीदुर्गेषा	२९३,४४६	सलिलं स भवेद् वाग्मी	३८२	साध्याढ्यचिन्तामणि	८६२
सर्गान्तभूगुणा भूयो	७०५	सलिले देवमभ्यर्च्य	६४८	सान्तः सद्यान्तसंयुक्तो	७२१
सर्पाखुवृश्चिकादीनां	५०३	सलिलैः स्नापयेन्नारीं	६७४	सान्द्रसौरभसम्पन्न	४२५
सर्वं गणेभ्यो विभजेत्	७७३	सव्यहस्तकृता मुष्टि	८४३	सान्नाः पितृभ्यः सतिला	१७२
सर्वं पर्युषितं त्याज्यं	४११	सव्यांशे पार्श्वयुगले	४४०	सा प्रसूते कुण्डलिनी	५९
सर्वकामप्रदपद	६८२	ससाध्यतारोज्ज्वल	६२१	सामान्यं सर्वतन्त्राणा	३३१
सर्वज्वरविनाशान्ते	६५४	सस्वस्तिके दहनगेह	८८१	सायं प्रत्यङ्मुखो वह्नि	८३५
सर्वतत्त्वात्मकं पद्म	२७१	सहदेवीमिन्द्रवल्लीं	४३६	सारं वक्ष्यामि तन्त्राणां	१२
सर्वदुःखप्रशमनं	४३१	सहस्रं जुहुया	६०३,८३३	सारान् शुद्धान् समादाय	५०९
सर्वदुष्टभयं पश्चात्	६८८	सहस्रं जुहुयाद्देवीं	८०८	सार्णं नामविदर्भितं	८८०

साङ्गं पुत्रकलत्राद्यै	८११
सार्धबीजत्रयस्तद्वत्	९२
सावित्रं सवितारञ्च	१३७
सावित्रीं पीतवसनां	४४५
सिंहमेषधनुस्थेऽर्के	८०१
सिंहस्थां सर्पभूषाढ्यां	८०९
सिंहस्थाग्रगिरीशखरा	४९४
सिंहाधिरूढ़ां धावन्तीं	८०७
सिकतानां विशुद्धानां	८०२
सितचामरधारिण्य:	७०७
सितमाल्याम्बरधरा	५७७
सितरक्तपीतमिश्र	८५८
सितां वचां वा ब्राह्मीं वा	४१०
सिद्धमन्त्रं जपेन्मन्त्री	४८३
सिद्धमन्त्र: प्रकुर्वीत	५५०
सिद्धगन्धर्वमुनिभि	७४१
सिद्धलक्ष्मीपदाद्यां तां	५४१
सिद्धादीन् कल्पयेन्मन्त्री	१०३
सिद्धान्नैर्विहितो होमो	७३३
सिद्धार्था बान्धवा: प्रोक्ता	१०४
सिद्धार्थकुड़वं जप्तं	८१०
सिद्धार्थैर्जुहुयान्मन्त्री	४९८
सिद्धार्थैरयुतं हुत्वा	८२९
सिन्दूरकान्तिममिता	३६६
सिन्दूरपुञ्जनिभमिन्दु	९१२
सिन्दूरपुञ्जरुचिरं	५२५
सिन्दूराभं त्रिनेत्रं	५४८
सिन्दूराभमिभाननं	५६३
सिन्दूराभौ भुजाश्लिष्टौ	४१६
सिन्दूरारुणकान्ति	४३२,५७१
सिन्दूरारुणविग्रहां	४५५
सिम्बाद्या सा वकारान्ता	७९९
सीवन्या: पार्श्वयोर्न्यसेद्	८९८
सुखदा दात्रसुभगा	९१६
सुतार्थिनीनां सुतदं	५१८
सुदीर्घं सुखिगीमुख्यौ	७७
सुधामन्त्रेण वदने	२८९
सुधाबीजेन बीजानि	१७०
सुन्दरं महिषीवत्स	८१२
सुपुष्पितैर्लताजाले	७३६
सुप्रभा विजया सर्व	४९४
सुभगा दुर्भगा भूय:	४८१
सुभगो जायते सम्यक्	६९१
सुमुखीं दुर्मुखीसंज्ञां	७९०
सुवासिताम्बुसम्पूर्णं	२४७
सुषुप्तभुजगाकारां	२९६
सुषुम्नावर्त्मनात्मानं	२४९
सुसितैर्गन्धकुसुमै:	४१०
सुखी भवति शीघ्रेण	६७४
सुहृद्विष्णुगणेभ्योऽन्ते	६७३
सूक्ष्मादींश्चतुरो भावान्	४८
सूर्यं चरणयोर्न्यसेत्	५८२
सूर्याख्यौ भास्करी भानु	५९१
सूर्योदयं समारभ्य	८५०
सृणिपाशधरं कान्ता	४४५
सृजत्येषा परा देवी	४७
सृष्टिं जयन्तं विजयं	६३१
सृष्टिक्रमेण विधिव	३४६
सृष्टिर्वृद्धि: स्थितिर्मेधा	७५
सेनासंस्तम्भने मन्त्री	५१२
सोपदंशं वृहत्पिण्डं	७६२
सोपूर्व: पञ्चवर्णोऽन्य:	७९४
सोमान्तं पूजिते पीठे	५७७
सोमाय हृदयान्तोऽयं	५७६
सौं वौं हौमिति संभाष्य	७२३
सौभाग्यमतुलं लब्ध्वा	४८८
सौम्ये सौम्यं स्मरेत् कार्ये	६४७
सौराय योगपीठाय	५८४
सौरे पीठे यजेत् सम्यक्	८३२
सौवर्णाम्बुजमध्यगां	५०७
स्तनद्वये कन्धरायां	८२१
स्तम्भयद्वितयं पश्चा	६८१
स्तम्भीक्षाय: स्मृतस्तेषां	१६१
स्तुत्यानया त्वां त्रिपुरे	५३४
स्तुत्यानया शङ्करधर्मपत्नीं	५४६
स्तोत्रेणाऽनेन पूजायां	७७७
स्त्रीपुरुषवशं ब्रह्मा	५३७
स्थलादारभ्य नालं स्याद	२११
स्थानभ्रष्टस्य विकल:	८३
स्थाने हृषीकेश तव	६७९
स्थापयेन्मनुनाऽनेन	८३९
स्थितां देवीं प्रतिदिनं	४०४
स्थिरेषु राशिष्वारभ्भ	७९५
स्थूलसूक्ष्मविभागाभ्यां	७७६
स्थूलां वदन्ति मुनय:	५३५
स्थूलेन्द्रनीलरुचिरं	९१४
स्नातं विशुद्धवस्त्राढ्यं	६७२
स्नानं तन्मन्त्रितैस्तोयै	४७४
स्नानकालेषु स भवेत्	६९४
स्नाय्वस्थिमज्जा शुक्रात्	४२
स्पृष्ट्वा दुर्गां जपेन्मन्त्र	८०७
स्पृष्ट्वा जपेत्तत: कुम्भान्	६०४
स्फटिकरजतवर्णं	७३९
स्मर: कृष्णाय ठद्वन्द्वं	७००
स्मरन् गरुड़मात्मानं	८७२
स्मरेण दीर्घयुक्तेन	३७४
स्मरेद्दुर्गां भद्रकालीं	८१७
स्मरेन्मूर्द्धनि यस्याऽसौ	६७०
स्मरेदङ्गार्कचन्द्राणां	२६३
स्मरेद्वृन्दावने रम्ये	६९५
स्मृतिस्थं मां समीबिन्दु	५६१
स्मृत्वाऽऽत्मानं रिपुं पश्चात्	६४९
स्मृत्वा त्रैविक्रमं रूपं	६२१
स्मृत्वा प्रतर्पयेन्मन्त्री	६९८
स्मेरवक्त्रा युवतयो	७०६

स्यात् चयोदशभिर्नेवं ५२९
स्यात् पञ्चदशभिर्नेव ८३१
स्याद्रुदाय नमः पश्चात् ७२५
स्रुचश्चतुर्विंशतिभिः २२०
स्रुचा पूर्णाहुतिं दत्त्वा ३३७
स्रुवेण दक्षिणाद् भागा ३२७
स्रुवेणाज्येन संछिन्नं ३०८
स्वगुरुं धनधान्याद्यैः ५६६
स्वतन्त्रोक्तविधानेन ९७
स्वताराराशिकोष्ठानां ९९
स्वदेवतादिकालादीन् ८४९
स्वबीजेनासनं दद्या ५९९
स्वमुद्राभिः स्वमनुभिः ६८८
स्वराद्यतममुं मनुं ७४७
स्वर्णपट्टे लिखेद् यन्त्रं ६४०
स्वर्णसिन्दूरबालार्कं ३५३
स्वर्णाश्वत्थविनिर्गतं ६०१
स्वस्तिमङ्गलवाक्यानि ७७१
स्वस्तिश्चेति समाख्याता ४०७
स्वस्वनामसमाभाः स्यु ३१९
स्वस्वनामादिवर्णाः स्यु ५८६
स्वस्वबीजादिकं पूर्वं ५२३
स्वस्ववर्णाम्बरोपेताः ५७८
स्वाङ्कस्थिताया निज ५७४
स्वाज्ञया देवताभावाद् ३४६
स्वार्त्या मन्दोदरी यन्त्रं ३९९
स्वादुभिर्भक्ष्यभोज्याद्यैः ५७२
स्वाहाद्यैः पञ्चमनुभिः ३७६

ह

हंसं नित्यमनन्तमव्ययगुणं ९१०
हंसमारसकारस्थ ४२२
हंसस्य वा हस्तिनी वा २१९
हंसैर्गतिक्वणितनूपुर ८९०
हनयुग्मं ततो भूतान् ७५२
हन्यादयं विधिः पुंसां ६७३
हयारिकुसुमैर्देव ६९१
हरद्वयं वह्निजाया ७४१
हरिणाक्षगुणाभीति ७२८
हरिद्राद्भिः समभ्युच्य १७१
हर्षं बलञ्च तेजश्च ४३३
हलेन सर्वानसुरान् ७११
हविषा घृतसिक्तेन ४१८
हविष्याशी जपेत् सम्यक् ४०५
हविष्यभुग् जपेन्मन्त्रं ४५८
हसा षड् दीर्घयुक्तेन ५९४
हस्ताभ्यां कलशद्वया ८२८
हस्ताब्जैर्धृतपुष्पेषु ५२८
हस्तीन्द्राननमिन्दुचूड ५५५
हस्तैः पद्मं रथाङ्गं ३६८
हस्तैर्बिभ्रतमिक्षुदण्ड ५६६
हस्तैर्बिभ्रत् सरसिजगदा ३७२
हस्तौ संशोध्य मन्त्रेण ४२१
हादिषड्वर्गकैः कुर्यात् ३९०
हितैषी प्राणिनां नित्यं १२२
हित्वा कामं लिखेत् शान्तिं ८७०
हित्वा लकारं तन्मध्ये ८७१
हित्वा वर्म लिखेदस्त्रं ८७०
हित्वा शान्तिं लिखेदर्मं ,,
हिमपीततमालेन्द्र ४१५, ६१४
हिमाद्रिः कन्यया पिष्ट ५३१
हिमालयाभं वृषभं ७२०
हिरण्मयं दीप्तमनेकवर्णं ९०८
हिरण्यगर्भं जगदीशितारं ५७५
हिरण्या गगना रक्ता ३१८
हुं फट् कवचमादिष्टं ७४२
हुंफट् द्विठान्तो मन्त्रोऽयं ६९०
हुं शिखा परमोपेत ६८२
हुताशगेहद्वितयं ८६४
हुत्वा तिलान् घृताभ्यक्तान् ४२७
हुत्वाऽपूपैस्त्रिमध्वक्तै ५६६
हुत्वायुतं निधायाऽग्रे ५१०
हुत्वा वशीकरोत्याशु ४५६
हुत्वा वह्नौ यथापूर्वं ६७३
हुत्वा विद्वेषयेच्छत्रू ७९८
हुत्वा व्याहृतिभिर्भूयः ३०५
हुत्वा सप्तदिनं मन्त्री ६४९
हृङ्कारीं क्षेमकारीं च ४७२
हृत्त्रयोदशभिः प्रोक्तं ८३१
हृत्पङ्केरुहभानुबिम्ब ९११
हृत्प्रमाणे जले स्थित्वा ६०२
हृदयं पञ्चभिः प्रोक्तं ७५४
हृदयं भगवत्यै स्वा ६४२
हृदयं भीषयद्वन्द्वं ६९२
हृदयं वपरं साक्षि ७१२
हृदयादिषु विन्यस्ते २५८
हृदयान्ते भगवति ४०४
हृदयान्नाभिपर्यन्तं ५२१
हृद्ग्रीवांसद्वये नाभौ ७२४
हृद्यघोरकुमारादि ५२३
हृद्रोगे कामलारोगे ७५०
हृन्मन्त्रेणाभिसंपूज्य २६३
हृल्लेखा कल्पिते पीठे ४७१
हृल्लेखा क्लिन्दिनी क्लिन्ना ४८४
हृल्लेखाद्या यजेदादौ ४५९
हृल्लेखाविहिते पीठे ४५७,४५९
हृल्लेखाबीजयुगलं ६१८
हेतीनर्चेद्दलाग्रेषु ६१४
हेमदण्डसमालम्बि ४२३
हेमवस्त्रादिसंयुक्तां ३०७
हेमाचलतटे रम्ये ७३६
हेमादिरचितं कुम्भं २७३
हेमादिविहितं कुम्भं ७७०
हेमाम्भोजप्रवाल ५९२
होतुरग्रे योनिरासा २१०
होतृभ्यो दक्षिणां दद्यात् ७३३
होमं कलाऽयुतं वत्सं ८१३
होमोऽयं नाशयेत् सद्यो ७५७
होमोऽयं शान्तिदः प्रोक्तः ७३३
होमोऽयं सर्वसौभाग्य ४०४
ह्रस्वत्रयक्लीबसर्गं ६८७
ह्रस्वः स्वरेषु पूर्वोक्ताः ६६
ह्रीं गौरि रुद्रदयिते ४६५